PORSUK DURGUN AKARDI

Mustafa Çalıkuşu Anısına

Ersin Toker

AYRINTI
Yakın Tarih

ERSİN TOKER

Bir işçi ailesinin çocuğu olarak 1951 yılında Eskişehir'de dünyaya geldi. Atatürk Lisesi'ni bitirdikten sonra Bursa İTİA İşletme Bölümüne kayıt yaptırdı ve 7 yıl sonra mezun oldu. İTİA'ya devam zorunluluğu olmadığı için yaşamını Eskişehir'de sürdürerek devrimci faaliyetler içinde yer aldı. 12 Eylül'de Devrimci Yol Eskişehir Davası'nda yargılandı; 2 yıl, 1 ay, 3 gün cezaevinde yattı. 1985 yılından itibaren İstanbul'da yaşayan Ada'nın babası Ersin Toker, editörlük yapıyor.

Ayrıntı: *1207*
Yakın Tarih Dizisi: *33*

Porsuk Durgun Akardı
Mustafa Çalıkuşu Anısına
Ersin Toker

Yayıma Hazırlayan
İlbay Kahraman

Son Okuma
Ahmet Batmaz

© Ersin Toker, 2018

Bu kitabın tüm yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı
Yıldıztepe Sünnet Şöleni, Eylül 1980

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Kâni Kumanovalı

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 – 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *Temmuz 2018*
Baskı Adedi *1000*

ISBN 978-605-314-301-7
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

t itter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Porsuk Durgun Akardı

Mustafa Çalıkuşu Anısına

Ersin Toker

YAKIN TARİH DİZİSİ

Fırtınalı Denizin Yolcuları
Sedat Göçmen Kitabı
Söyleşi: İlbay Kahraman

Domatesi Çiçek Sananlar
Gökçen Başaran İnce

Devrimcilik Güzel Şey Be Kardeşim
Melih Pekdemir

Erikler Çiçek Açınca
Nurhak'ı Hatırlamak
A. Tuncer Sümer Kitabı
Enis Rıza & Ebru Şeremetli

İlle de Mavi
Adnan Keskin

Fırtınalı Denizin Kıyısında
Şansal Dikmen Kitabı
Söyleşi: Derviş Aydın Akkoç

Devrimciler Ölmez
10'lardan Biri:
Sinan Kâzım Özüdoğru Kitabı
Derleyen: Füsun Özbilgen
Bizi Güneşe Çıkardılar
Aysel Sağır

Direniş, Sürgün ve Ölüm Günleri
Ersin Ergün K. & Harun Korkmaz
Osman Zeybek & Tarık Uygun

Bir Zamanlar Mülkiye
1964-1970
Savaş Dizdar

Sinança
Şirin Cemgil Sinan Cemgil'i Anlatıyor
Şirin Cemgil

Cepheden Anılar
Orhan Savaşçı'nın THKP-C Anıları
Söyleşi: İlbay Kahraman

Devrimcilerin Filistin Günlüğü
1968-1975
Yaşayanlar Anlatıyor
Oktay Duman

Keşiş'in Torunları
Dersimli Ermeniler
Kâzım Gündoğan

Tek Yola Sığmayan Devrim
Bir TKP/ML Sanığının Günlükleri
İbrahim Çelik

Görülememiştir
Ali Türker Ertunca

Üç Devrimci Tiyatro Bir Meddah
Anılar
Erdoğan Akduman

Muzaffer Oruçoğlu Anlatıyor
Zavot'dan Vartinik'e
Söyleşi: İbrahim Ekinci

Yolculuk Sürer...
Nuri Salman

Bizum Cihan
Cihan Alptekin Kitabı
Nuran Alptekin Kepenek

Merhaba Kör Kadı
Mahir Çayan'ın Avukatının Anıları
Faik Muzaffer Amaç

Çizmeleri Çıkarayım mı?
Soma... 13 Mayıs 2014
Onur Yıldırım & Uğur Şahin Umman

Devrimcilerin Filistin Günlüğü 2
1976 - 1985
Oktay Duman

Sabo
Sabahattin Kurt Kitabı
Murat Bjeduğ

Işid ve Türkiye
"Katili Tanıyoruz"
Erk Acarer

Ha Bu Nasul Dev-Genç'tur Uşağum?
Mustafa Korkmaz

İçindekiler

Sunuş 9
Davet 13

1 İlk Buluşmalar 17
2 Birlikte Misket Oynarken Devrimci Olduk 26
3 Devrimci Mahalle Çalışmalarında İlk Örnek 34
4 Dev-Genç İyi Bir Şeydir! 40
5 Devrimciler Zekidir 47
6 Seyficilik Diye Bir Şey 57
7 Yastığa Sarılma Mavzere Sarıl 80
8 Seni Görmekten Mutlu Oldum 92
9 *Devrimci Yol Bildirgesi* Birlik Çağrısıdır 105
10 "Çocuklardık Parlak Yıldızlardık O Zaman" 125
11 Devrimci Öğretmenden Mektuplar 160
12 Yıldıztepe'deki 15-16 Haziran Gecesine Polis Saldırısı .. 170
13 Sen Beni Yendin Ben Seni Yendim 186
14 Bayram Çam, Yeraltı Maden-İş'e Gidiyor 200
15 Maraş Katliamı ve Yıldıztepe 211
16 Ankara'dan Kimler Gelmiş! 226
17 Bu Kadar Kolay mı Ortadan Kayboluvermek? 244
18 "Sevda Ne Yana Düşer Usta Ölüm Ne Yana..." 261
19 Yıldıztepe'de Halk Komiteleri İşbaşında 275
20 Kütahya'da Rodrigo'nun *Gitar Konçertosu* 306

21 Artık Adımız Bizim Çocuklardı 350
22 Geniş Kalabalıklardan Dar Kuytuluklara... 367
23 "Dar Alanda Kısa Paslaşmalar" 391
24 12 Eylül Sonrası 415
25 Açık Görüş 459
26 Değerlendirmeler 488

Mustafa Çalıkuşu Anısına Saygıyla... 527
Fotoğraflar 649
Dizin 661

Çocuklarımıza...

TEŞEKKÜR

Beni bu kitap çalışmasıyla buluşturan, destekleriyle önümü açan, bağımsız çalışma anlayışımı sonuna dek saygıyla karşılayan, 3 yıla yayılan hazırlık ve yazım aşamasında sabırlarını yitirmeyen, ayrıca yaşadıkları ve değerlendirmeleriyle katkı sunan Ali İhsan Ahıskalıoğlu ve Sedat Göçmen'e,

Yaşadıklarını, düşünce ve değerlendirmelerini benimle paylaşan;

Ali İhsan Akyol, Ali Paşa Şanlı, Ata Ala, Aysel Yeşil, Bahri Doğan, Bayram Çam, Cemil Karataş, Durgül Erdem, Enver Yeşil, Ezgi Çalıkuşu, Faruk Turgut, Ferruh Yılmaz, Güldeste Özkoca, Habibe Çimen Çalıkuşu, Hüseyin Şahin, İbrahim Efe, İlhan Taşkın, İlyas Küçükcan, Kurban Akın, Mazlum Akyol, Mehmet Kömür, Muammer Civelek, Mukaddes Çalıkuşu, Nilgün Erdoğan, Nurdan Deliorman İstanbulluoğlu, Nurettin Şekerler, Orhan Yeşil, Özgür Çimen, Selahattin Bilyaz, Selami Bilgili, Suat Sancak, Talat Tamyürek, Turgut Okkaya, Velican Çalıkuşu, Yücel Baran, Zeki Senger'e

Yaşadıklarını, düşünce ve değerlendirmelerini paylaşmasının yanı sıra; hazırlık sürecinde *Sakarya* gazetesi arşiv taramasıyla ve yarattığı diğer olanaklarla katkısını esirgemeyen Veysel Tunçer'e

Yaşadıklarını, düşünce ve değerlendirmelerini paylaşmasının yanı sıra; gerek doküman sağlama gerekse Eskişehir'de yaptığım görüşmelerin bir kısmında yardımcı olan Naci Alpkan'a,

Eskişehir'deki randevularımın adresi, molalardaki uğrak yerim, Titanik 4 Cafe'nin Cemil Efe'sine ve kafe çalışanlarına,

Beni evinde konuk eden, belki anlattıklarından çok geçirdiği hissiyatıyla abisi Mustafa Çalıkuşu'nu yaşatan Nurettin Çalıkuşu ve eşi Güllü'ye,

Yaşadıklarını, düşünce ve değerlendirmelerini aile içinden ve Mustafa Çalıkuşu'nun en yakınından açıkyüreklilikle paylaşan Emine Cevahir Çalıkuşu Yazıcı'ya,

Hazırlık aşamasından, yazım aşamasında son noktayı koyduğum âna dek desteği, anlayışı, görünür görünmez tüm yardımlarıyla yanımda duran hayat arkadaşım Aytaç'a

Teşekkürlerimle…

Sunuş

Mustafa Çalıkuşu'nun yaşam hikâyesi etrafında örülecekti bu kitap aslında... İlk başta bir 12 Eylül öncesi Devrimci Yol'un Eskişehir sayfasını anlatan bir kitap yapalım önerisi geldi, aklımın köşesinde bile yoktu; Eylül sonrası yazılanların bir ikisinden irkilmiştim, birbirini suçlamalar, karalamalar, geçmişi aşmaya değil aksine orada tıkanıp kalmaya zemin yaratacak polemikler neye yarardı? Hayır dedim, ben bu işte yokum. Üstelik Eskişehir, vasat düzeyde seyretmiş antifaşist mücadelesiyle kimin ilgisini çekerdi, dağı yoktu, ormanı yoktu, direniş efsaneleri yoktu... Ama Sedat Göçmen'e göre; iyisiyle kötüsüyle bir mücadele verilmişti orada, bunun içinde yer almış örnek arkadaşlarımız vardı. Hem yakın zamana dek o dönem; savcıların hazırladıkları iddianameler, oligarşinin televizyonu ve gazetelerindeki asılsız haberler tarafından tek yanlı bir propaganda ile karalanmış, devrimciler vatan haini ilan edilmişti. Oysa kamuoyu ve halkımız, o süreci bir de içerden yaşamış devrimcilerin ağzından duyup öğrenmeliydiler... Kısacası söz hakkını devrimcilere veren çalışmalara ihtiyaç vardı.

Bu söylenenler doğruydu ancak sürecin sancılarının belki görünürde değil ama zihinlerde süren sızısını yok sayarak, üstünden atlayıp gitmek de olmazdı ki!

Sonuçta, yakınlarda yitirdiğimiz Mustafa Çalıkuşu'nun hikâyesinde karar kıldık. Çalıkuşu'nun hikâyesini yazalım, ona dokunanlar üzerinden de girebildiğimiz kadar bir Eskişehir hikâyesi çıkarırız ortaya dedik...

Eskişehir'de Açık Görüş adı verilen bir platform oluşmuştu, her yıl 2 günlüğüne bir araya geliyordu Devrimci Yol Eskişehir Davası'ndan yargılanmış olanlar. Arkadaşları da bilgilendirelim, katkılarını ve desteğini alalım istedim. Öyle yaptık. Söyleşiler başla-

yınca işin boyutu genişledi, 3-5 arkadaş derken, Çalıkuşu'nun ailesi de dahil 40'a yakın insanla söyleşiverdik. Söyleşiler akıp giderken, 1973'ten başlayıp 12 Eylül 1980'e uzanan, onu da aşıp 1990'lardan geçen ve 2000'leri deviren, enikonu bir tarihsel sürecin içinde buluverdim kendimi, engel olmak yerine yol verdim.

Yine de sınırlamalar koymak gerekiyordu, o nedenle sürecin farklı yanlarını ortaya çıkaracak farklı birimlerden birer ikişer arkadaşın anılarına, görüşlerine ve değerlendirmelerine yer verebildik.

Hikâyemiz, dönemi yaşamış insanlar üzerinden ilerleyerek hareketin Eskişehir'de yol aldığı/alamadığı, sürecin anlaşılmasına dairdir. Ve eksiktir, söyleşi yapmadığımız/yapamadığımız insan sayısı kadar eksiktir. Bu eksiklikleri tamamlamaya yönelik çabaların hayata geçirilmesi dileğimizdir.

Bu kitapta yazılanlar –Devrimci Yol Eskişehir iddianamesini kaynak olarak görmeden–, bir bakıma tarihe sözlü tanıklık üzerinden anlatılanların anlatılmasıdır. Nesnel olduğu kadar belki de daha fazla özneldir; söyleşi sırasında anlatılanlar yazım aşamasında tarafımdan hem editoryal hem kişisel tanıklık hem de olabildiğince tek taraflı eleştiri-suçlama-karalamaya fırsat vermeme süzgecinden geçirildiler. Kitabın önemli bir özelliği de ardı ardına sıralanmış bir söyleşiler dizisi değil; bu söyleşilerde anlatılanların mümkün olduğunca kronolojik bir hatta kurgulanmasıyla yazılmış olmasıdır. Kısacası içine roman kurgusu sinmiş bir tarihe sözlü tanıklık üzerinden belgeseldir, "Porsuk Durgun Akardı"...

Kitapta anlatılan bizlerin hikâyesiyle birlikte esas olarak hareketin hikâyesidir. Hareketin bir şehirde nasıl filizlendiğinin, nasıl geliştiğinin, eksiğiyle fazlasıyla nasıl vücut bulduğunun hikâyesidir. Muhtemeldir ki pek çok bölge ve şehir de benzer süreçlerden geçmiş, benzer ilişkiler ve çelişkiler yaşamıştır. O nedenle bu çalışma bir bakıma haddini zorlayarak siyasi hareketin Eskişehir ölçeğinde yaratılmış bir laboratuvarı işlevselliğine de soyunmuş oldu.

Bu hikâye, Mustafa Çalıkuşu'nun yaşamöyküsüyle taçlandırılmıştır. Azmin, direnmenin ve tırnakla kazılarak yaratılmış bir yaşamın kahramanı olan Mustafa Çalıkuşu, hikâyemizin başından sonuna dek yanımızda yürüyecek ve elindeki kılavuz feneriyle yolumuzu aydınlatacaktır.

Ersin Toker

Hatırlıyor musun, insanların sıkça ortadan kayboldukları günlerdi, seninle son kez buluşmuştuk, kayın ağaçlarının birbirine sarıldığı, eski bir yeldeğirmeni kalıntısının yalnızlaştırdığı kırlık alanda. Deniz, mavi bir bulutun içinde uzaklardaydı, konuşmalarımız içimizdeydi, sözcükler sırlarını alıp gitmişler, suskunluğun kuyusunda baş başa bırakmışlardı bizi. Biliyordum ki seni bir daha göremeyecektim, hayatta bıraktığım ayak izlerini silip ortadan kaldırmak için vakit çok geçti. Bunu hissediyordum. O izleri sürüp gelenler çok yakınımdaydı artık.

Senin geniş zamanların vardı, farkındaydım, elini uzatmak için çırpındığının da... Adımlarımızı uydurmuş gündoğumuna yürüyorduk, birden durdun, gözlerime baktın, çaresizliğin buğusunda ne çok şey anlatıyordu onlar. Sözcüklerini serbest bırakmaya aralanmıştı dudakların ki bir kırlangıç sürüsü geçti aramızdan, öylece kalakaldın. Sarıldım sana, çatışmalar içinden çıkıp gelmiş yüreğin yüreğimle birlikte attı. Hangimiz, hangimizi yolcu ediyorduk, elini kim sallayacaktı önce, belli değildi... Sonra neler oldu bilemiyorum, zihnimdeki bulanıklığın içine karışıp gitmişler.

Kendimi bulduğumda bir mola yerindeydim, ne gelen ne de uzaklaşıp giden birileri vardı görünürde, ufkumu kapatan bir koca dağ esiyordu rüzgârın nefesinde, mor salkımların kokusunu duydum, bir ses yankılandı sonra, buradan geçip giden yolcuların ıslıklarıydı... Kendi ıslığımla selamladım onları, yürüyüp gittim, yol beni çağırıyordu.

Davet

Bir düğüne davet edilmişiz, sahibi kimdir, gelin ve damat kimdir unutulmuş gitmiş, hatıranın orta yerinde adı silinmiş bir sokaktan loş bir aralıkla girilen, tenekeler içinde kırmızı sardunyaların çevrelediği bahçe var, uzun bir masanın etrafında oturmuşuz, omuz başlarımız yan yana dostlarla, herkesin üstünde ceket, demek ki mevsim bahar, yaz öncesi, 1970'li yılların başı yani... Kimler var diye sorarsan biraz sabır gerekecek, masanın üstünde tepsiler, içlerinde etli ve nohutlu pilav, yanında salata... tahta kaşıklar bir ters bir düz dizilmiş bekliyor, kadehlerin hepsi dolu ama rakının ölçüsü meclisin adabına uygun, saza kim başlayacak söz kimden gelecek, biraz bekleyelim...

Sen karşımda oturuyordun ama şimdi o masayı hatırlarken küçük bir değişiklik yapıp senin yanındakiyle yer değiştiriyorum, çünkü meclisin gidişatını bozmadan seninle sohbetin kapısını aralamam gerek, üstelik zamanla başkaları da gelip katılacaklar bize, o yıllar birlikte yazıldığımız tarihin başlangıcıydı, o düğün masasında kadehler bazen şerefe bazen "Hü" diyerek kaldırılırken, saz elden ele dolaşıp türkülere yol verirken ve arada elini beline atan birilerinin havaya ateşlediği silahların gümbürtüsünde, zamanı kâh ileri kâh geri sardırarak, güzel bir dünya için koyulduğumuz o yolculuğun içinde akıp gidecek söyleşimiz.

Sen Mustafa Çalıkuşu, başından hiç eksik etmediğin kasketini şimdi biraz arkaya iterek elinle ve her daim sinekkaydı tıraşlı yüzünde biraz muzip, biraz sorgulayıcı ama daha çok ödünsüz bir kararlılığın simgesi olan o gizli tebessümünle, bu söyleşinin kılavuzu olarak hep yanımızda olacaksın.

Aslında bu "Kılavuz" sözcüğünün burada özel bir anlamı var, bak şimdi diğer yanında oturmakta olan Bayram'ın bu şehre

geldiği yıllarda, onunla ilk tanışanlardan biri ve aynı zamanda buradaki pek çok insanla onu tanıştıran sendin yani bir bakıma Bayram Çam'ın şehirdeki kılavuzu oluvermiştin.

Eskişehir'i daha önce hiç görmemiştim. Öğrencilik yıllarımın geçtiği Ankara'dan buraya geldiğimde kafamda bir taşra kenti fikrinden başka bir şey yoktu, diyor Bayram; ama geldiğimde gerçekten çok şaşırdım. Eskişehir, sanki bir halklar cumhuriyeti gibiydi; Tatarların, Çerkezlerin, Manavların, Kürtlerin, Türklerin, göçmenlerin bir arada yaşadığı, bağnazlıktan uzak, sosyal ilişkilerin gayet iyi olduğu, dinamik ve demokrat bir şehir...

Adalet Ağaoğlu da *Üç Beş Kişi* adlı romanında şehre şöyle bakar;

> Eskişehir, eski ve yeni başkentlere birer ayağını dayamış bir ara kenttir. Demiryolları ulaşımının merkezidir. "işçilik" olayı ilk kez bu kentte görülmüş, toprak, işçi meseleleri burada başlamıştır, ilk Cer Atölyesi, Şeker Fabrikası burada kurulmuştur. Eskişehir, tarihsel açıdan da bir ilkin başlangıç noktasıdır. Kurtuluş Savaşı'nda ilk telgrafhane burada kurulmuştur. Türkiye'de küçük burjuvazi ilk defa burada doğmuştur. Anadolu kentlerinde üniversiteye ilk kavuşan bir kent olarak ilk öğrenci olaylarının görüldüğü ve köyden kente göçün yaşandığı ilk şehirlerdendir.

Bayram Çam, Ankara'da Sosyal Hizmetler Akademisi'nde geçirdiği öğrencilik yıllarında devrimci mücadele içerisinde yer almış, 12 Mart faşizminin hışmına uğramış yedi sekiz ay kadar Mamak Askeri Cezaevi'nde tutuklu kalmıştı. Tahliye olduktan sonra okulunu bitirip Kimsesiz Çocuklar Bakımevi'nde göreve başlamak üzere Eskişehir'e ayak bastığında yıl 1973, aylardan Ağustos'tu.

O yıllar; Mahirlerin, Denizlerin, Kaypakkayaların katledildiği 12 Mart faşizminin karabulutlarının ülke semalarından yeni yeni dağılmakta olduğu yıllardı. Devrimci örgütlerin etkinliğinin neredeyse tamamen kırıldığı ancak silahlı mücadelenin bu önderlerine karşı ülke genelinde yaygın bir hayranlık, saygı ve sempatinin, başta öğrenci gençlik olmak üzere diğer halk kesimleri, aydınlar ve öğretmenler üzerinde dalgalanmaya başladığı açıkça görülüyordu.

İşte, 1973 yılında Eskişehir'in içinde bulunduğu durum da böyleydi, yani Bayram'ın deyimiyle; şehir nemli ve ekilmeye hazır bir toprak gibi tütüyordu.

Ankara'da eski arkadaşlarıyla iletişimi kopmuştu, bu yüzden Eskişehir'de ilişkiye geçebileceği kişiler konusunda hiçbir bilgi edinememişti. Kafasındaki düşünce; şöyle etrafa bir bakar, ona göre kendimize bir yol çizer, mücadeleye aynı doğrultuda devam etmenin koşullarını yaratmaya çalışırız, şeklindeydi. Ne de olsa 12 Mart öncesi içinde yer aldığı THKP-C (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi) örgütlülüğünün kendisine kazandırdığı ayrıcalıklı bir deneyimi vardı.

1
İlk Buluşmalar

Çalıkuşu, sen de bilirsin, Anadolu şehirlerinde insanın insanı bulması kolaydır. Akşamüstleri gezintiye çıkılan bir cadde, altına koyu gölgeler veren ağaçlarıyla bir çay bahçesi, bir pastane ya da bir kitabevi, seni ya kulaktan kulağa yayılan fısıltılarla ya da önsezinle alır bunlardan birine götürüverir. Bayram'ın, Eskişehir'de Dost Kitabevi'ni bulması uzun sürmedi bu yüzden. Hamamyolu Caddesi'ne yakın bu küçük kitabevinin sahibi Mustafa Taylan'dı.

Onun yolu da THKO'dan (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu) ve Mamak'tan geçip Eskişehir'e çıkmıştı. Adı hep 23 Eylül 1969'da İstanbul Beyazıt'ta faili meçhule kurban edilen THKO'nun kurucularından Mustafa Taylan Özgür ile karıştırılan Mustafa Taylan'ı bu durumdan Eskişehir'in belleği kurtaracaktır. Kendisine ait önemli bir not *Gülünün Solduğu Akşam*'da Erdal Öz'ün anıları arasında yer alır:

> Nurhak'ta yaralanmış Mustafa Yalçıner'i bir sedyede getirip koğuşun ortasına bırakmışlardı... bedenine; biri kalçasından, biri de sol kolundan iki kurşun girip çıkmıştı... kıpırdamadan sırtüstü yatıyor, bir tarafa dönemiyordu, acısı büyüktü, yaralarına hiç bakılmamıştı... Onunla en çok Mustafa Taylan ilgilendi. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ndeki bir çatışmada elinde patlayan bir bombayla sağ eli bileğinden kopan Mustafa Taylan. İnce bir deriyle örtülmüş, buruşuk, kırmızı bileğine, başkaları çarpmasın, canını yakmasınlar diye, mor sabit kalemle kocaman bir "dikkat" yazmıştı.
>
> Bomba, savururken patlamış elinde. Bayılmamış. Bir an, kopan elini görmüş yerde; az ötesindeymiş. "Yerden alıp, cebime koymak

istedim" diye anlatmıştı bana. İşte o zaman fark etmiş, ileri uzattığı kollarından birinin ucunda elinin olmadığını, korkunç bir şekilde kan fışkırıyormuş kopuk bilekten. Aynı elini, yine aynı biçimde yitiren biri daha vardı bizim koğuşta: Yusuf Cacım.

Mustafa Taylan, yaralı adaşının basından bir an bile ayrılmıyor. Sol eliyle yüzüne konan sinekleri kovalıyor, kaşık kaşık yemek yediriyor, çişini yaptırıyor, altını temizliyor, sık sık ıslak bir bezle yüzünü siliyor Mustafa Yalçıner'in. Bir eli kopuktu Taylan'ın, ama yüreğinde binlerce yardım eli vardı...

Yine THKO Davası'ndan Kor Koçalak ve Sevim Onursal da cezaevinden çıktıktan sonra sürgün yeri olarak Eskişehir'de kalmışlar ve buradan ayrıldıktan sonra da zaman zaman yaptıkları ziyaretlerle Taylan'la ilişkilerini sürdürmüşlerdi.

Bayram Çam, Mustafa Taylan'ı hatta Yusuf Cacım'ı da Mamak Askeri Cezaevi'nden hatırlıyor; ona göre bu ikisinin de ellerinde patlayan bombaları, o çatışma esnasında faşistler devrimci öğrencilerin üzerine atmış önce, onlar da henüz patlamamış bombaları yerden alıp faşistlerin üzerine fırlatırlarken bir ellerini kaybetmişler. 17-18 yaşlarındaki bu iki genç Mamak'ta Deniz Gezmiş'le karşılaşınca sempatileri daha da gelişmiş.

Bayram, vakit buldukça Dost Kitabevi'ne uğruyor, neler olup neler bittiğine dair Taylan'la iki çift laf ediyor ve ondan kitap ya da dergi alıyordu. Bir defasında Taylan, onu tesadüfen orada bulunan "Bir devrimci arkadaş"la tanıştırdı. Bayram Çam, o ânı şöyle anlatıyor: "Devrimci arkadaş diye tanıştırıyor ama bu devrimciliğin ölçüsü ne? Bu arkadaş zor yürüyor, konuşma güçlüğü de var. Şimdi bu hâliyle sosyal ve politik meselelerle ilgileniyor olması insanı etkiliyor tabii..."

Bayram'ın Eskişehir'de ilk başlarda el yordamıyla başlattığı, sonrasında giderek yaygınlaşan siyasi çalışmalarında uzun zaman hem aile dostu hem yoldaşı ve hem de kılavuzu olacak bu "Devrimci arkadaş" sendin Mustafa Çalıkuşu. İçin ve yüreğin ısınınca aldın onu TÖB-DER'e (Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği) götürdün, oradaki öğretmenlerle tanıştırdın. İnsanları birbirleriyle tanıştırmaktan ayrı bir zevk alırdın; Bayram'ı sadece TÖB-DER'li öğretmenlerle değil, işçilerle, halktan insanlarla hatta şehir dışına taşırıp Seyitgazi ve civar köylerindeki köylülerle de tanıştırdın, tabii ilk önce kendi köyün olan Süceaddin Veli'ye gittiniz...

Senin, 14 yaşında terk ettiğin köyünle olan serüvenini anlatmaya sıra daha sonra gelecek ama şimdilik şunu söylemekle yetinelim; köyünle ilişkini hiç koparmadın, fırsat buldukça gidip köylülerini ziyaret ettin onlarla vakit geçirdin, genellikle gözleriyle görmediklerine pek akılları yatmayan köylüler, sendeki azmi ta küçük yaşlarından beri biraz şaşkınlık, daha çok takdir ve bir bakıma da imrenerek karşıladılar.

Çalıkuşu, şimdi sen Bayram'ın koluna girip Eskişehir'de bildiğin tanıdığın solcu, devrimci sempatizanı kim varsa onunla tanıştırıyorsun ya, yani bir bakıma onda gördüğün belki de hissettiğin birikimi etrafına aktarmasına yardımcı olup bir bakıma yol veriyorsun ama ne adına? Henüz belirlenmiş bir politik kimliğin var mı, bu pek belli değil. O döneme ilişkin Bayram'ın gözlemi şu: –THKO ve THKP-C'yi kastederek– "Sanırım her ikisine karşı da aynı mesafedeydi, bu iki savaşçı örgüt genel anlamda kardeş gibi görülüyordu ama zamanla sık sık bir araya gelip tartıştıkça karşılıklı bir etkileşim içine girdik, her iki örgüte saygı çerçevesinde yaklaşmakla birlikte artık THKP-C'nin farkının ne olduğunu, Mahir Çayan'ın görüşlerini, Kızıldere'yi yavaş yavaş anlatmaya başladıkça onun düşünceleri de netleşmeye başlamıştı. Zaten ondan sonra Çalıkuşu'nu o yoldan kimse döndüremedi."

1974-75 yıllarında Eskişehir'in bereketli toprakları hareketlenirken, bir yandan yeni fideler fışkırmaya öte yandan da ayrıkotları kendini göstermeye başlamıştı. Gençlik kesiminde 1971'in tutuşturduğu devrimci eğilimler hızla yayılırken, örneğin TKP'yi (Türkiye Komünist Partisi)[1] pek umursayan yoktu. THKP-C döneminden kalma asker kökenli Seyfi Akman da kendi etrafında oluşturduğu bir ekiple gençlik kesimi ve işçi sınıfı içinde bağımsız örgütlenme çalışmaları yürütmekteydi, bu çalışmalar pratik olmaktan çok Marksist klasiklerin yeniden okunmasına yönelik oluşturulan grupları organize etmek ve THKP-C'yi sahiplenerek hayatı örgütlemeye yönelik ideolojik bir açılım yerine, daha çok araştırma faaliyetleri yürütmek şeklindeydi.

Çalıkuşu, sen de bu süreci yaşayanlardan ve belki netleşme konusunda ilk tavrı koyanlardan birisin hatta yanına aldığın bazı

1. O dönem Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) gençlik örgütü İGD (İlerici Gençler Derneği) idi ve İleri Demokrasi tezini savundukları için TKP taraftarlarına İlerlemeciler de denirdi.

arkadaşlarınla İleri Kitabevi'ne dalıp hesap sormaya kalkışman da var hatıralar arasında ama bundan söz etmek için biraz erken. Şimdi istersen Efe'yi de alalım yanımıza, İbrahim Efe'yi... Hani 12 Eylül'de ilk içeri alınanlardansınız ya, şöyle bir rivayet var ikinize dair, Emniyet'e alıp komiserin karşısına çıkarmışlar sizi, efendim Devrimci Yol'un iki liderini getirdik diye, adamlar haksız değil bir bakıma sizin adınızı bilmeyen yok bu civarda, öyle değil mi? Komiser bir senin engelli hâline bakmış bir de Efe'nin ufak tefek çelimsiz hâline sonra; ulan bula bula bunları mı getirdiniz karşıma diye fırça atmış polislere...

Efe, Seyitgazi'nin Akin köyünden, ilkokul 2. sınıftan terk, okuryazarlığı da yok yani, köyde çobanlık yapmış 18 yaşına kadar, sonra babası bakmış, çocuk, kediden köpekten bahane çıkarıp herkesle kavga ediyor, almış bunu şehre getirmiş, bir süre inşaatlarda çalışmış, ardından Akarbaşı'ndaki Kalabak Suyu İşletmesi'ne işçi olarak girmiş Efe, 15-20 kişi kadarmışlar ama orada da rahat durmamış, Numanoluk köyünden Bektaş ile birlikte Tek-Gıda İş Sendikası'nı işyerinde örgütlemeye kalkışmışlar.

Hatırladın mı Çalıkuşu? Sonra sen, Bayram'ı alıp onlara götürmüşsün, tarih mi, işte 1974'ün bahar ayları falan.

"O sendikalaşma mücadelesi içinde Çalıkuşu'yla beraber, gider işçilerle konuşur, tartışır, bazı şeyleri dışarıdan etkilemeye yönlendirmeye ve mücadelelerini desteklemeye çalışırdık" diyor Bayram Çam. "İşçilerin sınıf bilinci yoktu henüz, sadece ağırlıklı olarak Alevi oldukları için sola karşı bir sempatileri, yakınlıkları, bir de o geçmişte yaşanmış sıcak olaylardan şu veya bu şekilde etkilenmeleri vardı."

Kalabak Suyu İşletmesi'ndeki işçilerin sendikalaşma çabası sonuç vermedi, patron Muzaffer Kozanoğlu işçilerin bir kısmını işten çıkardı, bazılarına başka işler buldu. Efe'ye göre Bektaş'ı işyerinden uzaklaştırmak için ona belediyede fen işleri müdürlüğünde iş bulup oraya kaydırdı. Efe de işten atılanlar arasındaydı, o da belediye park ve bahçeler müdürlüğünde Haziran 1974'de geçici olarak işe başladı. O yıllar Eskişehir'in Belediye Başkanı CHP'li Selami Vardar'dı.

Sendikalaşma, başarısız olsa da işçilerle kurulan temas, başka işyerlerinden işçilerin de katılımıyla gruplar hâlinde eğitim çalışmalarını hayata geçirmenin fırsatını yarattı. Biraz sonra

bu çalışmaların giderek nasıl yaygınlaşmaya başladığından söz edeceğiz ama önce burada artık Bayram Çam'ı yavaş yavaş inisiyatif almaya zorlayan koşulları, kendisinden dinleyelim:

"Kendi adıma herhangi bir örgütlülük içinde olmadığımı belirtmek isterim. Hani o zaman daha Devrimci Yol yoktu, Devrimci Gençlik de yoktu. Devrimci bir mücadelenin uzun soluklu olduğunu hep biliriz, henüz sınıf bilinci kazanmamış insanlarla bir harekete, eyleme geçme gibi aceleciliğin neler getirdiğini hayatın içerisinde de zaman zaman görmüştük. Bizim o dönemde herhangi bir ideolojik bağlılığımız olmasa da THKP-C hareketine ve onun içinde yer almış insanlara karşı bir sempatimiz var, çalışmamızı bu pusulayla sürdürüyoruz. Eskişehir'e geldiğimde karşılaştığım hani nemli bir toprağa benzettiğim sosyal ortamın vaat ettiği bir gelecek yani ekilecek bir toprak var. Gençler ve halktan insanlar, çok ilgililer, geçmişte yaşanan acı olayları kendi içlerinde hissediyorlar, onu yaşıyorlar, üzülüyorlar ama buna rağmen yine de neler oluyor, neler yapmalıyız gibi sorularla dolu kafaları. Böyle bir ilgi ve yöneliş var, şimdi sen bu talebi istediğin noktaya belki geçici olarak yöneltebilirsin ama bundan ne kadar sonuç alınır, bunun sonunda ne olur onu ancak zaman gösterirdi. Öncelikle Mahir Çayan'ın yazılarını değil –tamam onları da okur tartışırız– klasiklerden, işte ne biliyim *Komünist Manifesto*'dan yani en azından basit bir sosyalizm bilgisi, bir materyalist bilgi, en azından sola sistemli bir bakış getirebilmek için en başta bu teorik tartışmaların veya teorik çalışmaların yapılması gerektiğini önemsiyordum."

Bayram'ın bu düşünceleri o dönem Cepheciler adıyla anılan THKP-C geleneğinden gelen insanların Eskişehir'de çok da organize olmayan, neredeyse bağımsız yürüttükleri çalışmaların ortak görünen yüzü gibiydi. Ağırlıkla işçilerden oluşan 5-10 kişilik gruplar hâlinde yapılan bu eğitim çalışmalarını Bayram, Seyfi, Sabahattin, Ziya ayrı ayrı yürütüyordu.

Soldan sağa, Mustafa Çalıkuşu, İbrahim Göltaş, Atilla Sarıtaş, Bayram Çam, Ziya Yavuzeş, ... ile birlikte (1975).

Çalıkuşu bak, Nurettin de geldi, Şekerler... hani eşin Mukaddes'in işaret diliyle sana "bıyıklı" diye tarif ettiği... 1974 ve sonraki birkaç yılda Dekovil ve Gökmeydan Mahallelerinde yürütülen ilk çalışmalara onu tanık yapacağız. Nurettin ve birkaç arkadaşı sol sempatizanı olarak önce Mustafa Taylan'ın Dost Kitabevi'ne gidip geliyorlar. "Mustafa abi, çok güler yüzlü ve sıcakkanlı bir adamdı, ifade tarzı falan da iyiydi, onu dinlerken rahatsız olmazdık, yukarıdan bakmazdı yani insanlara, kullandığı dil devrimciydi ama onu çok sık göremezdik, bizim dışımızda farklı ilişkileri var diye düşünürdük" diyor Nurettin.

Şeker Fabrikası'nın arkasındaki Dekovil Mahallesi'yle Gökmeydan Mahallesi birbirine komşudur. Şehrin doğusunda ve o zamanlar çeperinde kalan bu mahallelerin ortak özelliği yoğunlukla işçi nüfusuna sahip olmalarıdır. Özellikle Gökmeydan, ağır basan göçmen yerleşimi ile dışa açık ve modern bir mahalleydi, bekârlar kiralık ev bulabiliyordu. Buradaki lümpen eğilimli gençlerin sol ile temas kurabilmesi çok zor olmadı.

Ailece lunaparkçılık yapan Dekovil'den çocukluk arkadaşı Muhsin, bir gün Nurettin'e, mahallede Parti-Cepheliler olarak bir seminer çalışması yapmayı düşündüklerini söyleyip, kendisinin

de katılmasını hatta varsa başka arkadaşlarını da getirmesini ister. Bu seminerler, aynı mahallede Şeker Fabrikası'nda işçi olarak çalışan (Sarı) Yüksel Tuna'nın, caminin karşısında kiraladığı kerpiç bir evde başlar. İlk semineri mahallenin gençlerine Yunus Pıtırlı ve Yüksel Tuna verir. Nurettin ve seminere katılan diğerleri Marksizmle ilk kez burada tanışırlar. Yüksel, gençleri aynı zamanda İleri Kitabevi'ne gidip gelmeleri ve ihtiyaç duydukları kitapları almaları için teşvik eder. Seyfi ile de orada karşılaşırlar ama onun anlattıkları "Ben Mahir'e şunu dedim, bunu dedim"den öte değildir. Kitabevine gelenlerle muhatap olan daha çok orada sorumlu gibi görünen Vehbi'dir. Nurettin'in değerlendirmesine göre Seyfi'nin yanında, toplumda kendilerine yer bulabilecek seçilmiş bir ekip vardır.

Bir gün Gökmeydan'daki seminer çalışmasına Seyfi de gelir. O gün *Felsefenin Temel İlkeleri* okunur, daha sonra Seyfi ya da Yüksel ile Yunus katılımcılara ne düşünüyorsunuz diye sorar sonra da kendileri yanıtlarlar. Gecenin sonunda Seyfi, arkadaşlar yarın da buradayız der ve dağılırlar. Ertesi günkü toplantı meğer moral amaçlıymış, seminer niyetiyle gidenler, donatılmış bir rakı sofrasıyla karşılaşırlar, o gece yenir içilir, sohbet edilir. Bir ara evde su kalmaz, içlerinden biri arka odalardan birinde ev sahibinin bıraktığı bidon içinde su bulur, rakıya onu katarlar, daha sonra ev sahiplerinden o suyun zemzem olduğunu öğrenirler.

Bayram Çam ise daha çok Çalıkuşu, senin sağladığın ilişkilerle toparlanmış beşer kişilik gruplarla sürdürüyordu eğitim çalışmalarını. Bunlar, henüz kendisi de bekâr olduğu için önce Odunpazarı sonra Kütahya Caddesi üzerinde kiraladığı evlerde yapılıyordu. Daha sonraları senin Büyükdere Mahallesi son duraktaki evinin alt katı bu seminerlere ev sahipliği yapmaya başlayacaktı.

Bayram, verdiği seminerlerde esas olarak sosyalizmin "S"sini öğretmeye çalışsa da söz dönüp dolaşıp, Mahirlere ve Kızıldere'ye geliveriyor, o da kaçınılmaz olarak bildiği kadarıyla neler, nasıl olmuşsa onları grupla paylaşıyor, bu arada kendi deyimiyle "işin ajitasyon tarafı da" ister istemez kendini gösteriveriyordu.

Bayram Çam'ın bu seminerlere katılan arkadaşlara, Mahirlerden ve Kızıldere'den hangi ölçüde söz ettiğini bilmiyoruz ama

kendisinin Ankara yıllarında Sosyal Hizmetler Akademisi'nde öğrenciyken 1970'de Sosyal Hizmetler Dev-Genç'in ilk başkanı olarak delege kimliğiyle Dev-Genç'in 18 Ekim 1970 tarihli son kongresine katıldığını biliyoruz. Ertuğrul Kürkçü'nün Genel Başkan seçildiği o kongrede, Bayram'ın okul arkadaşı Sinan Kâzım Özüdoğru da Genel Sekreter olur. Hüdai Arıkan, Şaban İba ve Oğuzhan Müftüoğlu, yönetimde yer alan diğer isimlerdir.

Bayram Çam'ın o kongrede dinleme fırsatı bulduğu Mahir Çayan'dan nasıl etkilendiğini anlamak için şimdi onun sözlerine kulak verelim: "Mahir Çayan'ı, daha önce toplantılarda falan görmüştüm ama bu kongre artık çizgilerin ayrıldığı, ideolojik farklılığın açık ve net olarak ortaya konduğu bir süreçte yapılmaktaydı. 1971'e doğru geliyorduk, ayrışma süreci çok hızlı yaşanıyordu, MDD'ci (Milli Demokratik Devrim) Mihri Belli, Hikmet Kıvılcımlı ve Doğu Perinçek'in *Proleter Devrimci Aydınlık* (PDA) dergisinden kendini ayıran Türkiye devrimci hareketinin hızla yükseldiği, profesyonelleşme doğrultusunda adımlar atıldığını biz sonradan fark ettik, Sinanlar (Kâzım Özüdoğru) falan artık başka alanlara doğru kayıyordu, eskisi kadar sık göremiyorduk onları.

Mahir Çayan zekiydi, Marksizm'e hâkim, olaylar arasındaki bağlantıları kurma ve çözümlemeye dair çok etkili bir kafa yapısı vardı. Hitabet gücü bence çok yüksek değildi, ses tonu da öyle... ama o bir teorisyendi, bir konuyu anlatma, irdeleme, bağlama veya karşı bir fikri çürütme anlamında gerçekten bilgi birikimi olan bir insandı. Kendisine hayranlık duymamak hakikaten mümkün değildi, ben orada çok büyük bir hayranlık duymuştum ona. İdeolojik tartışmalarda bir konuyu silkeler bir kenara bırakıverir, bir daha da kimse o konuyu tartışmaya gerek duymazdı. Kavrama, özümseme ve sorgulama yöntemi öylesine kuvvetliydi ki konuyu gerek konuşmalarında gerek yazılarında bitirir atardı.

Bir başka yerde bir sohbet ânında biri, Mahir'le Deniz arasındaki farkı sormuştu; Mahir hem asker hem teorisyendi, Deniz ise bir askerdi. Mahir beyindi, ideolojiyi özümsemişti; tez-antitez-sentez... Bir konu üzerinde saatlerce konuşurdu, ben 3 saat konuştuğunu hatırlıyorum. Son kongredeki konuşması devrimci örgütlenme ve mücadele tarzı üzerineydi, zaten sonraları bunun üzerine eleştiri yöneltilmişti; siz Dev-Genç'i bir parti gibi gör-

dünüz diye... Mahir, bana göre gerçek anlamda liderdi, ondan sonra da şu veya bu şekilde hep aynı çizgide yürüyüp geldik. Tabii o zamanlar Dev-Genç bir gençlik örgütüydü, Parti-Cephe ayrıdır dense de halk, Dev-Genç'i diğer partiler karşısında siyasi bir alternatif gibi görüyordu, Kayısı, Fındık, Çay, Tütün Mitingleri, Bafa Gölü Direnişi, toprak işgalleri böyle bir algıyı güçlendiriyordu.

Dünya devrimci hareketi kapsamında Türkiye, devrimci önderlerini çok çabuk kaybetti demişti Latin Amerikalılar, 12 Mart'ta, Mahir ve kadroları ile Deniz ve kadrolarının kaybedilmeleri üzerine... Türkiye'nin 10 yılda yetiştirdiği kadrolardı bunlar, bu durum Türkiye devrimci hareketinin bugün yaşadığı sorunlar içerisinde bana göre çok önemli bir etken, kadroların yetişmesi kolay olmuyor çünkü."

Bayram Çam ile Seyfi Akman'ın ekibi arasında, Cepheciler adına genel eğitim çalışmaları düzeyinde süren bu faaliyetler içinde bir süre sonra ideolojik ayrışmayı gündeme getirecek tartışmalar da başlayacaktı.

Bayram, 1975 yılında, 4 aylık kısa dönem askerliğini yapmak için Eskişehir'den ayrılır. Onun yokluğunda meydan Seyfi ve ekibine kalır, onlar da istedikleri gibi at oynatırlar.

2

Birlikte Misket Oynarken Devrimci Olduk

Düğün sofrasında terleyen sohbeti ara ara dinlendirip saza söz vermeyi ihmal etmemek gerekiyor, Çalıkuşu bunun farkında, eliyle Sezgin'i işaret ediyor, gözü kapalı gönlü apaçık Sezgin, kucağındaki sazın üzerine yatıyor neredeyse, tezeneyi bir vurup serbest bırakıyor, türkü kendinden kurtulup hep bir ağızdan dile geliyor...

Odam kireç tutmuyor
Kumunu katmayınca
Sevda baştan gitmiyor
Sarılıp yatmayınca...

Bizi bu düğüne sen mi alıp getirdin Çalıkuşu? Unuttum dersem bağışla, şehrin Yıldıztepe'sindeyiz, gönlümüz ferah, sırtımıza vuran rüzgâr güven verici, bulunduğumuz yer sonraları Gültepe adıyla mahalleleşecek ama hep et ve tırnak gibi kalacak Yıldıztepe ile...

Kömür'ü tanırsın adı Mehmet, 12 Eylül'den sonra Almanya'ya iltica eden... o da bu mahallenin gençlerindendi. Senin Bayram Çam'ı buraya getirip onlarla tanıştırmadan önceki mahallenin hâllerini, bakalım o nasıl hatırlıyor.

1960'lı yılların başında ailesiyle Erzincan'ın Tercan İlçesi'nden kalkıp gelmişler, Yıldıztepe'nin güneyinde, o zamanlar buğday ekilip biçilen yerlere ev kurup yerleşmişler. Daha önce 1950'lerde gelen amcalarıyla birlikte dört beş haneden biri de onlarınki olmuş. Yıldıztepe'ye yani Halk Caddesi'nin öte yakasına; Seyitgazi ve civar köylerinden gelip daha önce yerleşen Türkmen Alevi-

lerinin karşısında böylece yavaş yavaş Erzurum'dan, Muş'tan, Varto'dan, Elazığ'dan kopup gelen Kürtlerin yerleştiği bir mahalle oluşmaya başlamış.

Aynı yıllarda, daha kesin tarih vermek gerekirse 1962'de Akyol ailesi de gelip buraya yerleşir ancak bu onların Eskişehir'e ikinci göçleridir. Ali İhsan Akyol; Dersim coğrafyasında Alevi inancının önemli direklerinden, Dede-Pir ve Talip ilişkisi anlamında manevi etki alanı Kars'tan Erzurum'a, Elazığ'dan Adıyaman'a, Malatya'dan Sivas ve Gaziantep'e kadar uzanan "Kureyşan Dede-Pir Ocağı"nın ileri gelen bir ailenin ferdidir. Dersim'in Nazımiye ilçesinde memur olan babası Kanber Ali, 1938 Dersim Katliamı'ndan sonra ailesiyle birlikte Eskişehir'e sürgün edilir. Ali İhsan'a göre bunun gerekçesi babasının sevilen, saygı gören, liderlik vasfı olan, eğitimli bir Alevi dedesi olmasıdır.

Kanber Ali, Eskişehir'e bu ilk gelişinde –henüz Yıldıztepe Mahallesi oluşmamıştır–, şehrin güneyini çeviren Akarbaşı Mahallesi'ne yerleşir. Burada geçirdiği 10 yıllık sürgün yaşamından sonra, 1947 yılında çıkarılan "Dersim Sürgünü Ailelere Eve Dönüş Affı" üzerine, kendi toprakları olan Elazığ-Karakoçan-Paş (Akkuş) köyüne geri döner. Ancak 15 yıl sonra bu kez üç erkek çocuğunu okutmak için yeniden Eskişehir'e gelen Akyol ailesi, bu kez yeni oluşmaya başlayan ve çoğunlukla Alevi-Sünni Türkmen ve Alevi Kürtlerin yerleşimi olan Yıldıztepe Mahallesi'ne yerleşirler. Kanber Ali, kendi çocuklarının yanı sıra komşuları yoksul aileleri de çocuklarını okula göndermeleri konusunda teşvik eder; dönemin Belediye Başkanı Sabahattin Günday ile kurduğu dostluk sayesinde de işi olmayanların belediyede ve devlet kurumlarında iş edinmelerini sağlar. Kanber Ali'nin evi, komşu kavgalarına mahkemelik eder, küskünleri barıştırır, muhtaçlara imece usulü yardım toplanmasına öncülük eder. Onun bu özellikleri kendisine ayrı bir saygınlık kazandırır. Bu arada İktisadi Ticari İlimler Akademi'sinde öğrenci olan büyük oğlu Mazlum'un arkadaşları Kürt gençler, sık sık onu ziyarete gelirler, mahalledeki düğünlere katılırlar, kahvehane sohbetlerinde bulunurlar. Sol görüşlü bu gençler, 1970'lerin hemen başında kalıcı olmasa da mahallede soldan yana hafif bir rüzgâr estirirler.

Mehmet Kömür'le devam edelim: "Yıldıztepe'de Kalabak Suyu çeşmesi vardı, orada zaman zaman kadınlar arasında sıra kavgası olurdu, çocuklar da sık sık birbirleriyle kavga ederdi, sanırım

Türkmen Alevileri, sonradan gelip yerlerine ortak olduğumuz için bize pek iyi bakmazlardı."

Zamanla birbirine alışmış bu insanlar, aynı kahvehanelere çıkmaya başlayınca aralarında arkadaşlıklar kurulmuş, aynı okullara gitmişler, aynı bahçelerden birlikte meyve çalmışlar, Porsuk Çayı'nda birlikte yüzme öğrenmişler...

"Porsuk'ta yüzdükten sonra –ki etrafı meyve ve sebze bahçeleriydi–, karnımızı orada doyururduk, Porsuk'un suyu içilirdi o zamanlar, o kadar temizdi, çok güzel iğde ağaçları vardı etrafında, civardaki bostanlardan topladığımız kavun karpuzu çaya atar biz de üzerlerine uzanırdık... 13-14 yaşlarında 15-20 kişilik grup hâlinde ortalıktan kaybolduğumuz yıllardı..."

Çekirdeğini bu grubun oluşturduğu mahallenin çocukları, birlikte oyunlar oynarken, ülke sahnesine 12 Mart muhtırası ve hemen ardından faşizmin Balyoz Harekâtı girivermişti. Bu çocuklar okula gitse de çoğu en fazla ortaokul sıralarına geldikten sonra öğrenciliğe bir selam çakıp inşaatlarda işçi olarak çalışmaya başlıyorlardı. Mehmet de Eskişehir Ticaret Lisesi'nin orta 3. sınıfından ayrılıp çalışmaya başladı, ilk işi askerî havaalanındaki bir inşaatta, kalıp tahtalarından çıkan çivileri düzeltmekti, oradaki bir muhasebecinin radyoda hep haberleri dinlediği kalmış aklında ve o haberlerde geçen Deniz Gezmiş adı... Muhasebeciye sormuş hemen, bu haberler ne diyor, kimdir bu Deniz Gezmiş diye, o da şimdi anlamazsın sen demiş, daha sonra öğrenirsin diye de kestirip atmış. Mehmet, o günden sonra bu muhasebeciyi bir daha görmemiş ama Deniz Gezmiş adı aklında yer etmiş. Sonraları, gazetelerde boy boy çıkan o parkalı fotoğraflarıyla tanımış. "İşte Deniz Gezmiş'e karşı oluşan sempatiyle birlikte siyasete karşı bizde bir ilgi uyandı. Mahir'in adını henüz duymamıştık..."

Zaten çoğunun ailesi CHP'li olan Yıldıztepeli gençler, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarına karşı duydukları sempatiyle artık kendilerini siyasi olarak da ifade etmenin yollarını aramaya başlarlar, ilk çaldıkları kapı CHP olur. Aralarında Şahin Er, Şahin Neidim, Mehmet Bektaş, Cengiz Ersöz, Ali İhsan Güneş ve soyadı hatırlanamayan Mahmut ile Mehmet Kömür'ün bulunduğu bir grup, düzenli olarak valilik binası yakınlarındaki CHP il binasına gidip gelmeye başlar; oradaki konuşmaları, tartışmaları dinler ama herhangi bir siyasi birikimleri olmadığı için o tartışmalara

katılamazlar. CHP'liler de 12 Mart'la birlikte devrimci yanları kabaran bu gençleri hep angarya işlerinde kullanıp, afişe çıkıldığında ellerine ya teneke ya da afiş tutuştururlar. Buna rağmen onlar yine de mahalleleri Yıldıztepe'de ve Vişnelik'te, Emek'te, Akarbaşı'nda kendi kendilerine yazıya çıkıp duvarlara kocaman harflerle "Emek En Yüce Değerdir" yazarlar.

Aralarında öğrenciler olsa da bu gençlerin çoğu inşaatlarda çalışan işçilerdir, duvarlara yazmak için ilk seçtikleri bu slogan, onların sınıfsal konumuna da son derece uygundur, henüz sınıf bilincinden yoksun olsalar da bu sadece bir rastlantı olamaz. Zamanla kendini ortaya koyacak devrimci hareketin ilk başlarda öğrenci gençlik içinden gelişip hayatın diğer alanlarına yayıldığı düşünülecek olursa, Eskişehir sürecinin önemli bir çıkış noktası olan Yıldıztepe'nin emekçi mahallesi niteliği, buradaki gelişime emek temelli bir ayrıcalık kazandırmaktadır.

Mehmet Kömür'ün CHP'ye ilişkin gözlemleri, alttan gelenlerin yukarıdakileri zorlamasıyla ortaya çıkan çatışmaya dair önemli ipuçları veriyor: "Partiye bizim dışımızda gelenlerin çoğu, orada oturuyor sadece yiyip içiyorlardı, bir de kadın kolları vardı ki onlar da Antalya'ya plajlara falan gidiyorlardı, bundan başka yaptıkları bir şey yoktu. İl Gençlik Kolları Başkanı Mustafa Mansız'dı. Bu ve çevresindekiler aynı zamanda sözümona Halkın Kurtuluşu (HK) siyasetine yakındılar, tabii biz bunu daha sonra öğrendik. Onlara siz de burada oturup durmayın gidin yazılar falan yazın demeye başladık ama onlar bize kenar mahalleden gelmiş çapulcu muamelesi yapıyorlardı. Kadın kolları üyelerinden biri, ne duruyorsunuz burada gidin şunları yapın diye bağırdı bir gün, orada oturanları gösterip bunlar niye yapmıyor dedik, siz onlara karışmayın onlar başka şeyler yapıyor dedi, biz de burası sizin babanızın tekkesi değil bu partiye oy veren herkes buraya sahip çıkar diye itiraz ettik. O sıralar 1973 seçimleri vardı hatta Rahşan Ecevit seçim hazırlıkları için Eskişehir'e gelmişti.[2] Yine benzer bir tartışma olunca İlçe Başkanı Sami Yaylalı bizi Rahşan Ecevit'e, bunlar buranın düzenini bozuyor diye şikâyet etti, o da dövün atın dedi, bizi orada dövdüler, o Mansızlar falan

2. Mehmet Kömür'ün sözünü ettiği 14 Ekim 1973 Milletvekili seçimlerinde Bülent Ecevit'in Genel Başkanlığındaki CHP yüzde 33,3 oy ve 185 milletvekiliyle sandıktan birinci parti olarak çıktı ve MSP ile koalisyon hükümeti kurarak 26 Ocak 1974 ile 17 Kasım 1974 tarihleri arasında iktidarda kaldı.

işte, hazırlıklı gelmişlerdi ellerinde sopalar vardı, tabii bizim kafamız gözümüz yarıldı."

Yıldıztepeli gençlerin o gün CHP binasında yedikleri dayakla yarılan kafaları ve gözlerinin içine başka bir hayal sızdı. Hırsla mahalleye geldiler, artık CHP ile ilişkilerini kesmişlerdi, Şahin Er'in evinin önünde küçük, ancak bakkal dükkânı olabilecek 15-20 m^2'lik bir yerde, Yıldıztepe Güzelleştirme Derneği açmaya karar verdiler, faaliyet olarak akıllarına ilk gelen mahalleye ağaç falan dikmekti. Kurucu yönetim kurulu üyeleri; Mehmet Kömür, Şahin Er, Mehmet Bektaş, Şahin Neidim, Cengiz Ersöz, Ali İhsan Güneş, derneğin kuruluş işlemlerini tamamladılar. Tabii faaliyet olarak sadece ağaç dikmek onları kesmez, mahalle gençlerine ücretsiz kurs açalım derler. Şahin Neidim Almanca, Şahin Er Türkçe, Ali İhsan Güneş de saz dersi verecektir... derken o arada gündeme gelen Kalabak Suyu İşletmesi'ndeki sendikal faaliyetlerin bir kısmı da bu derneğin çatısı altına taşınır.

ALİ İHSAN GÜNEŞ
9 Mayıs 1999 Pazar

1957 yılında memur bir ailenin ilk çocuğu olarak dünyaya gelen Ali İhsan, ilk ve ortaokul öğreniminden sonra Eskişehir Motor Meslek Lisesi'ni bitirdi. Üniversite sınavlarını kazanmasına

rağmen ailesinin karşı çıkması üzerine yükseköğrenime devam edemedi ve Hava İkmal Bakım Merkezi'nde çalışmaya başladı. Askere gidip geldikten sonra güvenlik soruşturması sonucu aynı işyerine kabul edilmedi, bunun üzerine çeşitli fabrikalarda teknisyen olarak çalışmaya devam etti. 1977 yılında Güldeste ile evlendi.

Sosyal faaliyetlerine önce CHP Gençlik Kollarında başlayan Ali İhsan, Yıldıztepeli gençlerin CHP'den dışlanarak ayrılmalarından sonra mahallede kurdukları dernekte çalışmaya başladı ve zamanla Devrimci Yol siyasetini benimsedi. 1979 yılında Yıldıztepe Kültür ve Dayanışma Derneği adını alan bu derneğin başkanlığını da yapan Ali İhsan Güneş, Yıldıztepe Halk Komitesi içinde yer alarak halkın sorunlarının giderilmesi ve devrimci muhalefetinin örgütlenmesi çalışmalarında yer aldı. 12 Eylül'de Devrimci Yol Eskişehir Davası'ndan yargılanan Ali İhsan 5 yıl ceza aldı.

1999 Mayıs'ında geçirdiği bir trafik kazası sonucu 5 gün komada kalan arkadaşımız, 9 Mayıs'ta yaşamını yitirdi.

Ali İhsan Güneş, halkını sevdiği kadar kitaplara ve bağlamasına da âşıktı, özellikle Musa Eroğlu hayranıydı. Saz çalıp türkü söylemediği arkadaş veya aile toplantısı hemen hemen yoktu. Şimdi ondan kalan bu geleneği oğlu Özgür sürdürüyor.

Anısına saygıyla...

Yıldıztepe'de artık, önceleri küçük kavgalara yol açan Alevi Türkmen – Kürt Alevi sürtüşmesi tamamen ortadan kalkmıştır, öyle ki kimse kimsenin mezhebiyle, etnik kökeniyle ilgilenmez bile, onlar çocukluktan gelen arkadaşlıklarını geleceğe taşımak üzere kendilerini siyasileştirmeye başlamışlar, deyim yerindeyse birlikte misket oynarken sıra birlikte devrimci olmaya gelmiştir.

Dernek açılır, tabii biraz kitap falan da bulundurmak gerekecektir, bunun için Hamamyolu Caddesi yakınlarında solcu olarak bilinen İleri Kitabevi'nden yardım istemek akıllarına gelir, kalkar giderler. Karşılarına Seyfi Akman çıkar, yanında da Ziya Türkeş vardır, onlara biz Yıldıztepe'de bir dernek kurduk, mahalleyi ağaçlandırıp, gençlere de dersler vereceğiz, bize kitap yardımında bulunun derler. Seyfi, siz kitabı falan boş verin gidin ağaç dikin deyip bunları tersler.

Oysa onlar mahalleye ağaçları dikmiş, şimdi de su getirmek için kanal açmakla uğraşmaktadırlar!

Seyfi'nin elinin tersiyle geri çevirdiği derneğe, şehirdeki neredeyse bütün siyasetler yoğun ilgi göstermeye başlar. Önce CHP'liler gelir, aman çocuklar ne yapıyorsunuz, partiye gelin gidin falan deseler de onlara yüz verilmez. Sonra TİP'liler, TSİP'liler gelmeye başlar, masa, sandalye, çay, kahve yardımında bulunurlar, aralarında genç kadınlar da vardır ki dernekten içeri ilk adım atan kadınlar bunlardır.

O sıralarda Mustafa Taylan da Yıldıztepe'deki derneğe gelip gitmeye başlar. Çocuklar onun kitabevini bilmedikleri için Seyfi'nin kitabevine gitmişlerdir ancak ondan derslerini alınca başka bir kitabevine gitmek de içlerinden gelmemiştir.

Taylan, siyasi çizgisini açıkça belirterek, THKO'lu olduğunu söylüyor, Denizleri anlatıyor, bir elinin devrimci mücadele içinde koptuğunu özellikle hatırlatıyordu. Sonra bir gün, çocuklar gelin size seminer vereyim, eğitim çalışması yapalım dedi. Bunun üzerine dört beş kişi kalkıp gitti. Taylan'ın bunları çağırdığı yer, Adalar semtinde arka sokaklardan birinde öğrencilerin kaldığı köhne, karanlık bir evdir. Çocuklar, bizi niye buraya çağırdın diye sorarlar, bu işi pekâlâ dernekte de yapabilirdik... Öyle değil çocuklar der Taylan, bazı şeyleri ciddiye almak gerekir...

Yıldıztepeliler, Taylan'ın o köhne evde verdiği seminerlere doğrusu istemeye istemeye birkaç kez gittikten sonra vazgeçerler, ona sen derneğe gel derler. Taylan gelir ama yanında getirdiği birkaç kişiyle birlikte (Mehmet içlerinden Çamur Şevket'i hatırlıyor) hani neredeyse derneği sahiplenmeye kalkışıp; bu TİP'liler, TSİP'liler falan gelmesin buraya demeye başlarlar, arada hırgür de çıkar ancak Halkın Kurtuluşçularının mahallede tabanı yoktur, daha çok gençlik kesiminde etkindirler, CHP Gençlik Kolları'nda da örgütlenmişlerdir. O tarihlerde Eskişehir'e gelenler, duvar yazılamalarından ya da kısa bir göz gezdirmeden sonra şehirde sol adına onların etkin olduğu algısını kolayca edinebilirdi. Yıldıztepeli gençler, herhangi birini dışlamadan antifaşist olan herkese derneğin kapısını açık tutarlar.

Bu arada Bayram Çam, kısa dönem askerliğini tamamlayıp 1975'de Eskişehir'e döndüğünde farklı bir manzara ile karşılaşır. Zaten Seyfi ya da Sabahattin ile ne geçmiş ne de gelecek üzerine konuşmak mümkün olmuyor, yapılan çalışmalar kaba bir örgütlenme üzerinden yürütülüyordu. Yani Bayram, bu iki muhatabıyla kafaların açılması konusunda yol almanın imkânsızlığını

görmüştü ama bunların Sovyetik çizgiye yöneleceklerine dair en küçük bir belirtinin de farkına varamamıştı. Ona göre adamlar tam anlamıyla bir darbe yapıp, Bayram'a yakın duran Öğretmen İsmet Akın'ı, Ziya'yı ve işçi kesiminden başkalarını da yanlarında götürmüşlerdi.

Seyfi ve ekibi, önce EGD adıyla Eskişehir Gençlik Derneği'ni, sonra da daha önce birlikte tasarladıkları, EDİB'i (Eskişehir Demokratik İşçi Birliği) kurarlar. Atatürk Caddesi'ndeki bu derneğe ağırlıkla TCDD'den olmak üzere çeşitli fabrikalardan işçiler gelip gitmeye başlar. Ancak bu derneklerde sürdürülen eğitim çalışmalarının pratik geliştirici bir karşılığı yoktur. Seyfi'nin Cephe geleneği adına gösterdiği ayak sürüme faaliyeti –onun iradesini de aşarak– hareketi götürüp İlerlemecilerin kucağına bırakma operasyonuyla sonuçlandığında, Dev-Genç geleneğine sahip çıkan sadece Yıldıztepe olmuştur.

Bayram, bu durumda artık ağırlıkla Yıldıztepe'deki arkadaşlarla ilişkilerini sürdürerek, derneğe daha sık gelip gitmeye başlamıştır, tabii Çalıkuşu ile birlikte... Yıldıztepeli gençler de onu kendilerine daha yakın bulmuşlar hatta bir keresinde Taylan, tartışmalar sırasında ona diklenmeye kalkışınca Bayram'ın yanında tavır almışlardır, çünkü Mehmet'in deyişiyle onlar artık "Bayram Abi'yi kendilerinden" bilmektedirler.

Yıldıztepeli gençlere göre derneklerine gelip giden Bayram Abi, diğerlerinden farklıydı, sessiz bir insandı bir kere, sonra yanında TİB'in (Türkiye İktisatçılar Birliği) küçük kitaplarını getirirdi, bu kitaplarda basit bir dille; işçi nedir, sınıf nedir falan gibi şeyler anlatılırdı. Onlara hiçbir şeyi dikte etmeye kalkmaz, sadece şunu şöyle yaparsanız daha iyi olur der, yol gösterirdi. Bayram Abi, devrimciydi ama siyasi çizgisini pek belli etmezdi, bazen kartonlara bir şeyler yazar getirir derneğin duvarlarına asardı; bunlar ya politik sözler ya da şiirlerden alıntılardı, Latin Amerika'dan resimler astığı da olurdu.

3

Devrimci Mahalle Çalışmalarında İlk Örnek

Çalıkuşu, bizim bu düğün sofrasından henüz Ankara'dakilerin haberi yok yani biz burada kendi yağımızla kavrulur gibiyiz, arada bir selam getirip götüren olsa iyi olur değil mi? Çalıkuşu, üç parmağıyla tuttuğu kadehi masaya bırakıyor, haklısın der gibi bakıyor ya da ben öyle anlıyorum, sonra Nurettin'i çağırıyor yanına, bu kardeşi Nurettin, o da Çalıkuşu yani, abisinin en büyük yardımcısı, onu hiç yalnız bırakmıyor, adeta ona teslim etmiş kendini. Fotoğraf çek diyor Çalıkuşu, Nurettin makineyi çantadan çıkarıp masanın baş taraflarına doğru gidiyor, vizör birkaç kez açılıp kapanıyor, bu topluca çekilmiş düğün sofrasının fotoğrafını biz göremeyeceğiz, başkaları da... neden, bilmiyorum.

Ama Ankara'dan Yunus çıkar gelir, Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinden... hâlâ 1975 yılındayız. Yunus Isın Eskişehirli, Atatürk Lisesi'ni bitirdikten sonra Siyasal'ı kazanıp Ankara'ya gitmiş, Aralık 1974'de ADYÖD (Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği) kapatıldıktan sonra kurulan AYÖD'ün (Ankara Yüksek Öğrenim Derneği) Bülent Forta, Mehmet Ali Yılmaz, Sedat Kesim, Melih Pekdemir'li yöneticilerinden, hatta 5-6 ay kadar başkanlık yapmışlığı da var. 1975'de Nasuh Mitap cezaevinden çıktıktan sonra konu nereden açıldıysa artık, bir Eskişehir muhabbeti sırasında olmalı, Nasuh Mitap, Eskişehir'de iki arkadaşımız var der Yunus'a; biri Bayram Çam, diğeri Seyfi Akman... orada birtakım çalışmalar yapıyorlar, özellikle gençliğin örgütlenmesi doğrultusunda... irtibat geliştirmek ve destek sağlamak için gidin görüşün...

Bunun üzerine Yunus, birkaç kez Eskişehir'e gelir, yalnız değildir, ilkinde Sedat Göçmen ile birlikte gelmiş olabileceğini sanıyor. Önce Bayram Çam ile çalışmakta olduğu Devlet Hastanesinin üst tarafındaki Sosyal Hizmetler binasında tanışır, görüşürler. Bayram onlara, gençlikten bazı arkadaşlarla görüştüğünü, irtibat kurduğu mahallelerde de birtakım çalışmalar yürüttüğünü ama bu işlerin çok kolay olmadığını, şu anda pek fazla bir şeye ihtiyaç duymadıklarını, şimdilik kitap ve broşür desteğinin yeterli olacağını söyler. Bu arada Seyfi'nin daha çok gençlik ve işçi kesimiyle içlidışlı olduğunu da belirtir.

Yunus daha sonra yanında Ankara'dan bir arkadaşıyla Seyfi ile görüşmeye gider. Görüşme yerinin bir dernek ya da kitabevi mi olup olmadığı hatırlanamıyor. Seyfi, Ankara'dan gelen bu arkadaşları, biraz "buralar bizden sorulur, siz de kim oluyorsunuz" havasında karşılar. Kendisine Nasuh Abi'nin isteğiyle ve yardım konusunda ne yapılabilir düşüncesiyle gelindiği hatırlatılırsa da Seyfi'nin tavrı değişmez, biz gerekeni yapıyoruz der ve kestirir atar.

Arkadaşlar, Ankara'ya dönüp Seyfi'nin hâlini arzettiklerinde Nasuh Mitap, onun bu türden davranışlarını bildiğini ama yine de bizim arkadaşımız olduğunu, birlikte hareket edilebileceğini, bu yüzden ilişkinin kesilmemesi gerektiğini söyler.

Ankara'da 1975 Kasım'ında yayınlanmaya başlayan *Devrimci Gençlik* dergisinin Eskişehir'deki dağıtımı, Seyfi'nin İleri Kitabevi'nden yapılmaktadır, bu oluşum İlerleme çizgisine meyletse de henüz netleşemeyen siyasetinden dolayı "Seyficiler" şeklinde anılmaya başlar. Bir süre sonra dergi paralarının ödenmemesi üzerine Ankara AYÖD'den yine Yunus ile birlikte iki arkadaşı Eskişehir'e gelip Seyfi'den dergi paralarını isterler ancak o pek aldırmaz, aralarında sert diyaloglar geçer, bunun sonunda ödeme yapılır.

Bu arada THKO ve THKP-C geleneğini izleyenler arasındaki, ayrışma ve yeniden örgütlenme süreci hız kazanmıştır. THKO'culardan Halkın Kurtuluşu siyaseti Yurtsever Devrimci Gençlik Dernekleri (YDGD), Cephe geleneğinden bir grup da *KSD* (*Kurtuluş Sosyalist Dergisi*) etrafında Ankara merkezli olarak Türkiye genelinde örgütlenme çalışmalarını sürdürürler. THKP-C geleneğini sahiplenenler, Ankara'da önce ADYÖD,

sonra da AYÖD ile öğrenci gençliğin kitlesel örgütlenmesini ülke çapında yaygınlaştırmak için merkezî bir devrimci gençlik derneği çalışmalarına başlarlar. Zaten İstanbul'da da İYÖD (İstanbul Yüksek Öğrenim Derneği) vardır. Yeni oluşumun adı Devrimci Gençlik Derneği federasyonu (DGDF) olacaktır. Buna Eskişehir'den EGD'nin de katılması istenir, bu konuda görüşme yapmak üzere yöneticileri Ankara'ya çağırılır. Ancak Ziya Yavuzeş ve yanındakiler Ankara'da SBF'de yapılan toplantılarda, Seyfi'nin havasını aynen sürdürmeye kalkarlar, tartışma neredeyse kavgaya varacakken birilerinin araya girmesiyle kesilir. Dev-Genç, 1976 Ağustos'unda AYÖD, İYÖD ve EYÖD'ün (Erzurum Yüksek Öğrenim Derneği) katılımıyla Ankara'da kurulacaktır.

Bu süreçte Ankara'da bir araya gelen Oğuzhan Müftüoğlu, Nasuh Mitap, Melih Pekdemir, Mehmet Ali Yılmaz, Ali Alfatlı, Selahattin Karataş, Sedat Kesim ve Sedat Göçmen, gençlik arasında hızla yaygınlaşan devrimci hareketin ülke genelindeki durumunu değerlendirirler. Artık gençlik kesiminde ortaya çıkan ve giderek büyüyen enerjiyi halkın içine aktararak mücadelenin boyutlarını genişletmenin zamanı gelmiştir. Bu çerçevede ikili görüşmeler de yapılır. Sedat Göçmen'in, Oğuzhan Müftüoğlu ile yaptığı konuşmalardan birinde Eskişehir de gündeme gelir. Bunun sonucunda bir "teşkilat" kararı olarak değilse de Sedat'ın Eskişehir'e gidip, oradaki havayı bir koklaması ve Dev-Genç sempatizanı gençler arasında bir etki ve motivasyon yaratmasının yararlı olacağı düşüncesi ortaya çıkar.

"1976 Yaz aylarında Eskişehir'de doğrudan görüşeceğim pek fazla bir ilişki odağı yoktu. Bizim Siyasallı arkadaşlarımızdan THKP-C döneminden kalma Yaşar Gören'in Caner ve Can adlı kardeşlerini tanıyordum, sanırım Caner o günlerde Ankara'da, Can ise Eskişehir'deydi. Can'ın ev adresini ve telefonunu aldım, onlarda kalabilecektim. Bir de 12 Mart döneminden kalan arkadaşlarımızdan Bayram Çam'la görüşecektim, bilgiler bu kadardı" diyen Sedat Göçmen Eskişehir'e gelir, Can'ı bulur. Onun çevresindeki sempatizan düzeyinde sayıları 10-15 arasındaki gençlerle sohbet eder. Bir örgütlenmeyi başlatacak ya da yürütecek kadro niteliğindeki insanların çoğu Seyfi'nin etrafındadır. Sedat, Seyfi'yi ve onun etrafındaki gelişmeleri Yunus'un Ankara'daki aktarımlarından bilmekte, Ziya Yavuzeş'i de Dev-Genç kuruluş

çalışmaları için Ankara'ya çağırılan EGD yöneticileri arasından Siyasal'daki görüşmelerden tanımaktadır.

Seyfi'nin çevresindekilerle konuşmayı zorlasa da onlar buna bir türlü yanaşmayınca Sedat, Can ve arkadaşlarıyla yetinmek zorunda kalır, tabii bu sohbetler günün tamamına yayılmaz boş zamanlar da olurdu. Sedat bunu değerlendirmek için Can'a hadi gidip Porsuk'ta balık tutalım dese de Can, abi Porsuk'ta balık ne gezer diye karşı çıkardı. Can'a göre şehir içinde de biraz dışında da Porsuk'ta avlanacak balık bulmak mümkün değildi. Sedat'ın aklında o yılların Porsuk'u, şehrin ortasından akıp giden ölü bir nehir olarak kalacaktı.

Oysa çok değil 2 yıl sonra şehrin hemen kıyısında işçi mahalleleri arasında pek çok çocuğun yüzme öğrendiği Kanlıkavak denilen yerde Ferruh Yılmaz ve Naci Alpkan cezaevindeki devrimciler yesin diye ağ gerip balık yakalayacaklardır. Bu 2 yılda Porsuk değişmemiş, şehri ve nehri tanıyan insanlar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Sedat'ın asıl niyeti Seyfi ve çevresindeki ekibi tartışmaya –tabii ki diğerlerinin önünde– zorlamak ve böylece insanların kafasında soru işaretleri uyandırıp onları deyim yerindeyse Seyfi'nin kapanından alıp çıkarmaktır. Seyfi bu tartışma ortamına doğrudan karşı çıkmıyor, gelsin kitabevinde konuşalım diyordu. Sonunda Sedat da kitabevine gider, orada tartışırlar ama bu pek bir işe yaramaz.

"Benim asıl dikkatimi çeken, o sıralar artık askerliğini yapmış ve evlenmiş olan Bayram Çam'ın yürüttüğü mahalle çalışmasıydı" diyor Sedat. Onunla görüşmeye kiminle birlikte gittiğini pek hatırlamasa da aynı tarihlere ait Yunus'un anlatımlarıyla birleştirildiğinde birlikte olmaları ihtimali ağır basıyor.

Mahallenin adı Yıldıztepe idi, çalışmalara sayıları 18-20 arasında mahalleli insan katılıyordu, sanırım mahallede kurulmuş olan bir dernekte, bildiğim kadarıyla eğitim çalışmaları yapıyorlardı, hatta bunlardan birine katıldığımı hayal meyal hatırlıyorum, Bayram Abi ekonomi politik ile ilgili seminer veriyordu. Yıldıztepe'deki insanlarla kurulmuş ilişkiler falan bana çok ilginç ve önemli gelmişti o günkü koşullarda.

Biz Ankara'da gençlik içinden çıkıp halkı teşkilatlamayı konuşuyorduk, önce üniversite gençliğinde vardık Lise-Der'lerimiz

de gayet iyiydi. Liselere faşist saldırılar başlayınca mahallelere doğru kaymaya başlamıştık, daha çok Halkevlerinin olduğu yerlerde çalışma yapıyordu arkadaşlarımız ama bu çalışmalar sistemli değildi. Yol yöntem bulmaya çalışıyorduk daha çok nasıl başarılı olabiliriz diye, faşistlerle çatışmalar üzerinden gidiyorduk. Melih Pekdemir'in ODTÜ-Altındağ taraflarında çalışmaları vardı, daha sonra Yeraltı Maden-İş çalışmalarına katılan Müfit Sakallı'yı da hatırlar gibiyim ama pek emin değilim. Bu çalışmalar henüz başlangıç aşamasındaydı, çok önemli başarıların elde edildiği zamanlar değildi yani... İşte bu süreçte, Bayram Çam'ın Eskişehir'de Yıldıztepe'de yaptığı çalışmalar bana çok önemli ve başarılı olabilecek çalışmalar gibi gelmişti.

"Acaba bu çalışmaları örnek alabilir miyiz, diye kendi kendimi sorguladım. Sonraları Devrimci Yol sürecinde Ankara'nın batı kesiminde kısa bir süre mahalle çalışması yaptım ama Bayram Çam'ın başlattığı çalışmalarla bunu karşılaştırmak ayıp olur, amatör kaldığımı söyleyebilirim. Tabii sonraları Ankara'daki arkadaşlarımız da çok başarılı çalışmalar ortaya koydular ama ilk örnek olarak Eskişehir'i gördüğümü söyleyebilirim."

Sedat Göçmen'in 1976 Yaz aylarındaki gözlemi önemli. Henüz ülke genelinde dahi merkezileşememiş bir siyasi hareketin, bir parçasıyla –genel durumun bir istisnası olarak– şehir düzeyinde de ne merkezî bir örgütü ne de ona yönelik bir yapılanması yokken kendiliğinden bir süreçle de olsa başlatılan mahalle çalışması, bir bakıma yakın bir gelecekte Eskişehir Devrimci Yol örgütlenmesinin çekirdeğini oluşturacaktı. Haksızlık etmeyelim, sadece bir çekirdek değil, önemli bir mevzi olarak da hareketin kendini yasladığı bir mahalle olacaktı Yıldıztepe.

Daha sonra burada söz alacak, 1979 yılından başlayarak gençlik kesiminden gelip mahalle çalışmasına katılan arkadaşların, hareketin ivme kazanmasında bölge çalışmalarına başlanmasının önemine yaptıkları vurguyu, belki onların ta başından beri varolan bu çalışmaları tanımaya başlayarak dahil oldukları âna ait bir değerlendirme şeklinde kabul etmek herhalde yanlış olmaz.

Sedat Göçmen, Eskişehir'e ait gözlem ve değerlendirmesini Ankara'daki arkadaşlarıyla –somut olarak hatırlamasa da– "Kuvvetle muhtemel paylaşmış olmalıyım" diyor. Ancak aksi bile olsa kendisinin o ve sonraki dönemlerde siyasi hareket içindeki

yeri düşünüldüğünde Sedat'ın Eskişehir'e dair bu görüşleri son derecede önemli. "Sonuç olarak benim kafamda oluşan şuydu" diyor Sedat Göçmen, "Yıldıztepe'de yapılan mahalle çalışması örnek ve güzel bir çalışmaydı, belki başka yerlerde de bu türden çalışmalar yapılmış olabilir ama benim gördüğüm en dişe dokunur, halkın örgütlenmesi yolunda yapılan ilk ciddi çalışma Eskişehir'dekiydi..."

4
Dev-Genç İyi Bir Şeydir!

Ali Paşa sazı eline almadan diyeceklerine kulak verelim mi Çalıkuşu? Sen Saray Ana'yı tanırmışsın, yani babaannesini, hani hep insanları inancına göre ayırmayın diye etrafına nasihatler veren, altıncı hissi güçlü anabacıyı... 100 yaşında ölmüş, hatırladın mı? Seni ilk gördüğünde nasıl bir insan olduğunu sezip anlatmış Ali Paşa'ya, demiş ki insani özellikleri var, içten ama başından pek çok sorun geçmiş... biliyorsun sen bunları...

Dersim Pülümür'den Alì Paşa Şanlı'nın ailesi 1950'lerin başlarında Eskişehir'e gelip yerleşmiş, lise yıllarında Gültepe'de kiralık bir evde oturmuşlar. O yıllarda Dev-Genç'e sempati duymaya başlamış, Seyficileri de tanımış ama pek ısınmamış onlara, Çalıkuşu ile de işte o sıralar tanışmış, "kendisinin politik bir duruşu vardı" diyor Ali Paşa.

"Mahalleden Veysel Tunçer ve diğer arkadaşlarla derneğe gidip gelmeye başlamıştım, hepimiz gençtik ve enerji doluyduk, bir şeyler yapma isteğimiz vardı. Burada çeşitli kurslar veriliyordu ama esasında politik bir gerekliliğin, bir araya gelmenin mekânıydı bu dernek, epeyce de üyesi olmuştu. Tabii herkes her faaliyete katılmıyordu, mesela yazılamaya herkes gelmezdi, daha çok Veysel ile birlikte çıkardık, bazen yanımıza birkaç arkadaş da katılırdı. Şehrin henüz siyasi bir hareketliliğin görülmediği uzak mahallelerinin duvarlarını, orada sempati yaratmak için kocaman Dev-Genç yazılarıyla donatırdık. Hiçbir ilişkimizin olmadığı bu mahallelere önce belediye otobüsü ile gider, boya ve malzemeleri bir yere zulalardık. Sonra gece Yıldıztepe'den gece saat 11 civarında yola çıkar, yürüyerek 12 civarında o

mahalleye varırdık. Sabah saat 4'e kadar bütün duvarlar bizim olur sonra yine yürüyerek Yıldıztepe'ye dönerdik. Sanırım Şirintepe ya da Tunalı Mahallerinden birinden döndüğümüz gece, Yıldıztepe'deki çeşmelerden birinde ellerimizi yıkarken önceden pusu kurmuş olan polislere yakalandık. Bize nerden geliyorsunuz diye sordular, hamamdan dedik, halbuki üstümüz başımız boya içindeydi, gülünecek hâl yani, tabii inanmadılar. Veysel'le ikimizi alıp götürdüler, bir arkadaş daha vardı ama sanırım o biraz daha arkamızda olduğu için kaçabilmişti. Bu bizim ilk gözaltımızdı. Bu çalışmaları, herhangi bir hiyerarşik yapılanma içinde olmadan yapıyor, karşılıklı güven temelinde arkadaşlarla konuşup hayata geçiriyorduk."

Ali Paşa'nın anlattığı bu gözaltı olayının diğer kahramanı Veysel, yanlarında Süleyman Kaban ve birkaç arkadaş daha olduğunu hatırlıyor hatta gözaltındayken polisin yanlarına Akın Küçükbarakçı adında birini de koyduğunu ancak Ali Paşa'nın biraz konuşunca onun polis olduğunu anladığını da ekliyor ve bizi savcılığa çıkarmadan serbest bıraktılar, diyor.

Yıldıztepe'de başlatılan çalışmaların asıl üzerine oturduğu temel, emekçi halkın belki de her zaman en çok ihtiyaç duyduğu dayanışmacı ruhun hayata geçirilmesiydi. Ağaç dikme, su getirmek için yapılan kanal kazma çalışmalarının yanı sıra, insanlar birbirlerinin inşaatlarına da yardım ediyorlardı. Çoğu inşaatlarda çalışan mahalleli arasında duvarcılar, sıvacılar vb'nin yanında genç ustalar da vardı. Memleketten gelip buraya yerleşen halasının oğlunun evi de bu dayanışmayla yapılan Ali Paşa, devrimcilerin mahallede güçlü bir destek bulmalarında bunun önemini özellikle belirtiyor.

Yıldıztepe'de devrimci ilişkilerin gelişmesi, daha önce ortalıkta at oynatan lümpen grupları da geriletti. Bunlar bir ara geceleri derneğin camlarını kırdılar. Devrimciler de bunların bir kısmını ikna yoluyla bundan vazgeçirirken bazılarına şiddet uygulamak zorunda kaldılar. Mehmet Kömür, "Bayram Abi'ye göre, devrimci olmak herkese örnek olmak demekti ama sabrımızın taştığı anlar da oldu" diyor. "İngilizler", "Halkalı Şekerler" gibi tuhaf adlarla anılan bu grup elemanlarının çoğu sonunda birer devrimci olup çıktılar.

"Ben Cumhuriyet Lisesi 5. sınıfından ayrıldım, sonra okumadım, herhangi bir yerde de çalışmadım, bir anlamda küçük

yaşta profesyonel devrimci oldum sayılır" diyen Veysel, bu lümpenlik sürecinin yakın tanıklarından biri...

Veysel'in 15-16 yaşlarında derneğe gidip gelmesine bir büyük abisi ve hep burnunun dikine giden, kendi bildiği dışında hiçbir şeyi kabul etmeyen "ailenin haşarı çocuğu" Hasan, sürekli karşı çıkardı, oysa aralarında sadece 3 yaş fark vardır. "Ama yiğittir, merttir, paylaşmayı sever" diyor Veysel, abisi Hasan için, "Bir dönem arkadaşlarıyla birlikte serseri bir yaşamı vardı, içki içerdi, çalışmaz, gezerdi, ben dernek faaliyetlerine başladıktan sonra eve kitaplar getirdim okumasını istedim, onu o hayattan kurtarmak istiyordum, o ise beni döver ağzımı burnumu kırardı, gel bir gör diyordum, bak biz nelerle uğraşıyoruz, eğer yanlış bir şey yaptığımı görürsen o zaman itiraz et, zamanla (1-1,5 yılda) onu kazanmaya başladık, derneğe gelip gider oldu, o da aynı benim gibiydi yazılama varsa koşar gelirdi. Artık içki içmekten, serserilikten de uzaklaşmış, ama bana göre tam olarak düzelmemişti. Agresifliği devam ediyordu, ona dernekteki diğer arkadaşlar da yardımcı olmuştu, Muammer Özhan ve Çalıkuşu ile daha sık görüşürdü."

Veysel'in bu adlar arasında unuttuğu ya da hatırlamadığı Bayram da Hasan'ı geçmişteki lümpen hâliyle tanıyanlardan biri: "Ben bu konuda çok emek sarf ettim, uzun zaman aldı diyebilirim kolay değil çünkü, Hasan öyle kazanıldı" diyen Bayram'a göre; propaganda ve örgütlenme ayrı bir şeydi, çatışma ve gırtlaklaşma ayrı... "Bu insanlar ezilmiş, horlanmış, ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmüşler, onlara değer verdiğin, oturup konuştuğun zaman, bir çay söyleyip hâlini hatırını sorduğun zaman bile onu kimse senden koparıp alamaz..."

Aslında her şey bir tarafa, Yıldıztepe'yi Hasan'sız anlatmak kolay değil ama o şimdi yurtdışında, sağlığı da bozuk, sesine ulaşmak zor, yine de onu tanıyanların anlattıklarından Hasan'a dair ipuçlarına –burada açık bırakmak üzere– ulaşabileceğiz.

Turgut Okkaya, henüz Eskişehir'e gelmedi, anlattıkları 1979 yılından itibaren kendini duyuracak ama Hasan'dan söz açılmışken onun şu dediklerinin yeri tam da burası:

"Hatice Abla, bir de kahvehaneler civarında tuhafiyeci dükkânı olan bir abla daha vardı... bu ikincisi özellikle çok öğreticiydi, şuna şuna dikkat edin bizim yanımızda çok açık veriyorsunuz, diye bizi çok uyarırdı. İşte bu iki kadın bir gün

bana mahallenin neden Dev-Genç'li olduğunu anlattılar ve getirip bunu Hasan'a bağladılar."

Hasan, lümpenlik yıllarında çok çektirmiş mahalleliye, camını kırmadığı kahvehane, çatmadığı insan kalmamış, sonra bir gün gelmiş ki Hasan, aklı başında biri olup çıkıvermiş, ne olmuş, Hasan'ın başına taş mı düşmüş? Yok babam, Hasan meğer Dev-Genç'li olmuş! O zaman mahalleli dile gelip şöyle demiş: Hasan'ı bu hâle getirdi ki Dev-Genç, iyi bir şeydir!

Yıldıztepe'nin politikleşme süreci; eğitim çalışmaları ve seminerler yoluyla mahalle gençlerinin ideolojik beslenmeleri, lümpen grupların kazanılmasından ibaret değildi. 1976 yılında kahvehaneler bölgesinde yaşanan bir olay antifaşist mücadelenin de önünü açmış oldu. O gün Yıldıztepe girişindeki bir kahvehaneye faşistler saldırdı, Mehmet Kömür'ün abisi Hüsnü silahla vuruldu, hastaneye kaldırıldı. Mahallenin bütün gençleri orada toplandı, oradaki kalabalıkta sadece devrimciler yoktu...

Bu olayla birlikte mahallenin sorunlarının sadece yol, su, çöplerin toplanması olmadığı anlaşıldı. Yıldıztepe'de hayata geçirilen faaliyetler ve örgütlenme çalışmaları önce faşistler hemen ardından da polisler tarafından provoke edilmeye çalışıldı.

Önce mahalledeki duvar yazıları değişmeye başladı, kahvehaneler bölgesinden başlayarak "Faşistler giremez", "Kahrolsun faşizm", "Faşizme karşı omuz omuza" sloganları öne çıkar oldu. Mahallede yaşayan tek tük faşistler tespit edilip mahalleyi terk etmeleri sağlandı, şu anda bunlardan sadece Taksici Mehmet'in adı hatırlanıyor.

Polis arabaları mahalleye daha sık gelmeye, derneği ve kahvehaneleri basarak, kendi usullerince bir baskı ortamı yaratmaya başladılar.

Mahalledeki bu gelişmeleri bir de Bayram Çam'ın ağzından dinleyelim; "Bu yazılamalarla falan zaten Yıldıztepe'ye girdiğinde havanın hemen değiştiğini hissederdin. O zaman 25-30 bin kişinin yaşadığı mahallede ağırlıkla Seyitgazi ve çevre köylerinden gelen Alevi ve Erzincan, Erzurum, Dersim yörelerinden gelen Kürt Alevi vatandaşlar yaşıyordu. Şehrin geneline bakıldığında bu etnik ve mezhepsel farklılık, özellikle laik olma ve genel değerler açısından toplumun diğer kesimlerine göre daha değişken fikirlere açık olan bir kesimi işaret ediyordu. Çoğu fabrikalarda, inşaatlarda çalışan işçi, bazıları esnaftı yani emekçi ve yoksul

kesim... Düşünce yapılarıyla sosyal demokrasiye açık demokrat insanlar ama yıllardan beri de sömürülüyorlar, özellikle de siyasi anlamda... Belli çıkar gruplarının oy depoları olarak görülüyorlardı. Mahalleye CHP'den başka siyaset girmemiş, girememişti. İşte böyle bir ortamda bizim girmemizle birlikte tabii endişeler de başladı."

Faşistlerle olan çatışmalar ve mahallede artan polis baskısı, haklı olarak anne babaları çocukları üzerinden endişeye sevkediyordu. Bayram Çam, "Biz her şeye rağmen bunu göğüsledik ve mahalle gençlerinin yanı sıra halk içinde de yaygınlaşmayı başardık" diyor.

Her ne kadar daha önce CHP'de çalışmak isteseler de orada aradıklarını bulamayan ve partiyle olan ilişkilerini keserek mahallede kurdukları dernek aracılığıyla devrimci çalışmalara yönelen Yıldıztepeli gençlere hak vermelerine, onları desteklemelerine karşın bölge halkının yine de özellikle Ecevit CHP'sine karşı bir sempatisi vardı. Nitekim 1976 yılında Odunpazarı Meydanı'nda düzenlenen CHP Mitingi'nde konuşacak Ecevit'i dinlemek için mahallede yoğun bir eğilim gözleniyordu. Yıldıztepeli devrimciler mitinge katılacak kitleyi yalnız bırakmamak için şehrin diğer bölgelerinden de gelecek devrimcilerle birlikte mitinge katılma kararı aldılar. Eskişehir'de yapılanlar içinde 20 bin kişiye yaklaşan bir katılımla öne çıkan bu mitinge devrimciler kalabalık bir kitleyle Dev-Genç pankartı açarak katıldılar.

Bayram Çam'ın bu miting hakkındaki değerlendirmesi şöyle: "Hatta orada hatırlıyorum CHP yönetimi bile bundan rahatsız oldu. Devrimci Gençlik, Eskişehir'de gerçekten gelişen, serpilen, kitleleri saran, gençlikten halka doğru serpilen bir hareket olmaya başlamıştı."

CHP'lilerin nasıl rahatsız olduklarını ise Veysel Tunçer anlatıyor; "CHP'den Coşkun adında biri vardı kürsüden 'çıkarın dışarı bunları' diye seslenerek polisi üzerimize kışkırttı. Polisle itiş kakış yaşandı onlar bizi alanın dışına sürmek istedi, karşı koyduk, birkaç kişiyi gözaltına aldılar ama yine CHP'lilerin araya girmesiyle bıraktılar. Yıldıztepeli devrimciler olarak bu katıldığımız ilk mitingdi."

Bu arada derneğin adı "Yıldıztepe Kültür ve Dayanışma Derneği" olarak değiştirilmişti. Bu ad değişikliği bir taraftan politik dönüşüm diğer taraftan da devrimci faaliyetlerin halkla olan

bağının güçlendirilmesine yönelik bir anlam yüklendi. Ancak bu ilişkiler sadece dernek çatısı altına hapsedilmez, evde, kahvehanede, bir ağaç gölgesinde, çeşme başında, karşı karşıya gelinen herhangi bir yerde başlatılan sohbetlerle açılır ve sürdürülürdü.

Yıldıztepe'de bunlar olup biterken, şehrin ortasından ağır ve dingin bir şekilde akıp giden Porsuk'a inat, hayat, kendi diyalektiği üzerinden hareketlenmeye başlıyordu. Öncelikle okullarda yani liselerde, yüksekokullarda gençler, kendiliğinden ama ayrı ayrı ortaya çıkan dinamizmlerini birleştirmenin yolunu aradılar. Diğer taraftan ise; sol cenahın aksine ülke çapında merkezî bir örgütlenmeyle yayılan devlet destekli sivil faşist güçler ÜGD, Ülkü-Bir vb adlarıyla okullarda, fabrikalarda ve mahallelerde estirdikleri faşist terör aracılığıyla kendi hâkimiyet alanlarını yaratıp geliştiriyorlardı.

Halkın Kurtuluşu ve İGD (İlerici Gençler Derneği) gibi soldan gençlik örgütlenmeleri ise giderek yaygınlaşan faşist saldırganlıkla mücadele etmekten çok sosyal faşist ve Maocu Bozkurt sıfatlarıyla birbirlerine hamle ederek karşısındakinden alan çalma peşine düşmüşlerdi. Ağırlıkla bu iki siyasi çizgiye mesafeli duran geniş bir demokrat kitle ise tıpkı Porsuk Çayı gibi şehrin hem içinde sanki hem dışında gibiydiler. Dev-Genç'in hissedilmesiyle birlikte şehir, üzerindeki ölü toprağını şöyle bir silkeleyip başını kaldırmaya başladı. Bu duruma dair içerden bir bakışı, o yıllarda Eskişehir Endüstri Meslek Lisesi öğrencisi olan Muammer Civelek'in anlattıklarından öğrenelim en iyisi...

"Endüstri Meslek Lisesi'ne 1975-76 öğrenim yılında başladım, o dönem liselerde siyasal mücadelenin yeni başladığı yıllardı. 1. sınıfta herhangi bir hareketlilik yoktu, 2. sınıfta hatırlıyorum, benim dikkatimi çeken o dönemki İGD ile okul kapısının önünde bir kavga olmuştu, tam olarak ne olduğunu pek anlamamıştım, solcularla ilgili bir deyim geçmişti, ben de kendimi aileden gelen bir CHP'lilikle birlikte solcu sayardım ama bu konuda hiçbir şey bilmezdim. Biz de bunların peşine takıldık Eskişehir Pasaj'ndaki derneklerine gittik, tesadüfen gittiğim dernek Halkın Kurtuluşu'nun derneğiymiş, yani İGD'lilerle HK'lılar kavga etmiş biz sadece solcular kavga etti biliyorduk. Neyse madem bunlar solcu biz de bir şeyler öğrenelim ve hareketin içinde yer alalım istedik, iki arkadaştık, Kamil Gündüz ve ben. İkinci sınıfta

okuduğumuz dönem sürekli bu derneğe gidip geldik, tabii güzel şeyler(!) öğrendik orada. Örneğin sosyal emperyalizmin ne olduğunu... ilk öğrettikleri buydu. Sonra okulun önünde kavga ettiklerinin sosyal faşistler olduğunu öğrendik. Asıl faşistleri ise daha sonra tanıyacaktık..."

"Asıl faşistleri" kendine dert edinen ve kendiliğinden bir motivasyonla 3-4 yıl önce ellerinde fırça ve kovalarıyla uzak mahallelerin bakir duvarlarını kireçbeyazı "Dev-Genç" yazılarıyla donatmaya çıkan Yıldıztepeli gençler, şehri diyaloga çağıran ilk habercilerdi.

Bu çağrı karşılığını bulmuş, Bayram Çam'ın hem kendi alanı sağlık çalışanlarından ve diğer gençlik kesimlerinden insanları Yıldıztepeli gençlerle şehrin ortasında bir yerde buluşturmasının koşulları yaratılmış oldu. Sivrihisar Caddesi üzerinde bazı sol derneklerin de bulunduğu Eskişehir Pasajı'nda bir kitabevi açıldı. Eskişehir'deki Dev-Genç örgütlenmesinde merkezî bir yapıya doğru çıkılan yolculuğun ilk durağı Kurtuluş Kitabevi olacaktı.

5
Devrimciler Zekidir

Çalıkuşu eğilip kulağıma bir şeyler söylüyor ama iyi duyamıyorum çünkü o arada sazı Ufuk almış, türküyü kollarımıza bırakıvermişti: "Sobalarında kuru da meşe yanıyor vay vay..." şimdi bu türkü söylenirken konuşmak olmaz ki uzun masanın etrafındaki herkesin en gönülden, en yüksek sesle ve Kızıldere'yi bir kez daha hatırlayarak, Onlara duyurmak ister gibi, Mahir'e seslenmek ister gibi hep bir ağızdan yüreklediği bir türkü bu... "Mahirim de kardeşim vay vay!"

Eskişehir Pasajı'nda Dev-Genç'lilerin açtığı ilk kitabevi Kurtuluş, Ufuk'a emanet edilmişti. Ufuk, Salihli'den Atatürk Lisesi'ne sürgün gelmiş güleç yüzlü bir delikanlı, başında kasketi boynuna doladığı uzun atkısıyla Kaypakkaya'yı andırıyor sanki, sazı hep yanında, türkü söylemeyi seviyor, tabii kitapları ve okumayı da...

Ankara'dan Zafer Çarşısı'ndan kitaplar alınır getirilir, *Devrimci Gençlik* dergileri buradan dağıtılır artık, TİB yayınları da...

Şehrin duvarlarında boy gösteren Dev-Genç yazılarının peşine düşen polis, Yıldıztepe'de sürdürdüğü tacizi kitabevine de taşımakta gecikmez. Bu durumdan Ufuk'un öğrenim hayatının olumsuz etkileneceği anlaşılınca, kitabeviyle ilgilenmek Veysel'e kalır. Bayram Çam'ın hatıralarındaki kıvırcık saçlı "Minik Veysel" 15-16 yaşlarında daha derneğe bile üye olamayan çok becerikli bir çocuktur. Elinden her iş gelir. Babasına kalsa başmühendis olacakken, o devrimci olmayı seçmiştir. Elektrik işlerinden anlar ses sistemi kurup kitabevinde müzik yayını yapar, ahşap demir karışımı raflar da onun elinden çıkar. "Bazı kitaplar yasaktı,

onları yasak olmayanların arkalarında bulundururduk, tabii polis denetimi hep vardı, 2 günde bir resmî polisler gelir, diğer zamanlarda da siviller ortalıkta dolaşırdı, amaçları kitabevine kimlerin gelip gittiğini öğrenmekti" diyor Veysel.

O sıralar sayıları az da olsa Eskişehir'de *KSD*'liler de görünür. Kurtuluş adı onları çağrıştırdığı için kitabevinin adı Çağrı olarak değiştirilir. Bu ad, esasında o sıralar merkezî dernekleşme çalışmaları da sürdürülmekte olduğundan, özellikle gençliği Eskişehir Dev-Genç'e çağırmanın bir simgesidir ama İslamcıları çağrıştırıyor diye epeyce bir eleştiri alırsa da artık kimsenin bu türden polemiklerle uğraşacak vakti yoktur. Özellikle Veysel, o sıralar tam bir profesyonel devrimci gibi çalışmaktadır, "İşin şakası bir yana çalışmak için zaman kalmıyordu ki hareket için her şeye koşturuyordum, işte diyelim falanca mahallede yazıya çıkılacak hadi oraya git, bir dönem dergilerin gelmesi aksıyordu, hadi Ankara'ya git dergi al getir, İstanbul'a git şunu al getir... bütün bunları isteyerek ve içtenlikle yapıyordum. Bir ara git İstanbul'da serigrafi öğren dediler, İTÜ'ye gittim orada serigrafta afiş basmayı öğrendim, bir hafta kaldım ama ben 3. günde onlara afiş basmaya başlamıştım bile! Dernek kurulduktan sonra üç renkli Eskişehir Dev-Genç afişlerini matbaaya gerek kalmadan bastık Eskişehir'de.." Veysel daha sonra da Ankara'ya ODTÜ-ÖTK'ya (ODTÜ Öğrenci Temsilcileri Konseyi) gidip, kendisine önceden adı verilen Celal Kalkan'ı bulur ki Celal, bir süre geçtikten sonra, "Ankara" tanımlı ilk müdahil olarak Eskişehir'e gelip bir süre kalacak ve "En geniş kitle içinde en dar kadro çalışması" çerçevesinden eğitim çalışmaları başlatacaktır.

Veysel, ODTÜ-ÖTK'da teksir makinesinde bildiri basmayı öğrenir. "Eskişehir'de teksir makinesi vardı (bir kamu kuruluşundan hediye olarak gelmişti!) ama kullanmayı bilmiyorduk, mumlu kâğıda nasıl yazılır vb onları öğrendim işte, Eskişehir Dev-Genç'in kurulduğunu ilan eden ilk bildiriyi de öyle bastık."

Çağrı Kitabevi daha çok bir irtibat noktası işlevine sahipti üstelik kitap satılan bir yer değil de sanki bir kütüphaneydi, insanlar kitap alır, parasını sonra vereyim der vermez ya da okuyup getireyim der getirmezdi, bunlara pek ses çıkarılmaz yeter ki kitap okusunlar diye teselli olunurdu. Ama *Devrimci Gençlik* dergisi için de aynı durum söz konusu olunca Ankara'ya paraların ödenmesinde zorluklar baş gösteriyordu.

Gençlik kesiminde örgütlenme çalışmalarında *Emperyalizme ve Oligarşiye Karşı Devrimci Gençlik* dergisi önemli bir katalizör işlevi gördü. Dergide yer alan hem teorik yazılar hem de pratiğe ilişkin aktarımlar kafa açıcıdır. O sıralar özellikle öğrenci gençlik arasında sosyal emperyalizm ve Sovyetler Birliği Komünist Partisinin çizgisi, Çin Komünist Partisi çizgisi, Arnavutluk Emek Partisi tezleri, Mahir Çayan ve THKP-C'nin görüşleri yoğun bir biçimde tartışılıyordu. Bu tartışma süreci giderek safların netleşmesini de beraberinde getirirken aynı zamanda, solun ilerde yaşayacağı bölünmelerin de altyapısını oluşturuyordu.

Devrimci Gençlik dergisi, gençliğin merkezî örgütlenmesinin dışında, ülke çapında devrimci bir hareket yaratılması ve sınıflar mücadelesine bu merkezî politik hareket aracılığıyla müdahale gerekliliğini ortaya koyarak,

> Devrimci Gençlik, anti-faşist mücadeleyi ülke çapındaki bir politikaya tabi kılmalıdır ve merkezî bir politikanın yönlendirildiği bir devrimci zemin üzerine oturtmaya çalışmalıdır

diyor ve tartışma başlıklarını sosyalizm sorunları, faşizm, Sovyetler Birliği, revizyonizm, oportünizm gibi, aslında gençliği de aşan konular üzerinden, belirlediği hedefin pekiştirilmesine yöneliyordu.

Özellikle Ankara'da 1977 yılından başlayarak etkisini hissettirecek devrimci gençliğin antifaşist mücadelesi, okullardaki faşist işgallerin kırılmasına yönelik müdahaleler diğer şehirleri de etkilemeye başlamıştı.

Eskişehir'deki antifaşist mücadelenin yükselmesi, 1977 yılını bekler. Özellikle bazı liseler, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi (İTİA), Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi (DMMA) ile Eğitim Enstitüsü, öğrenci gençliğin başlıca mücadele alanları olarak öne çıkar. Bu okullarda faşist işgaller kırılır. Ama önce birkaç yıl geriye gidip yüksekokul öğrenci dünyasına kısaca bir göz atsak iyi olur. Bunun için daha önce Gökmeydan Mahallesi'nde Seyficilerin seminer çalışmasına katıldığından söz ettiğimiz Nurettin Şekerler'i tanıklığa çağırıyoruz:

"Sosyal demokrat bir aileden gelen insanım, 1976 yılında Türkiye'deki gelişmelerle birlikte ben de kenarından köşesinden politikaya girmeye başladığımda Akademi'ye (İTİA) öğrenci olarak

kaydımı yaptırmıştım. Okulda zaman zaman baş gösteren öğrenci olaylarıyla birlikte kutuplaşmalar başlamıştı. Boykot hazırlıkları ve benzeri çalışmalar yani... Kendime, solcu olarak nitelendirdiğim insanlarla bir zemin yaratmaya çalıştım, onlarla birlikte okula gidip geliyordum. Kılık kıyafetimi kendimizce tanımladığımız devrimciliğe; uzun saç, favori ve bıyık bırakarak, parka ve postal giyerek uydurmuştum. Aslında bu tarz, basit ve kolay giyinmenin de bir yoluydu. Daha önce sözünü ettiğim Mustafa Taylan'ın Dost Kitabevi'ne zaman zaman birkaç kişilik arkadaş grubuyla uğrardık. Bu arkadaşlarla birlikte mahalleden okula, okuldan mahalleye gider gelirdik ama henüz solcu yanımızdan çok lümpen yanımızın ağır bastığı zamanlardı. Sağda solda gezer, kızlarla muhabbet eder, öğrenci arkadaşlardan Antalyalı Erdal'ın Akarbaşı Mahallesi'ndeki bekâr evinde içki içerdik..."

Nurettin, 1972 yılına bir geri dönüşle; Atatürk Lisesi'nde kendisinden yaşça büyük sınıf arkadaşını, onun Marksizmi nasıl öğrenmeye çalıştığını, bu öğrendiklerini diline ve anlattıklarına nasıl yansıttığını ve ondan nasıl etkilendiğini hatırlıyor: "Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam edildiği gündü. Bu arkadaş, bugün devrimci yoldaşlarımızı idam ettiler, buna duyarsız kalmamalıyız demiş, biz de okuldan kaçıp Kütahya Yolu üzerindeki piknik alanı regülatöre gidip orada şarap içmiştik! Protesto olarak yaptığımız buydu. Aslında doğruluğunu yanlışlığını o dönem için tartışmıyorum bile; şu anda gülünesi bir olay, şimdi böyle bakıyoruz, ama belki o an için verebileceğimiz tepki oydu."

Şimdi hatırlayacağımız sahne için tarihi biraz ileri sarıp sonra yine 1976'dan yolumuza devam edeceğiz. 1977'nin Kasım ya da Aralık aylarından birinde bir gün Nurettin yine kalkar arkadaşı Erdal'ın Akarbaşı'ndaki evine gider kapıyı çalar, kapıyı hiç tanımadığı biri açar; "Baktım karşımda aslan gibi biri, bıyıklı falan, buyur dedi, Erdal yok mu dedim, arkadaşım olur da... Erdal evde yokmuş, sen kimsin peki, diye sordum. Ben Zeki dedi."

Nurettin'in o uzun saçları, favorileri yoktu artık ama arkadaşı Erdal öyleydi, Zeki'nin bu ev arkadaşının kılık kıyafetine karışıp karışmadığını bilmiyoruz fakat Endüstri Meslek Lisesi'nden öğrencisi Muammer Civelek, onun bu konudaki tavrını gayet net hatırlıyor:

"Çok korkardık, çok severdik ama çok da korkardık, ona karşı hata yapmaktan çekinirdik ama ben ondan öğrenci olarak hiç korkmadım çünkü okulu dereceyle bitirecek kadar başarılı bir öğrenciydim, sadece yaşam biçimimde bir hata yapıp da onun eleştirisiyle karşı karşıya kalmaktan korktum... 3. sınıfta atölye öğretmenimizdi, o sıralar daha sık görüşürdük, bize, davranışlarınızla diğer öğrencilere örnek olmalısınız derdi, tabii o zaman gençtik saçları uzatmak modaydı, bir gün beni yanına çağırıp saçlarını neden uzatıyorsun diye sormuştu. Hocam, kestirmeye fırsat bulamadım dediğimde, hâline bir bak yakışıyor mu, sokaktaki sıradan bir insan gibi misin, yoksa bir devrimci gibi mi demişti..."

Zeki, kapıyı çalan Nurettin'i içeri davet eder, oturur konuşurlar. Konu döner dolaşır o sıralar Nurettin'in yanına gidip geldiği Seyfi'ye gelir. Zeki, Seyfi'nin yanındaki gençlerden bazılarını TÖB-DER'de görmüştür hatta bunlardan "kınalı" da denen Yüksel Tuna'nın annesi, Zeki'nin görev yaptığı okulda hizmetli olarak çalışmaktadır. Zeki'de Seyfi'ye karşı bir merak uyanır ve kalkar onun kitabevine gider.

"Oradakilerle konuştum, önce hoşbeş falan, sonunda şunu gördüm; bütün dedikleri, yeni bir şey önerme yerine hep varolan siyasetlerle alay etmekti, işte Dev-Genç şöyle diyormuş, desinler bakalım gibisinden... Sonra Ankara'ya gitmişler. Bunu bana Yüksel anlattı. Ziya dahil 3 kişiymişler, orada Ali (Butto) Başpınar ve bir iki arkadaşla görüşmüşler. Ali bunlara, siz bu kafayla giderseniz ancak 'İlerlersiniz' demiş. Yüksel çok kızmış bu lafa ki bana; bakalım siz mi ilerleyeceksiniz biz mi diye söyleniyordu. Sonraları bunlar 'ilerlediklerinde' de ben ona bak, Ali Butto ilerleyemedi siz daha iyi ilerlediniz dediğimde, biz gerçek yolumuzu bulduk deyip geçiştirmişti."

Aradan yaklaşık 1 yıl geçtikten sonra yine Akarbaşı'ndaki evde Zeki, bir ara kaleme aldığı birkaç sayfalık yazı taslağını tutuşturur Nurettin'in eline, bak bakalım bunlar için ne diyorsun der.

"Bir de okudum ki o zamana dek duymadığım şeyler var yazıda; emperyalizmin 3. bunalım dönemi, mücadele yöntemleri, çalışma tarzı falan... çok farklı kavramlarla karşı karşıya kalmıştım. Bir dahaki gidişinde bunları da sor bakalım Seyfi'ye ne diyecek dedi Zeki Abi. Tabii gittim sordum, ondan sonra

Seyfi'yle ilişkiler koptu, bana git onların adamı ol dedi. Hemen Yüksel Tuna'ya senin Nurettin gidiyor, Dev-Genç'li oluyor demişler. Bunu bana Yüksel Abi'nin kendisi söyledi, bir taraftan kendime kızdım dedi, sana da kızdım ama bir taraftan da dedim ki devrimciliği bırakacağına Dev-Genç'e gitsin daha iyi..."

Zeki ile karşılaşması, Nurettin'in düşüncelerinde hızlı bir gelişime yol açar.

"Siyasi açıdan gelişmemi sağlayan iki hocam vardır, birincisi beni Marksizmle tanıştıran Yüksel Abi, ikincisi beni Devrimci Yolcu yapan Zeki Abi..."

Tabii burada Zeki'nin yazıp Nurettin'e okuttuğu yazıların hikâyesini hepimiz merak ediyoruz ancak ondan önce buraya kadar adından hiç söz edilmeyen Zeki'nin Eskişehir'le nasıl buluştuğunun hikâyesine bakmamız gerekiyor. Bunun için Manisa-Ankara-Sivas-Ankara arasında bir yolculuğa çıkmamız gerekecek ki yolu Eskişehir'e bağlayabilelim.

Manisa Alaşehir'in Çakırcalı köyünden Zeki Senger; Alaşehir, Salihli ve İzmir'de gördüğü ilk, orta ve lise öğreniminden sonra 1968 yılında Ankara'ya Yüksek Teknik Öğretmen Okulu'na gelir. Devrimci düşüncelere ısınma süreci de burada başlar. Öğrenci hakları ya da genel demokratik haklar çerçevesinde sürdürülen mücadeleler içerisinde kendi yerini tayin edebilmek için kişisel düşüncesini oluşturma çabasındadır. Okulda, daha çok kendi sınıfında gözlediği devrimci öğrencilerin sahip oldukları üç özellik dikkatini çeker. "Birincisi, hepsinin de çalışkan olmasıydı" diyor Zeki; "Sınıftan Şefik, Feridun, Cem, hangi ders olursa olsun sorularıyla öğretmenleri güç durumda bırakan daha doğrusu ciddi sorularla öğretmene biz sizden bir şeyler bekliyoruz mesajını veren, dersleri son derece başarılı, notları hep yüksek olan arkadaşlardı..."

Zeki'nin saptadığı ikinci özellik, bu öğrencilerin son derece sosyal olmalarıydı; "Örneğin bir futbol oyununda bu insanlarla birlikte oynamak için etraflarında 10-15 kişi toplanıverirdi. Hadi tiyatroya gidiyoruz deseler 25-30 kişi gelirdi. Ayrıca sohbetleriyle de tam bir ilgi odağıydılar, onların bu durumları benim çok hoşuma gitmişti, bu arkadaşlar devrimciydi, sanırım Dev-Genç'liydiler."

Üçüncü özellik ise Zeki'nin öznel görüşüyle, "varolandan farklı olarak ne yapılabilir" sorusu üzerinde kafa yormaktı.

Ki bu yüzden 1973 yılında okulu bitirip, kurayla atamasının yapıldığı Sanat Enstitüsü'nde öğretmenlik görevine başlamak üzere İzmir'den Sivas'a doğru yol alırken kafası şu düşüncelerle meşguldü: "Sen, artık öğretmensin. Dersi nasıl anlatırsın? Sınıftaki sıralar neden hep arka arkaya sıralanmıştır da sohbete de olanak verecek şekilde karşılıklı değildir? Eskilere sorduğumuzda bu böyledir derlerdi, değişmez! Belki bugüne kadar faydalı olmuştur ama bugün daha faydalısı varsa o uygulanmalıdır.."

Zeki,1948 yılında Manisa Alaşehir'in Çakırcalı köyünde doğmuştu. Köy ovada, toprağı bereketli, çevresi üzüm bağlarıyla doluydu. Babasının adı Mahmut, annesi Hayriye idi. Aynı baba ve anneden beş kardeştiler, Zeki ortancaydı. Daha sonra babasının ikinci evliliğinden 4 kardeş daha gelince epeyce kalabalık bir aile oldular. "Altı yaşımda okula başladım. Okul Alaşehir'deydi, arkadaşlarla tren yolunu izleyerek 6 km'yi sırtımızda çantalarla 2-2,5 saatte yürürdük. Bazen okula geç kaldığımız olur, o zaman da yollar kapalıydı diye yalan söylerdik öğretmene. Akşam dönüşlerini köy otobüsünün üstünde yapar, para vermezdik. Otobüsü kaçırdıysak tabii yine yürüyerek dönerdik köye... ama o zamanlar eve varmamız saat 9'u, 10'u bulurdu. 5. sınıfa geçtiğimde köyde ilkokul açıldı da bu yolculuklardan kurtulduk ama 1 yıl sonra bu kez ortaokul için Alaşehir'e gidip gelmeye başladım, bir farkla, artık kasabaya yolculuklarımı bisikletle yapıyordum!" Ne çok çalışkan ne de tembel bir öğrenciydi Zeki. Ortaokulda okul müdürü matematik derslerine gelmeye başladığında çocuklar, çok korksalar da müdürün dersi çok iyi anlattığını görünce matematiği sevdiler, dersi zevkle izlediler.

Epeyce bir araziye sahip olsa da ailenin köyde bağı azdı, koyunları vardı. Hayvanlarla kardeşlerin bazıları ilgileniyor, açıkçası Zeki de ortaokuldan sonra eğitimine devam etmeyi pek düşünmüyordu. Bu arada iki kardeşi de sanat okuluna gidip tesviyeci olmuştu. "Ortaokulu bitirdikten sonra babam bana; önünde iki yol var dedi, ya okursun ya da koyunlara sen bakarsın! Koyun gütmek işime gelmedi, çünkü koyun insanların olmadığı yerlerde güdülüyordu, tek başına kalıyordun; sen koyunlarla gidiyorsun insanlar eve geliyor, sen eve geliyorsun insanlar dışarı gidiyordu... o yüzden okumayı seçtim!"

Liseye Salihli Lisesi'nde başlayan Zeki, bir türlü okula uyum sağlayamaz, bunun üzerine kaydını eniştesiyle birlikte gittiği

İzmir Güzelyalı'da Elektrik Elektronik Sanat Enstitüsü'ne aldırır. 1. sınıfı orada okuyan Zeki son 2 yılı Çınarlı Sanat Enstitüsü'nde tamamlar. 2. yılda başarılı bir öğrenci olur ve sınıfını iftiharla geçer; bunun ödülü bir dolmakalemdir. İzmir'den sonraki durak Ankara'dır. Teknik Öğretmen Okulu'nun giriş sınavları iki aşamalı yapılıyordu o yıllar, öğrenci ilk sınava kendi okulunda giriyor, bunu geçerse Ankara'daki sınava girmeye hak kazanıyordu. "Ankara'da şansım yaver gitti" diyor Zeki; "Adana'dan gelen öğrenciler sınavda sorulan sorulara 'biz böyle bir konu görmedik' diye itiraz edip protesto ettiler ve boş kâğıt verdiler. Onlar sınavdan çekilince kontenjanın hemen hemen tamamı bize açılmış oldu. İzmir'den 22 kişi girmiştik sınava, sonuçta 18 kişi Teknik Öğretmen Okulu'nda okumayı kazandık. Ben öğrenciliğim süresince 4 yılı burslu okudum. İlk yıl Cebeci'de Manisa Yurdu'nda kaldım (1968-69), Manisa doğumlu olduğum için, yurt ücreti 25 liraydı. 2. yıl beş arkadaş Bahçelievler'de ev tuttuk, sonra bir kişi daha katıldı, altı kişi olduk."

1973 yılında Teknik Öğretmen Okulu'ndan mezun olur Zeki; "Hatırlıyorum, cuma günü mezun oldum, pazartesi günü Milli Eğitim Bakanlığı'na gelin dediler, gittim kuramı çektim, Sivas çıktı. Şimdi ne yapacağım dedim, hemen otobüse bin Sivas'a git dediler. Salı günü Sivas'taydım, hocam hoş geldiniz dediler, 'göreve başlama' diye bir yazı hazırlamışlar, imzaladım. Üç aylık maaşımı toptan verdiler, artık memleketinize gidebilirsin dediler, yaz tatiliydi, İzmir'e döndüm."

Zeki'nin siyasi çizgisi Sivas'ta netleşmeye başlar. Orada ilk önce, THKO'nun Hüseyin İnan tarafından kaleme alınan *Türkiye Devriminin Yolu* broşürü eline geçer. "Her ne kadar karşı çıkacak kadar teorik donanımım olmasa da tamamdır diyecek kadar da beni ikna edici değildi" diyor Zeki bu broşür için; "Özellikle Mahirlerin Maltepe Cezaevi'nden kaçmaları sonrası THKP-C'den daha ciddi beklentilerimiz vardı üstelik hiçbir zaman onlar hakkında maceracıdır falan diye de düşünmemiştik..."

Bir süre sonra da Mahir Çayan'ın *Kesintisizler*'i Sivas'a ulaşır. Hemen ardından *TDAS* (*Türkiye Devriminin Acil Sorunları*) broşürüyle birlikte İlker Akman ve arkadaşları Sivas'ta boy gösterir ve aralarında Zeki'nin de bulunduğu TÖB-DER yöneticileriyle görüşürler. Ancak *TDAS*'çıların illegalite tarzları TÖB-DER çalışmalarına zarar verir. Bir gecede Milli Eğitim Müdürlüğü,

Ülkü Ocakları binalarıyla Eğitim Enstitüsü Müdürü'nün evi bombalanır. Ertesi gün faşistler sokakları tutar ve o zamana dek devrimci-demokratlardan yana esen rüzgâr birden tersine dönüverir.

Zeki, Sivas TÖB-DER yönetimine 1974 seçimlerinde girmiştir. O sıralar henüz Devrimci Öğretmen grubu oluşmamıştır ama o çizgiye doğru belirgin bir yöneliş vardır. Karşılarında genellikle müfettişlerin ilgi gösterdiği CHP çizgisinde Halkçı Öğretmenler grubu olsa da onların yönetime talip olmak gibi bir niyetleri yoktur.

1975 yılında okulla birlikte gidilen 1 Mayıs pikniği sırasında, orada bulunan 15-20 kişilik faşist grubun iki öğrenci arasında çıkan kavgayı fırsat bilerek yerel gazeteler aracılığıyla yarattıkları provokasyon sonucu, ağır ceza mahkemesinde yargılanan Zeki Senger'in görevine eylül ayında son verilir.

Ankara'ya dönen Zeki, Danıştay'a başvurur, altı ay sonra 1976'da sonuçlanan dava ile birlikte öğretmenliğe dönme hakkını kazanır ve görevden alındığı Sivas Sanat Enstitüsü'ne atanması için ısrarla iki kez başvuruda bulunsa da ikisinden de olumsuz yanıt alır. Sonunda, atamayı yapacak olan Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürü Yusuf Önertoy ki Zeki'nin okuldan hocasıdır, "Ben Sivas'a göndersem de orada bir gün bile sana öğretmenlik yaptırmazlar. Zonguldak Ereğli, Trabzon ve Eskişehir'i öneriyorum. Bunlardan birini yaz, hemen atamanı yapayım" der.

Dönem, 1. MC Hükümeti dönemidir.[3] Başta Eğitim Enstitüleri olmak üzere eğitim kurumları MHP'nin işgaline uğramıştır. Benzer gelişmeler Tariş, Aliağa, Seydişehir, İsdemir gibi kamu işletmelerinde de yaşanır. Faşist saldırganlığın ülke genelinde yaygınlaştığı bu yıllar aynı zamanda devrimcilerin bütün alanlarda antifaşist mücadeleyi örgütlemeye başlayıp yükselttiği yıllar olarak tarihe geçecektir.

Sivas'tan umudunu kesen Zeki, TÖB-DER Genel Merkezi'ne gidip, Başkan Cemil Çakır'a durumu anlatır. Orada bulunan diğer yöneticilerle birlikte yaptıkları değerlendirme sonucu Cemil Çakır, "Bizim –Devrimci Öğretmen– açımızdan bakarsak, şu anda TİP'in hâkim olduğu ve oldukça bakir bir yer sayılan Eskişehir, en uygunu" der, "Oraya git, hem rahat edersin, hem

3. 31 Mart 1975-21 Haziran 1977 tarihleri arasında işbaşında bulunan AP, MSP ve MHP ittifakı.

geniş bir zeminde çalışırsın, kısacası Eskişehir'de Devrimci Öğretmen yok, delegasyonu hep TİP'liler gönderiyor ama dişe dokunur da bir çalışmalarını görmedik..."

O anda karar vermiş oldum diyor Zeki; "Hemen oradan telefonla genel müdürü aradım, Eskişehir tamam dedim. Hoca, bir yere ayrılma telefonda bekle dedi. Aradan 25 dakika kadar geçmişti, sesi duyuldu, Eskişehir için evrak hazır, gel, al dedi."

1976'nın 16 Mayıs'ında Eskişehir'e gelen Zeki, Teknik Öğretmen'den iki sınıf arkadaşı Lütfü ve İlhan'ın iki öğrenciyle birlikte Akarbaşı semtinde oturdukları apartman dairesine beşinci kişi olarak eşyalarıyla birlikte yerleşir, onlara ev müsait mi falan diye sormamıştır bile...

Olayların biraz kendiliğinden, biraz el yordamıyla geliştiği, şehrin ortaya çıkan iç dinamiklerinin henüz organize olamadığı bu sürece, biraz koşulların dayatmasıyla da olsa ilk iradi müdahalenin Devrimci Öğretmen grubu tarafından yapılmış olduğunu görüyoruz. Zeki Hoca, yukarıdan yapılmış bir gözlemle henüz bakir sayılan Eskişehir'de öncelikle öğretmen kesimi içinde kollarını sıvayarak çalışmaya başlayacak ve aradan çok fazla zaman geçmeden de Ata Ala ve Veyis Erdem'in ona katılmasıyla birlikte Eskişehir TÖB-DER içinde nicel varlıklarının epeyce üstünde bir nitel performans göstererek devrimci hareketin gelişip serpilmesinde önemli bir rol üstleneceklerdir.

6
Seyficilik Diye Bir Şey

"Yahu Mustafa Amca, bu soyadı ne de yakışmış sana... bak, şu çalılara bak, görüyor musun üzerlerinde gezip duran küçük kuşları... durdukları yerde duramaz onlar hep gezer dururlar, çalıkuşu deriz biz onlara, sen de öylesin ya!" Bu sözleri hatırladın mı Çalıkuşu? Pekâlâ, şimdi de şu fotoğraflara bir bak. Ne o, gülümsüyorsun değil mi? Hani 1976'nın tütün zamanıydı, anneni, kardeşlerini alıp Manisa'nın Çamköyü'ne gitmiştin, Bayram Çam'ın yanına... O, yazın memleketine tatile giderken seni de çağırmıştı ya oraya. İşte Bayram'ın yeğenleri böyle takılmışlardı sana adını öğrenince Çalıkuşu. Bu fotoğrafları Nurettin mi çekmişti?

Bayram Çam ile Yeraltı Maden-İş Sendikası'nın adını yan yana getirmek için henüz vakit erken, bunun için 1978 Sonbahar'ını bekleyeceğiz ama el yordamı ile de olsa içinde yürümeye çalıştığımız zaman tüneli 1976 Mayıs'ında bizi Yeni Çeltek'e bağlayacak. Çünkü Yeraltı Maden-İş'in örgütlü olduğu Yeni Çeltek Kömür ve Madencilik AŞ işyerinde çalışan 980 işçi 5 Mayıs 1976'ta greve çıktı. 23 gün süren bu grevin başta gelen özelliği, madencilik işkolunda ilgili yasalar uyarınca yapılan ilk grev olmasıydı. Grev sırasında maden işçileri ile işletmede hissesi bulunan Pancar Üreticileri Kooperatifi üyesi köylüler arasında sıkı bir dayanışma sağlandı.

1975 Temmuz'unda kurulan Yeraltı Maden-İş Sendikası, adını Yeni Çeltek ve Aşkale grevleriyle duyurdu. O tarihe yaklaşıncaya dek sosyalistlerin etkin bir varlık gösteremedikleri maden çıkarma işkolunda kurulan ilk devrimci nitelikte sendika oluşu yanında söz konusu grev hareketlerinin alışılmadık özellikleri de sosyalist kamuoyunda Yeraltı Maden-İş'e karşı özel bir ilgi uyandırdı. Sendika kuruluş aşamasında DİSK'ten de ilgi ve destek görmesine karşın DİSK'e katılması engellendi. Bunda en önemli etken DİSK yönetiminin sendika yönetici kadrolarının eğilimini kendi anlayışlarına uygun bulmayıp, "sol" olarak nitelemeleriydi. Bu yüzden Amasya Yeni Çeltek ve Erzurum Aşkale grevlerini sendika, DİSK'in desteği olmadan sürdürmek zorunda kaldı. Her ikisi de sanayi şehirlerinden uzakta kırsal alanda yürütülen bu grevleri, sendika yöre halklarıyla dayanışma içinde sürdürdü. Böylece grev sadece işletmede çalışan işçilerin bir ekonomik-mesleki hak mücadelesi olarak değil, yöre halkını birleştiren bir toplumsal olay olarak kendini gösterdi. Yeni Çeltek başarısından sonra Özellikle Aşkale gibi tutucu özellikleriyle tanınan ve faşistlerin bir hayli etkin olduğu Erzurum'un bir ilçesinde yürütülen grev de devlet güçlerinin, yöre faşistlerinin tehdidi ve baskısına karşın başarıyla sonuçlandırıldı.

Bayram Çam, köyden Eskişehir'e döndüğünde bir akşam Yıldıztepe'de bir toplantıya katılır, orada ilk kez gördüğü uzun boylu posbıyıklı bir genç de vardır. Memleketin içinde bulunduğu durum ve siyasi görevler üzerine uzun uzadıya konuşup tartışırlar. Toplantı sonunda, bu yeni arkadaşın da devrimci hareket saflarındaki mücadelede yer alacağı ortaya çıkar. Yücel'in orada öncesine dair neler anlattığını hatırlayamıyoruz ancak

biz şimdi o sürece kendisinin tanıklığı üzerinden kısaca bir göz atacağız. Çünkü daha önce başkalarının anlatımlarıyla yer yer değindiğimiz Seyficilik olayına, içerden bir bakış getirecek Yücel'in anlattıkları.

Ardahan doğumlu Yücel Baran, Kırşehir Kaman Lisesi'ni bitirdikten sonra, 1972 yılında Eskişehir'e gelir ve İktisadi Ticari İlimler Akademisi'ne kaydını yaptırıp yine aynı yerleşke içindeki öğrenci yurduna yerleşir. O günlerde Akademi'de boykot vardır.

Avrupa'da baş gösteren "1968 Öğrenci Ayaklanmaları" aslında kısa bir sürede Türkiye'de karşılığını bulmuş ve özellikle 1968-69 yıllarında lise ve üniversitelerde yaygın boykot ve işgal olayları yaşanmıştı. Eskişehir'de de 1968 Ocak ayında Atatürk Lisesi öğrencileri yurt genelinde karşılık bulan, öğrencilere dayatılan yeni yönetmeliğe karşı 3 günlük boykot gerçekleştirmiş ve yönetmeliğin geri çekilmesi üzerine boykota son vermişlerdi. Aynı yıl Akademi'de de boykot ve işgal gerçekleştirilmiş, öğrencilerin demokratik taleplerinin yerine getirileceği sözü alındıktan sonra eylem kaldırılmıştı. 12 Mart faşizminin hemen ertesinde üniversiteler genelinde gündeme gelen boykotların arkasında böyle bir birikim vardı.

1972 boykotu; sınav sistemine, yemekhane düzenine ve zamların geri çekilmesi vb gibi akademik ve gündelik yaşamsal sorunlara dayanmaktaydı. "Başlangıçta boykot komitesinde her görüşten insan vardı. Katılımcıların ilerici-demokrat niteliğinin ağır basması sonucunda ilerleyen günlerde inisiyatif bizlere geçti. Taleplerin büyük ölçüde kabul edilmesiyle boykot sonlandırıldı" diyen Yücel, bu süreçte yeni arkadaşlarla tanışır ve özellikle ortak değerlere sahip olduklarıyla birlikte bir şeyler üretebilmek üzere ilişkilerini derinleştirir. Yurtta aynı odada kaldığı Uşaklı Emin, Ali ve Tokatlı Hasan Izık'la bir komün oluştururlar. Yurtta yemek yapmak yasak olsa da Emin'in Uşak'tan getirdiği tarhanadan ispirto ocağı üzerinde yapılan çorbalar, Hasan'ın sazıyla çalıp söylediği türküler, birlikte kitap okuyup tartışmalar; Yücel'in o yıllardan unutamadığı hatıraları. Tabii bu arada Eskişehir'deki genel yapıyı tanımak, okulları, mahalleleri, burada yaşayan insanların etnik ve kültürel, siyasi kimliklerini öğrenme süreci biraz zaman alır ama onun asıl ilgilendiği, şehirdeki sol düşünceli, sosyalist insanların buluştuğu dernekler, sendikalar, diğer demokratik kitle örgütleri ve kitabevlerinin yerleridir.12

Mart yenilgisinin ardından umutları kırılmış, yılgın insanlardan çok; yeniden, kaldığı yerden başlamak gerektiğine, yaşamı devrimcileştirmeye inanan insanları bulup onlarla tanışmak ona umut veriyordu.

Eskişehir'e gelişinden 2 yıl sonra Yücel, Akademi'den tanıştığı Ali Hikmet tarafından 1974'ün Eylül ya da Ekim ayında Seyfi Akman ile tanıştırılır. "THKP-C hareketi içinde yer almış, asker kökenli, 1974 Affı ile Temmuz ayında cezaevinden çıkmış bir büyüğümüzdü karşımızda duran... Odunpazarı semtinde Kurşunlu Camisi'nin kuzeyine düşen sokaklardan birinde 3-4 katlı bir binada çok sayıda ilerici öğrenci ile birlikte kalıyordu. Kendisiyle bir süre sohbet ettikten sonra bana orada kalabileceğimi söyledi. Çok merkezî bir yerde olduğu için ilgimi çekmişti, zaman zaman orada kaldım."

Burada araya girerek Seyfi Akman'ın 12 Mart öncesinde Hava Üsteğmeni olduğunu, Mahir Çayan'ı Maltepe Askeri Cezaevi'nden kaçtıktan sonra İstanbul'da ev bulup sakladığını, daha sonra yakalanıp ceza aldığını ve ordudan atıldığını ekleyelim.

Yücel'in ilk gözlemine göre; ortada klasik anlamda, "Seyfi Hareketi" diye örgütlü bir hareket yoktu ama buna yönelik bir kararlılık ve çaba ve o günün koşullarına uygun yeni bir yapılanma oluşturulabilirse mücadeleye devam etme niyeti vardı. Yücel, teorik çalışmalar kapsamında oluşturulan kitap okuma gruplarına katıldı. Bu okumalar; Marksist klasikleri okuma kılavuzundaki kronolojik sırayı takip etmekte, özellikle 1905 Rus devrimi yenilgisi ve Bolşevik devrime uzanan süreç, başlangıçtaki okuma ve tartışmaların ana gövdesini oluşturmaktadır. Yücel, dahil olduğu bu süreci bir çeşit laboratuvar olarak değerlendiriyor. Ayrıca işçi sınıfı içinde yürütülen çalışmalar, bir dernek çatısı altında örgütleniyordu. Daha çok Devlet Demiryolları, Şeker ve Eti Fabrikalarından işçilerin katılımıyla, dernekte özellikle hafta sonlarında düzenli olarak (arada Yücel'in de verdiği) seminerler düzenleniyordu. Bu çalışmaların amacı, sınıf bilincini geliştirmek, işçiler arasında sınıf dayanışmasını güçlendirmekti. "İşçilerle doğrudan bağ kurmak bizi de mutlu ediyordu. Grev ve eylem olan fabrikalara, işyerlerine koruma ve destek amaçlı gidiyorduk. Ayrıca sendikalarda da çalışılıyordu. Bu zemin bizlere hem teorik hem de pratik olarak kendimizi geliştirmemize çok katkı sundu."

Ancak hepsi bu kadardı. Özellikle dönemi kavramanın ve sürece müdahale etmenin araçlarına yönelmeyi sağlayacak; mücadele, örgütlenme ve devrim anlayışı konularındaki tartışmalardan uzak durulması, Seyfi'nin de bir dönem içinde yer aldığı hareketle ilgili tespitleri, o gün itibariyle örtüştüğü veya ayrıldığı noktaları hep gündemden kaçırma tavrı, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin o günün koşullarında izlediği parti çizgisinin somut, elle tutulur bir eleştirisinin olmayışı, demagojik, kaçamak yanıtlarla geçiştirmesi, özellikle Yücel'in kafasını karıştırıyordu. "Ayrıca Çin volantarizmine karşı çıkılırken, Sovyetlerdeki restorasyoncu revizyonist çizgiye, determinist anlayışa, neden toleranslı bir yaklaşım sergilendiğine başlarda pek anlam verememiştim ama zaman içinde bu çizgiyi benimsemeye yatkın olduğunu, kullandığı terminolojiden anlamak zor olmadı. Üstelik THKP-C çizgisinin reddettiği revizyonist çizgiyi utangaç biçimde olurlamak olmazdı. Bu yüzden 1976 yılında Seyfi ile ilişkilerimi tamamen kopardım."

Tabii Seyfi, yanında bulunanları yavaş yavaş THKP-C geleneğinden ideolojik olarak uzaklaştırmakla kalmıyor, başka yöntemler de uyguluyordu. O yıllarda Seyfi ile birlikte bulunmuş ancak daha sonra TKP çizgisine savrulmuş öğretmen Sabahattin İzcioğlu, o yılları anlatan kitabıyla ilgili verdiği bir röportajda şunları söylüyor: "Ülke öyle bir duruma geldi ki bütün yurtlar bölündü. Bütün sokaklar bölünmeye başladı. Dönemin ilericidevrimcileri dövülüp orta yere atılınca benim aklıma böyle bir çözüm geldi. 3 katlı bir oteli alıp, düzenledik. Otelin adını da Devran koyduk. Burada daha çok öğrenciler kalıyordu. En üst katı yemekhane yaptık. Bunların barınma ve yemek ihtiyaçlarını da bu şekilde çözümlemiştik. Para verme konusunda ise zorlayıcılık yoktu."

O dönem Seyficilerin üssü diye bilinen bu otel, hükümet binası yakınlarındaki Reşadiye semtindeydi.

Sabahattin, devam ediyor; "(Bir) gece sesler duydum. Tuvaletlere doğru gittiğimde bir baktım Erdal yerde kıvranıyor. Kendi insanımız, kendi insanımız tarafından coplarla dövülüyor. Özellikle bana göstermek için kapıları aralayıp o sesleri benim duymamı sağladılar. Öyle bir ilginçlik de var ki müdahale edemiyorsunuz. 'Bu bize ihanet etti, bizi sattı, karşı gruba geçti' diyorlar. Karşı grup dedikleri de yine sol bir fraksiyon yani İGD.

Aslında olay şuydu, bize (Seyficilere) bağlı olan (EGD) Eskişehir Gençlik Derneği bir bölünme aşamasındaydı, buna karşı çıkan Seyfi de bu bölünmeyi yaratanlara karşı şiddet uyguluyordu. Ben bu dövülmelere karşı çıkınca 'Sen de bunlarla berabersin, bunların başı sensin' diye bana da saldırdılar. Daha önce, yapılan bu tür uygulamaların yanlış olduğunu herkesin önünde söylemiştim Seyfi'ye. O da bir kenara not etmiş. Sonra, 6 gün bir odada tutuklu kaldım. Seyfi'ye karşı olan bizim arkadaşların baskısı ile tutukluluktan kurtuldum."

Burada akıllara şöyle bir soru takılabilir: İyi de Seyfi madem THKP-C çizgisinden sağ bir sapmayla Sovyet revizyonizmine yaklaşan bir ideolojik hatta doğru hızla ilerlerken, kendi müridleri arasından TKP'ye kaymalara neden karşı çıkıyor üstelik bunun için şiddet uygulamaktan bile kaçınmıyordu?

Bu sorunun birkaç yanıtı var. Seyfi yanına çektiği THKP-C geleneğine sempati duyan belki de şehrin o dönem için gençlik ve işçi kesimleri içinde ileri unsurları sayılabilecek gençlerle –ki sonunda, ikisi dışında bu arkadaşlar blok hâlinde TKP'ye transfer olmuşlar, biri Emeğin Birliği hareketinde, Yücel de Dev-Genç saflarındaki yerlerini almışlardı– sözümona bağımsız yeni bir revizyonist odak hâline gelme yolunda ilerlerken elbette TKP'yi de kendi rakipleri arasında görüyordu, en azından şimdilik. Üstelik sekter bir yapıya sahip olan bu insanın, yine sol içinde o dönem ortaya çıkmış kariyerizm hastalığının muzdariplerinden biri olduğunu da hatırlarsak, küçük ama kendisinin olacak bir tekke hayal ettiğini anlamak çok da zor olmaz.

Tuttuğu yeri koparır gibiydi

"Bir gün Hamamyolu Caddesi'nden yürüyorduk, dört kişiydik, ben, Bahri Doğan, Mustafa Çalıkuşu, adını hatırlayamadığım bir kişi daha vardı, Çalıkuşu önünden geçmekte olduğumuz kitabevini gösterdi, bak dedi işte bu onların... Kimlerin dedik, Seyficilerin dedi, hani şu insanları Reşadiye'deki oteline kapatıp döven, işkence yapan Seyfi var ya onun. Tabii biz Seyfi'yi tanımıyoruz, sadece Çalıkuşu'nun anlattıklarından biliyoruz solcu olduğunu ama insanları dövüyor olması da fena hâlde canımızı sıkıyordu. O sırada kitabevindeymiş kendisi de. Hadi bakalım, dördümüz birden daldık içeri. Seyfi sen misin dedik, benim dedi,

sen insanları nasıl oteline kapatıp da işkence yaparsın diye ileri geri, konuştuk, karşılıklı küfürleştik ama Seyfi alttan aldı, öyle olunca bırakıp çıktık, eğer tepki gösterseydi bir şeyler olurdu herhalde. Tabii bizimki politik bir tavır değil, Çalıkuşu'nun anlattıklarından dolayı Seyfi'ye duyduğumuz tepkiydi sadece. Bu olay Çalıkuşu'nun çok hoşuna gitmiş, Seyfi karşımızda çaresiz duruma düşünce, onun da yüreğinin yağları erimişti."

Gerçekten hoşuna gitmiş miydi Çalıkuşu bu olay? Tamam tamam bir şey demene gerek yok gülümsemenden anladım. Sana bir şey diyeyim mi Ali İhsan'ın da hoşuna gitmiş ki yazmış aklının bir köşesine, senden söz açılınca anlatıverdi hemen. Seni en eskilerden hem de çok yakın tanıyanlardan biri de o, daha başka anlattıkları da var tabii, onları da dinleyeceğiz...

Şimdi bir fotoğraf daha göstereceğim sana, bak bakalım burası neresi? Evet ya Bahri'nin fotoğrafçı dükkânı, o hâlâ fotoğrafçılık yapıyor hani son yıllarda fırsat buldukça uğradığın, Yıldıztepe'de Halk Caddesi'nin üzerindeki mütevazı dükkân... Senin hep oturduğun sandalyenin arkasındaki duvarda fotoğrafın asılı şimdi.

Ali İhsan Ahıskalıoğu, Bandırma'da Nato Tesislerinde çalışan ve Petrol-İş Sendikası'nın işyeri temsilcisi olan babasının düşüncelerinden ve evde okunan *Cumhuriyet* gazetesinden esinlenmiş bir CHP üstü çizgiye sahipti. Babasının tayiniyle birlikte ailecek Eskişehir'e gelip Köprübaşı'nda Yeni Sinema'nın sırasında bulunan Foto Bahar'da çalışmaya başladığında yıl 1970'di. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamla yargılandığı süreçte, dönemin pek çok CHP'li gençleri gibi daha radikal bir duyarlılık yaşadı. Hele Denizlerin idam edildiği gün hafiften de olsa bir sevinç yaşayan patronuna tepki göstererek onun yanından ayrıldı. "Benim bu tavrım politik olmaktan daha çok duygusaldı, gencecik insanlar idam ediliyor ve patron da buna salakça seviniyordu. Bu olaydan sonra o ve onun gibi düşünenlerden soğumaya başladım. 1972 yılı idi, iki ortağın kurduğu Foto Sayanora'dan teklif gelince, orada çalışmaya başladım."

Ali İhsan, Sayanora'da Bahri Doğan ile birlikte çalışmaya başlar. Çalıkuşu'nu, Ali İhsan ile Bahri tanıştırır. Elbette bu tanıştırma, daha sonra Mustafa Taylan'ın Dost Kitabevi'nde Bayram Çam'a Çalıkuşu'nu tanıştırırken söylediği "Devrimci bir arkadaş" şeklinde değil "Fotoğrafçı bir arkadaş" diye olmuştur!

"Fotoğrafçılığa ilgi duyuyordu bu arkadaş, ondan para kazanmayı falan düşünüyordu ama hem konuşma hem de yürüme refleksleri çok zayıftı. Ben önce kuşkulu yaklaştım yani bu işi becermesi çok zor görünüyordu ama nereden aklına geldi bilmiyorum, ilgi duymuş ve kendisinin de bunu yapabileceğini düşünmüştü." Bunlar, Ali İhsan'ın Çalıkuşu hakkındaki ilk izlenimleri.

Bahri Doğan ise o yıllarda oturduğu Karapınar Mahallesi'nden tanımaktadır Çalıkuşu'nu. "Mahallede Süceaddin köyünden arkadaşlar vardı, onlar köyden gelip aileleriyle buraya yerleşmişlerdi, adını hatırladıklarım; Ali Mürvet, Enver Yeşil, Kenan Akın... Çalıkuşu da aynı köyden ve çocukluk arkadaşları olduğu için sık sık onlara gelir giderdi... Babası Almanya'dan 'Kodak Retina 1a' marka bir fotoğraf makinesi göndermiş, onunla okul fotoğrafları çekiyordu. Benimle tanışınca fotoğraflarını banyo ettirmek için Sayanora'ya gelip gitmeye başladı. Hatta patronlardan Astsubay Abdurrahman Kocabaş, Çalıkuşu'na sen gel burada otur, müdürlük yap diye takılırdı."

Çalıkuşu 23 yaşında ve ailesinden uzakta. Hayata tutunmak ve onu kazanmak için çaba harcıyor, bunun için inanılmaz bir direnç sahip, kendi dostlarını yaratıyor, onlarla birlikte yürüyor belki de onun gösterdiği azim karşısındakileri de harekete geçiriyor. Bir başına kaldığı zamanlarda bile pes etmiyor.

Ama çocukluğunda da böyleydi ki Çalıkuşu! O dönemden yer çalıp, çocukluk arkadaşı Kurban Akın'ın bir cümlesine kulak vermekle yetinelim şimdilik: "... Hırslıydı, bir şeyi yakaladığı zaman çok sert yakalardı, parmaklarını açmak bile zor olurdu, iyi yakalamak için miydi bilmiyorum, tuttuğu yeri koparır gibiydi..."

Mustafa Çalıkuşu şehirde neden yalnız, annesi ve iki küçük kardeşi neden köyde ve aralarında hep kapatılmamış bir hesabın işlediği babaları neden Almanya'da diye kafamızdan geçirdiğimiz sorular olabilir, zamanla bunların yanıtlarını öğreneceğiz. Ama Veli Çalıkuşu'nun Almanya'dan oğluna getirdiği 1949-54 yılları arasında üretilmiş "Kodak Retina 1a" fotoğraf makinesi, Mustafa Çalıkuşu'nun hayatına önemli bir dönüm noktası kazandırdı. Tabii babasının, Mustafa yapsa yapsa bu işi yapabilir, diye bir düşüncesi var mıydı bilemiyoruz, o olmasa da Çalıkuşu bir başka iş yaratırdı kendine ama o fotoğrafçılığı geçim derdine bir çare olarak yapmanın yanı sıra, okulları ve

köyleri gezip dolaşarak sürekli hareket hâlinde olacağı, bu arada yeni insanlar tanıyacağı, onları başka insanlarla tanıştıracağı ve elbette bunu politik bir dönüşüm sürecine bağlayacağı bir araç olarak sonuna dek kullanacaktı.

Çalıkuşu'nun şehirde bir başına ayakta kalıp az da olsa para kazanıyor olması ve üstelik köydeki ailesine bir şeyler alıp göndermesi köylülerinin gözünde ona ayrı bir değer katıyordu. Arada bir şehre indiklerinde ne yapıp edeceklerini bilemezler Çalıkuşu'ndan yardım isterlerdi. O yıllarda köylünün eline ancak tavuğunu, yumurtasını satabilirse para geçer onu yol parası yapabilirdi. Kendi aralarında konuşurlarken, ulan bu Çalıkuşu'nun bir de eli ayağı tutsa kimbilir neler yapardı demeleri boşuna değildi.

Ali İhsan Ahıskalıoğlu, 1975'de askere gitmek üzere Eskişehir'den ayrılırken, Çalıkuşu'nun CHP çizgisinde bir demokrat olduğunu sanıyordu.

O yıllarda yaşayan gençlerin CHP'liliği ya aileden ya da haksız ve adaletsiz bir düzene isyan temelindeki enerjilerinden geliyordu ancak burada İsmet İnönü gibi tarihsel bir figürün karşısına çıkıp, onu genel başkanlıktan deviren ve sol muhalif bir jargonla özellikle 12 Mart'tan sonra devrimcilerin henüz toparlanamadığı bir süreçte yeni bir umut odağı oluşturan Bülent Ecevit'in katkısı önemliydi ki onun daha önce, 1969 yılında CHP Genel Sekreteri sıfatıyla mecliste yaptığı şu konuşma henüz unutulmamıştı:

> Türkiye'deki adaletsiz toprak düzenine karşı, tarım kesimindeki gelir dengesizliğine karşı yer yer patlamalar baş göstermektedir. Devletten, Hükümetten umudu kesen halk anayasanın izin verdiği, hatta emrettiği toprak reformunu yer yer kendisi gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu hareket ne jandarma ile ne teknolojik buluşlarla, ne de yasalarla önlenebilir. Bütün yasaların üstünde anayasa vardır. Bütün yasaların üstünde anayasa, onun da ötesinde doğa yasaları, tabiat kanunları vardır, insanca yaşama hakkının bilincine varan bir halk o hakkı elde etmesini bilir.

Ancak Ecevit'in bu sol muhalif jargonu sadece lafta kalacak, aradan dört beş yıl geçtikten sonra ve kendi liderliğindeki CHP'nin göreceli palazlanmasıyla birlikte asıl muhalefetin ör-

gütlenmekte olduğu devrimci örgütlere, dirsek göstererek hem kürsüde hem de pratikte onlara saldırmaya başlayacaktı. Bu durumun Eskişehir özelinde bir yansıması olarak da Yıldıztepeli gençlerin önce CHP'de kendilerini ifade etmeye çalışmaları ancak oradan dışlandıktan sonra devrimci saflarda yerlerini bulmalarından daha önce söz etmiştik.

Şimdi biraz daha geriye gidelim. 1961 Anayasası ile birlikte ülkede oluşan göreceli demokratik ortamda; parmakla gösterilecek kadar az sayıda sendikacı, solcu ve Kürdü bir araya getiren henüz 1961 Anayasası ortada yokken kurulan ama esaslı olarak Mehmet Ali Aybar'ın genel başkanlığa getirildiği Şubat 1962'den başlayarak adından söz ettirmeye başlayan Türkiye İşçi Partisi, Türkiye'de legal siyaseti sarsan bir etki yaratmıştı. TİP, 1965 milletvekili seçimlerinde ilk kez uygulanan milli bakiye sisteminden de yararlanarak meclise 15 milletvekili sokmayı başardı.

O yıllar, köylülerin toprak talepli isyanları, işçilerin grevleri, Amerikan karşıtı gençlik gösterileri ve Doğudaki yerel mitinglerle hayatta karşılığını bulan bir sol dalga olarak ülke geneline yayıldığı yıllar oldu.

İşte o süreçte 1967-68 yıllarında Çalıkuşu da TİP'le tanışmıştı. Çalıkuşu'nun ailesi CHP'li değil, babası zamanında sembolik olarak da olsa ocak başkanlığı yapmış bir Demokrat Partiliydi. Bunu burada bir hatırlatma olarak kaydedip ayrıntılarını daha sonraya bırakalım ve 1976 yılından devam edelim.

Ali İhsan askerliğini bitirdikten sonra doğum yeri olan İnegöl'de bir süre kalıp, 1976 yılında Eskişehir'e döner. Aralarında hiçbir haberleşmenin olmadığı bu süreç içinde Çalıkuşu, Foto Sayanora'ya yakın bir yerde Hamamyolu Caddesi üzerinde Mustafa Taylan'ın açtığı Dost Kitabevi'ne gidip gelmeye başlar ve başlangıçta söz ettiğimiz gibi Bayram Çam ile orada tanışır. Bu tanışmayla birlikte Çalıkuşu'nun hem politik görüşlerinde THKP-C çizgisine doğru bir netlik belirir hem de Bayram Çam'a geniş bir ilişkiler ağı açarak onunla birlikte yürümeye başlar. Tabii bu süreçte uzun uzun sohbetlere öncelik vardır, Bayram Çam'ın yine Sağlıkçı İbrahim Göltaş ile birlikte kiraladıkları Kütahya Caddesi'ndeki eve zaman zaman uğrayan Çalıkuşu için bu sohbetler birer ideolojik beslenme kaynağı olur.

Diğer taraftan, Ali İhsan'ın derneklerin bulunduğu Eskişehir Pasajı'nda fotoğrafçı dükkânı açması, Çalıkuşu'na ilişkiler

ağında yeni ve önemli bir halka daha kazandırmış oldu. Vakit buldukça üst kattaki Çağrı Kitabevi'ne çıkar, oraya uğrayan gençlik kesiminden insanlarla tanışır, onlarla sohbet eder politik tartışmalara katılırdı.

Çalıkuşu'nu ilk kez burada görüp tanıyan pek çok insan oldu. Bunun için –diğerlerini sonraya saklayarak– sadece bir örnek vermek üzere şimdi kendimizi zamanın kronolojik dizginlerinden azat edebiliriz.

Balıkesir'den gelip Eskişehir İTİA'da yükseköğrenime başlayan Nurdan Deliorman'ın devrimci ilişkiler içerisine girmesinde Eskişehir Pasajı önemli bir uğrak noktası olmuştu. "Ben kitabevine gelip giderken, Çalıkuşu'nu orada gördüm, önce kendi kendime fikir yürüttüm onun hakkında, acaba bir patlama falan oldu da... her şeyi de soramıyorsun ki... konuşmakta zorlanıyordu, nasıl gelip gidiyor acaba diye düşündüm, sonra birinin yardım ettiğini öğrendim, kardeşi Nurettin'miş. Birinin yakını falan mı acaba diye düşündüm, birine sordum, o da devrimci dediler, kime sorduğumu hatırlamıyorum, o zaman o direncini takdir ettim, çünkü Anadolu'da onun durumunda olanlar evde yatar, başkaları bakar ona, bırakın devrimcilik yapmayı... yani o konumdaki insanların hayatlarını başkaları yaşar yaşatır, Mustafa Çalıkuşu kendi hayatını yaşadığı gibi başkalarının hayatına dokunmaya da gayret eden bir insan, o anlamda hem çok takdir etmiş hem de çok şaşırmıştım açıkçası."

Selam yoldaşlar!

Nurdan'ın "her şeyi de soramıyorsun ki" sözünün altını biraz çizmek gerekiyor, o günün siyasi ilişkiler ağında pek de adı konulmamış böyle bir mutabakat vardı, özellikle örgütsel anlamda –hangi düzeyde olursa olsun– sorumlu olanlara, sempatizanlar "meraklı" sorular yöneltmezlerdi ama tuhaftır ki bu dönem yine de sonraları "herkesin her şeyi bildiği" bir süreç olarak tanımlandı. Demek ki bazen soru sormadan da öğrenmek mümkün olabiliyordu.

İşte Çağrı Kitabevi'nde böyle bir "ortam"la karşılaşan Nurdan, huzursuz oldu, Çalıkuşu'nun dışında orada bulunanların yüzü çok ciddiydi çünkü, kimse gülmüyordu, suratlar mahkeme duvarı gibiydi. Hatta bir defasında kapıdan içeri ilk kez "Selam

yoldaşlar" diye giren cıvıl cıvıl bir genç kız bile içerdeki o ciddi havayı dağıtamamıştı.

"Bu durum benim ruhumla çok uyumlu değildi" diyor Nurdan, "İlk gittiğimde bu ne dedim ya, herkesin suratı mahkeme duvarı gibi! İçimden tabii... O sıralar aynı evde kaldığımız Ayşe'ye (Aktuğ) demişimdir belki, çünkü evdekiler de devrimciydi, devrimci olanlar böyle duracak! Bana uymuyordu tabii ama kitabevine gidince de racona uymaya çalışıyordum. Ama sonraları insanlarla bire bir ilişki kurduğum zaman böyle olmuyordu, herkes orada öyle duruyor ama sohbet ânında içindeki benliği neyse onu bir şekilde yaşıyordu..."

Nurdan Deliorman, Balıkesir Kepsut'da liseyi bitirdikten sonra 1976'da Eskişehir'e gelip İTİA'ya kaydını yaptırdı, yurtta kalmak için başvurdu ama olmadı. Bir süre akrabalarının yanında kaldı. Demokrat bir aileden geliyordu Nurdan. "Kepsut gibi küçük bir kasabada devrimcilerle ilgili ilk duyumum Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir'in Sibel Erkan'ı Maltepe'de rehin almalarıydı. Sibel Kepsutluydu, kuzeni ortaokulda sıra arkadaşımdı. Akrabaları aileye destek olmak için İstanbul'a gitmişlerdi, herkesin radyoları başında Sibel'den haber beklediğini hatırlıyorum. Denizlerin idamını *Cumhuriyet* gazetesinden okumuştum, evde hepimiz çok üzülmüştük, yavaş yavaş sol bilincim oluşmaya başlamıştı." Ama yine de Nurdan'ın daha ileri gitmek gibi bir düşüncesi yoktu Eskişehir'e gelirken; "Okulda benim gibilerle ve solcularla birlikte olurum, onlara bir haksızlık yapılırsa sahip çıkarım ama niyetim pek fazla bir şeye bulaşmadan iş hayatına atılmaktı, evlenecektim çocuklarım olacaktı falan, her genç kızın düşündükleri gibi işte..." Nurdan, 1977'nin Ocak ayında Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun Bağlar Caddesi'ndeki kız yurdunda yer açılınca oraya yerleşti, o zaman yurtta kalanların çoğunluğunun ülkücü olduğunu anladı. Okulda da durum farklı değildi. Çok değil kısa bir süre sonra hayat, içinden akıp giden şen şakrak şırıltılı dereyi götürüp bir başka coşkulu ırmağın suları ile buluşturacaktı.

Nurdan'ın Eskişehir hakkındaki ilk izlenimi çok soğuk olmasıydı; "Okul ekim ayında açıldı, şehir soğuk ve yağışlıydı bir de hep fosseptikler patlardı." Sonraları 12 Eylül'ün ertesinde ocak ayında Zeynep ile birlikte kaldıkları ev operasyon yiyince mutfak kapsından sokağa atlayıp, kalacak yer buluncaya dek karlar içinde yalınayak yürüdüğünde hissedecekti asıl Eskişehir soğuğunu Nurdan.

Nurdan'dan tam 2 yıl sonra 1978 Ekim'inde Kayseri'den gelip aynı okula kayıt yaptıracak olan Selami Bilgili'nin ilk izlenimi ise çok farklı olacaktır. "Eskişehir'e ilk geldiğimde arkadaşlarımın evinde kaldım. Ev, Sıcaksular bölgesindeydi, ilginçtir, baktım her taraf sıcak su, niye böyle diye sordum, hiç soğuk su yok mu? Bu durum bana çok tuhaf gelmişti, herhalde bu şehrin her yeri böyle diye düşündüm, soğuk suyu nereden buluyorlardı acaba?"

Kendisini bir anda şehir merkezinde ve hamamların yoğunlaştığı bölgede doğal sıcak su kaynağının üstünde bulan Selami'nin, şehrin tamamının öyle olduğunu sanması anlaşılabilir bir durum. Selami, Kayseri'den Eskişehir'e belli bir politik donanımla gelirken şehri bilen tanıyan arkadaşlarından da bilgi almıştı; "Eskişehir'e gitmem kesinleştiğinde bazı arkadaşlar, şehirde HK'nın daha etkin olduğunu söylemişlerdi. Eskişehir'de yurtların arka tarafındaki mahalle, sanırım Tepebaşı'ydı, ilk gördüğüm yerlerdendi. Orada, bembeyaz duvarlarda HK'nin yazıları vardı, sanki duvar gazetesi gibiydiler. O zaman bana verilen bilginin doğruluğuna kanaat getirmiştim ama daha sonra Eskişehir'in sadece HK'dan ibaret olmadığını diğer siyasi hareketlerin ve Devrimci Yol'un da örgütlü olduğunu gördüm."

Kişisel özelliklerinden dolayı insanlarla ilişki kurmada sıkıntı çekmeyen Selami, hızla yeni insanlarla tanışır. "Yurtta daha önce faşistlerin de kaldığını biliyordum, ben kayıt yaptırdığımda artık dönem değişmiş ve demokrat devrimci öğrenciler yurtta ağırlık kazanmışlardı ve faşistler yurda gelmiyorlardı, tarih, 1978 sonu 1979 başlarıydı..."

Eskişehir'de yükseköğrenim gençliğinin antifaşist mücadelesinde iki okuldaki gelişmeler öne çıktı. Odunpazarı semtinin üst tarafında Bademlik tepesinde bulunan Eğitim Enstitüsü, tüm ülke çapındakiler gibi ülke siyasetindeki değişikliklerden ânında etkilenen ve öğretmen yetiştirmek misyonu nedeniyle özellikle oligarşinin denetim altına almak istediği eğitim kurumlarının bir parçasıydı.

İktisadi Ticari İlimler Akademisi ise 1958 yılında şehir merkezinde, eskiden İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun bulunduğu binada Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu olarak kuruldu, 1959'da İktisadi Ticari İlimler Akademileri yasasının çıkarılmasından sonra Ankara Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu ile birlikte "Akademi"

statüsü alarak özerkliğe kavuştu ve daha sonra Tepebaşı semtinde yapılan yeni binasında öğrenime devam etti.

Türkiye'nin iki büyük şehri İstanbul ve Ankara arasında yer alan ve karayolundan çok demiryolu ulaşımının kullanıldığı o yıllarda Eskişehir, aynı zamanda İç Anadolu'yu Ege ve Marmara bölgelerine bağlayan önemli bir kavşak noktasıydı. TCDD, Şeker Fabrikası, Hava İkmal Bakım Merkezi, Sümerbank Basma Fabrikası, kiremit ve un fabrikaları ile tarım ve sanayi sektörlerinin buluştuğu şehir, işçi ve memur ağırlıklı bir nüfus profili çizmekteydi. Bununla beraber hemen hemen her ailenin İstanbul ya da Ankara'daki üniversitelerde okuyan bir çocuğu vardı. Kısacası şehir üniversitelilere hiç yabancı değildi. İşte Eskişehir'in günümüzde bir üniversite şehri olarak kendini göstermesinin arka planı böyleydi. Elbette bu gelişimin tohumları da ilk kez Akademi'nin kurulmasıyla atılmış oldu. 1965 yılında Akademi futbol takımının, üniversiteler arası karşılaşmalarda elde ettiği parlak başarı, Eskişehirspor'un kuruluşunun esin kaynağı oldu ve hemen o yıl Esnafspor, İdmanyurdu ve Akademi Gençlik Kulübü'nün birleşmesiyle, oyuncularının yüzde 90'ının Akademi öğrencisi olduğu Eskişehirspor, 2. Lige katıldı ve o sezon sonunda şampiyon olarak 1. Lige çıktı. O yıllarda 1. Lig takımları sadece üç büyük şehirde kendi aralarında top çeviriyorlardı. O yüzden Eskişehirspor'un bu başarısı futbolda Anadolu İhtilali olarak değerlendirildi.

Eskişehir'de ikinci yüksekokul olarak yine Tepebaşı'nda 1968'de kurulan Eskişehir Hastaş Eczacılık Özel Yüksek Okulu ve Hastaş Kimya Mühendisliği Özel Yüksek Okulu, 1971 yılında kapatılarak EİTİA'ya devredildi.

1970'de Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak yine Tepebaşı'nda Makine ve İnşaat Mühendisliği Devlet Yüksek Okulu öğretim faaliyetine geçti ve adı 1971 yılında Eskişehir Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi oldu, 1975'de Maden Mühendisliği Bölümü de eklendi.

Görüldüğü gibi şehrin güneyinde yer alan Eğitim Enstitüsü dışındaki yükseköğretim kurumlarının tamamı kuzeyde, Tepebaşı semtinde konumlandırılmıştı. Bu okullar içinde sonradan yapılan Kredi ve Yurtlar Kurumu'na ait öğrenci yurtlarıyla ortak alanı paylaşan İTİA, stratejik bir konuma sahip oldu. Bir bakıma

yurtlar, bölgedeki okullarda denetimi ele geçirmenin ve sürdürmenin üsleri gibi bir işlev gördüler. Ancak zamanla civardaki mahallelerde evler kiralayarak yerleşmeye başlayan öğrenci grupları bu durumu dengeleyip tersine çevirmeye de çalıştılar.

Bu yurtlardaki ve Akademi'deki yaşama dair ilk bilgiyi, daha önce Yücel Baran'ın ağzından aktarmıştık. Hatırlamak gerekirse; 1972 yılında İTİA'ya kaydını yaptırıp yurda yerleşen Yücel kendini; sınav sistemi, yemekhane düzeni ve yemeklere yapılan zamların geri alınması gibi akademik ve gündelik yaşam sorunları temelli öğrenci boykotunun içinde bulmuştu. Boykot komitesinin her görüşten insanı kapsayan yapısı ise zamanla ilerici-demokrat öğrencilerin inisiyatifiyle değişmiş ve taleplerin büyük ölçüde Akademi yönetimi tarafından kabul edilmesiyle boykot sona erdirilmişti.

Zaman sıralamasında Akademi'den ikinci tanığımız Suat olacak. 1975 Yılında İTİA'ya kaydını yaptıran Suat, yurda yerleştiğinde yurtların solcuların denetiminde olduğunu gördü ve okul açılır açılmaz da boykotla karşılaştı. Boykot, tek dersten kalan öğrencilerin okuldan atılmalara karşı yapılmaktaydı. Bu durumdan en çok etkilenenler de ekonomik zorluklarına karşın okumaya çalışan ve aynı zamanda antifaşist mücadele içinde yer alan devrimci-demokrat öğrencilerdi.

Suat Sancak, Amasya Ticaret Lisesi'ni bitirdikten sonra Eskişehir'e gelmişti. Amasya'da o tarihlerde sol adına TİP ve TSİP'in etkinliği vardı. Suat'ın sosyalist fikirlerle tanışmasında ilerici yurtsever lise öğretmenleri pay sahibiydi. Ailesinin CHP'li olması ve Türkiye genelinde olduğu gibi Amasya'da da Denizlerin ve Mahirlerin öldürülmesine karşı yükselen bir tepki dalgasının varlığı Suat'ı devrimciliğe hazırlayıp Eskişehir'e öyle göndermişti.

"Bizim o dönem yapmaya çalıştığımız bireysel olarak bir araya gelmiş ve henüz adı konulmamış bir devrimci tepkiydi. Okul idaresinin yapmış olduğu haksız uygulamalara karşı boykotlara ben de katılmaya başladım. O dönemde sol kesimde siyasi tartışmalar yoğun olarak devam etmekteydi. Okul kantinlerinde biz Cem Karaca ve Mahzuni'den türküler dinlerken, faşistler de 'Çırpınırdı Karadeniz'i çalmaya başlayınca kavga çıkardı. Gündüzleri boykota katılır, geceleri de boykotu kırmak için idare ile işbirliği yapan faşistlere karşı okulun bahçesinde çadırlar kurup ateşler yakardık. Yurtta, benden önce buraya gelmiş devrimci

abilerimiz; Dayı Yakup, Afyonlu Nurettin, Çorumlu Satılmış, İzmirli Yaşar ve yine İzmirli Mehmet'ile dostluk kurmuştum. Zaman zaman onlarla benim kaldığım, geceleri kırmızı ışık yanan odada sohbetler eder, Nurettin'in kemanı eşliğinde şarap içerdik."

O öğretim yılı bittiğinde memleketi Amasya'ya giden Suat 1976 Yaz sonunda Eskişehir'e döner ve eşyalarını bırakmak üzere taksiyle yurda geçer; "Ben odaya girdiğimde baktım peşimden tanımadığım 4 kişi daha girdi, faşistlermiş. Kapının arkasına yazmış olduğum 'Kulun kula köleliğini yok edin' yazısını gösterdiler, benim sol sempatizanı olduğumu anlamışlardı. Bana nasihat etmeye başladılar bak sen Karadenizliymişsin uyma bunlara diyerek o gece misafir edeceklerini söylediler. Anladım ki faşistler yurda yerleşmişler. O gece sabaha kadar uyuyamadım, faşistlerin her şeyden habersiz yurda gelen solcu öğrencilere zincirlerle saldırdıklarını duydum. Sonradan öğrendiğime göre hep kırmızı ceket giyen Mevlüt adındaki faşist bazı arkadaşlara işkence yapmış. Sabah olur olmaz eşyalarımı odada bırakıp üstümde eşofmanla bahçeye çıktım ve yurdu terk ettim.

Bu dönemin, 31 Mart 1975 – 21 Haziran 1977 tarihleri arasında işbaşında bulunan 1. MC Hükümeti dönemi olduğundan ve başta Eğitim Enstitüleri olmak üzere eğitim kurumları ve KİT'lerin faşistlerin işgaline uğratıldığından daha önce söz etmiştik. Kredi ve Yurtlar Kurumu'na bağlı Eskişehir yurtları da 1976 Yaz tatilinden yararlanılarak faşistlere işgal ettirilmiş ve Suat gibi durumdan habersiz demokrat solcu yurt öğrencileri teker teker faşistlerin eline düşmüşlerdi.

Bu işgalin önünü açmak için önce yurt müdürü İsmet Küçükcan görevinden alınarak, yerine Ülkü-Bir üyesi Aslan Karayaman atandı. Yeni müdürün ilk uygulaması; yurdun santralına, kapıya ve katlara 10 kadar memur ve işçi almak oldu. Bunlardan 4'ü İTİA, 3'ü DMMA, 1'i de Kimya Mühendisliği öğrencisi olup adları şunlardı: Ali Şahin, Abdullah Bağbant, Sami Keskin, Mevlüt Ertürk, Osman Demir, Cihan Yenişehirlioğlu, Mehmet Semerci, Mustafa İlerde.

O dönemde yurtta kalanlar muhtemelen bunları ve hangi özellikleri nedeniyle yurtta istihdam edildiklerini hatırlayacaklardır. Biz içlerinden sadece birinin, Cihan Yenişehirlioğlu'nun Eskişehir ÜYD (Ülkü Yolu Derneği) başkanı olduğunu hatırlatmakla yetinelim.

Suat, o tarihlerde şehir merkezine yakın bir konumda bulunan Otogar civarında bir otel bulup yerleşir. "Devrimci arkadaşlarıma ulaşmaya çalıştım. Bu arada Seyfi adında birinin teorisyen olduğu ve tüm solcuların onun yanında toplandıkları konuşulmaya başlanmıştı. Böyle bir oluşum bana hiç de mantıklı gelmedi kısaca ne yapacağımı bilemez bir hâlde karar vermeye çalışıyordum. Okullar ve yurtlar tamamen faşistler tarafından işgal edilmiş şehir merkezi de yine faşistlerin denetimi altındaydı."

Suat, antifaşist mücadele içindeki yerini bulabilmesi için 15 Mayıs 1977 tarihini bekleyecekti. Ülke, 1977 Haziran'ında yapılacak milletvekili genel seçimleri havasına girmişti ve seçim gezilerine başlayan CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit o gün Trabzon'dan uçakla Eskişehir'e gelmiş, Otogar yakınlarındaki bir meydanda Eskişehirlilere sesleniyordu.

"O mitinge gittiğimde herkesin üzerinde 1 Mayıs Taksim Mitingi'nin etkileri ve korkuları vardı. Bülent Ecevit'in yine solculara karşı olan konuşmaları sırasında yıldızlı yumrukla tanıştım. Büyük pankartlara çizilmiş yıldızlı yumruğu ve arkasındaki devrimcilerin 'Mahir Hüseyin Ulaş, Kurtuluşa Kadar Savaş', 'Tek Yol Devrim' sloganlarıyla miting alanı inlerken arayış içerisinde olduğum ruhuma ve duygularıma hitap eden bu sloganları atan topluluğa doğru yaklaştım, kim bunlar diye çevreme bakınırken aralarında üniversiteden arkadaşlarımın da olduğunu gördüm. Onlar da bana ulaşmaya çalışıyorlarmış. O andaki duygularımızı anlatamam. Benim 40 yıldır süren bu yolculuğumun serüveni işte orada başlamış oldu."

Hepimiz kırk yıl önce doğduk,
kırk yıl önce sabahleyin
kırk yıl önce gün ışırken Bedreddin'in İznik Gölü'nde
çamlı bellerinden birinde Köroğlu'nun
ve Sibirya'dan, esirlikten dönen Bolşevik Osman
pusuya düşürürken Urfa yolunda seher vakti Fıransızı.
Hepimiz kırk yaşındayız
yirmisine basanımız da
altmışını geçenimiz de
atılıp ölenimiz de İstanbul'da Müdüriyet penceresinden.
Bu kırkıncı yılımızda
ne bir ormanız
ne şose boyunda tek tük kavak ağacı

bir tarlayız tohumu saçılmış.
Hepimiz kırkına bastık bu sabah
hapiste yatanımız,
işyerindekilerimiz, muhacirimiz.
Hepimiz kırkına bastık bu sabah.
Yoldaşlar yeni yeni yıllara!

Nâzım Hikmet

Suat'ın, Devrimci Yol'la buluştuğu o mitingde Talat da vardı ama hem Suat hem de Talat, o gün orada karşılaşıp karşılaşmadıklarını hatırlamıyorlar zaten bunun pek de önemi yok. Üstelik aradan geçen kırk yıl insanın hatıralarını kırka bölüp önüne koyuveriyor, hangi parçayı nereden alıp nereye yerleştireceksin ki?

Talat Tamyürek, Artvin'den Eskişehir'e geldiğinde yıl 1976'ydı. Yani Nurdan'la aynı yıl ama onlar da birbirlerini daha sonra tanıyacaklar, okuldaki bir eylemde mi, Eskişehir Pasajı'ndaki bir toplantıda mı, kitabevinde mi bilemiyoruz. Ancak Nurdan okula gidebiliyor ve dersleri izleyebiliyorken, Talat İTİA'ya kaydını yaptırmış ama kısa bir süre sonra faşist işgal nedeniyle okula gidemez olmuştu. Bu sürecin okul içinde yaşanan bölümünü sınırlı da olsa birazdan Nurdan'ın anlattıklarından öğreneceğiz ama biz şimdi Talat'ı tanıyalım.

Artvin Yusufeli Lisesi'ni bitiren Talat'ın sol eğilimli olması hem aileden hem çevreden kaynaklanıyordu. Özellikle hem ortaokul hem lisede öğretmeni olan Mustafa Özer'in etkisi olmuştu.

"THKP-C'ye sempatim Artvin'den geliyordu. Mustafa Hoca'nın, Denizler idam edildiğinde, 'Bütün bunları tarih yazacaktır' dediğini hatırlıyorum, daha sonra bu sempatim THKP-C'ye döndü. Bunda Türkiye'yi ama özellikle Karadeniz'i sarsan Kızıldere olayının etkisi olduğunu sanıyorum. Eskişehir'e geldiğim dönemde çizgim buydu ve antifaşist mücadelenin de başladığı yıllardı, daha doğrusu faşist saldırıların, işgallerin, kıyımların başladığı dönem. Mühendislikte okuyan bizden büyük arkadaşlar vardı. O dönem kendimi koruma anlayışıyla daha çok hemşeri grubu içerisinde sol görüşlü arkadaşlarla birlikte oldum. İTİA çevresinden pek kimse yoktu. İlk önce hemşerim olan Kimya Mühendisliği öğrencisi Artvinli (Çamur) Şevket'le tanıştım ve bir süre onun evinde kaldım. Şevket HK'lıydı. Böylece Eskişehir'de ilk anda konaklama sorunumu halletmişti bu ilişki. Kısa bir süre sonra ayrı bir ev arayışı içine girdim. Lisede

okurken bir yıllığına İstanbul Pertevniyal Lisesi'ne gitmiş, sonra tekrar Yusufeli'ne dönmüştüm. İstanbul'dan tanıdığım sosyal demokrat bir arkadaş olan İsmail ile birlikte Bağlar Mahallesi'nde bir ev tutunca, oraya yerleştim."

Bu arada Talat, etraftan soruşturarak devrimci derneklerin bulunduğu Eskişehir Pasajı'nı öğrenir ve oraya gidip gelmeye başlar. Talat, Eskişehir Pasajı'nda derneklerin, kitabevlerinin yanı sıra Hasan'ın terzi dükkânını da hatırlıyor. Hani Yıldıztepe'den konuşurken kulağını çınlattığımız Hasan bu. Aslında onu o yıllardan herkes Terzi Hasan diye tanıyor. Ortaokulu terk ettikten sonra 14-15 yaşlarında Taşbaşı'nda Yeşilyurt Terzisi'nde çıraklığa başlayan Hasan, devrimci hareketle buluştuğu süreçte bir arkadaşıyla ortak olarak 1976 yılında pasajda bir terzi dükkânı açmıştı.

Pasajda tanıştığı arkadaşlarıyla birlikte hareket eder Talat; önceleri okula üçerli dörderli gruplar hâlinde ayrı ayrı taksiyle gitmeyi denerler ancak bu geçici bir çözümdür, bir süre sonra esas çözümü uygulayıp okula toplu hâlde gidişleri örgütleyebilmek için çalışma başlatırlar. İşte bu süreç içerisinde Talat'ta Devrimci Gençlik grubuna yönelik bir sempati gelişir, bu politik anlamda bir evrilme noktası olur onun için.

Eskişehir'e ilk geldiğinde önce hemşerilerini arayıp bulan Talat'ın o süreçte habersiz olduğu hemşerilerinden Nilgün de yine 1976 yılında Artvin'den Eskişehir'e gelmiş ve İTİA Eczacılık ve Kimya Mühendisliği Yüksek Okulu'na kaydını yaptırmıştı. Nilgün, aradan bir yıl geçtikten sonra Eskişehir Pasajı'nda Talat'la tanışacak ve yolları aynı siyasi çizgide kesişecekti.

"13 yıl Eskişehir'de yaşayacağımı ve çok seveceğimi hiç düşünmemiştim. 1. MC dönemiydi, bir akrabamın yardımıyla zar zor Kredi Yurtlar Kurumu'nun Bağlar Caddesi'ndeki kız yurduna kaydımı yaptırabildim. Yurtta faşistler çok olmasa da etkin görünüyorlardı, kantin işletmeciliği de onların elindeydi. Benim kaldığım odadaki kızlar, ilk günler bana oldukça soğuk davranmışlardı. Onlar eski öğrencilerdi. Yeni kayıt yaptırdığım için hakkımda olumsuz düşünmüşler. Ben odaya girince susuyorlardı. Daha sonra onların da solcu olduğunu öğrendim, birbirimiz tanıyınca bu duruma çok gülmüştük. Oda arkadaşım Hülya bizim okulda, son sınıftaydı, onunla birlikte Ecza-Der'e gidip gelmeye başladım, daha sonra da üye oldum, arkadaşlarım dernek çevresindendi."

Nilgün bize Ecza-Der'den söz ederek o sıralar Eskişehir Pasajı'nda mekân tutan okul derneklerini de hatırlatıyor. Akademi-Der ve Eğit-Der dahil bu okul dernekleri ilk başta çok fonksiyonel olmayıp, devrimci-demokrat öğrencilerin bir araya gelme süreçlerinde legal buluşma noktalarıydı. Esas olarak okula toplu gidiş gelişler başladığında ise okul bölgelerine yakın kahvehaneler pratiğe yönelik harekât üsleri işlevini üstlenecekti.

"Okula gittiğim ilk gün de benim için unutulmazdı. Tek başıma kantinde otururken faşistlerin okula gelenleri engellemek için sol görüşlü 5-6 öğrenciyi demir sandalyelerle dövdüğüne tanık oldum. Kantin karışmış herkes sağa sola kaçışmıştı. Daha sonra saldıranlar gitmiş, dayak yiyenler de polis minibüsüne doldurulup götürülmüştü. Ertesi gün saldırıya uğrayan arkadaşlar kafaları ve kolları sarılı hâlde yine okula geldiler. Bunlardan ikisi HK'lı Kurtuluş ve Güller Çebi'ydi."

Nilgün Erdoğan'ın erken dönem hatıralarında ailesiyle birlikte yaşadığı Samsun yılları var.

"1969-70 yıllarında henüz ortaokul öğrencisiyken Samsun'da TV yayını olmadığı için radyo dinler, gazete okurdum. Radyoda arananların isimleri okunurdu. Çevremizde, okulda, dönemin öğrenci liderlerine hayranlık duyan insanlar vardı; doğal olarak evimizde de sıkça bunlar konuşulurdu.

6 Mayıs 1972 sabahı 7.30 haberlerinde Denizlerin idam edildiğini duyup çok üzülmüştük. O gün okula gittiğimde sınıftaki arkadaşlarımın birçoğuyla aynı duyguları paylaştığımı gördüm. Bugünden baktığımda o yıllarda henüz çocukmuşuz. Ama yaşananlarla çok ilgiliydik. Denizlerin idamından önce de Mahir Çayan ve arkadaşları Kızıldere'de öldürülmüştü. Okulun üzerinden uçan helikopterlerde Onların taşındığı konuşulmuş, helikopterleri üzüntülü bakışlarla izlemiştik.

Aynı yılın haziranında bir gün, öğlen olduğu hâlde babam eve gelmedi oysa öğle yemeklerini hep evde yerdi, arkadaşları evi telefonla arayıp babamı soruyordu, hepimiz şaşkındık. Daha sonra babamın arandığı için kaçtığını öğrendik. Bir arkadaşı evinde bizi babamla görüştürdü. Annem, babamı teslim olmaya ikna etti ve babam tutuklandı. Sonradan öğrendiğimize göre babam Temel Erdoğan, Mahir Çayan ve arkadaşlarına Ünye'ye geçmeden önce uğrayıp birkaç gün kaldıkları Samsun'da yardım

etmişti. Sonra dayım gelip bizi Artvin'e götürdü. O güne kadar ailemizden, yakınlarımızdan hiç kimse cezaevine girmemişti. Dolayısıyla bütün aile büyük bir şok yaşamıştı."

Karadeniz yolculuğunda Mahir Çayan ve arkadaşları Ünye'den önce Samsun'a uğrayıp birkaç gün kalmışlardı. O sırada onlara yardım edenlerden biri de Nilgün'ün babası Temel Erdoğan'dı.[4]

"Liseye Artvin'de başladım. Kız kardeşim Neşe ortaokulda, diğer kız kardeşim ve erkek kardeşim de ilkokuldaydılar. En çok etkilenen de erkek kardeşim olmuştu, en küçüğümüz oydu çünkü. Babamızdan uzakta kalmak kolay değildi. Ziyaretine de pek sık gidemiyorduk. Çok sık gönderdiği mektuplarla bizi rahatlatmaya çalışıyordu. Mektuplarından biri bizi çok üzmüştü. Tahliye olan bir arkadaşının aracılığıyla gönderdiğini yazmıştı ve Ankara'ya götürüldüğünü ve gördüğü işkenceleri anlatıyordu. O mektubu ağlayarak okumuştuk. Ardından da babamın söylediği gibi mektubu yaktık. Babam cezaevinde yattığı 3 yıl boyunca her gün yazmış ve yazdıklarını da ciltlettirmişti. Yazdıklarını saklıyoruz. Ama okumak çok zor geliyor. Duygulanıyoruz, hâlâ okuyamadığımız birçok bölümü var."

Nilgün'ün Artvin Lisesi'ndeki edebiyat öğretmeni Enver Karagöz'dü. Öğrencilerinin birçoğuna okumayı o sevdirmişti. Kendisi çok güzel şiir okur, bu yüzden sık sık öğrencilerinin ısrarıyla karşılaşırdı ama Enver Hoca derste birkaç kez şiir okumuştu ancak. Nilgün onu son kez mezuniyet töreninde Ahmed Arif'in "Anadolu" şiirini okurken hatırlıyor.

"Enver Karagöz herkes tarafından çok sevilirdi" diyor Nilgün, "Teneffüslerde bile çevresinde mutlaka birkaç kişi olurdu. Ondan bir şeyler öğrenmek ve onunla konuşup tartışabilmek için birbirimizle yarışırdık."

İşte o öğrencilerinden biri, Ahmet Arif'in "Anadolu" şiirini okurken Enver Karagöz'e âşık oldu ve evlendiler. Sözü burada Muhalefet. Org'da söyleşisi yayınlanan Işılay Karagöz'e bırakalım:

> Tanışmamız 1975'te oldu. Ben o yıllarda Artvin Lisesi'nde öğrenciydim. Enver, benim edebiyat öğretmenim değildi. Bir gün dersine misafir öğrenci olarak girmeye karar verdim. Sınıfta Montaigne'den

4. Mahir Çayan Ünye'ye giderken Samsun'a uğramamıştır. Nilgün Erdoğan muhtemelen Mahir'in daha önce Samsun'a gelişlerindeki arkadaşlıklar ve ilişkiler nedeniyle Temel Erdoğan'ın tutuklanmasını yanlış yorumluyor sanırım. (y.h.n.)

Denemeler'i okurken heyecanlı bir yerde (kitabı) kapattı, okumak isterseniz kitap burada, almak isterseniz kitapçıda var, paranız yoksa da ben alıp size getireyim dedi. Çok etkilendim bu davranışından. Ahmet Arif'in Anadolu şiirini okurken ise Enver'e âşık oldum. (...)

Ulan haydi bir daha oku o komünistin, (Nâzım Hikmet'i kastederek) o vatan haininin şiirlerini! diye kaynar su döktükleri gece Enver'in sesini duydum. Öyle bir sesti ki... Sesini yok etmişlerdi. Boğazını, gırtlağını yakmışlardı. Bu işkence sonunda gırtlak kanseri oldu.

Artvin'deki işkencelerden sonra Enver'i, Erzurum Sıkıyönetim Komutanlığı Sorgu Merkezi'ne götürdüler. (...)

Ben Erzurum Mareşal Fevzi Çakmak Askeri Hastanesi'ne onu görmeye gittim. Boğazının sol tarafı çok şişmişti. Konuşamıyordu. 12 Eylül karanlığının en zorlu günleriydi. (...) Yurtdışından Uluslararası Af Örgütü ve diğer kuruluşlar Enver'in serbest bırakılması, tedavi görmesi için Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine baskı yapıyordu. Erzurum bırakılmasını istiyordu, Artvin bırakmıyordu. Dayanışma eylemleri neticesinde Enver serbest bırakıldı. Sonra tekrar arama kararı çıktı hakkımızda. Ama Enver kanserdi, tedavi olması lazımdı. 9 Mart 1984 tarihinde Almanya'ya geldik. Siyasi iltica talebinde bulunduk. İlticamız kabul edildi. Enver hemen tedavi altın alındı. Hem kansere hem de 12 Eylül rejimine karşı direniyordu.

Enver Karagöz, 4 Nisan 2007 günü Köln'de toprağa verilerek yıldızlara uğurlandı. Unutulmaz yaşamı ile devrimcilerin başını göğe erdiren Devrimci Yol'un Devrimci Öğretmeni Enver Karagöz'e saygıyla...

Ağaca yürüyen su
nasıl tomurcuğa durursa
dalın ucunda

nasıl güneşe gülerse
çiçek baharla

nasıl kımıldarsa toprak
cemreler düşende

sen hep öylesin içimde

giyin beni
beni kuşan

tohumun toprağı örtünmesi gibi
örtün beni

can suyumda çimlen
çimlen ki
patlasın tohum
yeşersin hayat
nefes alsın yaşamak.

Enver Karagöz

7

Yastığa Sarılma Mavzere Sarıl

Nurdan'ın şu dediklerinden sonra senin hikâyene ara vermiştik Çalıkuşu; "Mustafa Çalıkuşu kendi hayatını yaşadığı gibi başkalarının hayatına dokunmaya da gayret eden bir insan..." Gayret ne kelime, başkalarının hayatına dokunmak, senin yaşam tarzının ayrılmaz bir parçasıydı. Daha çocuk yaşlarda tırnaklarınla kazıyarak kazanmaya çalışırken hayatı, onları başkaları için de acıtmaktan hiç esirgemedin kendini. Kardeşlerinin dışında, seni ana-baba-kardeş-dost bilenlerin sayısı o kadar çok ki. Yani sana yakıştırdığımız şu kılavuzluk hâli boşuna değil Çalıkuşu. Aysel'i bilirsin, hani köylün Orhan Yeşil'in eşi Aysel. O da öyle. Orhan askerdeyken senin verdiğin güçle, gösterdiğin yolla ve dayanışmanın hasıyla baş edebilmiş o gencecik yaşında sorunlarıyla. İlk çocuğuna o yıllarda hamile kalmış, oturup birlikte yazdığınız mektupla haber uçurmuşsunuz Orhan'a. Hatta isim babası olasıymışsın da Orhan'ın babası Gazi, girivermiş araya habersizce. Tek kelime bile etmediysen herhalde bir bildiğin vardı Çalıkuşu. Tebessümünden, belki de böylesi daha iyi oldu der gibisin... Sen anladın ama yine de bunu dile getirip yazıya dökmek için biraz bekleyelim. Sana asıl diyeceğim şuydu, Orhan'la Aysel'i bir arada görünce ilk aklıma geliveren onlardan duyup dinlediğim türkünün bir dizesi oldu: "Yastığa sarılma mavzere sarıl." Onlar türküyü hatırladılar da benim 40 yıllık hatırımda yer eden düğünü hatırlamadılar bir türlü. Tabii şu anda sofrasına oturduğumuz düğün gibi değildi o, Orhan sazıyla çalmıştı Aysel söylemişti. Bugün gibi gözlerimin önünde... Büyükdere'de bir arsa ya da bir meydan, hoş o zamanlar pek fazla ev de yoktu

orada. Orta yerdeki iki sandalyede Orhan'la Aysel oturmuş çalıp söylüyorlar, ahali etrafta oturuyor ama türkünün sözleri herkesin yüreğini ayağa kaldırıyor. Ben düğündü diyorum, onlar hatırlamıyorlar, Aysel ben hiç düğünde söylemedim diyor. Üstelik onların da aklında bu türküden kalan başka söz yok, sadece "yastığa sarılma mavzere sarıl" o kadar. Hatta Orhan sazı eline aldı ezgisini çıkarıverdi hemen ama sözleri yok. Aysel ben bulur çıkarırım dedi, bakalım...

Senin hikâyene biraz daha ara vereceğiz Çalıkuşu. Şimdi 1976'yı bitirirken nerelerden geçip nerelere gelmişiz diye arkamıza şöyle kısaca bir göz atıp yolumuza devam edelim.

1973 yılında Bayram Çam'ın gözleminde ekilmeye hazır bir toprak gibi tüten Eskişehir, 1976 Sonbahar'ında ilk hasadını toplar gibiydi. Eskişehir Dev-Genç derneğinin kurulması, özellikle okullarında ve yurtlarında faşist işgal yaşayan solcu, demokrat, CHP'li öğrenci gençlik için toparlanma ve bir araya gelmenin dinamizmini yaratmada önemli bir seçenek yaratmış oldu. Eskişehirli devrimciler belki de ilk kez, faşistlerin denetim sağladığı şehrin merkezi Köprübaşı'ndan Hamamyolu Caddesi'ne toplu hâlde girerek 100-150 kişilik bir grupla Eskişehir Dev-Genç'in kuruluş bildirisini dağıttılar. Bu eylem dosta düşmana karşı önemli bir gövde gösterisi oldu.

Eskişehir Dev-Genç derneğinin kurulması, Ankara'dan bir bakıma özerk bir yapılanma gibi algılandı çünkü o zamana dek merkezî hareketin Eskişehir'de siyasi anlamda müdahil olduğu tek kesim Devrimci Öğretmen'di. Eskişehir Dev-Genç, devrimci hareketin ülke genelindeki prestijinden etkilenmeyle hareket eden, özellikle yüksekokullarda dağınık hâlde bulunan gençliği bir araya getirmenin aracı olarak görüldü. Ancak Yıldıztepe emekçi gençliğinin orada kurulmuş olan dernekle birlikte zaten varlığını hissettiriyor olması ve özellikle pratikteki militan gücüyle öne çıkması merkezî derneğin altyapısını önemli ölçüde takviye ediyordu. Zaten duvarlara yazılmaya başlanan Dev-Genç adının derneğe verilmesi, savunulan siyasetin doğrudan ilan edilmesiydi. Elbette AYÖD, İYÖD vb gibi yönetimlerin seçimle işbaşına geldiği demokratik kitle örgütlerine göre Eskişehir Dev-Genç'in daha kuruluşunda siyasi bir çizgiye adanmış olduğu da biliniyordu.

İTİA'da, DMMA'da Eğitim Enstitüsü'nde, Yabancı Diller Yüksek Okulu'nda, faşist işgallerin kırılmasına yönelik okullara toplu hâlde gidilmesi kararının alınarak hayata geçirilmesinde, Samsun, Balıkesir, Kayseri, Denizli, Artvin, Afyon, Elazığ vb şehirlerden gelip bu okullara kayıt yaptıran Dev-Genç'lilerin inisiyatifleri belirleyici oldu. Yüksekokulların ardından liselerde de özellikle Cumhuriyet ve Kanatlı Liselerinde antifaşist mücadele kendini gösterecekti.

"Artık kavgası, gürültüsü, patırtısıyla biz de varız diye ortaya çıkmaya başladık. Daha evvel Halkın Kurtuluşu'nun militan gücü daha iyiydi, daha ağırlıklıydı, şimdi onlar soyutlandıkça, işte Mustafa Taylan'ın etkisi kırıldıkça... yani sadece geçmişin ajitasyonu yeterli olmuyordu" diyen Bayram Çam, artık hareketin, Eskişehir'de de merkezileşmeye başlaması ve başkalarının sorumlulukları üstlenmesiyle beraber daha çok memur örgütlenmesi içindeki çalışmalara ağırlık vermeye başlamıştı ki bunlar TÜS-DER (Tüm Sağlık Emekçileri Derneği) ve TÜM-DER (Tüm Memurlar Dayanışma Derneği) idi.

Memur kesimindeki faaliyetlerden daha sonra söz edeceğiz, bu arada Zeki Hoca'nın Eskişehir'e gelmesiyle birlikte harekete geçen Devrimci Öğretmen çalışmalarını da unutmadık. "Mayıs 1976'da Eskişehir öğretmen kesiminde gerçekten Ankara'da bana dedikleri gibi Devrimci Öğretmen faaliyeti diye bir şey yoktu. Önce insan ilişkilerini arıyorsun, tabii okuldan başladım, sonra çevrede aradım, dernekte aradım, tabii okulda disiplin kuruluna girme hastalığım vardı."

Disiplin kurullarının önemini ve işlevini Sivas'ta çalıştığı yıllarda anlamıştı Zeki Hoca. Orada evde kalmaktan vazgeçip okulun yatakhanesine taşınmış, böylece öğrencilere daha yakın olmuştu. "Okulda 5 sağlam öğrenci bulduk, başta saydığım kriterleri taşıyan öğrencilerdi bunlar; çalışkan, sosyal ilişkileri olan, dürüst... Her öğrenciye ikişer sınıf verdik, öğrencilerin en sıkıntı çektikleri ders konusunda bunları çalıştıracaklardı, teneffüslerde bu çocuklar görev alanındaki sınıflara gidiyorlar, biz derse gireceğimiz zaman özür dileyip dışarı çıkıyorlardı." Seçilmiş bu öğrenciler, öğle aralarında ya da boş saatlerde diğerlerine matematik, fizik, kimya dersleri çalıştırıyorlardı. Zeki, bu öğrencilerden Karslı Mustafa'yı hatırlıyor. "Onu faşist öğretmenler konusunda dikkatli olması için uyarmıştım, dediği

şu oldu: 'Bizim sınıfımızdan bir tek kişi geçerse o ben olurum. Ben kalırsam herkes kalır, çünkü benim düzeyimde kimse yok. O yüzden, herkes kalıyorsa benim de kalmam normaldir.' Bu öğrenci öyle güçlüydü ki kimsenin önünde eğilmiyordu, ben dersimi yaparım cevabımı da veririm diyordu, ısrarla sınıfta bırakırlarsa hakkımı da ararım diyordu. Böyle bir öğrencimiz vardı ve onun sahiplenilmesi gerekiyordu, hem çalışkan hem sosyal ilişkileri iyi hem de örgütlenme çalışmaları içindeydi. Mustafa, okulun yatakhanesinde kalıyordu, bir gün mütalaada ders kitabının arasında Nâzım Hikmet'in son şiirlerinin bulunduğu kitabını okurken Mehmet Özmen adlı bir faşist öğretmen bunu yakalamış, disiplin kuruluna vermişti. Bu öğretmenle aynı odada kalıyorduk, ikimiz de belleticiydik ve Nâzım'ın kitabı da yasak yayınlar arasındaydı. Öğrencinin okuldan atılması kesin gibiydi. Çünkü disiplin kurulları öğrenciyi kazanmak üzerine değil cezalandırmak üzerine oluşturulurdu. O nedenle benim kafamda hep şu vardır, öğretmenlik yaşamım boyunca bu sürenin yüzde sekseninde disiplin kurullarında çalışmışımdır, öğrenci kıyma makinesinden geçmesin diye..."

Neyse ki Zeki Hoca, aynı odada kaldığı faşist öğretmenin Mustafa'dan aldığı Nâzım'ın kitabını onun dolabında görür ve gizlice alır. Böylece yasak yayın okuduğu, disiplin kurulunda kanıtlanamayan Mustafa, okuldan atılmaktan kurtulur.

İşte bu yüzden Zeki, Eskişehir'deki okulunda da disiplin kuruluyla yakından ilgilenir. Kendisi yeni olduğu için, çok sevip saydığı ve okulda TÖB-DER temsilcisi "Mehmet Abi"ye disiplin hakkında düşüncelerini anlatıp kurula onun girmesini ister. Son derecede çalışkan bir insan olan Mehmet Hoca işleri yoğun olduğu için bunu kabul etmez. Bunun üzerine Zeki, o hâlde ben aday olacağım, sen de beni destekle der. "Nihayet 1976-77 dönem başı geldi, seçime girdik. Karşımda yılların disiplin kurulu üyeleri olan 2 bölüm şefi vardı. Biz ayrıca bir de kadın öğretmeni aday göstermiştik. Disiplin kurulu için 2 kişi seçilecekti, bir de başmuavin atama yapacak, böylece disiplin kurulu 3 kişiden olacaktı. Seçim başladı, oyunu kullanan gitti sonunda sandık başında 5-6 kişilik sayım grubu kaldı. Ben önceden Mehmet Abi'ye, her çıkan iki oydan bir tanesinde benim adımı oku dedim; bir Ahmet'e, bir Zeki'ye, bir Mehmet'e, bir Zeki'ye diye... Sonunda kadın öğretmenle ikimiz kazanmış

olduk. Kâzım Sayın adında bir başmuayin vardı çok agresif görünüyordu ama çalıştığımızda anladı ki gerçekten öğrenci için bir şeyler yapmaya çalışıyorum, özellikle siyasi hareketlenme aşamasında çok öğrenciyi kıyımdam kurtarmış oldum böylece."

Okul disiplin kurullarında yer alma konusunda ayrı bir gayret göstererek disiplin işleyişini öğrenciden yana çevirip onu kazanmayı kendine ilke edinen Zeki Senger, aslında mesafeli ve tutarlı davranışlarıyla kaba bir disiplin anlayışının ötesinde öğrenciler üzerinde saygın bir otorite kurmayı başarmıştı. "Biz onu örnek alırdık zaten, kendisi de gençti o yıllarda nişanlısı Mehlika Abla'yla okula el ele gelir giderlerdi, bu bile bir devrimdi o yıllarda, başka öğretmenlerde görmedik bunu" derken, Eskişehir Endüstri Meslek Lisesi'nden öğrencisi Muammer Civelek, Zeki Hoca'nın ne kadar farklı olduğunun altını çiziyordu; "Okulda bir ağırlığı vardı, biz onun bakışından yaptığımızın yanlış mı doğru mu olduğunu anlardık, kendisiyle okul dışında hiç görüşmedim, o daha çok TÖB-DER'de bulunurdu ara sıra dernekte karşılaşırdık, o benim için erişilmez bir noktadaydı hem yaşça büyük olması hem öğretmenim olması, hem okulda hem dışarıda hakkında duyduklarımızdan, aramızdaki mesafeyi sanki korumam gerektiği duygusunu verirdi bana, bizim ondan duyduğumuz esasında saygıyla karışık bir korkuydu, ama benim hayatımda etkileyici bir yeri vardı. Onun tutum ve davranışları bana hep örnek olmuştur."

"Eskişehir'de benim aklına en fazla ihtiyaç duyduğum ve alınan 10 doğru karar varsa bunlardan 3 tanesini ben aldıysam 2 tanesini onun sayesinde aldığım insandır Zeki Hoca" diyen Turgut Okkaya, devrimci hareketin merkezî iradesiyle Ankara'dan Eskişehir'e yollandığında, daha önce söz ettiğimiz gibi 1979'un Nisan ayı sonlarıydı. Gerçi onun gelişi Zeki Hoca'nınkinden farklıydı; hem koşullar hem de niyet anlamında...

Turgut'un aldığı kararların üçte ikisine pay biçtiği Zeki'nin de bu fikir alışverişlerine dair hatırladıkları var: "İşte sabah 6'da falanca yere gel bir konuşalım diyordu. Giderdim, konuşur tartışırdık... mesela Direniş Komiteleri olayını nasıl anlatacağız? Sen görev alacak mısın? Bunun için ne yapmak gerekiyor? Öğretmenlerle ilgili ne yapalım? Gençlik açısından, benim okullardaki

öğrencilerle olan ilişkilerim üzerinden de konuşurduk... Sana bir öğrenci gelecek, nasıl işlenebilir gibi... 12 Eylül sonrasında bana söylediğine göre Turgut, bu konuşmalarda kendini zenginleştirmeyi amaçlıyormuş; ben bilmiyordum ama yaşı çok gençmiş o sıralar..."

Sırası geldiğinde Turgut'un Eskişehir'de yaşadıklarına dair hatıralarını ve görüşlerini paylaşacağız ama şimdi 1976 yılının Ankara'sında neler olup bittiğini anlamak için oradan yola çıkalım.

Turgut, 1976 yılında Denizli'den Ankara'ya gelip, hep kuruluş adı Yükseliş ile anılacak olan Ankara DMMA'ya kayıt yaptırdığında aslında Ankara'daki siyasi ortamın Eskişehir'dekinden pek farklı olmadığını söylüyor; "ODTÜ bile işgal altındaydı, bir tek Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin önünde nefes alabiliyorduk, onun dışında rahatça dolaştığımız yer yoktu, Bakanlıklar, dolayısıyla Kızılay da öyleydi... Ben lise yıllarında politize olmuş ve Ankara'ya Cepheci olarak gelmiştim. Bizim okul da faşist işgal altındaydı, benim de solcu olduğumu saptamıştı faşistler, o yüzden okula gidemez duruma gelmiştim."

Turgut, Ankara'daki bu durumun 1977'de değiştiğini ekliyor hemen.; "O yıl okul derneklerinin çoğunda 12 Mart sonrası TKP'ye duyulan tepkiyi örgütleyerek yönetime gelmiş olan HK'lılar artık yavaş yavaş dernek yönetimlerini Devrimci Gençlik taraftarlarına kaybetmeye başlamışlardı, bizim okulda da aynı şey oldu. Artık öğrenci derneklerinde Dev-Genç'in yönetime gelmesinin verdiği moralle devrimciler okula daha güçlü bir şekilde gidip gelmeye başladılar."

O sıralar haftalık bir dergide 31 Mart 1975'de iktidara gelen 1. MC Hükümetinin birinci yılında 46 kişinin öldüğü 1.534 kişinin yaralandığı haberi yer aldı. Araştırmaya göre ölenlerin 16'sı öğrenci, 7'si işçi, 6'sı öğretmen, 3'ü partili, 14'ü de çeşitli mesleklere mensuptu. Çeşitli illerde meydana gelen olaylarda yaralananların ise 695'i öğrenci, 397'si işçi ve partili, 53'ü öğretmen, 389'u çeşitli mesleklerdendi. Ölenlerin 39'u "komando" denilen sağcı grupların saldırıları, diğer 7'si ise güvenlik kuvvetlerinin olaylara müdahaleleri sonucu hayatını kaybetmişti.

MC hükümetiyle birlikte artan ve özellikle yüksekokullarda gündeme gelen faşist saldırıların en yoğun yaşandığı şehir Ankara'ydı. 27 Mart 1976'da ODTÜ öğrencileri, Ankara'daki tüm

üniversite ve yüksekokullar öğrencilerinin, faşist saldırıları protesto amacıyla bir günlük genel boykota başladıklarını açıkladılar.

Böylece bir süreliğine Eskişehir'den ayrılıp gözümüzü Ankara'ya çevirerek, orada yaşananları, öğrenci gençliğin antifaşist mücadelesinin hayata geçirilme sürecini yine Eskişehir'den bağımızı koparmadan en azından anlamak istiyoruz.

Turgut, Ankara'ya geldiği tarihte devrimcilerin sadece Siyasal Bilgiler Fakültesi önünde nefes alabildiğini söylemişti ya, şimdi biz de oradaki gelişmeleri Eskişehir Atatürk Lisesi'ni bitirdikten sonra 1971 yılında Siyasal'a kaydını yaptıran Yunus Isın'dan dinleyelim:

"12 Mart'ın hemen sonrasıydı, okulun etrafı hep jandarma ve polis tarafından kuşatılmış hâlde biz içerde ders yapıyorduk, sürekli okula baskın yapılıyor, eski öğrencilerden bazılarını alıp götürüyorlardı, ama şimdi adını hatırladığım Haluk Ülman gibi hocalarımız sağ olsunlar, polis hangi öğrenciyi alacaksa önceden bunları haberdar ederlerdi, gerçi çok fazla da kimse kalmamıştı, 25-30 kişi kadar devrimci ve sempatizan vardı onlarla da ilişkimizi kurmuştuk zaten.

Muammer Aksoy, Anayasa Hukuku dersine geliyordu, Mümtaz Soysal hapisteydi hatta ona hapis cezası verildiği gün okulda boykot yapıp protesto ettik, sonra 30 Mart'ta boykot yaptık. Bizim sınıfta eski öğrencilerden daha sonra Kurtuluşçu olan Doğan Fırtına vardı, Ahmet Bahadır Boso 2. sınıftaydı. Biz sınıftaki 50-60 kişilik grupla o sabah boykot kararı aldık, Doğan büyük amfide bir konuşma yaptı, sonra marş söyleyip slogan atarak diğer sınıflara gittik, 2. sınıfların amfisinde de Ahmet konuşmuştu. 3. ve 4. sınıflar da bize katıldı. Okulu boşaltıp, yanlış hatırlamıyorsam 3 gün boykot yaptık. Kimse okula gelmedi ama o arada polis ve jandarma etraftan 40-50 arkadaşımızı toplayıp gözaltına aldılar, bunların bir kısmı 3 aya yakın Mamak'ta kaldılar, Doğan Fırtına 2 yıl hapis cezası aldı.

Bu boykotla, Kızıldere olayı aynı gün protesto edilmiş oldu. Türkiye'de o gün yapılmış tek harekettir, daha doğrusu Kızıldere'de arkadaşlarımızın katledildiği haberi geldikten sonraki günün sabahıdır. Denizler idam edildiği gün de okulda boykot yaptık, gerçi konuşma falan yapılmadı ama derslere girilmeyeceği öğrenciler arasında yayıldı, okul boşaldı, o gün derse kimse girmedi."

O sıralar Siyasal'da da genel bir devrimcilik anlayışı hâkimdi. THKO ve THKP-C arasındaki fark pek bilinmiyor, her iki hareket de devrimci olarak görülüyordu. Yunus'un içinde bulunduğu arkadaş çevresi daha çok THKP-C'yi savunanlardan oluşuyordu. Bunların içinde İbrahim Arı ve Ali Alfatlı da vardı. Bu süreçte yaptıkları klasikleri okumak ve tartışmaktı. O dönem Siyasal'ın yurdu yoktu, Cebeci'de Hukuk Fakültesi'nin arkasındaki Hukuk Yurdu kullanılıyor, tartışmalar daha çok bu yurdun kantininde veya Siyasal'ın önündeki çayırlarda yapılıyor, okumaları ise herkes evinde kendi başına hallediyordu. Siyasal Yurdu açıldıktan sonra Siyasal'ın bahçesi, kantini ve yemekhanesi bütün buluşmaların yapıldığı yer hâline geldi, tabii polis tarafından da sık sık yurt basılmaya başlandı birçok insan toparlanıp götürüldü.

Yunus'un içinde bulunduğu çevre baştan THKP-C sempatizanı olduğu için tartışmalar daha çok THKP-C'yi anlama doğrultusunda yaşanıyor, bu konuda Ali Alfatlı ve özellikle İbrahim Arı'nın anlattıklarından yararlanılıyordu ama Mahirgilin teorik olarak daha ileri seviyede oldukları ve THKO'ya göre daha tutarlı teorik ve pratik anlayışları olduğu konusunda herkes hemfikirdi. Bunda Mahir'in Siyasallı olması, ona daha bir yakınlık duyulmasına ve arada bir sıcaklığın oluşmasında etkili olmuştu ama zaten Deniz'in okunup üzerinde tartışılacak herhangi bir teorik yazısı yoktu. Sadece Hüseyin İnan'ın *Türkiye Devriminin Yolu* adlı bir yazısı olduğu biliniyordu, onu okumamışlardı ama teorik anlamda çok fazla etkili olmadığı THKP-C sürecinden gelenler tarafından değerlendirilmişti. Elbette bu tespit onların gözünde THKO'nun da devrimci bir örgüt olduğu gerçeğini değiştirmemişti. Yine de Türkiye'ye ilişkin tahlillerde olsun, mücadele ve örgütlenme anlayışında olsun, Mahirlerin daha donanımlı oldukları belliydi.

O günlerde bir arkadaşı Yunus'a, Mahir Çayan'ın *Kesintisiz-I* yazısını getirir. Bu matbaadan çıktıktan sonra polis tarafından toplatılanlardan kurtarılabilmiş birkaç orijinal baskıdan biridir. O da götürüp Nasuh Mitap'a verir, zaten o arada teksirle çoğaltılan nüshaları da ortalığa çıkmış, elden ele dağıtılıp okunmaya başlamıştır.

"Sanırım 1974 affından önce Nasuh Mitap cezaevinden çıkmıştı. Onun aramıza katılmasıyla birlikte yaşadıklarımız önemlidir. Nasuh Mitap okula geldiği zaman hem okul içinde

sorunlarımız vardı hem de gençliğin mücadelesinin Ankara çapında birlikteliği yoktu. Her okulda devrimci arkadaşlarımız vardı ama herkes kendi çapında bir şeyler yapmaya çalışıyordu. 1974'e kadar gerçi faşistlerin de pek sesi çıkmıyordu. Arada bir saldırılar, kavgalar oluyordu ama çok fazla güçleri yoktu. Bana göre onların hiçbir zaman fazla gücü olmadı, sadece iyi organize olabiliyorlar arkalarındaki devlet desteği sayesinde güçlü gibi görünüyorlardı, yoksa nicel olarak Ankara'da devrimciler onlardan kat kat fazlaydı.

Nasuh Mitap geldiğinde bize Cephe'nin ne olduğunu öğretti ki bana göre bu çok önemlidir. THKP-C'nin bütün önemli formatlarını bizim kuşağa aktaran Nasuh Mitap'dır. Bunu sadece sözlü olarak değil, yaşadığımız her olayda neyin nasıl yapılması gerektiğini pratiği ile birlikte öğreterek ve her zaman bizim yanımızda ve en önümüzde mücadele ederek öğretti o. Okuldaki öğrenci temsilciliği seçimlerinde hem TSİP'lilerin hem de bizim adayımız vardı, Nasuh Mitap, bu seçimde TSİP adayını destekleyelim dedi. Ona göre o günlerde devrimcilerin ve solcuların bu şekilde bölünerek iki adayla çıkmaları doğru değildi. Okuldaki faşistleri dövdüğümüz için onlar okula gelemiyorlardı, solun karşısında sadece dinciler aday göstermişlerdi ki önemli bir güç sayılmazlardı.

Nasuh Mitap buna rağmen güçlü bir tek adayla çıkmamız lazım dedi, TSİP'lilerle konuşalım temsilci onlardan olsun dernek seçimlerinde de onlar bizi desteklesin dedi. SBF-DER sosyal demokratların elindeydi, dernekler yasasına göre bir dernek olabiliyordu, ama onlar da kimseyi üye yapmıyorlardı. Biz sonra gidip zorla bütün arkadaşları üye yaptık, derneğin seçimini biz aldık, temsilcilik seçiminde TSİP'li adayı destekledik ama yüzde 60 katılım sağlanamadığı için o sene öğrenci temsilcisi seçilemedi.

Orada şunu gördük; bize kalsaydı kendi adayımızı seçmek için çalışırdık hatta Nasuh Mitap'a niye böyle oluyor falan diye sormuştuk. O, sadece Siyasal'da değil Ankara'nın her tarafında 'gençliğin devrimci eyleminin birliğini' sağlamak zorundayız, bunun için de solcu-sosyal demokrat ne olursa olsun gençliğin solcu olan bütün unsurlarını birleştirmemiz gerekiyor, mücadeleyi güçlü hâle getirebilmek için bu şart, demişti."

Aynı süreçte 1974 yılında, ADYÖD gündeme geldi. O tarihte TSİP'lilerin elinde ve küçük kendi hâlinde bir dernekti ADYÖD.

TSİP'lilerle konuşulup onlara şu öneri götürüldü: Bütün okullarda forumlar ve sonunda demokratik olarak seçimler yapılsın, delegeler seçilsin, onların seçtiği oluşturduğu bir yönetim ADYÖD yönetimini oluştursun ve hangi siyasetten olursa olsun hangi siyaset daha güçlüyse onların oluşturacağı bir yönetimle gençliğin mücadelesini ortaya çıkaralım güçlendirelim. Önce itiraz ettilerse de TSİP'liler bu öneriyi kabul ettiler, resmî yönetim onlardaydı ama ikinci bir yönetim oluşturuldu, bütün okullarda forumlar yapıldı, her okuldan 2 delege seçildi, bunlar bir üst yönetim oluşturdular ve ADYÖD yönetimi böyle ortaya çıktı.

ADYÖD'e bütün siyasetler katıldı, resmî yönetimde ilk kurucu olan TSİP'liler vardı ama esas fonksiyonu üslenen, her okuldan-bölgeden seçilen delegelerin oluşturduğu 7-8 kişilik ikinci yönetimdi. ODTÜ, Hacettepe, Cebeci bölgesi, Ziraat Fakültesi, İTİA ve diğer okullardan arkadaşlarımız vardı bu yönetimde ama THKP-C veya THKO çizgisi gibi bir ayrım yoktu, yönetime kim seçildiyse o giriyordu, her siyasetten insan olabiliyordu, ağırlık Devrimci Gençlik taraftarlarındaydı ama diğer siyasetten olanlar da vardı.

Abdullah Öcalan, Nasuh Mitap ve Yaşar Gören, Siyasal'ın delegeleriydi. Yönetime Abdullah Öcalan girdi. Nasuh Abi, çok sonraları, ölümünden bir ay önce ziyaretine gittiğimizde bu konu gündeme geldiğinde, ADYÖD yönetimine Abdullah Öcalan'ın alınmasının gerekçesini anlatmıştı bize. O dönemde DDKO (Devrimci Doğu Kültür Ocakları) vardı ve Kürtlerin ağırlıklı olarak örgütlenmesi oradaydı, Abdullah Öcalan'da ilk başta THKP-C geleneğini savunmasına rağmen, daha sonra kendisi ayrı düşünceleri olduğunu, mücadelesini kendisinin yürütmek istediğini söylüyor ama gene bizim aramızda yer alıyor, tartışmalarımıza katılıyordu. Buna ilişkin Nasuh Abi'nin ifadesi şuydu; "Onu tek başına diğer grupla yaşatmak doğru değildi, kendine özgü düşünceleri vardı, bizim hareketimiz içerisinde Kürt mücadelesinin de dışlanmaması anlamında aramızda tutmak gerekirdi."

ADYÖD'ün ilk eylemi olarak Ankara çapında, gençliğin talepleri ve mücadelesini içeren bildiri dağıtıldı. Bu eylem, 4-5 bin kişi civarında bir katılımla, Cebeci'den başlayıp Beşevler'e kadar sürdü, orada faşistler kitlenin üzerine ateş açmaya kalkıştılar ama kovalanarak uzaklaştırıldılar.

ADYÖD'ün kurulması, bütün okullarda yankısını buldu, yapılan çalışmalarla gençliğin ADYÖD çatısı altında örgütlenmesi sağlandı. Bir okulda faşistler saldırdığında diğer okullardan oraya yardıma gidildi ve güçlü bir yapı oluşturuldu, afişlemeler bildiriler aynı anda Ankara'nın her tarafında birden yapılıyordu.

4 Aralık 1974'de, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde faşistlerle meydana gelen bir çatışma sonrası polis, ADYÖD'ün Demirtepe'deki binasını bastı, içerde bulunanları gözaltına aldı ve derneği kapattı. Yerine aynı süreç işlettirilerek 9 Mart 1975 tarihinde AYÖD kuruldu.

AYÖD'de de yine ağırlıkla Devrimci Gençlik olmak üzere farklı siyasetten de insanlar vardı, Ancak yavaş yavaş ayrışmalar başladı. *Aydınlık*çılar zaten hiç katılmamışlardı. THKO çizgisini savunanlar YDGD'yi, Kaçarcılar (Kurtuluşçular) KSD'yi kurarak ayrıldılar. 1976 Ağustos'unda da AYÖD, İYÖD (İstanbul Yüksek Öğrenim Derneği) ve EYÖD'ün (Erzurum Yüksek Öğrenim Derneği) katılımıyla Dev-Genç (Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu) kuruldu.

Özel olarak altını çizmemiş olsak da öğrenci gençlik alanında Ankara ve Eskişehir'de yaşanan süreçlerde ilginç benzerlikler var. Sonraları yolları Eskişehir'de kesişecek Yunus ve Turgut'un anlattıkları sanki Ankara'da benzer süreçlerin birbiri ardına eklemlendiğini gösteriyor. Biz Eskişehir'den yolumuza devam etmeden önce 1976 yılında Ankara'da yaşanan olaylardan bazılarını hatırlamak istiyoruz.

8 Nisan sabahı erken saatlerde Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne saldıran faşistler Hakan Yurdakuler'i öldürdü. Hacettepe Üniversitesi ve Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi'nde de devrimci öğrencilerin derslere girme kararı alması üzerine, aynı gün öğleden sonra benzeri olaylar sahnelendi, Hacettepe'de Eşari Oran öldürüldü.

Aynı gün arkadaşları Hakan Yurdakuler'in katlini protesto etmek için Kurtuluş Meydanı'na yürürken, onları polisler ve faşistler karşıladı. Kaçışan öğrencileri durumu basına şöyle yansıdı: "Hiç beklemedikleri anda ölüm bombardımanına uğrayan savunmasız öğrenciler Kurtuluş Lisesi duvarı önünde birbirlerine kenetlenerek bir et yumağı oluşturdu. Bu kitle orada polis kurşunlarına hedef oldular. Burhan Barın orada öldü."

İstanbul'da DİSK'in düzenlediği 1 Mayıs Mitingi'ne katılmak üzere Ankara'dan gelen Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin üzerine Kocaeli Yurdu'ndan faşistlerce ateş açıldı. Ali Fuat Okan göğsünden vurularak öldü.

8

Seni Görmekten Mutlu Oldum

Çalıkuşu, hâlâ 1976 yılında dolaşıyoruz ama gel bir değişiklik niyetine kaçamak yapıp bir süreliğine şu düğün sofrasından ayrılalım... şöyle zamanı ileri doğru, diyelim 1985'e sarıp şehre yürüyelim, yavaş olsun, acelemiz yok. Nereye mi gidiyoruz? İlhan, hırdavatçı dükkânı açmış eski Otogar civarında, ona uğrayıp hem bir hâl hatır soralım hem de hayırlı olsun diyelim. Hatırladın mı onu? Tabii hatırlamaz mısın ama yine de bir iki ipucu verelim belki başkaları için gerekebilir. Hani şu bizim arkadaşların Mao dediği ama çenesindeki sakalıyla daha çok Ho Chi Minh'i andıran, Tatarlığı kısık gözlerindeki güleçlikle yüzüne vurmuş, dudakları arasındaki tahta ağızlığından Birinci sigarasını eksik etmeyen, parkasının üst cebinde mutlaka bir iki arnavutbiberi bulunduran Gökmeydan teşkilatından İlhan bu.

İlhan seni görünce çok sevinecek, dükkânın ilk ziyaretçisi sen oldun diyecek, sen de onu görmekten mutlu olacaksın, sen öylesin zaten Çalıkuşu, uzunca zamandır görmediğin bir arkadaşı bir dostu gördüğünde, "seni görmekten mutlu oldum" deyip içindeki sevinci dile getirirsin, çoğu insan yapmaz bunu ama sen yaparsın. Sonra oturup eskilerden falan konuşursunuz, birbirinizi Eskişehir Pasajı'ndaki kitabevinde ilk görüşünüzün hatırası koşar gelir, sen onun elini tutarsın, gülümseyerek kısık gözlerine bakar, İlhan dersin, seni ilk gördüğümde hiç devrimciye benzetememiştim!

İlhan Taşkın, devrimci düşüncelerden etkilenmesini Atatürk Lisesi'nde 1. sınıf öğrencisi olduğu 1971 yılına tarihliyor. Kendi

deyimiyle "ilahiyatçı" bir ailesi olan İlhan, Türkiye gündemini, hemen hemen her gün "Anarşistler yakalandı" haberlerinin yer aldığı günlük gazetelerden izlerdi; "O zamanlar kafamda bir şeyler şekillenmeye başladı, sınıfta birkaç arkadaşım vardı, herkes olaylara gazeteler gibi bakarken sıra arkadaşım CHP'li Ahmet onlara katılmazdı, onun değişik yorumları vardı. Sola sempatim o yıl başladı, henüz devrimci değildim tabii, CHP'li sayılırdım."

İlhan, liseyi bitirdikten sonra 1975-76 yıllarında İngilizce kursu için Ankara'ya gider. Babası Eskişehir Şeker Fabrikası'nda işçi olduğu için onun üyesi olduğu, Şeker-İş Sendikası'nın Şeker Yurdu'nda kalır. Faşistlerin hâkim olduğu yurt, Beşevler'de Gazi Eğitim Enstitüsü ile Erkek Teknik Öğretmen Okulu arasındadır. İlhan burada, Amasya Suluova'dan Ahmet Keleş, Gemlikli Ahmet Ceylan ile arkadaşlık kurar. Daha sonra başkalarının da katılmasıyla 10 kişilik bir antifaşist grup oluştururlar.

"O zamanlar Gazililer ve Tek-Derliler okullarına Emek Mahallesi tarafından gruplar hâlinde gelirler, biz de onları seyrederdik. Sonra biz de yurtta yavaş yavaş tavır geliştirmeye başladık. Faşistler bize gazete satmaya kalkıştılar ilk tepkimizi o zaman verip, biz almıyoruz dedik. Yurttaki faşistlerin sorumluları (C) grubundandı yani doğrudan Şeker Fabrikaları çalışanlarının çocukları olmayıp onların vasıtasıyla yurda kayıt yaptırmışlardı üstelik yurt müdürü de faşistti. Faşistlerin zorla dergi satmaya kalkmaları falan bizi onlara karşı daha da keskinleştirmeye başladı. Onlar daha çok yurdun birinci ve ikinci katlarındaydılar, esas ortalıkta görünenler Erzincanlı, Erzurumlu çocuklardı, bunlar Gazi'de falan okuyorlardı. Bir gün kafeteryada Susurluklu, Gazi öğrencisi solcu bir kıza saldırmaya kalkıştılar, biz de masadan kalkıp bilardo sopalarıyla bunların üzerine yürüdük, zaten bizden çekiniyorlardı. Bunda bizim (A) grubu yani Şeker Fabrikası çalışanlarının çocukları olmamızın da payı vardı. Bu olaydan sonra ben müdürün odasına gittim; biz (A) grubuyuz burada hır çıkaranlar (C) grubu, sendikayla mı konuşacaksın ne yapacaksın bunları yurttan at dedim. Böylece, faşistlere koyduğum bu tavırla 1976'da solculuğa adım attım diyebilirim."

İlhan'ın kurs aldığı dersane Kızılay'da olduğu için her gün oraya gidip gelmek zorundadır. Faşistler, Beşevler'de birkaç kez yolunu kesince, arkadaşlarıyla beraber başka bir güzergâhtan

dolmuşla Kızılay'a gitmeye başlar. Kurs çıkışı Zafer Çarşısı'na uğrar, yanındakilerin ODTÜ'den solcu arkadaşlarıyla buluşup sohbet ederler. Bu arada birkaç kez Kızılay'da solcuların yaptığı korsan mitinge rastlar ama aralarına katılmayıp sadece onları seyretmekle yetinir. İlhan, yurt arkadaşlarından Suluovalı Ahmet ile daha yakınlaşır. İlhan'ın devrimci olmasında, kendisinden daha bilinçli bulduğu bu arkadaşının payı önemlidir.

Bir süre sonra yurttaki faşistlerin baskısı artmaya başlar. Gece yarıları solcu öğrencilerin odalarının kapılarına sert bir şekilde vurarak dergi satmaya çalışırlarsa da onlar almamakta direnirler ya da gündüz yoklarken odalarını açtırıp yataklarının üzerine dergi bırakır, sonra gelip paralarını isterler. İlhan ve arkadaşları yurt müdürüne çıkıp şikâyetçi olur, bir bakıma müdürü tehdit ederler ama sonuç alamazlar. Bu kez İlhan, Eskişehir'e gittiği bir hafta sonu Gökmeydan'da oturan Şeker-İş Sendikası Eskişehir Şube Başkanı Yaşar Doğualp ile konuşup durumu anlatır ve eğer başımıza bir şey gelirse sorumlusu, bu olaylara göz yuman yurt müdürüdür der. İlhan bu görüşmenin etkili olduğu düşüncesinde, çünkü bir süre sonra, sendikacılar gelip yurdu denetler. Yurdun kızlar bölümünde kalan kız öğrenciler de açıkça, aynı giriş kapısını kullanıyoruz bize de saldırıyorlar diye şikâyette bulunurlar. Bu denetimin bir etkisi görülür, yurtta kalan faşistlerin yarısı yurdu terk eder ama...

"1976 Şubat ya da Mart ayıydı, bir sabah Gazi Eğitimliler ve Tek-Derliler grup hâlinde okullarına geliyordu, Gazi öğrencileri ayrılıp okullarına yöneldi, Tek-Derliler de onların okullarına girmelerini bekliyorlardı, tam o sırada üzerlerine bizim yurdun birinci katından silah atıldı. Ben kafamı uzatıp şöyle bir baktım, ateş eden Erzincanlı bir faşistti, elime geçirdiğim bir gazoz şişesini onların katına fırlattım. Suluovalı Ahmet hemen müdüre gidip, kapıları kapat, polis çağır, dedi. Bu arada Tek-Der grubu bizim yurdun önüne gelip taşlamaya başladı, o sırada polis de geldi, yurtta arama yapıldı ama silah bulunamadı. Daha sonra öğrendiğimize göre silahı müdüre vermişler, silahlar hep onda duruyormuş."

Şeker Yurdu'nun faşistler tarafından sonraki yıllarda da kullanıldığına, itirafçı Ali Yurtaslan'ın anlatılarında da değiniliyor (1977-78);

> Gazi Eğitim öğrencisi ve ÜGD Genel Merkez Yönetim Kurulu üyesi Hüseyin Özcan'ın vurulması üzerine ertesi gün için bir eylem planladık. Hüseyin Özcan'ı, EGO önünde toplanıp Gazi Eğitim'e gelen ve Dev-Yol'un hâkim olduğu grup vurmuştu. Ankara'daki bütün ülkücülerin Beşevler'e gelmesi istendi. Devrimcilerin grubunu okula sokmayacaktık, çok kalabalıktık. Güvenlik kuvvetleri bizim çekilmemizi istedi. Okul müdürü ve görevli albay devrimcileri gruplar hâlinde okula almaya başladı. Biz bombalı ve silahlı saldırıya geçtik. 1 kişi öldü. 10-15 kişi yaralandı. Bu eylemi Genel Merkez'den Mehmet Güçlü, Ahmet Bilgin ve Ankara Şubesi Başkanı Salih Dayan ortaklaşa yönettiler. Gazi Eğitim Beden Eğitimi 2. sınıf öğrencisi Mehmet Güçlü, Şeker Öğrenci Yurdu'nda kalır. Kayserili olup 23-24 yaşlarındadır. (...) ÜGD Ankara Şubesi'nin İkinci Başkanlığını yürüten şahıs Aslan isminde biridir. Aslan, Amasya Suluovalıdır. Bir yüksekokulda okumakta ve Şeker Öğrenci Yurdu'nda kalmaktadır. Ankara Şubesi şu anda Şeker Öğrenci Yurdu'nda üslenmiştir.[5]

İlhan, hafta sonları ya da bayram tatillerinde Eskişehir'e gittiğinde Gökmeydan'daki arkadaşlarından Nurettin Şekerler ve diğerleri ile görüşmeyi sürdürür. Bu ilişkiler zamanla lümpen temelli mahalle arkadaşlığından devrimci ilişkiler hâline doğru evrilecektir.

"Ben 1977'nin Mayıs'ında Ankara'dan Eskişehir'e döndüm, Yabancı Diller Yüksek Okulu'na kayıt yaptırdım. Mahalledeki arkadaşlarla daha sık görüşmeye başlamıştım ve Eskişehir Pasajı'na da gidip geliyordum. Orada Dev-Genç kurulmuştu, toplantılar falan yapılıyordu. O döneme kadar herhangi bir siyasi kitap okumamıştım, okumayı fazla sevmezdim zaten, bütün bildiklerim kulaktan dolma bilgilerdi, benim devrimci olmamın nedeni daha çok pratikte yaşadıklarımdı."

Akademi'de faşist işgal kırılıyor

Artık, ülke genelinde olduğu gibi faşizme karşı militan mücadelenin verildiği Eskişehir okullarındaki gelişmelere göz atarak ilerlemek istiyoruz. 1977 yılı bu yüzden pek çok şeye gebe. Antifaşist mücadelenin yaygınlaşmasının yanı sıra, bildirge ile birlikte devrimci hareketin Devrimci Yol adıyla partileşmeye yöneldiği ve buna hizmet etmek üzere *Devrimci Yol* dergisinin

5. Ali Yurtaslan, *İtiraflar*, Kaynak Yayınları, 1978.

yayın hayatına başladığı bir yıl olacağı gibi, 1 Mayıs Katliamı'nı da yaşayacak.

Eskişehir'de yükseköğrenim gençliğinin antifaşist mücadelesinde iki okulun öne çıktığından söz etmiştik. Bunlardan biri Eğitim Enstitüsü, diğeri ise İTİA idi. Eğitimdeki gelişmeler 1978 yılını bekleyecek. O yüzden biz önce İktisadi Ticari İlimler Akademisi'ndeki mücadelenin nasıl geliştiğine bakacağız. Tabii aynı bölgede bulunan DMMA ve Yabancı Diller Yüksek Okulu'na haksızlık yapmak istemiyoruz zaten bu bölgede yürütülen mücadele bir bakıma iç içe geçmiş bir hâl alacak ancak yine daha önce söz ettiğimiz gibi öğrenci yurtlarının Akademi yerleşkesi içerisinde yer alması ona daha stratejik bir konum kazandırıyor. Ancak bunların çoğu erkek öğrenci yurtları olup kızlar için ayrılan bir blok yetersiz kaldığından yeni gelenler, şehirde yine Kredi Yurtlar Kurumu'nun bünyesinde biri Bağlar Caddesi'nde diğeri İstasyon Caddesi'nde bulunan apartmanlardan dönüştürülmüş kız yurtlarında kalıyorlardı.

1976 yılında Artvin'den Eskişehir'e gelerek Eczacılık Yüksek Okulu'na kaydını yaptıran Nilgün Erdoğan'ın Bağlar Caddesi'ndeki yurda yerleştiğinden söz etmiştik. Yine aynı tarihte İTİA'yı kazanarak Balıkesir'den Eskişehir'e gelen Nurdan Deliorman ise önce yurtlarda yer bulamamış, bir süre akrabalarının yanında kalmış ancak 1977'nin Ocak ayında o da Bağlar Caddesi'ndeki kız yurdunda yer bulabilerek oraya yerleşebilmişti. Aynı yurtta ayrı odalarda kalan Nilgün ve Nurdan bir süre sonra belki başka bir yerde ama aynı hareket içinde buluşacaklardı. Biz Nurdan'ın anlattıklarıyla devam edelim:

"3-5 faşist kız yurdunu baskı altına almış, herkes onlardan gibi görünüyordu, çocukluğumdan beri okuduğum *Cumhuriyet* gazetesini artık okuyamıyordum, yapacak bir şey yoktu, yurtta kalmaya devam edeceksen durum bundan ibaretti. Bir süre sonra herkes birbirini tanımaya başladı, benim kaldığım odada Uşaklı Ayşe Aktuğ vardı. Hatta onunla okula ilk gittiğim gün tanışmıştık, bizim odada hiç faşist yoktu ama kantinde ve diğer odalar da onlar çoğunlukta gibiydi, kantin işletmecisi de onlardandı, biz yurtta daha çok odamızda vakit geçiriyor, onlarla pek diyaloga girmiyorduk."

Lise yıllarında antifaşist olan Nurdan, Eskişehir'deki yükseköğrenim sürecinde pek suya sabuna dokunmadan bir an önce

okulu bitirmek ve hayatını kazanmak üzere yoluna devam etmek niyetindeydi. Devrimcilerin faşist işgal nedeniyle gidemedikleri okula o gidip gelebiliyordu. "Okulda, sarkık bıyıkları ve ellerinde tespihleriyle hep faşistler ortalıkta dolanıyordu, solcular okula gelemedikleri için onları göremiyorduk, muhtemelen okula gelenlerden solcu ya da en azından faşist olmayanlar da vardı ama grup hâlinde bulunmadıklarından onları ayırt edebilmek zordu."

Nurdan'ın tahmin ettiği gibi derslere gelenlerin arasında solcular da vardı, örneğin aynı dönemde Talat, o sıralar Artvinli hemşerileriyle birlikte hareket ediyor, üçer dörder kişi bir olup taksiyle okula gidiyorlardı. Ancak bir süre sonra solcu kimliğiyle deşifre olunca taksiyle de gidemez oldu. Artık toplu hâlde okula gidip gelmenin koşullarını zorlamaktan başka bir şey kalmamıştı ama bu biraz zaman alacaktı.

Biz bu zamandan yararlanarak Nurdan'ın Balıkesir yıllarına bir göz atalım:

"İstanbul'da doğmuşum ben, Kepsut'a geldiğimizde 9-10 yaşlarımdaydım. Her ne kadar Eskişehir'e geldiğimde suya sabuna dokunmak istemeyişimden söz ettiysem de yoksuldan, emekçiden yana bir hareketin benim ruhuma uygun olduğunu işte o yaşlarda anlamıştım. İlkokul 2. sınıfta yoksul bir kız öğrenci vardı, derse geç kaldığı her gün öğretmenimiz kızarak ona, saatten haberin yok mu senin, bak saat kaç oldu, diye söylenirdi. Yine böyle bir gün o kız, öğretmenim saatimiz yok da ondan deyivermişti. Bundan çok etkilenmiştim, 7 yaşında bir memur çocuğu idim, yoksulluk görmemiştim. Bu olay beni yoksullukla ilk kez tanıştırdı. Ertesi gün evimizin salonundaki masa saatini çantama koyup, okula öyle gitmiş, okul çıkışı da o arkadaşın peşine takılıp evlerini bulmuştum. İçerde, hasta yatan ve gözleri görmeyen bir anne ve hem ona hem kız kardeşine bakan bir abla vardı, çok yoksul oldukları hemen anlaşılıyordu. Çantamdan çıkardığım saati köşedeki masanın üzerine koyup, annemin gönderdiğini çünkü bizde fazla olduğunu söyledim. Bana inandılar ya da ben öyle sandım. Aslında bizim de tek masa saatimiz buydu ama annemle babamın kol saatleri vardı ya, biz onlarla idare edebilirdik.

Tabii ben o evdeki yoksulluğu ve çaresizliği gördükten sonra, durmadan, evden bir sürü şeyi, annem gönderdi diye onlara taşımaya başladım, hatta evden para alıp –o zaman bakkallarda

haşlanmış yumurta satılırdı– yumurta götürdüğüm de oldu. Tabii ben işleri bu kadar abartınca arkadaşın ablası şüphelendi. Evimizi öğrenmeye çalışıyordu ama ben söylemiyordum. Sonunda bir gün öğrenmiş, ben onlara ne götürdüysem hepsini toplayıp getirmiş. Ailem şaşırdı tabii. Evden kaybolan eşyaların her biri için ayrı ayrı senaryolar yazılmıştı ama böylesi hiç akıllarına gelmemişti, yine de bana hiç kızmadılar."

Oysa annenin hoşgörülüğüne karşın otoriter bir baba vardı evde. Ne de olsa astsubaydı üstelik aileden kalma, "Çocuklarla çok yüz göz olunmaz" anlayışına sahipti. "Sevgisini çok fazla gösteren çok fazla oturup konuşabildiğim biri değildi, o ayrı odada biz ayrı odada oturur, annemle 3 kız kıkır kıkır kaynatırdık, babam bize kızardı. Salonda birlikte olduğumuz zamanlarda köşesine çekilmiş, elinde *Cumhuriyet* gazetesi ile oturan bir diktatöre benzerdi. Biz ne zaman gülüşsek, başını gazetesinden şöyle kaldırır, bir ihtar bakışı fırlatıverirdi. Ablamlar, babam ile hemen hemen hiçbir şeylerini paylaşmamışlardı ama ben özellikle lise yıllarımda hep üstüne üstüne gittim. Babam canı isterse konuşur istemezse konuşmazdı, konuşmadığında inadıma soru sorardım, işte o zaman birazcık da olsa babamın somunları gevşeyiverirdi."

Nurdan'ın yükseköğrenimini Eskişehir İTİA'da yapması bilinçli bir tercih değildi hatta bu ona göre bir kodlama hatasıydı. Küçük yaşlardan beri hayvanlara karşı olan ilgi ve sevgisiyle veteriner olmak istiyordu esasında ama bu bölümün puanları oldukça yüksekti. Güzel sanatlara da ilgisi vardı ve resim yapmayı seviyordu ama onun için ayrı bir sınava girmesi gerekiyordu. Bir ara o yıl üniversiteye gitmeyip bir sonraki sınavlara hazırlanmayı bile düşündü. Sonunda belki de zaman yitirmeden hayata atılmanın yolu budur deyip, Eskişehir'e gitmeye karar verdi. Kendisi gönülsüzdü ama babası bu durumdan pek memnun oldu çünkü İşletme'yi seviyordu ama hepsi o kadardı, Nurdan'ın kayıt kuyut işlerinde hiç yardımcı olmadı. Babası bir kenara çekilmiş her şeyi Nurdan'a bırakmıştı.

"Yurda kayıt olabilmem için yapılması gereken bürokratik işler vardı. Ben kasabada yaşıyorum, savcılık kâğıdı, sağlık raporu falan için Balıkesir'e gitmem gerekiyordu. Babam parayı elime tutuşturup bir kenara çekildi. Sonra da ne yaptın ne yapmadın diye sormadı bile. O yıl bizim liseden üniversiteyi bir tek ben

kazanmıştım, ilk mezunlardık çünkü ve bu yüzden gidip bu işleri birlikte yapabileceğim arkadaşım da yoktu yanımda. Tek başıma kalakalmıştım. Gücüme gitti üzüldüm. Bir gün yemekte, baba sen benim hiçbir şeyimle ilgilenmiyorsun, dedim, memnun değil misin yoksa üniversiteye gidecek olmamdan, herkes çocuğum üniversiteyi kazansın diye uğraşıyor... Bana şöyle bir baktı, ben seni tek başına Eskişehir'e yollayacağım, burada bunları beceremezsen, orada ne yapacaksın dedi. Demek ki yardımcı olmamasının bir nedeni varmış dedim kendi kendime; babamın bu lafını hiç unutmadım."

Nurdan, zamanın renginin değiştiği günlerde, ona ulaşamayan babasının gönderdiği mektubu ve en son da otomobilin direksiyonunda oturan İbrahim Abi'ye "Çek garnizona!" deyişini de unutamayacak.

Nurdan Eskişehir'e tek başına gelir, Akademi'ye ve yurda kayıt olur. Okula da tek başına gitmeye başlar. "Bir gün amfide oturuyordum, henüz ders başlamamıştı, sınıfa bir kız öğrenci girdi, yüksek sesle; 'Solcu arkadaşlar okula geldi, onlara hem faşistler hem de polis saldırdı, biz bunu protesto etmek için bugün derslere girmiyoruz arkadaşlar' dedi. Önceden de dışarıda kavga gürültü oluyordu ama biz sonradan haber alıyorduk. Doğrusu o anda sınıfı terk etmek gibi bir niyetim yoktu, diyelim ben de onlara katıldım sonra yurtta ne olacaktı? Ben bu düşünceler içindeyken faşist kızlardan biri yanıma geldi, o da bizim yurtta kalıyor ve benim sol görüşlü olduğumu biliyordu, arada konuşmuşluğumuz da vardı. Benim üslubum çok sert olmadığı için pek hasım görmezlerdi, 'Nurdan sakın çıkma' dedi. O anda birden düşüncelerim değişiverdi. Hemen kitaplarımı toplayıp dışarı çıktım. Ne olurdu, yurda gidemesem de belki yine akrabalarımın yanına giderdim. Bu arada baktım, sınıftaki kızların çoğu dışarı çıkmıştı bile..."

Nurdan, faşistler ve polis tarafından okula girmesi engellenen bir avuç solcuyu tanımıyordu tabii. Ancak onların içinde yer alan ve 12 Eylül sonrasında eşi olacak Behiç İstanbulluoğlu'nun kendisine anlattıklarından, farklı siyasetlerden 17 kişinin orada olduğunu söylüyor Nurdan. "Diğer amfilerden de çıkanlarla birlikte 300-400 kişilik bir topluluk olduk, okuldan çıkıp şehre yürüdük, bu arada İstasyon Caddesi'nden benim kaldığım yurdun önünden geçtik, ben ilk önce Bağlar Caddesi'ndeki yurtta

kalıyordum ama ikisi de Kredi Yurtlar Kurumu'nun olduğu için bazen birkaç aylığına yer değiştirebiliyorduk. Baktım, bizim odadakilerin hepsi camdan dışarı uzanmış sevinçle bana el sallıyorlardı, ben de onlara el salladım ama üst ve alt kattaki faşistler de beni gördüler tabii, sonradan haber gönderdiler, bir daha gelmesin gebertiriz diye... Biz yürüyüşe devam ederek Eskişehir Pasajı'na gittik, orada toplantı yapıldı, pasaja ilk gidişimdi, gruptakilerin çoğunu tanımıyordum sadece sınıftan tanıdığım birkaç kişi vardı. Toplantıda, bundan sonra okula grup hâlinde gidilmesi kararı çıktı ve ertesi gün için toplanma yeri belirlendi. Ben pasajdan ayrılınca doğru akrabalarımın evine gittim. O gece orada kaldım. Yurttaki eşyalarımı sanırım Ayşe toplamıştı, ben sonra bir ara gidip onları aldım, başka bir seçenek yaratıncaya kadar bir süre daha akrabalarımın yanında kalacaktım."

Akademi'deki faşist işgal kalıcı olarak kırılıncaya kadar devrimciler artık grup hâlinde okula gidip gelmeyi sürdüreceklerdi. Tabii bu grupların o gün olduğu gibi 300-400 kişiye ulaşabilmesi için zamana ihtiyaç vardı bunun için de demokrat ve solcu, sempatizan öğrencilerin güvenini kazanmak gerekiyordu. Bu da devrimcilerin elinde militan bir mücadele tarzından başka seçenek bırakmıyordu. Bunun önündeki en büyük engel de İGD ve HK gruplarının birbirlerine karşı hasmane tutumlarıydı. O günlerde sayıca az da olsa Dev-Genç'liler bu iki siyaseti, en azından okullardaki faşist işgalin kırılması mücadelesinde bir araya getirmeyi başardılar. Bu tavır, hem Akademi'de hem de Eğitim Enstitüsü'nde hayata geçirildi.

Akademi'deki faşist işgali kırma girişimlerindeki ilk aşamalar, önümüze farklı hatıralar koyuyor. Nurdan'ın az önce anlattığına benzer bir olay, farklı bir pencereden farklı bir bakışla yine Akademi'den Suat Sancak tarafından şöyle dile getiriliyor: "Okulumuz faşist işgal altında olduğundan hiçbir devrimci, demokrat okula gidemiyordu. Bütün siyasetler, bu okula gidilemez, faşist işgalin kırılması zor derken Devrimci Yol siyaseti okuldaki faşist işgali kırmak için derslere girme kararı alındı. Bunun için 16 –bu sayı kesindir– Devrimci Yolcu, okula girdik ve bir amfide toplandık, faşistler amfinin etrafını sarmışlardı ama biz o gün orada faşistlere neler yapabileceğimizi gösterdik. O günden sonra da Sakarya Caddesi'ndeki Emirgan Kahvehanesi'nde toplanıp grup hâlinde okula gitmeye devam ettik, tabii çıkan olaylarda

gözaltına alınan arkadaşlarımız oldu. Mücadeleyi göğüs göğüse sürdürdük bir bakıma. Bu Deli Suat, tüm gücü ile faşistleri her defasında yumruğuyla yere indirdi. Zamanla gruba katılanların sayısı yaklaşık 1.000 kişiye ulaştı. Akademi'deki faşist işgal böylece kırılmış oldu."

Suat'ın heyecanlı üslubu elbette onun karakterinin bir yansıması, zaten arkadaşları tarafından kendine "yakıştırılan", "Deli" sıfatını hâlâ benimsiyor olmasından da bu, açıkça anlaşılıyor.

Hatıralarımızın zaman tünelinden geçerken bazen erozyona bazen de çağıldamaya uğramasının anlaşılabilir bir şey olduğunun altını çizerken şu gerçeği de teslim edelim. O günlerin koşullarında nerede olursa olsun eğer faşistlere boyun eğilmeyecekse, bu onlara karşı dişe diş ve militan bir mücadeleyi gerektiriyordu. İşte bu süreç kendi militanlarını yarattı, sayıları çok fazla değildi ama faşistleri dağıtmaya, sempatizanları devrimcilerin yanına çekmeye yetti.

Yine Akademi'den Yücel Baran'ın "Kavgalı eylemlerde benim sağ kolumdu" dediği Suat'ın, zamanla Akademi'ye çıkan devrimci-demokrat-solcu kitlenin sayısının bine ulaştığını söylemesi, bize hemen Yücel'in bu sürece dair anlattıklarını hatırlatıyor: "Yaklaşık bin kişilik bir kitleyi Akademi'ye götürdüğümüz bir gün kitlenin önünde beni gören 3-5 polisin bizleri engellemeye kalkması karşısında onlara müdahale etmiştim. Polislerle girdiğim kavgaya kitle içinde bulunan Sever dışında hiç kimse katılmadı. Emniyet'te siyasi şube polisleri bizimle alay ettiler. Orada yediğimiz dayakla kalmadık ertesi gün mahkemece tutuklandık."

Akademi'ye giden kitlenin önüne düşüp de polisten dayak yiyen sadece Yücel değildi, belki ondan da önce bu konuda bilinen bir önderlik de Talat Tamyürek'e ait. Hatıraları kesintili de olsa Talat, okula ilk çıkan grup içinde olduğunu söylüyor, bir bakıma Behiç'in Nurdan'a anlattığının farklı bir versiyonu bu: "Okula taksilerle gitmenin sonrasında toplu gidilme kararı alınınca ilk kez farklı siyasetlerden yaklaşık 30 kişiyle Akademi'ye yürüdük. Ben o grup içinde Yücel'i de Suat'ı da hatırlamıyorum, sanırım daha sonraki canlanma döneminde tanıştık bu arkadaşlarla, içlerinden Ali Hikmet'i hatırladığım Seyficiler de vardı. Grubun önünde ben vardım, tam giriş kapısının orada polis bizi çevirdi, tabii biz okula girme konusunda ısrarlı davrandık, itiş kakış yaşandı, bunun üzerine en önde ben olduğum için

polisler beni çekip aldı, orada yolun kenarındaki yüksek taş duvara dayadı ve fena hâlde dövdüler. Bayılacak hâle gelmiştim ki grubun içinden bizim arkadaşlardan Esin 'Yeter' diye bağırdı, bunun üzerine grupta bir hareketlenme oldu, o zaman polisler beni bıraktılar, hatırlıyorum dayaktan sırtım simsiyah olmuştu. Bu olay sırasında faşistler okulun pencerelerinden bakıyorlardı, sonra polis bizi dağıttı."

Talat, henüz Suat'la tanışmadığını söylüyor ama bu olaydan ne kadar sonra yaşandığı flu olan hatırlardan birinde Suat ve Talat yan yana geliyorlar. Suat'ınkinde ayrıntılar var.

"Okulda faşist işgal kırılmaya başlamıştı ama yurtlarda faşistlerin hâkimiyeti devam ediyordu. Bir gün birlikte olduğumuz devrimci arkadaşlarla karar verip yurtlar bölgesine geçtik. Nasıl, neden yaptığımı halen de yanıtlayamadığım bir davranışla direkt olarak faşistlere saldırdım. Birkaç tanesinin kafasının gözünün yarıldığını hatırlıyorum. Böylece yurtlarda da faşistlere hayatı dar edeceğimizi göstermiş olduk. Tabii faşistler hemen ilk başta benim adımı verip şikâyetçi olmuşlar ki polis tarafından aranmaya başladım. Bunun üzerine Talat'la beraber Anadol marka bir otomobille bir süreliğine İstanbul'a gittik. Yol boyunca dağları taşları sloganlarla donattığımı bugün gibi hatırlıyorum. Yine de Eskişehir'e döndükten kısa süre sonra okuldan bir faşistin ihbarı ile gözaltına alınmaktan kurtulamadım."

Talat, Suat ile İstanbul'a gittiklerini hatırlıyor ama işin yolculuk kısmı pek yok hatıralarında. "Ben hangi kavga olduğunu hatırlamıyorum, o kadar çoktu ki hemen hemen her gün faşistlerle kavga ediyorduk. Okul içinde, İktisat Bölümü'nde olsun İşletme'de olsun, biz okula grupla gitmeye başladıktan sonra çatışmalar başlamıştı hatta birinde amfi içinde faşistler saldırmış, matematik hocası Doç. Dr. Musa Şenel de bizimle beraber dayak yemişti. Suat'la İstanbul'a sanırım (İ)'nin otomobiliyle gittik, ben 57 Chevrolet diye biliyorum belki de Anadol'dur ama sosyal demokrat olan o arkadaşın otomobilini Eskişehir'de birçok yazılamada kullanmıştık zaten.

Bu farklı anlatımlar Akademi'deki faşist işgalin kırılma sürecinde hem iç içe geçmiş hem de kısa aralıklarla birbirini izlemiş olabilirler. Suat'ın "Devrimci Yolcu"yduk demesi, sözünü ettiği olayın *Devrimci Yol Bildirgesi*'nin çıktığı 1977 Nisan'ından sonra yaşandığını gösterebilir ama Suat, Devrimci Yolculuğunu önceki

sürece yayarak da kendini ve arkadaşlarını öyle tanımlamış olabilir. Sonuç olarak Yücel ve Talat Akademi'de önce Dev-Genç'lilerin sonra da Devrimci Yolcuların antifaşist mücadelesinde sorumlu düzeyinde yer almış, Suat da militan yapısıyla hep ön saflarda bulunmuş insanlardır. Bu süreçte özellikle Talat ve Suat'ın sözünü ettiği içlerinden Ayı Mehmet ve Hüseyin'in adlarının hatırlandığı Denizli grubunun Akademi'deki militan mücadeleye verdiği katkıları da unutmayalım.

Yükseköğrenim için Türkiye'nin farklı şehirlerinden gelip bir bakıma kendiliğinden ama koşulların da zorladığı bir süreç içinde Eskişehir'de buluşan bu arkadaşlar, zamanla Devrimci Yol örgütlenmesinde yer alacak ve içlerinden Nurdan, Talat, Yücel ve başkaları gençlik kesiminden bölge çalışma alanlarına kayarak hem kendilerini hem de devrimci hareketi geliştireceklerdir. Akademi'deki faşist işgalin kırılmasına dair verilen mücadele bir taraftan da onları bu yeni görevlerine hazırlamaktaydı. Elbette içlerinde kendilerini teorik açıdan geliştirenler de vardı ama süreç daha çok pratikte kendini gösterenleri öne çıkarıyordu yani Suat'ın dediği gibi... "Faşizme karşı sıcak pratik mücadele maalesef teorinin önünde gidiyordu ama hayat da bize bunu dayatıyordu." Suat'ın bu sözünü not edelim ama hemen hemen aynı tarihlerde ortaokul sıralarından rüzgâr gibi esip lise yıllarında devrimci hareket saflarına fırtına gibi dalan Ferruh'un şu dedikleri de kulağımızda bulunsun: "Bizim hakikaten bir içeriğimiz de vardı, sırf gözü karalık değildi bu hâlimiz, dönem doğal olarak biraz daha gözü kara olanı öne çıkardı..." Ferruh Yılmaz, Kanatlı Lisesi'ni faşistlere dar eden, Osmangazi ve Sümer Mahallelerinde sürekli faşistlerle kavgaya giren Vişnelik Mahallesi'nde bölge çalışması stajı gören ama bunun yanında Eskişehir Pasajı'na gidip gelen orada tartışmalara hep katılan her defasında söyleyecek sözü olan bir arkadaşımız, onun da aramıza katılmasına az kaldı.

Şimdi Akademi'deki arkadaşlardan kendisini henüz devrimci olarak tanımlamayan Nurdan'ın yaşadığı süreci anlamak üzere yeniden onun hikâyesine dönelim. Kafasında sadece okulu bitirmek ve bir an önce hayata atılmak düşüncesiyle Eskişehir'e gelen Nurdan bu amaçla tek başına okula gidip gelirken, işte bir gün kısa bir tereddüt geçirdikten sonra sadece o günlüğüne devrimcilerle dayanışmak için dersi terk edip onlarla birlikte

Eskişehir Pasajı'na gitmiş, oradaki toplantıya katılmış ve bu davranışının bedelini de yurttan ayrılmakla ödemişti. Artık yurda dönemezdi ama en azından yanlarında bir süreliğine kalabileceği akrabaları vardı. Peki, o toplantıda alınan karara uyup okula artık devrimcilerle birlikte mi gidecekti?

"Apolitik biriydim aralarına karıştığım solcu grubun yapısını bilmiyordum, orada bundan sonra okula topluca gitme kararı alındı ama ben yine otobüsle tek başıma gidip gelmeye devam ettim, yani o gruba katılmadım. Okulda eski arkadaşlarımla birlikte oluyordum. Solcular, yine grup hâlinde geliyorlardı, bana niye bizimle gelmiyorsun diyen kimse olmadı, biraz da herkes can derdine düşmüş gibiydi, her gün kavgalar oluyordu, zaten o koşullarda gruba katılamazdım."

O günler için Nurdan böyle düşünse de içinde ta çocukluğundan bu yana taşıyıp geldiği haksızlığa karşı isyankâr ruhu kısa bir süre içinde onu ele geçirecekti. Zaten "o koşullar" dediği de çok fazla zaman geçmeden buna elverişli hâle gelecek. Bunun için 1976-77 öğrenim dönemi sonunda gittiği Balıkesir'deki ailesinin yanında yaz tatilini geçirdikten sonra Eylül ayında Eskişehir'e dönmesi beklenecek.

Elbette bu arada ülke ve devrimci hareket gündeminde önemli gelişmelerin yaşanacağı bir süreç bizi bekliyor ama Nurdan'dan şimdilik de olsa ayrılmadan önce onun okula tek başına gidip gelmelerinde unutamadığı şu hatırasını da paylaşalım: "Bir gün yine otobüsle okula gidiyordum, otobüs boş sayılırdı, tiplerinden faşist olduklarını anladığım birkaç kişi vardı. O zaman otobüsler Akademi'nin içine kadar gidiyorlardı, bir baktım karşıdan koşarak bir grup geliyor, birden otobüsün üstüne taşlar yağmaya başladı, camlar falan kırıldı, sonra polis geldi, taşlayan grup dağıldı. Ben otobüsten inip okula gittim ama okul tatil edilmişti, okula çıkan bir yokuş vardır, meğer oradaki yağmur oluklarının bir yerine faşistlerin önceden yerleştirdikleri bomba, okula toplu hâlde gelen devrimciler henüz o noktaya varmadan bir dakika kadar erken patlamış. Neyse ki ölen ya da yaralanan olmamış. Tam bu esnada benim içinde bulunduğum otobüs gelmiş ve sanırım devrimciler otobüsteki faşistleri tanıyıp taş yağmuruna tutmuşlar. Eğer şoför yoluna devam etmeyip otobüsü orada durdursaydı, herhalde faşistlerle beraber ben de dayak yemiş olacaktım!

9

Devrimci Yol Bildirgesi Birlik Çağrısıdır

Bugün ülkemizde sol hareket açısından, devrimci hareket açısından en belirgin durum, ideolojik, teorik ve örgütsel alanlardaki karışıklık ve dağınıklıktır. Böyle bir durum üstelik ülkemiz hâkim sınıflarının bir bakıma yönetemez duruma düştükleri ve emekçi halk yığınlarına karşı faşist saldırıları her geçen gün artırdıkları ve bu suretle ülkemizin süratle emekçi halk güçleri ile karşı devrim güçleri arasındaki alabildiğine yaygın ve sert bir çatışma alanı hâline geldiği bir dönemde ortaya çıkıyor.

1977 Nisan'ında devrimci hareket, ülkede yaşanan "ideolojik, teorik ve örgütsel alanlardaki karışıklık ve dağınıklık" sürecine itirazi ve iradi bir müdahaleyle yeni bir yol açar. Devrimci Hareketin adı artık Devrimci Yol'dur, "*Ülkemizde ve dünyada içinde bulunduğumuz koşullar ve temel siyasi görevlerimiz*" başlığıyla yayınlanan *Bildirge* de bunun ilanıdır:

> Ülkemizin içinde bulunduğu bu somut koşullarda devrimci hareketin sorunlarını çözebilmek için, işçi sınıfının ve emekçi halkın faşizme karşı oligarşiye karşı savaşını başarıya ulaştırabilmek için ne yapılmalıdır? Devrimciler bu koşullarda hangi vazgeçilmez görevlerle karşı karşıyadırlar?

Devrimci Yol Bildirgesi, bu soruların cevaplarını bulmaya çalışan, sınıf mücadelesinin içinde bulunduğu somut koşulları, sol hareketin dününü ve bugününü bu açıdan irdeleyen bir çabadır.

Devrimci Yol Bildirgesi, ülkemiz devriminin bütün temel sorunları hakkında derinlemesine incelemeler ve çözümler getirme iddiasında değildir.

Devrimci Yol Bildirgesi'nin amacı, devrimci hareketin karşı karşıya olduğu temel siyasi görevi saptamak; bu temel siyasi görevin partinin yaratılması görevinin yerine getirilebilmesi için nasıl mücadele verilmesi gerektiği konusunda bir bakış açısı bir platform sunmaktır.

Bu amaçla *Bildirge*'de kalın çizgilerle emperyalizm, sosyalizm, çelişmeler ve sapmalar konularında tespitlerimiz; "Ülkemiz solunun dünü ve bugünü" başlığı altında, sol hareketin bugünkü görevlerimiz açısından tarihi, gelişimi ve bugünkü görünümü konusunda görüşlerimiz yer alıyor.

Yine "İçinde bulunduğumuz koşullarda temel siyasi görevimiz" başlığı altında, partinin yaratılması görevi temel görev olarak tespit ediliyor. Parti anlayışı, devrim ve çalışma tarzına bağımlı olarak ele alınıp, geçmiş devrimci hareket parti konusunda bugünkü görevlerimize ışık tutacak tarzda inceleniyor. Geçmiş devrimci hareketin yanlış kavranılışına ve bazı "eleştirilere" cevap veriliyor. Kürt meselesine, parti ve örgütlenme ilişkisi içinde bakış sunuluyor.

Son olarak partinin yaratılması yolunda nasıl bir mücadele verilmesi gerektiği, bu yolda bilinçli bir çalışmanın nasıl anlaşılması gerektiği konularını, birliğe ve partinin yaratılması mücadelesine çağrıyı ihtiva eden "Partileşme süreci üzerine" başlıklı bölüm yer alıyor.

Bildirge'de incelenen konular bugünkü görevlerimiz açısından, bu görevleri aydınlatmak noktasından ele alınmaktadır. Burada ele aldığımız konular hakkında bir daha inceleme, derinlemesine araştırma ve tartışmalar yapılmayacak sonucu çıkarılmamalıdır. Aksine burada incelenen ve incelenmeyen konulara ilişkin etraflıca araştırma ve tartışmalar bundan sonra sürdürülecektir. Bu bildirge araştırma ve tartışmaların sürdürülebilmesi için bir platform sayılmalıdır.

Devrimci Yol Bildirgesi, hemen bir parti kurma çağrısı olarak kavranmamalıdır. Bildirgede sözü edilen parti, böyle çağrılarla kurulabilecek olan bir parti değildir. Devrimci hareketin birliğinin sağlanabilmesi için ve partinin inşası için ideolojik birliğin gerekli olduğu; bu ideolojik birliğin de ülkemiz devriminin temel

meselesi hakkında bir ideolojik açıklıktan; bu açıklığı sağlamak üzere bir ideolojik mücadelen geçtiğini söylüyoruz. Bunun için devrimci hareketin birliğinin sağlanması bir mücadele konusu olarak saptanıyor ve devrimcileri bu yolda mücadeleye çağırıyoruz.

Yine şüphe yok ki *Devrimci Yol Bildirgesi* bir birlik çağırısıdır. Partinin yaratılması mücadelesinde örgütlü ve bilinçli bir çabayı öngörmektedir. Bu anlamda ortak ideolojik ve siyasi görüşe sahip insanları birliğe ve göreve çağırmaktadır. Ancak böyle bir birliğin, partinin inşası görevini yerine getirmede başarılı adımlar atabileceğini söylemektedir.

Yaşanan politik ortamda bu *Bildirge*'den beklediğimiz partileşme sürecine hizmet etmesidir. İdeolojik birlik temeline oturacak olan partinin inşası yolunda *Bildirge*'de sunulan bakış, bu temel görevin daha berrak olarak kavranmasına hizmet ettiği ölçüde görevini yerine getirmiş sayılmalıdır.

Bildirge öncesi yoğun bir tartışma süreci yaşanmıştı. Yunus Isın, Siyasal'ı bitirdikten sonra, özellikle Ankara'da yoğunlaşan bu tartışma sürecinin içinden çıkarak Eskişehir'e döndü:

"Ben 1977 başında AYÖD Başkanlığını Necdet Erdoğan Bozkurt'a devrettikten sonra ocak ayında Behçet Dinlerer ile birlikte Zonguldak'a gidip, 20 gün kadar miting çalışması yaptık. O tarihte birkaç çocuk dışında bizden kimse yoktu orada. Bir hafta 10 gün kadar sonra da Sedat Göçmen gelip öğretmen kesimiyle ilgili çalışma başlattı. Ankara'ya dönünce bildirge taslakları üzerindeki tartışmalarda bulundum. O sırada Ankara geneline yönelik bölge çalışması içinde görevlendirilmiştim ki benim evlilik durumum ortaya çıktı. Arkadaşlar bunu uygun görmediler. Ben evlenmemin mücadele içindeki yerimi etkilemeyeceğini ısrarla anlatmaya çalıştım ama başaramadım, o zaman birlikte yürüyemeyiz dediler, daha doğrusu mücadele içinde örgütsel anlamda birlikte olamayız dediler, ben ikna olmadım. Tabii benim eşimle olan ilişkim Eskişehir'de gelişmişti, onu tanımıyorlardı ve o çevreden olmadığı için karşı çıkıyorlardı. Ben de öyle düşünülmesi doğru değil diyordum, son tahlilde evliliğim bana hiçbir zaman engel olmadı. Nitekim daha sonra Eskişehir'de bulunduğum sürede herkese kapımızı da açtık, kime yardım etmek gerekiyorsa, mücadele içinde de ne yapmak gerekiyorsa onu yaptık."

Yunus, *Bildirge*'nin yayınlanıp dağıtıma çıktığı süreçte, örgütlülüğün dışına çıkmış biri olarak Eskişehir'e döndü. Yunus'un hikâyesine daha sonra zamanı geldiğinde devam etmek üzere biz şimdi *Bildirge* üzerinden yürüyelim.

Bildirge, amaçlandığı üzere hareketin unsurları arasında yoğun bir tartışma platformu oluşturdu. Bu tartışmaların üzerinde yükseldiği ana tema "Partinin yaratılması görevinin yerine getirilebilmesi için nasıl mücadele verilmesi gerektiği" ve partinin inşası yolunda ideolojik birliğin sağlanmasıydı. Ancak *Bildirge* üzerinden sürdürülen tartışmalar zorlama da olsa ideolojik bir ayrılığı da beraberinde getirdi. Özellikle partileşme sürecine dair görüşler üzerinden giderek sertleşen tartışmalar sonucu, hareketin İstanbul bölgesindeki sorumlularının başını çektiği bir grup hareketten ayrılacaktı.

Veysel Tunçer, "Haber gelince Can gidip Ankara'dan *Bildirge*leri getirdi" diyor, "dağıtımın Bilecik, Bursa ve İzmit kısmını da biz yapacaktık. Yanlış hatırlamıyorsam 500'ünü Eskişehir için ayırdık, diğerlerine de 200'er *Bildirge* götürdük. Bu işi Can'la ikimiz şehirlerarası otobüslerle yapıyorduk. Kolileri bagaja koyuyor bagaj fişi almıyorduk, eğer yolda polis otobüsü durdurup arama yaparsa sahip çıkmayacaktık çünkü! Ama bir sorun yaşanmadan dağıtımı tamamladık." Tabii Veysel, bu dağıtımını yaptığı *Bildirge* üzerinden başlayacak tartışmalar sürecinde sonraları, özellikle Eskişehir'de hareketin DMMA sorumlularından olan Cemal Özdemir ve diğerleri ile birlikte tavır geliştirerek Devrimci Sol saflarında yerini alacağını henüz bilmiyordu.

Bildirge deyince, 40 yıl sonra insanın hatırına bir kitapçık geliyor, lacivert kapağında "Devrimci Yol" yazan... ki Devrimci Yol adı ilk kez oradan duyurulmuş oldu. Tabii hemen insan Devrimci Yol adıyla Yumruklu Yıldızlı amblemi birleştiriveriyor. Ama Yumruklu Yıldız *Bildirge*'nin kapağında yer almıyor, onun yerine kırmızı bir güneş simgesi bulunuyordu. Belki de Yumruklu Yıldız özellikle, 1 Mayıs 1977'de ilk sayısı yayınlanacak *Devrimci Yol* dergisi için saklanmıştı.

Devrimci Gençlik dergisinin, sol yumruğu havada slogan atan, haykıran gencinden sonra artık işte bu Yumruklu Yıldız, devrimci mücadelenin en önemli ve en yakışıklı sembollerinden biri olacaktı.

Söz, Yumruklu Yıldızdan açılmışken İlhan'dan söz etmeden geçmek olmaz. "En güzel Yumruklu Yıldızları duvarlara ben çizerdim" diyor o, "Benim yazım da iyidir ama Devrimci Yol yıldızına elim alışmıştı, hangi büyüklükte olursa olsun, duvarın boyu kadar bile yapardım, hemen fırçayla ana hatlarını çizip boyayıverirdim hatta sonra süslü falan da yapmaya başlamıştım." Mutlaka her şehrin her bölgenin en iyi Yumruklu Yıldız çizeni olmuştur ama İlhan gibi dudaklarının arasına yerleştirdiği ağızlıklı sigarasının külünü düşürmeden çizeni yoktur herhalde!

1 Mayıs 1977

Yumruklu Yıldız kendini ilk kez 1 Mayıs 1977'de gösterdi. *Devrimci Yol* dergisinin 1. sayısının alnında parlayan Yumruklu Yıldız, o gün Devrimci Gençlik ve artık Devrimci Yol kortejinin en başında yükseliyordu.

Nasıl da koşuyorduk ama sokak aralarından akıp 1 Mayıs Meydanı'na doğru, değil mi Çalıkuşu? Bir ara seni aradı gözlerim, gördü; bir yanında Ali Paşa bir yanında Orhan Yeşil kollarına girip kaldırmışlar seni, kim demiş koşamaz diye Çalıkuşu, işte yoldaşların uçurup götürüyorlardı seni de... Sonra gözden yitirdim, zaten herkes herkesi gözden yitirmişti ta ki tozduman dağılıp gözlerdeki perde açılıncaya dek. Ali İhsan ile nasıl karşı karşıya geliverdiniz? "Başındaki kasketi bile düşmemişti Çalıkuşu'nun" diye anlatacak o "Beni görünce çok şaşırdı ama hemen kardeşi Nurettin'i sordu, bak sen sağ salim ayaktasın ya onu da buluruz dedim sen merak etme..." Sonra Ali Paşa'dan, Veysel'den, Orhan'dan dinleyeceğiz senin 1 Mayıs'taki hâllerini Çalıkuşu, şimdi sen o meşhur tebessümünü takın ve arkana yaslan. Önce o günün hikâyesine bakalım neler olmuş neler bitmiş...

Eskişehir Dev-Genç pankartını alıp otobüslerle İstanbul'a varan Eskişehir grubu, güneşli bir pazar günü sabahının saat yedisinde, Beşiktaş'ta Barbaros Bulvarı'nda yönü denize doğru uzanan Devrimci Yol kortejinin içinde, Nobel İlaç Fabrikası'nın önünde yerini aldı. Gece yapılan yolculuğun yorgunluğu bir yana herkes büyük bir heyecan ve coşku içindeydi. Saatler, marşlar ve sloganlar eşliğinde geçti. *Devrimci Yol* dergisi sular seller gibi okundu tabii ilk önce "Çıkarken" başlıklı şu satırlar:

> Partileşme süreci bilinçli (iradi) bir mücadele süreci olarak kavranmalıdır. İşçi sınıfının siyasi birliğinin oluşturulması her şeyden önce bilinçli ve kararlı devrimciler tarafından yürütülecek örgütlü bir mücadele sonucunda gerçekleştirilebilir. En geniş halk yığınları içinde militan bir mücadele anlayışıyla yürütülecek örgütlü ve sistemli bir mücadele... BUGÜNÜN sorunu budur.
>
> DEVRİMCİ YOL böyle bir anlayışa hizmet etmeye çalışan bir araç olacaktır. Böylesi bir anlayışın gerekli kıldığı görevlerden sadece bir kısmını yerine getirmeye çalışan bir araç...
>
> (...) Kâğıt üzerindeki yazılar ne kadar doğru olursa olsun orada kaldığı sürece hiçtir. Oradan ötesi ise hayatın canlı pratiğine aittir. Ve orada fikirler ancak yığınların elinde bir maddi güç haline geldiği zaman gerçek bir değer kazanırlar. O halde Devrimci Yol, gerçek hayatın içinde, emperyalizme ve faşizme karşı işçi sınıfı ve emekçi halkların kurtuluş mücadelesi için savaşanlar tarafından çizilecektir.

Akşama doğru sabırsızlık iyice artmıştı. Çünkü kortej bir türlü yürüyüşe geçemiyordu. Özellikle İstanbul'a dışarıdan gelip bir an önce Taksim Meydanı'na çıkmak ve orada devrimcilerle kucaklaşmak isteyenlerin içinde sanki Taksim'i göremeyeceklermiş gibi buruk bir duygu oluşmaya başlamıştı. Yürüyüş güzergâhı Beşiktaş'tan hareketle, Dolmabahçe ve oradan Gümüşsuyu Caddesi yoluyla Taksim'di. Taksim'e yürüyüş için ikinci bir güzergâh da toplanma alanı Saraçhane'den başlayıp Unkapanı Köprüsü ve Tarlabaşı Caddesi'ni izleyen yoldu. Saraçhane'de Kurtuluş, Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Halkın Birliği vb grupları toplanmıştı.

Sonunda Beşiktaş'tan neden yürüyüşe geçilemediği anlaşıldı. Devrimci Yol/Dev-Genç kortejinin önünde yer alan TKP çizgisini savunan farklı adlardaki gruplar, oldukları yerde davul zurnalar çalıp halaylar çekiyor ve bir türlü ilerlemiyorlardı. Anlaşıldı ki bu gruplar özellikle devrimcilerin Taksim'e yürüyüşlerinin önünde bir barikat oluşturmak üzere görevlendirilmişlerdi. Ama devrimciler revizyonizmin bu türden hesaplarını bozmak için vardılar.

Saat 17 civarında ani bir kararla Dev-Genç korteji 1 Mayıs yürüyüş kolundan ayrıldı, Beşiktaş'ın ara sokaklarından Maçka ve Teşvikiye üzerinden yokuşları neredeyse koşar adım geçerek en öndeki Devrimci Yol pankartının arkasından aktı, apartmanların balkonlarına, pencerelerine çıkmış halkla selamlaştı. Açıkhava Tiyatrosu önünden geçen kitle Taşkışla'dan Elmadağ'a yönelip

Gezi Parkı üzerine dizilmiş askerî birliklerin önünden Cumhuriyet Caddesi'ne çıktı. Artık, "Tek Yol Devrim", "Devrim İçin Tek Yol Devrimci Yol", "Oligarşi İktidarda Bir Avuç Zorba", "Devrimci İşçiler Sendika Yönetimine" sloganları Taksim'den duyulmaya başlamıştı. O sırada kürsüde DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler konuşuyordu. 100 adım sonra da Devrimci Yol korteji Taksim Meydanı'na girerek Atatürk anıtı çevresinde yerini aldı. Bülent Uluer'le birlikte Devrim Andı içildi. Devrimci Yol'un arkasından bir süre sonra Saraçhane yönünden gelen Kurtuluş grubu Tarlabaşı Caddesi üzerinden alana girdi. Onun arkasından gelen grupların alana girmesi DİSK görevlileri tarafından engellendi.

Tam o esnada Tarlabaşı yönünden iki el tabanca sesi duyuldu, alandaki 500 bin kişi daha ne olduğunu anlayamamıştı ki Sular İdaresi binası üzerinden uzun namlulu silahlarla kitle taranmaya başladı, aynı anda İntercontinental Otel'den de ateş açıldı. Kurşunlar insanların başının üzerinden vızıldayarak geçiyordu. Bir taraftan o an için anlayamadıkları yerlerden üzerlerine yaylım ateşi açılması, diğer taraftan alana dalan panzerlerin yarattığı panikle herkes bir tarafa kaçışmaya başladı. Olayın ilk şaşkınlığını üzerlerinden atan devrimcilerin bu saldırıya karşılık vermesi bir süre sonra paniği yatıştırdı. Ancak kısa süre içinde olanlar olmuş, ilk panik ânında alandan çıkmak isteyenlerin yöneldiği Kazancı Yokuşu'nun başına bırakılmış bir aracın daralttığı sokağa giremeyip orada sıkışanlardan 25 kişi ezilerek yaşamlarını yitirmişti. 1 Mayıs 1977, 34 şehit verdi. Kazancı'da ölenlerin dışında bir kişi panzer tarafından ezilerek, diğerleri de kurşun yarası sonucu ölmüşlerdi.

"Bir baktım karşıdan Çalıkuşu geliyor başında kasketi, bir kolunda Ali Paşa bir kolunda Orhan Yeşil... Beni görünce rahatladı, hemen "Nurettin de buralarda" dedi, o anda gülmek geldi içimden, tamam dedim, Nurettin'e de bakarız... O alandan sağ çıkmak, karşımda Çalıkuşu'nu sağsalim görebilmekten daha çok beni şaşırtan, onun karşılaşır karşılaşmaz hemen Nurettin'i sorması olmuştu. Onları Kabataş tarafına doğru yönlendirdim, çünkü İstanbul'a İnegöl'den birlikte geldiğimiz gençleri arayıp bulmam gerekiyordu..."

Ali İhsan Ahıskalıoğlu, askerlik sonrası bir süre doğum yeri olan İnegöl'de kalmış, orada fotoğrafçılığın dışında bir seçenek yaratabilmek için bir mobilyacıda ve orman işletmesinde yev-

miyeli olarak çalışmıştı. Bu arada Ağaç Sanayi İşçileri Sendikası ASİS'e ve TÖB-DER'e gidip gelmeye başlamıştı.

Ali İhsan İnegöl'de doğmuş ama kısa bir süre sonra ayrıldığı için orada ne çocukluk ne de gençlik arkadaşı edinememişti. İnegöl'de etkin olan Kurtuluşçulardı. Muhafazakâr ve tutucu bir yer olmasına karşın onların gençlik üzerindeki etkinliği sonucu her mobilyacı mutlaka bir devrimci genci işe alıp çalıştırırdı. Bir ara Kurtuluşçulardan bazıları Ali İhsan'dan kuşkulanmaya başladılar.

"Herkes birbirine bu da kim diye soruyordu ama kimse bire bir beni tanımıyordu. Tamam Gürcü asıllıyım, İnegöl'de doğmuşum ama hepsi o kadardı... Bir gün TÖB-DER'de oturmuş gazete okuyordum, sağdan soldan laf çarptırmaya başladılar... işte bir bilsem alnının çatından vururum falan diye... gazeteyi indirip bunlara döndüm, hanginiz vuracak lan, dedim, hepsi birden panikledi, ben de kalktım çıktım. Benim o sıralar ilgim Kurtuluş'tan Dev-Genç'e yönelmişti ama ikisi arasında henüz net bir ayrım çizgisi geliştirememiştim. İnegöl'den aldığım *KSD*'leri Eskişehir'dekilere ben getiriyordum mesela... Sonraları Kurtuluşçular İnegöl'ün Gürcü köylerinde yaptıkları çalışmalara beni de götürdüler. 1 Mayıs için de İnegöl'den 2 otobüs kaldırdılar, içlerinde İstanbul'u bilen pek yokmuş, bana Meslek Sanat Lisesi öğrencilerini taşıyan otobüsün sorumluluğunu verdiler. İstanbul'a birlikte geldik."

Çalıkuşu, şimdi 1 Mayıs 1977'deki o katliam alanından senin nasıl olup da sağsalim çıkıp Eskişehir'e döndüğüne dair anlatacakları olan 3 kişiye daha kulak vereceğiz. Aralarında farklılıklar var, bakalım sen ne diyeceksin... Tabii Eskişehir'e dönmek için önce Harem'e ulaşmamız gerekiyor. Bizi Eskişehir'den getiren otobüsler orada bekliyor çünkü...

"1977 1 Mayıs'ında Mustafa Çalıkuşu'yla beraberdik, orada onu yalnız bırakmadım, yürüyüş sırasında yanındaydım ve koluna girmiştim" diyor Ali Paşa Şanlı, "Alana girdikten sonra silah sesini duydum, Sular İdaresi'nin üzerinden kitleye ateş ediliyordu, herkes bir tarafa kaçıştı, ben Çalıkuşu'nu bırakmadım, hemen yere yatın diye bağırdım, anıtın etrafındaki çimlerin üzerine yattık, basıp üzerimizden geçenler oldu, bizim paniklten kurtulmamız biraz da koşmayıp yere yatmamız sayesinde oldu, mermiler ıslık çalarak üzerimizden geçiyordu, kaçanların

birbiri üzerine yığılarak kaldığını gördüm, polis araçları alana girip taramaya devam ediyorlardı, kitle içinden onlara karşılık verenler de oldu, ayağa kalktığımızda Nurettin yanımızda yoktu, onu kaybettik, Mustafa Çalıkuşu'yla beraber İstiklal Caddesi'nin arka sokaklarına doğru ilerledik, orada da çatışmalar devam ediyordu. Bunun üzerine biz Taksim'e döndük. Kitle dağılmıştı ama ortalık savaş sonrası alanı gibiydi, etrafta ayakkabılar, giysiler, pankartlar, çantalar yere saçılmış vaziyetteydi. Burada yapabileceğimiz bir şey yoktu, tekrar sokak aralarına dalıp Taksim'den uzaklaştık, bilmeden Karaköy'e inmişiz, vapurla karşıya geçtik. Mustafa Abi'nin o andaki hâli bizimkinden farksızdı, daha kötü değildi yani... Sonra otobüse binip Eskişehir'e doğru yola çıktık. Evdekiler Nurettin'i sorarlarsa ayrı otobüslerde geldiğimiz söyleyecektik ama biz Mustafa Çalıkuşu'nun evine geldiğimizde bir baktık, Nurettin bizden önce gelmiş."

Veysel Tunçer'in anlattıkları ise şöyle:

"1 Mayıs için İstanbul'a Eskişehir'den 3 otobüsle gittik. Taksim'de olaylar başladığında Mustafa Çalıkuşu, Nurettin, Ali Paşa, ben yan yana duruyorduk, Çalıkuşu'nu yalnız bırakamazdık zaten. Ben küçük ve çelimsizdim, Ali Paşa, Mustafa Çalıkuşu'nu sırtladı, alandan uzaklaşıp orada bir tiyatroya girdik, bir baktık Nurettin yanımızda yok, o sırada panzer tiyatronun kapısını kapattı, içeri gaz attı. Biz arka tarafa kaçıp bir kapı bulduk onu kırıp dışarı çıktık, baktık insanlar yokuş aşağı iniyorlar biz de onlar gibi yaptık, Çalıkuşu da yanımızda tabii, onu da koşturuyorduk, yorulduğunda Ali Paşa sırtına alıyordu, güçlü kuvvetliydi çünkü o. Kabataş'a inmişiz, oradan gemiye bindik, gemiye Mahir Çayan'ın resmi bulunan bir bayrak çekildi. Sirkeci'ye geldik, iskele polis kordonu altındaydı, gemi tekrar Kabataş'a doğru geldi, orada da polis vardı bu sefer Harem'e yöneldik, zaten bizim otobüsler Harem'de bekliyordu. Gemiden inince, Eskişehirliler diye bağırmaya başladık, sonra otobüslere bindik, herkes gelmişti bir tek Nurettin yoktu. Mustafa Çalıkuşu ille de onu bulalım diye tutturdu, merak etme abi dedik sana bir şey olmadıysa ona da olmamıştır, pire gibidir zaten... Otobüsler hareket etti Eskişehir'e vardığımızda anladık ki Nurettin, TSİP'ilerin otobüsüne binip bizden önce gelmiş."

Orhan Yeşil'in hatıraları ise bir ayrıntının dışında tamamen silinmiş gibi; "Olaydan sonra Taksim'den uzaklaştık, yanımızda

Çalıkuşu'ndan başka kim ya da kimler vardı hatırlamıyorum, basamaklı sokaklardan deniz kıyısına doğru indik, yalnız kendimizi güvende hissettiğimiz bir ara bir duvarın üstüne oturalım dedi Çalıkuşu, sonra ayakkabısının birini çıkardı, ayağı kan içinde kalmıştı, meğer ayakkabısına bir çivi batmış o da ayağını delmiş ama ne o anda ne de yol boyunca hiçbir şey dememişti bize..."

Ali İhsan, Veysel'i gördüğünü hatırlamıyor, Veysel'de onu... Ali Paşa hem Veysel'den hem Ali İhsan'dan söz etmiyor... Veysel'in anlattığı; Ali Paşa'nın Çalıkuşu'nu sırtlaması, tiyatro ve Kabataş'dan Harem'e gemi yolculuğu ayrıntıları Ali Paşa'nın anlattıklarında yok... Bu eksikliğin ya da karışıklığın ifadesi, Orhan Yeşil'in şu dediklerinde kendini buluyor: "Oradaki gördüğümüz, yaşadığımızla sonradan anlatılanlar birbirine karışıyor; herkes kendine göre yorum yapıyor şurdan geldi buradan gitti diye... ama bizim gördüğümüz de öyle miydi, biz onu mu görmüştük hakikaten?"

Ancak bu anlatılanların odaklandığı bir tek şey var; bir an önce Taksim'den uzaklaşmak... tabii Çalıkuşu ile birlikte... Çalıkuşu'nun kafasında ise kardeşi Nurettin'in o andaki yokluğu var... Nurettin, onun ayrılmaz bir parçası gibi, en büyük yardımcısı... O gece Harem'den kalkan otobüsün içinde Eskişehir'e varıncaya dek Nurettin'in yanında yokluğunu ve kendinden haber alınamazlığının karamsarlığını büyüte büyüte taşıdı Çalıkuşu.

Hemen o akşam yayınlanan haberlerde devlet televizyonu TRT, 1 Mayıs Katliamı'nın faturasını sola çıkarıverdi. "Alandaki topluluğa Maocular saldırdı" diye başlayan haber metni sanki önceden hazırlanmış gibi, herhangi bir soruşturma yapılmadan suçlu bulunmuş ve hedefe konulmuştu. Elbette 1 Mayıs Mitingi öncesinde sol içi çatışmaların Taksim'e yansıyacağı gibi söylentiler kulaktan kulağa yayılmış ancak kimse buna itibar etmemişti belki Eskişehir kaynaklı olduğu için burada Seyfi'nin tavrından söz edilebilir. Bu konuda dinleyeceğimiz iki tanığımız var. Her ikisi de o süreçte Dev-Genç ile sempatizanlık düzeyinde bağı olan ama henüz Seyfi'nin yanından ayrılmamış arkadaşlarımız. Kurban Akın aynı zamanda Çalıkuşu'nun köylüsü ve çocukluk arkadaşı: "Ben o tarihte Seyfi ile de yakındım, o ayrışmalarda ben bir tavır almamıştım, Seyfi, 1 Mayıs'a gidilmemesini istedi, orada iki grup, HK ile TKP çatışacak, polis de tarayacak dedi ve kendi elemanlarını göndermedi, İstanbul'a."

Nurettin Şekerler'in de konuya ilişkin söyledikleri hemen hemen aynı: "1977 1 Mayıs'ına gitmedim, gerekçem şuydu, Seyfi demişti ki kesinlikle kimse 1 Mayıs'a gitmeyecek, çok büyük olaylar olacak, kesinlikle gitmeyin büyük provakasyon olacak dedi, biz de gitmedik."

Yaklaşık 1 ay sonra 3 Haziran 1977'de, 5 Haziran'da yapılacak milletvekili seçimleri öncesinde Ecevit'in Taksim Mitingi vardı. Bir gün önce akşam haberlerinde Ecevit'in bir açıklaması yer aldı. Ecevit, Başbakan Demirel'in telefonla arayarak alınan bir istihbarata göre miting esnasında oradaki otelden açılacak ateşle kendisine suikast yapılacağını söylüyor ancak kendisinin miting saatinde Taksim'de kürsüde olacağını da ekliyordu.

Sonuçta, *Devrimci Yol* dergisinin 2. sayısının kapağındaki fotoğrafta Sular İdaresi üzerinden ellerinde uzun namlulu silahlarla ateş edenlerin açıkça görüldüğü 1 Mayıs Katliamı, kontrgerillanın ilk kitlesel eylemi olarak tarihteki yerini aldı. *Cumhuriyet* gazetesinin bir haberinde belirtildiği gibi;

> Ne o gün otelden dışarıya ateş edenlerin ne o gün otelin o katında kalan ABD'lilerin kimliği bulunabildi. Intercontinental Oteli, Amerikan ITT şirketine aitti. Hani şu Şili Devlet Başkanı Allende'ye karşı yapılan darbeye adı karışan şirket. İçeriden dışarıya doğru atılan kurşun izlerinin bulunduğu pencere camları bile alelacele değiştirilivermişti.[6]

Devrimci Yol dergisi 2. sayısında; devrimcileri, katliamı solcular arasında bir çatışmaymış gibi göstermeye ve bunu yaymaya çalışanlara karşı etkin bir mücadeleye çağırıyor ve şöyle diyordu:

> 1 Mayıs katliamı, faşist terörün ülkemiz tarihinde görülmemiş bir seviyeye ulaştığı, karşı devrim güçlerinin işçi sınıfı ve emekçi halka ağır bir darbe indirdiği bir provokasyondur. Karşı devrim güçlerinin kazandığı bir başarı, devrimci hareket için acı bir yenilgidir. Bu olayın bugün ortaya çıkardığı en önemli durum, bu katliamı solcular arası bir çatışma olarak göstermeye çalışan faşist demagoji ve bu yenilginin yaratacağı yılgınlık ortamıdır.
>
> Şimdi 1 Mayıs katliamının, kanlı faşist terörün ve diğer faşist saldırı ve cinayetlerin yaratabileceği teslimiyet ve yılgınlık eğilimlerine karşı mücadele edilmelidir. Şehitlerimizin mücadele anılarından alacağımız bir taze hınç ve inançla, emekçi yığınlara yeniden faşizme karşı devrimci mücadele azmini taşımalıyız. Bu katliam üzerine yürütülen

6. *Cumhuriyet* gazetesi, 3 Mayıs 1977.

faşist demagojiyi kitleler içinde geçersiz kılmalıyız. Provokasyona alet olan Marksizm dışı akımları ağır tarihi sorumluluklarıyla teşhir etmeli, olay sırasında oligarşinin dilini kullanan ve onların tavrını takınan sözde solcuları mahkûm etmeliyiz.

CHP saldırıyor

Ülkede, 5 Haziran 1977'de yapılacak erken milletvekili seçimlerinin hazırlıkları sürüyordu. Bu süreçte devrimcilerin tavrı ne olmalıydı? *Devrimci Yol* dergisinin 1. sayısında buna ilişkin bir değerlendirme yazısında; seçim platformunun bağımsız bir çalışma alanı olarak kullanılması, devrimcilerin bazı sol grupların yaptığı gibi CHP ya da TİP gibi partileri desteklemelerinin söz konusu olamayacağı, "mücadelenin bağımsız bir siyasi hareketin, proleteryanın savaşçı örgütünün yaratılması yolunda yükseltilmesi ve bunun için de salt geniş yığınlara yönelik genel ajitasyonla yetinilmeyerek kadro ilişkileri kurmaya, bilinçlendirmeye yönelik çalışmaların esas alınması" çağrısı yapılmaktaydı. "Oligarşinin kendi iç çatışmaları, CHP'nin ilerici ve demokratik bir görüntü altında egemen sınıfların mevcut siyasi iktidarlarına düzen sınırları içerisinde bir alternatif olarak ortaya çıkmasına yol açmıştı." Devrimciler seçimlerde tabanında önemli bir antifaşist potansiyel taşıyan CHP'yi desteklemeyecekler ama bunu CHP'ye oy verdirtmeme noktasına taşımayacaklar, esas olarak AP, MHP gibi faşizmin payandası partileri tecrit etmeye yönelecekler, öte yandan da CHP'nin ekonomik ve siyasi programının burjuva muhtevasını emekçi halka açıklama yolunda çalışmalar yapacaklardı. Bu anlayış, erken seçim sürecinde CHP'nin antifaşist tabanıyla temasa ve onların faşizme karşı her eyleminde yanlarında yer almayı devrimcilerin önüne bir görev olarak koymaktaydı.

Daha önce 1976 yılında Odunpazarı Meydanı'nda Ecevit'in Mitingi'ne, kendi sempatizan kitlesini orada yalnız bırakmamak adına katılan Eskişehirli Dev-Genç'liler, bu kez Haziran 1977 seçimleri öncesi 15 Mayıs'ta (eski) Otogar yakınlarındaki alanda yine Ecevit'in konuşacağı mitinge bu kez, yukarıda kısaca söz ettiğimiz anlayışla Devrimci Yol pankartını açarak katıldılar. "Gerçekten kalabalık ve coşkulu bir mitingdi" diyor, Bayram Çam; "ama bu ilginin nereden kaynaklandığı bu coşkunun nere-

den geldiği, açılan pankartlar, flamalar, atılan sloganlardan belli oluyordu." Devrimci Yol pankartının arkasından sık sık yükselen sloganlar, "Katil Oligarşi", "Halklara Özgürlük" "Kurdara Azadi" ve "Mahir Hüseyin Ulaş, Kurtuluşa Kadar Savaş"tı. Bunlar da CHP'lilerin bam teline basmaya yetmişti.

Devrimci Yol dergisinin 1. sayısında CHP Mitingilerine katılacak devrimcilere şu hatırlatma yapılmaktaydı:

> Devrimcilerin CHP tabanıyla temas kurma çalışmaları CHP yönetimini rahatsız ediyor, bunu önlemek için de özellikle mitinglerde kendi gençlik kollarını çeşitli bahanelerle devrimcilere saldırtıyorlar. Bunun için de en çok "Halklara Özgürlük" sloganını vesile ediyorlar. Devrimciler herhangi bir antifaşist ittifak sorunu olarak oligarşinin milli baskı siyasetine karşı mücadeleden vazgeçmezler. Kürt ulusu üzerindeki milli baskı siyaseti, oligarşinin faşist siyasetlerinden en başta gelenidir. Antifaşist mücadelede ittifakları parçalamamak için halkların özgürlüğünü savunmaktan vazgeçilemez. Bu yüzden "Halklara Özgürlük" sloganının atılmasından da vazgeçilemez. Ancak CHP Mitinglerinde bu ve diğer sloganların atılması mitingin sabote edilmeye çalışıldığı şeklinde bir görüntüye meydan verecek şekilde olmamalıdır... Unutulmamalıdır ki slogan atılması işin sadece bir yanıdır. Devrimci sloganları haykırmak, yığınların o sloganların ifade ettiği fikirleri benimsemelerine yetmez.

CHP'nin Eskişehir Mitingi'nde yaşananlar da dergide yazılanlardan pek farklı olmadı. "Gerçekten yoğun bir katılımla beraber bizim arkadaşlar, bizim kitlemiz, diğer daha geniş kitleyi de ajite eder duruma gelmişti, bundan rahatsız olan, tedirginlik duyanlar da vardı, bize bunlar saldırdı, kısa süreli bir çatışma oldu daha doğrusu kavga gürültü itişip kakışma olduğunu hatırlıyorum" diyen Bayram Çam, o kargaşa içinde CHP gençlik kolları görevlilerinin elindeki bayrak sopalarından biriyle başından darbe aldı. Ancak devrimciler alanı terk etmediler, miting bitinceye dek sloganlarını haykırmaya devam ettiler.

İlk başta Yıldıztepeli gençlerin devrimci olmadan önce CHP ile ilgilendiklerinden, parti binasına gidip geldiklerinden, CHP adına yazılamaya, afişe çıktıklarından söz etmiş ancak onların söylediklerine ve itirazlarına değer vermeyip, bir bakıma bütün angarya işleri yüklemeye kalkıştıkları için itirazlarını daha yüksek sesle dillendiren bu gençlere CHP Gençlik Kolları üyelerinin saldırıp kafalarını gözlerini yardıklarından söz et-

miştik. 1973 milletvekili seçimleri kampanyasında yaşanan bu olaydan söz ederken Mehmet Kömür, saldırganların sözümona HK'lı olduklarını ifade etmişti. Kısaca aradan 4 yıl geçmesine karşın giydirilmiş CHP'li gençlerin tutumlarında bir değişiklik olmamıştı.

Devrimciler bunu hiçbir zaman bir kan davasına dönüştürmediler hatta daha sonraki süreçte geçici de olsa HK siyaseti ile antifaşist mücadele içinde ittifaklar da gündeme geldi. Ancak Devrimci Yol siyaseti yukarıda oluşturulan bu ittifaklardan çok, esas olarak tabanda birlik, eylemde birlik anlayışını hayata geçirmenin yollarını aradı hep. Gerek okullarda gerekse mahallelerde faşist işgallere karşı verilen mücadelede bu anlayışın önemi pratikte doğrulandı. Özellikle her iki siyasetin tabanı bu konuda özel bir gayret ve özen gösterdiler. Örneğin Tepebaşı bölgesinde gece duvar yazılamasına çıkan devrimcilere polis müdahale edince, duvarda yarım kalan Devrimci Yol sloganları, aynı gece HK'lılar tarafından tamamlandı. Zaten ilerleyen süreçte devrimcilerin henüz irtibat kuramadıkları bölgelerdeki HK sempatizanlarından Devrimci Yol saflarına katılmalar giderek artacaktı.

Devrimcilere karşı kemikleştirilmiş ya da farklı siyasetlere CHP gömleği giydirilmişlerin mitinglerde devrimcilere saldırması bir yana esasında bölgelerdeki CHP'liler, devrimcilere sempatiyle yaklaşıyorlar ve dayanışma içinde bulunuyorlardı. Bu duruma, faşist işgallerin kırılma sürecinde okullarda sıkça rastlandı. CHP'li gençlerin çoğu antifaşist mücadele içinde Dev-Genç'lilere sempati duydular ve onların yanlarında yer aldılar.

Burada Gökmeydan Mahallesi'ne ve Nurettin Şekerler'e dönelim; "1977 seçimlerinde CHP'den milletvekili adayı olan Hilmi Yörük, mahallemizin insanıydı. Aktif bir CHP'liydi ama devrimcileri çok severdi, beni de öyle..." O sıralar Nurettin, henüz Devrimci Yolcu değildi ama hem Seyfi ile ilişkisini sürdüren hem de Eskişehir Pasaji'na gidip gelen bir Parti-Cephe sempatizanıydı. O yılın sonbaharında arkadaşı Erdal'ın evinin kapısını çaldığında karşısına çıkan Zeki Hoca ile tanıştıktan sonra Devrimci Yolcu olacaktı. "Biz o seçim kampanyası sürecinde CHP'lilerin afişleme vb gibi pratik işlerine koşturduk. Aslında o işlerin hazır elemanı gibi görünüyorduk. Seçim günü de mahallede CHP'nin sandık görevlisi olduk. Yanımda İlhan Taşkın, Celal Tüztürk ile Sungur, Mithat, Muhsin adında arkadaşlar da vardı. Oy kullanma sırasında

faşistin biri sandık görevlilerinden birini ayarlamış sahte kimlikle fazladan oy kullanmaya kalkışmıştı. Biz bunu fark edip, itiraz ettik, faşist da biraz kabadayı çıkınca yumruk yumruğa kavga çıktı, polisler gelip ayırdı." HK ve Seyfi tayfasının çalışmaya başladığı Gökmeydan'da 1977 yılından itibaren faşistler de örgütlenmeye başlamıştı. Bu yüzden mahallenin devrimci sempatizanı gençleriyle faşistler sık sık karşı karşıya gelerek kavga etmeye başladılar. İşte Gökmeydan'da da antifaşist mücadeleyi örgütleyecek devrimci bir anlayış ihtiyacı böylece ortaya çıkmış oldu. Başta Nurettin olmak üzere mahalle gençlerini biraz da Seyfi'den kopartan bu faşist örgütlenme girişimleri oldu. Artık Gökmeydan duvarlarını da Devrimci Yol'un Yumruklu Yıldızı süsleyecekti.

Tabii Gökmeydan'ın duvarları deyince İlhan'ı hatırlamadan olmaz hani şu Yumruklu Yıldızların en güzelini çizen İlhan'ı... "Aslında yazıları Celal'e yazdırıyorduk, o badanacıydı çünkü ama benim yazım da iyidir."

Madem bu yazılama hikâyesine girdik, öncesiydi sonrasıydı demeyelim yılları bir kenara bırakıp devam edelim. İlhan'a göre, bu duvar yazılamaları bir bakıma turnosol kâğıdı gibiydi, "Önce yazılamayla başladık, sonra faşistler kendilerini belli etmeye başladılar, sonra kahvehaneler ayrıldı, böylece faşistlerle kavgalar da başlamış oldu, oysa o zamana kadar hepimiz mahalle arkadaşıydık. Onlar da MHP falan yazıyorlardı, biz bunlara müdahale edip yazdırmadık, eğer yazarsanız mahalleden gidersiniz dedik, zaten sivrilmiş olarak dört beş faşist vardı, biri lisede aynı sınıftan arkadaşımdı, Çerkezdi, Yabancı Diller Yüksek Okulu'nda karşı karşıya geleceğiz bununla ilerde... Zamanla bizden yana taraf olanların sayısı artmaya başladı, bir spor kulübü de vardı ama daha çok Gökmeydan'ı biz temsil ediyorduk artık.

Duvarlara yazmak güzel, onları afişlerle donatmak güzel, hele geceleri süslediğin duvarları, sabah olunca gün yüzüyle seyretmek daha güzel. Hatta şunu oraya değil de şuraya yazsaymışım ya da şu harfin şurasını o kadar uzatmasaymışım diye değerlendirmesi de güzel ama bir süre sonra yazdıklarının karalandığını, silindiğini görmek can sıkıcı.

"Polis, belediye temizlik işçilerine sildiriyordu yazıları, daha doğrusu karalayıp gidiyorlardı, sonraları baktık ki bazıları karalanmamış, üzerine beyaz boyayla astar çekilmişti, sanki bizim yeniden yazmamız için hazırlanmış gibiydi. Meğer bizim

Efe'ymiş bu, ben daha o zaman tanımıyorum kendisini tabii, İbrahim Efe işte, Yıldıztepe'den..."

Duvarlara özene bezene yazılan yazıların ertesi gün silinivermesi İlhan'ın zoruna gidiyor, fırsat buldukça buna bir çözüm bulmak için kafa yoruyordu:

"Rahmetli babam, tutumluydu eve alınan kömürün tozunu, kömürlükte bir kenara yığar, sonra onu yanık yağla karıştırıp tezek yapar, sobada yakardık. Bu tezekler bittiğinde arkalarındaki duvarda yağ lekesi kalırdı, orayı temizlemek için babam badana yapardı ama daha o yapar yapmaz altındaki leke tekrar çıkardı. Bunda bir şey var dedim ben, önce direk yanık yağla yazmaya başladım ama yazı akıp gidiyordu. Ulan siyah olsun bu dedim, siyah yağlı boya karıştırdım olmadı, toz boyalardan aldım yine olmadı, her defasına rengi atıyordu. Sonra şunu bir de kurumla karıştırıp deneyelim dedik. Yazıyı yazdıktan sonra yağı çekince kurum simsiyah kalıyor, böylece yazı akmıyordu. Ondan sonra hep bu karışımı kullandık, o zamana dek epeyce bir boya masrafımız olmuştu ama..."

Asıl önemlisi bu yazılar ne kadar silinirse silinsin bir süre sonra tekrar duvarın yüzünde kendilerini gösteriyorlardı.

"Kurtuluş Karakolu'nda bir komiser vardı, deli ediyorduk biz onu, temizlik işçilerini alıp gelir, yazıları sildirir, onlar badanayı yapar giderler, daha arka sokağa dönerken, sildikleri yerde aynı yazı tekrar çıkıverirdi."

Artık bu formülle Gökmeydan'da devrimcilerin duvar yazıları silinemez olmuştu. "Zaten" diyor İlhan; "Aşağı yukarı Kurtuluş Mahallesi'nden mezbahanın oraya kadar bizim Gökmeydan'a dahildi yani biz kendi bölgemizi belirlemiştik; bırak faşistleri, Kurtuluş, İGD gibi siyasetlere bile yazdırmazdık bizden izin almadan..."

Yazıya çıkılacağı gece ekipte eksik olanları tamamlamak üzere İlhan iki elini arkasına atarak mahallede şöyle bir dolaşır, kimi çağıracaksa onun evinin önünden ıslık çalarak geçerdi, "Sembolik bir ıslığım vardı, müzik parçalarından birinden aklımda kalmış olmalı, mesela Koltukçu Ahmet'in evinin önünde çalayım, hemen dışarı çıkardı."

Tabii Celal Tüztürk de öyle...

"Celal'in babası çok gerici bir adamdı, kahvehaneye gelir oturur, hemen bana çatardı, 'Benim oğlumu sen ayartıyorsun

komünist' derdi, 'Biz Romanya'dan komünizmden kaçtık geldik buraya, sen benim oğlumu komünist yapıyorsun alçak' falan diye bana bayağı bir kızardı. Celal'le zaten kavgalıydı, sırf bu yüzden. 'Bak' diyordu 'yine yazı yazmışınız oraya'. Gösterdiği yer tam onun evinin karşısındaki duvardı. Celal'i başka tarafa gönderir oraya ben kendi ellerimle 'Tek Yol Devrim' yazardım, onun en çok kızdığı slogan buydu çünkü tabii altına Yumruklu Yıldızı da koyardım."

Duvar yazılamalarında teknik geliştirme konusuna bir başka boyut da Tepebaşı'ndaki arkadaşlar kazandırmıştı. Hüseyin Şahin anlatıyor; "Duvarlara yazdığımız yazıların geceleri de göze çarpmasını nasıl sağlarız diye kafa yorarken, sanırım Yaşar arkadaşın ileri sürdüğü fikir işe yaradı. Cam parçalarını taşla ufalayıp boyaya karıştırdık, sonuç hiç de fena değildi, yazıların üzerine otombil farları ya da başka bir ışık vurduğunda parlıyor, sanki fosforlu gibi göze çarpıyorlardı."

Çalıkuşu, hani senin şehirde ilk yerleşik düzene geçtiğin diyelim, şu Büyükdere'deki ev var ya, anneni, kardeşlerin Nurettin'i ve Habibe'yi de köyden alıp getirdiğin ve birlikte yaşamaya başladığınız ev... işte onun karşısında bir trafo var mıydı o tarihte? Yoksa da yapılacak ve 1977'nin sonlarına doğru bir gün Ali Paşa gelip gündüz vakti merdiveni dayayıp "Tek Yol Devrim" yazacak onun duvarına. O yazı yıllarca kalacak orada, sonraları silmeye kalkışsalar da sızıp gün ışığına yine kendini gösterecek, gittim gördüm hâlâ duruyor yerinde. Ali Paşa da yanık yağla yazmış o yazıyı, formülü İlhan'ınkiyle aynı mıydı bilemem!

Ruhun isyankâr olunca

5 Haziran milletvekili seçimleri sonucunda oyların yüzde 41,4 ile CHP alarak 213 milletvekili, yüzde 36,9 alan AP 189 milletvekili, yüzde 8,6 alan MSP 24 milletvekili ve yüzde 6,4 alan MHP 16 milletvekili çıkardı. Bülent Ecevit'in başbakanlığında CHP'nin tek başına kurduğu hükümet, mecliste güvenoyu alamayınca, temmuz ayında diğer üç parti Süleyman Demirel başbakanlığında 2. MC hükümetiyle yeniden işbaşına geldi.

Nurdan Deliorman, haziran ayında okullar tatil olduktan sonra memleketi Balıkesir'e gitmiş, yaz aylarını orada ailesinin yanında geçirdikten sonra eylülde Eskişehir'e dönmüştü.

"1977 Eylül'ünde Eskişehir'e geldiğimde, yurtlar kapalıydı, kalacak yerim yoktu. Yurttan tanıdığım Ayşe Aktuğ, benim henüz tanımadığım Esin ve Meral'le birlikte yurtlar açılıncaya dek 2-3 aylığına kalmak üzere Bağlar semtinde bir ev tutmuşlar, Ayşe sen de gelebilirsin deyince, ben de onların yanına yerleştim. 2 odalı bir evde epeyce bir kalabalık vardı. Üstelik içlerinde Kurtuluşçu, HK'lı olanlar vardı. Esin, Devrimci Yolcuydu. Ayşe de onunla birlikte Eskişehir Pasajı'ndaki Çağrı Kitabevi'ne gidip gelmeye başlamış, hatta ben Ayşe'ye kızdım, doğru dürüst okumadan araştırmadan ne işin var bunlarla dedim. Sözde ona karşı korumacı davranıyordum ama Ayşe, benim fazla bir bağım yok sadece gidip geliyorum diyordu. Evde pek ders çalıştığımız yoktu, Akademi'de buna da pek gerek yoktu doğrusu. Günün birinde Ayşe, hadi sen de gel deyince, nasıl olduysa artık ben de onlarla birlikte kitabevine gitmeye başladım. Bu belki biraz da sosyalleşme ihtiyacımdan kaynaklanmıştı. Kitabevindeki herkes çok ciddiydi, işte Mustafa Abi'yi de orada tanımıştım. İlhan'ı ve Talat'ı da orada tanıdım. Burası devrimcilerin tanıştığı, buluştuğu bir yerdi. Tabii artık okula da tek başıma gitmekten vazgeçip devrimcilerin arasına katılarak grupla gidip gelmeye başlamıştım. Önceleri ben orada sadece oturuyordum, sonra baktım millet dergi satışına falan çıkıyor, kimse bana bir şey demediyse de rahatsız oldum bu durumdan, hadi ben de onlarla çıkayım dedim. Zaten devrimciliğe yatkın isyankâr bir ruhum vardı. Devrimciliğe müsait, çalışkan bir insanımdır, bulunduğum yerde ne iş yapılıyorsa ona katılırım, erkek olsam da aynısını yapardım yani kadın olmamla ilgisi yoktu bunun. Dergi satışı için daha çok pazaryerlerine gidiliyordu, ben Bağlar semtindeki pazarı hatırlıyorum, belki de o bölgede oturduğumuz için oraya gidiyorduk biz. Madem bu dergiyi satıyorum, okusam iyi olacak diye düşündüğüm günlerdi bunlar."

Nurdan'ın çocukluktan sahip olduğu isyankâr ruhu, okumaya başladıkça hayatın pratiğine doğru da yavaş yavaş çekmeye başlamıştı kendini. Yıldıztepe'ye dergi satmaya gittiklerinde orada tanık olduğu yoksulluk da bunu tetiklemiş, mahalledeki devrimcileri, onların çalışmalarını gördükten sonra belki ilkokulda yoksul arkadaşının evine saat götürdüğü günleri hatırlayarak, yoksullukla bireysel değil, örgütlü mücadele etmenin gerekliliğine inanmıştı.

"Artık dergileri düzenli okumaya ve pratikte iş yapmaya başlamıştım. Ancak okumalarım sondan başa doğruydu! *Devrimci Yol* dergileri, Mahir Çayan'ın *Toplu Yazıları*, *Diyalektik Materyalizm*, *Felsefenin Temel İlkeleri*... Özellikle dergileri evdeki arkadaşlarla sayfa sayfa okuyup tartışıyorduk."

Bu dönemde, teorik kitapların yanı sıra okuduğu bir romanın Nurdan üzerinde ayrı bir yeri olacaktır; *Seni Halk Adına Ölüme Mahkûm Ediyorum*. Kitabın yazarı Bulgaristan'da faşizme karşı savaşmış bir kadın partizan olan Mitka Gribçeva'dır. Nurdan bir süre sonra kendini içinde bulacağı bölge çalışmaları sırasında mahalle kadınlarıyla yaptıkları ev toplantılarında teorik kitaplardan çok işte bu roman ve benzerlerini okuyup tartışmayı tercih edecekti. 12 Eylül'den sonra kaçağa düştüğünde, işte o mahalledeki kadınlardan birinin evlerinin bahçesindeki fırına geceleri, o ve arkadaşları gelip alır diye yiyecek bırakması, Gribçeva'nın kitabından hayata dair yapılmış bir alıntı değil miydi?

Akademi'den devam edelim... Artık Eskişehir İTİA'da faşist işgal kırılmış, devrimciler de okula gitmeye başlamıştı, tabii zamanla grupla gidip gelenlerin sayısında azalma oldu, öğrencilerin çoğu demokrat eğilimli oldukları için devrimcilerle temas kurmaları kolay olmuş, böylece devrimciler okulda rahat hareket etmeye başlamışlardı. Şimdi faşistler de grup hâlinde gidip geliyorlardı. Tabii çatışmalar sona ermemiş daha da artmıştı, özellikle faşistler devrimcilerin toplandığı kahvehanelere saldırıyorlardı, şimdilik taşlı silahlı olan bu saldırılar yakın zamanda bombalı hâle dönüşecekti. Faşistler ne zaman saldırsa devrimciler aynı gün karşılık vererek ortalığı onlara bırakmıyorlardı.

"Okula gitmek için Sakarya Caddesi'ndeki Emirgan Kahvehanesi'nde toplandığımız haberini alan faşistler, sabah kahvehaneyi basmış ve bazı arkadaşlarımız orada yaralanmıştı. Bunun üzerine okula giden tüm devrimciler olarak hem sabah hem öğleden sonra okulda faşistlere bindirme kararı aldık" diyor Suat Sancak; "O sabah 6. kattaki amfide Devrim Tarihi dersi vardı. Zilin çalmasına yakın sırayı kırarak ön sırada oturan faşistin kafasına indirdim, benimle birlikte ilk hamleyi yapan HK'lı Sadık ve bir arkadaş daha var. Ben elimdeki tahtayı önüme gelen faşiste vura vura kürsüye doğru indim. O arada polisler geldi faşistleri elimizden aldı ama bizim etrafımızı sardılar, o itiş kakış içinde üstümdeki parka paramparça oldu. Bir anda

kürsüye fırlayıp, 'Devrimcilere de halka da işkence yapanlar siz değil misiniz' diye bağırmaya başladım. Pol-Bir'li polislerden birini Amasya'dan tanıyordum, bir yumrukla onu yere indirdim. Artık başıma yağan copların yumrukların haddi hesabı yoktu, beni ve arkadaşlarımı kargatulumba yakalayıp gözaltına aldılar. Böylece ilk kez cezaeviyle tanışmış oldum."

Suat, cezaevine girmekle artık Devrimci Yolcu olduğunun bir bakıma tescillendiğinin altını çiziyor; "Cezaevinden çıktıktan sonra, sadece okulda değil şehir genelinde de mücadeleye katılıyordum. Eğitim Enstitüsü'ndeki arkadaşlara destek olmak için gece öğreniminin yapıldığı Bahçelievler'de silahlı nöbetlere başladım."

Eğitim Enstitüsü'ndeki antifaşist mücadeleyi anlatmak için daha zamanımız var. Suat'ın söylediklerinden de anlaşılacağı gibi, Eskişehir'de antifaşist mücadelenin başarıya ulaşabilmesi için sadece okullarda değil hayatın diğer alanlarında da faal olmak gerekiyordu. Bunun için öğrenci gençlik içinde bulunan devrimciler hem liseler dahil diğer okullardaki devrimcilere destek veriyorlar hem okulların bulundukları bölgelerde mümkünse devamlı, değilse okula gidiş geliş zamanlarında güvenli ortam sağlamaya çalışıyorlar hem de şehir genelinde düzenlenen afişleme, yazılama, korsan miting gibi eylemlere katılıyorlardı.

İşte yine Suat anlatıyor; "Şehir içerisinde afiş asarken ben, Yücel Baran ve bir arkadaşla beraber yakalandık ve Ertuğrulgazi Karakolu'na götürülüp nezarete atıldık. Bütün gece nezaretin duvarlarını cebimde bulunan kurşunkalemlerle Kalaşnikoflu Mahir yazısı ve 'Mahir Hüseyin Ulaş Kurtuluşa Kadar Savaş' sloganı ile donattık. Sabah bizi mahkemeye götürmek için gelen polisler duvardaki yazıları görünce çıldırdılar, bütün karakol üzerimizden geçti. Kim yazdı diye soruyorlar, biz de bilmediğimizi söylüyorduk. Bu defa polisler hangi örgüttensiniz diye sormaya başladılar. Yücel, CHP'liyiz deyince ben gülmekten yediğim dayağı hissetmez oldum."

Akademi'deki devrimcilerden bize şimdilik hatıralarını aktaranlardan Yücel Baran, Yıldıztepe ve şehir geneli; Nurdan Deliorman önce Tepebaşı, sonra Gökmeydan ve daha sonra da Büyükdere Mahallesi; Talat Tamyürek de gençlik alanında çalışmalar yürüttüler. Öğrenci gençliğin dinamizmi okulları aşarak Devrimci Yolu hayatın tüm alanlarına doğru taşımanın bir kaldıracı olacaktı.

10

"Çocuklardık Parlak Yıldızlardık O Zaman"

Ben kendimi gülün dibinde buldum
Kuru kuru sevda imiş sarardım soldum
Sevda bir düş imiş kendime yordum

Hisarlı Ahmet'in bu Kütahya türküsü de nerden çıktı deme Çalıkuşu, anlatmasan da biz izini sürüyoruz ya senin, belki bölük pörçük, belki çoğu silik hatıralar ama olsun. Bu türkü bizi Kütahya'ya doğru götürüp getiriversin diye... Bizde ne köyün adı var ne madenin ne de muhtarın, ister söyle istemezsen sende saklı kalsınlar.

Sonraları yitirdiğimiz Sacit Er'le beraber gitmiştik, orada bir sohbete oturduk, ben sadece dinliyor anlamaya çalıyordum, köyün ya muhtarıydı ya da ihtiyar heyetinden biriydi karşımızdaki, baktım lafı Çalıkuşu'na getirmiş övgü dolu şeyler söylüyor, kulağıma çalınanlar madendeki işçiler, sendika örgütlenmesi falandı... anladım ki Çalıkuşu, Bayram Abi ile beraber gitmiş oraya. Köylü, benim hem Bayram Abi'yi hem Mustafa Abi'yi tanıdığımdan habersizdi. İşte o zaman Mustafa Abi'ye ilişkin gönlümde taşıdığım o saygı, onun o gayreti, işte o anda bana bir kez daha helal olsun dedirtti. Onların burada kurduğu ilişki önemliydi, demek ki bir iz bırakmışlardı. Ve o köyden sonraları epeyce bir lojistik destek sağladık biz.

Ferruh Yılmaz'ın bu hatırası 1979 yılından, biz şimdi 1977'ye dönüp onu aramıza alacağız.

O yıl Ferruh, Osmangazi Ortaokulu son sınıf öğrencisi, 14 yaşlarında falan. Okul, Demiryolu işçilerinin kooperatif evlerin-

den oluşan üç mahallenin ortasında; Ertuğrulgazi, Osmangazi ve Sümer Evleri. Sosyal Bilgiler öğretmeni İlhan Göçen, öğrencilerden yaklaşan 8 Mart Dünya Kadınlar Günü ile ilgili birer yazı yazmalarını ister. Ferruh'un Demiryolları'nda işçi olan babası hem CHP'lidir hem de işyerindeki sendikal faaliyetler içindedir. Eve alınan *Yeni Ortam* ya da *Cumhuriyet* gazetelerinden birinde okuduğu ve muhtemelen Oktay Akbal'ın bir yazısından esinlenerek ödevini hazırlayan Ferruh, özellikle yazının sonunda yer alan "Sen Ayşe bacı, Fatma bacı, Iraz bacı, isteyeceksin ve ne istediğini bileceksin" cümlesinden çok etkilenmiştir. Yazıyı sınıfta okur, içinde Nâzım Hikmet'in "Kadınlar" şiirinden alıntılar da vardır, öğretmen beğenir ve biraz da onun üzerine konuşur. Ferruh bu olayı okuldaki demokrat öğretmenlerle kurduğu ilk "siyasi" diyalog olarak hatırlıyor.

1977, yüksekokullarla birlikte liselerde de siyasi hareketlenmelerin ortaya çıktığı yıldı. MC hükümetinin uygulamaları ve faşistlere özellikle eğitim kurumlarında açtığı kadrolar, sağladığı olanaklarla az sayıda olmalarına karşın onları görünürde de olsa hâkim kılıyordu. Eskişehir'de antifaşist mücadelenin öne çıktığı iki lise vardı. Biri Yıldıztepe'nin alt tarafında Vişnelik Mahallesi'ndeki Cumhuriyet Lisesî –ki geçtiğimiz yıllarda Eskişehir gazetelerinden birinde yayınlanan haberde o yıllar bu okulda okumuş namlı bir faşist, "Mahir Çayan" Lisesi dendiğinden söz etmiş–, diğeri Osmangazi ve Sümer Mahallelerinin yakınındaki Kanatlı Lisesi'ydi. Cumhuriyet, Yıldıztepe ve şehir merkezine yakın olduğu için herhangi bir faşist kuşatmaya uğratıldığında dışarıdan rahatlıkla destek alabiliyordu. Biz burada şehir merkezinden uzakta bulunan Kanatlı Lisesi'ndeki antifaşist mücadelenin nasıl başladığı ve geliştiğini, daha çok Ferruh Yılmaz'ın, zaman zaman da Naci Alpkan'ın anlatımlarından aktarmaya çalışacağız.

Osmangazi Ortaokulu'nu bitiren Ferruh, 1977-78 öğretim yılında, ortaokulun biraz ilerisinde bulunan Kanatlı Lisesi'ne kaydını yaptırır.

"MC hükümetleri dönemiydi, okul müdürümüz o tarihte Eskişehir Ülkü-Bir (Ülkücü Öğretim Üyeleri ve Öğretmenler Derneği) başkanlığını da yapan biriydi. Ortaokulda AP'li olan arkadaşlarımız liseye başlar başlamaz MHP ile ilişki kurmaya başladılar. Biz yine CHP'li pozisyonundaydık. Bir süre sonra

sınıfımıza benden 5 yaş büyük, Murat Dertli adında liseli öğrencinin öldürülmesi olayına adı karışmış, bizim mahalleden Nurullah adlı bir faşist devam etmeye başladı, 50 küsur kiloda milli boksör unvanı vardı ve müdürle arası iyi olan bu çocuk belinde silahla okula gelirdi. Faşistlerin terör estiren varlıklarının sonucu, solcu demokrat öğrenciler henüz ortaya çıkmamıştı, okuldaki her şeyi farklılaştıran, küçük gizli arkadaş grupları, beraberlikler ya da karşıtlıklar olsa bile bunların dışavurumu yoktu henüz."

Burada adı geçen Murat Dertli HK sempatizanı lise öğrencisiydi. Faşistler tarafından 5 Aralık 1977'de katledildi. Onun katil sanıklarından Nurullah adlı faşistin Kanatlı Lisesi'nde Ferruh'un sınıfına öğrenci olarak gelmesi ancak 1978 yılında mümkün olabilir; ya da olaydan önce Kanatlı'da öğrencidir. Bu noktada zamanı biraz ileri geri kaydırmış olsak da Kanatlı Lisesi'ndeki gelişmeleri anlayabilmek için, kaldığımız yerden Ferruh'un anlattıklarını dinlemeye devam edelim.

"Nurullah'ın, çok sert olmamakla beraber hafif bir tehditkâr havası vardı, biz onların yanında daha silik, çekingen duruyorduk. Üstelik bu faşist ablam Şayende'yi tanıyor, onun ODTÜ'lü olduğunu biliyordu. Bu arada bizim sınıfta mahallemizden Yasemin adında bir kız arkadaşımız vardı, onun da abisi ODTÜ'lüydü. Bir gün yanımızdaki sınıfın faşistlerinden Erol geldi, sınıf defterinden arkadaşımızın ismini okuyarak '82 Yasemin Çetintaş kim?' diye küstahça sordu. Yasemin de ayağa kalkıp, 'Ne diyorsun sen köpek!' diye karşılık verdi. O arada faşistin başka bir şey demesine fırsat vermeden ben yerimden kalkıp üzerine yürüdüm hani biraz da delikanlılık havasıyla gidip faşiste bir yumruk attım, kavga çıktı. Yine bizim mahalleden Naci de yardıma geldi ve biz faşisti orada bir güzel dövdük. Ancak bir öğretmen elimizden alabildi faşisti... Ama sonra içimizi bir korku kaplayıverdi, şimdi ne olacaktı? Okulda, yakalarında Fatih'in, Yavuz'un rozetleriyle aleni dolaşan faşistler, bunun hesabını mutlaka bizden sorarlardı. Bizim politik kimliğimiz henüz CHP'lilik düzeyinden öte değildi, benim sadece ablamın eve getirdiği Devrimci Gençlik dergilerine şöyle bir bakmışlığım vardı ki onlardan aklımda kalan tek şey; İstanbul'daki bir olayda dayak yemiş olan Paşa Güven'in yüzü gözü şişmiş hâldeki fotoğrafıydı... Naci ile durumu değerlendirdik, o mahalleyi daha

iyi tanıyordu. Üst sınıflardaki abilerden yardım istedik, böylece bir şekilde mahallenin kahvehanesine haber ulaştırıldı."

O gün paydos ziliyle birlikte Ferruh, Yasemin ve Naci biraz korku biraz endişeyle birbirlerine sokulmuş bir hâlde okulun kapısından çıktılar. Dışarıda olağanüstü bir kalabalık vardı. Bir tarafta toplanmış olan okulun faşistlerini tanıyorlardı ama karşı tarafta toplanmış, bazılarını mahalleden gözlerinin ısırdığı insanların kim ve neci olduklarını bilmiyorlardı. Tam o sırada olanlar oldu. Faşistler aniden Ferruhların üzerine saldırdılar. Karşı tarafta toplanmış mahallenin delikanlıları da faşistlerin üzerine... Kanatlı Lisesi'nin bu ilk kavgasında faşistler adamakıllı dayak yediler. Tabii bu arada Ferruh da mahalleli abileriyle tanışmış oldu!

"Ertesi gün çok ilginçtir, okulda ortalığa bir sürü Atatürk rozetli öğrenci çıktı, onların bir kısmıyla tanıştık arkadaş olduk, bazılarıyla sonraki süreçte beraber olduk. Aslında bir potansiyel varmış da herkes bastırılmış ve sindirilmiş olarak bir kenarda duruyormuş. Birazcık da olsa gösterilen cesaret, birden ortamı, güçler dengesini değiştirmiş, öğrencileri politize edivermişti. Dolayısıyla benim siyasetle ilk buluşmam bu tesadüf sayesinde oldu, açıkçası kendimle tanışmam da..."

Ferruh'un son cümlesini yine onun bir başka cümlesiyle açmak iyi olur; "Hani bazıları, çocukluğumu yaşayamadım falan derler ya, belki ben de yaşayamadım ama ben çocukluğumu ve gençliğimi orada öğrendim, orada buldum ve doyasıya da yaşadım."

Kanatlı Lisesi'nde antifaşist mücadeleyi örgütleme sürecinde özellikle Osmangazi Mahallesi'ndeki Halk-Der'de bir araya gelmeler etkili oldu. Ağırlıkla Dev-Genç'liler olmak üzere farklı siyasetlerin ortaklaşa çalışmalar yürüttüğü bu dernekte faal olanlardan biri de okuldaki ilk kavgada Ferruh'un yanında olan Naci Alpkan'dı; "Biz okula başladığımızda oradaki demokrat solcu arkadaşlarımız dağınık vaziyetteydi, farklı siyasetten olanlar vardı, onlarla bir araya gelmenin koşullarını yarattık, bunu da onlarla daha çok birlikte vakit geçirerek ve okul sorunlarını tartışarak yaptık. Öğrenciler genellikle Ertuğrulgazi, Sümer, Osmangazi, Kırmızıtoprak gibi civar mahallelerdendi, onlarla mücadeleyi ortaklaştırmak, okuldaki faşist işgali kırmak yönünde ne gibi çalışmalar yapabiliriz onları tartıştık. Okula hep beraber gidip

gelme, teneffüslerde birlikte hareket etme, koridorlarda faşistlerle sürekli dirsek teması, gerekirse karşı şiddet kullanma, kavga edip dayak atma gibi 3-4 ay boyunca faşistleri sürekli baskı ve tehdit altında tutarak, yıl sonunda okuldan uzaklaşmalarını sağlamaktı amacımız, bunu sağladık. Faşistler, Kanatlı'dan kayıtlarını alıp başka okullara gittiler, içlerinden tek tük kalanlar oldu ama onlar da seslerini çıkaramaz hâle geldiler. Böylece Kanatlı Lisesi'nde faşist işgal kırılmış oldu."

Ama faşist öğretmenler vardı. Ferruh Yılmaz; "Okulda o dönem neredeyse faşist kalmamıştı, tasdiknamelerini alıp bir kısmı Afyon Bolvadin'e diğer kısmı da başka yerlere gittiler, bizim okulda okuyamaz hâle gelmişlerdi" diye Naci'nin söylediklerini teyit edip devam ediyor; "Bu dönemin özelliği olan, 45 günde mezun olmuş öğretmenler vardı, hani o Eğitim Enstitülerindeki hızlandırılmış programla... İngilizce öğretmenimiz de onlardan ve aynı zamanda namlı faşistlerden biriydi. İngilizcem hiç iyi olmadı belki de bu yüzden. Neyse, bu geldikten sonra kendisiyle ağız dalaşına girişmiştik çünkü o sıralar devamlı faşist öğrencilere dayak atıyorduk bu da aklı sıra bize gözdağı veriyordu; 'Ülkü Ocaklarını zor tutuyoruz, Eğitim Enstitüsü'nü zor tutuyoruz' diyerek. Biz de okuldan atılması için imza kampanyası başlatmıştık."

22 Şubat 1978'de Ankara'da Mecliste MHP Grubu adına konuşan Elazığ Milletvekili Mehmet Tahir Şaşmaz yaygarayı koparıyordu: "Eskişehir'de Kanatlı Lisesi öğretmenlerden Ülkü-Bir üyesi İbrahim Oktay, okul bahçesinde taşlı kartopuna tutulmuş ve küfürlerle tehdit edilmiştir!"

Kanatlı'daki bu süreç, antifaşist öğrencilerin siyasal çizgilerini de ortaya çıkardı; kimileri HK'lı, kimileri İGD'li oldu. Ferruh, Dev-Genç'liler arasındaydı ve artık hem Osmangazi Halk-Der'e hem de Eskişehir Pasajı'ndaki Dev-Genç'e gidip gelmeye başlamıştı. Ferruh, Eskişehir Pasajı'nı ablası Şayende'den öğrenmişti ya da Osmangazi PTT'sinde memur olarak çalışan ve Halk-Der'in kurucularından olan Osman'dan...

"Okulda biz Osmangazi ve Sümer'in gençleriydik, faşistler tek tük mahalleden olsa da çoğu şehir merkezinden geliyordu ki bizim avantajımız buydu. Sonraki günlerde üst üste kavgalar oldu ama birdenbire okulda solcu, CHP'li, devrimci insan sayısı da arttı ve Kanatlı Lisesi, 5-6 ay içinde hızla Eskişehir'deki lise

mücadelesinin, gençlik mücadelesinin önemli mevzilerinden biri hâline geldi.

Çok hızlı bir şekilde siyasallaştık, hani teorik olarak birtakım kavramlar duyuyor birtakım dergiler okuyordum ama bunlar henüz yerli yerine oturmuyordu. Konuşurken, tartışmaya çalışırken 'antifaşist', 'antiemperyalist', 'oligarşi' sözcüklerini sık sık kullanıyordum. Hatta 'r'leri söylemekte zorlandığım için 'oligaşi' diyordum. Okulun önünde camekânlı arabasında ballı ballı dediğimiz tatlıları satan Bulgaristan göçmeni bir Nuri Amca'mız vardı, TİP'liydi, onunla zaman zaman muhabbet ederdik. Ben hızla politikleşiyorum ya ona da propaganda yapmaya başlamıştım. Bu benim 'r'leri söyleyemediğimi fark etmiş, adımı 'oligaşi' koymuştu! Tabii aynı şeyi zaman zaman görüştüğümüz ortaokuldan TİP'li, TSİP'li öğretmenlerimize de yapıyordum, aradan bir 6 ay falan geçtikten sonra onlar da bana takılmaya başladılar, 'Ferruh, hadi bizi de kurtarın' diye..."

Kanatlı Lisesi'nden çıkan bu pratik Osmangazi Mahallesi'ndeki derneğe taşınarak teorize edilmeye başlanmıştı ama bir sorun vardı! "Okuldan topladığımız insanları, derneğe götürüyor, orada sohbet ediyorduk. Hani 'Koyunun olmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler' hesabı, bu arkadaşlara bir şeyler anlatmak bana kalmıştı ama bende de bir şey yoktu ki! Tabii ben yine de bir sürü şey anlattığımı sanıyordum. Dev-Genç'ten derneğe gelip giden Mehmet Zorlu vardı o saymış bir gün, dedi ki; '60 kez antifaşist dedin, 70 kez oligarşi, vb.' Geriye başka kelime kalmış mıydı bilmiyorum ama bütün bunlar işin doğallığında bir şeyler yapmaya çalıştığımızın göstergeleriydi yine de..."

Ferruh, artık okul çıkışlarında eve uğrayıp çantasını bırakıyor ve oradan Eskişehir Pasajı'nın yolunu tutuyordu. Çağrı Kitabevi'nde kitapları, dergileri karıştırıyor, pratikteki hızlı gelişimine uygun bir teorik donanıma da ulaşmak için çaba harcıyordu. Aslında benzer süreçleri yaşamış pek çok insanın başından geçen ancak unutup gittiği ya da hatırlamak istemediği hani bir bakıma el yordamıyla yaşayıp gittiği devrimciliğinin o acemilik yıllarına ait hoşluklarını anlatırken Ferruh, hatıralarımızı da zenginleştiriyor: "Özellikle çok merak ettiğim ama o dönemde kimseye de soramadığım şeyler vardı. Bir kitap okuyordum, bakıyordum bazı yerleri parantez içinde koyu ya da *eğik* harflerle yazılmış, yanına da (abç) veya (age) notları

düşülmüştü. Okuduğum kitapların hepsinde bulunan ve bana göre 'Zurnanın zırt dediği yer'lerdi bunlar. Aslında diyordum, bütün kitapları okuyacağıma şu (a.b.ç.) ve (a.g.e.)'yi bulsam bu işi çözeceğim, ne varsa o kitaplarda var! O sıralar kimseye soramamış ancak zamanla bunların 'altını biz çizdik' ve 'adı geçen eser' demek olduğunu öğrenmiştim."

Tabii o süreçte teorik kazanım aynı zamanda Marksist jargonu kullanabilme becerisini de gerektiriyordu yani okuyup öğrendiklerini eğer ezberlenmiş kalıplar şeklinde değil de kendi içinde yoğurarak kendi cümlelerinle aktarabilmek, tartışmalara katılabilmek için ortak bir dil üzerinden iletişim kurmak istiyorsan dilinde de bir devrim yapmalıydın.

Ferruh böyle bir sıkıntı yaşadı mı bilemiyoruz ama o kitabevinde giriştiği tartışmalarda başı sıkışınca bakın ne yapıyordu:

"Bir süre sonra biraz laf yapabiliyordum artık, çok sıkıştığım yerde yalan yanlış alıntılar yapardım, 'Ama Mao der ki', 'Lenin diyor ki' diye... kısaca işin o dönemki özelliği açısından Mao'ya da Lenin'e de söylemedikleri şeyi söyletiyordum, beni o an için kurtaracak şey neyse artık. Bunların bir kısmında Yücel de beni destekliyordu, 'Böyle de şöyle de' diye, ilk böyle mi başladı bilemiyorum. Eğitim Enstitüsü'nden, Eczacılık ve Kimya Yüksekokulu'ndan arkadaşlarla tartışırken, işin içine önderlerin adını soktuğumda, 'Akan sular duruyor'du. Arada bir itiraz etme eğiliminde olanlar çıkıyordu ama benim orada sürekli bir şeyler karıştıran, okuyup eden biri olarak görünmem, onlarda tereddüt yaratıyordu. Yalnız bir keresinde Yücel, 'hadi hadi çok zorlama o kadar da değil artık' demişti!"

Nurettin Şekerler, Ferruh'u o günlerde Eskişehir Pasaji'ndan tanıyanlar arasında: "O gün bir toplantı vardı orada, Ferruh daha çocuktu kepçe kulaklarıyla falan, yanıma geldi, 'Arkadaş istersen sen de katılabilirsin toplantımıza' dedi. Peki dedim katıldım, bir baktım hepsi küçücük çocuklar, meğer liselilerin toplantısıymış. Önce birkaç kişi konuştu sonra sözü Ferruh aldı. Ferruh'un konuşması inanılmazdı, o sıralar *Devrimci Yol* dergisinde, 'iradi müdahale' üzerine bir yazı yayınlanmıştı, konuşulanlar onun üzerineydi sanırım. Ferruh 1971 öncesi ve sonrasını kıyaslayarak anlattı, çok doğru değerlendirmeleri vardı, hakikaten diyalektik kafalı bir çocuktu."

İşte o tartışmalar içinde çok hızlı büyüyüp olgunlaşan Ferruh o gün yaşanan safiyane durumları, tavırları ve duyguları, yanlışsa yanlış, doğruysa doğru terazisinde ölçerek hatırlarken ve "henüz çocuktuk", "aklımız ermezdi" demeden ama delidoluluklarını da es geçmeden, bugünden dönüp baktığında o günleri için şöyle diyor: "Kişiliğimiz, çocukluğumuz, o süreçte şekillendi ama bütün yaptıklarımızda hep sevgi vardı, sıcaklık vardı, hani dolu dolu yaşamak denilen şey vardı yani aslında çok kısa bir zaman dilimiydi, belki yatayda bir şey yoktu ama dikeyde gerçekten çok yoğun yaşanılan, elektrik alınan şeylerdi, bunları söylemek isterim."

Bir dönem Eskişehir Pasajı'ndaki kitabevinde yapılan sınırlı katılımlı sohbetler, oradaki derneklerden herhangi birinde veya pasajın geniş koridorlarında ya da büyük terasında yapılan geniş katılımlı tartışmalar, bir bakıma Eskişehir'deki devrimci-demokrat kitle için bir sosyalist akademi işlevi gördü. Pek çok devrimci teorik eğitimini burada zenginleştirdi, sempatizanlar teorik dönüşümlerini burada yaşadılar. Pratikten gelip teoriye aç olanlar ve teoriden yola çıkıp pratiğe açılanlar burada buluştular.

Geniş ve loş koridorları, alt katlardan gelen matbaa makinelerinin tıkırtılarının hep duyulduğu, kitabevlerinden devrimci türkülerin yayıldığı, akşamları serigrafide basılan afişlerin boya kokularının, ellerinde uzun fırçalarla onları bekleyenlerin bir taraftan tenekelerde hazırladığı sudkostiğin kokusuna karıştığı, miting günleri öncesi kocaman kocaman pankartların yazılıp hazır edildiği, teksir makinelerinde basılmış bildirilerin henüz mürekkebi kurumadan kucaklanıp dağıtıma çıkarıldığı, balya balya dergilerin şehirlerarası yolculuklardan alıp getirildiği ve fazla bekletilmeden okullara bölgelere paylaştırıldığı, şehrin neresinde bir yürek atmışsa, hangi köşesinde bir silah patlamışsa o telefonsuz ve internetsiz dünya günlerinde insan hızıyla koşaradım, sıcağı sıcağına ulaştırıldığı ve ona göre sloganların terastan göğe uçuruluveren güvercinler gibi havalandığı ya da yine koşaradım devrimcilerin şehre dağıldığı Eskişehir Pasajı, Türkiye solunun Eskişehir ölçeğinde harmanlandığı bir harekât merkezi gibiydi.

Sığ tartışmalara devrimci ayar

O yılların Eskişehir'inde devrimcilerle faşistlerin karşı karşıya gelerek çatıştıkları yerler, Akademi ve civarındaki okullar, Eğitim Enstitüsü, Cumhuriyet ve Kanatlı Liseleri ile Vişnelik, Osmangazi, Tepebaşı, Gökmeydan, Bağlar gibi mahallelerdi. Şehir merkezi açık bölge sayılırdı, buradaki çatışmalar daha çok bildiri dağıtımı ya da okula veya mitinge toplu gidişler esnasındaki karşılaşmalarda meydana geliyordu. Ülkü Ocakları ve MHP binalarının Köprübaşı'nda bulunması, buraya faşistlerin hâkimiyet bölgesi görüntüsü verse de devrimciler bu bölgeleri sık sık geçiş koridorları olarak kullanıyorlardı. Köprübaşı'ndan başlayarak Yediler üzerinden Odunpazarı'na doğru uzanan ve bir bakıma şehrin "piyasa caddesi" sayılan Hamamyolu'nun da faşistlerin denetiminde olduğu gibi bir algı vardı. Ancak devrimciler ne zaman bildiri dağıtacak olsalar, ilk çıktıkları yer burası olurdu. Şehir merkezindeki göreceli denetim daha çok gündüzleri için geçerliydi yoksa geceleri devrimciler, Ülkü Ocakları binası dahil o bölgeyi yazılamalar ve afişlerle donatabiliyorlardı. Devrimciler, şehir merkezinde Eskişehir Pasajı ile onun hemen yakınındaki Otogar ve Adalar bölgesi ile de istasyon olmak üzere şehirlerarası ulaşım merkezlerini denetim altında tutuyorlardı. Köprübaşı'ndan itibaren Porsuk Çayı kıyısından, Atatürk Caddesi'ne bağlanan ve Hamamyolu gibi gezinti yeri olan Adalar bölgesinde TÖB-DER ve TÜS-DER bulunuyordu.

Ankara'daki genel merkezi TKP'lilerin elinde bulunan Tüm Sağlıkçılar Derneği (TÜS-DER) Eskişehir şubesinin yönetiminde Yurtsever Devrimci Sağlıkçılar vardı. 8 Ekim 1977'de yapılan seçimleri Devrimci Sağlıkçılar kazandı. Bu sonuç, Eskişehir'de demokratik işlerliğin sürdürülmeye çalışıldığı memur ve okul derneklerinde –şehir genelindeki gelişmesine uygun olarak– Devrimci Yol siyasetinin yönetimlere gelmesi ya da en azından inisiyatif koyması anlamındaki sürecin başlangıcına işaret ediyordu.

TÜS-DER Eskişehir şubesinin yeni yönetim kurulu başkanı Bayram Çam oldu: "TÜS-DER ve TÜM-DER HK'lıların yönetimindeydi. Biz yaptığımız düzenli bir çalışmayla ve yurdumuzun diğer bölgelerinde yapılan devrimci çalışmalardan da esinlenerek ve Eskişehir'deki belli merkezileşmeyle birlikte TÜS-DER yönetimini ele geçirdik ancak bu yeterli değildi. Çünkü genel

merkezi TKP'lilerin veya o dönemdeki legal tanımlanmalarıyla 'İlerlemeciler'in elindeydi. Çeşitli engellemeler gündeme getirerek dernek yönetimini feshetmek istediler ama yanımıza aldığımız kitle desteği buna izin vermedi. Hem TÜM-DER hem de TÜS-DER'de biz çalışmaya başladığımızda tartışmalar HK'lılar ve İlerlemeciler arasında sosyal emperyalizm ve Maoculuk noktasında yoğunlaştırılmıştı. Günlerce süren bu dar grupçu tartışmalar zaman zaman gergin bir ortam yaratarak kavgalara neden oluyordu ve bu durumdan tabandaki kitle rahatsızdı. Biz işte bu ortamda kitlenin demokratik taleplerinden yola çıkan devrimci bir anlayışla muhalefeti örgütleyerek yönetimi aldık. Söz konusu kısır tartışmalar TÜM-DER içinde devam etti."

Bayram Çam, TÜS-DER içindeki çalışmaları; İbrahim Göltaş, Muammer Özhan, Kenan, Hikmet Akyol ve diğer Devrimci Sağlıkçılar ile birlikte sürdürdü. Derneğin çeşitli hastaneler, huzurevleri, çocuk yuvaları vb gibi yerlerde çalışan sayıları 300 civarında üyesi vardı.

Devrimci Sağlıkçılar yönetime gelir gelmez, sağlık çalışanlarının o günkü sorunlarından olan; fazla mesai, işyeri tazminatı, işyeri riski vb gibi konular üzerinde çalışmaya başladılar. O tarihlerde Ecevit hükümetinin çıkarmaya çalıştığı tam zamanlı çalışma uygulamasında sağlık çalışanlarının çıkarlarını gözeten iyileştirmelerin yapılmasına dair önemli adımlar atıldı.

Devrimciler için TÜS-DER deneyimi aslında hayatın sıcak alanlarında faşizme karşı mücadele ederken gösterdikleri tavrın farklı bir versiyonu idi. Eskişehir'de özellikle yüksekokullardaki faşist işgali kırma müdahalesinde, başbaşa kaldıklarında sosyal faşist – Maocu Bozkurt diye birbirlerinin boğazına sarılan TKP ve HK çizgisi, devrimcilerin varlığı sayesinde bir araya gelebiliyor ve enerjilerini faşistlere karşı doğrultabiliyorlardı.

Burada kendisinden daha önce söz ettiğimiz Muammer Civelek'in anlattıklarına bir cümleyle dönüp, bıraktığımız yerden onun dediklerine biraz daha kulak verelim. Muammer, o tarihlerde Endüstri Meslek Lisesi'nde okuyordu ve bir süre sonra Zeki Senger'in öğrencisi olacaktı. Muammer ve arkadaşı Kâmil Gündüz, bir gün okul önündeki bir kavgadan sonra, gruba katılıp Eskişehir Pasajı'na gitmişler, sonradan oradaki derneğin HK'lıların derneği, kavganın da İGD'lilerle HK'lılar

arasında olduğunu öğrenmişlerdi. Ama asıl öğrendikleri sosyal emperyalizmle sosyal faşizmin ne olduğuydu!

"Sonra bir bayram günü Kâmillerin evinde sohbet ederken, okuldan bir başka öğrencinin adı geçtiğinde bırak ya şu sosyal faşisti demiştim ben. Kâmil'in o zamanki eniştesi Ata Abi de vardı evde, 'Oo' dedi Ata Abi 'sosyal faşistler de mi var, bana da anlatsanıza şu sosyal faşizmi...' Biz dilimiz döndüğünce anlattık. O, bize 'Bunlar doğru olabilir ama ne kadar doğru olduğuna biraz kafa yorun, önce emperyalizmin ne olduğunu bir öğrenin, sosyal emperyalizmi nasılsa öğrenirsiniz sonra' dedi. Tabii biz o zamana kadar bunun farkında değildik. O yaz dönemi bizim için bir değişim dönüşüm süreci oldu, Dev-Genç'e gidip gelmeye başladık, Ata Abi'nin Dev-Genç'li olduğunu ben o zaman öğrendim, sanırım Kâmil biliyordu ama bize herhangi bir siyasi eğilim belirtecek bir şey dememişti Ata Abi. Biz emperyalizm sözcüğünü belki duymuştuk ama o konuda yeterli bir bilgimiz yoktu çünkü HK'nın taraftarı olmuştuk zaten, sorgulamamız o gün başlamıştı, Ata Abi bize bir adres göstermedi sadece kafamızda bir soru işareti oluşturdu, ondan sonra yolumuzu biz kendimiz bulduk."

İdeolojik anlamda karşındakinin kafasını açmak bazen pratik içindeki tavırla bazen de Muammer'in anlattığı gibi bir soru sormakla mümkün olabiliyor. Zahmet dereceleri farklı olsa da her iki yöntem de işe yarıyor anlaşılan. Tabii burada Ata'dan söz etmemiz gerekiyor, adı daha önce Zeki Senger'in Eskişehir'e geldiği süreçte bir cümle içinde ve şu şekilde geçmişti; "Ata Ala ve Veyis Erdem'in de ona katılmasıyla birlikte Eskişehir TÖB-DER içinde nicel varlıklarının epeyce üstünde bir nitel performans göstererek devrimci hareketin gelişip serpilmesinde önemli bir rol üstleneceklerdir." Zaten Ata'nın da aramıza katılma zamanı geldi ama önce TÜS-DER deneyimine dair Bayram Çam'ın değerlendirmesini bağlamamız gerekiyor:

"Devrimci Yol çizgisinin ortaya konulmasıyla birlikte solda, nasıl birden yoğun bir gelişme, bir patlama, bir canlılık, bir çekim merkezi oluştuysa, biz de TÜS-DER içindeki bu tavır ve davranışımızdan dolayı tabanı yanımıza çekebildik. Yani kitlenin anlamadığı bilmediği soyut bir revizyonizm kavramı etrafında istediğin kadar fırtına kopar, karşındaki insan bunu anlamıyordu, sen anlatıyorsun ama onun sorunu o değil, bambaşka

bir şeydi. Diğer iki grup ağırlıklı ve sürekli olarak bu meseleyi tartışıyorlar; konuyu Arnavutluk'a bilmem nereye kadar uzatıp bin bir dereden su getirip, o tezlerine dayanak yapmak için saatlerce kendi dergi ve gazetelerindeki yazıları adeta bire bir okuyorlardı. Sonunda insanlar bundan sıkılıp toplantıları terk etmeye başlamışlardı. Hatırlıyorum, bu toplantıların sonlarına doğru diyelim başta 20 kişi varsa 17'si gitmiş, geride kalan biz üç kişi hâlâ tartışmaya devam ediyorduk, üstelik ne zaman gittiklerinden haberimiz bile olmuyordu. İşte ondan sonra biz bu türden tartışmaların sonuç getirmeyeceğini anladık. Tartışmak elbette gerekiyordu ama bütün gün bu polemiklerin içinde boğulup gitmek hiçbir şeye yaramıyordu. Biz iş üretmeliydik. Evet, tartışırsın ama sonra işe koşarsın. Bizim en büyük kazançlarımızdan biri bu oldu. Ne onların kavgalarına direk olarak muhatap olduk ne kavga ettik ama ne de es geçtik. Tartışmaları hep faydalı olabilecek dozda sürdürdük. Tabii bu arada bizim bölgelerdeki arkadaşlarımızın faşistlerle başa baş dişe diş bir mücadeleye girişmiş olmaları, faşist saldırılara karşı nöbet tutmaları, alttan alta ısıtılan Alevi-Sünni çatışmalarının meydana gelebilme ihtimaline karşı uyanık durmaları, sağlık çalışanları arasında özel bir duyarlılık da yaratıyordu. Zaten bizim de gelişen bu çatışma ortamı içinde, dernekte laf yarıştırma, enerjimizi orada harcama gibi bir lüksümüz giderek azalıyordu."

Bayram Çam'ın anlattıklarındaki bütünlüğü bozmamak için zamanın biraz ileri sarılması gerekti. Şimdi Ata'yı aramıza katarken Bayram'ın kaldığı yerden biraz daha ama biraz da somutlayarak devam edelim: "Bizim etkin olduğumuz mahallelerden biri de Vişnelik'ti" diyor Ata, "onun hemen arka tarafında Sümer Evleri'ne doğru faşistlerin kontrol ettiği 33 Evler bölgesi vardı. Şehir merkezine yakın ve genellikle çalışan kesimlerin oturduğu mahalle; güney tarafından Yıldıztepe'ye yakın olması, Cumhuriyet Lisesi'nin burada bulunması nedeniyle stratejik öneme sahipti. Vişnelik'te yapılan çalışmalara öğretmen olarak ben de katılıyordum, amacımız halkı faşistlere karşı örgütlemek ve devrimci hareketle dayanışmalarını sağlamak, gerektiğinde faşist baskılara karşı onları direnişe seferber etmekti. Vişnelik'te Direniş Komitemiz vardı, ben ve Oğuz ve birkaç genç arkadaş birlikte çalışıyorduk. Ev ev dolaşır, bildiğimiz demokrat antifaşist aileleri ziyaret eder, onlarla konuşur, faşist baskılara karşı birlikte

direnme eğilimlerini artırmaya çalışırdık. Sürekli temas hâlinde olduğumuz 8-10 aile vardı, bunların çoğu bize sempati duyan memur, öğretmen arkadaşların aileleriydi. Zaman zaman ve gerektiğinde bu ailelerin evlerinde kalırdık. Böylece hem onlarla ilişkileri geliştirir hem onları faşist saldırılara karşı korur hem de onlara yalnız olmadıklarını hissettirirdik. Bu insanların bir kısmı sonra bizim aramıza katıldılar, evlerde bizim dışımızda 6-8 kişinin katıldığı toplantılar yapmaya başladık. Herkes kendi imkânı ölçüsünde bağış da yapıyordu. Bu yolla, bizim öğretmen ya da memur örgütlenmesinden ilişkimiz olan insanlar, mahalle çalışmasında da seferber edilmiş oluyorlar, tanıdıkları özellikle demokrat diğer insanlarla bize ilişki kazandırıyorlardı. Vişnelik'te farklı sol siyasetten insanlar da vardı, bunların içinden bazıları bizim çalışmalarımızı, faşist saldırılara karşı direnişi sadece bizim örgütlediğimizi görünce bizimle temasa geçerek çalışmalarımıza katıldılar."

Onun yukarıda anlattıklarından "Direniş Komiteleri" repliğini şimdilik bir kenara ama gözümüzün de önüne koyarak, kısaca Ata'nın Eskişehir'e geliş hikâyesine bir bakalım.

1953 Mardin-Nusaybin doğumlu Ata Ala, Diyarbakır Öğretmen Okulu son sınıfında öğrenciyken bakanlığın aldığı bir kararla bütün son sınıf öğrencileri gibi Gaziantep Öğretmen Okulu'na gönderilir. Bu öğrenciler arasından, devrimci düşünce ve davranışları gelişmeye başlayanlar yeniden farklı illere sürgün edilir. Ata'nın payına Trabzon düşer. Burada okulu bitirince 1974-75 döneminde Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'ne kaydını yaptırır ancak çeşitli nedenlerle orada okuma olanakları ortadan kalkınca kaydını dondurarak öğretmenlik yapmak için başvurur ve Bayburt'a atanır.

Ata, Bayburt'tayken 1977 yılının 3 Kasım'ında Ankara'da bir araya gelen ve aralarında TÖB-DER, TMMOB, TÜM-DER, Halkevleri, TÜTED, KÖY-KOOP, DGDF, ÇHD, TAHD, TİB, TÜMAS, TÜMOD, ATO, PİM, SGB, DHKD, İM-DER, TÜM-OR-DER, TÜM-ZERBANK-DER, ENERJİ-DER, İŞÇİ KÜLTÜR-DER, T. Ziraatçılar Derneği, DEVSAN-DER ve ANK. Demiryolları Memurları DER'in bulunduğu 24 demokratik kuruluşun başkanları bir basın açıklaması yaparak, 5 Kasım 1977 Cumartesi günü Bursa, Trabzon ve Denizli'de yapılacak olan "Taban Fiyatlarını, Hayat Pahalılığını ve Faşist Baskıları Protesto" bölgesel miting ve yürüyüşlerini

destekledikleri açıklayarak, bu bölgelerdeki üyelerini, bağlı şube ve temsilciliklerini ve emekçi halkı miting ve yürüyüşlere katılmaya çağırırlar.

Bu mitingler, *Devrimci Yol* dergisinin 5 Ekim 1977 tarihli 4. özel sayısındaki çağrıyla ülke genelinde başlattığı ve 11 Aralık 1977'de yapılacak yerel seçimlere dek sürecek olan "Faşist Zulme ve Pahalılığa Karşı Direniş Kampanyası" çerçevesinde hayata geçirilmektedirler. Bu kampanyaya biraz sonra *Devrimci Yol* dergisinden alıntıladığımız satırlarla yine dönmek üzere biz Ata'nın hikâyesine devam edelim. O hafta sonu Trabzon'daki mitinge katılacakken Ata'nın eline atama yazısı ulaşır ve Trabzon yerine kendini Eskişehir'de buluverir.

"Ben 1974 yılından itibaren Eskişehir'e gelir giderdim, o zamanki eşim Eskişehirliydi çünkü. Ancak Eskişehir'e atandıktan sonra buradaki Devrimci Öğretmen hareketi içinde yer aldım. Eskişehir'e geldiğimde siyasi çizgim belliydi, o yüzden TÖB-DER'e gidip oradaki arkadaşları bulmak zor olmamıştı. O zaman küçük bir gruptuk ama sonraları hareketin ülke genelindeki gelişimiyle birlikte bizim grubumuz da genişledi. Türkiye'deki devrimci hareketin gelişmişliği düşünüldüğünde Eskişehir biraz farklıydı. Faşist baskıların arttığı dönemde özellikle öğretmen–memur kesiminde çok taban bulamadığı bir dönemdi, biz daha çok o tabanı genişletme çalışmaları içerisindeydik. Bunun nedeni Devrimci Öğretmen'e yakın olabilecek unsurların, lider kadroların Seyfici denen hareketten TKP çizgisine kaymış olmalarından kaynaklanıyordu. Devrimci Öğretmen hareketinin gelişmemesinin en önemli nedeni bence buydu."

Ata'nın anlattıklarından devam edelim: "Eskişehir'e geldiğim dönemde tanıştıklarımdan, memur-işçi kesiminde çalışan Bayram Çam vardı. Eskişehir Pasajı'nda gençlik hareketinden bazı tanıdıklarım da oldu. Tabii TÖB-DER'de ilk Zeki'yi bulup onunla tanışmıştım. Bir de Tahsin Doğan vardı ki o bir süre sonra Ankara'ya gitti, TÖB-DER Ankara Şube Başkanı oldu. Devrimci Öğretmen olarak birkaç kişiydik zaten, sonra da Veyis geldi. TÖB-DER'de sosyal demokratlar ağırlıktaydı, TİP'liler ve Seyfi'nin yanından gelip TKP'li olanlar vardı. Önceleri bizi grup olarak bile kabul etmiyorlardı. Zamanla TÖB-DER yönetimiyle ilişkilerimiz gelişti. Orada öğretmenlerle ilişki kurma, bildiri

dağıtma, genelde varolan siyasi hareketi öğretmen kesimi içinde yaygınlaştırma gibi çalışmalar yapmaya başladık. Bununla beraber Devrimci Yol'a karşı duydukları sempatiyle kendiliğinden bizim grubumuza katılan öğretmen arkadaşlarımız oldu ve böylece sayımız artmaya başladı. Birlikte eğitim çalışmaları yaptık. Görüştüğümüz sağlıkçı arkadaşlar vardı, onlar TÜS-DER çatısı alında çalışıyorlardı onlarla da irtibatlıydık. TÜS-DER, düzenlediği bir gecede atılan sloganlar bahane edilerek valilikçe kapatıldı. Dernek binasını elden çıkarmamak ve aynı zamanda memur çalışmalarını sürdürebilmek için, aynı adreste bizim arkadaşlar Memur-DER'i kurdular. Odalardan sadece biri TÜS-DER'e ait gösterilerek onun kapısı mühürlendi ama diğer bölümler Memur-DER adıyla faaliyetini sürdürdü. Böylece hem TÜS-DER resmen kapatılmış olsa da pratikte işlerliğini korudu, hem binanın kirası karşılandı hem de memur çalışması genel bir faaliyet çatısı altında yürütülmüş oldu."

EN GENİŞ KİTLE İÇİNDE EN DAR KADRO ÇALIŞMASI

Devrimci Yol dergisinin 5 Ekim 1977 tarihli 4. Özel sayısında duyurulan "Faşist Zulme ve Pahalılığa Karşı Direniş Kampanyası" ile ilgili satırlara bir göz atalım:

> İçinde bulunduğumuz günlerde faşist güçlerin tüm emekçi halka yönelik saldırıları yoğunlaşarak ve ekonomik-siyasi-sosyal alanlarda genişleyerek devam ediyor. Halk ağır bir sömürünün altında tam anlamıyla ezilirken, yaşam tüm emekçi halk için çekilmez hale getirilirken, halkın örgütsüz ve dağınık olmasından ve devrimci bir önderlikten yoksun oluşundan yararlanılarak (hâkim sınıflar) yalan ve demagojilerin arkasına saklanarak, anarşiye, terörizme karşı mücadele görüntüsü arkasında halka gözdağı vermeye yönelik terör yöntemleriyle egemenliklerini sürdürüyorlar.
>
> Bu nedenle "Faşist Zulme ve Pahalılığa Karşı Direniş Kampanyası" açıyoruz. 11 Aralık'taki yerel seçimlere kadar sürecek olan bu kampanya süresince faşist güçlerin yalan ve demagojilerinin açığa çıkarılması, faşist terörün etkisizleştirilmesi ve halkın direniş gücünün artırılması yolunda en geniş güçlerin ve tüm antifaşist halk kesimlerinin harekete geçirilmesini amaçlıyoruz.
>
> Bunun için geniş kitlesel eylemler, yürüyüş ve mitingler, forumlar, tartışmalı toplantılar düzenlemek, halk kitlelerinin somut talepleri

doğrultusundaki eylemlerini devrimci bir antifaşist mücadele kampanyasının unsurları haline getirmek,

Faşist saldırı ve teröre karşı bütün halk güçlerinin direniş ve mücadele birliğini gerçekleştirmek,

Faşist saldırılara karşı savunma gereklerini sağlayacak şekilde, tüm antifaşist güçlerin eylem beraberliğini oluşturmak için çalışmak,

Bütün emekçi halk kesimlerini ve tüm halktan yana güçleri bu doğrultuda tüm olanaklarını seferber ederek mücadeleye atılmaya çağırıyoruz.

Bu çağrıyla birlikte Devrimci Yol, ülke düzeyindeki örgütlenmelerini harekete geçirerek 3 aylık kampanya süresi boyunca; yazılamalar, afişlemeler, kahvehane toplantıları, forumlar, korsan eylemler, yürüyüş ve mitinglerle halkla buluşarak onlarda direnme eğilimlerini açığa çıkararak ve diğer antifaşist güçlerle birlikte ortak mücadeleyi hayata geçirmek için seferber etti. Elbette bu süreç esas olarak Devrimci Yol'un diğer sol siyasetlerden farkının hem teorik hem de pratikteki karşılığıyla ortaya çıkışının bir göstergesi oldu. Kampanya ile birlikte Direniş Komiteleri tartışılmaya başladı. Ancak bu tartışmalar masa başında salt teorik düzeyde sürdürülen tartışmalar şeklinde değil bizzat hayatın içinde, farklı bölgelerde yaşanan farklı pratiklerin kazandırdığı deneyimlerin süzülmesi şeklinde sürdürüldü. Yani hem bir taraftan Direniş Komiteleri bölgelerin somut koşullarından yola çıkılarak yapılandırılmaya çalışılıyor hem de bu yapılanlar *Devrimci Yol* dergisinin sayfalarında sunularak tartışmaya açılıyordu. Zaten 4. Özel Sayıda yer alan aşağıdaki satırlar, hiç kimse merkezî olarak bir talimat ya da reçete beklemesin diyerek, Direniş Komitelerinin örgütlenmesini hayatın farklı, zengin, çok çeşitli pratiklerine bırakıyordu:

Devrimci hareketin kitlelerdeki cepheleşme eğilimine devrimci müdahalede bulunmanın örgütsel birimi olarak Direniş Komitelerini gündeme alması ve bu komitelerin bütün yurt düzeyinde oluşturulması yolunda mücadeleye girişmesi, içinde bulunduğumuz nesnel koşulların bir ürünüdür. Devrimciler her zaman somut koşulların somut tahlilini yaparlar. Bir başka deyişle toplumsal yaşamın çok yanlı pratiği içerisinde stratejik hedefe ulaşmak amacıyla devrimciler, devrimin uzun ve dolambaçlı yolunda katetmek zorunda bulundukları her aşamada doğru bir devrimci inisiyatif kullanmak için doğru tahlillere dayanmak zorundadırlar.

Direniş Komiteleri; faşizme karşı CHP tabanındaki kararlı antifaşist unsurlardan, solun tüm kesimlerine kadar antifaşist cephede yer alan tüm unsurları kapsaması gereken kitlesel nitelikteki örgütlenmeler olarak kurulabilir. Doğaldır ki bu kitlesel örgütlenmenin işlerliğini sağlayacak üst örgütlenmelerin oluşturulması kaçınılmazdır. Bu üst örgütlenme en ileri en bilinçli, unsurlardan oluşmalıdır.

Direniş Komiteleri faşizme karşı kitle ve kadro çalışmasını birlikte yürütebilecek, savunmanın çeşitli biçimlerini, kitle ve kadro eylemlerini birlikte sürdürebilecek bir içeriğe sahip olmalıdır. Kısacası Direniş Komiteleri, ne birkaç kişinin bir araya geldiği birimler, ne de geniş kitlelerin bir araya geldiği şekilsiz topluluklar değildir. Direniş Komiteleri, en geniş kitle içerisinde en dar kadro çalışması ilkesinin hayata geçirileceği platformlar olarak ele alınmalıdır.

Her şeyden önce şu nokta kabul edilmelidir ki Direniş Komitelerinin örgütlenmelerinin alacağı biçimler konusunda hiç kimse bir reçete sunamaz. Ne yapılması gerektiği konusunda en ince noktasına kadar talimat bekleyen memur devrimciliği anlayışı kabul edilemez. Bu konuda en ince noktasına kadar şemalar, örgütlenme taslakları bekleyenlerin en kısa zamanda bu anlayışlarını terk edip, bundan önceki, bu ve bundan sonraki genelde getirilenleri kendi bölge ve birim koşullarını değerlendirip, hayatın tayin edici gelişmesi içinde ortaya çıkacak zengin deneylerinin potası içinde eritmelidirler. Bu konuda önceden şekillendirilmiş kalıplara yer yoktur.

Devrimci Yol dergisi "Faşist Zulme ve Pahalılığa Karşı Direniş Kampanyası" sürecinde farklı siyasi görüş temsilcileriyle yaptığı mülakatlara 28 Kasım 1977 tarihli 11. sayısının sayfalarında yer verdi. Çeşitli soruların muhataplarınca yanıtlandığı bu mülakatlarda; "Faşizme karşı mücadele somutta bir antifaşist (demokratik) iktidar alternatifi gerektirmektedir. Zira bu sorun da nihayet bir iktidar sorunudur. Ülkemizde faşizme son verecek bir antifaşist halk iktidar alternatifi ne olabilir, ne olmalıdır?" sorusuna Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı Mehmet Ali Yılmaz şu yanıtı veriyordu:

Örgütlenme denilince akla geniş, kitlesel demokratik örgütlerde toplanmak geliyor. Bu örgütlerin önemini küçümsemiyoruz ama yetersizdirler ve kitlelerin savunma ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktırlar... Zamanla tamamen geçersiz hâle gelebilirler. Bu yüzden örgütlenme faşist saldırıları yerinde karşılayabilecek nitelikte olmalıdır. Bu da halkın içinde bulunduğu doğal yaşam içinde; işyerinde, okulda, mahallede vb örgütlenmesi gereğini gündeme getiriyor. (...)

> Mevcut devlet aygıtındaki faşist örgütlenmeler temizlenmeden, emperyalizme karşı bağımsızlık gerçekleştirilmeden, ulusal sorun çözülmeden, faşizme karşı mücadele başarıya ulaşamaz. Bunlar demokratik halk devrimimizin görevleri içinde de yer almaktadır. Kısaca faşizme karşı mücadele, emperyalizm ve oligarşi ile uzlaşmaz çelişmeleri olan halk sınıflarının demokratik iktidarını hedefleyebilir. Bu noktada tekrar Direniş Komiteleri sorunu gündeme getirilmelidir. Direniş Komiteleri bir yandan da halk iktidarı organları olmaya da yönelmelidir. Daha doğrusu bu anlayışla kavranmalıdır. Tabii ki bugün Direniş Komiteleri pratiği yeterince gelişkin değildir. Ama sorun bu geniş perspektif içinde de ele alınabilir, alınmalıdır.

Yukarıdaki satırlar, Direniş Komiteleri önermesinin basitçe bir antifaşist savunma örgütlenmeleri olmadığını, olmaması gerektiğini, Direniş Komitelerinin esas olarak ilerleyen süreçte ortaya çıkacak halk iktidar organlarının nüveleri olması gerektiği ve içlerinde bugünden yarının ilişkilerini de taşıması gerektiği gibi diyalektik bir bakışı da ortaya koyuyor.

1978 yılı, Direniş Komiteleri tartışmalarının farklı bir platformda "suni denge", "öncü savaşı" ve "halk savaşı" gibi başlıklar altında içerden bir tartışmayı tetikleyerek, Devrimci Yol içinden özellikle İstanbul kanadının başını çektiği itirazcı bir grubun giderek kendilerini ayrıştırma sürecine de sahne olacak. Zamanı geldiğinde bu olayın Eskişehir sürecine bir göz atıp geçeceğiz.

Madem *Devrimci Yol* dergilerini önümüze koyduk, şimdi de 15 Ocak 1978 tarihli 13. sayıya bir göz atalım; bu derginin sayfaları arasında, Eskişehir'den hareket adına gönderilmiş kampanya sürecini değerlendiren bir mektup var çünkü. Ama mektubu okuyunca biz burada yüz küsur sayfa boyunca hikâye anlatmışız demek ki diyesi geliyor insanın.

> Direniş kampanyası boyunca neler yaptığımıza geçmeden önce bölgedeki örgütlenmenin subjektif konumunu ortaya koymak gerekir. Hareketin geçmişi oldukça yeni olduğundan şu anda bir toparlanma süreci yaşanmaktadır. Kitlelerin geçmiş harekete olan sempatilerini Devrimci Yol siyaseti doğrultusunda bilinçli ve kararlı, merkezi yapıya bağımlı olarak örgütlemek önümüzde duran görevlerin en yakın halkasını oluşturmaktadır. Bir yandan hareket kendiliğindenci gelişimden sıyrılıp, merkezi bir yan kazanırken, diğer taraftan merkezi yapıya bağımlı mahalli örgütlenmelere gidilmiştir. Mahalli örgütlenmeler aracılığıyla geniş yığınlarla organik bağlar kurma ve yığınları antifaşist

halk eylemleri saflarına çekmenin şartları yaratılmaya çalışılmıştır. Merkezi yapıda ve mahalli örgütlenmeler içinde geniş yığınlar içinde dar kadro çalışmasının geniş yığınlar içinde çalışmaya ilişkin bölümüne ağırlık verilmiştir. Daha üst siyasi görevleri yerine getirecek dar kadro çalışmasına gidilememesinden dolayı hareket pratiğin dar sınırları içinde hapsolup bir türlü bu pratiğin kendiliğindenci çalışma biçimlerinden kendini kurtarıp daha üst siyasi görevlerin yerine getirilmesini gerçekleştirecek bir merkezileşmeye "herkesin her şeyi bilmediğini, herkesin her şeye karışmadığı ve her işe koşturmadığı" bir örgütlenmeye gidilememektedir. Bunun gerçekleştirilebilmesi geniş yığınların somut taleplerinden hareketle yığınları siyasi hedefler doğrultusunda direniş komiteleri içinde örgütleyip aynı zamanda hareketimizi genelinde kavramış unsurlara pratik içerisinde siyasi inisiyatif kazandırıp hareketin siyasi perpektifini net bir biçimde kavratıp, onları değişik ve daha üst düzeyde siyasi görevleri yerine getirebilecek nitelikli unsurlar haline getirebilmek ile başarılabilinecektir. İşte biz böyle bir merkezi yapının yaratılması, sıçrama ve kendini aşma sürecini yaşıyoruz.

Hareketin subjektif konumunu böylece değerlendirdikten sonra, özel olarak direniş kampanyasına ilişkin çalışmaları tam olarak (hayata geçirdiğimizi söyleyemeyiz...) derginin çıkarttığı özel sayıları mahalle kahvehanelerinde gerekli ajitasyon ve propagandasını da yaparak sattık. Kampanyaya ilişkin kahvehane toplantıları düzenledik, halka bu sömürü ve zulüm düzenine karşı ne yapmamız gerektiğini anlattık. Halkı direnmeye, faşist terörü geri püskürtmeye, yaşamı savunmaya çağırdık. Faşizme karşı kitlesel eylem birliğine çağıran afişlemeler yaptık. İşçilerin yoğun olduğu mahallelerde direniş kampanyasına ilişkin yazılamalar yaptık. Kitlelerin somut taleplerinden hareketle onların bu taleplerini siyasi iktidara yönelten, kitleleri devrim saflarına çağıran somut biçimde kaleme alınmış bildiriler dağıttık. Fakat bağış kampanyası çalışmaları gerekli biçimde yerine getirilemedi. Bunu bir eksiklik olarak kabul ediyoruz. Bu çalışmaları, geniş yığınların antifaşist tepkilerini eylem platformuna kanalize edemedik. Bunda hareketin şu andaki subjektif konumunun büyük payı vardır. Yerel seçimlere ilişkin ise düzen partilerini teşhir edici, halkın gerçek kurtuluşunun nasıl gerçekleşeceğini açıklayan kahvehane toplantıları düzenledik. Bağımsız adaylar çıkarmaya çalıştık ama bunu başaramadık. Yalnız desteklenebilecek adayları destekledik.

Tüm bunlardan çıkarttığımız dersler sonucunda en geniş yığınlar içinde en dar kadro çalışmasını hayata geçirebilecek bir merkezileşmeyi bir an önce gerçekleştirebilmenin, hareketini sınıflar mücadelesinin şu anda önümüze çözmek için koyduğu ve dayattığı devrimci görevler olduğunun bilincindeyiz.

Uzun ve dolambaçlı cümleler içinden sağsalim geçebilenler, mektupta özetle söylenmek istenenin şu olduğunu anlayabilir: Biz Eskişehir'de henüz yeniyiz. Dağınık ve kendiliğinden bir yapının merkezî olarak örgütlenmesi sürecini yaşıyoruz. Bunun için mahalle örgütlenmeleri çalışmalarımız var. En geniş kitle içerisinde en dar kadro çalışması anlayışının henüz en geniş kitle çalışması aşamasındayız(!). Pratiğin dar sınırları içinde hapsolup kaldık.

Devrimci Yol adına Eskişehir'den gönderilen bu mektubu 40 yıl sonra değerlendirmeye kalkışmak ne kadar doğrudur bilinmez ancak burada bir noktaya değinmeden geçemeyesi geliyor insanın.

> Merkezi yapıda ve mahalli örgütlenmeler içinde geniş yığınlar içinde dar kadro çalışmasının geniş yığınlar içinde çalışmaya ilişkin bölümüne ağırlık verilmiştir.

Kendi içinde bir bütünlüğü olan bir örgütlenme anlayışını ikiye ayırır gibi, biz şu bölümüne ağırlık verdik, demek ne demektir? *Devrimci Gençlik* dergisinin daha Kasım 1976'da yayımlanan 14. sayısında şöyle deniyordu:

> En geniş kitle çalışması içinde en dar kadro çalışmasından, kitlelerin siyasi eyleme sokulmasını ve siyasi eylemin çeşitliliğini göğüsleyebilecek kalıcı çalışmayı anlamalıyız. Kalıcı çalışma, kitlelerin içinden en iyi unsurların siyasi eyleme sokulması ve örgütlenmesidir. Bu örgütlenme geçici istekler, ekonomik-demokratik talepler gibi kısa vadeli isteklerin elde edilmesiyle sınırlı olmayan bir siyasi çalışmaya kitlelerin içinden çıkardığımız en yetenekli insanların sokulabilmesidir.

Eskişehir mektubunda, "bağış kampanyası çalışmaları gerekli biçimde yerine getirilemedi" dense de *Devrimci Yol* dergisinin 3 Şubat 1978 tarihli 14. sayısında Eskişehir hanesinde 2.000 TL kadar bir miktar yer almıştır (Bu rakamı anlamlandırabilmek için o tarihte 500 kuruş olan dergi satış fiyatı ile bir kıyaslama yapılabilir).

Derginin aynı sayısında kampanyaya ilişkin yapılan değerlendirmede eksiklik ve hataların bir kısmının yerel olmakla birlikte, devrimci hareketin geneline ilişkin de örgütsel, siyasi

ve ideolojik eksikliklerin bulunduğu, özellikle ideolojik kavrayış eksikliğinin giderilmesine yönelik temel teorik eğitimin ve teorik tartışmanın ön plana çıkarılmasını, yoğunlaştırılmasını, bunun için de geniş kapsamlı bir "Teorik Eğitim ve Tartışma Kampanyası"nın örgütlenmesi gerekliliğinin altı çizilmektedir. Ancak yine de kampanya çalışmalarının devrimci hareketin yurt çapındaki gücünü açıkça ortaya koyduğu da hatırlatılarak, özellikle kampanyanın sonlandırıldığı Ankara'daki 15 Ocak Mitingi'nin Devrimci Yol'un gücünü dosta da düşmana da gösterdiği belirtilmektedir.

İlk miting

Devrimci Yol'un Yumruklu Yıldızı, Eskişehir duvarlarında boy göstermeye başladıktan 10 ay sonra Eskişehir'deki devrimciler ilk mitinglerini yapmak için kollarını sıvarlar. Bayram Çam, 1973 yılında Eskişehir'e ayak bastığı günden itibaren devrimci görüşleri yaymak, insanları devrimci saflara kazandırmak için çaba harcıyordu. "Devrimci Gençlik ve Devrimci Yol olarak Eskişehir'de bağımsız bir şekilde tepkimizi göstermek ve hem de şimdiye dek yaptığımız çalışmaların bizi nereye getirdiğini somut olarak görmek, bir anlamda boyumuzun ölçüsünü almak istedik." Miting çalışmaları sürecinde hem şehir merkezinde hem de mahallelerde afişlemeler, duvar yazılamaları yapıldı, bildiriler dağıtıltı. Civar köyler dolaşılıp kahvehane toplantıları düzenlendi. Mitinge diğer siyasi kuruluşlar da davet edildi ancak sadece Halkın Kurtuluşu katıldı. 12 Mart 1978 Pazar günü Odunpazarı Meydanı'nda coşkulu bir kalabalık toplandı. Önceki mitinglere göre daha yoğun bir katılımla oluşturulan yürüyüş korteji Atatürk Lisesi, Yunusemre Caddesi, yoluyla Otogar önünden geçerek 27 Mayıs Caddesi'ni izleyip Şeker Fabrikası önüne ulaştı ve miting burada sona erdi.

"Hayat Pahalılığını, İşsizliği ve Faşizmi Protesto" Mitingi'nde Devrimci Yol pankartı arkasında Eskişehir Dev-Genç, Yıldıztepe Kültür ve Dayanışma Derneği, Osmangazi Halk-Der, TÜS-DER kortejleri yer alır. "Hakikaten 1978 başında o zamana kadar yaptığımız çalışmaların semeresini görmüş, toplamıştık ve değerlendirme imkânımız da olmuştu" diyor Bayram Çam; "Tabii bunun yanında Dev-Genç çizgisinin yükseköğrenim ve diğer

çalışan gençlik arasında taban bulmasıyla beraber Devrimci Yol hareketinin de artık ülkede yayılmaya başladığını merkezileşmeye başladığını da vurgulamak ve hakkını vermek lazım, onun da büyük etkisi olmuştu. Böylece Eskişehir'de artık bundan sonra ne, nasıl yapılabilirin değerlendirmesini yapabilecek somut veriler oluşmuştu elimizde. Bu arada yeni genç arkadaşlar ortaya çıkmışlardı, işçi sendikalarından da bize sempati duyan işçi arkadaşlar vardı... Bunlar daha önce ilgisiz duran, herhangi bir yaklaşım, sıcaklık göstermeyen ve devrimcileri maceracı gören sarı sendikalara üye idiler ki bunların arasında sadece TÜRK-İş'e değil DİSK'e bağlı olanları da vardı. Bu arkadaşlar işte bu mitingden sonra özellikle bize güven duymaya başladılar. Bunu açıkça gözlemledik ve hissettik. Peki, biz bundan sonra ne yapmalıydık? Daha sistemli, daha düzenli, kadrolaşmaya daha önem vererek, daha profesyonel kadrolar yaratmalıydık. Artık olaylara müdahale edebilecek bir örgütlenmeyi yaratmak ve onu bir üst noktaya sıçratabilecek anlamda çalışma yapmak, toparlanmak gerekiyordu."

Miting sonrasında, daha önce ulaşılamamış mahallelerden Devrimci Yol sempatizanları, hareketle ilişkiye geçmeye başladı. Ancak örgütlülük henüz bu taleplerin hepsine karşılık verecek düzeye ulaşmamıştı. Bazıları varsa eğer civardaki okul örgütlenmeleriyle ilişkilendirildi, bazıları da çalışma başlatılan yakın mahallelerden biri aracılığıyla kontrol edilmeye çalışıldı. Direniş Komiteleri oluşturmak için en uygun potansiyele sahip olan Yıldıztepe ise şimdilik çatışmalardan uzak kalmanın rehavetinde... Komiteleşmeyi hayata geçirebilmek için 1978'in son aylarında hareketlenecek. Ama yine de 1978 yılında Eğitim Enstitüsü'nde faşist işgali kırma mücadelesinin hızla gündeme girmesiyle birlikte, Yıldıztepe'nin lojistik desteği önem kazanacak. Eğitim Enstitüsü'nde militan mücadele içinde yer alanlardan Ali Paşa Şanlı, aynı zamanda şehrin öteki ucundaki mahallesi Çamlıca'da yuvalanan faşistlere, mahalleden yanına aldığı birkaç sempatizanla kök söktürecek. Ferruh ve Naci'nin de içlerinde bulunduğu devrimciler Kanatlı Lisesi'nde faşist işgali kırdıktan sonra, faşistlerin gezindiği Sümer ve Porsuk'un öte yakasındaki 33 Evler bölgesini aşağıdan sürekli taciz ederek üst taraftaki Vişnelik'le dayanışma içinde olacaklar. Gökmeydan'da Nurettin ve İlhan mahalle delikanlılarından yarattıkları devrimcilerle, özellikle

Huzur Mahallesi'nde üstlenen faşistlere huzur vermeyecekler. Bilecik, Bozüyük, Mihalıççık, Kütahya gibi Eskişehir'in etki alanında yer alan şehir ve kasabalarla ilişkiler; ya işçi, öğretmen, gençlik kesiminden yerel insanlarla ya da atanmış sorumlular aracılığıyla açıkçası biraz el yordamıyla sürdürülecek. Sendikal faaliyet içinde Seyitgazi Kırka Bor Maden işçilerine yönelik Bayram Çam'ın yürüttüğü çalışmalar daha çok bölgesel ilişkiler temelinde; şehirdeki kiremit fabrikaları, Eti Bisküvi Fabrikası, Arçelik, Şeker Fabrikası vb gibi işyerlerindeki işçilerle de yine oturdukları mahalle örgütlenmeleri temelinde bağlar geliştirilecek. DİSK 6. Bölge Temsilcisi ve Bölge Çalışma Müdürlüğü İş Müfettişleri ile geliştirilen iyi ilişkiler sayesinde işyerlerinde haksızlığa uğratılan işçilerin sorunları mağduriyetlerine yol açmadan çözülebilecek.

1978, Eskişehir'de bir yandan antifaşist mücadeleyi, bir yandan yaygınlaşan ilişkiler ağını derleyip toparlama görevini devrimcilerin önüne koyarken, diğer taraftan da Dev-Sol (DS) ayrışma sürecini ortalığa seriverecek. Haziran ayında ise 15-16 Haziran olaylarını anmak için Yıldıztepe'de yazlık sinemada toplanan devrimcilere ve halka polis saldıracak ve Eskişehir tarihinde ilk kez devrimciler ve Yıldıztepe halkı polisle çatışacak.

Gökmeydan'ın iyi çocukları

Devrimci Yol dergisinin 14. sayısında önerilen geniş kapsamlı bir "Teorik Eğitim ve Tartışma Kampanyası"nın örgütlenmesi gerekliliği uyarınca Eskişehir'de daha önce merkez ve Yıldıztepe Mahallesi'nde başlatılarak sürdürülen eğitim çalışmaları diğer bölgelere de yaygınlaştırılmaya başladı. "Bir gün Muammer Özhan geldi mahalleye, o zaman Eskişehir Dev-Genç başkanıydı, 'ya arkadaşlar' dedi 'iyi güzel de böyle hep pratikle olmaz biraz da okumanız lazım...' Biz zaten kendimizde bu eksikliği hissetmeye başlamıştık, biraz da onun itmesiyle başladık okumaya." Gökmeydanlı İlhan Taşkın, hatırlarsanız kendini pratik içinde devrimci kılmış, okumakla pek arası olmayan hatta Çağrı Kitabevi'ne gidip geldiği süreçte orada Çalıkuşu'nun başkalarıyla yaptığı sohbetlere kulak kabartıp, dinlediklerinden beslenen ve böylece kitap okumaya gerek kalmadı diyen arkadaşımız. "Biz, ufak ufak o Diyalektik gibi, TİB'in o ince kitapçıklarını ve

Sol Yayınlarının kitaplarını birkaç arkadaş okumaya başladık. Koltukçu Ahmet, Celal Tüztürk, Kâzım Şimşek, Ekrem Karahan ve adını hatırlamadığım Sivaslı inşaatçı bir arkadaş ile birlikte kitaplarımızı alır ya dere boyuna ya da mahallenin parkına gider, orada okur, tartışırdık." Tabii bölgelerde eğitim çalışmalarında okunacak kitapların bir kısmı Çağrı Kitabevi'nden sağlanıyordu ama başka kaynaklar da vardı. Yine Gökmeydan'dan devam edelim, İlhan'a tekrar döneceğiz ama şimdi biraz Nurettin'e kulak verelim: "Mahallede ilişkilerimizin iyi olduğu insanlar vardı. Hasan Kırcalı, 1971'de TİP Davası'ndan cezaevine girip çıkmış, sonra da TKP'li olmuş bir amcamızdı, Şeker Fabrikası'nda çalışır, sendikacılık yapardı hatta beni Marksizmle tanıştıran Yüksel Tuna'ya sendikacılığı öğreten adamdı. Bir gün biz arkadaşlarla parkta otururken, Hasan Amca beni çağırdı, yanına gittim. 'Nurettin oğlum, yengen size yemek yaptı' dedi. Baktım kocaman bir güveç, bir tencere de pilav, parkta kalabalık olduğumuzu görmüştü anlaşılan... Bize destek sunan başkaları da vardı, ben başka türlü yardım edemiyorum, alın şu 3-5 lirayı belki ihtiyacınız olur falan derlerdi. Neyse bu Hasan Amca, yine bir gün kahvehaneye haber yollayıp beni dışarı çağırdı. Telaşla gittim, çünkü onun evinin civarında faşistlerin dolaştığını görenler olmuş, bunun üzerine biz de ona haber vermeden evi korumaya almış, geceleri İlhan'la beraber devriye atmaya başlamıştık. Baktım, Hasan Amca'nın telaşlı bir hâli yoktu, 'Gel seninle eve gidelim yengen kahve yapacak bize' dedi. Eşi de öğretmen aydın bir insandı, kahveleri içtik, karnımın aç olup olmadığını sordular, değil dedim. Sonra Hasan Amca beni bir odaya götürdü. Ben hayatımda ilk kez böyle bir kitaplık gördüm. Bir duvar boydan boya kitapla çakılıydı. Bütün Marksist klasikler ile Balzac'tan Dostoyevski'ye kadar önemli yazarların bütün klasik romanları da vardı. Ben şaşırmıştım. 'Nurettin' dedi Hasan Amca; 'Bu kitaplık senin emrinde ancak istediğin kitabı veririm ama şu deftere hangi tarihte verdiğimi yazarım. Sen de ne zaman geri getireceğini söylersin, onu da not ederim. Eğer o tarihte getirmezsen bir daha kitap alamazsın...' Hasan Amca'nın kitaplığını, o hayatta kaldığı sürece kullandık. Diyelim ki eğitim çalışması yapacağız, *Ne Yapmalı* lazım ya da *Louis Bonaparte'in On Sekiz Brumaire'i* vb aklıma şimdi gelenler bunlar... Alıp okuyor, sonra götürüp yerine koyuyorduk."

Hasan Kırcalı TKP'liydi ve bizim Devrimci Yolcu olduğumuzu biliyordu. "Ben sizi hep gözledim, olgunlaşmanızı bekledim. Çünkü önceleri lümpen devrimcilerdiniz ama artık doğru şeyler yapmaya başladınız, en azından bu mahallenin bir özsavunmaya ihtiyacı olduğunu insanlara öğrettiniz. Bu özsavunmada diğer siyasetlerin anlayışlarını dikkate almıyorum, siz bize güven verdiniz, işte o yüzden kitaplığımı size açıyorum."

Şimdi biraz da İlhan'ın öğrencilik hâllerine bakalım. Ankara'daki yabancı dil kursundan sonra İlhan, 1977 yılında Eskişehir'e dönüp 2 yıllık Yabancı Diller Yüksek Okulu'na kaydını yaptırmıştı. Okul İTİA'ya bağlı olarak öğretime açılmıştı ve Tepebaşı'ndaki Maarif Koleji'nin binasında geceleri eğitim yapılıyordu. Yani gündüz lise öğrencileri, gece de yüksekokul öğrencileri aynı binayı paylaşıyordu. Yabancı Diller Yüksek Okulu'nun hocalarının bir kısmı da kolejin öğretmenleriydi zaten. "Hatta biri benim liseden arkadaşımdı" derken İlhan, kendisinin Atatürk Lisesi'ni 6 yılda bitirdiğini hatırlatıyordu.

"Önceleri biz henüz birbirimizi tanımazken, otobüste faşistler birkaç kez bıçak falan gösterip taciz ettiler. Sonra Karani'yle, Yıldıztepe'den Şahin'le tanıştım, bu arkadaşlar da Devrimci Yolcuydu, birkaç HK'lı birkaç da İGD'li vardı. Okuldaki diğer demokrat, CHP'li öğrencileri de aramıza alıp, okula grup hâlinde gidip gelmeye başladık. Özellikle geç vakit olduğu için okul çıkışlarında bindiğimiz otobüslerden topluca iner, Eskişehir Pasajı'na gider, evlerimize oradan dağılırdık." İlhan'ın anlattıklarından zamanla devrimcilerin okulda inisiyatifi ellerine geçirdiği anlaşılıyor. "Benim okulda katıldığım ilk eylem, 1978'in 30 Mart'ında Kızıldere'de katledilen Mahir Çayan ve arkadaşlarını anma gününde yapılan boykottu. Sonra 6 Mayıs'ta da Deniz Gezmişler için boykot yaptık. Boykot yapılacağı gün, okula gidiyor hem öğrencilere hem de hocalara, bugün boykot var derslere girmiyoruz, diyorduk. Faşistler dahil herkes dışarı çıkıyordu zaten zamanla okulda kala kala birkaç faşist kalmıştı."

Bu arada hem polisin sık sık Eskişehir Pasajı'na yaptığı baskınlar nedeniyle ve hem de artık ilişkilerin yavaş yavaş pasaj dışına taşınması anlayışı doğrultusunda, 1978 yılının başlarında Reşadiye semtinde ikinci bir kitapevi açılması gündeme gelir. "Kitabevinin adı var mıydı hatırlamıyorum ya da 'Umut' gibi bir şeydi." Kitabevinin sorumluluğu İlhan'a verilir. Tabii

bu pozisyonun İlhan'da okuma şevkini artırıp artırmadığını bilemiyoruz! "Ankara'dan dergiler falan geliyordu, dergilerin dağıtımıyla da ilgilen dediler. Dergileri Ankara'dan ya ben ya da Veysel alıp geliyorduk. Önceleri 100 kadar dergi geliyordu ama sonraları iki balya yani yaklaşık 300-400 dergi getirdiğim oldu. En fazla dergiyi Doğançayır (Arabören) köyüne ve Yıldıztepe'ye veriyorduk. Tabii bizim Gökmeydan'a da giderdi. O dergileri biz mahallede kapı kapı dolaşıp satardık, kimi istediği için kimi de korkusundan satın alırdı."

Dergi konusu açılmışken şimdi kısa bir süre için hatıralarımızı Gökmeydan'dan ayıralım. O yıllarda devrimci çalışmaya, örgütlülüğe dair ilginç bazı kriter soruları vardı. Bunlardan biri, kardeşim mitinge sen biriminden kaç kişi getireceksin? Bir başkası da; biriminde kaç dergi satıyorsun? Biz bir yıl sonrasına atlayıp dergi konusuna bir göz atalım. Daha önce adı geçti, Turgut Okkaya, Eskişehir'e Ankara'dan 1979 yılında gelecek. "2.500 dergi geliyordu Eskişehir'e, örgüte bakıyorum bu kadar dergi satma şansı yok, zaten bir avuç insanız hepimiz birbirimizi tanıyoruz. Burada satılsa satılsa 1.500 dergi satılır diyorum, hadi 2.000 olsun, 2.500 imkânsız... Bana diyorlar ki daha dün geldin, nasıl olur da dergi sayısını 2.500'den 2.000'e düşürürsün? Sonra günün birinde tesadüfen, Yıldıztepe'deki derneğin arka odalarından birinde eski sayılardan kalmış onlarca *Devrimci Yol* dergisi bulundu, inanılmazdı ama öyleydi. Artık söyleyecek bir şey yoktu, merkezî hareket Eskişehir'e gönderilecek dergi sayısını 2.000'e düşürmeyi kabul etti!"

Artık dergi satışları üzerinden Gökmeydan'a yeniden bağlanabiliriz ama önce yine 1979 yılında kalıp, İlhan'dan Turgut'a dair bir hatırasını dinleyelim; "Turgut'un mahalleye ilk gelişiydi, birlikte yukarıdan aşağı yürüyerek trafonun oraya vardık. Baktım durakta faşistin biri var, annesiyle birlikte bekliyor, tabii ben anasının yanında faşiste pataküte giriştim, anası feryat figan polis diye bağırıyor, o sırada tesadüfen karşıdan bir polis arabası geldi, kadın bunu görünce daha fazla bağırmaya başladı, baktım polis arabası yanaşıyor ben hemen pır, oradan kaçtım ama Turgut öylece kaldı hiçbir yeri bilmiyor çünkü. Sen beni takip et dedim dönüp ona, hemen ara sokakların birine girdim, ilerdeki bahçe duvarından içeri atladım. Orada bir kümes olacaktı, önceden biliyordum. Ev sahipleri koyu tarikatçıydı, bizi

sevmezlerdi yani mahallenin en gerici ailesiydi. Neyse ben kümese girdim, Turgut da arkamdan, içerde tavuklar da var ama bizi görünce onlar tel örgülü açık bölüme çıktılar. Aşağı yukarı bir yarım saat kadar orada kaldık, bir süre sonra evin kadını bahçeye çıktı, beni gördü şaşırdı, ne yapıyorsunuz burada dedi. Polisten kaçtık, sakın sesini çıkarma, sokağa çık bak bakalım polis geziniyor mu yoksa gitmişler mi dedim. Kadın eve girdi, az sonra da giyinip kuşanıp sokağa çıktı. Kahvehanelerin olduğu yere kadar gidip gelmiş polisleri kontrol etmek için, sonunda geldi yok dedi, polisler gitmiş... Evden su getirdi verdi, sonra biz de oradan sokağa çıktık, polisler beni aramışlar, Tatar İlhan nerede diye sormuşlar ama bulamamışlar tabii..."

İlhan "Turgut'un mahalleye ilk gelişiydi" derken hakikaten "ilk gelişi"ni mi kastediyor yoksa daha sonraki süreçten mi söz ediyor onu bilmiyoruz. Çünkü 1979'un Nisan'ında Teknik Öğretmende okuyan Eskişehirli ve Gökmeydanlı Gürbüz Bulut'un Ankara'dan alıp getirdiği Turgut, Eskişehir'deki ilk akşamını Gökmeydan'da hatta İlhanların evinde geçirmişti. Tabii o Eskişehir'e bir iki haftalığına geçici olarak gönderildiğini sanıyordu...

Mahallede 1979 yılında biz 100-150 dergi satardık diyen İlhan'ın anlattıkları Gökmeydan'daki "mahallelilik" duygusuna iyi bir örnek. O yıllarda, şehir merkeziyle henüz birleşmemiş, belli belirsiz kendi sınırları olan "kader birliği" temelinde ortaklaşılmış mahallelerde özgün bir yaşam anlayışı vardı. O mahalleye giden otobüse binen herkesin birbirini tanıdığı, dayanışmanın siyasi görüş farklılıklarıyla eksiltilmediği ve dışarıdan gelebilecek herhangi bir rahatsızlık verici duruma karşı ortak tavır alındığı yerleşim yerleriydi bu mahalleler.

Genellikle bahçeli evlerin sıralandığı Gökmeydan, Şeker Evleri ve Petrol Evleri'nden oluşan 300 haneli bir mahalleydi, daha sonra sanayi çarşısının karşına yapılan ve apartmanlardan oluşan Taşkın sitesi de eklenince mahallenin sınırları genişledi. "Şeker Evleri ve Petrol Evleri'ndeki 300 hanede kimlerin oturduğunu kapı numaralarına kadar bilirdim" diyor İlhan. "Mahalleli bizi severdi, 1978 yılı başlarından itibaren Şirintepe, Bahçelievler, Sümer Evleri, Bağlar vb gibi pek çok mahallede çatışmalı bir ortam varken, Gökmeydan'da çatışma yoktu, mesela biz mahalle çocuklarının dışında yabancı giremezdi mahalleye, kısaca mahalleli bizden memnundu. Saklanmamız gereken herhangi bir

durum olduğunda önüme hangi ev çıkarsa çat kapı girerdim içeri, kimse bir şey demez, soru da sormazlardı..."

Gökmeydan'da günü geldi, patırtı koptu, saflar ayrıştı. Bu noktada sözü İlhan'dan alıp Nurettin'e verelim; "Faşistler, bizim çocuklardan birini çarşıda kıstırıp dövmüşler. O sıralar Gürbüz de mahalledeydi, yürekli, bilekli çocuktur, olayı duyunca kalkın faşistlerin kahvehanesini basmaya gidiyoruz dedi, toplandık gittik, kahvehaneden içeri girer girmez Gürbüz hemen faşistlere girişti, arkadan biz de sandalyelerle falan daldık, ortalığı dağıtıp çıktık. Bu olaydan sonra Eskişehir Pasajı'na gidip orada sorumlu arkadaşlarla konuştuk. Gürbüz, biz gittik faşistlerin kahvehanesini bastık, muhtemelen bunlar misilleme yapacaklar, bize savunma için gerekli yardımı sağlayın dedi. Olurdu, olmazdı falan derken istediğimiz teknik yardımı aldık. Nitekim o akşam bizim kahvehanenin elektrikleri kesildi. O yıllar elektrik idaresi belediyeye bağlıydı ve belediye başkanı da AP'li Hicri Sezen'di. Elektrikler kesilir kesilmez faşistler kahvehaneyi silahla taradılar. Bizim sempatizan arkadaşlarımızdan biri yaralandı. Çıkan çatışmada kaçan faşistlerden biri de vurularak yaralandı. Bu olaydan sonra mahallede antifaşist mücadele yükseldi. Faşist saldırı konusunda öngörüsü gerçekleşen Gürbüz'ün söyledikleri önemliydi; "Arkadaşlar, Devrimci Yol'un stratejik örgütlenmesi şöyledir, şunları şunları yapmalıyız, artık öyle kahvehanede, parkta vb solculuk yapamayız, hedefe yönelik daha gerçekçi, daha kuralları olan şeyler yapmalıyız, daha örgütlü olmalıyız..." Bu arada pasajdaki sorumlu arkadaşlar da bana; "Madem sen pratik olarak bu mahallenin sorumlususun, bundan sonra hareket de seni sorumlu olarak muhatap alacak" dedi.

Gökmeydan'da mahallenin iyi çocukları olarak halkla varolan iyi ilişkiler, mahalle esnafı için de geçerliydi. Nurettin bunlardan iki örnek veriyor: "Berberimiz vardı, bizim çocukları toplayıp ayda bir kere ona tıraş ettiriyordum, herkese 10 liraysa bizden 3 lira alıyordu. Biz arkadaşların görünüşlerinin düzgün olmasını istiyorduk, öyle uzun saçlı sakallı görünüp etrafa rahatsızlık vermesinlerdi." Nurettin'in 2 yıl önce "kendime solcu olarak nitelendirdiğim insanlarla bir zemin yaratmaya çalıştım, onlarla birlikte okula gidip geliyordum, kılık kıyafetimi devrimciliğe, kendimizce tanımladığım, uzun saç, favori, bıyıklar, parka, postal şeklinde uydurmuştum" dediği hatırlanırsa, örgütlü olmanın getirdiği hızlı değişim sürecini anlamamız kolaylaşır. "Koltukçu

Ahmet'in dükkânında ise birtakım araç gerecimizi saklıyorduk, dükkânın kapısı genellikle açık olurdu. Polis 5-6 arabayla gelip, kahvehanelerde arama yapıyordu, işte bu ve benzer durumlarda koltukçuya rahatlıkla girip çıkabiliyorduk. Yani mahalle esnafıyla belli ilişkilerimiz gelişmeye başlamıştı."

Artık Gökmeydan'da yazılamalara ve afişlemelere hız verilmiş; bunların yanısıra istihbarat çalışmaları başlatılmıştı. "Mahallenin bir planını çıkardık" diye anlatıyor Nurettin; "Aslında bizden böyle bir şey istenmemişti. Mahallenin her tarafı kevgir gibiydi, etrafı boştu o yıllar, savunmak kolay değil hatta mümkün değildi, biz sadece merkezini savunabiliyorduk. Çıkardığımız planda caddeler, onları kesen sokakları, bilinen evleri bilinmeyen evleri, bilinen evlerde oturanları; solcu, faşist, AP'li, MSP'li diye işaretledik. Üzerinde İlhan ve Koltukçu Ahmet'in çalıştığı bu plan için kâğıtları hatta çimento torbası kâğıtlarını birbirine ekleyerek kullanmıştık. Sonra bunu alıp pasajdaki sorumlu arkadaşlara götürdük. Bu ne? dediler, solcuların evlerini işaretlemişsiniz ya polisin eline geçerse? diye itiraz ettiler. Olsun dedik, bizim için asıl önemlisi faşistlerin işaretlenmesi, eğer faşist saldırılar devam ederse ânında misilleme için hedefler bunlar diye yaptığımız işi savunduk. Sonunda pekâlâ deyip bir örneğini aldılar.

Gökmeydanlılar faşistlere randevuyu daha çok güneyde Huzur Mahallesi'yle olan sınır bölgesine yani Ankara Yolu'na verirlerdi. Tabii Yenidoğan, Tayyare Evleri, Emek Mahallesi'nin faşistleri, Huzur'dakilerle birleşip öyle inerlerdi. Nurettin "Biz onlarla yol kenarında hep silahlı, külahlı, sapanlı kavgalar ederdik, bizim silah yetiştiremediğimiz yerde, Erol'un sapanı devreye girerdi. Erol hâlâ mahallede manavlık yapar, bunun sapanı 50 metreden adam vururdu, sessiz silah gibiydi, zincir baklası atardı taş yerine. Erol, zincir baklasını caka denen aletle ikiye keser öyle atardı ki mermiden daha etkiliydi, mesela talim için 20 metreden attığında su dolu tenekeyi delerdi."

Sınırda devrimciler faşistlerle kapışırken, mahallenin güvenli alanında ise fırsat buldukça İGD'liler ile HK'lılar yumruk yumruğa geliyordu. Devrimci Yolcular bu her iki grubu da toplantıya çağırdı. Önceleri onlar varsa biz gelmeyiz şeklinde ayaklar direndiyse de bir bakıma toplantıya katılmaya mecbur tutuldular. Nurettin'e göre bu işin mimarı İlhan'dır.

"Biz bu iki gruba da mahalledeki antifaşist mücadeleye ilişkin süreci anlattık. İlhan ağzından cigarasını eksik etmeyerek

ve lafı fazla uzatmayarak ültimatomu çekti; 'sizin mahallenin ortasında birbirinizle yaptığınız kavgalar, buradaki antifaşist mücadeleye zarar veriyor. Bunu bir daha tekrarlamanıza izin vermeyeceğiz. Bizi zorlarsanız bu eleştirimizi fiziki boyutlara da taşıyabiliriz, haberiniz olsun.' Tabii bu tavrımızı, sorumlu arkadaşlarla konuşarak öyle hayata geçirmiştik."

Bu arada Gökmeydan civarındaki Huzur, Yenidoğan gibi faşistlerin etkin olduğu mahallelerde bulunan ama sayıca az oldukları için kendilerini ortaya çıkaramayan farklı siyasi gruplardan sempatizan antifaşist unsurlarla ilişki kurulmuş, zaman zaman onlara güven vermek amacıyla o bölgelerde yazılamalara çıkılmaya başlanmıştı. Ayrıca Ankara Yolu'nun alt tarafında Gökmeydan'dan sonra şehir merkezine doğru uzanan Kurtuluş Mahallesi'ndeki HK'lılar ve Yukarıda Tayyare Evleri'nde bulunan İGD'liler ile de irtibat sürdürülüyordu. Şehrin güneyindeki yamaca sıralanan Huzur, Yenidoğan vb mahalleler, batıya doğru devrimcilerin çalıştığı Alanönü Mahallesi ve Odunpazarı üzerinden Yıldıztepe'ye doğru uzanıyorlardı. Huzur ve Yenidoğan, batıdan Alanönü, kuzeyden de Gökmeydan'la kuşatılarak bir taraftan baskı altına alınmaya diğer taraftan da oradaki dağınık antifaşist unsurları toparlayıp devrimci bir çalışma başlatılmak isteniyordu. Bu süreçte Alanönü'nde çalışan Ekrem Karahan yanında Sivaslı bir arkadaşıyla birlikte Yenidoğan'da Devlet Hastanesi'nin yan tarafında bulunan Tayyare Evleri'nde bir ev kiralayıp oraya geçti. Gökmeydanlılar için bu ev hem eğitim çalışmalarının yapıldığı hem de bölgeyi denetlemek için kullanabilecekleri bir üs işlevi görecekti.

Faşistlerin Gökmeydan'da devrimcilerin çıktığı kahvehaneyi, önce elektrikleri kestirerek sonra kurşunlaması anlaşılan basit bir misilleme olayı değildi. Faşistler hem Gökmeydan çıkışlı ve civar mahalleleri hedef alan devrimci yayılmayı engellemek hem de ve asıl önemlisi içinde bulunan konjonktür gereği ülke çapında başlattıkları ve daha çok bombalı olan planlı saldırıları hayata geçirmeye başlamışlardı.

Ecevit, iktidarın neresinde?

Şimdi Eskişehir'de 1978'in ilk aylarında neler olup bittiğine kısaca göz atalım:

16 Ocak 1978'de; DMMA ile Eczacılık ve Kimya Mühendisliği öğrencilerinin çıktığı Tepebaşı bloklar semtindeki Çelikel Kıraathanesi'ne faşistler tarafından gece yerleştirilen bomba sabah saat 8'de patladı, ölen ya da yaralanan olmadı.

etti

Bir kahveye atılan bomba maddi hasara neden oldu

e okuyan 229 kız öğrencinin o-
n Yorulmaz'ın siyasi baskı yap
örgembe günü başlattıkları di
rken, dün sabah okulda topla
renci velisi okul yöneticileri
la Okul müdürünün değişmeme
ni okula göndermeyecekleri
la kendisine yönelen iddialar
in kürsüye çıkan Sağlık Kole-
rulmaz velilerin şiddetli pre
aş ve konuşturulmamıştır.
s bir açıklama yapan Yorul-
görevine daha fazla devam
rek istifa ettiğini açıklamış-

Devamı S. 4'de

Eskişehir Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi ile Ecza ve Kimya Mühendisliği Öğrencilerinin çıktıkları bir kahveye kimliği belirlenemeyen kişilerce yerleştirilen bir bomba patlamış kahvecle ve çevre binalar da hasar meydana getirmiştir.

Emniyet Müdürlüğü, patlama olayı ile ilgiligerekli tahkikatabaşlarken, tüm yüksek okul öğrencileri adına, Abdülkadir Demirönü, Nadir Özsoy ve İlhami Üstaoğlu isimlerindeki öğrencilerolayı kınamışlardır. Olayın ülkü ocaklarına mensup kişilerce planlandığında ileri süren üç öğrenci, basınaaçıklamalarında açlık lamada şunları söylemişlerdir:

"Tepebaşı bloklar semtindeki Çelikel Kıraathanesine daha önce yerleştirilen birbomba sabah 08.00'de ingilak etti. Infilak kah-

Devamı S. 4'de

Çelikel Kıraathanesi'nin bombalanması ile ilgili haber (*Sakarya* gazetesi).

29 Ocak 1978 tarihinde; YDGF tarafından düzenlenen mitinge yaklaşık 2.000 kişi katıldı.

6 Mart 1978 günü; Vişnelik Gül Sokak'ta öğrencilerin oturduğu bir evin önünde gece 2 sularında bomba patladı, kapının önündeki 3 otomobilde hafif hasar meydana geldi.

12 Mart 1978'de düzenlenen "Hayat Pahalılığını, İşsizliği ve Faşizmi Protesto" Mitingi'nde Devrimci Yol pankartı arkasında Eskişehir Dev-Genç, Yıldıztepe Kültür ve Dayanışma Derneği, Osmangazi Halk-Der, TÜS-DER kortejleri yer aldı.

20 Mart 1978 tarihinde; Eskişehir Kapalı Cezaevi'ndeki devrimci mahkûmlar, İstanbul Üniversitesi'ndeki 16 Mart Katliamı'nı protesto etmek için 3 günlük açlık grevine başladılar.

20 Mart 1978'de; Eskişehir Devrimci Gençlik Derneği yazılı bir açıklama yaparak ülke genelinde süren bombalı faşist saldırıları kınadı: "Faşizmin sivil güçlerinin doğrudan destekçisi olan 1. ve 2. MC iktidarlarının çöküşünden sonra faşizmin sivil güçleri devletin doğrudan desteğinden belli ölçülerde yoksun

kaldılar. Bu olay faşizmin sivil güçlerini MC hükümetleri döneminde kazandıkları mevzilerden geri çekilmeye zorladı. Bu saldırganlıkları ondandır."

20 Mart 1978; İÜ'deki bombalı saldırıyı protesto etmek üzere öğretmenler 2 derse girmediler, katılım yüzde 50 civarında oldu.

Sadece Eskişehir'de değil ülke genelinde faşistlerin giriştiği bombalı saldırılar, 2. MC hükümetinin düşüp yerine 5 Ocak 1978 tarihinde Ecevit Başbakanlığındaki hükümetin işbaşına gelmesiyle yoğunlaşmıştı.

Bu süreci; öncesi ve sonrasıyla anlayabilmemiz için bir Devrimci Yol analizine ihtiyacımız var:

> 2. MC Hükümetinin Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu sorunları çözemeyeceği daha başlangıçta belliydi. Nitekim MC kısa bir süre içerisinde tıkanıp kaldı. Daha yerel seçimlerin yapıldığı 11 Aralık 1977'den önce İstanbul Sanayi Odası, hükümeti sert bir dille eleştirerek AP-CHP koalisyonu önermişti. Zaten Vehbi Koç da buhranın aşılabilmesi için CHP ile AP'nin işbirliği yapması gerektiğini ileri sürmekteydi.
>
> 11 Aralık'taki yerel seçimler sırasında ülke genelinde çıkan olaylarda 19 kişi öldü. CHP ile MHP ve AP'liler arasında silahlı çatışmalar çıktı. Seçimlerde il merkezlerindeki belediye başkanlıklarından 42'sini CHP,15'ini AP kazandı.
>
> Seçimlerin ertesinde AP'den 12 milletvekili ayrıldı ve CHP'nin mecliste verdiği gensoru önergesi sonunda hükümet düştü. Bunun üzerine Ecevit, CHP, DP, CGP ve bağımsızlardan oluşan koalisyon hükümetini 5 Ocak 1978'de kurdu.
>
> Ecevit, ekonomik, sosyal ve siyasal çalkantılar içindeki toplumun geniş kesimleri tarafından bir umut olarak görülmüştü. Ama o günkü koşullarda sadece emekçi-yoksul halk kesimleri için değil, sanki egemen çevreler için de Ecevit bir umuttu.
>
> Tabii Ecevit'ten beklenen mucizevi çözümlerin hiçbiri gerçekleşemedi. Ne ekonomideki sorunlar çözülebildi ne de siyasal kargaşa ortadan kalktı. Aksine faşist terör eylemleri, daha da bir azgınlaşarak sürüp gitti.
>
> Ecevit, bütün iktidar dönemi boyunca; bu "emperyalist kıskacı" aşabilecek bir politikayı hiçbir zaman benimsemedi. Bazen, çok sıkıştığı zamanlarda, öfkeyle "Duvarın öbür tarafına atlamak"tan, "Ekonomik kurtuluş savaşıyla bunalımı aşmak"tan söz etti. Ama bunları ister öfkeyle, ister blöf yaparak, isterse inanarak söylemiş olsun, temel politik çizgisini hiç değiştirmedi: Batıyı ikna etmeye

çalıştı; IMF'nin dayatmalarına biraz yumuşatarak da olsa uydu ve o amansız emperyalist kıskacın arasında ezilip kaldı...

Ecevit'in önündeki önemli bir sorun da "asayişi sağlamak" ya da "anarşi ve terörü önlemek"ti. Kısaca, faşist terörün önlenerek, ülkede can güvenliğinin sağlanmasıydı. Ecevit, MC hükümetlerine en sert eleştirileri bu konuda yöneltmiş, kendisini Başbakanlığa getiren yükselişi boyunca, Türkiye'deki faşist hareketin, sağ hükümetler, AP ve MC Hükümetleri tarafından desteklendiğini haklı olarak vurgulamıştı. Ona göre, eğer iktidar ve devletin güvenlik güçleri faşist-sağ kesimi korumaz da sağ ve sol şiddet eylemcileri karşısında tarafsız hareket ederse, yasalar herkese tarafsız ve eşit olarak uygulanırsa, "anarşi" önlenir, barış ve huzur sağlanabilirdi. Bu yaklaşım, iktidara geldikten sonra CHP Hükümetinin takip edeceği politikayı da belirledi. Ecevit hükümeti, mevcut yasaları sağ ve sol kesime karşı tarafsız olarak uygulayarak, "anarşi ve terörü" önleyecekti. Böylece devletin güvenlik güçlerinin koruma ve desteğinden yoksun kalacak faşist çeteler, kolayca etkisiz hâle getirilebilecekti.

Ama Ecevit'in iktidar günleri, bu işin o kadar kolay olmadığını kısa sürede gösterdi. Türkiye'deki faşist hareketin sahip olduğu destek, sadece hükümet olanaklarıyla sınırlı değildi: Faşist hareketin arkasında –hükümet dışındaki– devlet kurumlarından gelen CIA, MİT, Kontr-Gerilla bağlantılı geniş bir destek ağı vardı. Aslında bunu Ecevit de biliyordu ve pek çok konuşmasında bundan söz etmişti. Yani faşist hareketin arkasındaki desteğin ortadan kaldırılarak, "asayişin" sağlanması kolay değil, hatta olanaksızdı.

Savcılar, Ecevit'in politikası doğrultusunda, faşist terör çetelerine karşı harekete geçerek, yasaları uygulamaya kalktıklarında, faşistler tarafından vurulmaya başlandı. Örneğin, Ankara Cumhuriyet Savcısı Doğan Öz, faşistlerin üslendiği Site Yurdu'nda arama yaptırınca, 24 Mart 1978 tarihinde, evinin önünde vurulup öldürüldü. Bu eylem, faşistlerin üzerine gitmek isteyen görevlilere uzatılmış bir gözdağıydı.[7]

Bu olaydan 8 gün önce ise 16 Mart 1978'de İstanbul Üniversitesi'nde devrimci öğrencilerin üzerine bombalarla saldıran faşist güçler Hatice Özen, Cemil Sönmez, Baki Ekiz, Turan Ören, Abdullah Şimşek, Hamit Akıl ve Murat Kurt isimli öğrencileri katlettiler. 41 öğrencinin de yaralandığı olay sonrası öğrencilerin üniversiteyi işgal etmesi üzerine İstanbul Üniversite Senatosu, okulu süresiz kapattı. Devrimci öğrencilere dönük saldırı geniş kesimlerin tepkisiyle karşılanırken, katliamda hayatını yitiren devrimcilerin cenazesi görkemli bir törenle kaldırıldı.

7. Devrimci Yol Savunma-2.

Şehir hatları vapurlarından bazılarına devrimciler tarafından el konuldu, DİSK 2 gün süreyle 2 saat iş bırakarak "Faşizme İhtar" eylemleri düzenledi.

7 Nisan 1978'de, Doç. Server Tanilli, evine giderken, silahlı saldırıya uğradı. Tanilli'ye 5 kurşun sıkıldı; kurşunlardan biri göğsüne girdi. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Kürsüsü doçenti olan Server Tanilli, Üniversitede en çok sevilen öğretim üyelerinden biriydi. Ders kitabı olarak okutulan *Uygarlıklar Tarihi* ve *Devlet ve Demokrasi* kitaplarını herkesin bildiği Doç. Tanilli iyileşemeyip, yaşamını yitirdiği 2011 yılına dek tekerlekli sandalyeye mahkûm oldu.

Doç. Tanilli, Şişli Siyasal Bilgiler Yüksek Okulu'nda verdiği "Uygarlık Tarihi" dersinin 1977 Aralık ayındaki açılış konuşmasında öğrencilerine şöyle seslenmişti:

> Çağdaş düşünen birer insan olmanızı isterim. Ancak unutmayınız ki çağdaşlık, birtakım erdemleri kendisinde toplayıp sonra da bir kenara çekilip, olup biteni "temaşa" etmek değildir. Çağdaşlık, uğruna verilen kavgaya katılmayı da gerektirir. Dünyanın her ülkesinde olduğu gibi, bizim ülkemizde de çağdaşlığın kavgası verilmektedir. Bu kavgaya siz de katılacaksınız. Çağınızın kavgası sizin de kavganızdır.
>
> Bana ne kavgadan ben mutluluğuma bakarım demeyiniz.
>
> Unutmayınız ki kişisel mutluluğu toplumdan, giderek dünyadan soyutlamak imkânsızdır. İnsan çevresiyle birlikte mutluluğa ulaşır, çevresiyle mutsuzlaşır. Tek başına mutluluk yoktur. Yaşamak çevreyle canlı arasında bir uyum sağlanırsa güzeldir. Çevresiyle çelişkiye düştü mü hayvan bile mutsuzlaşır. Yoksulluk, acı ve gözyaşlarıyla dolu bir toplumda ve dünyada, bir parça insan yüreği taşıyorsanız, tek başına nasıl mutlu olabilirsiniz? Sömürülen, ezilen ve horlanan insanlar için daha güzel bir dünya, daha insanca bir düzen aranışı içine nasıl olur da girmezsiniz?
>
> Gençler,
>
> Sömürüye ve emperyalizme karşı direnmenin, özgürlük ve bağımsızlık savaşının dışında mutluluk aramayın, bulamazsınız.

Ecevit hükümetinin kurulduğu 5 Ocak 1978'den önceki 3 ay içinde toplam 78 kişi ölmüşken; sonraki 3 ay içerisinde toplam 187 kişi yaşamını yitirdi. Faşistlerin düzenlediği silahlı saldırılar sonucunda kahvehaneler, otobüsler tarandı, öğrencilerin üzerine bombalar atıldı.

Ancak sonraki gelişmeler daha tehlikeli boyutlara ulaştı. 17 Nisan 1978 günü Malatya Belediye Başkanı Hamit Fendoğlu, kendisine Ankara'dan gönderilen bombalı paketin patlaması sonucu gelini ve torunuyla birlikte öldü. Bu olay kısa süre içinde Malatya'nın her tarafına "Hamido, solcular tarafından öldürüldü" şeklinde yayıldı. Ve hemen arkasından Malatya'da 3 gün boyunca süren gerici ayaklanma ve saldırılar yaşandı. l8 Nisan sabahı erken saatlerden itibaren Malatya'da mahalle mahalle, sokak sokak iç savaş görüntüleri yaşandı. CHP'lilere ait yüzlerce işyeri, TÖB-DER, TÜM-DER lokalleri ateşe verildi, dükkânlar yağmalandı. Sokağa çıkma yasağı ilan edildi, askerî birlikler olaylara müdahale etmeye çalıştı. Aynı gün 3 lise öğrencisi kurşunlanarak öldürülmüş hâlde bulundu.

Ancak Hamido'yu kimlerin öldürdüğü bulunamadı. Zamanla anlaşıldı ki bu suikastin düzenlenmesi öncesinde, Hamido'nun özellikle MHP ile arası açılmıştı ve Ecevit'le görüşerek, CHP'ye girmesi bekleniyordu.

Önce yerel olarak başlatılan bu kışkırtma ve çatışmalar, Malatya olaylarından sonra daha da gelişecek, Eylül 1978'deki Sivas olaylarıyla artık bölgesel çatışmalar niteliğini kazanacak ve nihayet, 1978 Aralık ayında Maraş Katliamı'yla doruk noktasına ulaşıp, 1980'deki Çorum olaylarıyla da ülke adım adım 12 Eylül darbesine götürülecekti.

Diğer tüm faşist saldırılar gibi, Alevi-Sünni çatışması görüntüsü altındaki bu olaylar, CIA, MİT, Kontr-Gerilla'dan MHP ve Ülkü Ocaklarına uzanan bir zincir tarafından planlandı, tertiplendi ve hayata geçirildi. Bu olayların iç yüzü, anlamının asıl içeriği, ancak faşist güçler tarafından uygulanan ve halka karşı sürdürülen gerici savaşın bir parçası olarak ele alındıkları zaman açıklığa kavuşabilir.

11

Devrimci Öğretmenden Mektuplar

Huma kuşu yükseklerden seslenir.
Yar koynunda bir çift suna beslenir.
Sen ağlama, kirpiklerin ıslanır.
Ben ağlayam ki deli gönül,
Belki bir gün uslanır.

Keşke herkesin bir türküsü olsa Çalıkuşu, hani sözleriyle onu anlatması da şart değil ama ne zaman herhangi bir yerde duyulsa, yılların karmaşası içinden zamanı yırtar gibi o koşup geliverse, hatırlatmanın habercisi olsa en gaflete düştüğümüz anda, başımızın üstünde dönen bir huma kuşu sanki...

1978'in bir kış günü Ata ile Zeki, TÖB-DER'deyken biri merhaba deyip yanlarına oturdu; üzerinde yakası siyah kürklü zeytin yeşili bir kaban vardı, saçları hafif kıvırcık ve siyahtı, bıyıkları da... Selam, derken gülümsemiş olmalıydı muhtemelen, sonra ben Veyis dedi, Teknik Öğretmen'den, Eskişehir'e atandım.

"Çok değişik, şen bir arkadaştı" diyor Ata; "O Elazığlıydı, ben Mardinli, çabuk kaynaştık o yüzden. Veyis ile bizim özel ilişkilerimiz vardı, Zeki'yle de vardı ama Veyis ile daha farklıydı, ikimizin de Doğulu oluşumuzun getirdiği espri anlayışımızdan tut da bazı konularda birbirimizi daha kolay anlayabiliyor oluşumuz, pek çok konuda şakalaşıp güleceğimiz ortamlar yaratıyordu. Ama esas olarak Veyis ile her türlü fedakârlıkta bulunabilecek, maddi manevi katkısını esirgemeyecek bir arkadaş kazanmıştık."

Zeki'ye göre ise Veyis siyasi olarak hazır gelmişti; "Ankara'da Necdet Bozkurt'la aynı evi paylaşmış, ben mezun olduktan

sonra kurulan TEK-DER aşamasında da Ali Butto (Başpınar) ile birlikte bulunmuştu. Yani Veyis, siyasi olarak hazır gelmişti, hemen birlikte çalışmaya başladık. O, Yunus Emre Endüstri Meslek Lisesi'ne gelmişti, okullarımız farklıydı ama birbirine yakındı. Veyis, açıkyürekliydi, bir şeye aklı yatmadıysa; olmaz benim kafam buna basmadı der, olması için çaba sarf edelim dediğin zaman ise savsaklamazdı. Kesin güvendiğimiz ve her yere gönderebileceğimiz bir arkadaştı."

Veyis Erdem, 1 Şubat 1952'de Elazığ'ın Sün köyünde dünyaya geldi. İlkokulu 3. sınıfa kadar köyde okuduktan sonra ailecek Malatya'ya taşındılar. İlkokul ve ortaokulu Malatya'da bitiren Veyis, lise öğrenimini de Gaziantep Endüstri Meslek Lisesi'nde yatılı olarak tamamladı. Veyis, yaz tatillerini köyünde geçirirdi, onun politikleşme süreci de orada başladı. Bunda, kendisinden 3 yaş büyük olan Fırat Üniversitesi'nde mühendislik öğrencisi amcaoğlu Hüseyin Şimşek'in etkisi oldu. Bölgeye çalışma yapmak üzere gelen Deniz Gezmiş ve arkadaşları orada Hüseyin'i bulmuş ve bir süre evlerinde konuk kalmışlar, köylülerle toplantılar yapmışlar, Veyis de bunlara tanık olmuştu.

1970-71 öğretim döneminde Veyis, artık Ankara Yüksek Teknik Öğretmen Okulu'nda öğrencidir. 12 Mart karanlığının dağılmaya başladığı günlerle Veyis, Ankara'da buluşur. Okuldaki pek çok öğrenciye göre daha politize olduğu için, çevresinde tanışabileceği antifaşist unsurları arar, Bektaş Altınok ve Mansur Pilpil ile birlikte Keçiören İncirli Mahallesi'nde bir ev tutarlar. Bu arada Veyis, o sırada cezaevinde bulunan Teknik Öğretmen öğrencilerinden Ali Başpınar ve Sedat Kesim'in de adlarını öğrenir. Bir süre sonra cezaevinden çıkıp gelen bu iki devrimciyle tanışıp onlarla yakınlaşır.

Burada, Ali Başpınar ve Sedat Kesim'in cezaevine giriş süreçlerine dair kısa bir bilgilenme için Bayram Çam'ın anlattıklarına dönmemiz gerekiyor. Hatırlanacağı üzere Bayram, Ankara'da Sosyal Hizmetler Akademisi'nde öğrenciyken, 1970'de Sosyal Hizmetler Dev-Genç'in ilk başkanı olarak delege kimliğiyle Dev-Genç'in 18 Ekim 1970 tarihli son kongresine katılmıştı.

"Bir süre sonra, siyasi ortam kızışmış İstanbul'da THKP-C ve THKO eylemleri başlamış, devam ediyordu, artık miting vb yapılacak durum kalmamış, herkes kendi çevresine çekilmişti, değişik bir örgütlenmeye geçmiştik artık, okula gidiyor, öğ-

rencilik yapıyorduk. Bu arada sürdürülen operasyonlar henüz bize kadar ulaşmamıştı, zaten durumu kritik olan arkadaşlar kaçak durumuna düşüp ortadan kaybolmuşlardı. Biz bu arada Cebeci'de Kıbrıs Caddesi üzerinde başka bir kiralık eve geçtik ve yavaş yavaş diğer arkadaşlarla ilişkimizi kesmeye başladık, çünkü gerektiğinde kullanılabilecek deşifre olmamış evlere ihtiyaç vardı. Bunun için güvenilir, ağzı sıkı, o dönemin çalışma koşullarına uyabilecek arkadaşlardan yeni evler kiralamaları, eskilerini değiştirmeleri istenmişti. Dev-Genç örgütlenmesinden teorisyen bir arkadaş olan Orhan Yücealp, aranır duruma düşünce uzun süre bizim evde kalmıştı. 1972'de okulun taşındığı Keçiören'e gitmeye başladım. Okula yakın bir ev bulup, Keçiören'e taşındık. Mahirlerin Kızıldere'de katledildiği 30 Mart 1972'den 2-3 gün sonra ben yakalandım, sanırım 2-3 Nisan'dı. Yakalanmadan önce Sedat Kesim ve Ali Başpınar'la görüşüyordum. Bu görüşmeler talimat alıp verme şeklinde değildi ama bu ikiliyi iyi tanıdığımı söyleyebilirim. İkisi de çok yetenekli insanlardı, Ali daha çok beyin, Sedat ise militandı. Onlar bizim eve yakın bir yerde elektrikçi dükkânı açmışlar ama ben yerini bilmiyordum. Yakın zamanda yayınlanan bir kitapta Ali Başpınar'ın anlattığına göre; İlyas Aydın ve Karadeniz'e gitmeden önce Sinan Kâzım'la, Hüdai Arıkan burada kalmışlardı.

Sedat'la birlikte bulunan İsmet adında bir arkadaş vardı, onun da bulunduğu bir grup içinde yer alıyordum ben. Zaten biz Ali, Sedat, İsmet, adını hatırlamadığım babası komiser olan bir arkadaşla beraber yakalandık. Daha doğrusu İsmet bizim evi biliyordu, polis önce onu yakalamış. Kızıldere'nin hemen ertesi olduğu için herkes onun şokunu yaşamaktaydı. Ben kendi adıma söyleyim, o vahşetin arkasından duygu olarak yıkılmış vaziyetteydim, çok sevdiğim saygı duyduğum insanlar bir çırpıda yok edilmiş, Kızıldere Katliamı bizi bütünüyle çökertmişti. İşte o günlerde yakalandık, tam o gece mi yoksa Ali ve Sedat bir gün önce mi yakalandı onu pek hatırlamıyorum. Beni de evden aldılar, o sırada evde dört beş arkadaş daha vardı ertesi gün diğerlerini bıraktılar ben kaldım içerde; Sedat, Ali, İsmet ve diğer arkadaş, belki birkaç kişi daha vardı bir grup olarak alınmış olduk. Bizi Dev-Genç'liler diye toplamışlardı, üzerimize atılmış herhangi bir suç yoktu. İddianamede Sedat ile Ali'yi ayırıp

büyük Dev-Genç Davası'na dahil ettiler. Biz geride kalan dört beş kişiyi, ayrı yargıladılar, herhangi bir örgüt adı falan yoktu. Sanırım 1972'nin Kasım ayıydı, bizi peyderpey bıraktılar."

1973'te Necdet Erdoğan Bozkurt Yüksek Teknik Öğretmen Okulu'na gelir, Veyis'le tanışırlar ve o da ev sakinleri arasına katılır. Necdet, o sıralar apolitik sayılabilecek bir düzeydedir, onun Marksizmle tanışması bir bakıma Veyis'le birlikte geçirdiği bu süreçte gerçekleşir. Tabii buna bir süre keman dersleri alan Necdet Bozkurt'un evde çıkardığı gıcırtılara katlanmak da dahildir. Kısa sürede pek çok devrimcinin "Usta"sı olan, Necdet Erdoğan Bozkurt, 31 Aralık 1979'da İskenderun'da işkencede katledilir. Bir yıl sonra 1980'in Aralık ayında Veyis'in eşi Durgül bir erkek çocuk dünyaya getirir, bebeğin adı önceden belirlenmişti, ancak minik Necdet, henüz 4 günlükken annesi gözaltına alındığı için sadece bir ay yaşayabilecektir.

1973'de cezaevlerindeki THKO ve THKP-C mahkûmları dışarı çıkmaya başlarlar. Bunların arasında Teknik Öğretmen öğrencisi Ali Başpınar ve Sedat Kesim de vardır. Veyis, gelecek günlerde devrimci hareket içinde kendilerine ayrı bir yer açacak bu insanlarla birlikte Teknik Öğretmen saflarındaki antifaşist mücadeleye katılır. Sedat Kesim ve Ali Başpınar, Keçiören'de bir elektrik tesisatçı dükkânı açarlar. Bu olayın Bayram Çam'ın anlattıklarının bir tekrarı gibi yaşanması ilginç, çünkü isimler ve semt aynı. Biz devam edelim. Hacettepe Üniversitesi Beytepe kampüsünün elektrik tesisat işleri alınır ve pek çok devrimci bu işte gönüllü olarak çalışır, elde edilen gelir ise siyasi harekete aktarılır. Veyis de bu tesisat işinde çalışanlar arasındadır ve Balet Aydın Erol'u bu süreçte tanır.

1974-75 öğretim yılında Yüksek Teknik Öğretmen Okulu mezunları ve öğrencileri derneği (TEK-DER) kurulur. Ali Başpınar ve Sedat Kesim bu süreçte özellikle Veyis'in çalışmasını, yönetimde yer alacak isimleri onun belirlemesini isterler. O yıl okulu bitirecek olan Veyis'in adı listede yer almaz. Nitekim okulu bitiren Veyis, öğretmen olarak Muş'a atanır. Veyis, Muş'a gider, devrimci düşünceleri doğrultusunda orada hem öğretmen hem de öğrenciler arasında örgütlenme çalışmaları başlatır, ancak kalbinde, Ankara'da bıraktığı birinin kıpırtıları vardır.

Devrimci Yol'un unutulmazlarından biriydi devrimci balet Aydın Erol; özellikle 12 Eylül sonrası, hareketin yurtdışı örgütlenmesinde bitmez tükenmez enerjisiyle önemli bir rol aldı. O dönemde oluşturulan Faşizme Karşı Birleşik Direniş Cephesi içinde, aldığı darbelere karşın Devrimci Yol, varolan grup ve çevrelerin içinde daha diri, direniş hattının oluşturulması için de en fazla olanağa sahip çevreydi. Avrupa örgütlülüğü ayaktaydı. İşte bu süreçte 7 Kasım 1982'de 12 Eylül Anayasası'nın oylanacağı günün hemen öncesinde 5 ve 6 Kasım akşamları TRT Televizyonun ana haber bülteni korsan yayınla kesildi. İstanbul'un bazı semtlerinde oturanlar, televizyondan görüntüsüz ama duru ve gür bir sesi duydular: "Burası Özgürlüğün Sesi Radyosu. Size Devrimci Yol Savaşçıları sesleniyor!" Bu sesi dinleyenlerin aklında şimdi, okunan bildiriden çok, sonunda haykırılan sloganların kalmış olması anlaşılabilir bir şey: "Zafer Halkımızın Birleşik Direniş Cephesiyle Kazanılacaktır!", "Kahrolsun Faşizm!", "Kahrolsun Cunta!", "Tek Yol Devrim!", "Yaşasın Devrimci Yol!", "Devrimci Yolumuz Çayanların Yoludur!"

Sol kesim üzerinde olağanüstü bir heyecan dalgası yaratan bu eylem, daha sonra başka şehirlerde de tekrarlandı.

Özgürlüğün Sesi Radyosu'nun kuruluşunda ve bu korsan yayının gerçekleştirilmesinin arkasında, 1987 yılında Hamburg'da bir çatışma sırasında kaza kurşunuyla vurularak ölen Aydın Erol vardı.

"Biz Veyis'le Ankara'da tanıştık" diyor Durgül; "Onun sınıf arkadaşı Bektaş Altınok'un eşi okuldan benim arkadaşımdı, bir gün onların evindeki bir arkadaş toplantısında tanıştık... Ben Antalya'dan 1972'de Ankara'ya gelmiş Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu'na kaydımı yaptırmıştım. Okul yatılıydı ama katı kuralları yoktu, o yüzden geceleri falan rahatlıkla dışarı çıkabiliyor, siyasal çalışmalar içinde aktif olabiliyordum. O yıllarda seminer çalışmaları TMGT ve Şeh-Der gibi derneklerde yapılırdı. Sonradan anladığıma göre Veyis de bu derneklere gidip geliyor, seminer çalışmalarına katılıyormuş ama tanışmamız için o arkadaş toplantısını beklememiz gerekmiş."

O yılları hatırlayanlar TMGT'nin 1968 yılında kurulmuş olan Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı olduğunu bilir. Şeh-Der ise 1974 yılında Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden okumak için Ankara'ya gelen öğrencilerin hemşericilik ve dayanışma duy-

gularıyla kurdukları bir dernekti ve ana gövdesini Malatyalılar oluşturuyordu. Şeh-Der aynı zamanda,1970'lerin ikinci yarısında ortaya çıkacak olan gençlik örgütlenmelerinin ilk tohumlarının atıldığı yer olarak da önemliydi.

Veyis ile Durgül, bir bakıma merhaba ve hoşçakalın bir arada yaşandığı bir ilişkiye başlamış olurlar. Veyis, Muş'a gider, Durgül Ankara'da bir yıl daha kaldıktan sonra Kayseri Gevher Nesibe Tıp Fakültesi'ne atanır. Veyis, Muş'tan zaman zaman Ali Başpınar'la görüşmek üzere Ankara'ya geldiği tarihlerde Durgül'e de zaman ayırmış olmalı. Tabii Muş'tan sonra 3 aylık yedeksubaylık eğitimi için Ankara'da Etimesgut'da bulunduğu sürede de... Veyis, yedeksubaylığın kalan kısmını Gelibolu'da tamamlar. Terhis olurken bölük komutanı yüzbaşı, Veyis'e çok başarılı olduğunu söyler ve tezkere bırakıp muvazzaf asker olmasını ister, o kabul etmez.

Askerliğini tamamladıktan sonra Veyis, Ankara'ya döner ve oradan da yeni atamasının yapıldığı Eskişehir'e geçer. "Artık ben onunla görüşmek için arada Eskişehir'e gidip gelmeye başlamıştım" diyor Durgül; "İlk gittiğimde (Kirve) Hüseyin ve Recep ile birlikte bir evde kalıyorlardı. Bazen Ankara'da buluşurduk, bir defasında ben gelemem, TÖB-DER seçimleri var, bu seçimi almamız lazım, demişti. Eskişehir'e geldiğimde TÖB-DER'e giderdik, o yüzden oradaki gelişmeleri biraz biliyordum hatta seçimler öncesi bir yumruklaşma olmuş, Veyis'in çenesi çıkmıştı..."

Böylece Veyis'in de gelmesiyle Eskişehir Devrimci Öğretmen grubunun çekirdeği oluşmuş, yavaş yavaş Devrimci Yol'a sempati duyan öğretmenler de bu çekirdeğin etrafında toplanmaya başlamıştı. Devrimci Öğretmen'in Eskişehir'de buluşan bu 3 neferi, bir bakıma Eskişehir'e gelinceye dek ortak noktalardan aynı zamanlarda ama birbirlerinden habersiz geçmişler, sanki bir araya gelmek için mesleklerinin kendilerini Eskişehir'e sürüklemesini beklemişlerdi. Ata ve Veyis, lise yıllarında Gaziantep'de aynı yıl bulunmuşlar; Zeki ile Veyis ise Ankara Yüksek Öğretmen'de 3 dönem birlikte ayrı sınıflarda öğrencilik yapmışlardı. Ata da onların arkasından Ankara'ya gelip Gazi Eğitim Enstitüsü'ne kayıt yaptırmış ancak okula bir süre devam edememişti.

"Devrimci Öğretmen grubu, biraz yukarıdan şekillenmeye başlamıştı, dar bir gruptuk ama hepsi içtenlikli arkadaşlardı, TÖB-DER'de bir araya geldiğimizde oyun falan oynanmaz,

güncele dair değerlendirmeler yapılırdı. Artık bu rutini aşıp varolan gücümüzle Devrimci Öğretmenler olarak ne yapabilirizi tartışmaya başlamıştık." Zeki'nin bu söyledikleri, tabii önce Ata ve Veyis'le birlikte değerlendiriliyordu. İşin aslına bakılırsa ilk başlardaki pratik birtakım işler de bu üçlünün üzerinden hayata geçiyordu.

"Zeki evliydi, ben de..." diyor Ata, "Veyis henüz bekârdı o yüzden işler biraz onun üstüne fazlaca kaldı." Ata'nın evli olduğunu biliyorduk, Zeki ise yine öğretmen olan Mehlika ile 1977'nin 4 Mayıs'ında evlenmişlerdi.

O koşullarda bir şehre yeni gelecek devrimci arkadaşlar için önceden bilgi gelir, onlara kalacak yer falan ayarlanırdı. Recep ve Hüseyin adlı iki öğretmen arkadaş da Veyis'le aynı dönem Eskişehir'e gelmişlerdi, onlar da bekâr olduğu için üçü aynı evde kaldılar. Daha sonra bu arkadaşlar, Vişnelik ile 33 Evler arasında bahçeli bir ev tuttular, bölge çalışmasında onlardan da yararlanmıştık. Faşistlerle silahlı çatışmalar başlamıştı o yüzden bulundukları bölge oldukça riskliydi.

"Devrimci Öğretmen olarak ne yapabiliriz" üzerinde kafa yoran Zeki, Ata ve Veyis, ilk aşamada TÖB-DER içinde ideolojik mücadeleyi bir adım öne sıçratmak ve dahası bir grup tavrı ortaya koymak düşüncesiyle "Devrimci Öğretmen'den Mektup"lar kaleme almaya başladılar. Hatırlarsanız, daha önce Nurettin Şekerler'in henüz Seyfi cilerle bağını koparmadığı günlerde tanıştığı Zeki'nin ona okuttuğu yazı taslakları, işte bu mektuplarla ilgiliydi.

"Nasıl Bir Dünyada Yaşıyoruz" diye başlıyordu ilk mektup. "Herkes bu nedir diye sormaya başlamıştı" diyor Zeki, "Biz bu aşamada mektup yazmayı uygun gördük diye yanıtladık bu soruları ama bir taraftan da öğretmen çevresinde, galiba bunlar farklı bir şeyler söylüyor, algısı oluşmaya başlamıştı. İkinci mektubumuzun başlığı, 'Türkiye'yi Nasıl Görüyoruz'du. Bu mektupların bir amacı da insanlara ulaşmaktı, belki bize yakın olan ama henüz tanışamadığımız öğretmenler de olabilirdi. Bu arada (1978) Eskişehir TÖB-DER Genel Kurulu yaklaşmaktaydı ki o süreçte de 'Demokratik Kitle Örgütleri ve Demokratik Mücadele Anlayışımız' başlıklı 3. mektubumuzu yazıp dağıttık."

Bu çalışmalar, Devrimci Öğretmen grubuna Eskişehir TÖB-DER'de nitel bir ağırlık kazandırmaya başlamıştı. Zeki, bu duru-

mu şöyle özetliyor, "Yok denecek kadar azdık ama var denecek kadar da nitelikliydik. O anlamda, çok konuşuyorsunuz ama hiçbir şeye talip değilsiniz dedirtmek istemedik kendimize. Karşımızda yılların TİP'lileri vardı, adamlar sadece klasiklerden alıntı yaparak çektikleri nutuklarla oyları alıp gidiyordu." Peki, sonra ne oluyordu? "TÖB-DER lokali tam da oyun oynanan, içki içilen yer hâline gelmiş, bir mücadele alanı olarak hiç düşünülmemişti. Ne söyleşi ne tartışma yapılıyordu. Biz burayı ele geçirdik ya burası böyle devam eder anlayışı hâkimdi TİP'lilerde. Bu bizi rahatsız ediyordu, nitekim lokalin bir bölümü boş gibiydi biz hep orada toplanıyorduk, yavaş yavaş tartışma, seminer gibi etkinlikler düzenledik. Bir taraftan da burada daha fazla işler yapabilmek için eğer tek başımıza yetmiyorsak, kimlerle beraber hareket edebiliriz diye kafa yoruyorduk. HK'lılar vardı ama onların durumu bizden beterdi, üç kişiydiler, bunlar sevdiğimiz insanlardı onlarla da bu birliktelik aşamasında konuştuk. Biz değerlendirmemizi yaptık var mı bir sorunuz dedik yok dediler. Sonra onlar değerlendirme yaptı, ben onlara bir soru sordum: Sizin ideolojiniz önce Marksist Leninist'di sonra Üç Dünyacı, sonra da Enver Hocacı oldu, biz sizi takip edemez duruma geldik. Bunu nasıl açıklıyorsunuz dedim. Siyasi olarak böyle soru sormak biraz ayıp olmadı mı hoca deyip, sorumu geçiştirdiler. Halkçı eğitimciler desen darmadağınıktı bir araya gelemiyorlardı. Biz o yüzden yönetimi alma ihtimali olan birileri ile ittifak yapalım diye düşündük, geriye bir tek TSİP'liler kalıyordu..."

Genel Kurula doğru TSİP'le ortak hareket gündeme geldi. Yedeklerle birlikte bir Yönetim Kurulu listesi oluşturularak yönetime talip olundu. Bu liste TÖB-DER Genel Merkezindeki ittifakın bir benzeriydi. Bunun üzerine merkezden TSİP'li Gültekin Gazioğlu, Eskişehir'e geldi. "Buradaki TSİP'liler biz Devrimci Öğretmen'le ittifak yaptık deyince inanamamışlar, kimle nasıl ittifak yaptı bunlar diye anlamak istemişler" diyor Zeki Senger; "Bana hocam çok merak ettim kimsiniz nesiniz dedi, Gazioğlu. Oturduk, konuştuk, biz niye olmasın pekâlâ olur deyince, peki siz bunu genel merkezdeki Devrimci Öğretmen'e anlatabilir misiniz dedi, anlatırız dedik." Zeki ile birlikte birkaç kişi, Ankara'ya gidip Ali Başpınar ve İbrahim Sevimli ile görüştüler. Ankara'nın önerisi, varsa ittifaka Kurtuluşçuların da eklenmesi oldu. 1978 yılında Eskişehir TÖB-DER Genel Kurulu

öncesi yaşanan bu gelişmeler; daha sonra 24 Aralık 1979 Maraş Katliamı'nın birinci yıldönümünde hayata geçirilen büyük öğretmen boykotunun ertesinde gündeme gelen TÖB-DER'in kapatılma olasılığına karşı bir seçenek olmak üzere Eskişehir merkezli DÖB-DER'in kurulmasına da esin kaynağı olacaktır.

Eskişehir TÖB-DER Genel Kurulu seçimlerini CHP çizgisindeki halkçı eğitimciler grubu kazanır. Devrimci Öğretmen ve TSİP ittifakı yaklaşık 30 oy farkla seçimden ikinci grup olarak çıkar. TİP'liler ise 3. sıraya gerilemiştir.

Devrimci Öğretmen'in yayınladığı mektupların dördüncüsü "Faşizm-Sömürge Tipi Faşizm" konuluydu. O sıralar faşizm tartışmaları gündemdeydi. "Bu süreçte bize düşen görevler de artmaya başlamıştı" diyor Zeki, "Şehir yapılanmasında gündeme gelen korsan eylemlere biz de katılmaya başlamıştık, bize Devrimci Öğretmen'den kaç kişi katılacak diye soruluyordu artık... Öğretmenlik yapanlar sadece dernekte faal olmakla yetinmiyor, hayatın diğer alanlarında da yer alıyorlardı. Arkadaşlar bunun bilincindeydi, korsanlardan falan kaytaran olmazdı, mesela TİP'ten bize gelen Cengiz adında bir arkadaş vardı, yetersizdi ama korsanlara katılır hatta arabasıyla gelirdi. Bizi yakında bir yere bırakır sonra da alır götürürdü."

Sol içindeki ideolojik tartışmaların, daha çok farklı siyasetlerin bir arada çalışma olanağı buldukları okul ya da mesleki derneklerde yaşandığından daha önce söz etmiştik. Bunlardan biri de TÖB-DER'di. Tabii bu ideolojik farklılıklar zaman zaman sürtüşmelere hatta kavgalara da yol açıyordu. Özellikle HK ve TKP yanlılarının bir şekilde bir araya gelmeleri bile kavga potansiyeli taşıyordu. Bunun tek istisnası faşist işgal altındaki okullarda verilen mücadele zamanlarıydı. Tekrar hatırlatmakta fayda var, bunu da sağlayan o birimdeki Devrimci Yolculardı.

Biraz önce Durgül'ün kısaca "Eskişehir'e geldiğimde TÖB-DER'e giderdik, o yüzden oradaki gelişmeleri biraz biliyordum hatta seçimler öncesi bir yumruklaşma olmuş, (Veyis'in) çenesi çıkmıştı..." şeklinde söz ettiği olay TKP'lilerle yaşanan bir sürtüşmeydi. Zeki'nin bu olayı değerlendirmesi şöyle: "Veyis, TKP'li Sabahattin ile kavga etmişti. Doğrusu nasıl olduğunu pek anlamamıştık. Biz hazırladığımız bir afişi TÖB-DER'e asmıştık, Sabahattin sökmeye kalkışmış. Veyis, bizim sorumlu arkadaşlarımızdan biriyle oradaymış, vay sen bunu nasıl indirirsin

diye Sabahattin'e girişmiş. Biz bu davranışı doğru bulmadık. TÖB-DER dışında olabilirdi ama içerde yaşanması bizim açımızdan iyi değildi. Çünkü biz buna özellikle dikkat ediyorduk; TKP'liler bizi hep goşistlikle itham ederler, bunlar maceracı gençlik örgütüdür derlerdi. O yüzden pek uygun düşmedi. Tabii Sabahattin de bizim oraya astığımız afişi indiremezdi, çünkü TKP'liler yönetimde değildi. Veyis'in zoruna giden buydu ve ilk hamle Veyis'ten gelmişti. Tabii o dönemde bu türden en küçük sürtüşmeler bile hemen diğer alanlara yayılıverdi. Nitekim olay duyulur duyulmaz hem bizim gençlik örgütlenmemizden arkadaşlar hem de İGD'liler TÖB-DER önüne yığılıvermişlerdi. Neyse ki olay büyümeden yatıştırıldı."

12

Yıldıztepe'deki 15-16 Haziran Gecesine Polis Saldırısı

Çalıkuşu, hangi türküyü daha çok seversin? Ne zaman duysan "Drama Köprüsü"ne eşlik ettiğini biliyoruz; yoksa "Sarı Dünyam Tütün Benim" mi? Hani zaman dönecek de 1981'in Eylül'ünde ilk kızın dünyaya gelecek ya, işte ona da öğretip söyleteceksin bu türküleri hatta biraz büyüyünce o, 1989'un Nisan ayı sonunda Arı Sineması'nda Grup Yorum'un konserine gideceksiniz birlikte. Kızın sahneye çıkıp İlkay Akkaya ile "Haziran'da Ölmek Zor"u söyleyecek de sen kurum kurum kurulacaksın oturduğun yerde...

Hasan Hüseyin Korkmazgil'i anmadan geçmeyelim, 1976'da 1963'ü düşünerek ve Nâzım ustayı düşleyerek yazdığı bu şiiriyle;

demek ki on yıl sonra
demek ki sabah sabah
demek ki "manda gönü"
demek ki "şile bezi"
demek ki "yeşil biber"
bir de memet'in yüzü
bir de güzel istanbul
bir de "saman sarısı"
bir de özlem kırmızısı
demek ki göçtü usta
kaldı yürek sızısı
geride kalanlara

"Ali Paşa sazı eline almadan" dediğimizden bu yana sözü nerelerde dolaştırıp durduk değil mi Çalıkuşu? İşte şimdi sazın ve sözün sırası onda...

Hele Ulaş'a Ulaş'a
Ulaş benzerdi güneşe
Ulaş kardaş canveriyor
Yüreğim düştü ateşe

18 Haziran 1978 Pazar günü akşam saatlerinde Yıldıztepe'deki yazlık sinema hıncahınç dolmuştu. Yıldıztepeli devrimciler, 15-16 Haziran olaylarını anmak için günlerce hazırlık yapmışlar; türküler, folklor gösterileri, koro ve tiyatro oyunundan oluşan zengin bir program hazırlamışlardı. Devrimci Yol'un Eskişehir'de ilk kez düzenlediği bu etkinlik, tamamen Yıldıztepe biriminin inisiyatifiyle hayata geçiriliyordu. Tiyatronun metni, kimlerin rol alacağı kolektif olarak hazırlanıp belirlenmiş, provalar dernek binasında yapılmış, sahnelenme sürecine arka planda yer alacak bir koro dahil edilerek, ortaya hem sınıfsal içerikli hem de ajitasyon dozu yüksek bir oyun çıkarılmıştı.

Sahneye ilk olarak elinde sazı ile Ali Paşa Şanlı çıktı:

Hele Ulaş're Ulaş're
Ulaş ki şiyoro tiji
Heval Ulaş can dano
Zaremi gıne adırre

"Belki Türkiye'de ilk defa "Ulaşa Ağıt"ı hem Türkçe hem Kürtçe daha doğrusu Zazaca ben söylemiş oldum. Fevzi Çalışkan adlı polis gelip müdahale etti ve olaylar çıktı. Yazlık sinema tamamen doluydu, orada Arzuman'ın annesi Çiçek Ana'yı gördüm. Çok yürekli bir kadındı, Gültepe ve Yıldıztepe'deki eylemlerde hep bulunurdu, her yerde yürürdü, cesaretliydi. Oğlunun devrimci olması bir nedendi ama analık yüreği bambaşkaydı. Çoğu mitinglerde onu elinde sopasıyla kadınların en önünde hatırlarım."

Sinema boşaltıldı ama olaylar durmadı, sokak aralarına yayıldı. Yaşlı, kadın, çocuk, genç, herkesin tepkisi vardı. Polis arabası, Yıldıztepe Karakolu taşlandı. Polis tanıdığı isimlerin evlerini bastı bulduklarını gözaltına aldı.

Etkinliğin düzenleme komitesinde yer alanlardan Ali İhsan Akyol'a göre; polis izinli bir geceyi keyfi olarak dağıtmış, sonra da halkı coplamıştı:

"Taşlı, sopalı çatışmanın ardından halk, benim de aralarında olduğum gözaltına alınanları kurtarmak için karakolu taşladı."

O gece gözaltına alınanlardan biri de Ali İhsan Ahıskalıoğlu'ydu; "Ben fotoğraf çekmek üzere orada bulunuyordum. Bir ara baktım Hasan Tunçer, polis Kanun Fevzi ile tartışıyor, sanırım polis Kenan Baskın da vardı. Biz gecenin izni alındı diye biliyorduk, sinema dolmuştu, polis Fevzi sahneye çıktı izin belgesini sordu. Hasan, sen söz verdin ya deyince, ben eyvah dedim. Sonra, polis geceyi dağıtmak istedi, olaylar patladı. Beni de gözaltına aldılar, polis minibüsünde üç kişiydik, diğerlerini tanımıyordum. Çarşı Karakolu'na doğru giderken, bana hangi gazetedensin diye sordu polisin biri, aklıma ilk gelen gazete olduğu için, Sakarya dedim. Bağlar Caddesi'nin başında indirdiler beni, diğerleri de 2-3 gün sonra serbest bırakıldılar.

O dönem, Eskişehir'in farklı alanlarında devrimciler faşistlerle sık sık çatışmaya başlamış, bu artık giderek rutin bir hâl almaya başlamıştı ancak doğrudan polisle çatışma ilk kez bu olayla birlikte Yıldıztepe'de yaşandı. Üstelik polisle çatışanlar sadece devrimciler değil, halktan insanlardı da. Ali İhsan Akyol'un değerlendirmesine göre; bu olayın sonrasında siyasi çalışmalar ve bilinçlenme, polise (özellikle Pol-Bir üyelerine) duyulan öfke ile daha da artacaktı.

Ertesi günün sabahı Yıldıztepe'den kalabalık bir halk topluluğu valiliğin önüne giderek, gözaltındakilerin serbest bırakılmasını istedi ve bir süre sonra da savcılık gözaltındakileri serbest bıraktı, topluca mahalleye dönüldü.

Etkinliğin izinli olup olmadığı konusunda çelişkili anlatımlar var. Bir kere, daha önce miting düzenleyen, bazı afişlemeler ve bildiriler için valiliğe bildirimde bulunan devrimcilerin, özellikle halkı toplayacakları böyle bir etkinliğin izin ya da bildirim prosedürünü atlamış olmaları hiç de akla yatkın gelmiyor. Önce Ali Paşa'nın şu dediklerini not edelim, sonra başka bir iki örnekle karşılaştırma yapalım; "İzin konusunu pek bilmiyorum, sanırım sözlü bir izin söz konusuydu, belki ben sahneye çıkıp 'Ulaş'a Ağıtı' Kürtçe (Zazaca) söylemeseydim bir şey olmayacaktı."

Belki yazılı bir dayanağı olmasa da o yıllarda kamuya açık

alanlarda Kürtçe konuşmanın, türkü söylemenin bedeli, gözaltına alınıp soruşturmaya uğratılmak, sonuçta cezai bir yaptırıma çarptırılmasa da gözdağına uğratılmaktı. 12 Eylül'den sonra Kürtçenin yasaklanmasının yasal dayanağı da yaratılmıştı zaten.

Şimdi, Çalıkuşu'nun kızı 8 yaşındayken sahneye çıkıp, birlikte "Haziranda Ölmek Zor" türküsünü söylediği Grup Yorum'un 28 Nisan 1989 tarihinde Eskişehir'de verdiği konsere dönelim. Konser sonrası, Grup Yorum üyeleri polis tarafından alınarak 72 saat gözaltında tutulmuşlar ve haklarında "Bölücülük propagandası yapmak" suçuyla soruşturma başlatılmıştı. Gerekçe, "Türkçe dışında bir dille söyledikleri şarkı hakkında önceden bildirimde bulunmamaları"ydı. Tabii siz, Yorum'un İngilizce değil Kürtçe şarkı söylediğini anladınız!

Bu olaydan 10 yıl sonra 10 Şubat 1999'da Magazin Gazetecileri Derneği'nin ödül töreninde Ahmet Kaya'nın sahnede, "Kürtçe şarkı söylemek ve klip çekmek istiyorum" dedikten sonra magazin şarkıcıları tarafından çatallı bıçaklı saldırıya uğraması ve sonrasında ülkesinden ayrılmak zorunda kalarak Fransa'ya iltica etmesini de hatırlamamız gerekiyor.

18 Haziran 1978 tarihinde Yıldıztepe'deki yazlık sinemada düzenlenen 15-16 Haziran olaylarını anma gecesinin polis tarafından dağıtılma gerekçesini bu iki örnek olayla birlikte değerlendirip anlamak gerekiyor.

15-16 Haziran gecesi aynı yıl bir süre sonra gerçekleştirildi. Ancak Yıldıztepe'deki yazlık sinemada değil, şehir merkezindeki Ar Tiyatro salonunda... Salon tıklım tıklım dolmuş, özellikle Yıldıztepe halkı yeniden orada gövde göstermişti. Türküler söylendi, folklor oyunları oynandı, son olarak sahnelenen tiyatro oyunu salonda büyük bir coşku yarattı ve hep bir ağızdan söylenen Dev-Genç marşıyla gece tamamlandı. Ali Paşa orada da sazıyla sahneye çıkıp türküler söyledi. "Ben orada Ulaş'ı değil daha çok Pir Sultan Abdal'dan deyişler söyledim ama programda olmadığı için yoksa bundan vazgeçelim anlamında bir kısıtlama yoktu. Zaten Yıldıztepe'dekinde de önceden programlanmış bir şey değildi ben kendi inisiyatifimle, bölgenin insanlarını da gözeterek böyle bir şey yapmıştım."

Eğitimde faşist işgale karşı İGD-HK omuz omuza!

Eskişehir'de yüksekokullarda sürdürülen antifaşist mücadelenin önemli kapılarından birinin Eğitim Enstitüsü olduğunu daha önce belirtmiştik. "Eğitim Enstitüsü'ne yönelik çalışmaya ilk olarak 1978'de Eskişehir Pasajı'nda yapılan ortak bir toplantıyla başladık. Okula nasıl çıkacağımızı tartışıyorduk. Bizi bu toplantıya İGD'liler, sanırım Ziya Yavuzeş çağırmıştı. Baktık, orada HK'lılar da var, olacak şey değil ama Eğitim'e çıkabilmek için de bu gerekli. İGD'liler biz Maocularla değil Dev-Genç'lilerle gideriz derken, HK'lılar da biz sosyal faşistlerle gitmeyiz diyorlardı. Biz, bu tartışmalar anlamsız Eğitim'de faşist işgal var, hep birlikte gidip bunu kıracağız dedik. Sonunda vilayet meydanına bakan CHP binasının altındaki Merkez Kıraathanesi önünde toplanıp, oradan hep birlikte okula gitme konusunda ortaklaşıldı. O gün bizim arkadaşlar önceden okul güzergâhında bir ön keşif yapıp geldiler herhangi bir sorun yoktu." Eskişehir Eğitim Enstitüsü'ndeki antifaşist mücadele sürecini, ağırlıkla Ali Paşa Şanlı'nın aktardıklarıyla anlamaya çalışacağız. Ancak önce *Devrimci Gençlik* dergisinin 19 Nisan 1976 tarihli 7. sayısında yer alan "Eğitimin faşistleştirilmesine karşı mücadele" başlıklı yazıdan kısa bir alıntı yapalım:

> Oligarşi, Öğretmen Okulları ve Yüksek Öğretmen Okullarını faşizmin birer kurumu, eğitimin faşistleştirilmesinde birinci basamak olarak alıp, bu oyunu sahneye koyarken bir yandan da eğitimin faşistleştirilmesinde ikinci basamak olan ve aynı zamanda kendisi için yara olarak gördüğü Eğitim Enstitülerini de birer faşist kurum yapabilmenin planını tezgâhlamaya başladı. Eğitim Enstitülerinde gerek demokratik ortamın ağır basması gerekse Öğretmen Okulu mezunlarının okuyabildikleri –Y. Ö. Okullarının ayrıcalıklı durumlarını bir yana bırakırsak– tek yüksekokul olması nedeniyle halk çocuklarının ve biraz öğretmenlik –birkaç yıllık dahi olsa– yapmış olanların bulunması, demokratik tartışma ortamı ile birlikte demokrat düşüncenin gelişebilmesini, ülke sorunlarına yaklaşma ve yurtseverlik bilincinin gelişmesini mümkün kılıyordu. Nitekim 1967'den itibaren büyük şehirlerde antiemperyalist gençlik hareketlerinin gelişmesi, antiemperyalist bilincin yayılması, Eğitim Enstitülerinde etkisini kısa zamanda göstermişti. Eğitimde Amerikan etkisine karşı mücadele, barış gönüllülerine karşı çıkma, sağlığa zararlı olduğu raporla tespit edilmiş Amerikan (artığı) yardımlarının imhası biçiminde kendini gösteren eylemler ve hareketler yoğunluk kazanmıştı. Zaten kuruluş-

larından bu yana (bu okulların antiemperyalist yanı) ağırlık kazanmış ve mezunlarının çoğunluğunu demokratlar ve ilericiler teşkil etmişti.

İşte bu bakış açısıyla ülkeye eğitimci yetiştiren Öğretmen Okulları ve Eğitim Enstitüleri, özellikle MC iktidarları tarafından ivedilikle ele alınmış, bir yandan kadroları faşistleştirilirken diğer yandan da faşist eğilimli öğrenciler bu okullara doldurulmaya çalışılmış, bunun sonucunda da faşist işgaller gündeme gelmişti.

İlk gün Merkez Kıraathanesi önünde toplanan devrimci demokrat öğrenciler Eğitim Enstitüsü'ne gitmek üzere yola çıktılar.

"Biz yüz kişilik bir grup olarak topluca hareket ettik. Odunpazarı'na geldik oradan Bademlik'te bulunan okula doğru yürüyorduk ki meydanda bulunan kahvehanelerden faşistler ortaya çıkıverdi, sempatizan kitle hemen dağıldı biz bir avuç kalakaldık. O birbirine Maocu, sosyal faşist diyenlerin kol kola girme hâlleri görülecek şeydi doğrusu! Biz 'Kahrolsun faşistler' sloganını atmaya başladık, adamlar bizden çok fazla, neredeyse ezecekler bizi. Onlar da 'Kahrolsun komünistler' diye bağırıyorlardı. O sırada polis minibüsleri araya girdi ve biz bu hâlde okula gittik, gündüzcüleri bıraktık, akşam tekrar gelip onları aldık. İlk günler biraz zorlu geçti hâliyle, sonraları en azından Eğitim Enstitüsü özelinde HK'lılar ve İGD'liler bizim de dayatmamızla ama daha çok faşistlerin gözdağı karşısında, zorunlu bir ittifak oluşturmuş oldular. İlk hafta böyle geçti, sonraları biz taktikler geliştirmeye başladık, önceden gidip kahvehanelerin orada önlem almak, okulda koridor başlarını tutmak, teneffüslerde topluca hareket etmek gibi..."

Ali Paşa, 1974-75 öğrenim döneminde Kanatlı Lisesi'ni bitirmiş, yükseköğrenimine Manisa Spor Akademisi'nde devam etmek istemişti ancak sınavlar sürecinde bacağında çıkan bir çıban nedeniyle onu akademiye almadılar. 1976-77 döneminde Eskişehir Eğitim Enstitüsü'ne kaydını yaptırdı. Okula yeni girecek devrimci öğrenciler, faşist işgali göz önünde bulundurarak, mümkün olduğunca bölümlere dengeli bir biçimde dağılarak kayıt yaptırıyorlardı. O yüzden lisede edebiyat bölümünde okumuş olan Ali Paşa, Eğitim Enstitüsü'nde Zeynel Abidin Ergen ile birlikte Matematik Bölümü'ne kayıt yaptırdı. Ama o dönem devrimciler, faşist işgal nedeniyle okula gidemediler.

Eğitim Enstitüsü'nün Matematik Bölümü, İTİA yakınlarındaki Bahçelievler Mahallesi'ndeki Bahçelievler Lisesi'nde öğretim yapıyordu. Okulda öğleye dek lise öğretimi vardı. "Sabah, Bademlik'teki ana bina öğrencilerini bıraktıktan sonra, şehir merkezindeki Merkez Kıraathanesi'ne dönüyor, öğleye kadar orada toplu hâlde bulunuyor, sonra yine burada toplanan matematik bölümü gündüz öğrencilerini, Bahçelievler Lisesi'ne götürüyorduk. Akşam olunca bu kez matematik gece bölümü öğrencilerini alıp Bahçelievler'e götürüyor onları okula bırakıp, gündüzcüleri alıp dönüyorduk. Ben de Bahçelievler Lisesi'ndeki matematik gece bölümü öğrencilerindendim."

Dönemin devrimcilerinin hem kendi hem de kendileriyle birlikte hareket eden sempatizanların güvenliğini sağlamak için oradan oraya koşturdukları o günleri anlamak için herhalde yukarıdaki paragraf son derecede açıklayıcı. Ayrıca, diğer şehirleri bilmiyoruz ama Eskişehir'deki yükseköğretimin bir kısmının lise binalarında sığıntı gibi yapılmış olması, verilen eğitimin kalitesini de ortaya koyması açısından önemli.

Bahçelievler'de öğrenim gören Eğitim Enstitüsü öğrencilerinden özellikle gece bölümündekiler, sık sık faşist saldırılara uğradılar. Çünkü okuldaki faşistler, civardaki faşistlerin etkin olduğu mahallelerden destek alıyorlardı. Devrimciler bu saldırılardan kendilerini yumruklarıyla korumaya çalıştılar, yanlarında taşıyabildikleri en etkin silahlarıysa çelik uçlu tükenmezkalemlerdi.

Eğitim Enstitüsü'ndeki esas mücadele ana binanın bulunduğu Bademlik ve civarı, özellikle de Odunpazarı semtinde yaşanıyordu. Şehir dışından gelmiş devrimci demokrat öğrencilerin önemli bir bölümü Yıldıztepe ve civarında kiraladıkları evlerde kalıyorlardı. Bu süreçte Yıldıztepe örgütlülüğü, Eğitim'deki antifaşist mücadeleyle sürekli dayanışma içinde bulundu. Odunpazarı'ndaki evlerde kalan öğrenciler de vardı ama bu semtin özellikle kahvehaneler bölgesinde denetim, okula gidiş ve dönüşlerde faşistlerin elinde oluyordu. Bir bakıma Eğitim'deki faşist işgalin kırılmasıyla, Odunpazarı'ndan faşistlerin sürülmesi, ortaklaşa bir süreç içinde yaşanacaktı.

Şimdi zamanı çok değil biraz ileri sarıp, Odunpazarı Meydanı'na bakan kahvehanelerden birine, Bahçeli kahvehaneye gidip oturalım. Burada anlatıcımız Nurettin olsun, hani kendisini Gökmeydan'dan tanıdığımız Nurettin... Odunpazarı'nda ne işin

var diye sonra soracağız ona; "Odunpazarı'nda HK'nın da bir hâkimiyeti vardı. İşte onlardan, lümpenlikten gelme kavgacı, kabadayı Laz Erol ile bizim arkadaşlar arasında zaman zaman sürtüşmeler yaşanıyordu. Kendisiyle bu durumu konuşmak üzere bir öğle vakti, Bahçeli Kahvehane'de oturmuştuk, yanımızda bizim çocuklardan Giresunlu genç bir arkadaş da vardı. Çaylarımız yeni gelmişti ki bir baktık, etrafımız sarılmış, belki 50 kadar faşist, tedbirlerini almışlar, niyetleri kahvehaneyi işgal edip, Eğitim'den gelen kitlelerini karşılamak... İşte orada bu Laz Erol'a gerçekten saygı duydum; masadaki çay bardağını kırıp tek başına faşistlerin arasına daldı, elli tane adamın içine... biz de arkasından sandalyelerle giriştik. Giresunlu arkadaş liseliydi ama onun da gözü karaydı. Erol birkaç faşiste vurdu ama tam o sırada polis ekipleri geldi. Meğer gelen polisler Pol-Der'liymiş, bana siktir ol git dediler, küfür etmeyin dedim, siktir olun, öldürecekler lan sizi, hesabını sonra yaparız bunun, dediler. Nasılsa haber almış polisler, herhalde biri telefon etti, bizi oradan polisler kurtardı yoksa biz 3 kişi yoktuk yani... Laz Erol saldırdı ama yürekli olduğu için... o saldırınca biz de saldırdık, belki tek başıma olsaydım bunu düşünemezdim ama onun kendi bölgesiydi ya belki halktan insanlar da katılır diye düşünmüş olabilir Erol. Bu olay hayatımda geldiğim en büyük ketemperedir, o kadar hazırlıksız yakalanmıştık ki..."

Eh bizim çocukların da benzer bir karşılığı olacak elbette hem öyle tesadüfen değil, planlı programlı, faşistlerin ne olduğunu anlayamadıkları bir yumruk inecek tepelerine üstelik sinematografik bir hikâye tadında... ama az sonra...

Eğitim Enstitüsü ve Odunpazarı'nda faşistlere karşı verilen mücadele, daha önce de belirttiğimiz gibi İGD ve HK'lılar ile ortaklaşa yürütüldü. "Ama inisiyatif Dev-Genç'in elindeydi" diyor Ali Paşa; "Diğer gruplarla bir program yapmıştık. HK'lılar Odunpazarı'yla Karapınar Mahallesi sınırında bulunan Atatürk Lisesi'nin önünü tutuyor, biz Şehir merkezini Odunpazarı'na bağlayan Yediler girişinde bulunuyor, İGD'liler de Odunpazarı otobüs duraklarının arkasındaki Alaaddin Parkı'nı denetliyorlardı.

CHP'li öğrencilerin çoğu Dev-Genç sempatizanıydı. Selçuk, Yalçın Türkmen gibi arkadaşlar mücadele içinde hep bizim yanımızda oldular. Faşistlerin saldıracaklarını düşündüğümüz bir gündü. Otobüs duraklarının karşısında SSK binasının yakın-

larında Kafkas Kıraathanesi vardı. Faşistler orada toplanırlardı. Biz daha önceden parktaki ağaçların altına demir çubuklar falan saklamıştık. Faşistler kitleye saldırınca İGD'liler dağıldı, HK'lılar da başka tarafa gitmiş, faşistlerle karşı karşıya biz kaldık. Selçuk, benim yanımdaydı, çok pratik bir arkadaştı ama faşistlerle birbirimize girdiğimiz anda, faşistlerden biri silahını çekip ona doğrultunca Selçuk dondu kaldı birden, tabii bizim güvenlik önlemimizi alan arkadaşlardan biri de yan taraftaki trafonun önündeydi, durumu görünce hemen öne çıktı, faşisti caydırmaya bu yetmişti, silahını indirmek zorunda kaldı. Onun arkasından da biz faşistleri püskürttük."

Eğitim Enstitüsü'ndeki faşist işgale karşı mücadele bir yıldan fazla sürdü. Bu süreçte devrimciler, okul içindeki işgali kırma konusunda yeni planlar geliştirdiler. Bunlar içinde en etkin olanı, TÖB-DER'li öğretmenlerle birlikte hayata geçirilen koordineli çalışmaydı. Birlikte yapılan toplantılar gece yarılarına dek sürüyordu. Hocalardan sosyal demokrat Mustafa Özer vardı ki aynı zamanda TÖB-DER Eskişehir Şube Başkanıydı. Devrimciler, onunla, faşistlerin saldırma ihtimaline karşı demokrat hocaların güvenliğini alma konusunda konuşmuş, o da "ya ne gerek var buna" demişti ama birkaç gün sonra faşistlerden dayak yiyince, "işin gerekliliğini" anlamıştı. Yine hocalardan matematik bölümü sorumlusu Niyazi Atak, Türkçe bölümünden aynı zamanda Müdür Yardımcısı Alaattin Nacak, Eğitim Enstitüsü Müdürü CHP'li Turan Aydın, birkaç TİP'li hoca ve Devrimci Öğretmen grubundan İngilizce hocası Niyazi Alkara ile Mehmet Üzümcü, devrimci öğrencilerle aynı ya da farklı dönemlerde dayanışma içinde olmuşlardı.

Faşistler, 20 Temmuz 1978 perşembe günü akşam saatlerinde Eğitim Enstitüsü'ne saldırdılar, hedeflerinde demokrat öğretmenler vardı, doğruca Müdür Yardımcısı odasına girip Alaattin Nacak'ı ve Muammer Uludağ'ı bıçakla yaraladılar, Ramazan Tatar'ı fena hâlde dövdüler. Aynı gece saat 21 civarında da Adalar semtindeki TÖB-DER lokali faşistler tarafından silahla rastgele tarandı. HK sempatizanı öğretmen Kemal Pehlivan öldü, öğretmen Emel Şenyaz ağır şekilde yaralandı.

Bu olaylardan birkaç gün sonra, Alaattin Nacak, kendisine geçmiş olsun ziyaretine giden Zeki Senger'e "Hiç konuşma Zeki" demişti, "Benim karşılaştığım bu durumdan sonraki sahiplenişinizi unutamam..." Zeki, "Alaatin, CHP'liydi" diyor; " Ama

Eğitim Enstitüsü'nde görev yaptığı için faşistler tarafından sol cephede görülüyordu, kendisinin yaralanmasından sonra onu savunan koruyan devrimcileri takdir ediyor, ben CHP'liyim ama hayat sizi doğruluyor diyordu. Nacak hoca, şunu görüyordu tabii; sokak sokak, mahalle mahalle, ev ev, faşistlere karşı sıkı bir dayanışma örüyordu, devrimci hareket..."

Dev-Sol ayrışması

Şimdi, Eğitim Enstitüsü'ndeki faşist işgalin kırılması sürecine dair aktaracaklarımıza bir süreliğine ara verip, Mayıs 1978 itibariyle devrimci hareket içinde baş gösteren ayrışmaya ilişkin gelişmelere, dönüp bir göz atmamız gerekiyor.

Özellikle 1977 Nisan'ında yayınlanan *Devrimci Yol Bildirgesi*'yle birlikte uç verdiği anlaşılan bu ayrışma bir yıl süresince kendini beslemişti.

> Bildirgede incelenen konular bugünkü görevlerimiz açısından, bu görevleri aydınlatmak noktasından ele alınmaktadır. Burada ele aldığımız konular hakkında bir daha inceleme, derinlemesine araştırma ve tartışmalar yapılmayacak sonucu çıkarılmamalıdır. Aksine burada incelenen ve incelenmeyen konulara ilişkin etraflıca araştırma ve tartışmalar bundan sonra sürdürülecektir. Bu bildirge araştırma ve tartışmaların sürdürülebilmesi için bir platform sayılmalıdır.

Bildirgede yer alan bu satırlar esasen içe dönük tartışma için meşru bir zemin yaratıyordu. Ancak hareketin İstanbul örgütlenmesinde yer alanların ağırlıkla başını çektiği bir ayrılık fikri bir yıllık sürece yayılarak yavaş yavaş olgunlaştırıldı. Öncelikle hareket içinde şu veya bu şekilde kendilerine yakın gördükleri unsurlar aracılığıyla bu düşüncelerini diğer şehirlere de sızdırdılar. Eskişehir'de, DMMA sorumlusu olan Cemal Özdemir (12 Eylül'den sonra cezaevinde yaşamını yitirdi) ve İstanbul ile öğrencilik üzerinden ilişkisi süren Mehmet Zorlu'nun çevresinde toplanan bir grup oluştu. Bu arkadaşlar, ayrışmanın kesinleştiği sürece kadar ellerinde, bazı satırlarının altı çizilmiş *Bildirge*'yle, kendilerince konuşmaya açık buldukları insanlarla tartışmaya çalıştılar. Bu altı çizilmiş satırlarda nelerin yazdığını ve bu ayrışma sürecinin nasıl başladığını anlayabilmek için *Devrimci Yol* dergisinin 20 Haziran 1978 tarihli 19. sayısının sayfalarını çevirelim:

Saflarımızı terk edenler hakkında

Ayrılanların bir zaman önce, ilişkilerimizi gözden geçirelim şeklinde talepleri oldu. Bu talepler doğrultusunda yapılan konuşmalarda, pratik ilişkilerin kötü olduğunu ve kendilerine güvenilmediğini, ileri sürdüler.

Bu arkadaşlar, kendilerine güvenilmediği, yolundaki kuşkularının sonucu olarak ilişkilerini askıya aldıklarını söylediler. Nedenleri üzerinde durulduğunda, herhalde ideolojiktir, dediler. Kendilerine bizim savunduğumuz görüşlerden ayrı düşüncelerinin olup olmadığı, kendi aralarında ortak düşünceleri olup olmadığı sorulduğunda, kendi aralarında ideolojik birliğin olmadığını ifade ettiler. (...)

Ayrılan arkadaşların oluşturmaya çalıştıkları hareketin ideolojik bir muhtevaya –şimdilik– bürünmediğini söylemek yanlış olmaz. Gerçi peşlerinden mümkün olduğu kadar fazla insan sürükleme amacına yönelik "kafa karıştırma kampanyası" sırasında birçok "ideolojik" konu üzerinde durmaktadırlar. Zaman zaman direniş komitesi önerisine karşı çıkarak, bunun revizyonist bir öneri olduğu, iç savaş tespitinin yanlış olduğu gibi düşünceler ortaya atıyorlar. Öncü savaşının halk savaşının bir ara evresi (taktik aşama) değil, devrim stratejisi olduğunu iddia ediyorlar vb. Ne var ki bütün bu ve benzeri konulardaki görüşleri (yine şimdilik) yer ve zamana göre değişmektedir. Bu arada şunu da eklemeliyiz ki bu arkadaşların zaman zaman yukarıdaki konulara ilişkin görüşlerimize katıldıklarını söyledikleri de olmaktadır. "Ayrılıkçıların" ideolojik görüşleri en azından bugün için istikrarlı ve belirli bir niteliğe bürünmüş değildir. Bugün için şu kadarını söylemek mümkündür: Yukarıda saydığımız ve benzeri nitelikteki görüş ve eleştirilerin tümü "Aceleci" gruplardan ve "KSD"den ödünç alınmadır ve onların kafa yapılarına uygun, onlar tarafından üretilen eleştiri ve düşüncelerin ve onların devrimci harekete yönelik suçlama ve eleştirilerinin çerçevesini aşamamaktadır. (...)

Tüm sorun, bu ve benzeri nitelikteki gelişmelerin bir devrimci hareketin gelişimine engel olacak sonuçlar yaratıp yaratmayacağıdır. Bizim hareketimiz de işte bu sorunun karşılığını verecektir. Oportünistlerin hareketimizin ciddi kayıplar vereceği hayallerinin boşa çıkacağını şimdiden kesinlikle bildirelim. Bir devrimci hareket bu gelişmeler karşısındaki tutumuyla gerçekten devrimci bir nitelik taşıyıp taşımadığını kanıtlar. Devrimci hareketimiz bu sorunun karşılığını, bu olayı, saflarımızdaki bütün sağlıksız, zararlı eğilimlere, hatalı düşünce ve davranışlara karşı mücadelenin bir aracı hâline dönüştürerek, kendi gelişimini hızlandırma, hataları düzeltme ve eksikliklerini tamamlama doğrultusunda bir olumluluğa dönüştürerek verecektir.

"Benim *Bildirge* sürecinden falan haberim yoktu, o tarihte ortaokul öğrencisiyim daha... Ayrışma sürecine ise 1978'de liseye başladıktan sonra gidip geldiğim Eskişehir Pasajı'ndan tanıklığım var. Daha doğrusu o yaz tatili dönüşünde bu tartışmaların bir parça farkına vardım." O süreci yaşayanların en genci olan Ferruh Yılmaz'ın tanıklığıyla ilerleyelim:

"Mehmet Zorlu, Cemal, Veysel, kitabevinde karşılaştığımızda bir şeyler anlatıyorlardı. Ama konu hakkında esas olarak bilgilenmem; hareketin bu ayrılık sürecini bir eğitim süreci hâline dönüştürme politikası doğrultusunda, Eskişehir Pasajı'nda tarafların katılımıyla düzenlediği toplantı oldu. Bülent Uluer'in, Paşa Güven'in, İbrahim Arı'nın, Eskişehir Dev-Genç Başkanı Muammer Özhan'ın da bulunduğu toplantıydı bu. Tartışmalarda bazı kitaplardan alıntılar falan yapılıyordu ama ben daha devrimciliğin abc'sinden fazla bir şey bilmediğimden, bunları kafamda bir yerlere pek oturtamıyordum. Bülent Uluer'in yaptığı bir alıntı üzerine, İbrahim Arı'nın; 'Hayır, orada öyle bir şey yok, karıştırıyorsun' hatta 'getirin şu kitabı' demesi üzerine, Uluer'in ona 'Marksizm'in çok bilmiş ustası' demesi gibi süslü laflar aklımda yer etmişti."

Her ne kadar insanların kafasını açmaya yönelik bir tartışma formatında düşünülse de Ferruh'un aklında kalanlar gibi, tartışma daha çok; "Devrimci Yol, militanlarını ameliyat masasına yatırmış, onları öncü savaşına gerek olmadığına ikna etmeye çalışıyor" ve buna karşılık da "Doğru, bu arkadaşlar da ameliyat masasından kaçıp pijamalarıyla gelmişler buraya" gibisinden polemiklerle sürmüş ve bu da tarafların birbirlerine karşı daha da kemikleşmesine hizmet etmişti.

Ferruh'un asıl unutamadığı ise gece yarısı saat 3 civarında biten tartışmadan sonra, Osmangazi Mahallesi'ndeki evine faytonla dönmek zorunda kalmasıydı.

Belki daha o gece yaptığı fayton yolculuğunda verdiği bir kararla Ferruh, Devrimci Yol'dan yana tavır aldı. Burada yine zamanı biraz ileri alıp, ayrılıkçıların artık Dev-Sol adıyla ve ayrı bir siyasi grup olarak saflaşmalarından sonraki süreçte Ferruh'un afacanca bir eylemini hatırlayalım:

"Pasajdaki o tartışmanın üzerinden ne kadar zaman geçti hatırlamıyorum. Devrimci Yol/Dev-Sol ayrışmasına ilişkin dergide haberler çıkıyor, ortalıkta konuşmalar oluyordu; işte şurada

kavga-dövüş oldu, İstanbul'da arkadaşlarımızı dövüyorlar, falan... O arada Eskişehir'deki Dev-Solcular Adalar'daki yazlık sinemaların duvarlarına ilk duvar gazetelerini yapıştırdılar. Ben, yine çocuk aklıma uydum, yanımda mahalleden Naci vardı, onunla birlikte, hemen yan taraftaki binanın terasında bulunan TÜS-DER'e çıktık. Sanırım orada, Kenan Abi'nin de biraz teşvikiyle, sarı etiketlerden 'Y' harfleri yaptık ve bunları götürüp Dev-Sol'un duvar gazetelerindeki bütün Dev-Sol'ların 'S'lerini 'Y' yapıp Dev-Yol'a dönüştürdük. Ancak Dev-Solcular civarda bekliyormuş bizi görmüşler, Cemal, Veysel falan üstümüze geldiler, birkaç tekme tokat yedik sonra kaçıp mahalleye gittik. Hemen problem olmuş tabii bizim bu yaptığımız. Dev-Solcular öfkeyle o sırada TÖB-DER'de bulunan bizim arkadaşlara gitmişler, İbrahim Arı ile İbrahim Çeşmecioğlu'na 'Onları cezalandıracağız' demişler, bizim arkadaşlar da 'Siz trafik polisi misiniz, daha çocuk onlar, hem bizim böyle bir merkezî kararımız yok' demişler.

Ertesi gün oldu, İbrahim Arı beni çağırdı, gittim. O duvar gazetesindeki yazıyı okudun mu diye sordu, okudum dedim, ne yazıyordu dedi, işte silahlı direniş birlikleri falan dedim, peki sen katılıyor musun o yazılanlara, Devrimci Yol öyle mi diyor, sen niye inanmadığın katılmadığın bir yazının altına Devrimci Yol yazıyorsun dedi. Onun hakikaten yukarıdan bir bakışı vardı, bu dedikleri benim için eğitici öğretici oldu. Ondan sonraki kendi kişisel hayatımda, tarihimde ya da siyasal mücadelemde, birinin yazısını karalama, değiştirme, çatışmalara taraf olup olmama noktasında önemli bir ders çıkarmış oldum abilerimden."

Ferruh, bu olayı anlatırken "düşünmeden yapmanın yanlışlığının" altını çiziyor. "Dev-Sol'un o süreçte kemikleştirme siyasetinden başka bir şeyi yoktu ama bizim istediğimiz bu değildi. Biz o ayrılık dönemini bir eğitim süreci hâline getirelim dedik, bunun için bir sürü tartışmaları biz yarattık. Devrimci Yol'un ayrılık sürecindeki bu tavrı, sol içi çatışmalardaki tavrını da gösteriyordu."

Eskişehir'deki Dev-Solcular şehrin batısında yeni adı Gündoğdu olan Takkalı Mahallesi'nde ve bazı yüksekokullarda varlıklarını sürdürdüler. Zamanla aradaki sert ve gergin ortam, diğer siyasi gruplarla olan ilişkiler nasılsa o hâle geldi hatta 1979 sonundan 1980'in ilk yarısına kadar olan süreçte dönem dönem Devrimci Yol/Halkın Kurtuluşu/Dev-Sol ittifakları oluşturuldu.

Devrimci Yol, Dev-Sol ayrışma sürecinden başka Eskişehir'de 1979 yılında benzer bir süreç daha yaşayacak ancak merkezî hareket bu kez daha önce olduğu gibi sürecin zamana yayılmasına izin vermeyip kısa süre içinde müdahale edecek.

Bu konuyu geçerken *Devrimci Yol* dergisinin yine 20 Haziran 1978 tarihli 19. sayısında yayınlanan Mao Zedung'un *Seçme Eserleri*'nden alıntılanmış yazıyı hatırlamak istiyoruz. O günün siyasi ortamında gündeme getirilmiş bu yazının o hararetli günlerde gözden kaçırılmış olması mümkündür. Kaldı ki günümüzden geçmişe, geçmişteki kendimize ve çevremizdekilere bakışımızı yeniden gözden geçirmenin hatta aynı şeyi günümüzde yapabilmenin bir mihenk taşı değerinde bu yazı.

Liberalizmle mücadele edelim

Biz aktif ideolojik mücadeleden yanayız; çünkü bu mücadele parti ve devrimci örgütler içinde savaşımızın yararına olan birliği sağlayan silahtır. Her komünist ve her devrimci bu silaha sarılmalıdır. Buna karşılık liberalizm, ideolojik mücadeleyi reddeder ve ilkesiz barıştan yanadır; bu yüzden yozlaşmış ve bayağı bir tavıra yol açar. Parti ve devrimci örgütler içindeki bazı birimlerde ve bireylerde siyasi soysuzlaşmayı doğurur.

Liberalizm kendisini çeşitli biçimlerde gösterir:

Bir kimse açıkça hata işlediğinde barış ve dostluk uğruna işi oluruna bırakmak; eski bir tanıdık, bir hemşeri, okul arkadaşı, yakın bir dost, sevilen biri, eski bir meslektaş ya da alt kademeden eski bir arkadaştır diye ilkelere bağlı tartışmadan kaçınmak. Ya da arayı bozmamak için meseleye derinliğine girmeyip, şöyle bir dokunup geçmek. Bunun sonucunda hem örgüt hem de o kişi zarar görür. Bu, liberalizmin birinci biçimidir.

Düşüncelerini örgüte aktif olarak iletmek yerine, özel çevrelerde sorumsuz eleştirilere girişmek. Kişilerin yüzlerine karşı hiçbir şey söylemeyip arkalarından çekiştirmek ya da toplantıda bir şey söylemeyip sonradan dedikodu yapmak. Kolektif hayatın ilkelerine kulak asmayıp kendi bildiğini okumak. Bu, liberalizmin ikinci biçimidir.

Kendini şahsen ilgilendirmeyen işlere kayıtsız kalmak; yanlış olanı pek iyi bildiği halde, mümkün olduğu kadar az şey söylemek, açıkgöz davranıp kaçak güreşmek; sadece suçlanmamaya bakmak. Bu, liberalizmin üçüncü biçimidir.

Emirlere uymayıp, kendi görüşlerini her şeyin üstünde tutmak. Örgütten özel bir ilgi beklemek, buna karşılık örgüt disiplinini tanımamak. Bu, liberalizmin dördüncü biçimidir.

Birlik, ilerleme ya da çalışmanın gerektiği gibi yapılması için hatalı görüşlere karşı tartışmak ve mücadeleye girişmek yerine, kişisel saldırılarda bulunmak, hır çıkarmak, kişisel kin gütmek ya da öç almaya bakmak. Bu, liberalizmin beşinci biçimidir.

Karşı çıkmaksızın yanlış görüşleri dinlemek ve hatta karşı-devrimci düşünceleri duyup da haber vermemek, bunları sanki hiçbir şey olmamış gibi sükûnetle karşılamak. Bu, liberalizmin altıncı biçimidir.

Kitleler arasında olup da ajitasyon ve propaganda yapmamak ya da kitle toplantılarında konuşmamak, kitleler içinde araştırma ve inceleme yapmamak; tersine kitleler karşısında kayıtsız kalmak, kitlelerin dertleriyle hiç ilgilenmemek, bir komünist olduğunu unutarak komünist olmayan sıradan biri gibi davranmak. Bu, liberalizmin yedinci biçimidir.

Birinin kitlelerin çıkarlarına zarar verdiğini görüp de tepki duymamak, onu vazgeçirmemek, engellememek ya da ikna etmemek ve bunu sürdürmesine göz yummak. Bu, liberalizmin sekizinci biçimidir.

Belli bir plan ya da yön olmadan gönülsüz, baştan savma çalışmak, günü doldurmaya bakmak, "Gözlerimi kaparım vazifemi yaparım" tavrı takınmak. Bu, liberalizmin dokuzuncu biçimidir.

Kendisini devrime büyük hizmetlerde bulunmuş saymak, kıdemli olmakla böbürlenmek, büyük görevler için yetersiz olduğu hâlde küçük görevlere dudak bükmek. Çalışmada savruk, öğrenmede gevşek olmak. Bu, liberalizmin onuncu biçimidir.

Hataların farkında olmak ama onları düzeltme yolunda hiçbir çaba göstermemek, kendine karşı liberal bir tavır takınmak. Bu, liberalizmin on birinci biçimidir.

Daha birçoğunu sayabiliriz. Ama bu on bir tanesi başlıca biçimleridir. Bunların hepsi de liberalizmin birer ifadesidir.

Liberalizm devrimci bir topluluğa son derece zararlıdır. Birliği kemiren, dayanışmayı zayıflatan, kayıtsızlığa yol açan ve ayrılık yaratan yıkıcı bir şeydir. Devrimci safları sağlam bir örgütlenmeden ve sıkı bir disiplinden yoksun kılar, siyasetlerin uygulanmasını engeller. Parti örgütlerini partinin önderlik ettiği kitlelerden koparır. Bu son derece kötü bir eğilimdir.

Liberalizm, küçük burjuva bencilliğinden kaynaklanır, kişisel çıkarları birinci plana alır, devrimci çıkarları ikinci plana iter ve bu da ideolojik, siyasi ve örgütsel liberalizme yol açar.

Liberal kimseler, Marksizm'in ilkelerini soyut birer dogma olarak görürler. Marksizm'i kabul ederler ama onu uygulamaya ya da hakkıyla uygulamaya yanaşmazlar. Bu kimselerde Marksizm vardır ama aynı zamanda liberalizm de vardır. Marksizm'den söz eder, liberalizmi uygularlar. Marksizm'i başkalarına liberalizmi kendilerine uygularlar. Bunlar, her iki malı da dağarcıklarında bulundururlar ve her birini kullanacak yer bulurlar. Bazılarının kafası böyle işler.

Liberalizm, oportünizmin bir ifadesidir ve Marksizm'e tamamen aykırıdır. Olumsuzdur ve objektif olarak düşmana hizmet eder; içimizde sürüp gitmesinden düşmanın hoşnut olması bundandır. Bu niteliğinden dolayı liberalizmin devrim saflarında yeri olmamalıdır.

Olumsuz bir özü olan liberalizmin üstesinden gelmek için olumlu bir özü olan Marksizm'i kullanmalıyız. Bir komünist, meselelere etraflı bir şekilde bakmalı ve sağlam ve faal olmalıdır: Devrimin çıkarlarını canı gibi korumalı ve kişisel çıkarlarını devrimin çıkarlarına tabi kılmalıdır. Partinin kolektif hayatını sağlamlaştırmak ve parti ile kitleler arasındaki bağı güçlendirmek için her zaman ve her yerde ilkelere bağlı kalmalı ve bütün yanlış düşünceler ve eylemlerle bıkmadan usanmadan mücadele etmelidir. Parti ve kitlelerle herhangi bir kimse ile ilgilendiğinden daha fazla ve gene başkalarıyla kendisi ile ilgilendiğinden daha fazla ilgilenmelidir. Ancak böylelikle komünist ünvanına hak kazanılabilir.

Bütün sadık, dürüst, faal ve açık sözlü komünistler aramızdaki bazı kimselerin gösterdiği liberal eğilimlere karşı koymak için birleşmeli ve onları doğru yola getirmelidir. Bu ideolojik cephedeki görevlerimizden biridir.

Mao Zedung, *Seçme Eserler*, 7 Eylül 1937.

13

Sen Beni Yendin Ben Seni Yendim

Eskişehirli çocuklar yüzmeyi Porsuk kıyılarında öğrenirler, bakmayın şimdi şehrin ortasında düzenlenen kocaman parklardan birinde özene bezene kumsallı plaj yapıldığına, bizim kaleme doladığımız yıllarda ve ondan öncesinde hep böyleydi. Hatırlarsanız Mehmet Kömür söz etmişti biraz...

Şehrin dışında Nuri Bey'in değirmeni ya da çiftliği –her neyse– denilen yerde Porsuk gerine gerine yatağında yayılır, kıyılarında çakıltaşlarından doğal bir plaj bırakıp yoluna öyle devam ederdi. Günümüzde park hâline getirilen Kanlıkavak da öyle... tabii Eskişehir hamamlarının da hatırı kalmamalı, özellikle soğuk kış aylarında Yeni hamamın büyük havuzunda yüzme antrenmanları yapmaya hâlâ devam edenler vardır. Bu hamamlar şehrin tam ortasında Sıcaksular denilen yerdedir.

"Eskişehir'e ilk geldiğimde arkadaşlarımın evinde kaldım. Ev, Sıcaksular bölgesindeydi, ilginçtir, baktım her taraf sıcak su, niye böyle diye sordum, hiç soğuk su yok mu? Bu durum bana çok tuhaf gelmişti, herhalde bu şehrin her yeri böyle diye düşündüm, soğuk suyu nereden buluyorlardı acaba?"

Dikkatli gözlerden kaçmamıştır, bu alıntı daha önce satır aralarında yer almış; 1978 Ekim'inde Kayseri'den çıkıp Eskişehir'e gelen ve Akademi'ye kaydını yaptıran Selami'nin sözleriydi... Selami, elbette Porsuk'ta ya da hamamlarda yüzme öğrenmedi ama devrimci mücadelenin kulvarlarında kendini eğitip yetiştirecek bir ortamın içine dalıverdi Eskişehir'de...

"Benim Eskişehir Pasajı'na gidip geldiğim dönem, Dev-Sol ayrışmasının yaşandığı süreçti. Orada tartışmaların yapıldığını

arkadaşlarımdan duymuştum. Anadolu'dan gelmiş bir insanın özellikle öğrenci gençliğin yoğun olduğu, devrimci mücadelenin de belirli bir ivme kazandığı yerde kendini geliştirmesi açısından o tartışmalara katılmak, en azından bilgi birikimi sağlama açısından benim için önemliydi, ben o toplantılarda daha çok dinleyiciydim."

Selami, pasajda genellikle Akademi-Der'de yapılan toplantılara katılıyordu. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu tür okul derneklerinde farklı siyasetten insanlar vardı ve toplantılardaki akademik tartışmalar bir süre sonra siyasi çizgiler üzerinden tartışmalar hâline dönüşüyordu. Elbette burada siyasi çizgileri net olanların birbirini ikna etmeleri gibi bir durum söz konusu değildi; bu tartışmalarda ortaya çıkan "sen beni yendin, ben seni yendim" havasından, esas olarak henüz herhangi bir siyasetten yana tavır almamış insanlar etkileniyordu. Akademi-Der toplantılarında ağırlıklı olarak Devrimci Yolcularla HK'lılar bulunurdu.

"Benim açımdan yani kendimi geliştirmeye yönelik ya da eksik kaldığım yanları tespit etmek açısından şunları söylemeliyim" diyor, Selami; "Bu toplantılarda, 'okulda nasıl davranılması gerekir' gibi güncel konuların yanı sıra; emperyalizm, faşizm, mücadele anlayışı üzerine de tartışılırdı. Toplantılara HK'dan Behiç de katılırdı. Şimdi çok iyi dostum olan Behiç'in karşısında o zamanlar politik yeterlilik anlamında çok zorlandığımı hissederdim. Onun bilgi birikimi fazlaydı ve Eskişehir'e benden çok önce gelmişti. Biz genellikle dergiden, kitaplardan alıntılar yapardık. Bir gün benden daha deneyimli ve birikimli olan bir arkadaş; dergi, kitap üzerinden tartışma yürütmeyelim diye bizi uyardı, çalışıp not tutmalı ve onun üzerinden tartışmaya katılmalıydık. Ondan sonra ben o tartışmalara –kendiliğinden de bir şeyler öğrendiğim süreçti– daha çok araştırarak, okuyarak ve notlar alarak gittim. Artık, HK'lı arkadaşların söyledikleri karşısında bizim de söyleyeceklerimizin olduğunu anlamıştım. Bu süreç benim yaşamımdaki dönüm noktalarından biriydi. Ben çocukluk yıllarımda çok rahat konuşan biri değildim, birkaç sözcüğün arkasını getiremediğim zamanlar çoktu, üniversite yıllarımda bunu kendi adıma aşmış oldum, kitleyle bire bir konuşmalarda olsun, kendi düşüncemi ifade etme noktasında olsun... Onun için Eskişehir, benim yaşamımda önemli dönüm noktalarından biridir."

7 çocuklu bir işçi ailesinin 4. çocuğu olarak 1957'de Kayseri'de dünyaya gelen Selami Bilgili, 1977 yılında Fevzi Çakmak Lisesi'ni bitirdi. Bir yıl Kayseri Eğitim Enstitüsü'ne devam eden Selami, babasının ısrarına karşın yükseköğrenimini Kayseri dışında yapmak istiyordu. İkinci kez girdiği üniversite giriş sınavında 420'nin üzerinde puan aldı ve hem mahalle aynı zamanda okul arkadaşlarından olup Eskişehir'de okuyanların teşvikiyle 1978 yılında Eskişehir İTİA'nın İktisat Maliye Bölümü'ne kaydını yaptırdı.

"1978'de Erciyes Üniversitesi açılmıştı ama ben biraz daha özgürleşmek, üniversitede okuduğumun farkına varmak için Kayseri dışına çıkmak istiyordum. Anadolu'daki insanlara, özellikle metropollerdeki üniversiteler, daha ayrıcalıklı ve özel geliyordu. Biraz da aileden daha özgür, daha bağımsız hareket etmek adınaydı bu tercihim."

Dev-Genç adını lise yıllarından biliyordu Selami hatta dev gibi insanlar geliyordu aklına her Dev-Genç adını duyduğunda... İlk siyasi tartışmalarını liseden bir arkadaşının aracılığıyla Halkın Yolu siyasetinden olanlarla yapmıştı. 12 Mart sonrasında gelişen siyasi olayları gazetelerden izlemiş; özellikle Deniz Gezmişlerin idamı öncesinde Mahir Çayan ve arkadaşlarını Kızıldere'ye götüren devrimci dayanışmadan etkilenmişti. Selami'nin babası AP'liydi, büyük babası ise medrese eğitimi görmüş dönemin aydın din insanlarından biriydi. "Yani hoca torunu olarak da anılırım, o kültürü de yaşamış bir insan olarak, her zaman haksızlığa karşı durmaya yönelik bir tavır, zaten bizim ailemizde vardı, 7 kardeşin her biri farklı farklı düşünceye sahiptik, ben de bu anlamda Devrimci Yol'un siyasi tespitlerini benimsemiş oldum." Selami'nin bir yıl devam ettiği Kayseri Eğitim Enstitüsü'nde faşist işgal vardı. O yüzden okula grupla gidip geliyordu; "Devrimci öğrenciler, faşist işgale karşı boykot yaptıklarında *Aydınlık*çılar boykotu kırarak faşistlerle birlikte derslere giriyorlardı. Gericiliğin ve faşistlerin yoğun olduğu Kayseri'de çatışmalar da yoğundu o dönem."

Selami, Eskişehir'de okula kaydını yaptırırken yurt için de başvuruda bulundu. Yurtta yer açılıncaya dek ise ayrı bir ev tutma olanağı olmadığı için, işte o Sıcaksular'daki arkadaşlarının evine yerleşti. Sonraları yurda gittiğinde oradaki devrimci öğrencilerin sitemiyle karşılaştı. Çünkü Selami gelmeden haberi çoktan ulaşmıştı Akademi'ye.

"Daha önce hiç bilmediğim yurt yaşamına alışmaya başladım, tabii bu sadece okulla ilgili değildi, doğal olarak okula her gidiş gelişimizde kitleyle birlikteydik. Zaman zaman okulda da kavgalar çıkıyordu, faşistler yurdun arkasındaki mahalleden grup hâlinde geliyorlardı, arkadaşlardan daha önceki gelişmeleri dinlemiştik. Yurtlara yerleşmeden önce devrimcilerin Bağlar tarafından kitleyle geldiğini, bir gün faşistlerin yol üzerine bomba koyduklarını falan biliyorduk. Şimdi kampüs içerisindeki yurdun bizim elimizde olması bir avantajdı ama yine de yurttaki güvenlik durumu pek yeterli değildi. Zaman zaman arka taraftaki mahalleden faşistler ders çalıştığımız salonları silahla tarıyorlardı, yani yurtta da olsa bir arada yaşamanın yanı sıra birbirini korumak da önemliydi. Biz yurttan okula kitleyle gidip geliyorduk, okulda İşletme Bölümü'nde faşistler daha etkindi, oradaki arkadaşlarımıza yönelik bir tehdit ortaya çıktığında devrimcilerin daha etkin olduğu İktisat Maliye Bölümü'nden oraya destek kaydırılıyordu. 1979 yılında yurtta bir komite oluşturuldu. Ben komite çalışmalarına elimden geldiğince ve bütün içtenliğimle katılmaya çalışıyordum ki bir gün arkadaşlar, bana yurt komitesinde yer almamı önerdiler."

Hukuk komitesi ve cezaevi ilişkileri

Selami'ye ve yurt komitesine daha sonra döneceğiz. Şimdi bir başka komite çalışmasından söz ederek yolumuza devam edelim, hem bu arada Nurdan'a da bir merhaba demiş oluruz, zaten yurt komitesine döndüğümüzde ikisi de Akademi öğrencisi olan Nurdan ve Selami tanışmış olacaklar.

"Artık dergileri düzenli okumaya ve pratikte iş yapmaya başlamıştım. Ancak okumalarım sondan başa doğruydu! *Devrimci Yol* dergileri, Mahir Çayan'ın *Toplu Yazıları*, *Diyalektik Materyalizm*, *Felsefenin Temel İlkeleri*... Özellikle dergileri evdeki arkadaşlarla sayfa sayfa okuyup tartışıyorduk" dediği yerde bırakmıştık Nurdan'ı... "Derken bir baktım gençlik biriminden görevler gelmeye başladı, hukuk komitesinde çalışıyordum artık. Bir arkadaşla birlikte cezaevindeki arkadaşları ziyaret ediyorduk. İşte benim, ilk adı konulmuş görevim buydu ve ben artık Devrimci Yolcu olmuştum."

Antifaşist mücadele gelişip aktifleştikçe, cezaevine giriş-çıkış trafiği de artmış, özellikle başka yerlerden gelip sürekli kalanların yanı sıra Eskişehir'deki devrimciler de kısa süreli olsa da cezaevine girip çıkmaya başlamışlardı. Bir bakıma cezaevi, ayrı bir birim hâline gelmişti. Hukuk komitesi, onları ziyaret ediyor, yiyecek içecek, kitap dergi ihtiyaçlarının yanında avukat bulma ve aradaki ilişkileri sağlama işlerini yerine getiriyordu. "Sürekli kalanlardan biri başka bir şehirden gelen Mustafa Akbalık'tı" diyor Nurdan; "Bir de hücrede yatan Balıkesir'den gelmiş biri vardı, onun adını hatırlamıyorum sanırım isyan olmuştu o yüzden hücredeydi, bizim arkadaşlardandı. Balıkesirli hemşehrim diye onunla da görüşüyordum, savcıdan mı nerden bilmiyorum, arkadaş geldikten ancak 15 gün sonra izin alabilmiştim bunun için. Görüşlerde, bana göre maddi ihtiyaçların karşılanmasından çok iletişim kurmak önemliydi; hele hücredeki bir insanı düşünün, dışarıdan birinin gelip yarım saat bile olsa onunla konuşması kimbilir nelere değerdi. Üstelik bu şekilde onun sağlık durumunu hatta yaşayıp yaşamadığını bile öğrenmiş oluyorduk."

Hukuk komitesinin işlevsel olarak nasıl başladığını anlamak için Gökmeydan'a uğramamız gerekiyor. Önce Nurettin'e kulak verelim: "Gökmeydan, cezaevine yakındı, hareket, cezaevi ile ilgilenme görevini de bizim mahalleye verdi, o zamanlar henüz hukuk komitesi yoktu ama ilerde onu oluşturacak bir çekirdeklenme vardı. Cezaevine daha çok İlhan gider gelir, Celal de ona yardım ederdi. Sonraları, merkezden Nurdan da gelmeye başladı. Cezaevine götürülecek ihtiyaç maddeleri bizim mahalleden sağlanıyordu. Mahalle esnafını bir şekilde ikna etmiştik. Bir ara yağ bulunmuyordu ya da yağ alabilmek için uzun kuyruklara girip sıra beklemek gerekiyordu. Biz bakkala gidip, 'cezaevindeki arkadaşlar için yağ istiyoruz' diyor, bir koli yağı alıyorduk, fiyatı 50 lira tuttuysa biz 25 lira verirdik; peyniri, sigarayı da böyle alırdık."

Tabii Gökmeydanlılar cezaevini hep dışarıdan ziyaret edip durmadılar. Günü geldi onlardan da içeri düşenler oldu; önce Nurettin, sonra İlhan. İlhan 1979'un Eylül'ünü bekleyecek, şimdi sıra Nurettin'de; "Bir gün, bizim mahalledeki bir faşisti mahallenin ortasındaki trafonun orada yakalayıp sıkıştırdım, kafasına silah dayadım. Diğer arkadaşlarla birlikte; bu faşisttir, halk düşmanıdır, diye halka teşhir ettik. Tabii bu faşist, sonra

karakola gidip beni şikâyet etmiş, polis beni aldı götürdü ve 1978'in Ekim ayında tutuklanarak, cezaevine gönderildim."

"Dışı seni yakar içi beni" misali Nurettin de cezaevine girince, dışarıdan yapmaya çalıştıklarını değerlendirebilme fırsatı bulur: "Bir sürü aksaklığı görmüş oldum, biz dışarıdan bir şeyler yaptığımızı sanıyorduk, bir çuval pirinç ya da bulgur göndersen ne olacak, oradaki insanların gereksinmesi sadece yiyecek içecek değildi, ideolojik anlamda da beslenmeleri gerekiyordu. İçerde Devrimci Yol ve HK'nın komünleri vardı. Bizden bir iki arkadaşın dışında, Artvin Eğitim Enstitüsü'nden gelmiş Mustafa Akbalık vardı."

Nurettin, cezaevinde 2 ay yatıp çıktıktan sonra, içerde gördüğü eksiklikleri, Mustafa Akbalık'ın katkılarıyla birlikte, hareketin sorumlularına anlatır. Sadece erkeklerin değil kadın arkadaşların da cezaevi ziyaretlerine gitmesinin yararlı olacağını söyler; "Üstelik biz cezaevine sadece erkekler girer diye düşünüyorduk oysa farklı suçtan girmiş bir kadın öğretmen de vardı içerde, onun varlığını öyle öğrenmiştik."

İlhan da cezaeviyle dışarıdan ilgilenen arkadaşlardandı; "O sıralar cezaevinde yazar Saffet Rüştü Tekin vardı. Bana onunla ilgilenmem söylenmişti, her hafta gider görüşürdüm. Siyasi çizgisini bilmiyorum ilerici biriydi, onun ihtiyaçlarını karşılıyorduk. Adli suçtan cezaevine girmiş ama içerde siyasi olmuş bir arkadaş daha vardı, Dev-Genç'liyim diyordu, başka cezaevlerinde bizim arkadaşlarla kalmış, Eskişehir'e gelince de Saffet'le ilişki kurmuştu, bunu bana Saffet söyledi. Daha sonra Eskişehir'den girip çıkanlar da bu vatandaşın iyi biri olduğunu söylüyorlardı, hatta bir ara komün başkanlığı yapmış, onunla da tanıştım."

Saffet Rüştü Tekin, '68 kuşağından olup Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde THKP-C çizgisini savunanlar arasındaydı. Daha sonra Teori Yayınları Yayın Yönetmenliğini yapan Tekin, bazı klasikleri de Türkçeye çevirmişti. Bunlardan Lenin'in *Ekim Devrimi Üzerine* adlı kitabı hakkında soruşturma açılmış ve Saffet Rüştü Tekin tutuklanarak cezaevine kapatılmıştı. 19 Eylül 1977 tarihli *Devrimci Yol* dergisinin Okuyucu Mektupları köşesinde yayınlanan bir mektuptan Tekin'in Bolu Cezaevi'nde mide kanaması geçirdiği ve uzun uğraşlardan sonra Ankara'ya sevk edilerek tedavi gördüğünü ancak bunun yarıda kesilerek tekrar Bolu'ya sevk edildiğini ve içinde bulunduğu baskı ve iş-

kence koşulları altında hayati tehlikeyle karşı karşıya kaldığını öğreniyoruz. Daha sonra 2 Haziran 1979 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde; Saffet Rüştü Tekin'in 7,5 yıl hapis cezasına çarptırıldığını, 3 yıldır cezaevinde yattığını ve o tarihte bulunduğu İzmit Cezaevi'nden Eskişehir Cezaevi'ne nakledilmek istendiği, yakınlarının ise Tekin'in, ağırlıkla faşist tutuklu ve mahkûmların yatmakta olduğu Eskişehir Cezaevi'ne nakline karşı çıktıkları haberi yer alıyor. Bu cezaevlerindeki kâbus süreçlerini ve sonraki zamanları atlayarak Saffet Rüştü Tekin 2017 Mart ayında Bursa Kitap Fuarı'na katıldığı haberini de vererek içimizi rahatlatalım.

Saffet Rüştü Tekin'in cezaevi hikâyesinden, İlhan'ın ona dair anlattıklarının zamanı biraz ileri kaydırarak 1979 yılına geçtiğini anlıyoruz. Yine İlhan'ın tanıklığı, Saffet'in İzmit Cezaevi'nden nakille geldiği Eskişehir Cezaevi'nde, faşistlerin arasında kalmadığını ve bizim arkadaşların hem içerden hem dışarıdan kendisiyle ilgilendiğini de öğrenmiş oluyoruz.

"Ben genelde HK'lıyım ama Gökmeydan'da Devrimci Yolcuyum!"

O yıllarda, cezaevine girip çıkan insanlarla özel olarak görüşülür, bunu da sorumlu düzeyindeki birileri yapardı. Cezaevi sürecinin o arkadaş üzerindeki etkileri değerlendirilir, gelişme ya da gerileme, bilenme veya yılgınlık durumuna bakılır; cezaevine giriş nedeni olayın yaşandığı birimle ilgili olarak o arkadaşı deşifre edip etmediğine göre yeni görevlendirmeler yapılırdı.

"1978 yılının sonlarına doğruydu, benimle İbrahim Arı konuştu" diyor Nurettin; "Cezaevinden çıktın, geçmiş olsun, ne düşünüyorsun, diye sordu. Artık daha profesyonel olarak, örgütlülüğün daha üst bir konumunda yer almak istiyorum, uygun görürseniz beni de geliştirebilecek benim de katkı sunabileceğim bir birime alın beni dedim. Bunun üzerine Arı; tamam bunu değerlendireceğiz ama sen Gökmeydan'da kalırsan olmaz, seni oradan alacağız, dedi. Siz öyle uygun görüyorsanız tamam, dedim."

O görüşmeden sonra Nurettin, Yüksek Okullar Komitesi içinde Eğitim Enstitüsü sorumluluğuna getirildi. Hemen arkasından da epeydir kapalı olan Eskişehir Dev-Genç derneğinin durumu da göz önüne alınarak İç Anadolu Dev-Genç derne-

ğinin kurulması gündeme geldi. "Yeni derneğin yönetiminde ben, İbrahim Çeşmecioğlu, Talat Tamyürek, Celal Tüztürk ve bir arkadaş daha vardı. Derneğin tüzüğünde, başka şehirlerde şubeler açabilir diye bir madde de vardı. Gelecekteki gelişmelere göre örneğin Bursa'da, Kütahya'da vb şube statüsünde Dev-Genç dernekleri açılabilmesi mümkün olacaktı. İbrahim Çeşmecioğlu bir arkadaşla birlikte DMMA'dan, Talat İTİA'dan, ben de Eğitim Enstitüsü'nden sorumlu olacaktım. Bana, Eğitim Enstitüsü'yle irtibatlı olarak ayrıca Odunpazarı'nda örgütlenme çalışması sorumluluğu da verilmişti."

Nurettin'in Odunpazarı izlenimlerine geçmeden, İç Anadolu Dev-Genç derneği kurucularından Talat Tamyürek'ten iki satır aktaralım; "Bu dernek, bizim sorumluların aldığı bir kararla kuruldu, dernek başkanı bir dönem ben oldum ama bu dernek çatısı altında önemli bir faaliyet olmadı, sadece 12 Eylül sonrası yargılanma sürecinde yasal bir derneğin başkanıydım diye savunmama vesile oldu, o kadar."

Talat'a sonra yeniden döneceğiz, şimdi Nurettin'le devam edelim; "Odunpazarı bölgesinde örgütlenme çalışmalarına başladım, ancak burası öyle bir yerdi ki lümpeni çoktu, her yöreden insanı vardı, Mihalıççıklılar daha fazlaydı. Eğitim'den öğrenci bir arkadaşın evi vardı, adı sanırım Orhan'dı, onunla görüştüm, iki göz odası olan kerpiçten bir evdi. Bu evi bölgenin harekât merkezi olarak kullanacaktık. Orhan'a eve fazla gelen giden olur mu, diye sordum. Arada sırada birkaç kişi gelir o kadar dedi, onların ayağını kesebilir miyiz dedim, gerekirse keseriz dedi ama bir hafta sonra gittiğimde evde 20 kişi vardı, yine de zorunluluktan biz o evi kullanmaya devam ettik. Hâlâ düşünür ve gülerim başımıza nasıl iş gelmedi de operasyon yemedik diye... çünkü o evde her türlü araç gereci bulunduruyorduk, bir sürü kitap vardı, herkesin bildiği bir evdi, evin anahtarı vardı ama anahtarsız da eve girilebiliyordu."

Nurettin'in Odunpazarı'ndaki Bahçeli Kahvehane'de bir arkadaşı ve HK'lı Laz Erol ile birlikte faşistlerin baskınına uğraması olayı, işte bu süreçte yaşanmıştı.

"Bu kahvehane baskınından sonra anladık ki her gün sabah erkenden başlayarak günün değişik saatlerinde bölge kontrolu yapmak gerekiyordu, Odunpazarı'nın sokakları düzensizdi, denetimi zordu, insan sızdırabilmek mümkündü. Ondan sonra bir

şeyler öğrenmeye başladık yani hayat öğretti, belki burnumuzu sürterek öğretti ama öğretti, tedbirsizliğimizin cezasını çok ağır ödeyecektik yoksa..."

Ancak Nurettin, Gökmeydan'dan ayağını tamamen kesmedi; "Bazen Gökmeydan'a gidip annemlerde kalıyordum bazen seminerlere katılıyordum bazen de Odunpazarı'nda seminer yapıyorduk. Bir gün sorumlu vatandaşlar senin Kütahya'da tanıdığın var mı diye sordular, yok ama gerekiyorsa bulurum dedim, onun için sormadık, seni Kütahya'ya göndermeyi düşünüyoruz dediler. Zamanını sordum, biz sana haber vereceğiz dediler ama bir haber çıkmadı."

Nurettin'den sonra hareket, mahalledeki çalışmalara takviye olması düşüncesiyle, öğrenci gençlikten bazılarını Gökmeydan'a yönlendirmişti. Nurdan anlatıyor: "Bana bir ara Gökmeydan'da çalışacaksın dediler ama doğrusu bu çok da hayata geçmedi, zaman zaman İlhanların evinde kaldığımız oldu hatta orada Ayşe ve Esin'le birlikte ev tuttuk. Yurtta kalıyor görünüyorduk ama değişik mahallelerde de evler tutmaya başlamıştık o ara; Vişnelik'te, Gökmeydan'da... ev dediğin de kömürlükten bozma bahçe içinde briketten evler. Nerede işimiz varsa orada kalıyorduk, odun kömür alacak paramız yoktu, inşaatlardaki kalasları, tahta parçalarını toplar yakardık ama yine de çok mutluyduk."

Nurdan'ın "işimiz" dediği, elbette afiş hazırlamak, pankart yazmak, yazılamaya çıkmak gibi şeylerdi hatta bir ara Yıldıztepe'deki dernekte verilen okuma yazma kurslarına da katkıda bulundu.

"Bir ara beni Gökmeydan'a yakın olan Şeker Fabrikası'nın kız yurduna yerleştirdiler, orada kalan kızları örgütleyecektim. Benden önce başka bir devrimci kadın yapmış bu çalışmayı. Yurt çok temiz ve kaloriferliydi, odalar tek kişilikti. Herkes kendi odasında izole bir yaşam sürüyor gibi geldi bana, oturup sohbet edecek bir kantin falan da yoktu. Sıkıldım, beni alın buradan, dedim."

Kısa süreli de olsa orada kaldığı günlerde ya da zaman zaman gidiş gelişlerinden Nurdan'ın aklına Gökmeydan denilince hemen Nurettin geliyor; "Çünkü gerçekten Nurettin, Gökmeydan'da dolaştığı zaman herkes Nurettin abi, Nurettin Abi diye deli olurdu; o ne derse yerine getirirlerdi. Hani –benzetmek gibi olmasın ama– Seyficiler gibi, Gökmeydan'da da Nurettinciler vardı!"

Görev yeri değiştirilse de Nurettin'in bir türlü Gökmeydan'dan kopamayışı belki bu yüzden...

"Ben Gökmeydan'a zaman zaman gidip geliyordum, gerçi oranın pratiğinde yoktum ama hani insan bir taraftan feodal kalıyor ya işte öyle bir durum... Gökmeydan'da sorumlu benden sonra İlhan olmuştu. Ben mahalleye giderken yanımda İbrahim Çeşmecioğlu'nu da götürüyordum; hem İç Anadolu Dev-Genç yönetiminde olmamızdan hem de birlikte yaptığımız bir iki işten dolayı onunla biraz tayfa gibi olmaya başlamıştık, Gökmeydandakiler onu, o da onları sevmeye başlamıştı. Bu arada mahalledeki arkadaşların, benim oradan alıp Eğitim Enstitüsü birimine aktardığım ancak o süreçte polise kaptırılan 3 silahın yerinin ne zaman doldurulacağı konusundaki endişeleri artmaya başlamıştı. Ben Eğitim Enstitüsü'nden sorumluydum. Oradaki mücadele içinde kaptırılan 3 silah, Gökmeydanlıların kendi olanaklarıyla edindikleri silahlardı. Bu durumu sorumlu arkadaşlara ilettiğimde bana, o zaman sen de altındaki sorumlulara; Ali Paşa'ya, Neşet'e söyle, onları sıkıştır, alet edavat için Eğitim öğrencilerinden para toplasınlar diyorlardı, aslında dedikleri doğruydu. Ama herhalde benim onları sıkıştırmam yeterli olmadı."

Bu durumda Gökmeydan'da ortaya çıkan güvenlik zafiyeti, yine mahalle sakinlerinden emanet olarak alınan araç gereçle giderilmeye çalışıldı. "Bunlar değirmeni taşıma suyla döndürmek gibiydi ama Nihat Çuhadar vardı" diyor Nurettin; "Bazı akşamlar sokakta yanımıza gelir, belindeki silahı çıkarıp İlhan'a verir, al kardeşim sende dursun, ne zaman istersen o zaman getir, derdi. Çatışmaların arttığı dönemde, polis mahalleye birkaç kez operasyon yapmış, evlerin bahçelerini falan silah saklanıyor mu diye aramışlardı. Bunlardan birinde Nihat Abi operasyonu duyar duymaz, ıslık çalıp beni çağırmış, bunlar hiçbir şey bulamazlarsa sizi alıp götürürler deyip, bizi kendi evinde saklamıştı. Çok sıkıştığımız zamanlarda gece yarısı falan demez çat kapı evine giderdik, Nihat Abi kapıyı açar bir odaya götürür beni yatırırdı. Nihat Abi HK sempatizanıydı ama bize hep şunu demiştir: 'Ben genelde HK'lıyım, Gökmeydan'da Devrimci Yolcuyum!'"

Nihat Abi'nin bu son dediğini unutmayıp, hatırda tutalım. Gökmeydan'ın, artısıyla eksisiyle devrimci yıllardaki hikâyesini karakterize eden bu sözlerin bir benzerini, sona doğru belki başka bir telaffuzla İlhan'ın ağzından da duyacağız.

İlhan bir köşede tahta ağızlığındaki sigarasını tüttüre dursun –bir ara yine konuşuruz kendisiyle–, şimdi onun duvar yazılamalarındaki partneri, yemeklerde ağzına domates sürmeyen, içinde domates olan yemeği aç kalma pahasına elinin tersiyle itiveren Celal Tüztürk'ün, bir türlü anlaşamadığı babasıyla yazılama üzerinden atışmasını dile getirelim. Yazılarındaki mahareti badanacılıktan gelen ama aynı zamanda o dönem Eğitim Enstitüsü öğrencisi olup, okula çıkışlarda güvenlik yapan Celal, mahallede silah yakalatıp bir süre cezaevine düşer. Oradan tahliye olup evine gelen Celal bir de ne görsün, evin duvarına MHP yazılmış, anlaşılan MHP'li olan babası da bundan hiç rahatsız olmamış. Hemen eline fırçayı alan Celal MHP'yi MARX yapıverir. O akşam güzelce yatıp cezaevi yorgunluğunu çıkaran Celal, sabah kalkınca bir de bakar ki duvardaki MARX yazısı bu defa MARKSİZME ÖLÜM oluvermiş! Tabii bunu babasının yaptığını hemen anlamış Celal, tekrar fırçayı alıp yazıyı baştan sona silivermiş!

Kafkas baskını

Eğitim Enstitüsü'nde artık faşist işgal kırılmış, bu arada daha önce kurulan Dev-Eğitim Der'de yer alan HK'lılar seçim için zorluyorlar, yönetimi kendilerinin alacağını sanıyorlardı. Eskişehir Pasajı'nda yapılan toplantı sonundaki seçimlere, HK'lılar ve Devrimci Yolcular iki ayrı liste ile katıldılar. Seçimlerde yönetimi Devrimci Yol listesi kazandı, Zeynel Abidin Ergen başkan oldu. Eğitim Enstitüsü öğrencileri, antifaşist mücadele pratiğinde kimin doğru önderlik yaptığını görmüş ve onun hakkını teslim etmişti.

"Mezuniyet sınavlarında arkadaşlarımızı üç gruba ayırmıştık" diyor, Ali Paşa; "Kesin mezun olması gerekenler, mezun olması gerekenler ve soruları yaparsa geçebilecek olanlar... Kesin mezun olması gerekenleri de ilk sınavda ve bütünlemede mezun olacaklar diye ikiye ayırmıştık, ben bütünleme sınavında mezun olacaklar arasındaydım. Okul müdürü Turan Aydın, sosyal demokrat ama gerçekten sağlam duruşlu bir hocaydı, ben ve birkaç kişi cezaevine düşmüştük. Okul yönetimi bu durumu takdir eder ve cezaevine düşenlerin kesin mezun olabilmeleri için kolaylıklar sağlardı. Cezaevindeki devrimci öğrenciler, okula

getirilir, onlar için ayrıca sınav yapılırdı. Bu arada kesin mezun olması gerektiği hâlde düşük not alma ihtimali olanlar için de biz devreye girerdik. Oluşturduğumuz ekipler, gece 24'den sabaha kadar onların kâğıtlarını düzeltir, fazla değil geçebilecek kadar not alabilmelerini sağlardı."

Bu konjonktürde, faşistler sınavları engellemek için ellerinden geleni yaptılar. Devrimcilerin, okula gitmek için toplandıkları yerlere ya da yürüyüş güzergâhlarındaki çöp kutularına bombalar yerleştirdiler. Bu yüzden devrimciler, her defasında toplanma yerlerini ve yollarını değiştirmek zorunda kaldı. Bunlar da yetmeyince faşistler bu kez okulda saldırmayı denediler. Ali Paşa'yla devam edelim: "İlk sınav Matematik Bölümü'ndeydi. Faşistler olay çıkarmak istediler, polis yetersiz kaldı jandarma müdahale etti, biz çekilmedik çünkü faşistlerin istediği sınavları yaptırmamaktı. Biz direndik, okul içinde daha etkiliydik zaten, bizim okula gitme konusundaki kararlılığımız, faşistlere karşı kavgalarda üstün gelmemiz, demokrat kitlede güveni artırmış ve sol demokrat devrimci grupta yer alanların sayısı daha da artmıştı. Bu kitleyi gören İGD ve HK'lılar arasında yer yer sürtüşmeler de başlamıştı ama esas olarak Dev-Genç'li arkadaşlar öne çıkmıştı."

Eğitim Enstitüsü'nde devrimcilerin faşist işgali kırarak okuldaki inisiyatifi ele geçirmeleri, okul yönetimiyle de işbirliği yaparak sadece mezuniyet sınavlarında değil, okula öğrenci kayıtlarında da kendini gösteriyordu. Başka şehirlerden gelen ve devrimci-demokrat referanslı öğrencilerin kayıtlarına öncelik veriliyor, süresi geçtikten sonra bile yeni kayıtlar yapılabiliyordu.

Eğitim Enstitüsü'ndeki faşist işgalin kırılması süreci, 1978'den başlayıp 1979'a da taşarak, kendinden söz ettirmiş oldu. Tabii ilerde yine bu konuya başka tanıklıklarla yeniden döneceğimiz yerler olacak, şimdi daha önce söz verdiğimiz üzere, Eğitimde faşist işgalin kırılmasında dönüm noktası diyebileceğimiz olayı anlatmanın zamanı geldi.

Nurettin'in yanında 2 kişiyle birlikteyken Odunpazarı Bahçeli Kahvehane'de 50 kadar faşistin rastgele baskınına uğradığını anlattıktan sonra; "Eh bizim çocukların da benzer bir karşılığı olacak elbette hem öyle tesadüfen değil, planlı programlı, faşistlerin ne olduğunu anlayamadıkları bir yumruk inecek tepelerine üstelik sinematografik bir hikâye tadında..." demiştik. İşte Kafkas Kıraathanesi baskını:

Sabahın erken bir vakti, Kafkas'ta henüz kimse yok, ocakçı, ortalık yerdeki kocaman döküm sobayı yakmış –demek ki havalar soğuk– çayı demlemekle meşgul, radyoda türküler çalıyor, belki bu yüzden içeri girenlerin farkına varmıyor ya da fark ediyor da aldırmıyor, çekilen bir iki iskemle sesi duyuluyor, sonra sessizlik...

Biz 7-8 kişiyiz diyor İlhan, "Eğitim'den Ali Paşa, Zeynel, esmer uzun boylu bir arkadaş, 2-3 kişi Akademi'den, bir de ben vardım... Kahvehaneye girip dağılarak oturduk masalara, içerde bizden başka kimse yok, dışarıda da bizden kimse yok, öyle bekliyoruz. Derken üç faşist girdi içeri, biri yaklaşık 2 metre boyunda, biri ondan biraz kısa ama üçü de iri adamlar, sağa sola baktılar sonra çay ocağına doğru yürüdüler..."

"4 kişiydik biz... İhan, Neşet, Emin, ben" diyor Ali Paşa, "Önce faşistlerden biri girdi içeri, bizi gördü ama çıkamadı çünkü bizden 2 kişi kapıyı tutmuştu..." "Biri bendim" diyor İlhan; "yanımda uzun boylu esmer arkadaş vardı, adı neydi?" "Neyse" diye devam ediyor Ali Paşa; "Gitti bu, çay ocağına yakın bir masaya oturdu... ardından 2 kişi daha geldi onlar da bizi fark edince tedirgin oldular ama çıkamadılar, gidip ötekinin yanına oturdular... bu arada bir kişi daha içeri girmek üzereydi ki kapıdan bizi fark edip kaçtı... ben yerimden kalkıp yanlarına gittim, elimle masaya sertçe vurup, çıkarın lan kimliklerinizi! dedim, bunlar birbirlerine baktılar, bir daha vurdum masaya, sonra çıkardılar kimliklerini, baktım biri Elazığlı... Sizi faşist köpekler! diye bağırdım, işte o sırada Neşet, iskemleyi bunlardan birinin kafasına geçirdi, iskemlenin kırılan bir parçası fırladı televizyonun oraya gitti, bunlar ayağa kalktılar... "Adamlar daha kımıldamadan bir baktım Ali Paşa havada" diye araya giriyor İlhan; "adama kafayı vurur vurmaz, biz de harekete geçtik, bizim vatandaşın biri sobanın demirini kapmış, onu faşistin kafasına kafasına indiriyordu." "Neşet bu defa sobanın demiriyle Elazığlının kafasına vurdu" diye sözü alıyor Ali Paşa; "kan fışkırdı, bir daha vuracakken, elini tuttum, adamın kafası yarılmıştı çünkü... sonra bunlar kaçıp gittiler, biz de kahvehaneden çıktık, sakin sakin yürümeye başladık..." Sıra İlhan'da; "Tabii bunlar yere düşünce pat pat ezdik adamları, üçü de haşat oldular, kahvehaneden çıktık sonra herkes dağıldı..."

"Benim öyle koşarak kaçma adetim yoktur" diye anlatmayı sürdürüyor İlhan; "Sakin sakin yürüyerek Atatürk Caddesi'nden aşağı iniyorum, tam caminin önüne geldim, baktım, Ali Paşa da karşıda, Dede Mahallesi'nin oradan Cunudiye Mahallesi'ne doğru gidiyor, polis önce onu tanıyıp aldı. Zaten polis aracı arkamızdan geliyor, biz de çaktırmadan yürüyorduk ama kaçacak yer yoktu cadde üzerinde, oradan Atatürk Caddesi'nden aşağı doğru inebilsek kaçacağız ama... Diğer arkadaşlar Yıldıztepe tarafına kaçmıştı. Ben tam camiye girerken yakalandım, caminin kapısındaydım, polis sen gel bakalım dedi, nereye gidiyorsun? Bekir'di, beni tanıyor zaten... Hepimiz yakalanmıştık, Emniyet'e götürdüler, duvarın önüne dizdiler bizi. Sonra, faşistleri getirdiler, hepsinin kafaları sarılı, mumya gibiydiler, sadece gözleri görünüyordu. İçlerinden biri, direkt Ali Paşa'yı gösterip, komiserim bu dedi. Komiser, tek tek hepimizi işaret edip, bu da var mıydı, şu da var mıydı, diye sordu. Yine o konuşan faşist, valla komiserim benim gördüğüm bir tek bu deyip yine Ali Paşa'yı gösterdi. Sonunda komiser kızdı buna; yahu bir kendi boyuna bak bir de şu adama bak, bundan mı yedin sen sopayı dedi. Aslında demiri vuran bizim arkadaş da uzun boylu ama kahvehanede arkasında olduğu için tanımamıştı faşist. Neyse bizi oradan mahkemeye sevk ettiler ve hepimiz serbest bırakıldık. Zaten pek fazla sıkı değildi mahkemeler o zaman..."

Kafkas baskınında son söz Ali Paşa'nın: "Sonra bu faşistler okulu bırakıp memleketlerine dönmüşler; kafasından yaralanan faşistin, Cumhuriyet Lisesi'nde bizim öğrenci arkadaşlardan Kâzım'ın eniştesi olduğunu öğrendik. Kâzım, o olaydan sonra kafayı yedi o zaten, demişti. Sonuç olarak, bizim bu baskından sonra Kafkas kapandı, böylece faşistlerin Odunpazarı'ndaki etkisi de zayıflamış oldu."

14

Bayram Çam, Yeraltı Maden-İş'e Gidiyor

Bir düğüne davet edilmişiz Çalıkuşu; sahibi kimdir, gelin ve damat kimdir unutulup gitmiş, hatıranın orta yerinde adı silinmiş bir sokaktan loş bir aralıkla girilen tenekeler içindeki kırmızı sardunyaların çevrelediği bahçe var, uzun bir masanın etrafında oturmuşuz, omuz başlarımız yan yana dostlarla, herkesin üstünde ceket, demek ki mevsim bahar, yaz öncesi, 1970'li yılların başı yani... Kimler var diye sormuyorsun artık, yeni gelenler oluyor, bir yer bulup oturuyorlar masanın etrafına, bazıları kalkıp gidiyor, iki sazımız var elden ele dolaşıyor, türküler hep bir ağızdan dilleniyor. Sohbet desen Çalıkuşu, yanıbaşımızda Porsuk Çayı gibi, kâh bahar coşkunları gibi çağıldıyor kâh sarı sıcak yaz günleri gibi ağırdan alıyor, soğuk kış günleri gibi kıyıdan kıyıdan buza kestiği de oluyor elbet. Sohbetin üzerinde gezindiği zamanı bir ileri bir geri sardırarak ilerliyoruz Çalıkuşu, güzel bir dünya için koyulduğumuz o yolculuğun içinde akıp gidiyoruz işte.

Biliyorum sen böyle düşünmezsin ama biz yine de hatırlatmış olalım. Epeydir adının geçmediğinin farkındayız, seni unuttuğumuzdan değil. Söz, özgürleştikçe alıp başını bir deli rüzgâr gibi savrulup gidiyor arada... Bu iyi bir şey aslında çünkü her geri dönüşünde yeni hatıralar ve fikirlerle dönüp geliyor. Şimdi Çalıkuşu, Bayram Çam'ı uğurlamanın zamanı, onu Yeraltı Maden-İş Sendikası'na gönderiyoruz. Tabii arada bir yolu düştüğünde yine çıkıp gelecek buraya birkaç günlüğüne, belki bizim haberimiz bile olmayacak ama o mutlaka seni bulacak,

sen konuk edeceksin evinde onu, ta en başında olduğu gibi derin sohbetler edeceksiniz, arkadaşlıktan öte yoldaşlık ve dostluk ekmeğini bölüp ortadan başınızın üzerinde çevirip önünüze koyacaksınız, sarılacaksınız birbirinize yani Çalıkuşu bu ayrılıklar bile ayıramayacak sizi.

12 Mart 1978 tarihinde Devrimci Yol'un Eskişehir'de yaptığı miting sonrası döneme dair yaptığı değerlendirmede Bayram Çam şöyle demişti: "Böylece Eskişehir'de artık bundan sonra ne, nasıl yapılabilirin değerlendirmesi için somut veriler oluşmuştu elimizde. Bu arada yeni genç arkadaşlar ortaya çıkmışlardı, işte işçi sendikalarından da hem DİSK'e hem Türk-İş'e bağlı olanlardan bize sempati duyan işçi arkadaşlar vardı... Bunlar daha önce ilgisiz duran, herhangi bir yaklaşım, sıcaklık göstermeyen ve devrimcileri maceracı gören sarı sendikalara üye idiler ki bunların arasında DİSK'e bağlı olanları da vardı. Bu arkadaşlar işte bu mitingden sonra özellikle bize güven duymaya başladılar. Bunu açıkça gözlemledik ve hissettik."

Bayram Çam'ın çalışmalarının ağırlık merkezi bir süredir Eskişehir civarındaki maden işçileri üzerine kaydırılmıştı: "Bizim Seyitgazi Kırka Boraks madeninde çalışan işçilerle daha önceden köylüler aracılığıyla kurulmuş ilişkilerimiz vardı, zaten Kırka, Alevi yerleşim yeriydi ve Yıldıztepe ile bağlantılıydı. Onun dışında Eskişehir'de fazla bir maden yoktu, bir de Mihallıççık Koyunağılı bölgesinde krom ve kömür ocakları bulunuyordu. Biz özellikle Kırka ile olan ilişkilerimiz içerisinde kaynak, gazete, yayın bulmak için zaman zaman Ankara'ya gidip Yeraltı Maden-İş Sendikası'na uğruyor, oradan aldığımız yayınları Kırka'ya, madendeki işçi arkadaşımız Doğan aracılığıyla ulaştırıyorduk. Yeraltı Maden-İş'le tanışıklığımız bu yayın alışverişiyle başladı."

1978 Yaz aylarında Yeraltı Maden-İş Sendikası'ndan Bayram Çam'a çalışma teklifi gelir; "Tabii bu teklif, Devrimci Yol'dan arkadaşların uygun görmesi üzerine gelmişti. O sıralar serpilip gelişmeye başlayan Yeraltı Maden-İş, Türkiye'nin dört bir tarafına devrimci sendikal mücadelenin mesajlarını veren bir sendikaydı; her ne kadar henüz DİSK üyesi değil bağımsız olsa da..."

"Teklifi kabul ettim" diyor, Bayram Çam; "Aslında ben de artık Eskişehir'den ayrılmak, biraz farklı bir alana geçmek istiyordum. Üstelik daha önceden sendikal alanda çalışma isteğim de vardı..." Böylece Bayram, yaz aylarından itibaren Ankara'ya gidip gelme-

ye başlar, bunun için memuriyetine, aldığı izinler ve raporlarla sık sık ara verir, sonbaharda ise artık Eskişehir'le olan ilişkisini keser. Böylece hareketin Eskişehir örgütlenmesinde başından itibaren bulunan ve ilk ilişkileri başlatıp sürdüren, geliştiren Bayram Çam, profesyonelliğe adım atarak Eskişehir'den ayrılan ilk isim olur. Daha sonraları benzer bir teklif de Zeki Senger'e yapılacak ama o süreç biraz başka türlü işleyecektir.

Yeraltı Maden-İş Sendikası 1975 yılında kurulmuş, DİSK'e katılma başvurusu henüz karara bağlanmamıştı. O arada Mab-İş adında bir sendika DİSK'e alındı ve bir süre sonra da adını Dev-Maden-Sen olarak değiştirdi. Zamanın DİSK yönetimi de Yeraltı Maden-İş'ten, Dev-Maden-Sen'e katılmasını istedi. DİSK üst yönetimindekiler böylece Yeraltı Maden-İş'in devrimci sendikacılık ruhunu yok edeceklerini düşünüyorlardı. Yeraltı Maden-İş bunu kabul etmeyip direndi ve tek başına zorlu bir mücadeleye girişti. Ancak yoğun sendikal mücadele, sendikanın yönetim kadroları ve sendika çalışanları arasında ideolojik mücadeleden uzaklaşmayı beraberinde getirdi. Gelişen devrimci hareket karşısında ürken ve ekonomik mücadelenin rolünü abartan bir akım, sendika içinde filizlendi. Bu akım DİSK üst yönetimindeki benzer bir akımla bağlantıya geçti ve Yeraltı Maden-İş'in "temizlenmesi" için bir komplo hazırlandı. Bu komploya göre Yeraltı Maden-İş, sarı, reformist özü birçok olayda kanıtlanmış Dev-Maden-Sen'e katılacak, sendikadaki devrimci unsurlar tepeden inme bir şekilde tasfiye edilecekti. Komplo, ilk olarak Yeni Çeltek'te açığa çıktı. Amasya Şube Başkanı Cevat Taşıran burada işçilerle yaptığı konuşmalarda Dev-Maden-Sen'e katılacaklarını açıklamaya başladı, eğitimleri kesti, sendika gazetesinin çıkarılmasına engel oldu. Bunun üzerine Sendika Merkez Yürütme Kurulu, Cevat Taşıran'ı görevinden aldı. Bu karara Genel Sekreter Abdullah Yılmaz ve ücretli kadroda çalışan 4 kişi karşı çıkarak tanımayacaklarını ve direneceklerini söylediler. 10 Ağustos 1977'de *Politika* gazetesinde yer alan basın açıklamasında Abdullah Yılmaz, "*Devrimci Yol* dergisi çevresinde toplanan işçi sınıfı biliminden uzak onun siyasetine ters bir avuç maceracı, Yeraltı Maden-İş Sendikası'nı işgal etmiştir" diyor ve "Sendika Başkanı Çetin Uygur'un kariyerizm nedeniyle aldatıldığı ve sendikanın olanaklarını bu siyasi çizginin eline devrettiği" suçlamasında bulunuyordu.

Abdullah Yılmaz'ın bu açıklamasının ardından çeşitli işyerlerinden çok sayıda işçi Yeraltı Maden-İş Genel Merkezine gelerek, 13 Ağustos 1977 tarihinde bir ortak açıklama yaparlar: "Yola çıkışımızdaki inanç ve kararlılığımız, gördüklerimiz ve yaşadıklarımızla katbekat artmaktadır. Mücadelemizde rehberimiz kendi sınıf bilincimizdir ve onu her geçen gün daha fazlasıyla öğrenerek, ona daha sıkı sarılarak yürüyoruz. Bu bilincin ardına saklanarak, onu ağızlarından düşürmeyerek bizim yanımızda yürüyenlerin tökezlediğini, düştüğünü görüyoruz" diye başlayan ortak açıklama "Bizler Yeraltı Maden-İş'te söz ve karar sahipliğinin işçilerde olduğunu bir kez daha vurgularken, işçilerin mücadelesini egemen sınıfların tanıyacağı özgürlüklere ve ekonomik alana hapsetmeye çalışanlara aramızda yer vermeyeceğimizi açıklarız" diye son buluyordu.

Devrimci Yol dergisinin, Yeraltı Maden-İş Sendikası'nda yaşanan bu gelişmelere yer verdiği 1 Eylül 1977 tarihli 8. sayısındaki yazıya şu not düşülmüştü:

> Devrimci Yol'un DİSK'e ilişkin tavrı açıktır; Devrimci Yol, işçi sınıfının birliğinden yanadır. Devrimci Yol, nasıl gençliğin tek merkezi demokratik kitle örgütü DGDF'den, öğretmenlerin TÖB-DER'deki birliğinden vb yanaysa, yani tekkelere karşıysa, işçi sınıfının da DİSK'teki birliğinden yanadır. Ancak DİSK üst yönetimine reformist-revizyonist sendika ağaları ittifakı hâkimdir. DİSK'in tabanı ise Türkiye işçi sınıfının en militan ve en ileri kesimlerinden oluşmaktadır. 15-16 Haziran olaylarını, DGM direnişini, Demir Döküm, Singer, Profilo direnişlerini, 1 Mayısları gerçekleştiren DİSK tabanındaki militan öncü işçilerdir. DİSK, ancak üst yönetimindeki gerici ittifaktan kurtulduğu, gerçekten devrimci bir konfederasyon olabildiği takdirde işçi sınıfını kucaklayabilecektir. Gündemdeki görev, DİSK'i bu gerici ittifakın tahakkümünden kurtarmak, Devrimci İşçileri yönetime getirmektir.

"Ben bu süreci yaşamadım" diyor Bayram Çam, "Yeraltı Maden-İş, bir taraftan devrimci sendikal anlayış anlamında DİSK içerisinde de diğer devrimci örgütler içerisinde de işçi sınıfı içerisinde de bir sempati topluyor ve görüş anlamında yayılıyordu artık. Demek bu ayrışmayla da birlikte bir ihtiyaç ortaya çıkmıştı ki gelir çalışır mısın demişlerdi bana. Ben oraya gittiğimde Yeni Çeltek örgütlenmesi vardı, grevler direnişler yaşanmıştı, Aşkale direnişleri yaşanmıştı, Hekimhan'da örgüt-

lenilmişti. Ondan sonra ağırlıklı olarak, Borçka Murgul Bakır Madenlerindeki örgütlenme ve Orta Anadolu Linyitlerinde yani Çayırhan, Nallıhan İşletmelerinde örgütlenmeler devam ediyordu. Tam yetki alınabilmiş değildi ama özellikle faşistlerin yoğun olduğu bölgelerde çok sert hatta zaman zaman silahlı çatışmalara varan kavgalar yaşanıyordu. Özellikle Nallıhan ve Çayırova'da sadece maden ocakları değil onun dışında kalan kesim de gerici ve faşist bir örgütlenmenin içindeydi."

Yeraltı Maden-İş'in kırsal alanda yürüttüğü devrimci sendikal çalışma, sadece madenlerle sınırlı kalmıyor, onun çevresindeki yerleşimleri de mücadele alanı ilan ediyordu.

"Ankara'ya geldik ama biz Manisa'da yetişmişiz"

Bayram Çam, 1947 yılında Manisa merkeze bağlı Çam köyünde doğdu; akrabalardan oluşan 20 hanelik bir köydü burası. Baba Mehmet, anne Nazife ve dördü erkek ikisi kız, 6 kardeşten oluşan ailenin geçim kaynağı çiftçilik ve hayvancılıktı.

"Babam okuma yazmayı az bilirdi, daha doğrusu babama annem öğretmişti okuma yazmayı. Annem nasıl mı öğrenmiş? Annemin babası Çanakkale'de şehit olmuş, anneannem iki kız çocuğuyla beraber dul kalmış. O zaman oturdukları yer, Manisa yakınlarında Üçpınar nahiyesi. 1. Dünya Savaşının kıtlık ve yoksulluk yılları, geçinmek çok zor... Nasıl bağlantı kuruldu bilmiyorum, çocuklardan birini Manisa müftüsü istemiş, yani şimdiki yasal karşılığıyla koruyucu aile olmak istemiş; evlatlık edinmiyor ama bakıyor, okula gönderiyor, çocuk da karşılığında ona hizmet ediyor. Bu kız çocukları, 18-20 yaşlarında evlenme çağına gelince de evlendiriyorlar. Annem, müftünün yanına 8-10 yaşlarında verilmiş. Müftünün adı Âlim Efendi; kendisi antiemperyalist, daha doğrusu işgal güçlerine karşı direnen biri, belki İttihat Terakki'den geliyor olabilir. Kısaca, Yunan işgaline karşı camilerde direnme vaazları veren Cuma hutbelerinde de halkın işgale karşı örgütlenmesine çalışan aydın bir din adamı.

Bu faaliyetlerinden dolayı bir süre sonra Yunan makamları tarafından gıyabında idam hükmü verilen Âlim Efendi, kaçak duruma düşmüş. Annemin hatırladığına göre müftü, kadın kıyafetine bürünerek eşi ve çocuklarıyla birlikte annemi de

yanına alarak Manisa Garı'ndan bindiği trenle Bandırma'ya gider, oradan Balıkesir'e geçip milli mücadeleye Kuvayı Milliye saflarında devam eder hatta Balıkesir Kongresi'nin ikinci başkanlığında bulunur. Daha sonra Balıkesir'den İstanbul'a geçer ve ailesiyle birlikte işgal bittikten sonra tekrar Manisa'ya döner. Annemin mahalle mektebine devam etmesi bu dönemdedir. Müftü'nün aydın niteliğinden etkilenmiş olmalı ki annem de aydın sayılabilecek bir kadındı."

Bayram'ın annesi Nazife, zamanı geldiğinde evlenip köye gelin gider. Baba Mehmet, tek parti döneminde CHP'nin köy temsilcisidir.

"Ben 12 yaşımda ilkokulu bitirmiştim, 4. sınıftayken babam ölmüştü. Abilerim okumamışlar, çiftçilik yapıyorlardı, aslında annem onları okumaları için İzmir'de açılmış olan ve köylü çocukların alındığı Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne göndermek istemiş ama babam razı olmamış. Babam, sanırım köyde işgücüne ihtiyaç olduğu için böyle düşünmüştü. Kız kardeşim ise okula yeni başlamıştı. Babam öldükten sonra annem Manisa'ya taşınmayı düşünmeye başladı, çünkü benim okumamı istiyordu; şehre gitmek istemesinin nedeni buydu, hiç olmazsa okul zamanı şehirde olur, yaz tatillerinde yine köye dönerdik.

Şehirde kiralık bir eve taşındık. Köy, Manisa'ya 20-25 km uzaklıktaydı, at arabasıyla gidip geliyorduk. Yazları köyde çiftçilik (tütün, bağ, pamuk, mısır) yapmaya devam ediyor, geçimimizi böyle sağlıyorduk. Genellikle tütün yapardık, okullar kapanınca köye gider mayıs ayında kendi tarlamıza tütün diker onun bakımıyla ilgilenir, kırar dizer, ağırlıkla tütün işçiliği yapardık. Tütünü, Tekel'e veya tüccara verirdik. Birkaç dekar kadar da üzüm bağımız vardı, biraz da buğday ekerdik. Okullar açıldığında annem, ben ve kızkardeşim tekrar şehre dönerdik. Ben Manisa Lisesi'nin ortaokuluna (şimdiki adı Şehitler Ortaokulu) giderdim, bu durum lise sona kadar böyle devam etti. Ailem demokrat yapıdaydı, namazında niyazında olanı da içki içeni de vardı, genelde CHP'lilerdi. Köylü laikti, kadınlar çarşaf falan giymezlerdi, ne de olsa Yörük köyüydü, doğal ve özgür yaşamanın geleneğini taşıyorlardı."

Bayram Çam, lise yıllarındaki siyasi profilini aileden gelme CHP çizgisine oturtup, Ecevit ve İnönü'yü seven, laik, ilerici ve demokrat biri olarak tanımlıyor kendini. 1963 yılından itibaren

adını duyuran TİP'le pek ilişkisi olmadı. Ama çoğu antifaşist, antiemperyalist ve sola yakın olan demokrat, ilerici, yurtsever arkadaşlarından TİP'e gidip gelenler arasından özellikle Musa Arırt'ın ayrı bir yeri var, Bayram'ın o yıllara ait hatıralarında. Musa, kendini TİP'e yakın hissediyor, yayınlarını takip ediyor ve felsefeyle ilgileniyordu.

"Lisedeki hocalarımız genellikle dersten başka şey düşünmeyen apolitik insanlardı, yalnız felsefe öğretmenimiz Rahmi Taşçıoğlu, yaşlıca, iyi bir hocaydı adını bugün de hatırlıyorum, bizim sosyalizme yönelmemizde onun katkısı oldu sanıyorum. Rahmi Hoca'nın, çok belirgin bir propagandacı yanı yoktu, açıkça soyguncu düzenden, emekten, işçiden pek söz etmezdi ama bir düşünce sistemini kavratmaya çalışırdı. Düşünce üretme konusunda ondan yararlandığımı söyleyebilirim. Tabii onun ne demek istediğini, bize ne anlatmaya çalıştığını ancak liseden sonra, üniversite yıllarımda anlayacaktım. Bir de resim öğretmeni vardı, Saim Bey... Daha ortaokuldayken onun komünist olduğu söylenirdi, tabii o zaman bu kavram bana çok yabancıydı. Saim Hoca için komünist, dinsiz, allahsız falan denilince bir ara ona kızdığımı hatırlıyorum ama daha sonra lisede öğretmenim olduğunda kendisini tanımış, çok sevmiş ve takdir etmiştim.

O zamanlar bürokratlar, öğretmenler gayet güzel giyinirler, fötr şapka takarlar, pipo içerlerdi. Manisa gibi küçük bir şehirde öğretmen olmak epeyce itibarlı, seçkin olmak demekti. Saim Hoca da böyleydi ama yakından tanıyınca ne kadar iyi, altın gibi bir kalbe sahip olduğunu da öğrenmiş ve hatta bu kadar iyi bir insanın komünist olamayacağını, ona iftira edildiğini düşünmüştüm."

Bayram Çam, vasat bir öğrenci olarak, 1966 yılında liseyi bitirdi. Üniversite sınavlarında aldığı sonuçla İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kayıt yaptırabilirdi ancak annesinin düzenli bir geliri yoktu ve ekonomik durumları buna elvermiyordu. 1967-68 öğrenim döneminde Ankara'daki Sosyal Hizmetler Akademisi'nin mülakat sınavlarını geçerek bu okula kaydını yaptırdı (Bu okul 1980'li yıllarda Hacettepe Üniversitesi Sosyal Çalışma Bölümü ile birleştirildi ve daha sonra da Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu hâline getirildi). Sosyal Hizmetler Akademisi öğrencilerinin tamamına burs veriliyordu, bu yüzden Anadolu'dan gelen yoksul aile çocuklarının

tercihi olmuştu. Bunların yanı sıra Bayram'ın seçimini etkileyen önemli bir faktör liseden arkadaşı Musa Arırt'ın da aynı okula kayıt yaptırmış olmasıydı.

"Bugün de şunu yaşadığımı hissediyorum, Ankara'ya geldik ama biz Manisa'da yetişmişiz, küçük ve sıradan bir tarım şehri... gelenek ve göreneklerin baskın olduğu bir ortam vardı orada. Her ne kadar CHP'li olsak da büyük şehir havasına alışmak için zaman gerekti. Bu arada okumaya karşı bir susuzluğumuz vardı, bir de artık üniversiteli-yüksekokullu olmanın yarattığı bir susuzluk tabii. İlk yıl kitaplarla yeni tanışmış, elime ne geçerse hızla okuyor, birini bitirip ötekine başlıyordum; *Diyalektik Materyalizm*, *Komünist Manifesto* ve romanlar... Doğan Avcıoğlu'nun *Türkiye'nin Düzeni*'nden, İsmail Beşikçi'nin *Doğu Anadolu'nun Düzeni*'ne, Osman Nuri Koçtürk'ün *Gıda Emperyalizmi*'ne kadar geniş yelpazede kitaplardı bunlar. Başta İlhan Selçuk'un olmak üzere üniversitelerde düzenlenen konferansları da kaçırmazdım. Tabii bunların bazıları benden daha bilinçli olan arkadaşlarımın tavsiye ettikleri şeylerdi. Böylece bir birikim sağlamaya çalıştığımı hatırlıyorum."

Bayram, Cebeci'deki Manisa Öğrenci Yurdu'na yerleştikten bir süre sonra öğrenci hareketleri de başlamıştır. Bu hareketlerden Manisa Öğrenci Yurdu da payına düşeni alır.

"Yurt, Manisalı pamuk, üzüm ve tütün üreticilerinden 3'er 5'er lira kesilerek Manisa Yüksek Öğrenim Yurdu Yaptırma Yaşatma Vakfı tarafından yapılmıştı. Ankara'da bulunan 3-5 Manisa kökenlinin başına çöreklendiği bir vakıftı. Bu üçkâğıtçı soyguncu ekip, Ankara'da, İstanbul'da yurt yaptırıyoruz diye ortaya çıkmışlar, tabii bu arada ceplerini de doldurmuşlardı. Biz 1969'da yurtta kalan öğrenciler örgütlendik, artık devrimci bir niteliğimiz de vardı, amacımız vakfı ele geçirmekti, çünkü yurtta koşullar çok kötüydü, o kadar gelire rağmen insanlar üst üste kalıyor, yurdun her tarafı bakımsızlıktan dökülüyordu. Ama vakfın başındakiler yüksek maaşlar almaya devam ediyorlardı. Vakfın kongre zamanı gelince biz Ankara'dan, İstanbul'dan arkadaşları Manisa'ya getirdik. O gün seçim bile yapılamadı, vakfın yönetimini biz ele geçirdik, darbe yaptık daha doğrusu. Ankara'ya dönünce de yurdu işgal ettik. Vakıf eski yönetimiyle aracılar yoluyla görüşmeler yapıldı, birtakım tavizler kopardık ve işgali kaldırdık ama bir süre sonra polis marifetiyle bizi yurttan

attılar. Ben Siyasal Yurdu'na geçtim, bir süre orada kaldıktan sonra yine aynı okuldan Ekim Güneş (genç yaşta öldü) ve Musa Arırt ile beraber Küçükesat'ta bir eve çıktık."

Dikkatli okuyucunun gözünden kaçmamıştır belki ama biz yine de hatırlatalım. Zeki Senger de İzmir'den Ankara'ya Teknik Öğretmen Okulu'na okumak için geldiğinde bir yıl (1968-69) Manisa Yurdu'nda kalmıştı. Aradan 10 yıl geçtikten sonra Eskişehir'de Devrimci Yol saflarında ortak mücadele veren bu iki arkadaş aynı tarihlerde Manisa Yurdu'nda kalmış olmalarına karşın birbirleriyle orada tanışamamışlardı.

Manisa Yurdu'ndaki gelişmeleri aktarırken, bölmemek için zamanda biraz ilerlemiş olduk. Şimdi, öğrenci hareketlerinin başladığı günlere dönüp, Bayram'ın anlattıklarıyla devam edelim:

"Ben pek öğrenci hareketlerinin içinde değildim ama yine de mitinglerde, antiemperyalist gösterilerde ve özellikle Dev-Genç eylemlerinde sıradan katılımcı olarak yer alıyordum. Sonraları yavaş yavaş bu eylemlere de ısınmaya başladım. Ancak tekrar hatırlatmalıyım ki geldiğimiz çevrenin bizde oluşturduğu, yer ettiği bir kültür ve aidiyet ve hissettiğimiz değerler vardı. Onlara sahip çıkıyor, başka çevrelerden gelenlerle ilişki kurmakta biraz çekingen kalıyorduk. Yani İzmir'den gelen ya da ailesiyle Ankara'da yaşayan ve kendini bize göre daha iyi yetiştirmiş hatta sosyalist fikirleri benimsemiş olanlara kıyasla bizim taşralılığımız açıkça belli oluyordu. Aramızda sanki bir soğukluk olduğunu hissediyordum, hani hep denildiği gibi 'şımarık burjuva kızı', 'şehirli züppeler' falan gibi görüyordum biraz onları.

Zamanla, siyasi hareketler gelişip mücadele kızıştıkça durum değişti. Ben de artık derneklere üye olmaya başlamıştım, Sosyal Hizmetler Devrimci Gençlik Derneği üyesiydim mesela. Artık sadece mitinglere değil afişe çıkıp, Kızılay'da, Cebeci'de bildiri dağıtma eylemlerine de katılır olmuştum. Şehirli züppe olarak gördüğüm arkadaşlar arasında iyi olanlar vardı ama mücadelenin ileri aşamalarında onların çoğunun yavaş yavaş elendiklerine tanık oldum, artık kenarda köşede duran halk çocukları, dar gelirli aile çocukları daha öne çıkmaya başladılar ama şehirli saydıklarımdan aynı sınıf öğrencisi olduğum Rüçhan Manas da vardı bunların arasında. Derken, ben 2. ya da 3. sınıftayken Sinan Kâzım Özüdoğru bizim okula gelip 1. sınıfa kayıt oldu.

Sinan, alçakgönüllü, çok örgütleyici, çok bilinçli bir insandı; örgütlü bir yapıdan geldiği belliydi, bizden 1-2 yaş küçük olmasına rağmen ağırlığını koymuştu. Sinan'ın hitabet gücü çok iyiydi, iyi bir ajitatör ve propagandistti, ses tonu etkileyiciydi, tam da lider özelliklerine sahip biriydi. Yanılmıyorsam Sosyal Hizmetler Dev-Genç'i biz onun geldiği yıl kurduk, o gelir gelmez bizi toparlamıştı. Bizim okulun öğrenci sayısı yaklaşık 160 kadardı, Sağlık Bakanlığı'na bağlı sanki bir aile gibiydik, üniversitelerle bağımız hemen hemen yok gibiydi ama üniversiteye bağlanmayı istiyor, bunun için boykotlar, direnişler falan yapıyorduk. Sinan gibi yetenekli, derleyip toparlayıcı birinin bizim okula gelmiş olması bizim açımızdan bir şanstı; gösterişli değil samimiydi, inançlıydı, kararlıydı, kendini her şeyiyle bu mücadeleye adamış bir liderdi Sinan."

Sinan Kâzım, Sosyal Hizmetler Akademisi'ne, Hukuk Fakültesi'nden gelmişti, çünkü hukuk okumaya pek hevesi yoktu. Oğuzhan Müftüoğlu da hukuk öğrencisiydi. Sinan lise yıllarında olduğu gibi siyasal içerikli yazılar yazarak Hukuk Fakültesi koridorlarındaki panolara asar, Müftüoğlu da Sinan'ın bu yazılarına desenler çizerek görsellik katardı. Biraz daha geriye gittiğimizde 1960'ların başında köyden kente göçen bir ailenin çocuğu olduğunu görüyoruz Sinan'ın. Kıt kanaat geçen öğrencilik yaşamında fırsat buldukça hem ailesine katkıda bulunmak hem de kendi harçlığını çıkarmak için Sinan, ortaokul yıllarında ayakkabı boyacılığı yapmış, lisedeyken yaz tatillerinde İskenderun Demir Çelik Fabrikası'nın inşaatında çalışmış, 1969'da Ankara'da üniversite öğrencisiyken de TRT'de *Köyden Kente* programının sunuculuğunu yapmıştı.

Sinan Kâzım, yakışıklı adamdı, ciddiydi ama yeri geldiğinde son derece esprili olurdu, şiir okur, türkü söylerdi; o yıllarda Ruhi Su'dan dinlenen "Mahsus Mahal" ve Özay Gönlüm'ün "Çöz de Al Mustafali"si kendine en yakıştırdığı türkülerdendi.

Sosyal Hizmetler Akademisi'nden arkadaşı Rüçhan Manas ile nişanlanıp Hacettepe Üniversitesi'nin arka mahallelerinde bir gecekonduda yaşamaya başladığında, Sinan'ın Mahirlerle birlikte çıkacağı Kızıldere yolculuğunun kapısı aralanmıştı.

Bayram'ın siyasi gelişim süreci, Sinan Kâzım'ın Sosyal Hizmetler Akademisi'ne gelişiyle birlikte hız kazanıyor. "Ankara'daki ilk dönemimi bir kez daha hatırlatayım, biz halk tipi

ailelerin çocukları bir süre büyük şehirli arkadaşlara yani işin biraz gösterişinde olan, kaybedecek bir şeyleri olanlara pek ayak uyduramadık. Olayların dışında kalmış olduk. Ta ki Sinan okula gelinceye kadar... Sonra mücadele kızışınca biz de süreçteki yerimizi aldık, onlar geride kalmaya başladılar. Gerçi burjuva kökenli arkadaşlardan devam edenler de oldu ama bunun sınıfsal bir konumlanışı yoktu artık.

1971'e geldiğimizde kaçgöçler başlamıştı, 12 Mart Muhtırası ve arkasından gelen balyoz harekâtıyla birlikte... THKP-C kurulmuştu, operasyonlar bize kadar inecek gibi görünüyordu. Mahirler, Maltepe Cezaevi'nden kaçtığında biz dışarıdaydık ama dernek falan kalmamıştı. Henüz bize uzanan bir şey yoktu, okula gidip geliyorduk, artık yurtta kalmıyorduk, eve çıkmıştık. Tabii bizim THKP-C'ye ilintilendirilecek yanlarımız vardı; ev tutma, evde insan saklama vb gibi. Daha önce sözünü ettiğim ilk birlikte eve çıktığımız Ekim Güneş bir ara başka bir ev daha kiralamıştı. Onun daha sonra bana söylediğine göre; Cihan Alptekin, Ömer Ayna, Sinan Kâzım Özüdoğru Karadeniz bölgesine geçmeden önce onun evinde bir süre kalmışlardı. Mahir'in Ankara'da nerde kaldığını bilmiyordum ancak sonradan öğrendiğime göre kalacak yer konusunda epeyce zorluk yaşanmıştı ki artık 'sıcak bardaklar' düzeyine kadar gelinmiş ve Ankara'dan ayrılmak gerektiğine karar vermişlerdi."

Bayram Çam, Mahirlerin Kızıldere'de katledildiği 30 Mart 1972'den 2-3 gün sonra Ankara'da yakalanarak gözaltına alınır. 1972 Kasım'ında da serbest bırakılır.

"Ben cezaevinden çıktıktan sonra tekrar okula döndüm, okulu bitirdim, 1973 yılıydı, bu arada büyük Dev-Genç Davası devam ediyordu, 1974'de bitti sanırım, o sırada çıkarılan bir af kapsamında yargılanma sürecimiz sona erdi. Ben burslu okuduğumdan, kısa süre içinde atamam yapıldı ve sosyal hizmet uzmanı olarak Eskişehir Çocuk Yuvası'nda göreve başladım. Böylece, Eskişehir sahnesi açılmış oldu."

15
Maraş Katliamı ve Yıldıztepe

Yıl Bindokuzyüzyetmişsekizdi
Aralık ayının
bugünleriydi
tam yedigünyedigece
faşizme kesildiydi Maraş
Utanıp beyazlığından
yağamadıydı kar
ve ışığından bulutlara çekildiydi
ay
Kuşlar biçare
kesildiydi ötüşlerinden
bıçaklar
kesmez olduydu
ekmeğe kör ki
eller tutmaz
Yüzleri açıktı ölülerin,
gözleri açık
alınlarında kızılgüller
açıktı
Erkeklerin
kolları yanıbaşlarındaydı
karınlarındaydı elleri kadınların ki
bebeleri vardı orada
ciğerlerine kan dolduydu
havadan önce
ağlayamadılardı

Ersin Toker

19 Aralık 1978 günü saat 21.00'e doğru Ökkeş Kenger, dinamit lokumunu Çiçek Sineması'nda patlattı. Kahramanmaraş ÜGD Şubesi Başkanı Mehmet Leblebici ile İkinci Başkanı Mustafa Kanlıdere, Sünnileri, Alevilere karşı kışkırtacak planı, Ökkeş Kenger'e aktarmışlardı. Sovyet aleyhtarı *Güneş Ne Zaman Doğacak* isimli bir filmin gösterildiği sinema salonuna dinamiti atacaklar ve bunu, solcuların yaptığı görüntüsünü vereceklerdi. Böylece aldatılmış Sünni halkı Alevilere, solculara saldırtmak için ilk adım atılmış olacaktı. ÜGD yöneticileri bu talimatı verdikten sonra şehirden ayrıldılar. Ökkeş Kenger, talimatı yerine getirdi. Daha sonraki ekspertiz raporları, Ökkeş Kenger'in attığı dinamitin yaralanmaya bile yol açmayacak türden olduğunu gösterecekti.

1978 yılının son altı ayında özellikle Alevi ve Sünni vatandaşların yoğun olarak yaşadığı yerlerde gerçekleşen bombalı ve silahlı saldırılar, Maraş'ta yaşanacak katliamın habercisi hatta provası niteliğindeydi. Malatya, Sivas, Erzincan ve Elazığ'da yeşertilen kin tohumları Maraş'ta iç savaşa patladı.

19-26 Aralık günleri arasında yaşanan olaylarda 150 kişi öldürüldü.

Alevilere ait 200'ün üzerinde ev yakıldı, 100'e yakın işyeri tahrip edildi.

Binlerce Alevi yurttaş şehri terk ederek başka yerlere göç etmek zorunda bırakıldı.

Savcılığa göre, katliama karışanların sayısı 1.350 kişiydi. Bunların 752'si ilk etapta tutuklandı.

Davalar, 23 yıl sürdü. 22 kişi idam, 7 kişi müebbet hapis, 321 kişi de 1-24 yıl arasında ceza aldı. Ancak 1991'de çıkan TMK ile hüküm giyenlerin bir kısmının yattığı yıllara sayılarak cezaları ertelendi, diğerleri serbest kaldı.

Katliamda birinci dereceden rol aldığı belirtilen 68 kişiye ise hiç ulaşılamadı.

Bu toprakların yaşadığı en sancılı ve kara günlerden olan Maraş Katliamı aradan geçen bunca yıla karşın unutulmadı, unutturulmadı.

İşte *Devrimci Yol*'un belleğinden o günlerde Maraş'ta yaşananların kısa bir hikâyesi:

Dinamitin patlamasıyla birlikte sinemada arka sıralarda oturan Mustafa Özdemir, daha önce aldığı talimata uygun olarak, Türkoğlu ilçesinden o gece getirttiği 20-25 kişilik bir gruba ve sinemadaki seyircilere, "Müslüman Türkiye", "Kanımız Aksa da Zafer İslamın" gibi sloganları attırmaya başladı. Böylece sinemadakiler üzerinde istenilen gerilim artırıldı. Dışarı çıkan 200-300 kişilik grup, yakındaki CHP İl Merkezini tahrip etti, PTT binasını taşladı. Bu sırada Ankara'ya, ÜGD Merkezi'ne telefon edilerek, dinamitin patlatıldığı, görevin yerine getirildiği bildirilmişti.

20 Aralık günü Alevilerin işyerlerinden Akın Kıraathanesi bombalandı.

21 Aralık günü bu olayın yol açtığı gerginlik hâlâ yok olmamıştı. Endüstri Meslek Lisesi öğretmenlerinden TÖB-DER'li Hacı Çolak ve Mustafa Yüzbaşıoğlu sokakta vurularak öldürüldü.

22 Aralık günü 2 öğretmenin cenaze törenine saldırı düzenlendi. MHP'lilerin ve Ülkü Ocaklıların elebaşılık yaptığı gruplar,"Komünistlerin ve Alevilerin cenaze namazı kılınmaz" sloganını atarak, taş ve sopalarla cenaze törenine katılanlara karşı saldırıya geçtiler. Önceden hazırlıklı olduğu anlaşılan silahlı, sopalı, baltalı, gözü dönmüş bu saldırganlar, cenaze törenine katılan kalabalığı dağıttılar; cenazeler ortada kaldı.

Güvenlik kuvvetleri saldırganlara müdahale etmedi ve faşistler çarşıya doğru yürüyüşe geçtiler. CHP'li ve Alevi yurttaşlara ait işyerlerini tahrip ettiler ve iki polis otosunu yaktılar. Saldırılar sırasında 3 kişi öldürüldü, çok sayıda kişi yaralandı. Olaylar doruk noktasına ulaştığı hâlde, Ankara'daki hükümet hâlâ seyirci durumundaydı.

23 Aralık Cumartesi ve 24 Aralık Pazar günleri silahlı, sopalı, baltalı saldırganlar, ayrı gruplar hâlinde CHP'lilerin ve Alevilerin evlerine, dükkânlarına saldırarak ateşe verdiler. Ele geçirdiklerini kadın ve çocuk demeden öldürdüler. Özellikle Alevilerin yoğun olduğu Yörükselim, Serintepe, Mağaralı ve Yenimahalle semtlerinde evleri uzun menzilli silahlar da kullanarak kurşun yağmuruna tuttular; patlayıcı madde atarak, mazot-benzin dökerek yaktılar; bununla da kalmayarak, hastane çevresini sardılar, getirilen yaralılara ve cankurtaran şöförlerine ateş edip birini öldürdüler.

24 Aralık sabahı sokağa çıkma yasağı ilan edilmişti; asker kışlasında, polis karakolunda ama bütün katiller sokaktaydı ve masum yurttaşlar ise evlerinde ölümü bekliyorlardı. Yakın köylerden ve ilçelerden getirilen faşistler şehire doluştular. Sabahın erken saatlerinde şehrin çeşitli kesimlerinde gruplar oluştu ve "Müslüman Türkiye" sloganlarıyla harekete geçtiler. Çoğunluğunu 18 yaşından küçüklerin oluşturduğu gruplar, av tüfeği ile malzemelerini satan dükkânların kapılarını kırarak silahlandılar. Ellerinde dinamit ve uzun menzilli silahlar da bulunan saldırganlar, CHP'li ve Alevi yurttaşların işyerlerini

ateşe verdiler. Öğle saatlerinde CHP, TİP,, TİKP, POL-DER, TÖB-DER binaları ve Sağlık Müdürlüğü binası yakılıp yıkılmıştı. Canını kurtarabilen bir kısım yurttaş vilayete sığındı. Bu arada Gazipaşa semtinde askere sığınan 2 yurttaş, saldırganlar tarafından askerlerin elinden geri alındı; biri öldürüldü, diğeri öldü sanılarak sokakta bırakıldı. Sağlık Ocağında bulunan 2 yaralıyı ise, zorla dışarı çıkararak kurşuna dizdiler.

Öğleden sonra; yüzleri maskeli bir grup evleri yanan yurttaşların sığındığı bir apartmana yaylım ateş açtı. CHP yöneticisi Ali Doğan'ın çırçır fabrikasını yaktılar. Şehirdeki durum tam anlamıyla gerici bir isyana dönüşmüştü. Şehrin çeşitli yerlerinde yangınlar çıkarılıyor, evler otomatik silahlarla taranıyor, basılıyor; kadın, çocuk, genç, ihtiyar çok sayıda insan topluca katlediliyordu. Alevilerin oturduğu Yörükselim, Yenimahalle ve Karamaraş gibi semtlerin yanı sıra, Sünnilerin çoğunlukta bulunduğu semtlerde üçer beşer Alevi ailelerin yaşadıkları evler, katliamın doruğa ulaştığı yerler oldu. Faşistler bu mahallelere ve evlere uzun menzilli silahlarla saldırdılar; evleri ateşe verdiler, bebeleri, çocukları satırlarla doğradılar. Hamile kadınların karınlarını deştiler, yaşlı kadınların gözlerini oydular, tecavüz ettiler.

Maraş'ta 7 gün süren faşist katliama seyirci kalan Ecevit hükümeti çareyi, 26 Aralık 1978 saat 07'den itibaren ilan ettiği sıkıyönetimde buldu. Sıkıyönetim şu 13 ilde uygulamaya konuldu: İstanbul, Ankara, Kahramanmaraş, Adana, Elazığ, Bingöl, Erzurum, Erzincan, Gaziantep, Kars, Malatya, Sivas ve Şanlıurfa.

Devrimciler, yurdun dört bir tarafında yoğun protesto eylemleri düzenleyerek Maraş Katliamı'nı, onu tezgâhlayan CİA, MİT, Kontrgerillayı, sahadaki tetikçileri gerici ve faşistleri lanetlediler. 5 Ocak 1979 tarihli *Devrimci Yol* dergisinin 26. sayısının kapağında "Faşist güçler Ecevit hükümetini teslim alabilmişlerdir. Ama bizi, emekçi halklarımızı teslim alamayacaklardır" denildikten sonra, Birlik ve Direniş çağrısı yapılıyordu.

Maraş Katliamı'nın Eskişehir'deki yansıması, esas olarak nüfusunun büyük çoğunluğunu Alevilerin oluşturduğu Yıldıztepe'de kendini gösterdi. Zaten devrimci örgütlenmenin hayata geçirilmesiyle birlikte sivil ve resmî faşist güçlerin gözü buraya çevrilmiş, ellerine geçen her fırsatta mahalleyi taciz edip duruyorlardı. Yazlık sinemada 15-16 Haziran olaylarını anma toplantısını polisin dağıtmasıyla başlayan çatışma da aradaki gerginliği iyice artırmıştı. Bunların üzerine Maraş'ta yaşananlar ise doğrudan Alevileri hedef alan bir katliam olduğu için,

Yıldıztepe halkı ciddi bir kaygı içerisine düşmüştü. Devrimciler halkın duyarlılığın arttığı bu dönemde örgütlenme çalışmalarına hız verdiler; hedef, bir an önce Direniş Komitelerini hayata geçirmekti.

"Maraş Katliamı sonrası halkın devrimcilere desteği artmıştı" diyor Mehmet Kömür, "ama önceden biz devrimciler olarak halkla aramızda bir bağ oluşturabilecek faaliyetlerde de bulunduk, mesela ev yapanlara gider sıvasını, duvarını, boyasını yapar, taşınmasına yardım ederdik. Komşu kavgalarını ayırırdık. Devrimcileri tanımaya başlamışlardı ama kaygıları da vardı; bizi işe güce almazlar, dikkatleri üstümüze çeker baskılara maruz kalırız, şehre indiğimizde saldırırlar çocuklarımız öldürülebilir gibisinden... yani bizim asıl çabamız halka güven vermek üzerineydi, o güveni sağlamanın yolu da insanları bu işin içine çekmekti. İşte halk komitelerini oluşturmamızın altında yatan düşünce buydu. Diğer taraftan Yıldıztepe halkı, CHP'li olduğu için kendini devrimci sayıyor, ben de devrimciyim, sizdenim diyordu ama devrimcileri görüp devrimciliğin ne menem şey olduğunu anlayınca da zorlanıyordu. İşte biz bu durumu aşmaya, CHP'nin çözüm olmadığına, düzen partisi olduğuna ikna etmeye çalışıyorduk onları. Mesela Maraş, halkın kafasına dank diye vurdu, doğrudan Alevileri hedef alan, devletin halklar arasında provokasyon yaratmaya çalıştığı bir durumdu, bunu bire bir anlatmaya çalıştık.

Direniş Komiteleri bunların üzerinde oluştu, amaç mahalleyi, sokakları korumaktı.

Belirlediğimiz insanların katıldığı komiteler oluşturuldu, diyelim ki Erdir Sokağı, Ayrancı Sokağı komiteleri... hepsi halktan insanlardı, bu komiteler kendi sorunlarını, mahalle sorunlarını, neler yapacaklarını, kendileri tartışıyorlardı. Bu komitelerin üzerinde kendilerine Devrimci Yolcu diyen insanlar vardı, hepsinin üzerinde de altındaki bu komitelere politik anlamda yön veren bir komite daha vardı.

Yani Yıldıztepe, Gültepe, Büyükdere, Meşelik Mahallelerindeki komite yapılanmaları ayrı ayrı böyleydi, mahalle komitelerinin üstünde de onları birleştiren bir üst komite vardı. Bu komiteler gayet iyi işliyordu, kadınlar dahil hepsinin halkla ilişkileri iyiydi, insanlar birbirine güveniyordu mesela benim cebimde gönüllü olarak bana verilmiş, 25-30 evin anahtarı bulunurdu."

"Bunalım, burjuvazinin çıkış yolları ve devrimci görevler"

Eskişehir'de 12 Mart 1978 tarihinde düzenlenen ilk miting sonrasında yaptığımız değerlendirmede "Direniş Komiteleri oluşturmak için en uygun potansiyele sahip olan Yıldıztepe ise şimdilik çatışmalardan uzak kalmanın rehavetinde, komiteleşmeyi hayata geçirebilmek için 1978'in son aylarında hareketlenecek" demiştik. Şimdi, Maraş Katliamı'nın yarattığı konjönktürün, Yıldıztepe'de komiteleşme çalışmalarına hız verdiren bir dinamiği ortaya çıkardığını görüyoruz. Mahallenin sivil-resmî faşist saldırılara karşı savunması temelinde yürütülecek bu çalışmalar aynı zamanda insanların günlük yaşamlarında karşılaştıkları sorunlara da çözümler bulmayı içerecek. Özellikle bölgenin olağan belediye hizmetlerinden bile yoksun bırakılması karşısında harekete geçecek devrimciler, halkla birlikte pratik çözümler üretecekler. Bu türden somut örnekler için 1979 ve 1980 yıllarının izini sürmemiz gerekecek.

1979 yılında Eskişehir'de bizi bekleyen gelişmelere dair bir giriş yapmadan önce, ülkedeki genel durumu kavramak üzere Nisan 1979 tarihli *Devrimci Yol* dergisinin 27. sayısında yer alan "Bunalım, Burjuvazinin Çıkış Yolları ve Devrimci Görevler" başlıklı yazının bazı bölümlerine bir göz atalım.

> Devrimci Yol'da sıkça tekrarlandığı üzere, emperyalizmin sömürü mekanizmalarına göre şekillenmiş, emperyalist-uluslararası tekellerin ve onların içerdeki işbirlikçilerinin yararına işleyen bir sömürü ve talan düzeni, yıllardır üreterek biriktiregeldiği sorunların tam bir keşmekeşe dönüşmesiyle bugün, Türkiye tarihinin en bunalımlı dönemini yaratmıştır. Başlıca kalemler olarak; çok yüksek bir enflasyon, döviz, işlenmiş hammadde ve finansman sorunlarını içeren ekonomik kriz, emperyalizmin genel bunalımının derinleşmesinin de etkisiyle daha da şiddetlenmektedir. Birikmiş döviz borçları ödenemiyor, vadesi gelmiş borçları ödemek için kredi aranırken üretimin devam edebilmesinde gerekli hammaddeyi almak için dövizin bulunamayışı üretimin neredeyse durması tehlikesini yaratıyor.
>
> Ekonomik kriz, çarpık kapitalistleşmenin yarattığı-biriktirdiği toplumsal sorunları etkiliyor karmaşıklaştırıyor: Pahalılık artışlarının dev boyutlara ulaşması, yatırımlardaki düşüş ve işgücü kullanımındaki azalma sonucu işsizliğin yaygınlaşması, orta sınıflardaki yoksullaşma eğilimin yükselişi; Anadolu'da kırsal bölgelerdeki geleneksel yapıların parçalanışının ve büyük sanayi merkezlerine yoğun göçlerin yarattığı

karmaşık çok yönlü sorunlar vb... Bütün bunlara dayalı olarak en geniş yığınlar içinde mevcut düzene karşı hoşnutsuzluk artmakta; tabana hâkim olmak, "yönetmek" egemen sınıflar için giderek güçleşmektedir. Toplumun bağrındaki kutuplaşmaların bir sonucundan başka bir şey olmayan çatışmalar, bütün yurt sathını ve toplumun bütün kesimlerini kaplamaktadır.

Kuşkusuz ki tekelci burjuvaziyi esas olarak ilgilendiren şey kendi egemenliklerinin –yığınların tepkilerinin pasifize edilerek– güvence altına alınması sorunudur. Ve bu açıdan bakıldığında bütün devrimci muhalefet unsurlarının tamamen yok edilmesini öngören bir klasik faşist program da zorda kaldıklarında uygulamakta tereddüt etmedikleri bir son çıkış yoludur onlar için. Aşağıdan yukarıya doğru bir faşist kitle temelinin oluşturulması yönündeki siyasetleri de bu tarihsel gereksinimin bir sonucudur. Ama bugünkü aşamada elde, yığınları baskı ve kontrol altında tutmanın daha az riskli, daha az pahalı bir yolunun hâlâ var olduğu bir durumda, bu program askıda kalmaktadır. Ve yine bugünkü durumda egemen güçler, Ecevit hükümetinin geçersiz kaldığı noktada da öncelikle bir askerî faşist darbe yolunu tercih edeceklerdir. Ki bu ülkedeki yönetim biçimleri içinde geleneksel bir konuma sahiptir yani alışılmış, denenmiş bir yoldur.

Bugün halkın çıkarlarını savunan bir mücadele anlayışı açısından, siyasal gelişmelerin, burjuvazinin bunalımdan çıkış için gündeme getirdiği çözüm yolları arasındaki açmazlarından kurtarabilecek, çok yönlü devrimci müdahale araçlarına olan gereksinim ortadadır. Devrimci mücadelenin, burjuvazinin çözüm platformlarının getirdiği açmazları parçalayabilmek için çok yönlü görevleri yerine getirebilecek, etkili müdahale yöntemlerini hayata geçirebilecek araçlara ve örgütlenmelere sahip olması gerekir. Zira gündemdeki çok yönlü kapsamlı görevler, çok yönlü devrimci mücadele araçlarının gündeme getirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Faşizm ya bütün emekçi halk güçlerinin birleşik devrimci savaşıyla ezilerek yok edilecektir ya da o bütün devrimci halk güçlerini yok etmeye yönelik saldırılarını kaçınılmaz bir nihai hesaplaşma noktasına kadar sürdürecektir. Bu nesnel gerçeği hiçbir şey ortadan kaldıramaz: Ne Ecevit hükümetinin ne de sıkıyönetimin tarafsızlığının bir "göstergesi" olarak bazı faşist katillerin içeri atılması, ne de faşist güçlerin saldırılarındaki geçici duraklamalar ve gerilemeler...

Faşizme karşı savaşmaktan başka bir yol yoktur.

Bu tartışılmaz gerçek, en geniş halk kesimlerine, bir ölüm kalım yasası gibi kavratılmalıdır.

En geniş halk güçlerine, faşizme karşı uzun vadeli, kararlı bir direniş savaşının gerekliliğini kavratmak; böyle bir savaşın, su ve ekmek kadar gerekli olduğu defalarca kanıtlanmış çok yönlü görevlerini örgütlemek; açık faşizme karşı mücadele anlayışını da içeren bir

antifaşist savaş çizgisinde birleşmesi mümkün bütün güçleri, devrimci bir direniş cephesinde birleştirmek...

Yüzyüze olduğumuz kapsamlı siyasi görevleri yerine getirebilmemiz için devrimci hareket yeterince yetkinleşmiş değildir ve birçok önemli eksikliğimiz, hatalarımız vardır.

Ama bütün bunlar, yüzyüze bulunduğumuz görevlerin yerine getirilebilmesi için çözülmesi imkânsız, aşılmaz engeller değildir. Buna inanarak, kararlılıkla ve cesaretle faşizme karşı sonuna kadar savaşacağız ve halkımızın faşizme karşı birleşik devrimci savaşının zaferini gerçekleştirecek yolları bulacağız.

12 Eylül'den 1,5 yıl önce askerî faşist darbe ihtimalini gündeme taşıyan *Devrimci Yol*, sadece darbeyi önlemek değil, faşizmi yok etmek için devrimcilerin önüne iki temel görev koyuyordu. Birincisi partinin inşa sürecinin hızlandırılarak tamamlanması; ikincisi, Devrimci Direniş Cephesinin yaratılmasıydı ki bunun yereldeki çekirdekleri Direniş Komiteleri olacaktı.

1979 yılı; Devrimci Hareketin Eskişehir cephesinde daha bir derlenip toparlanıp kendine çekidüzen verdiği, faşist saldırılara karşı öngörülen "aktif savunma" çizgisinin hayata geçirilmeye başlandığı, bir zamanlar şehirdeki solcuların devrimcilerin legal üssü konumundaki Eskişehir Pasajı'nın terk edildiği, üniversite öğrencilerinden öne çıkmış unsurların bölge çalışmalarına kaydırılmaya başlandığı, öğretmen-sağlıkçı-işçi örgütlenmelerindeki çalışmaların giderek bölgelerdeki Direniş Komiteleri çalışmalarına da tabi kılınmaya başlandığı, şehir dışından gelen kadrolarla takviye edildiği ama bunların yanı sıra yeni bir ayrışma sürecinin de yaşandığı bir yıl oldu.

1979'un Aralık ayına gelindiğinde, *Sakarya* gazetesinde yayınlanan basın açıklamasında, Eskişehir Valisi Naim Cömertoğlu (1979-82); "Anarşi ve siyasi olaylar 1979'da artış gösterdi. 1978'de ideolojik amaçlı bir öldürme olayı gerçekleşirken, 1979'da 9'u tabanca ve 3'ü bıçakla olmak üzere 12 kişi öldürüldü" diyecekti.

Arşivlere bakıldığında, 1979'un ilk aylarındaki gelişmeler şunlar:

Ulaş Bardakçı'nın ölüm yıldönümü 19 Şubat'ta şehir merkezindeki ÜGD binasının önüne bırakılan bomba saat 22.45 civarında patladı, binanın camları kırıldı, ölen ya da yaralanan olmadı.

23 Şubat'ta, kapalı cezaevindeki 500 hükümlü ve tutuklu bazı istekler öne sürerek isyan başlattı. İsyancılarla görüşmek üzere içeri giren Cumhuriyet Savcısı İsmet Saltan, yanındaki 10 gardiyanla birlikte rehin alındı. Bunun üzerine Eskişehir Valisi cezaevine geldi, isyancılar kendisinden basını da cezaevine çağırmasını istediler. Basın geldikten sonra mahkûm ve tutuklular taleplerini açıkladılar: "Bir süre önce Isparta Yalvaç'a atanan Cezaevi Müdürü Nedim Çetin, geri döndürülsün; Adalet Bakanı Mehmet Can, Eskişehir Cezaevi'ni ziyaret etsin ve Ali İhsan Çimen, Muharrem Ünal, Halil Sabır adlı gardiyanlar görevden alınsın. Bu taleplerini basına açıklayan isyancılar daha sonra rehineleri salıverdiler.

25 Şubat'ta; sağlık emekçileri İstasyon Meydanı'ndan başlayıp Odunpazarı'nda son bulan sessiz yürüyüşle tam gün yasasını protesto ettiler.

26 Şubat'ta; Şeker ve Makine Fabrikalarından bir grup işçi açıklama yaparak; "İçinde bulunduğumuz şu ortamda sömürü ve zulüm çarkının başta biz işçiler olmak üzere tüm emekçi halkın üzerinde daha fazla döndürülerek bizleri sefalete terk etmekle, 'toplumsal anlaşma'yla ücretlerimiz dondurulup, sendika hakkımız elimizden alınmak istenmektedir" dedi.

27 Şubat tarihindeyse, cezaevindeki mahkûm ve tutuklulardan yeni bir açıklama daha geldi. Cezaevi temsilcisinin yaptığı açıklamada; "Vali Nazif Demiröz, (1978-79) 4 gün önce direnişten vazgeçmemiz için yaptığı vaatleri yerine getirmemiştir. Bu durumda cezaevinde gelişebilecek olaylardan artık biz sorumlu değiliz" deniyordu. Aradan 24 saat geçtikten sonra istekleri yerine getirilmeyen tutuklu ve mahkûmlar saat 17.30 civarında cezaevinde isyan başlattılar. 4 gardiyanı rehin alarak, kapılara barikatlar kuran isyancılar, kendileriyle görüşmeye gelen Vali Nazif Demiröz ve Jandarma Alay Komutanı Muhsin Öztürk'ün barikatların kaldırılması için verdikleri süreye aldırmayarak eylemlerini sürdürdüler. Eylem 17 saat sonra jandarma ve polisin operasyonuyla sona erdirildi, 23 mahkûm ve tutuklu çeşitli cezaevlerine sevkedildi.

Devrimci Yol tarafından Kızıldere'nin yıldönümünde 30 Mart'ta düzenlenmek istenen mitinge, 31 Mart'ta HK'lıların YDGF açılsın talepli miting başvurusu olduğu için izin verilmedi.

Bunun üzerine HK'ya ortak miting önerisi götürüldü ve kabul edildi. Mitingin adı "Kızıldere Katliamı'nı ve Hayat Pahalılığını Protesto Mitingi" oldu.

Miting hazırlıkları sırasında faşistler, bildiri dağıtarak katılımı engellemeye çalıştılar. Bu arada çıkan bir çatışmada faşistler, HK'lı Mustafa Örüm'ü katlettiler. Diğer taraftan CHP'liler de faşistler mitinge saldıracaklar, olaylar çıkacak diye mitingi engellemeye çalıştılar.

Mustafa Örüm'ün cenazesinden sonra polisin kitleye saldırması üzerine olay çıktı, polis 24'ü kadın olmak üzere 103 kişiyi gözaltına aldı. Çatışmada bir polis de ayağından yaralandı.

Gergin bir ortamda yapılmasına karşın 2.500 kişinin katıldığı miting, devrimci bir coşkuyla gerçekleştirildi, Devrimci Yol kortejinin "Kızıldere Katliamı'nın Hesabını Soracağız", "On'lar Yaşıyor" pankartlarıyla yürüdüğü, çeşitli sloganlarla faşist katliamların ve hükümetin kınandığı miting, olaysız tamamlandı.

Sayın az olsa da örgütlü ol

"Uzun paltolarınız vardı üzerinizde, Hıdır'ınki siyah, seninki kahverengi... grup önden gidiyordu yolda biriyle karşılaşınca siz arkada kalmıştınız, hızlandınız sonra... Pasajdayken haber uçup gelmişti Cumhuriyet'i faşistler kuşatmış, bizim çocukların lisesini yani... Hadiyin! Derken Orman İdaresi'nin önündeki dörtyolda kavga kopuverdi, tam o anda aradan sıyrılan bir namlı faşist çekip silahını ateşledi, Hıdır'la senin on adım ötenizdeydi, koşmaya başladınız üzerine, sokup beline silahını tabanları yağladı faşist, sizin üzerinizde paltolarınızdan başka bir şey yoktu, biri siyah biri kahverengi... Astsubayın biri omuz attı ona sendeledi, sonra belinden çıkarıp silahı yere attı, siz hâlâ peşindeyken, daldı valiliğin yan kapısından içeri, bıraktı kendini polislerin kucağına ve bağırdı, 'Koruyun beni, öldürecek komünistler!'"

Hatırlarsanız, Ata Ala, Devrimci Öğretmen grubu içindeki faaliyetlerinin yanı sıra Vişnelik bölgesindeki çalışmalarda edindiği izlenimlerinden söz ederken şunları söylemişti: "Mahallede farklı sol siyasetten insanlar da vardı, bunların içinden bazıları bizim yaptıklarımızı, faşist saldırılara karşı direnişi sadece bizim örgütlediğimizi görünce bizimle temasa geçerek çalışmalarımıza

katıldılar." Buradan hareketle Ata, şehrin geneline bakarak, ileriye doğru şöyle bir projeksiyon yapıyordu: "Eskişehir'de genel olarak hareketin, devrimci demokrat güçlerin baskı gördüğü fakat devrimci güçlerin mücadelede kendilerini koruyabilecek araç gereçlerden yoksun olduğu, silahlı mücadelenin zayıf olduğu bir dönemdi. Buna bir ölçüde ivme kazandırarak yükseltmek yine Devrimci Yol'a düşecekti."

Tabii devrimci hareketin elinde bunun için sihirli bir değnek yoktu. Çalışma yürüttüğü birim ve bölgelerde kendi özçabasıyla örgütlenmek, hem bunu yaparken hem de bu örgütlülüğü harekete geçirirken ihtiyaç duyduğu araç ve gereçleri o birim ve bölgelerden sağlamak zorundaydı. Elbette bölgeler ya da birimler arası dayanışmanın devreye girdiği zamanlar da olacaktı ama esas olan anlayış buydu. Asli unsur ise insandı yani söz konusu alanlardaki çalışmaları hayata geçirecek kadrolardı ama bunların sayısı yetersizdi. Bu yüzden pek çok yerden gelen, örgütlenme taleplerine karşılık verilemiyor ya da geçici, dolaylı müdahalelerle idare edilmeye çalışılıyordu.

Daha baştan belirtildiği üzere o dönemin başat özelliklerinden biri de birim ve bölgelerde öne çıkan militan unsurların belirleyici olmasıydı. Kimin gözü karaysa, kim kavgaya en önde dalıyorsa, o alandaki mücadeleyi o sürüklemiş oluyor, örgütlenme biraz daha geriden geliyordu.

Devrimci hareketin Eskişehir'de, başta Yıldıztepe olmak üzere Vişnelik, Gökmeydan, Osmangazi ve onların civarındaki mahallelerde örgütlenme çalışmaları yaptığından daha önce söz etmiş, özellikle Yıldıztepe ve Gökmeydan'ı gündeme getirmiştik, bunlara devam edeceğiz. Osmangazi ve Vişnelik'teki çalışmaları da orada bulunmuş arkadaşların anlattıklarından anlamaya çalışacağız. Ayrıca, özellikle faşist işgal altında bulunan bazı bölgelerde Devrimci Yolcu unsurların kişisel gayretleriyle hayata geçirilen antifaşist mücadeleler de var. Çamlıca Mahallesi bu özelliğiyle öne çıkanlardan biri. Orada faşistlerle dişediş mücadele eden de bizim arkadaşlarımızdan, Eğitim Enstitüsü'ndeki faşist işgale karşı mücadelede sorumlu düzeyde yer alan Ali Paşa Şanlı.

"Ben Eğitim Enstitüsü'nün son sınıfındayken, Çamlıca'daki arsamıza ev yaptık ve Gültepe'den oraya taşındık. Mahallede faşistler hâkimdi, biz de 5-10 kişilik bir gruptuk. Faşistler ne

zaman yazılama yapsa biz gider siler, üstüne kendi sloganlarımızı yazardık. Onlar da aynısını yaparlardı; diyelim biz 'Mahir, Hüseyin, Ulaş Kurtuluşa Kadar Savaş' yazdık, faşistler bunu silip kendi sloganlarını yazarlardı, sonra da onlarınkini biz silip tekrar yazardık."

Çamlıca, Eskişehir'in batısında sanki şehrin en uzağında bir emekçi mahallesiydi, en yakınındaki Ertuğrulgazi Mahallesi'yle arasında tarlalar ve yaklaşık 1 km'lik mesafe vardı. İstanbul-Eskişehir demiryolu ve Porsuk Çayı'ndan ayrılan bir su kanalı mahallenin kıyısından geçip giderdi.

"Çamlıca'ya girişte demiryolu köprüsünü geçtikten sonra Karanfiller mevkisinde, bir binanın duvarında büyükçe ÜGD yazısı vardı. O bölgede oturan işçi ailelerinden bazılarının çocukları sosyal demokrattı ama faşistlerin etkisi altındaydılar. Biz, Orta Mahalle'deydik, bizden daha ilerde son durakta da Çerkezler vardı. Bunların birkaçı Köy Enstitüsü mezunu demokrat öğretmenlerdi ama çocuklar faşistti.

Bu ikisinin arasındaki Orta Mahalle'de biz örgütlüydük. HK'lı Suphi adında biri vardı, Muşlu, sağlam bir çocuktu. Diğerleri Devrimci Yol sempatizanıydı. Bizim evin bulunduğu yer, faşistlerin bölgesine sınırdı, tek katlıydı ama eğimli arazide olduğu için alt katında iki göz bodrum yapmıştık. Bu bodrumda eğitim toplantıları düzenliyorduk; daha çok TİB broşürleri üzerinden yaptığımız çalışmalardı bunlar. Tabii *Diyalektik Materyalizm* vb gibi kitapları da okur tartışırdık. Kendimize uyguladığımız sıkı bir disiplin anlayışımız vardı. Sigara içenlere filtreli içmeyi yasaklamıştık. Güvenliğimiz için gerekli olan araç ve gereci de aramızda para toplayarak sağlamıştık.

Biz, işte o 10 kişiyle oradaki faşist etkinliği kırdık. Yakınımızdaki Ertuğrulgazi Mahallesi'nde HK'lılar bir dernek kurmuşlardı. Daha ilerdeki Osmangazi Mahallesi'nde de bir dernek vardı. Ertuğrulgazi'deki arkadaşlar bize hep, yardıma gelelim derlerdi ama bize göre bu çözüm değildi. Çünkü bir kere gelecekler, sonra yine biz faşistlerle baş başa kalacaktık üstelik dışarıdan taşıma suyla değirmen dönmezdi. Bu yüzden Ertuğrulgazililerin yardım etme isteklerini geri çevirdik, biz kendi gücümüzle örgütlenmeye çalıştık.

Orta mahalledeki otobüs durağının yakınında sahibi benim hemşehrim olan bir ardiyeci dükkânı, onun karşısında bir kah-

vehane vardı. Kahvehanenin köşesine 1,5 metre derinliğinde bir kuyu kazdık, bunun için akşamları çalışıyor, çıkan toprağı el arabalarıyla bir kenara yığıyorduk. Kuyu bitince, içini taşla doldurduk. Ardiyedeki malzemeler arasında meşeden güzel keresteler vardı, onlardan sağlam sopalar hazırladık, uçlarını delip taktığımız iplerle bu sopaları masa altlarına zulaladık. Bu hazırlıklar, faşistlerin Orta Mahalle'yi basma ihtimaline karşılıktı.

Faşistler son duraktan çıkar, derenin yanından dolanarak boş arazi üzerinden Karanfiller'e giderlerlerdi. Biz bu geçişi engellemek için plan yaptık. Geceleri onların geleceği güzergâhta üçer, beşer kişi mevzilenip beklemeye başladık. Nihayet bir gece bunlar geldiler, orada sokak lambası falan olmadığı için ortalık zifiri karanlıktı. Kendi aralarında küfürle karışık konuşuyor, komünistleri şöyle yaptık böyle yaptık diye atıp tutuyorlardı. Bizim olduğumuz yere iyice yaklaştıklarında, 'Vurun faşistlere' diye bağırıp, üzerlerine taşları yağdırmaya başladık. Hepsi çil yavrusu gibi dağılıverdiler. Belki tuhaf gelecek ama bir taşlamayla faşistlerin oradaki etkinliğini kırıvermiştik, bir hafta süreyle Karanfiller'e gelemediler."

Eskişehir'deki faşistlerin namlı tetikçilerinden Yusuf Ziya da Çamlıca'da oturuyordu. Ali Paşa ile ikisini, *2 Eylül* gazetesi, 2012 yılında her nasılsa bir araya getirip söyleşi yapmış ve bunu 18 Eylül 2012 tarihindeki web sitesinde yayınlamış. Söyleşinin bir yerinde Ziya, "Ertuğrulgazi solun elindeydi. Ben Ertuğrulgazi ve Çamlıca arasında, Altınevler'in karşı tarafında, en uçta oturuyordum. Üç yıl oturdum kimse beni tespit edemedi. Ali Paşa Şanlı, sağın elindeki Çamlıca'da oturuyordu. Kendisini çok iyi tanıyorum. Gece geç vakitlerde gelirdi. Onun için üç defa pusu attık. Hepsinden kurtuldu" diyordu.

Ali Paşa'nın bu söyleşiyi değerlendirmesi şöyle: "Bununla 3 yıl önce bir gazete röportajı için karşı karşıya geldik, şimdi BBP'nin kadro adamlarından birinin kardeşidir. Ama o röportajı eksik yayınladılar, ben de gazeteciye fırça attım, söylediklerimin bazılarını yazmamıştı, sanırım kendisi de sağ görüşlüydü ve röportaj yazısı biraz sağa meyleder gibiydi..."

Bu Yusuf Ziya faşisti, 12 Eylül gözaltısında Emniyet müteferrikasında sempatizan arkadaşlarımızdan biriyle aynı hücrede tutulurken ziyaretine gelen ailesine, "Devrimci bir arkadaşla aynı hücrede kalıyorum" dese de sabah akşam "Ağlama yar ağlama

mavi yazma bağlama" diye türkü söylese de dışarıda gözünü kırpmadan devrimcilere karşı silah kullanan bir tetikçiydi. Bir defasında, bunun da aralarında bulunduğu faşistler Cumhuriyet Lisesi'ndeki devrimci öğrencilere saldırmak için okulun önünü kuşatmışlardı. Haber, Eskişehir Pasaji'na uçmuş, oradaki bir grup devrimci Cumhuriyet'e doğru yola çıkmıştı. İki grup Emniyet Müdürlüğü yakınlarında Orman İşletmesi binası önünde karşı karşıya geldiler ve kapıştılar. Bu sırada faşistlerin arasından sıyrılan Yusuf Ziya belinden çıkardığı silahla devrimcilerin üzerine 3 el ateş eder, grubun biraz arkasında kalmış olan iki devrimci karşı kaldırımdan bunu görünce üstüne doğru koşarlar, faşist silahı beline sokup, Vilayet binasının bulunduğu caddeye girip kaçmaya başlar, üzerlerinde herhangi bir silah olmayan iki devrimci peşine takılır ve bir taraftan da "faşist katil kaçıyor, yakalayın!" diye bağırırlar, paniğe kapılan faşist silahı belinden çıkarıp yere atar ve vilayet binasının yan kapısından girerek oradaki polislere sarılır, onlara arkasından gelen devrimcileri göstererek, koruyun beni, komünistler öldürecek diye yalvarır. Bu arada bir astsubay namlusundan tuttuğu silahı getirip polislere verir. Neyseki bu olayda devrimcilerden kimsenin canı yanmamıştır ama faşist, ertesi gün Emniyet'ten salıverilmiştir.

Ali Paşa'dan devam edelim:

"Bir ramazan ayı gecesiydi... ben, Suphi, Orhan, Yücel, benim kirve oğlu İskender, Gül Mehmet 6 kişiydik... ne yapalım, ne yapalım diye düşünürken, hadi Karanfiller'e gidelim dedik, kalktık gittik. O zaman Karanfiller'de köprüyü geçince sağ tarafta büyük bir kahvehane vardı, şimdi beyaz eşya mağazası olmuş. Gittik o kahvehaneye oturduk. Üçümüz ortalarda bir yere, diğer üçümüz de kapının yanına... çünkü gazoz, soda şişeleri oradaydı. İçerde bizden başka pek kimse yoktu, meğer herkes teravih namazı için camiye gitmiş. Bir süre sonra gelmeye başladılar ama içeri girmeden daha camdan bizi görür görmez 'Komünistler gelmiş!' deyip kaçıyordu. Baktık, kahvehanenin karşısında toplanmışlar, bizim üzerimizde silah yerine bıçak, tornavidadan başka bir şey yoktu. Sonra biz kalkıp, dışarı çıktık, bizi görünce bunlar hemen dağılıp sokak aralarına dağıldılar. Biz de Orta Mahalle'ye doğru yürümeye başladık, arada bir arkamızda toplanıyorlar ama Yücel silah çeker gibi bir hareket yapınca yine dağılıp kaçıyorlardı. Bir daha bizim oraya gelmeye cesaret edemediler artık, zaten

arkamızdan şöyle bir söylenti yayılmıştı aralarında; 'Komünistler geldiler, hepsinde çift tabanca vardı...'"

Gürültüsü patırtısı, kafa göz dağıtması olmasa da bu kahvehane baskını, Eğitimlilerin Kafkas baskınını hatırımıza getiriveriyor, çünkü Ali Paşa her ikisinde de var. Hangisinin önce hangisinin sonra olduğu belli değil ama birinin diğerine esin kaynağı olduğu belli!

"Bu kahvehane baskının üzerinden bir hafta geçtikten sonra, Karanfiller'deki sosyal demokrat ailelerin –babaları basma fabrikasında işçiydi– gençlerinden; Cihat, Hüseyin, Yıldırım, pideci ustası Şevket, bizim yanımıza geldiler. 'Baskı yaptıkları için biz onlara katılmıştık' deyip bizimle çalışmak istediler. Biz de bunlara, tamam peki ama önce o Karanfiller'deki büyük binanın duvarındaki ÜGD yazısını (daha o sabah yazılmıştı çünkü) sileceksiniz, onun yerine 'Tek Yol Devrim', altına da Devrimci Yol yazacaksınız, ondan sonra sizi aramıza alırız dedik. Bu dediğimizi hemen yerine getirdiler hatta Devrimci Yol yazısının yanına bir de Yumruklu Yıldız yaptılar. Böylece oradaki faşist işgal de kırılmış oldu."

16
Ankara'dan Kimler Gelmiş!

Çalıkuşu, hani bir ara dertleşmiştik ya 1975 yılından söz ederken, kendi yağımızla kavrulup gidiyoruz diye, hatırladın mı? Aradan geçen 4 yıl içinde bu şehrin köprülerinin altından Porsuk Çayı'nın çok suları akıp gitti. Ankara'dan gelip gidenler eksik olmuyor artık, sürekli kalmasalar da akılları fikirleri bizimle beraber ama buraya yerleşenleri de var, çoğu kaçağa düşmüşler, tabii biz bilmiyoruz ki birileri getirip tanıştırıyor, işte bu falanca, artık burada bizimle çalışacak, şu kesimde ya da bu kesimde... Hoş geldin arkadaş! Bazıları 3-5 ay sonra kayboluyor ortalıktan, bakmışsın yerine başkaları gelmiş ya da gelmemiş. Tabii daha uzun süre kalanları da var içlerinde, 2-3 haftalığına gelmiş ama gidememiş, daha doğrusu gitmek istemiş de kalması için ikna edilmiş olanları... Hani, yıllar sonra karşılaştığında "Ne zaman adın geçse hep 'fırça atan adam' gelir aklıma" dediğin kimdi Çalıkuşu?

"Gürbüz beni aldı TÖB-DER'e götürdü. Yücel'le Orhan satranç oynuyorlardı, kafalarını kaldırıp baktılar, sonra satranca döndüler, biz başka bir masaya oturduk. Orhan beni Ankara'dan tanır, Dev-Genç yöneticilerinden biri olduğumu bilirdi. Onlar satranç oynamaya devam ediyorlar, biz bekliyorduk, aradan 10-15 dakika geçti, Gürbüz sinirlendi, yanlarına gidip satrancı kapattı, bir şeyler söyledi. Bunun üzerine ikisi yavaşça yerlerinden kalkıp bizim masaya geldiler, hoş geldin dediler, hoş bulduk dedim. Orhan'a dönüp, sen beni tanıyorsun değil mi diye sordum, evet dedi. Benim adım Bekir dedim. Bekir, benim abimin adıydı."

Turgut'u, Teknik Öğretmen öğrencisi Gürbüz, Ankara'dan bir gün önce getirmişti, birbirlerini o gün tanıdılar. Turgut'un üzerinde çok uyduruk bir şekilde hazırlanmış sahte nüfus kağıdı vardı. 1979'un Nisan ayı ortalarında, otobüs Eskişehir Otogarı'na girdiğinde hava kararmak üzereydi. Doğruca Gökmeydan Mahallesi'ne gittiler. O geceyi İlhan Taşkın'ın evinde geçiren Turgut'u ertesi gün Gürbüz, Adalar semtindeki TÖB-DER'e götürdü. Oradaki sorumlu arkadaşlara 1 Mayıs'ta Eskişehir'de yapılacak olan mitingin hazırlık çalışmalarına katkıda bulunmak için gönderildiğini, birkaç hafta kalıp döneceğini söyledi, Turgut. Ama nereye döneceği konusunda kendisinin de bir fikri yoktu.

"1979 Mart'ında Ankara Maltepe'de, faşistlerin yarattığı bir provokasyon sonucu iki kardeş polisten biri ölmüş biri yaralanmıştı, olay yerinde olmadığım hâlde, bir hafta kadar sonra akşam televizyonda fotoğraflarım yayınlanmış ve *Aydınlık* gazetesinde yine adımın geçirildiği bir haber yer almıştı."

Turgut Okkaya, Denizli'de daha lise yıllarında siyasi çizgisini Cephecilerden yana çekmiş, 1976 yılında Ankara DMMA Yükseliş'e öyle gelmişti. Yükseliş, Türkiye'de ilk kitle katliam girişimlerine hedef olan okuldu. 15 Aralık 1977'de solcu öğrencilerin toplandığı Albayrak Kıraathanesi'ne yerleştirilen saatli bombanın patlaması sonucunda Adnan Şahingöz ve Mustafa Sarı adlarındaki iki öğrenciyle, tesadüfen orada bulunan Osman Çayan adında bir subay yaşamını yitirdi, çok sayıda öğrenci yaralandı. 24 Ocak 1978'de ise yine okullarına toplu hâlde giden devrimciler bombalı ve silahlı saldırıya uğradı. 9'u ağır, 26 öğrenci yaralandı. Yaralı öğrencilerden Hayrettin Akpınar daha sonra öldü. 12 Nisan 1978 tarihinde, okullarına gitmek üzere Maltepe'de toplanan öğrencilerin arasında bomba patlatıldı. İki faşist katil, çaldıkları otomobili bozuldu numarasıyla öğrencilerin yanına park ederek uzaklaşmış, bir süre sonra otomobile yerleştirilen saatli bombanın patlamasıyla da çok sayıda öğrenci yaralanmıştı. Bu toplu katliamlar dışında, Yükseliş öğrencileri tek tek faşist saldırılara da maruz kalıyordu. Sami Ovaloğlu, Burhan Barın, Emin Ece, Ozan Dadaloğlu Ankara'nın değişik yerlerinde uğradıkları saldırılarda yaşamlarını yitirdiler.

"O dönem Hacettepe Üniversitesi Hastanesi'nde yaralı arkadaşlarımıza emek veren onlarca doktor ve görevli arkadaşlarımızı sevgi ve saygıyla hatırlıyorum. Her dönem bizden en az 50

kişi hastanede oluyordu, Ankara'da kapısını çalıp, Yükselişliyiz dediğimiz bütün evlerden hemen para verirlerdi bize, ilaç alabilmemiz için...

Biz Ankara'da, 3 bine yakın öğrencinin katıldığı kitleyi güvenlikli bir biçimde okula götürebilen bir duruma gelmiştik. Bölge faşistlerden temizlenmişti, ancak Pol-Bir'li sivil polisler üzerinden provokatif saldırılar geliyordu. İşte yine böyle bir gün, toplandığımız Albayrak Kıraathanesi'ne bir grup sivil saldırıya geçiyor, arkadaşlarımızdan biri havaya uyarı ateşi açıyor, tam o sırada eli havadayken arkadan biri ona sarılıyor, bir başkası da karşıdan gelip yumruklamaya başlıyor. Bu boğuşma esnasında bizim arkadaş, kendisine saldıranların ikisini de yaralıyor. Mustafa Ali Can adında bir arkadaşımızdı, birkaç yıl önce kalp krizinden kaybettik kendisini. Hayatımda tanıdığım en güzel yüreklerden birisiydi Mustafa; 1,65 boylarında, mimarlık öğrencisi, sevgi dolu, emektar bir insandı. Karşısında güçlü iki sivil kıyafetli insan, biri zaten belinden tutup kaldırınca Mustafa'nın ayakları yerden kesilmiş. Olay esnasında ben çok başka bir yerdeydim, yarım saat sonra olay yerine geldim. Çok ilginçtir, Maltepe bölgesinin komiseri Turgut adında bir Trabzonlu yani benim adaşımdı. Babam da eski polislerdendir benim, babamın mesai arkadaşlarından biri de Mustafa Amca'mdır. Ben Artvin'de ilkokula başladığımda o trafik başkomiseriydi, Ankara'ya geldiğimde ise Emniyet Genel Müdür Muavinlerinden birisiydi. O nedenle polisler benden çok korkuyorlardı, çünkü yaka numarasını verdiğim polisin siciliyle oynayabilirdim. Tabii öyle bir şey yapabilecek bir durumda değildim ama onlar böyle düşünüyorlardı. Turgut Komiser, bölgesinde olayın büyümesini istemiyordu. Bana, yaralılardan birinin durumunun çok ağır, ölümcül; diğerinin ise ölümcül olmasa da ciddi olduğunu üstelik bu iki yaralının da komiserlik sınavı için Ankara'ya gelmiş polisler olduğunu söyledi ve arkadaşlarını topla kahvehaneye doğru geçin, Pol-Bir'liler buraya toplu saldırıya geçebilirler dedi. Bu komiserin demokrat falan olduğu sanılmasın bayağı sağcı bir adam ama olayın büyümesi işine gelmiyor, çünkü Pol-Bir'liler saldırırsa bizim de karşılık vereceğimizi biliyor. Biz toplandık ama gelen giden olmadı. Aradan bir hafta geçmişti ki *Aydınlık* gazetesinde sözünü ettiğim ihbar yazısı çıktı. Bir taşla iki kuş vurmak istemişlerdi. Polis çocuğu olduğum için hem beni ai-

lemle karşı karşıya getirecekler hem de polis ne yapıp edip beni cezalandıracaktı. İşte bu yüzden artık Ankara'da kalamazdım."

O sıralar *Aydınlık* gazetesi, kendi çizgisi dışındaki bütün sol hareketleri "Sahte Sol" ilan etmiş ve devrimcileri ihbar eden bir yazı dizisi başlatmıştı. İlginçtir bu yazı dizisinin 19 Mart 1979 tarihli 15. bölümünde ihbar edilen isimler arasında "THKP-C'li bir grubun Eskişehir lideri Seyfi Akman" da yer almaktaydı! *Aydınlık*'ın yaptığı; dernek çalışmaları vb gibi legal faaliyetlerinden dolayı ya da özellikle okullardaki antifaşist mücadele içerisinde ön saflarda yer alan devrimci militan kadroları, herhangi bir olayla ilintilendirerek polise ispiyonlamaktan başka bir şey değildi. Zaten Ankara'da o dönemde, tüm sol gruplar, okullardaki faşist işgallere karşı "Yurtseverler, devrimciler okullarına" diye slogan atarlarken, sadece *Aydınlık*çıların sloganı, "Şebekesi olan herkes okullara"ydı.

"Kaçak duruma düşmüştüm, saklandığım evler ben oradan ayrıldıktan bir süre sonra operasyon yemeye başlamıştı. Zaten ev hapsi yaşıyor gibiydim, arada bir kaçamak yapıp dışarı çıktığım günler de vardı ama o zaman da arkadaşlarımı zor durumda bırakmış oluyordum. Bu dar ve sıkıntılı süreçte Necdet Erdoğan Bozkurt'u son kez görmüş olacağımı bilemezdim tabii. Necdet, bütün Ankara Dev-Genç'lilerin ustasıydı, ustaların ustasıydı, hepimizde çok emeği vardır, bunun için katledildiğinde bütün Türkiye ayaklandı, onu tanımış olmak da gerekmiyordu, herkesin yüreğinde bir sevgi yaratmış arkadaşımızdı, Necdet Erdoğan Bozkurt.

Bugünlerin öncesinde bir ara çok kötü hasta olmuş, yorgan döşek yatıyordum, öksürük, ateş hepsi vardı. Usta gitmiş kime anlattıysa artık, greyfurt çok iyi gelir demişler, o da bir kasa greyfurt alıp gelmişti. Bak bu müthiş bir şey dedi, 2 tane yersen işte şu kadar C vitamini almış olacaksın... Ya arkadaş, bir ısırıyorsun zehir gibi desen değil ama acı, tatsız, kekremsi, boktan bir şey! Ya ustam git işine dedim, ben yemem bunu. O ise bana yedirmek için kendisi de yiyordu. Neyse 2-3 tane zar zor yedik beraber. Birkaç gün sonra geldi, biz yanlış yapıyormuşuz dedi, bu böyle yenmeyecekmiş! Meğer meretin iç kabukları falan soyulup, öyle yenirmiş!

Evin birine kapanmış hâldeyken bir gün Usta geldi. Turgut, şu iki takım elbisenden birini bana verirsen seni bu ev hapsinden

kurtaracağım dedi, ikisini de çok severdi. Usta, hay elini ayağını öpeyim, hangisini istersen al, senin olsun dedim. Eminim ki o, benim ev hapsinden ne kadar sıkıldığımı biliyordu ve bana ara bir iş bulup çıkarmıştı. Zaten artık, Ankara'da hiçbir şekilde yaşama şansım kalmamıştı."

Kaçağa düşen unsurların, bir başka bölgeye kaydırılması devrimci hareket içinde sıkça rastlanan uygulamalardan biriydi. Elbette yarı iradi bu tasarrufta söz konusu unsurların hem siyasi hem kişisel özellikleri hem de gönderilecekleri bölgeye katkı yapıp yapamayacakları bir ön değerlendirmeden geçirilirdi ama yine de hayatın kendi somut koşullarının eleğinden geçtikten sonra ortaya çıkan durum geçerli olurdu. Yani hiçbir zaman yapılan aşının tutma garantisi yoktu. Turgut'tan sonra da benzer nedenlerle faklı yerlerden Eskişehir'e gönderilen insanlar oldu ama bazıları bu şehirde yapamadı. Artvin'den gelip Yıldıztepe'de çalışmaya başlayan Muammer, bunlardan biriydi ve birkaç ay sonra alın beni buradan demeye başladı, gerekçesi mahalle gençlerinin kahvehanede küfürlü konuşmalarıydı. Bu arkadaş bir süre sonra Bursa'ya gönderildi.

"Eskişehir'deki arkadaşlar bana sen gençlikle çalışırsan bize daha yararlı olursun dediler" diyor Turgut, tabii bir taraftan da kimdi bu gençler diye merak ediyordu; "Nurettin'di, Talat'tı, İbrahim Çeşmecioğlu idi ve bir başka arkadaştı. Yani İç Anadolu Dev-Genç yönetiminde yer alan arkadaşlardı... Biraz da onlara yakın olabilmek için Adalar semtinde tuttukları bir evde içlerinden bazılarıyla birlikte kalmaya başladım. Sabahlara kadar çalışıyor sonra Eskişehir'in meşhur hamamlarından birine gidip yine dinç bir şekilde güne başlıyor, miting hazırlıkları için koşturup duruyorduk. Ancak kaldığımız evin durumunu bir iki hafta sonra öğrendim, daha önce TKP'lilerin kaldığı ve o yüzden pek çok kişi tarafından bilinen bir evdi...

1 Mayıs Mitingi'ni yaptık, HK ile birlikte 2.000'e yakın insan yürüttük, hayatımda ne ondan önce ne ondan sonra bu kadar korktuğum 1 Mayıs Mitingi olmamıştı, tabii ben Ankara'da o kadar hengâmenin arasında çok daha örgütlü eylemlere alışıktım. Sadece 2 ayda 11 kişi kaybettiğimiz okulda koruma görevi alan 50 kişi vardı. Burada ise mitinge katılan 2.000 kişiyi 2 kişiyle koruyacaktık; birinde boktan bir Nagant, diğerinde ondan daha kötüsü vardı. Miting kazasız belasız bitti ama ben de bittim oysa buradaki

arkadaşlar gayet memnundular. Ben, Ankara'dan gelmişim ya bir yerde mitingin sorumlusu gibi hissediyordum kendimi."

Devrimci Yol dergisinin 28. sayısında yer alan haberde şöyle deniliyordu:

> Eskişehir'de, 5.000 kişilik 1 Mayıs miting ve yürüyüşü çeşitli halk güçlerinin katılımıyla başarıyla gerçekleştirildi. Halkın ve kadınların geniş şekilde katıldığı miting ve yürüyüş boyunca faşist katliamların, Maraş Katliamı'nın unutulmadığı, faşist baskı ve yasakların sökmeyeceği, vurgulandı. "Pancar bizim canımız oligarşi düşmanımız", "Pancarda sömürüye son" sloganlarının sıkça tekrarlandığı gözlendi. Yürüyüş boyunca halk devrimcilere sempati gösterisinde bulundu. Devrimci Yol ve HK taraftarlarının katıldığı 1 Mayıs, katılanların ortak devrim andı içmesiyle son buldu.

1 Mayıs 1979, Eskişehir mitingi.

Bu miting öncesi yapılan çalışmalara dair Ferruh Yılmaz'ın da bir hatırası var: "Şehir merkezinde 1 Mayıs Mitingi'ne çağrı bildirilerini dağıtıp, Eskişehir Pasajı'na dönmüştük. TSİP'lilerden haber geldi, faşistler bizim 2 öğretmen arkadaşımızı Hamamyolu Caddesi'ne yakın bir yerde sıkıştırıp dövmüşlerdi. Biz pasajdan hışımla çıkıp o iki arkadaşımızın bulunduğu kahvehaneye gittik, Yeni Sinema'nın oralarda bir yerdeydi. Öğretmen arkadaşlarımızın durumu kötüydü, içimizden bazıları onlarla ilgilendi, biz Eğitim Enstitüsü'nden ve Akademi'den gelen diğer arkadaşlarla birlikte kalabalık bir hâlde Hamamyolu'na çıktık, yakaladığımız bir iki faşisti dövdük."

Bir zaman sonra Turgut, Ferruh'la da tanışacak. Ferruh ona, abi sen Çerkez yemeği bilir misin, diye soracak; Turgut, bilmem diyecek. Ferruh, ben sana yapayım diyecek, anne ve babasının olmadığı bir gün Osmangazi Mahallesi'ndeki evine çağıracak onu; "Gittim, bahçeli bir ev, arka tarafta kocaman mutfak gibi fırın gibi bir şey var, una hamura bulanmış canım benim; kocaman pabuçlu, kocaman elli Ferruh... Mantımsı, hamurlu bir yemekti, oturduk yedik, sohbet ettik."

1979 yılını deyim yerindeyse hallaç pamuğu gibi attıracaklardan biri de Ferruh olacak ama şimdilik onu bekletip, Turgut'un anlattıklarına kaldığımız yerden devam edelim:

"Mitingten birkaç gün sonra Şerif çıktı geldi, onu görünce yüzümde güller açtı benim, çünkü Eskişehir'de ilgisiz karşılanmam canımı sıkmış, miting esnasında da epeyce bunalmıştım. Tek tesellim burada ev hapsinde olmayışımdı, genellikle dışarıda bulunuyor, rahat rahat mahalleleri dolaşabiliyordum.

Şerif Şener, Ankara Dev-Genç yönetimindeki çekirdek kadroya emek verenlerden biriydi, kendisini çok severdim. Siyasi hayatımda en çok onunla çalıştım, o yüzden de kendimi çok şanslı sayan insanlardanım, gerçekten şanslıydım, çok güzel insanlarla çalıştım çünkü...

Şerif birkaç gün kaldı, ilk gözlemlerimi sordu bana. Anlattım, tamam Efe dedi, hâlâ bana 'Efe' der, ben Denizliliyim ya, bir de benim babamın üç dayısı Kurtuluş Savaşında şehit düşmüş, ama babası çetecilere katılmış, bu özelliklerimi bildiği için bana hep 'Efe' der. Benim Eskişehir'de yapacaklarım sınırlıydı zaten deyip, durumu özetledim ona.

Şerif, benden 2-3 ay önce Eskişehir'e gelip gitmeye başlamış, İbrahim Arı ile görev değişikliği yapmışlar. Tabii Şerif son gelişinde benim burada olduğumu biliyordu, Necdet'le arası çok iyiydi. Sanırım kafasında kurguyu yapmış; normal zamanda ben bu adamı burada çalıştıramazdım, fırsat bu fırsat, nasılsa burayı koordine edecek ben değil miyim, diye düşünmüş olmalıydı. Bana, Efe, sen benden haber gelmeden Eskişehir'den ayrılma dedi. Hem onun şahsına duyduğum saygı hem harekete duyduğum güven sonucu başka bir alternatif düşünme imkânım yoktu. Tamam usta dedim."

Eskişehir'deki hareket hakkında değilse de Turgut'un daha çok buradaki faşist örgütlenmeye dair edindiği bilgiler vardı.

Ankara'dayken, Eskişehir'in faşistlerinin en sert en kısa sürede cevap verebilen militan bir örgütlenmeye sahip olduğu bilgisi... "Bu benim Eskişehir'de bulunduğum bir yıl içerisinde de böyle devam etti. Çok ilginçtir mesela, başka yerlerde olmaz, Eskişehir'de faşistler, bir bıçak darbesiyle adam öldürüyordu. Başka bir şehirde yaşanmadı bu, nasıl kim tarafından eğitildilerse, adam geliyor bir bıçak vuruyor, öldürüyordu. HK'dan Akıncılara geçmiş birini kazayla öldürdüler de Akıncılar faşistlerin tepesine bindiler, biz de biraz nefes almış olduk."

Turgut'un bu değerlendirmesinin ya da onun öncesinde sahip olduğu kanaatinin sadece Eskişehir'deki ilk 2-3 haftalık izlenimleri de kapsayan sürece ait olduğunu söyleyemeyiz. Daha önce yer verdiğimiz Eskişehir valisinin 1979 Aralık ayı itibariyle açıkladığı bilgiye göre; şehirde 1978 yılında ideolojik amaçlı bir kişi;1979 yılında ise 9'u tabanca ve 3'ü bıçakla olmak üzere 12 kişi öldürülmüştü. Turgut'unki, muhtemeldir ki ilk izlenimlerinin ve 1979 yılına yayılan diğer gelişmelerin iç içe geçirildiği bir değerlendirmedir. Örneğin, faşistlerin kısa sürede misillemede bulundukları örnekler için 1979 Ekim ve 1980 Mayıs tarihlerindeki gelişmelerin yaşanması gerekecektir.

Turgut, Akıncılardan söz etmişken, Ali İhsan Ahıskalıoğlu'nun onlara dair anlattıklarını hatırlayabiliriz. Bu arada şunu da belirtmiş olalım: Turgut'un "Akıncılar faşistlerin tepesine bindiler biz de biraz nefes almış olduk" diye söz ettiği gelişmeyi destekleyip aktarabilecek başka bir bilgi ne yazık ki elimizde yok.

Ali İhsan'ın anlattıkları, onun Eskişehir Pasajı'nda bulunan Emek Fotoğraf Stüdyosu'nu kapatıp Köprübaşı'nda bulunan Asri Sinema'nın sokağında Şükrü ile ortaklaşa Foto Tan'ı kurduğu günlerin sonrasına dair.

"1979 yılıydı, bizim dükkâna ses bombası atılmış, camlar falan kırılmıştı. Fazla üzerine gitmedim, ben yokken polis gelip, birlikte çalıştığımız Şükrü'ye siyasi bir yanınız var mı diye sormuş, o da CHP'liyiz demiş. Şükrü, daha sonra faşistler yapmış olabilir mi diye sordu tabii, ben de bilmiyorum deyip, geçiştirdim. Bu arada arkadaşlar, sen de faşist bir esnaf göster misilleme yapalım dediler, ben bunu doğru bulmadım. Olay da kapandı gitti. Sonraları bizim dükkânın bulunduğu Başkan Sokağı kesen sokağa Akıncılar geldi, bir binanın büyükçe bodrum katını kiralayarak yerleştiler. Sonra da yavaş yavaş esnafı taciz etmeye

başladılar, dükkânın birinde asılı takvimde çıplak kadın fotoğrafı varmış, kaldır demişler. Bunun üzerine biz sokağın esnafı olarak bir araya geldik. Asri Sinema'nın sahibi Cahit Tozman da 1977 1 Mayıs'ında DİSK görevlilerinin elinde gördüklerime benzer sopalar hazırlatmıştı, onun derdi Akıncıların sinemaya saldırabilecekleriydi, kendisi ülkücüydü halbuki. Sinan Abi vardı, daha sonra CHP'den belediye başkanı olacak Selami Vardar'ın yeğeniydi. Bekir adında köfteci, tekel bayi Cemalettin ve ben... Basketçi uzun boylu bir arkadaş olan Bekir'le birlikte Akıncıların yerine gittik, kardeşlerimiz geldi falan diye karşıladılar bizi. Takvim sizi niye ilgilendiriyor, siz karışamazsınız dedik, diklendik, şefleri olduğu anlaşılan biri, tamam tamam dedi ama bu arada lafı dönüp dolaştırıp, bana, sen fotoğafçılık yapmasan falan demeye başladılar, kimin ne yapacağına siz mi karar vereceksiniz dedim. Biz bunlara rest çekmeye devam ederken, esnaf da ellerinde sopalarla sokakta bekliyordu. Sonra bunlar; Hamamyolu faşistlerin, Adalar komünistlerin elinde, bu civar da bizim olacak demeye başladılar. Yok öyle yağma dedik, siz neyi paylaşıyorsunuz, biz esnafız, ondan sonra yok o gelmeyecek bu gelmeyecek de dükkân mı kapatacağız biz dedik, böyle bir şey yapamazsınız size burayı kurtarttırmayız deyip çıktık biz. Dışarıda bekleyen esnaf, ne yapacağız, diye sordu. Kavga edeceğiz, dedim.

Sokağın açıldığı Sakarya Caddesi'nde TSİP'lilerin derneği vardı. Akıncılar yüzünden derneklerine gidemiyorlardı, onlarla konuştuk, siz akıncılarla bir kavgaya tutuşun biz araya girer bunları bir güzel döveriz dedik, anlaştık. Kararlaştırdığımız günde biz sokaktaki esnafı ayarladık 20 kişi kadar toplanıp beklemeye başladık. TSİP'liler Sakarya Caddesi'nden dolmuşların girdiği sokağın başından görünür görünmez, akıncılar hemen bunların üzerine doğru koştular ama TSİP'liler kavgaya tutuşmak yerine geri dönüp Otogar'a doğru kaçmaya başladılar. Akıncılar peşlerine düştü, biz de onların arkasından koştuk. Kavga falan olmadı tabii, TSİP'liler nereye kadar kaçtı, akıncılar nereye kadar kovaladı bilmiyorum, biz Gamgam Otel'in oradan geri döndük.

Bir defasında nikâh salonundaki çekimleri bitirmiş dükkâna dönüyordum, baktım sokakta akıncılar, 16-17 yaşlarında bir çocuğu sıkıştırmış dövüyorlar, aralarına girip çocuğu aldım bizim dükkâna soktum, o arada Eğitim'den Ali Paşa girdi içeri,

bu faşist dedi, ben çocuk bu daha, faşist olsa ne olacak dedim, adamı Akıncıların elinden aldık, şimdi biz mi döveceğiz, dedim. Meğer Akıncılar faşisti bile bile dövüyorlarmış, biz çocuğu dükkândan çıkarıp gönderdik. Bir süre sonra da Akıncılar bizim sokağı terk ettiler, biz bunu sadece esnaf dayanışması sayesinde başardık diyebilirim."

Şerif, sen benden haber gelmeden Eskişehir'den ayrılma deyince Turgut, hareketin kendisini burada tutacağını anlamıştı. "Kaygılandım tabii... Şerif'e, bu arkadaşım şöyle şu arkadaşım böyle, diğer arkadaşların durumu şu, harekette bir sıçrama yapma çabası var, arkadaşlarda da böyle bir beklenti var ama bunu yapacak zemin yok, dedim. Nasıl yani dedi Şerif. Mesela şu kaldığım ev dedim, TKP'lilerden geçmiş bize, ben Talat'la o evde kalıyorum abi, ben bu akşam yapılanı bilirim, gidecek başka evim yok! Şerif, diğer arkadaşlara dönüp, bu arkadaşa doğru dürüst ev bulamadınız mı dedi. Böylece o evden ayrılıp Orhan'la birlikte başka bir eve geçtim."

Eskişehir'e geçici bir görevle gelip, sonra burada kalacağını anlayınca Turgut, bulunduğu yere daha geniş bir çerçeveden bakıp hangi koşullarda bir çalışmanın kendisini beklediğini değerlendiriyordu:

"Bir gençlik yapımız vardı dört beş kişinin öne çıktığı... Akademi işgal altından çıkarılmış, devrimci öğrenciler yurtlara yerleşmişti ama Akademi çevresinde birkaç mahalle faşistlerin elindeydi. Ben, hem okulda hem mahallede ciddi bir militan mücadele verilen Ankara gibi bir yerden gelmiştim. Eskişehir'de yapılacak çok şey vardı ama cesaretim kırıldı, çünkü bana verilen evlerin hiçbirinde saklanabilme şansımız yoktu. Buraya ilişkin kafamda, öncelikle örgütlü yeni bir sürecin başlamasına dair bir kanaat oluştu. Bunu Şerif'le paylaştım. O, Efe sen bunları söylüyorsun ama burada bir senedir dergi satışı sürekli artmış, burada bir gelişme var diyordu. Abi dedim, gelişme olup olmadığını ben değerlendirecek durumda değilim, şunun şurasında geleli 3 hafta olmuş ama senin bahsettiğin gibi morali yükseltebilecek, örgütlü mücadeleyi yükseltebilecek bir trend göremiyorum ben burada, tam tersi birbirlerinden hoşnutsuz olan arkadaşlarımızı görüyorum, birbirlerini seven arkadaşlarımız daha çok olsa da... İşin aslına bakılırsa benim gözümde Eskişehir'de Devrimci Öğretmen'in dışında Devrimci Yol'un örgütlenmesine yakışan

örgütlenme yok, bir tek Devrimci Öğretmen var tartışmasız bizim yükümüzü taşıyabilecek onu ileri götürebilecek yapıda... Onun dışında benim gördüğüm yapılar, örneğin Dev-Genç yapısı buna uygun değil!"

Tabii daha önce söz etmiş olsak da Şerif'in Eskişehir'de dergi satışının sürekli arttığını söyleyerek, Turgut'a aslında burada işler hiç de senin düşündüğün gibi değil dedikten sonrasına dair Turgut'un anlattığı bir olayı burada hatırlamamız gerekiyor. Hani birlikte Yıldıztepe'deki derneğin arka odalarından birinde kalmış eski sayılardan çok miktarda dergi bulmalarını ve ondan sonra Eskişehir dergi kontenjanının 2.500'den 2.000'e indirilmesini...

Yıldıztepe'den Mehmet Kömür, böyle bir olay hatırlamadığını, zaten 1979'da derneğin sürekli olarak polis tarafından kapatıldığını söyleyerek buna itiraz ediyor. "Dergi geldiği zaman haber verirler, biz de gider TÜS-DER'den alır ve hepsini dağıtırdık, öyle stoklanacak kadar dergi kalması imkânsız."

Turgut'un 1979 yılı ortalarında yaptığı değerlendirme bize, Eskişehir'den gönderilip 15 Ocak 1978 tarihli *Devrimci Yol* dergisinin 13. sayısında yayınlanan, şehirdeki direniş kampanyası çalışmalarının değerlendirildiği mektubu hatırlatıyor. Özetle; "Biz Eskişehir'de henüz yeniyiz, dağınık ve kendiliğinden bir yapının merkezî olarak örgütlenmesi sürecini yaşıyoruz. Bunun için mahalle örgütlenmeleri çalışmalarımız var. En geniş kitle içerisinde dar kadro çalışması anlayışının henüz en geniş kitle çalışması aşamasındayız(!). Pratiğin dar sınırları içinde hapsolup kaldık" deniyordu o mektupta.

Anlaşılan o ki Ankara'da sıcak pratiğin içinden çıkıp gelmiş olan Turgut için Eskişehir gibi antifaşist mücadelenin daha alt düzeyde seyrettiği, elbette örgütlenme düzeyinin de daha geriden geldiği bir bölgede çalışmak zorunda kalma ihtimali, hayal kırıklığı yaratmıştı.

Burada, Turgut'un Şerif'e söylediklerinin içinde geçen "Birbirinden hoşnutsuz arkadaşlar var" tespitine dair bir şeyler söylememiz gerekiyor. 1979 yılı hareket açısından Eskişehir'de "taşların yerinden oynadığı" bir yıl oldu. Özellikle yüksekokullarda verilen antifaşist mücadele içerisinde Devrimci Yol unsurlarının geliştirdiği doğru siyasi tavırlar, öğrenci gençlik kesiminde geniş bir sempati yarattı. HK ve TKP çizgilerinin hayatta karşılığı olmayan kendilerince siyasi dayatmaları iflas

etmiş, Devrimci Yol'un gösterdiği iradeyle antifaşist mücadele içinde istemeden de olsa yan yana durmak zorunda kalmışlar ve okullardaki faşist işgaller bu yolla kaldırılabilmişti. Ancak bu gelişmelerle birlikte kitle tabanı genişleyen devrimci hareket aynı oranda siyasallaşma refleksi gösteremiyordu. Bu mücadele içinde öne çıkan bazı Devrimci Yolcu unsurlar (içlerinde sorumlu düzeyinde olanlar da vardı) arasında hareketin yeterince aktif olamadığına dair itirazlar dolaşıma girdi. Turgut'un sözünü ettiği "hoşnutsuzluk" hâli buydu. Yeri geldiğinde taraflarının ağzından da aktaracağımız bu gelişmeler, 1979 yılı başlarında uç vermiş, hareketin zaman zaman yaptığı müdahalelerle pansuman edilmeye çalışılmış ancak nihai olarak sona erdirilmesi 1980'in ilk aylarında Eskişehir Pasajı'nda yapılacak bahar toplantısını beklemişti.

"Bir gün Şerif ve yanında Ankara'dan birlikte geldiği bir arkadaş, beni alıp şehri yüksekten gören bir tepeye çıkardılar. Şerif, eliyle şehri işaret ediyor ve 'bak Efe, görüyor musun, burada şöyle çalışacaz, böyle çalışacaz... üstelik Kütahya ve Bilecik'in de dahil edildiği geniş bir bölge burası' diyor, ben içimden kızıyordum. 'Dalga mı geçiyorsunuz benimle' dedim, 'size ne kötülük yaptım ki ben, tamam kaçağım, kötü durumdayım ama bu kadar da olmaz ki ben bütün bu işleri nasıl yapacağım?' Kim diyor ki sen yapacaksın, dediler; burada Dev-Genç var, Devrimci Öğretmen var, Devrimci İşçi var, şu var, bu var!

O gün, o tepede, devrimci hareket, bana çok ciddi bir ders verdi. İradenin paylaşılması gerektiği dersini, ben gerçek anlamda o gün orada aldım, o güne kadar iradenin ortaklaştırılması gerektiğine dair bir sürü şey öğretmişlerdi bana ama o gün orada öyle yalın bir ders aldım ki 'Biz' olmanın ayırdına daha fazla vardım. Harekete daha fazla güven duydum. Belki de benim Eskişehir'de bütün o hengâme içerisinde hiç itirazsız ve ne kadar inatçı bir şekilde mücadeleyi yükseltmeye çalışma irademin ortaya çıktığı gün o gündür. O gün oradakilerden hangisinin dediği önemli değil. Bunu diyen, ortak iradeydi ve bana, ne yapılacaksa bunlarla paylaşarak yapacaksınız diyordu. Bu, çok önemli bir ders oldu benim için.

Esasen ben Ankara'daki birinci yılımdan sonra kendimi harekete teslim etmiştim, hareket ne isterse onu yapacak durumdaydım, itiraz etmek gibi bir şey kafamda kalmamıştı ama

Eskişehir'de ikna olmak istemiştim. Bana yapacaksın, edeceksin dememişler, nasıl olması gerektiğine dair beni doyurmuşlardı.

Sonunda, tamam o zaman şöyle yapalım dedim; ben burada gençlik ağırlıklı çalışmalara devam edeyim, diğer arkadaşlara çok müdahil olmayım, parça parça bana ihtiyaç duyuldukça diğer birimlere de katkı veririm...

Böylece, daha önce Orhan ve Yücel'den oluşan İl Komitesi diyebileceğimiz yapı genişletilerek benim, Zeki Hoca'nın, Ersin'in ve zamanla Fikret'in de katılımıyla iradenin ortaklaştırılmasına dair adım atıldı. Başlıca birimler; gençlik, bölgeler, memur-öğretmen, işçi-sendika, ilçeler olarak daha önceden şekillenmişti zaten."

Turgut'un "İl Komitesi" olarak adlandırdığı yapı, onun yokluğunda, içinde Ersin'in de yer aldığı 3 kişilik esnek bir sorumlular koordinasyonuydu. Diğer isimler Turgut'un gelmesinden sonra ve kendisiyle birlikte farklı kompozisyonlarda bu yapı içinde değerlendirildiler.

1979'un Nisan ayında Eskişehir'e gelen Turgut, burada çalışmaya ikna edilmiş olsa da bunu tamamen benimsemesi için biraz daha zamana ihtiyacı vardı. Daha önce sözünü ettiğimiz Artvin'den getirilip Yıldıztepe'de görev verilen Muammer'i –o zamanki adıyla Ayhan'ı– anlatırken dediklerinden çıkarıyoruz bunu: "Ben yapamam burada gideceğim diyor, çok güzel bir arkadaş, normalde harekete böyle bir şey dememesi lazım, ya benim aranmam önemli değil ben burada yapamam diyor, bu gençlerden bir şey olmaz ki diyor, sonunda Bursa'ya aktardık. Giderken ona, şunları dediğimi hatırlıyorum: Seninle gelmeyi o kadar çok istiyorum ki!"

Turgut, aklının bir köşesinde yer etmiş bu düşüncesini ancak 31 Aralık 1979'un ertesi günü silip atacaktı kafasından.

Yurtta temsilcilik seçimi var

Turgut'u Eskişehir'le biraz panoramik de olsa tanıştırdıktan sonra, gençlik kesiminde ve bölgelerde 1979 yılı itibariyle neler olup bittiğine bir göz atalım.

Önce, İTİA ve yurtların merkezine oturduğu, DMMA, Yabancı Diller, Eczacılık ve Kimya Mühendisliği Yüksek Okullarının da bulunduğu Tepebaşı bölgesi...

Nurdan Deliorman kendisini, hukuk komitesinde görev verildikten sonra artık Devrimci Yolcu olmuş kabul ediyordu ve şimdi de yurt komitesinde çalışmaya başlamıştı. 4 kişiden oluşan komite hareketin, Akademi ve yurtlardaki çalışmalarını örgütlüyordu.

"1979'un Nisan ayında yurtta temsilcilik seçimleri yapılacaktı. Bir kız bir erkek öğrenci seçilecek ve bunlar tüm yurdu temsil edeceklerdi. Hareket, bana bizim adayımız sen ve Serkan olacak dedi. Serkan, o yıl Ankara'dan gelmiş, ağzı laf yapan bir arkadaşımızdı. Ben bu görevi istememiştim ama isteyip istememek önemli değildi çünkü hareketin kararı buydu. Yurtta, Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu, İGD etkin siyasi hareketlerdi. İGD kendi adaylarını çıkardı, HK bize ittifak yapalım diye ısrar ediyor, biri sizden biri bizden olsun diyordu. Bu arada bizim adamlar geldiler gittiler, HK ile pazarlıklar sorumlular düzeyinde yapılıyordu. O zaman yurda kayıtlı olmayanların girmesi yasaktı, bizden bir adam tel parmaklıkların dışında pazarlık yapıyordu HK'lıyla, onlar bir kişi de bizden olsun diye bastırıyor, biz ise ele geçirdiğimiz 'iktidar' fırsatını bırakmak istemiyorduk. Pek adil bir durum değildi ama sonunda HK'lılar İGD'lilere karşı bizi desteklemek zorunda kaldılar. Böylece Serkan ve ben yurt temsilcileri olarak seçildik."

Yurt temsilciliği seçiminde görülen siyasi saflaşma elbette temsilcilik çalışmalarını da belirliyor, daha çok siyasi eylemlilikleri gündeme taşıyordu.

"Temsilcilik olarak; forumlar yapar, bu forumlarda kimlerin konuşacağına karar verir, duvar gazeteleri hazırlardık. Sanırım bir kez de yemek boykotu yapmıştık. Bana kalırsa aslında yapılacak çok şey vardı; örneğin kızları akşam saat 8'de yurda kapatıyorlardı. Kampüsün içinde erkekler istediği saatte yurt binalarına girebiliyor ama saat 8 olduğunda bizim üzerimize kapı kilitleniyordu. Başka şeyler de vardı ama biz nihai amaca odaklanmıştık, ekonomik demokratik haklarla ilgili pek çalışmamız yoktu, siyasi mücadeleye ağırlık veriyorduk. Amaç siyasi mevzi elde etmekti, güçlü ve etkin olmaktı yani... İbrahim Kaypakkaya'nın ölüm yıldönümünde yurt kantininde anma yapmıştık, çok kalabalıktık, her siyasi görüşten öğrenciler konuşma yaptı. Forumu polis bastı ama kimse dağılmadı, polis kantine giremedi. Biz anmayı tamamlayıp öyle dağıldık. Polis

o gece yurt müdüründen izin alarak yurdu basmış, Serkan'ı ve birkaç arkadaşı almıştı. Beni o gece yurtta kalmadığım için beni bulamamışlardı. 1. Şubeden komiser Fevzi Çalışkan, Serkan'ı serbest bırakmış, git Nurdan'ı getir, ifadelerinizi alıp bırakalım demiş. Arkadaşlar, kaçmanın bir anlamı yok, git ifadeni ver gel dediler, gittim. Fevzi Çalışkan beni görür görmez saçlarımdan tutup kafamı duvara vurmaya başladı, kızlara fahişe ya da orospu derdi. O gece nezarete attılar. Gece saat 12'ye doğru iki polis beni alıp 1. Şubeye çıkardı, baktım yurt müdür yardımcısı Necdet Bey gelmiş beni almak için, çok gergindi, bana kefil oldu, Emniyet'ten alıp yurda götürdü, sabah 8'de hazır ol Emniyet'e gideceğiz dedi. O arada baktım kampüsün bahçesinde yurt müdürü pijamalarıyla telaşlı bir hâlde beni bekliyor. Arkadaşların beni karımın yanında tehdit ettiler, o kızı nasıl ihbar ettiysen bu gece Emniyet'ten çıkaracaksın dediler, saatlerdir uğraşıyorum, İçişleri Bakanlığını falan aradım, dedi. Meğer, ben ifade vermek için Emniyet'e gidip de orada alıkonunca bizim İbrahim Çeşmecioğlu ile Nurettin, müdürle ufak bir sohbet(!) etmişler. Bu olaydan sonra müdür, yurtta bir eylem yapacağınız zaman bana haber verin de ben kaçayım demişti. CHP tarafından atanmış, biraz korkak bir adamdı. Ertesi sabah Necdet Bey beni Emniyet'e teslim etti, mahkemeye çıkarıldık. Hâkim babacan bir adamdı, kızım kantinde ne yapıyordunuz diye sordu. Kaypakkaya'nın ölüm yıldönümü 18 Mayıs'tı ya, hâkim bey 19 Mayıs'ı kutluyorduk dedim, hemen beraat kararı verdi, çok hızlı davranmıştı. Bir süre sonra dersler bitmiş okullar yaz tatiline girmişti. Sorumlu arkadaşa ben Kepsut'a ailemin yanına gidiyorum dedim, kime sordun dedi, ee tatil ya dedim, devrimci hareket tatile girer mi dedi. Tabii ki gittim, daha devrimci olduğumdan evdekilerin haberi yoktu çünkü beni okula gidiyor sanıyorlardı, o yaz yavaş yavaş anneme bir şeyler çıtlattım, her şey çok hızlı gelişiyordu."

Nurdan, o yaz tatilinde Eskişehir dışında ailesinin yanındayken biz, Akademi ve yurtlara dair gelişmeler için Selami ile yolumuza devam edelim.

"O dönemde faşistlerden yurtta kalan yoktu, varsa bile kendini göstermiyordu, ağırlıklı olarak devrimci demokrat insanlar ya da hiçbir şeye karışmayan sadece okula gidip gelmek düşüncesinde olan insanlar vardı. Yurtlar 8 bloktan oluşmaktaydı.

2'sinde kız öğrenciler kalırdı, ancak bu blokların hepsi dolu değildi, bizim kaldığımız 2 blokta, her odada 4 kişi kalıyordu, son yaptığımız toplantıya katılan öğrenci sayısına bakarsak ki 500-600 civarıydı, demek ki yurtta 800-1.000 kişi kalıyordu. Bunlar DMMA, Eczacılık ve Kimya Mühendisliği, Akademi ve Yabancı Diller YO öğrencileriydi hatta Eğitim Ensitüsü'nden de bir dönem kalanlar olmuştu."

Eskişehir'e ilk geldiği günlerde, arkadaşlarıyla birlikte evde kalan Selami Bilgili, daha sonra yurda taşınmış ve bu süreçte Devrimci Yolcu arkadaşlarıyla birlikte hareket etmeye başlamıştı. 1979 yılında yurtta oluşturulan komite çalışmalarına katılmaya başlamıştı ki bir gün arkadaşları, ondan yurt komitesinde yer almasını istediler.

"Yurt komitesi, yurtlardaki yaşamı düzenleyen, güvenliği sağlayan ve insanların birlikte yaşamasının önünü açan, farklı siyasi anlayıştan insanların bir araya geldiği birbirlerini tamamladığı bir yapıydı. Komite, 5-6 kişiden oluşurdu, zaman zaman güncel konularla ilgili oturup değerlendirme yapar ve daha sonra kitleyle bunları konuşup tartışırdı.

Ağırlıkla Devrimci Yol'dan arkadaşların yer aldığı komitede, KSD'den, HK'dan, İGD'den de temsilciler bulunurdu. Bir de komitede yer almayıp buradaki işleyişi pek tanımayan kendi bildiğini okumaya çalışan Dev-Sol vardı."

Yurtta kalan Devrimci Yolculardan adları öne çıkan Talat, Nurdan, Ayşegül, Neşe, Ramazan vb ile yakın ilişkisi olan Selami, bu arkadaşlardan gelen yurt komitesinde yer alma önerisini kısa bir süre de olsa düşündü:

"Arkadaşlar, beni gözlemlemişler ve bu yapı içinde bulunmamı uygun görmüşlerdi. Ben bu durumdan açıkçası hem onur hem de kaygı duymuştum, ciddi bir sorumluluktu, altından kalkmak önemliydi ama yapabileceğim şeyleri esirgemeyen bir yapım da vardı. Komite çalışmaları esnasında yapılan toplantılarda özellikle HK ile İGD'lilerin tartışmaları zaman zaman çatışma düzeyine kadar yükselirdi. Biz bu sorunu olabildiği ölçüde iki tarafa da eşit uzaklıkta kalarak çözmeye çalışırdık. Bunda, özellikle bendcn önce varolan ve mücadele içerisinde daha çok emeği geçmiş arkadaşların, ciddi anlamda olumlu katkıları vardı. Samimi olmak gerekirse ben kendimi yurt komitesinde yer alacak kadar yeterli görmediğimi, bunun belli

anlamda politik formasyon gerektirdiğini arkadaşlara söyledim. Onlar, bu durumun süreç içinde giderilebileceği konusunda beni ikna ettiler ve böylece yurt komitesine dahil oldum."

Selami, komite çalışmaları içinde giderek daha aktif görevler almaya başladı. Özellikle 12 Mart döneminde yitirdiğimiz devrimci önderleri anma toplantıları sırasında gerek ant içilirken gerekse saygı duruşlarında yaptığı konuşmalarla öne çıkmaya başladı. Hatta bu özelliği nedeniyle Dev-Solculardan transfer teklifi bile aldı!

"Devrimci mücadeleye ısınırken, akademik mücadele içerisinde elimden ne geliyorsa yapmak adına komitede yer almıştım. Zaman zaman kendimizi koruma noktasında da olsa okula antifaşist kitle olarak birlikte gidip geliyorduk. Devrimci mücadele içerisinde üniversitenin önemini kavrıyor, bu konuda daha fazla çaba harcamaya çalışıyordum."

Özellikle yurtlara devrimci öğrencilerin yerleşmesi sonrasında faşistler, zaten daha önce de ilişkide bulundukları civar mahallelerin bazılarında evler tutup yerleşmişler, o bölgelerde güç biriktirmeye başlamışlardı.

"Yurtların arka tarafında işçilerin yaşadığı Şirintepe'den, yurtların arka tarafına gelen bir yol vardı. Zaman zaman faşistlerin buradan yurtları silahla taradıkları oldu. Hatta bir defasında arka odalardan birinde arkadaşlarla ders çalışırken, dışarıdan ateş açılmış, gelen mermilerden biri benim arkamdaki çelik dolaba saplanmıştı. Doğal olarak bu saldırılar, insanlarda bir refleksi de beraberinde getiriyordu. Yaralanan kimse olmamış ama herkes tedirginlik yaşamıştı. Bunun için güvenlik önlemleri düşünüldü. Toplu hâlde birlikte yaşamın ya da birlikte mücadelenin getireceği sorunları da görüp ortak çözümler üretmeye çalışılıyordu. Diğer siyasetlerle ortak toplantılar yapıldı, gece nöbetleri gözden geçirilerek daha da etkinleştirildi."

Yurttaki faaliyetlerinin yanı sıra Selami okuldaki faşistlerle olan kavgalara da ön saflarda katılmaya başlamıştı. Yine Akademi'den Suat Sancak'ın bu kavgalardan söz ettiğini hatırlıyoruz. Suat, yurtlarda kalmayan solcu öğrencilerin okula gitmek üzere toplandıkları Emirgan kahvehanesi'ni faşistlerin basmasından sonra, devrimcilerin ortak bir kararla okuldaki faşistlere nasıl "bindirdiğini" anlatmıştı. Selami ile devam edelim:

"Ben 2. sınıftaydım. Bir sabah İşletme Bölümü 3. sınıfta faşistlerin bizim arkadaşlara saldırdığı haberi geldi. Bu konuda komitenin önceden aldığı bir karar vardı. Hem azınlıkta kaldığımız bölümlerde arkadaşlarımızın yalnız olmadığını göstermek hem de kendimize güven sağlamak adına, her faşist saldırıya topluca karşılık verilecekti. Ertesi gün sabah da biz faşistlere bindirdik. Kavgayı ilk başlatan Cemo ile ikimiz olduk. Yere düştüğümü hatırlıyorum; gözlüklerim, saatim bir tarafa gitmişti ki özellikle gözlüklerim benim için önemliydi. Anfilere yakın yerlerde polisler olurdu, işte onların içinden bir kadın polis beni çağırdı, bak bir daha dikkatli ol, kavga edeceğin zaman ayakların yere sağlam basmalı dedi, gözlük ve saatimi de o almış bana vermişti. Böyle kavgalarda toplu olarak gözaltına alınır, teşhis için faşistlere gösterilirdik. Onlar da beni falan işaret edip, işte şunlar saldırdı derlerdi ki faşistlerin çoğu irikıyımdı. Tabii sonra mahkemeye çıktığımızda hâkim, bir bize bir onlara bakar, sonra bunlar mı dövdü sizi diye faşistlere çıkışırdı."

17

Bu Kadar Kolay mı Ortadan Kayboluvermek?

Yıl 1993'müş. İşyerindeyken telefon çaldı, açtım, karşımdaki ses Cemo kayıpmış dedi. Evleri Zeynep Kâmil'deydi, Ramazan Amca'yı gördüm ilk kez, omuzları çökmüş, yüzünde 3 günlük sakal, hiç konuşmuyor, Nurten daha sakin gibi, tanımadığım bir adam daha var yüzü ifadesiz, telefonla haber veren arkadaş da orada, Mahir bir şeylerin olduğunun farkında belki ama hissettirmeden yere oturmuş oyuncağıyla oynuyor. Cemo, ben babamların yanına gidiyorum birkaç gün kalır dönerim deyip çıkmış evden, sonrası yok... Böyle oturmakla olmaz diyorum, hadi kalkın hastaneleri bir dolaşalım, insan en kötüsünden başlıyor düşünmeye böyle durumlarda işte. Ben, Ramazan Amca ve o adam kalkıyoruz, onun otomobili var çünkü. Merdivenleri inerken Nurten geliyor yanıma, biraz oyalanıp arkada kalıyorum. Abi, diyor en son bununla birliktelermiş, haberin olsun... Aslında adam bana yabancı ama onlara değil, Cemo'yla iş falan yapmışlar, hemşerilik de var mıydı onu hatırlamıyorum. Otomobile biniyoruz, Ramazan Amca arkada, ben ön taraftayım, Göztepe SSK'dan başlayalım diyorum, yola koyuluyoruz, kafamda döndürdüğüm soruları olağan hâle getirip soruyorum yavaş yavaş... nasıl tanıştılar, ne iş yaptılar falan... ya o gün? Bana da köye gideceğini söyledi diyor, Bostancı'ya gittik, kayalıklarda oturup bira içtik, sohbet ettik, sonra beni Bostancı Köprüsü'ne bırakıver dedi, orada indi, bir daha görmedim kendisini. Hepsi bu kadar...

Lan bu kadar kolay mı ortadan kayboluvermek!

Hastanelerin acil servislerine uğruyoruz önce, sonra morglarına, Cemo yok!

Cemalettin Korkulu ve Selami Bilgili, Eber Gölü'nde.

"Kavgayı ilk başlatan Cemo ile ikimiz olduk" diyor ya Selami, kimse darılmasın ama Cemalettin Korkulu'dan başkası da yakışmazdı onun yanına. Demek ki Cemo da Eskişehir'e gelmiş, Afyon'dan mı Sultandağı'ndan mı neyse artık. Bir rüzgâr gibi dalıp aramıza bir rüzgâr gibi çekip gitmiş, Selami bile bulamamış izini.

"Cemo, şu anda adını andığımda bile, yüreğimde bir yaradır" diye konuşuyor Selami; "Onunla yurt ve okul koşullarında tanıştık. O dönemde birbirimize daha yakın olmaya çalıştığımız ve birlikte bir şeyler örmeye çalıştığımız bir insandı Cemo. Sadece siyasi olarak değil insan olarak da daha çok cezaevi koşullarında, Emniyet sürecinde bir arada olduğumuz ve o biraradalığı yaşamın diğer yönlerine de yansıttığımız bir arkadaşım bir dostumdu. Ben Cemo'yu her aklıma getirdiğimde bedenimin bir yarısı olarak değerlendiririm, biraz da aile ilişkimiz olduğu için, ailelerimiz özellikle cezaevi sürecinde ve sonrasında... ki bu bana göre devrimcilerin birbirleriyle yaşadığı ilişkilerde duygusal bağın da mutlaka olması gerektiğini gösteren bir arkadaşlıktı. Kendisinden 1993'den beri haber alamıyoruz. Cezaevinde yemek ortağımdı. Benim midemle ilgili sıkıntılarımdan kaynaklı olarak yiyemediklerimi o alır, kendi payına düşen benim yiyebilecek-

lerimi bana verirdi. Birbirimizi bu yönlerimizle de koruyup kollamaya, eksik yanlarımız varsa onları tamamlamaya çalışan bir yapıya sahiptik. Bu yüzden zaman zaman arkadaşlardan eleştiri de aldık. Bu kadar da olmaz yani siyasi insanların, bu kadar duygusal bağla feodal anlamda bu kadar birbirine yakın olmaması gerekir diye... Ama ben bu söylenenlerin hiçbirinin geçerli olmadığı inancındayım çünkü geldiğimiz noktada bizi biz eden değerlerin her şeyden önce insanların birbirini sevmesinden, kabul etmesinden geçtiğini düşünüyorum, eğer biz bunu yapamazak yani ben seni sevmiyorsam senin söylediğin şeyleri dikkate almam. Önce insanı seveceğiz, dostlarımızı, yoldaşlarımızı seveceğiz. Bu yönümüzle biz her zaman birbirimizi her açıdan koruyan kollayan bir ilişkiye sahiptik. Cezaevinde bunu sağlamaya özen gösterdik ve bunu gerçekleştirdiğimiz inancındayız, dışarı çıktıktan sonra ilişkimiz devam etti. 1989'da Mamak'tan tahliye olduk ve mahkemenin hakkımızda verdiği karar kesinleştikten sonra da tazminat davası açtık. Türkiye'de siyasi olarak cezaevinde yatıp da beraat eden sayılı insanlardandık hatta o zaman *Nokta* dergisi bizi kapak yapmak istedi ama kabul etmedik. Adaletsizliğin, hukuksuzluğun bu kadar egemen olduğu bir ülkede biz beraat ettik diye adaletin gerçekleştiği inancında olmadık. Avukatımız Olcay Mis aracılığıyla tazminat davasını açtığımız yıl 1991'di. Kendisi, Mamak'ta görülen duruşmalara girmiş ve onun istediği pek çok şey de bizim lehimize gelişen bir sonuç doğurmuştu. 1993'de davayı kazandık ve 15'er milyon manevi, 1 milyon 650 bin lira da maddi tazminat aldık.

Ailelerimiz arasında da çok yakın ilişki vardı. Cezaevinden tahliye olduktan sonra ailemle birlikte, Afyon Sultandağı'nda bulunan Eber Gölü kıyısındaki Yakasenek Kasabası'na gittik. Cemo'nun babasına Ramazan Baba derdim. Kendi biyolojik ailemin dışında çok gönül rahatlığıyla baba, anne, kardeş dediğim bir aileydi Cemo'nun ailesi.

Cemo, sınava girip Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni kazandı, bir süre orada okuduktan sonra yatay geçişle kaydını Marmara Üniversitesi'ne aldırdı ve İstanbul'a yerleşti. Zaten hep hukukçu olmak isterdi, yaşadığımız süreçten kaynaklı, cezaevinde birçok insanın savunmasını o yazmıştı."

Cemalettin Korkulu, cezaevi sonrasındaki yaşamı ne yazık ki epeyce sorunlu oldu. İlk başta Diyarbakır'da tanıştığı Nurten

hemşire ile evlenmesine kendi ailesi karşı çıktı, sonra iş konusundaki karışıklıklar onu ekonomik bir çıkmaza sürükledi.

"Ramazan Baba'nın ifadesiyle söylüyorum, Cemo'nun ailesi Nurten'le evlenmesine çok sıcak bakmamış, bir türlü ikisini birbirine yakıştıramamışlardı. Ama sanırım, akraba çocukları olmalarından kaynaklı bir sıkıntı da vardı. Bu evlilik aile içinde belirli bir kırılmayı da beraberinde getirdi.

Cemo okulu bitirip, stajyer avukat olduğunda, borsa ile ilgilenmeye başlamıştı. Bana, hemşehrilerinin paralarını borsada değerlendirdiğini ama sıkıntılar da yaşadığını anlatırdı. Ancak onun yaşamdan kopmasını gerektirecek bu sıkıntıların neler olduğunu açıkçası bilemiyorum. Ailesi ve İstanbul'daki bizim arkadaşların biraz tahmine biraz duyuma dayalı anlattıkları var. Borsada yaptığı işlerden dolayı bazı insanlara büyük miktarlarda boçlandığı hatta bu durumdan kurtulmak için böbreğini satmış olabileceği gibi şeyler bunlar.

Cemo'nun özellikle evlilik sürecinde İstanbul'a gidip gelmişliğim var. Kendisiyle en son 1993 yılında görüştüm yani kendisinden haber alınamadığı tarihten birkaç ay öncesiydi. Tazminatı gönderdiğimde ekonomik anlamda sıkıntılı bir süreç yaşıyordu. Çok bunaldıysan Kayseri'ye gel dedim, bir bakayım dedi. Ondan sonra da haber alamadım kendisinden.

Cemo, içinde bulunduğu krizden çıkmak için bir yol ararken en olumsuz yolu bulmuş olabilir yani kendinden vazgeçme gibi... Oğlu Mahir'i çok severdi oysa... Bizim davadan arkadaşlar içinde belki ekonomik anlamda en sıkıntılı insanlardan biri bendim. Ekonomik sorunların ekonomik bakış ve mantıkla zamana yayılarak çözülmesi gerekir, onun için böyle bir düşüncesinin olabileceğini açıkçası ben düşünemiyorum. Çünkü onun Latin Amerika hayalleri vardı ve oğlunu da çok severdi.

Cemo, her şeyden önce zeki bir insandı, sesi güzeldi, sazı güzeldi, bazı konularda feodal tepkici yaklaşımları vardı ama bizim insan ilişkimizde ben onunla ilgili olumsuz bir anıya hiç tanık olmadım. Bazı şeyleri biraz abartılı anlatırdı espri anlamında, mavrası boldu. Yenilgiyi çok çabuk kabul eden bir yapısı yoktu, iddiacıydı bu anlamda, sonuna kadar da götürmek isterdi. Mamak'ta Selçuk'la birlikte bir mekik çekme yarışında, 1.500 mekik çektiğini biliyorum ben. İnce dal gibi bir vücudu vardı ve onu her zaman korudu.

Belleğimde yer eden bir anısı var. Arkadaşlarla yurtta basket sahasında oturmuştuk bir gün, Cemo saz çalıyor, "Benim Meskenim Dağlardır" türküsünü söylüyordu. Biz sırtımızı duvara dayamış onu dinliyorduk, gözlerimden yaşlar süzülmeye başladı. Yanımda Ayşegül vardı, ne oluyor Selami, dedi. Ağladığımın farkında değildim. Cemo'dan ne zaman söz açılsa, yüreğimin bir köşesi yangın yeri gibi olur."

"Hoşnutsuz arkadaşlar"

1979 yılında ülke genelinde yükselen antifaşist mücadelenin basıncı, devrimci hareketin Eskişehir cephesinde birtakım çatlamalara yol açtı. Başta öğrenci gençlik kesiminde olmak üzere bazı bölgelerde sorumlu düzeyindekiler tarafından doğrudan harekete değil ama şehirdeki örgütlülüğe ve üstlerindeki sorumlulara karşı eleştiriler dillendirilmeye başlamıştı. Ankara'dan 1 Mayıs 1979 Mitingi çalışmalarına katkıda bulunmak üzere geçici olarak gönderilen ancak daha sonra Eskişehir'de kalması uygun görülen Turgut Okkaya'nın, Mayıs ayının ortalarında, buradaki örgütlenmeye dair yaptığı değerlendirmede, "Birbirinden hoşnutsuz arkadaşların varlığından" söz ettiğini hatırlayalım. Tabii bu saptama Turgut'un dolaylı bilgilenmesinden değil, doğrudan kendisine yapılan "şikâyetlerden" kaynaklanıyordu. Varolan durum ve ilişkilerden "hoşnutsuzluk", sadece o insanların kendi aralarında dillendirilmesiyle kalmıyor, sürece yeni dahil olana da aktarılıyordu. Görünürde bir iyimserlik hâli, harekete bağlılık gibi bir motivasyon algısı vardı. Turgut'a göre de "insanlar aslında daha güzel şeyler olsun istiyorlardı ama bunun nasıl olacağına dair veya birbirlerini ikna etme, ortaklaşma konusunda ciddi bir sıkıntı yaşanmaktaydı".

Bu süreçte "hoşnutsuzlar" tarafında yer alan arkadaşlardan sorumlu düzeyindeki bazılarının anlattıklarına geçmeden önce, gelişmelere ilişkin Nurdan Deliorman'ın içinde bulunduğu öğrenci gençlik örgütlenmesi çatısı altındaki Akademi çevresine dair gözlemlerine yer vermek istiyoruz. Nurdan'ın anlattıkları, yukarıda ortaya çıkan "hoşnutsuzluk" hâlinin daha alt düzeydeki insanlara da hızla yayıldığını gösteriyor: "Dile getirilen eleştirilerin özeti; hareket yetersiz kalıyor, faşistlerin saldırılarıyla sadece kavga edilerek başa çıkılamaz, şeklindeydi. Aslında birçoğunun

dediği doğruydu ama bu arkadaşların dedikleriyle yaptıkları tamamen birbirinin zıttıydı. Benim yurttan tanıdığım 3-4 kişi vardı örneğin... Üstelik bunlardan biri çevresinde sevilirdi ama bu arkadaş boş teksir kâğıdı taşımaktan bile korkardı. Sonra, yazıya çıkacak insan bulamazdık. Bizi gören herkes kaçar, sınavım var bilmem neyim var deyip yurttan çıkmazdı. Sınavım var yakalanmamam lazım diyorlardı. Şimdi bu insanlar hareketi eleştirmeye kalktığı zaman ciddiye almıyorsun tabii. İş yapmaya gelince yoklar ama eleştiriye gelince varlar, benim tepkim onlaraydı. Yanlışıyla doğrusuyla bir şeyler yapmaya çalışırız ya da yapmamız gerekenleri en iyi hâliyle yaparız, işte o zaman hareket bir ivme kazanır zaten."

Bu konuda asıl kulak vermemiz gerekenler, hem sorumlu düzeyinde olup hem de harekete eleştiri yöneltenler. Bunlardan öne çıkanlar ise; Yıldıztepe sorumlusu ve "İl Komitesi"nde adı geçen Yücel Baran, Gökmeydan Mahallesi sorumlusu ve İç Anadolu Dev-Genç yöneticilerinden Nurettin Şekerler ve Eğitim Enstitüsü sorumlularından Ali Paşa Şanlı.

Nurettin'le başlayalım; "1979'da bizim hareketle aramızda birtakım sıkıntılar başladı, bazı şeyler duyuyoruz ama çok da ihtimal veremiyoruz. Yücel, harekete çok ciddi eleştiriler yöneltiyordu, o da benim gibi Akademi'de öğrenciydi, aslında Yücel, Eskişehir Pasajı'nda ilk tanıdıklarımdan biriydi, onunla feodal anlamda gelişen bir arkadaşlığımız dostluğumuz vardı, daha sonra siyasi bir dostluğa dönüşmüştü. Yücel, 'pratik içinde boğulma' başlığı altındaki eleştirilerinde zaman zaman sertleşiyordu. Biz de tabii onun etkisinde kalarak söylediklerini dile getirmeye başladık. Bu arada benzer düşüncede olanlarla bir araya geliyor, hareket birtakım şeyler yapmalı diyorduk. Tabii bu süreçteki eleştirilerimizde haddimizi aşan şeyler de söylemiş olmalıyız. Örneğin ben sorumlu düzeyde olan arkadaşlardan birine 'Ya bu işi bilmiyorsun ya da korkuyorsun ki her iki hâlde de sana gitmek düşer' dediğimi hatırlıyorum. Tabii bunun üzerine Şerif Şener'den fırça yemiştim. Bu arada gerek Orhan gerek Turgut, benim Yücel'in etkisinde kalıp kalmadığımı çözmeye çalışıyorlardı... Ben onu gözlemliyordum. Yücel'in tavrının giderek bir ayrılığa dönüşeceği tespitini yapmışlardı."

"Eleştirilerimi, gözlemlerimi kendisiyle değerlendiriyorduk" diyor Yücel Baran, Nurettin'i kastederek.. Hareketin mekanik

olarak genişlemesi değil; derinleşerek, nitelik anlamda sıçrama yapması, kendini dönüştürmesi gerekiyordu ama bu ne yazık ki gerçekleştirilemedi... Bir yılgınlık değil ama bir mental yorgunluk, mücadeleye odaklanmada sorunlar, aynı şeylerin tekrarından doğan heyecan yitimi yaşanmasını da kaçınılmaz kılıyordu. Durumun bu noktaya taşınmasında sadece ilk elden önder kadroların değil, iller bazında sorumluluk yüklenen kadroların da hata ve zaafları vardı.

Hatırlanacağı üzere Turgut'un artık Eskişehir'de kalacağı belli olduktan sonra, gençlik kesimiyle il düzeyinde o ilgilenmeye başlamıştı. "Nurettin sürekli homurdanıyor, şunu yapmak lazım bunu yapmak lazım diyordu. Tabii bir süre bunları dinledikten sonra da insanın bazen, hadi yap len, diyesi geliyordu. O zaman için de şimdi de aynı şeyi düşünüyorum. Nurettin söylediklerinde haklıydı ama yaptıklarında haksızdı. Militan mücadele yapmak lazım, diyordu özetle... Militan mücadele yapmak istiyorsan gider Eğitim'i korursun! Araç gereçleri gazete kâğıdı ya da ona benzer şeylerle sarıp taşıyan korumalar vardı... Yakalatmışlar da bilmem ne olmuş da... Yakalattıysan ne oldu? Olur mu öyle şey? Sonuçta hepimiz can pazarındayız. Bir kere silah yakalatırsan sekiz ay ceza alıyorsun bir ay yatıyorsun... ikinci defa yakalattın mı o kalanı da yatacaksın ya! Yatacaksın tabii, iki yıl yat! Ne var bunda?

İşte böyle durumlardayız. Bak Nurettin dedim, senin söylediğin her şey doğru, fakat diyelim bir şeyler yaptık... Lan gidip yatacağımız yer yok ki... Hadi bana bir ev bul, kendine de bir ev bul, seni burada tanımayan insan yok."

Nurettin'in, benim Yücel'in etkisinde kalıp kalmadığımı çözmeye çalışıyorlar, şeklindeki gözlemine ise Turgut'un bakışı tamamen farklı; "Nurettin, militan mücadele talebiyle geliyor, mücadelenin sertleşmesini, yükselmesini istiyor ama Yücel, eğitim çalışmaları yapalım diyor, ekonomiden başka bir şey konuşmak istemiyor, zaten onların o günkü koşullarda da beraber yürüme şansları yoktu."

Nurettin'in, Yücel'i kastederek "Biz de tabii onun etkisinde kalarak söylediklerini dile getirmeye başladık" demesine bakarak, her ikisinin de aynı ya da en azından benzer eleştiriler getirdiğini anlamamız gerekirken; Turgut'un, biri militan mücadele talebiyle geliyor diğeri hep ekonomiden konuşmak istiyor,

demesi sanki ortada iki farklı yüzü olan bir eleştiriler ağı olduğu kuşkusunu uyandırıyor.

Nurettin'le devam edelim: "1979'un Mayıs sonu falan olmalı... Şerif Şener ile Turgut, beni kenara çektiler uzun uzun konuştuk. Bana sen çok fazla pratiğin içinde kaldın yoruldun, dediler. Öyleydi... Ben serigrafide afiş hazırlamayı biliyordum. Devrimci Öğretmen'in afişi olurdu, Yıldıztepe'nin, Dev-Genç'in afişleri olurdu. Önce çizim yap, sonra ipeğe aktar, baskı düzenini hazırla... Bütün gece onunla uğraşırdım, sonra uyumadan sabah gider pratiğin içinde koştururdum. Anlaşılan sinirlerim epeyce yıpranmıştı, bir de o ilkelliğin getirdiği hani herkesin her yere her işe koşturduğu günlerdi. Bu durumun yarattığı bir gerginlik oluyordu insanda. Belki bu yüzden söylediklerimizde, eleştirilerimizde haddimizi aştığımız zamanlar oluyordu. Neyse, sonunda, sen çok yoruldun, kabına da sığmıyorsun artık, biz seni farklı bir yere gönderelim, dediler. Bu sizin için çözüm mü diye sordum, benim için değildi çünkü."

"O konuşmanın sonunda biz, biraz ikna ederek biraz iknaya zorlayarak Nurettin'i Eskişehir'den gönderdik" diyor Turgut; "Nurettin, benim çok takdir ettiğim, üzerine bir sürü şeyler inşa edilebileceğine inandığım, güvenebileceğimi düşündüğüm, yetenekli ve çalışkan bir arkadaştı. İş yapsa bir sürü şeyi sürükleyip götürecekti ama iş yapmaya yanaşmıyordu. Nurettin, ben seni aslında göndermek istemiyorum ama bu sorunu da çözmemiz gerek dedim. Şimdi sen militan mücadele istiyorsun değil mi, hadi bakalım Eskişehir'den şöyle bir yere gidiyorsun. Şerif'le önceden konuşup buna karar vermiştik. Bu değişiklik ona iyi gelecekti, aslında kendini aşsın istiyorduk ama sıkıntılı bir durumu vardı. Bir gün iyi olabilirdi belki ama işler hem kendinde sıkıntı yaratıyor hem de harekete ciddi zarar veriyordu."

Bu değerlendirmenin sonunda Nurettin, Ankara'ya, Yeraltı Maden-İş Sendikası'na gönderilir, orada Çetin Uygur'un yanında çalışacaktır.

Turgut'un deyimiyle o süreçteki "hoşnutsuz" arkadaşlardan biri de Eğitim Enstitüsü'nden sorumlu komite içinde çalışan Ali Paşa Şanlı'ydı.

"Ben daha çok Eğitim Enstitüsü biriminde görev aldım. O zaman Eğitimin sorumlusu Yücel'di. Eğitimdeki olayları tartışırken bazen karşı karşıya gelirdik, kitle hareketi güvendiği

insanlar ister, bu insanlar kitleye güven vermelidirler. Benim öne çıkardığım konu budur ve 'askıcı' olarak nitelenmem bu tartışmalardan sonradır. Özellikle faşistlerle yaşadığımız çatışmalardan sonra yaptığımız değerlendirmelerde, ben kadro örgütlenmesinin önemine vurgu yapardım. Bu değerlendirmelerden birinde; diyelim örgüt sana bir görev verdi git şunu yap diye, o zaman ben bunu değerlendiririm; söz konusu eylem o konjonktüre uygun olarak hareketime, örgütüme ne yarar sağlar diye bakarım, bir bakıma kâr zarar hesabı yapmak gibi... Ona göre karar veririm dedim. Her türlü emri, hani git şunu vur, öldür gibisinden bir emri körü körüne yerine getirmem dedim. Bunun üzerine tartışma oldu, kötü bir tartışmaydı, grup içinde tartışıyorduk, benden başka Zeynel, Tuncay vardı. Yücel ise sana bir görev verilirse onu yerine getireceksin, neden diye sormayacaksın diyordu. Biz faşist miyiz, emir eri miyiz dedim. Tamam, yaparsın da yaptığın şeyin sana, harekete, kârını zararını düşünürsün, yaptığın mücadeleye, yerine, zamanına, konumuna bakar ona göre karar verir ve savunurum dedim; yoksa git vur gel, biz tetikçi miydik ki?

Bu tartışma somut bir görev emri üzerinden değil, genel bir değerlendirme yapılırken çıkmıştı, tam da Dev-Sol ayrışmasının yaşandığı süreçti. 1979 yılında beni 'askıcı' diye hareketten attılar, Devrimci Yol ile ilişkim kesildi, bunu tebliğ eden Yücel'di; senin buradaki bütün sorumlulukların alındı dedi. Ben yine mücadeleme devam ettim, yani eylemliliklerin içinde bulundum ama herhangi bir sorumluluğum yoktu artık."

Dikkatli gözlerden kaçmamış olmalı; Ali Paşa ile Nurettin'in hareketle olan çelişkilerinin ortaya çıkması ve kendilerine karşı alınan tavırlar 1979 yılı içerisinde yaşanmış olsa da farklı dönemlerle ilişkili. Ali Paşa, hareketle ilişkisinin kesildiğini kendisine –sorumlu düzeyde– Yücel'in tebliğ ettiğini söylüyor. Buradan henüz Turgut'un Eskişehir'e gelmediğini ya da en azından kalıcı ve gençlik kesiminden sorumlu olarak çalışmaya başlamadığını anlıyoruz. Tabii yine o süreçte Yücel'in de –Nurettin'in söz ettiği gibi– harekete yönelik eleştirileri yok ya da en azından açığa çıkmış değil.

Yücel, Ali Paşa'nın anlattıklarına dair pek bir şey hatırlamıyor; "Unutkanlık benim elimde olan bir şey değil, 1-2 yıldır böyle bir sorunum var, bu yüzden Ali Paşa'nın hatırladıklarına

katılmak durumundayım" diyor ve şunları ekliyor; "Görevlendirmelere dair karşılıklı fikir alışverişleri oluyordu, tartışmalar da doğaldı..."

Ali Paşa'nın hikâyesi burada bitmeyecek, örgütsel bağı kalmasa da öğretmen olarak atandığı Güneydoğu'da 12 Eylül'ün hemen ertesinde en zalim günleri yaşayan Diyarbakır Cezaevi'nde yatacak ve sonrasında Eskişehir'e dönerek önce Eğit-Sen sonra da Eğitim Sen içinde devrimci faaliyetlerini sürdürecek.

Sorumlu düzeyde olup da hareketle çelişki yaşayan Yücel Baran'ı kazanmak için harcanan çabaların içine daha önce Eskişehir bölgesi sorumlusu olan ve daha sonra Bursa'ya geçen İbrahim Arı da dahil oldu. "Mücadelenin içinde olan bir insanı kazanıp daha verimli hâle getirmek için Arı'dan yardım istedik" diyor Turgut. Böylece kadro ihtiyacı olan İbrahim Arı'nın isteği üzerine, onun sorumluluk bölgesine, Bursa'ya gönderilir Yücel. "Ama aradan iki hafta, bir ay kadar bir zaman geçtikten sonra Yücel, oradakilerle hiç konuşmadan arkasında yazılı bir manifesto bırakarak Bursa'dan kalkıp tekrar Eskişehir'e gelmiş. Tabii Eskişehir, o zaman şimdiki kadar büyük değil, gelenden gidenden bir süre sonra haberdar oluyorsun."

Yücel Baran, kendisinin Eskişehir'den Bursa'ya gönderilmesini; "Kendi alanlarında deşifre olmuş kadroların başka alanlara kaydırılması zorunlu olarak gündeme gelebiliyordu. Bursa olayı da esasında böyle bir durumdu" diye açıklıyor, "Ancak (Bursa) farklı bir alan da olsa ilişkiler farklı değildi, bürokratik mekanizmalar aşılamıyor ve değişmiyordu. Manifesto denilen şey, durum tespitini içeren genel bir değerlendirme niteliğindeydi. Gelinen nokta itibariyle harekete bu aşamada daha fazla katkı sağlayamayacağım, bir şeyleri de kısa süre içinde değiştirecek konumda olamayacağımdan dolayı hareketin dışına çıkmaya karar verdim. Bu, o andaki somut koşullar içinde alınmış bir karardı; ideolojik-teorik siyaset yapma tarzı anlamında değil, örgütsel anlamda bir kopuş diyelim..."

Yücel'den bir zaman önce ya da bir zaman sonra, Nurettin de Ankara'yı terk edip Eskişehir'e döner, artık o da örgütlenmenin dışına çıkmıştır. "Şimdi geriye dönüp bakıyorum da bir devrimcinin önüne konulan en iyi seçenekti. Çetin Uygur gibi biriyle çalışacaktım, bu işin ordinaryüsü diyorum ben, çalışmasını, temposunu, tavrını gördükten sonra..." Yıllar sonra Nurettin'in değerlendirmesi böyle olacaktır.

Bu süreci farklı yaşasa da Eskişehir örgütlülüğü içinde itirazları bulunan arkadaşlardan biri de Talat'tı. Hani İç Anadolu Dev-Genç'in kurucuları arasında yer alan ama bunu şimdi "Dernek, bizim sorumluların aldığı bir kararla kuruldu, dernek başkanı bir dönem ben oldum ama bu dernek çatısı altında önemli bir faaliyet olmadı, sadece 12 Eylül sonrası yargılanma sürecinde yasal bir derneğin başkanıydım diye savunmama vesile oldu, o kadar" diye değerlendiren Talat Tamyürek.

O günlerden söz ederken Turgut, sadece şöyle bir sarsıldı dese de Talat da Eskişehir örgütlülüğünü belki kendine özgü bir tavırla sorgulayıp bir süre sonra da kendi inisiyatifiyle şehirden ayrılıp İstanbul'a giden arkadaşlarımızdan.

Akademi'deki antifaşist mücadele içinde öne çıkan Talat'ın önüne bir süre sonra farklı görevler konulmaya başlamıştı. Gençlik içinden çıkıp biraz daha bölgelere dönük, çevre kasabalarla ilişkileri geliştirmeye yönelik görevlerdi bunlar. Ancak Talat, bu konuda belirli bir görev tanımı olup olmadığını hatırlayamıyor; "Artık sadece gençlik içinde değil siyasi yapılanma içinde de görevler almaya başlamıştım, Eğitim Enstitüsü'ne gidiş gelişler, mahalleler, semtlerdeki sorumlu arkadaşlarla beraber merkezî anlamda bir Devrimci Yol yapılanması, organik anlamda bir yapı olmaya başlamıştık. Bu süreçte artık benim okulla pek ilişkim kalmamıştı."

Diğer arkadaşların harekete yönelttikleri eleştirilerden kendisininkini ayıran Talat "Benimki o boyutta değildi" diyor. "Harekete pasifistlik eleştirisi getirme noktasında değildim, daha yetkin olan kadrolarla –eğer siyasi bir mücadele veriliyorsa– gerçekten bir eğitim dönemi tarzında bile olsa beraber olma isteğim vardı. Çünkü pratikte hatalar oluyordu. Kendimden söz edeyim. Değişik nedenlerle 2-3 kez Ankara'ya gönderildim, oradan bazı arkadaşları Eskişehir'e getirdim. Oysa Ankara'nın 'A'sını da gideceğim semtini de bilmezdim, üstelik sıkıyönetim zamanıydı. Bir kez bile olsa bana yol yordam gösterecek bana deneyimini aktaracak birine ihtiyacım vardı. Daha üst düzeyde sorumlu arkadaşların fiili anlamda benimle beraber hareket etmemelerini eleştiriyordum, deneyimsizdik çünkü... Pratiği daha yüksek olan arkadaşların o deneyimi aktarmaktan kaçındıklarını düşünüyordum."

Hatırlarsanız, Turgut, Ankara'dan Eskişehir'e geldiğinde Adalar semtinde bir evde Talat'la birlikte kaldığından söz etmiş ve

evin etraftan fazlasıyla bilindiğini öğrenince de Şerif'e "işte böyle bir yerde kalıyorum" diye yakınmıştı. Talat da aynı şeyden yakınıyor; "Bir apartmanın en üst katıydı, yatılacak yer değildi üstelik sorumlu abilerimizin birçoğu da gelir o evde kalırdı..."

Talat, başkalarının benzer şikâyetlerinden haberdar olduğunu ancak Orhan ve Yücel'e sadece kendi sorununu aktardığını söylüyor; "Ancak ne bir savunma ne de hak verme söz konusu olmadı. Ben ısrarla yetersiz kaldığım noktalar olduğunu, şikâyetimin bundan kaynaklandığını belirtiyordum. Çözümü olmayan bir tartışmaydı, bir türlü adım atılamıyordu. Şunu eklememde yarar var, diğer arkadaşlarla organize olmuş bir 'kafa kaldırma' hareketi kesinlikle söz konusu değildi."

Talat, daha önce adını andığımız, Turgut'un deyimiyle "Hoşnutsuz arkadaşlar"a da hak veriyor.

"Benim söylediklerim genel itibariyle konuşulan şeylerdi ama bu adları geçen insanların her biri sorumluluk almış insanlardı; bu anlamda baktığında doğru, üstlerindeki yapıdan şikâyetleri, somut sıkıntıları vardı. Bunlar yenilemiyordu, daha Türkçesi yenemiyorduk... Öyle olunca örgütlü yapı, alt taraftan çok bireyselleşmeye başladı, üstten de bir çözüm gelmeyince, yenemediğimiz, kaldıramayacağımız bir yük oluşmaya başladı."

Görüldüğü gibi Eskişehir'deki bu çatlamanın ortaya koyduğu itirazlarda farklılıklar var. Bir taraftan hareketin antifaşist mücadele ivmesini yükseltmeye yönelik militanca talepler ama bunun yanı sıra gündeme getirilen görev sorgulamaları ya da tartışma zeminini aşağı çeken ekonomik-demokratik mücadelenin daha da anlamlandırılmasına yönelik talepler... Elbette burada atlanmaması gereken bir faktör daha var; bazıları için geçerli olmak üzere bu itirazları belki yaratan belki tetikleyen ya da katalizör işlevi gören öznel ikili ilişkiler... Feodal veya duygusal yanlarıyla uç veren bu ilişkiler üzerinde durmak istemiyoruz. Belki başka süreçlerde başka arkadaşlardan söz ederken, zamanın tabuları arasındaki bu yakınlaşmaları şimdiki bakış açımızla anlamak ve değerlendirmek için gündeme getirebiliriz.

Her türlü çabaya karşın, "hoşnutsuz" arkadaşlarla ortaya çıkan çelişkiler giderilememiştir. Üstelik bunlardan bazılarının daha alt düzeydeki unsurların da katılımıyla kendi aralarında toplantılar yapmaya başladıkları duyulur. Dev-Sol ayrışmasının, ölçüsü ne olursa olsun ortaya çıkardığı bölünmenin farklı ve

yeni bir versiyonunun ortaya çıkma ihtimaline karşın devrimci hareket, bu sorunu çözmek için daha fazla zaman yitirmeden müdahale kararı alır. 1980 başlarında Devrimci Yol Eskişehir örgütüne Eskişehir Pasajı'nda yapılacak geniş katılımlı bir toplantıda neşter atılacaktır.

Eskişehir'de devrimci hareket içerisinde farklı seslerin yükselmeye başlaması, siyasi faaliyetlerin tatil edilip bütün enerjinin bu sorunun çözümü için seferber edildiği anlamına gelmiyordu. Aksine süreç daha dinamize olmuş, eylemliliklerin hem niceliği hem de niteliği zenginlik kazanmaya başlamıştı. Pasaj'daki bahar toplantısıyla birlikte ise bu hareketlilik daha da artacak, şehirde faşizme karşı mücadelenin bayrağını yine Devrimci Yol örgütlülüğü yukarı kaldıracaktı.

Bir yaz gecesi

Eğer sararmış fotoğraf kartlarında ya da bir yerlere çiziktirilmiş notlar hâlinde biriktirilmediyseler, bu şehrin hatıralarını Porsuk Çayı alıp götürür, ta uzaklarda Sakarya'ya emanet eder sonra da Karadeniz'de gemiler gibi batırır. Ama yine de bu şehri bilen, Porsuk'u tanıyan dikkatli gözler, onun kıyılarına tutunup kalmış bazı hatıraları elinden tutup gün ışığına çıkarabilir.

Eskişehir, sinemalar şehriydi bir zamanlar. Yine bir zamanlar sıcak yaz gecelerinin vazgeçilmez eğlencesiydi yazlık sinemalar. Eskişehir'in Yalaman Adası şimdiki Porsuk Bulvarı'nda, yerleri beyaz çakıl taşlı çay bahçeleri ve yazlık sinemalar sıra sıra diziliydi, bunlara aralarda bir yerde de lunapark katılırdı. Her biri "bahçe" diye anılırdı yazlık sinemaların; Yeni Bahçe, Tozman Bahçe, Çiçek Bahçe, Renk Bahçe, Emek Bahçe, Dilek Bahçe, Bahar Bahçe ve adları unutulmuş iki bahçe daha...

Hatırlarsanız, 1978 Haziran'ında 15-16 Haziran olaylarını anmak için Yıldıztepe'deki adı unutulmuş yazlık sinemada toplanılmış, polis müdahale edince de olaylar çıkmıştı. Şimdi aradan bir yıl geçtikten sonra 1979 Haziran'ında yine bir yazlık sinemada 15-16 Haziran gecesi düzenleniyor. Bu kez Porsuk Bulvarı'ndaki yazlık sinemalardan birinde toplanmış devrimciler, sinemanın adını hatırlayamıyoruz ama günün anlamına en uygun olanını; Emek Bahçe'yi seçmiş olsak kim itiraz eder ki!

1979 yılında yazlık sinemada düzenlenen 15-16 Haziran anma gecesinden (*Sakarya* gazetesi).

Çalıkuşu, ön sırada yerini almışsın yine senin fotoğrafını basmışlar gazeteye, yanındakiler de kim ola? Bak 22 Haziran 1979 tarihli *Sakarya* gazetesinde ne yazıyor: "Eskişehir Devrimci

Yol ve İç Anadolu Dev-Genç tarafından düzenlenen halk gecesi büyük ilgi gördü. Devrimci ozanlar, yazlık sinemayı dolduran 5 bine yakın devrimciyi coşturdular. Slayt gösterisinin de yer aldığı gecede; devrimci ozanlardan Rıza Akbulut, Ozan Haluk ve Serap, Hüseyin Çırakman, Ali Asker ve İsmail İpek saz çalıp türküler söylediler."

Ali Asker ile işte bu gecede tanışıyorsunuz Çalıkuşu, ondan sonra ne zaman Eskişehir'e gelse Ali Asker, senin evine konuk oluyor. Bak, büyük kızın ne diyor, tabii onun hatırladıkları çok sonralarına ait:

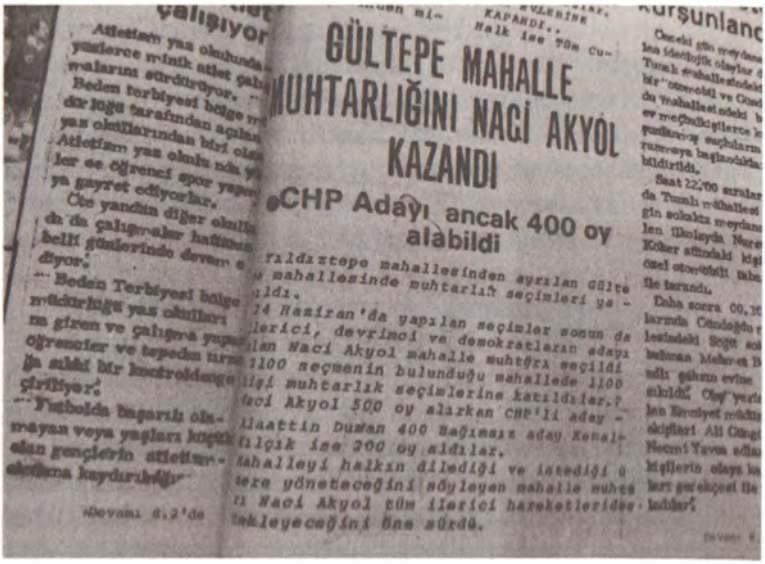
"Bizim ev biraz enteresandı, bir gün stajyerimin düğününe gitmiş geç vakit eve gelmiştim. Baktım evde bir sürü misafir; Ali Asker gelmiş, Erdal Güney gelmiş, daha başkaları da var, anlayacağın meclisi kurmuşlar. O sıralar arkadaşlarım, sizin evden her an bir sanatçı fırlayabilir, diye dalga geçerlerdi benimle. Aslında bir fakirhaneydi evimiz ama konuklarımızla zengindik. Biz işte sazlı, sözlü, rakılı, bu meclislerin içinde büyüdük."

Faşistlere miting yok!

30 Haziran Cumartesi günü faşistlerin miting yapacağı haberi şehirde duyulmuştu. Aslında onlar pek miting falan yapmazlardı, halkla ilişkileri yoktu, hâkim oldukları bölgelerde şiddet uygulamaktan başka bir şey bilmezlerdi. Varolan güçlerini gerekli gördükleri yere kaydırarak geniş bir kitleye sahip oldukları izlenimi yaratırlardı. Ecevit hükümetinin göreli tarafsızlığı, özellikle Eğitim Enstitüleri ve yurtlarda devrimcilere üstünlük sağlama yolunu açmıştı. O sıralar hükümetten beklentilerini karşılayamayan sermaye çevrelerinin, ülke düzeyinde akaryakıt ve halkın margarin, tüpgaz gibi temel ihtiyaç maddeleri üzerinde yarattıkları spekülatif uygulamalarla yarattıkları yokluk ve kuyruklar halkı bezdirmeye başlamış, sermaye çevreleri özellikle TÜSİAD aracılığıyla gazetelere çarşaf çarşaf ilanlar vererek Ecevit hükümetini düşürmeye yönelik aleni operasyonlara girişmişti. İşte kabaca bu şekilde özetlenebilecek ortamda asli görevleri gereği, devrimci güçler ve halkın üzerine fırsat buldukları her yerde saldıran, okullarda, evlerde, kahvehanelerde, fabrikalarda katliamlara girişen faşistler de sözümona hükümeti protesto mitingi düzenlemeye kalkışmışlardı. O gün toplanma alanları İstasyon Meydanı'ydı.

İstasyon Meydanı'na ulaşmak isteyenler, ya Kırmızıtoprak'tan Atatürk Caddesi'ni ya da İstasyon Caddesi'ni veya civardaki ara sokakları kullanmak zorundaydılar.

Eskişehir'deki devrimciler, faşistleri halka teşhir etmek ve cezalandırmak için onlara bu mitingi yaptırtmamakta kararlıydılar. O sabah, İstasyon Meydanı'na giden bütün yollar devrimciler tarafından tutuldu, miting alanına gitmeye çalışan faşistler görüldükleri yerde dövülerek geri gönderildi. Ve faşistler o gün Eskişehir'de değil yürümek, miting alanında bile toplanamadan dağılmak zorunda kaldılar. O günün hissiyatını Mehmet Kömür şu sözlerle dile getiriyor: "Faşistlere miting yaptırmadığımız gün bırak devrimcileri, Devrimci Yol'un prestijini en yüksek noktasına çıkardığı gündü. O gün biz Köprübaşı'ndan Hamamyolu'na at arabalarıyla girdik. 'Savulun Dev-Genç geliyor!' diye slogan atıyorduk, darmadağın ettik Hamamyolu'nu..."

GÜLTEPE MAHALLE MUHTARLIĞINI NACİ AKYOL KAZANDI

CHP Adayı ancak 400 oy alabildi

Sakarya gazetesinden.

1979 Haziran'ında Eskişehir'de Devrimci Yol'un bir de muhtarı oldu! Yıldıztepe'nin üst tarafında, Halk Caddesi'nin karşı kıyısında 1950'li yıllardan başlayarak sıra sıra, yan yana, arka arkaya, yüz yüze evler kendilerini göstermeye başlamıştı. Bu

evlerde yaşayanlar Erzurum, Muş, Varto, Elazığ, Dersim'den kopup gelen Kürtlerdi. Gültepe adıyla anılan bu mevki zamanla büyüdü. 24 Haziran 1979'da yapılan muhtarlık seçimiyle de Yıldıztepe'den ayrılarak kendi muhtariyetini ilan etti(!). Devrimciler, bağımsız devrimci muhtar adayı olarak inşaat ustası Naci Akyol'u gösterdiler. Doğrusunu söylemek gerekirse muhtarlık seçimi için ayrıca bir kampanya yürütülmesine gerek yoktu, varolan mahalle komiteleri çalışması, sadece adı duyurulan Naci Akyol'un, CHP'li muhtar adayının aldığı 400 oya karşılık 500 oyla muhtar seçilmesine yetti.

18

"Sevda Ne Yana Düşer Usta Ölüm Ne Yana..."

Kapıyı ne zaman kapatmak istesen hep aralık kalıyor, öylesine ağır ve başına buyruk, eski mi yeni mi belli değil, yüzündeki çizgilerde suların akışı resmedilmiş, hâlâ taze ama derin, renkleri o kadar canlı ki gülümser gibi, daha öncelerini, ardına dek açık kaldığı günlerde yaşadıklarını, unutmamış henüz... Duvarlar ayırır kapılar birleştirir diye düşünüyor, pirinçten tokmağındaki el işte bu yüzden, dokunmanı istiyor... Bir bulut gibi, rüzgâr ve yağmur gibi, yerlere dökülmüş kırmızı karanfiller gibi... tenine konmuş ışıldayan ateşböcekleri... hatırla ve dokun... duvar olmak istemiyor kapı, şimdilik...

Biz her ne kadar farklı sesler çıkararak eleştirilerde bulunan arkadaşlarla olan sorunun çözümü için 1980 Bahar toplantısına zaman verip geçtiysek de şimdiye dek adları geçmeyen iki arkadaşımız için farklı ve hızlı bir süreç yolumuzu kesiverdi.

Turgut, Eskişehir örgütlülüğü içerisinde önceleri gençlik kesiminin sorumluluğunu üzerine almıştı ancak işlerin içine girdikçe durum biraz farklı gelişmeye başladı: "Benim gençlikle ilgili yoğunluğum vardı, zamanla bölgeler ve ilçelerle de temasım oluşmaya başladı. Bu temaslar o birimlerden sorumlu arkadaşların eksik bıraktığı yerlerde beliriyordu, hani gerçekten örgütlü insanlar olsak benim yaptığım yanlıştı."

Tabii bazı yerlerde birim çalışmalarının birbiri içine geçmesi kaçınılmazdı. Özellikle mahallelerdeki Direniş Komitelerinin hayata geçirilmesi sırasında o bölgede yaşayan öğrenciler, memurlar, öğretmenler, işçiler ortaklaşa bir mücadele içinde yer

alıyorlardı. Her ne kadar bu çalışmalar bölge sorumlularının inisiyatifinde gelişmek durumundaysa da Turgut'un dediklerinden Eskişehir'de zaman zaman inisiyatif kaymalarının olduğu anlaşılıyor; "Biraz da Orhan'la eski tanışıklığımızın hürmetine ben sadece gençlik çalışmasında kalmayıp mahallelere de maydanoz olmaya başlamıştım..."

"Mesela bir gün Vişnelik Mahallesi'nde toplantı yapıyorduk, faşistler saldırdılar, oradaki arkadaşlardan birindeki silahı aldım, bir şarjörle 15 dakika çatıştım faşistlerle... tabii etkileniyor arkadaşlar. Sedat, o olaydan sonra bazı şeylerden yakındı bana, daha önce duyduklarıma benzer şeylerdi. Şimdi benim de şöyle bir ruh hâlim var tabii, Eskişehir'e ilk geldiğimde hani TÖB-DER'de buradaki sorumlu arkadaşların ilk andaki ilgisiz davranışlarının etkisi anlaşılan gitmemiş üzerimden ki onlar hakkındaki eleştirileri dinlediğimde hemen inanmaya hazırım. Sedat, aldı beni Fikret'in yanına götürdü..."

Sedat Fırat, Eczacılık ve Kimya Mühendisliği öğrencisi arkadaşlarımızdan ancak daha çok Vişnelik mahalle örgütlenmesinde koşturuyor. "Koşturmak" sözcüğü belki yeterince anlatmıştır; yazılama, afişleme, afiş-pankart hazırlama, bildiri dağıtma gibi sokağa dair eylemliliklerin içinde adı sık sık geçen genç arkadaşlarımızdan Sedat...

Daha önce değindiğimiz yerler oldu ama yine de Vişnelik'ten biraz daha söz etmemizde yarar var. Vişnelik, Eskişehir'de devrimci hareketin çalışmaları içinde kendini öne çıkaran bir mahalleydi. Yıldıztepe ve Gökmeydan'la kıyaslandığında, bu iki mahallenin işçi-emekçi yoğun yerleşimine karşın Vişnelik'te daha çok memur ve aydın kesim yaşıyordu. Bunda bölgenin diğerlerine göre şehir merkezine daha yakın olması ve yine diğerlerine göre daha yakın tarihte yerleşime açılmış olmasının da payı vardı.

Daha önce aktardıklarımızdan ve bundan sonrakilerden de anlaşılacağı üzere Vişnelik, stratejik bir öneme sahipti. Hemen batısında yer alan ve faşistlerin etkin olduğu 33 Evler'in arkası Sümer Evleri ve Osmangazi bölgesine bağlanırken, Vişnelik güney tarafından da Akarbaşı üzerinden Yıldıztepe ile irtibatlıydı. Üstelik gerektiğinde Osmangazi ve Yıldıztepe'yi şehir merkezine bağlayan bir konumu vardı Vişnelik'in. Bu hatta yer alan liseler, adı geçen mahallelerdeki çalışmalara kaynak aktaracak özellik-

teydiler. Osmangazi ve Sümer Mahallesi'nin lisesi Kanatlı'ydı. Oradaki faşist işgalin mahalle dayanışması sonucu hızla nasıl kırıldığından daha önce söz etmiştik ki o liseden çıkan Ferruh Yılmaz, Ali Paşa Şanlı, İbrahim Çeşmecioğlu, Naci Alpkan ve diğerleri devrimci mücadelenin farklı alanlarda yaygınlaştırılması ve yükseltilmesinde etkin roller almışlardı. Vişnelik bölgesi okullar açısından daha zengindi. Özellikle Yıldıztepeli gençlerin (Haydar, Arzuman, Mazlum ve diğerleri) öğrenim gördüğü Cumhuriyet Lisesi önemli bir mevziydi. Endüstri Meslek Lisesi de (Muammer Civelek, Sedat Diker ve diğerleri) bölgeye hatırı sayılır anlamda destek vermekteydi.

"Fikret'i ilk kez o zaman tanıdım, çok sıkıntılıydı yani örgütsel işlerden dolayı... ama birbirimizi çok sevdik, devrimcilik anlamında tam benim damak tadımda bir insandı..."

Fikret Dıranas da Orhan gibi Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisiydi ve Eskişehirliydi. Turgut, tanıdıktan bir süre sonra Fikret'i de zamanla "İl Komitesi" içinde düşünmeye başlamıştı.

Derken bir gün umulmadık... daha doğrusu o günün koşullarında umulmaması gereken bir şey oldu ve Turgut bu umulmaması gereken şeyi çözmekle karşı karşıya kaldı.

"Bu iki arkadaşımızın talihsizliği Eskişehir deneyimine yazılmalı" diyor Turgut; kastettikleri Fikret ile Sedat... Bu "talihsizlik"ten söz ederken sadece Turgut'un anlattıklarından ilerleyeceğiz, belki başka diyecek sözü olanlar da vardır ama 1979 yılının Eskişehir'inde 21 yaşındaki Turgut, sorumlu olma adına attığı adımların, verdiği kararların hem eleştirisini hem de savunmasını yapmanın yükünü omuzlarında hissediyor şimdi.

"Fikret'le Serap arasında duygusal bir yakınlık oluşmuş... Serap, Sedat'ın ablası ve Devrimci Öğretmen grubunda çalışmaları olan bir arkadaşımız. Sedat da Fikret'le çok iyi arkadaş ama bu yakınlaşma rahatsız etmiş onu... Benim daha canlı, daha hareketli, daha direkt konuşuyor oluşumdan herhalde, Sedat bana şikâyet etti Fikret'i. Ben de o günkü o küçük kafamda hızlı bir değerlendirme yapıp onların evine gittim. Sedat'la, Fikret birlikteydiler ve orada ben, sanki bir halt etmiş gibi Fikret'le Serap'ın ilişkisini dondurdum. Bunu nereden öğrenmiştim bilmiyorum. Aslında istediğim, zaman kazanmaktı. Yani akıl danışabileceğim, beni besleyebilecek biriyle konuşabilirdim. Mesela, al Zeki

Hoca'yı karşına konuş, değil mi? Beklesene, o gün karar vermeye mecbur musun? Ama olan olmuş, orada kararımı verip bunu da onlara söylemiştim. Fikret'in çok gücüne gitti bu, Sedat'ın yanında bana hiçbir şey söylemedi, biraz gözleri yaşlıydı, ben mahçuptum. Evden Fikret'le beraber çıktık, Vişnelik sokaklarında yürüdük biraz. Bir süre sonra Fikret bana dönüp; ya oyun oynuyormuşuz gibi sanki... Ne oynadık biz orada dedi, bu durumda benim de hareketle olan ilişkimi dondurmaktan başka bir şey gelmiyor aklıma... Fikret, bak gözüm, dedim... Sedat benden bir şey bekliyor, sen benden bir şey bekliyorsun, tamam Serap'a bir diyeceğim yok ama... Aklım bu kadarına eriyor... Fikret'in durumu iyi değildi, hakikaten gücüne gitmişti, sanki saklı gizli bir şey yapıyormuş da yakalanmış gibi... Ama ben biraz da daha önce kendisi hiç söz etmediği için tavırlıydım. İlk günden söylese belki böyle olmazdı. Birini ilk gördüğün anda seversin, için hemen ısınır ya onunla öyleydik. Oh be iyi ki varsın, iyi ki buradasın, duygusu, işte öyle... Ama o hiçbir şey söylememişti ta ki ben Sedat'tan duyuncaya dek. Sonra Fikret, Sedat'a da bak ya dedi, onun da ilişkisi var oysa... Şaşırdım tabii, yok ya dedim. Tabii bunun üzerine ben hemen eve, Sedat'a dönüp, bunu söyledim ve onun da ilişkisini dondurdum."

Turgut, o gün ânında verdiği bu iki kararı muhtemelen ortak sorumlu arkadaşları ve üzerindeki sorumlu Şerif'le de paylaştı, onların tepkilerini bilemiyoruz. Ancak o günün koşullarında benzer durumlarda benzer kararların verildiğini biliyoruz tabii eğer çok özel ve hassas bir farklılık yoksa...

"Şimdi yanlış karar verdik, tamam da onlara karşı böyle davrandık da kendimizi ayrı mı tuttuk, ona inanıyorduk arkadaş, o kadardık işte... Herkesin sevişme öğrendiği yaşlarda biz kendimizi terbiye etmeyi öğrendik, her şeyden önce kendimiz vazgeçtik. İyi mi yaptık kötü mü yaptık? O günün koşullarında biz olması gerekenin bu olduğunu düşünüyorduk. Yine de bugünden o günlere baktığımda iyi ki öyle yapmışız diyorum, çünkü biz devrimcilik yapmaya başladığımız zaman Türkiye'de en yaygın oturmuş kanaat; komünistler ana bilmez, bacı bilmez, cart bilmez curt bilmezdi... Üzerimizde toplumsal ve psikolojik bir baskı oluşmuş durumdaydı, kültürel bir baskı vardı üzerimizde, belki bir nevi ona karşı çıkıştı bu tavrımız... Gazetelerde, televizyonlarda bizi favorili, uzun saçlı, sakallı hâllerimizle tanıt-

tılar. Aslında biz hepimiz, kılık kıyafeti düzgün temiz, derli toplu insanlardık. Bugün bulunduğumuz yerden dönüp baktığımızda o günlerin gerçeklerini göz ardı etmemeliyiz. Nihayetinde ben Eskişehir'e geldiğimde 21 yaşındaydım, ejderha olsan nedir ki!"

Kendi ilişkisine müdahale edilip dondurulunca Sedat da Fikret gibi hareketle olan ilişkisini dondurduğunu söyledi Turgut'a...

Sözün başında Turgut'un dile getirdiği "talihsizlik" sadece bu iki arkadaşımızın hareketle ilişkilerini dondurmaları değildi. Sedat Fırat, 24 Ekim 1979 günü; Fikret Dıranas, 5 Nisan 1980 günü, militan mücadele içinde öne çıkan iki devrimci hedef olarak, faşist katiller tarafından düzenlenen suikastler sonucu aramızdan ayrılacaklardı.

Kanlıkavak'ta çatışmalar

"Fikret, mahalle çalışması sürecinde bende emeği olan arkadaşlardan, abilerden biriydi, Sedat da bir sürü kavgayı dövüşü, yazılamayı o sıcaklığı paylaştığım biriydi."

Hatırlayacaksınız Ferruh Yılmaz, Kanatlı Lisesi'nde verilen antifaşist mücadele pratiği içinde öne çıkmış; ODTÜ öğrencisi ablası Şayende'nin eve getirdiği *Devrimci Gençlik* dergileri üzerinden Dev-Genç'e sempati duyan ve o dergilerden aldığı ayırt edici birkaç sözcükle teorik tartışmalara katılan, "r"leri söyleyemediği için okulun önünde camekânlı arabasında ballı ballı satan TİP'li Nuri Amca'nın ona "Oligaşi" adını taktığı en genç arkadaşlarımızdan biriydi. Liseli mücadelesinde gözünü budaktan sakınmayan Ferruh, bir taraftan Osmangazi'de mahalle çalışması içinde de yer alırken, diğer taraftan sık sık Eskişehir Pasajı'na gidip gelmelerinde teorik eksikliğini gidermek için çaba harcıyor; bunu yaparken zaman zaman kestirme yollara sapmayı da ihmal etmiyordu(!). Onun Fikret ve Sedat'la tanışıklığı Vişnelik'ten, çünkü mahalle çalışması pratiğinde deneyim kazanmak için Vişnelik'e gidip gelmişliği de var Ferruh'un ama bundan söz etmeden önce Eskişehir Pasajı'ndaki teorik çalışmalarına bir göz atalım.

"Orhan, bir gün elime HK'nın *Parti Bayrağı* dergisini tutuşturdu, orada gençliğin mücadelesi konulu bir yazı vardı. Bunu oku ve bir karşı polemik yazısı yaz dedi. Lise 2'ye yeni geçmiştim daha. Tabii onun benimle ilgilendiğini, gelişmeme yardımcı

olmaya çalıştığını anladım. Bu ve benzeri şeyler bana tanınan hem fırsat hem de şanstı. Yani boyumdan, yaşımdan büyük şeyleri okuyup anlamaya, laf yetiştirmeye, polemik yapmaya, hani işte *Parti Bayrağı* üzerinden HK'lılarla bir dil tutturmaya çalışıyordum. Önce ben yapabildiğimi yapıyordum sonra oturup üzerinde konuşuyorduk. O sıralar diğer okullarda koşuşturan arkadaşlarla birlikte Liseli Dev-Genç hareketini de örgütlemeye başlamıştık. Daha yüzümde tüy bitmemişti ama yine liseli Güven adındaki arkadaşla ikimize halk savaşıyla ilgili bir seminer hazırlama görevi verildi. Eskişehir Pasajı'nın 3. kat koridorunda yapılan seminer sadece liselilere değil genel katılıma da açıktı. Sorular yanıtlarla falan epeyce de iyi geçmişti. Ancak o günle ilgili olarak aklımda kalanlar bu seminerin ayrıntılarından çok, sonrasında yaşadıklarımızdı.

Seminer bitmiş, biz liseden bir iki arkadaşla birlikte pasajdan diğerlerinden önce çıkmıştık. ÜGD'nin bulunduğu Köprübaşı'ndan hızlı adımlarla geçmek varken yine çocukluğum tuttu, orada biraz oyalandık, pencereden bakan faşistlere el kol hareketleri yapmaya başladık. Bunlar hemen dernekten dışarı çıktılar, biz de hızlanıp o zamanlar Sümerbank'ın bulunduğu karşı kaldırıma geçtik, az ilerde de Orduevi vardı. Faşistler bizim yürüdüğümüz kaldırıma geçmeden caddenin karşısından bizi taş yağmuruna tutmaya başladılar. Bu arada seminerden çıkan bizim arkadaşlardan bir grup da bize yetişmiş 15-20 kişi kadar olmuştuk, aralarında Turgut da vardı. Bizim üzerimizde herhangi bir savunma aracımız yoktu, Turgut önce bizi yavaşlattı sonra, onun da üzerinde bir şey yoktu ama sanki silah varmış gibi aniden geriye dönüp bağırarak faşistlere yöneldi, biz de peşinden saldırdık, faşistler panikledi, içlerinden biri sanırım havaya 3-4 el ateş etti. O sırada polis geldi, biz Adalara doğru kaçtık, faşistler de derneklerine... Polis ÜGD'yi bastı, faşistler iki silah yakalattılar."

Ferruh'un liseli gençlik arasındaki çalışmaları artık mahalle çalışmalarına doğru kaymaya başlamıştı: "Vişnelik'e esas olarak deneyim paylaşımı için gittim, zaman zaman araç gereç getirip götürmek için de gitmiş olmalıyım. Oradaki mahalle çalışması, Osmangazi'den daha gelişmişti, arkadaşlar biraz da bizim mahalleyi de oraya doğru evriltmek istiyordu. Dolayısıyla ben Vişnelik'teki arkadaşların Direniş Komitesi anlamındaki

mahalle çalışmasını nasıl yaptıklarını görüyordum, ev gezmeleri falan... Beni bu konuda yönlendiren Fikret oldu çünkü o hem Osmangazi'ye geliyor hem de Vişnelik'teki çalışmaları yürütüyordu.

Ben Eskişehir'den çabuk koptum ama o kısa dönemde Fikret'le yaşadıklarım, ondan dinlediğim küçük küçük bir sürü şey, beni büyüten, şekillendiren şeylerdi. İlk mahalle çalışmalarında Vişnelik ile de bağımızı kuran oydu. Yine aynı süreçte Sedat'la birlikte Osmangazi'de bir ev tuttuk, pankartlarımızı falan burada hazırlardık; halıları kaldırır, beton zemine gazete kâğıtlarını serer onun üzerine de kumaşı yayardık. Sanıyorum Sedat, yazı kısmını önceden karakalemle çizerdi, sonra plastik boyayla boyardık, boya alta geçer alttaki gazeteler kumaşa yapışırdı. Yani beraber aynı evde kalmışlığımız vardı Sedat'la, hatta yer yokluğundan aynı yatakta yatmışlığımız..."

Ferruh, Vişnelik'e gidiş gelişlerinde, oradaki özellikle genç arkadaşlarla konuşuyor tartışıyor ama...

"Direniş Komiteleri kurma çalışmaları içindeki ev gezme, kapı çalma, insanlarla konuşma, cezaevindeki arkadaşlar için para toplama gibi işlerde biraz ayak sürüyor, utanırım, beceremem falan diyordum." Vişnelik'teki arkadaşlar Ferruh'un bu "ayak sürümelerini" kırmak için ona bir oyun oynadılar. "Bir gün mahallede dolaşırken, yanımdaki Oğuz muydu yoksa Kemal miydi tam hatırlayamıyorum, evlerden birinin kapısını çaldı, bana da bak ben konuşayım sen de dinle demişti, kapı açıldı, bir baktım yanımdaki kaçmış, ben tek başıma kalakaldım. Gak guk deyip bir şeyler söylemeye çalıştım... ama o evdekiler zaten bizimkilerle ilişkisi olan insanlarmış..."

Vişnelik, Eskişehir'in faşistlerle sıcak temas potansiyelinin yüksek ve sürekli olduğu mahallelerindendi. Buradaki gerilimin azaltılması biraz da Osmangazi'deki devrimcilerin arka taraftan baskı uygulamasıyla mümkün oluyordu. O yüzden faşistler güçlerini hem Vişnelik sınırına hem de Osmangazi sınırına bölmek zorunda kalıyorlardı. "Bizim mahallenin arka tarafı, Sümer Mahallesi'nin bir tarafı Vişnelik'ten doğru sıkıştırılabilecek bir yerdi" diyor Ferruh. "Orada faşist bir güruh vardı, Niğde Aksaray taraflarından gelmiş öğrencileri bu bölgeye yerleştirmişlerdi, içlerinden biri de oba başkanıydı. Aramızdan Porsuk geçerdi, Kanlıkavak denilen bu yerde biz Naci Alpkan ve birkaç arkadaş

ağ gerer balık tutar, sonra bu balıkları cezaevindeki arkadaşlara gönderirdik. Yine böyle bir gün suya girip ağı gerdik, balık tutacağız; karşı kıyıdan birilerinin baktığını gördük, ben bunlar da kim deyip tanımaya çalışıyordum ki içlerinden biri silahını çıkarıp ateş etmeye başladı, biz mecburen suya dalıp kurtulduk..."

Daha önce Eskişehir'in yerel gazetelerinden birinde, 2012 yılında yayınlanan, Ali Paşa Şanlı ve faşist Yusuf Ziya ile yapılmış bir söyleşiden söz etmiştik. İşte orada bu faşist; "33 Evler'de kendisine pusu kurduğumuz Tarık, suya dalarak elimizden kurtuldu" diyor. İşte Ferruh'un şimdi söz ettiği olay bu... tabii faşist, Ferruh'u Tarık olarak biliyor, o dönem bizim pek çok arkadaşımız gibi...

"Sonradan bu olayı Vişnelik'tekilere anlattım" diyor Ferruh; "Bir gün yine bu Kanlıkavak denilen yerde Oğuz'la yürüyorduk, birini gördük. Oğuz, bu faşist dedi, aramızda dere vardı, ben yine böyle artistlik olsun diye el şıklattım bir hareket yaptım, o esnada bir başka faşist de pusudaymış, benim çıkarttığım sesi arkadaşı ona yapıyor sandı herhalde, otların arasından elinde silahla ortaya çıktı, böylece onu fark etmiş olduk. Önce o da şaşırdı, sonra ateş etti ama iş işten geçmiş biz oradan uzaklaşmıştık. Yani o gün Oğuz'la ikimiz tesadüfen kurtulmuş olduk. Yine benim çocukça olur olmaz yerde hareket yapıp ses çıkarmamdan kaynaklı bir olaydı ama belki onu yapmasaydım daha tehlikeli bir sonuç da olabilirdi."

1979 Yaz sonu, Ferruh'un Eskişehir'den ayrılmasına neden olacak bir olay yaşandı. "Sümer Mahallesi ve 33 Evler'deki faşistlerin sıkıştırılması, püskürtülmesi için bir hamle yapmaya hazırlanıyorduk. Sümer'de oraya yönelik kaleme alınmış bildiri dağıtarak başlayacaktık. Ben önceden etrafı şöyle bir kolaçan etmek için bisiklete atlayıp, Sümer'de dolaşmaya çıktım. Bir süre sonra Eğitim'in faşistlerinden biriyle karşılaştım, o da bisikletliydi. Hemen kavgaya girişirdim ama onların mahallesiydi. Bu arada evlerden birine kömür taşıyan başka bir faşist daha gördüm. İkisinin arasında kalmıştım, 1-2 darbe aldıktan sonra ellerinden kurtuldum, bisikleti oraya bıraktım, üstümdeki hırkayı çıkarıp yere attım, en yakınımdaki evlerden birine daldım, yatak odasından bitişikteki eve geçtim. Böyle 3-4 yer değiştirdikten sonra Sümer'den uzaklaştım, mahalleye gittim. Kahvehanede herkes okey, kâğıt falan oynuyordu, benim ağzım

burnum dağılmış hâldeydi. Siz, burada kâğıt oynayın, taş dizin, bilmemne yapın ama faşistler bakın ne yapıyor diye bir ajitasyon çektim. Bunun üzerine bütün mahalleli hurra deyip Sümer'e doğru yola çıktı. Arkalarından ben de gittim, tabii önce yanıma silah aldım. Ben daha oraya varmadan silah sesleri duyulmaya başladı, bizimkiler de silah falan yoktu. Faşistler silah kullanıyor, bizimkiler ise slogan ve taş atıyorlardı. Zaten yumruk yumruğa gelinecek bir durum yoktu arada dere vardı. İşte oradaki çatışmada, onların oba başkanlığını yapan bir faşist yaralandı. Bu arada polis araçlarının siren sesleri duyulmaya başlamıştı. Ben silahı orada bir yere bırakıp ayrılmak zorunda kaldım. Tabii bütün bunlar olurken, bizimkiler Adalar'da polis telsizlerinden geçen 'Osmangazi'de silahlı çatışma' anonslarını duymuşlar ve git bak bakalım neler oluyor diye bir arkadaşı göndermişler. Ben oradan bir şekilde uzaklaşıp Tepebaşı Mahallesi'ne gittim, İbrahim Çeşmecioğlu'nu bulup, durumu anlattım, birlikte Adalara gittik. Sorumlu arkadaşlarla görüştük ve benim Eskişehir'den ayrılmam uygun görüldü."

Polis tarafından aranmaya başlanan Ferruh, Eskişehir'den ayrılmadan önce bir süre Gültepe Mahallesi'nde kaldı. O sürede yani olaydan bir hafta kadar sonra devrimciler, Sümer Mahallesi için hazırlanıp elde kalan bildirileri yeniden dağıtmaya çıktılar. Yine 33 Evler'deki köprünün orada faşistlerle çatışma çıktı. Ferruh'un arkadaşlarından Güven ve Kemal vuruldu. Güven'in yaraları, sırtından ve elindendi. Kemal'in ise bağırsakları parçalanmıştı.

Ferruh, bu iki arkadaştan Kemal'in soyadını hatırlayamıyor ama soyadı Balcı olan Kemal değil bu. Güven için de şunları söylüyor; "Şimdi marka danışmanlığı falan yapıyor. Bizden bir yaş kadar büyüktü, ODTÜ Endüstri Mühendisliği'ni kazanmıştı. Bir kitap yazmış Güven; orada benim de adım geçiyor, ona ODTÜ'ye gitme Eskişehir'de kal demişim ama benim hatırladıklarım arasında böyle bir şey yok. Gerçi o zaman bazı arkadaşlarımıza, sen bize lazımsın bir yere gitme burada kal diyorduk ama ona böyle bir şey dedim mi hatırlamıyorum. Sonuçta Güven bunu bana yazmış! Adı burada geçebilir ama soyadına gerek yok!"

Ferruh'un gösterdiği bu duyarlılığa selam çakıp Güven'in soyadına burada yer vermeyelim ancak onun Linkedin'deki

özgeçmişinde, eğitim başlığı altında lise dönemine ait şu yazdıklarını da buraya not etmeden geçmeyelim: "Kanatlı Lisesi (1977-79) Communist, Faaliyet ve Topluluklar: Devrimci Yol."

Hâkimin Dev-Genç'lilere öfkesi!

Biraz yukarıda Vişnelik bölgesinin okullar açısından daha zengin olduğundan ve Cumhuriyet Lisesi'nin yanı sıra Endüstri Meslek Lisesi'nin de bölgeye hatırı sayılır destek verdiğinden söz etmiştik. Şimdi bu lisenin öğrencilerinden Muammer Civelek'in tanıklığıyla Vişnelik'ten Gökmeydan'a bağlanmak istiyoruz.

"Biz genellikle Meslek Liseliler olarak toplanırdık ama Liseli Dev-Genç kapsamında liseliler düzeyindeki toplantılara da katılırdık. Bizim okul, Cumhuriyet Lisesi'yle birlikte Vişnelik örgütlenmesine bağlıydı. Toplantılarımızı ya dernekte ya da Vişnelik'te Güven Kıraathanesi'nde yapardık, okuldan çıktık mı oraya giderdik genellikle. Yani benim evim her ne kadar Gökmeydan'da ise de okulun konumundan dolayı, öğrenciliğim süresince Vişnelik birimiyle irtibatlı oldum. Meslek liselerinde eğitim diğer liselerden farklı olarak sabah 8'de başlar, akşam 5'te biterdi. O yüzden Vişnelik'e öğle tatillerinde ya da akşamları okul çıkışında giderdik. Eylem olduğu günlerde ise yine akşamları kitleyle birlikte Eskişehir Pasajı'nın yolunu tutardık. Ayrıca yine pasajda çarşamba günleri rutin toplantılarımız olurdu. Bunların dışında bir bağış kampanyası varsa ya da bildiri dağıtılacaksa onlara katılırdık. Bu eylemler öncesinde Oğuz'un bir uyarısını hatırlıyorum; eğer bağış toplamaya çıkacaksanız gerekirse takım elbise giyeceksiniz yani günlük giysilerinize göre daha özenli olacaksınız, demişti. Bağışları evlerden, öğrencilerden, yakınlarımızdan, çevremizden toplardık.

1979 Haziran'ında mezun olunca benim okulla bir ilgim kalmadı tabii. Ondan sonra Gökmeydan'daki çalışmalarda yer aldım. Gökmeydan örgütlenme esasından Karapınar Mahallesi'ne bağlıydı, o yüzden oraya gider gelirdim, orada Artvinli Ekrem adında bir arkadaş ve sanırım Hami de vardı. Gökmeydan'da Nurettin Abi'yi tanırdım ama o dönem sohbet ettiğimizi hiç hatırlamıyorum, İlhan Abi'yi hatırlıyorum. Karapınar'a nasıl yönlendirildim açıkçası onu pek hatırlamıyorum, sadece Gökmeydan'ın sorumluluğunun Karapınar'da olduğunu hatır-

lıyorum, orada Alayın kahvehanesinde ve onun karşısındaki küçük parkta toplanırdık genellikle."

Bu noktada, Muammer'in "hatırlayamadıkları" için bir parantez açmamız gerekiyor. Söz konusu tarihte Nurettin, huzursuzluğuna ve hoşnutsuzluğuna iyi gelmesi için Ankara'ya gönderilmişti, Muammer'in onu hatırlamaması bu yüzdendir. Gökmeydan'ın sorumluluk açısından Karapınar'a verilmiş olması da muhtemelen yine bu konuyla ilgili olup, Nurettin'den sonra İlhan'ın da cezaevinde olması nedeniyle merkezî hareketin, Gökmeydan'la siyasi ilişkisinin donduğu ve bu süreçte bölgenin Karapınar üzerinden denetlenmesine gidildiği şeklinde açıklanabilir.

Muammer ile devam edelim: "Gökmeydan'ın 1978, özellikle 1979'da bölgedeki etkinliği çok iyiydi, faşistlerin denetiminde olan Yenidoğan Mahallesi'ne kadar uzanan çalışmalar vardı. Benim babam oldukça despot bir adamdı, akşamları dışarı çıkmama izin vermezdi ama arkadaşların o bölgeye yazılamaya gittiklerini hatırlıyorum. Ben daha çok mahalledeki bildiri dağıtma eylemlerine katılırdım. Dağıttığımız bu bildirileri alanlardan herhangi bir soruyla karşılaşmadım ben. Ama herhangi biri, bildiriyle ilgili bir şeyler sorsaydı ya da okuma yazma bilmiyorum şurada yazılanları bana bir anlatsana deseydi, ona ben bunu okumadım demek doğru olmazdı. O yüzden bu bildirileri dağıtmadan önce iyice okurdum üstelik bildiriler güncel gelişmelere ilişkin çözümler önerir; son dönem yaşananların devrimci bir bakışla açıklamasını yapardı. Herhangi bir faşist saldırı olduysa, onun arka planını anlatan ya da yaklaşan seçimlerle ilgili boykot ya da alternatif devrimci tavrı anlatan, seçimlerin emekçiler ve halka yansımasını açıklayan bildirilerdi bunlar. Hem bizi besleyen hem de halkla bağ kurmamızın bir aracıydı bildiriler ki bu söylediklerim *Devrimci Yol* dergileri için zaten geçerliydi."

Muammer, üniversiteye gidemedi hatta giriş sınavlarına bile giremedi çünkü bunu ailesi istemedi. Oysa Endüstri Meslek Lisesi Elektronik Bölümü'nü birincilikle bitirmişti o... Bunu bile aradan 15 yıl geçtikten yani artık çoluk çocuk sahibi olduktan sonra girebildiği üniversite sınavları sürecinde öğrenebilecekti.

"Ailemin bu tavrını ve okumak isteğimi arkadaşlarla hiç konuşmadım, sadece Kamil'le –ki o Ankara'ya Erkek Sanat Yüksek Öğretmen Okulu'na gitmişti– konuşmuştum. O, sen bir şekilde

üniversite giriş sınavına gir, kazan, burada bir yolunu buluruz demişti. Ama benim sınav harcını (sanırım 500 liraydı) yatıracak param yoktu, o zamanlar için çok paraydı, yanlış hatırlamıyorsan asgari ücretin yarısı kadar bir şeydi."

Muammer'in başına gelen bu durumla o yıllarda pek çok genç insan karşılaşmış olmalı, muhtemelen hepsinin karşısına çıkan gerekçe aynıydı; "Oğlum ben şimdi seni üniversiteye göndersem ya birini vurursun ya vurulursun, ben bunu göze alamam!"

"Babam benim siyasi kimliğimi biliyordu, kendisi Şeker Fabrikasından emekli işçiydi ve koyu CHP'liydi. Mitinge katıldığım bir günün akşamı eve geldiğimde babam kıyameti koparmıştı, neredeyse öldürecekti beni. Meğer bir arkadaşıyla mitingi izlemeye gitmiş ve beni orada görmüş! Ama şöyle bir hâli de vardı babamın; bir defasında mahallede bir çatışma olmuş, babam İlhan Abi'yi bizim bodrumda saklamış. Başkası olunca tepkisi yok hatta yardım da ediyor ama ben söz konusu olunca küplere biniyordu, sanırım bu içgüdüsel bir koruma davranışıydı."

12 Eylül'de yeniden buluşmak üzere şimdilik Muammer'den ayrılıyoruz ama bir süre daha Gökmeydan'da kalacağız, hani onun babasının evlerinin bodrumuna sakladığı İlhan Taşkın'ın o olaya dair anlattıklarına dönerek...

"Bir hafta sonu mahallede öylesine geziyorduk, haber geldi; Erenköy Mahallesi'nin faşistleri bir düğüne gelmişler. Biz de gidelim bakalım dedik. Şimdiki Ziyapaşa Camisi'nin tam karşı köşesine üç katlı yeni bir apartman yapılmıştı, düğün evi oradaymış. Kâzım, ikizler; Levent-Bülent, ayakkabıcı Ömer, Celal, Bayram, Ahmet falan evin önünde şöyle bir turaladık, ben arkalarındaydım, üzerimde silah vardı, açıktan yürüyordum. Nurettin de benim arkamdaydı. O arada arkadaşlar faşistin birinin silah çektiğini söylediler, Nurettin bana hazır ol dedi. Baktım iki faşist üzerimize doğru geliyor, ben hemen çıkardım bir tane salladım, o zaman duraksadılar, bunun üzerine iki el daha eve doğru bastım, sonra benim silah tutukluk yaptı, belime sokup köşeyi döndüm. Muammerlerin evini görünce bodruma girip saklandım. Bu arada polisler gelmiş mahalleye dağılmışlar, bizim çocuklardan Kâzım'ı, Bayram'ı, Ahmet'i almışlar, sabaha kadar bayağı bir ezmişler. Ben bir süre sonra bodrumdan çıktım, baktım karşımda Muammer'in babası, biz Halil Dayı deriz ona; ne o lan dedi nerden çıktın sen? Tabii üstüm başım simsiyah,

bir şey söylememe gerek yok! Sen mi patlattın? diye sordu, ben patlattım dedim, kahvehanede hemen duyulmuş çünkü. Hadi, Halil Dayı dedim şöyle etrafa bir bak bakalım, polisler ne âlemde... Hemen çıktı gitti bu, bütün kahvehaneleri dolanmış geldi; parkta birkaç yabancı gördüm sadece dedi. Sen git bir daha yakından bak şunlara dedim. Az sonra geldi, yok yok dedi, polis falan değil onlar... Bunun üzerine ben oradan çıkıp Tayyare Evleri'ndeki Ekrem'in evine gittim; Talat, Nurettin falan oradaydı. Ben gelince bunlar evden ayrıldılar. Nurettin çıkarken, sen kömürlüğe bırak ben sabah gelir alırım dedi. Kovanı namludan çıkardım, güzelce yağladım, öyle özenle gizlemeye gerek görmeden kömürlüğe koydum. Evi bizden başka bilen olmadığı için o akşam orada yattım. Sabah kapı çalındı, açtım, karşımda Kenan Baskın ve birkaç polis daha, arkalarında bizim mahalleden iki arkadaş. Bana, bu polis CHP'li diyorlar, sen merak etme biz her şeyi ayarladık, ifadeni vereceksin hiçbir şeyi kabul etmiyeceksin... Tabii polisler, hazır gelmişken bir de evi arayalım dediler. Ben de Nurettin sabah gelip, alacak diye odunların arasına koyuvermiştim. Polis Bekir, sağı solu eşelerken buldu silahı, getirdi. Kenan Baskın; ooo dedi, adama bak benim silahın aynısını kullanıyor... Oysa Browning'in biraz taklidiydi... Neyse beni alıp götürdüler, ertesi gün mahkemeye çıktım. Baktım hâkim, bizim Atınç'ın nişanlısının babası, eyvah dedim. Atınç Vişnelik'ten, Akademi'de öğrenci ama Atınç o sıralar nişanı atmış, adam önüne gelen Dev-Genç'liye ceza yağdırıp duruyordu. Ben savunma yapıyorum, hâkim kafayı sallayıp duruyor. Yani sen ne söylersen söyle ben sana 3 yılı çoktan yazdım der gibi. Tavandan ceza yazdı bana, 3 yıl 6 ay... Temyize gönderdik mi göndermedik mi hatırlamıyorum, avukat falan da yoktu zaten, belki içerde bir dilekçe yazıp vermiş olabilirim. Sonuçta, 1979'un Eylül'ünde cezaevine girip, 20 ay yattım. 12 Eylül darbesi olduğunda cezaevindeydim, o da ayrı bir hikâye..."

İlhan'ın anlattıklarından 1979'un Eylül ayında Nurettin'in Ankara'dan dönmüş olduğunu anlıyoruz. Eskişehir'deki arkadaşlara "Çetin Abi varken her şey çok güzeldi ama o Ankara'dan ayrıldıktan sonra bir şey olmadı, bunu sırf beni denetim altında tutmak için yapıyorsanız yanlış diyen" Nurettin'e işçi kesiminde görev verilir ancak orada da çalışmak istemez ve kendi deyimiyle hareketle olan çelişkisi yükselir.

Tabii bu arada Gökmeydan'da Nurettin'den sonra hareketle ilişki açısından ikinci adam sayılan İlhan'ın tavrını merak ediyoruz. "Ben o sırada cezaevindeydim" diyor İlhan, "hem Nurettin hem de hareketten sorumlu arkadaşlar gelip benimle konuştu. Onlara, Nurettin ne yaptıysa yapmıştır, bu beni bağlamaz dedim."

19

Yıldıztepe'de Halk Komiteleri İşbaşında

Geceydi, havada kuru ayaz vardı, ortalıkta pek kimse görünmüyordu, az ilerde birkaç basamakla çıkılan kahvehanenin buğulanmış camlarından sarı bir ışık sızıyordu, bir sendikacı arkadaşın evinden çıkmış son otobüse yetişmek için biraz hızlanmış yürüyordun, birden 15-16 yaşlarında yedi sekiz kişilik bir grup etrafını sardı, dur bakalım, dedi biri... Kimsin, dedi bir başkası... Nerden geliyorsun dedi üçüncüsü... Şaşırdın, devrimcilerin etkin olduğu yerdi bu mahalle, kaç defa hem de geceleri gelir giderdin, başına hiç böylesi gelmemişti, çocuklar belli ki devrimciydi ama hesap soruyorlardı senden, hadi çık bakalım çıkabilirsen işin içinden!... Hemen toparlayıp kendini, yükselterek sesini, siz hangi siyasettensiniz diye soruverdin... Hep bir ağızdan tekmil verir gibi geldi cevap çocuklardan: Devrimci Yol!

1979 yılının ikinci yarısında yoğun bir trafik bizi bekliyor; İlhan, cezaevinde bir firar girişiminin ve hemen ardından gelen isyanın tanığı olacak Talat'la birlikte, tabii önce Talat cezaevine girecek. 14 Ekim seçimlerinde Fikri Sönmez'i, Fatsa'nın devrimci belediye başkanını selamlayacağız... 1978 Aralık'da gerçekleşen Maraş Katliamı'nın birinci yıldönümünde devrimciler ortalığı kasıp kavuracaklar, Devrimci Öğretmen etkin bir boykot eylemiyle öne çıkacak. Eskişehir özelinde Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu ve Devrimci Sol arasında antifaşist mücadele temelli bir ittifak oluşturulacak.

Ancak öncelikle, epeydir ihmal ettiğimiz Yıldıztepe'ye bir dönüp bakmamız gerekiyor. Vişnelik'teki, Gökmeydan'daki,

Osmangazi'deki gelişmeler ile Yıldıztepe'deki gelişmeler arasına farklı bir çizgi çizmek zorundayız. Elbette bu bölgesel farklılık, örgütlenme çalışmalarına da yansıyor. Yıldıztepe ana başlığında toplamış olsak da ona eklemlenmiş Büyükdere, Gültepe, Meşelik, Göztepe mahalleleri şehrin çeperine yapışıp kalmış; yol, su, çöp toplama gibi vasat belediye hizmetlerinin bile ulaştırılmadığı mahrumiyet bölgeleri bir bakıma. 1980 Bahar'ı itibariyle Nurdan'ın bölgeye dair izlenimlerinden kısa bir alıntı, durumu anlatmaya yeter de artar bile... "Mesela gecekonduyu ilk defa burada gördüm; tuvaletleri, çukur kazılıp üstüne tahta çakılarak yapılmıştı, böyle bir tuvalete ilk defa girdim, sokaklar desen çamur içindeydi..." Bu nedenle devrimcilerin Yıldıztepe ve civarında yaşayan halkın bu somut taleplerine sahip çıkmalarıyla birlikte, hem bu çalışmalara hem de devrimci faaliyetlere halktan insanların da seferber edilmesi daha hızlı bir süreçte gerçekleşiyordu. Elbette bunların yanı sıra buradaki nüfusun çoğunluğunun Alevi, önemli bir kısmının da Kürtlerden oluşması, uzun yıllar mezhep ve etnik ayrımcılığına uğratılmış bu kesimlerle kucaklaşmayı daha da mümkün hâle getiriyordu.

"Ailece, Seyitgazi'nin Kesenler köyünden gelip Yıldıztepe'ye yerleşmiştik. Bulgaristan göçmeni olan anne tarafımda Alevilik var. Ablam Nagehan ilerici görüşlere sahipti, ben de ondan etkilendim, herhangi bir ayrımcı düşünceye sahip değildim, sorunlarımızın ortak olduğunun farkındaydım. Lisedeyken sosyoloji derslerinde İGD'lilerle tartışırdık. Bana göre Türklerle Kürtler bir arada yaşamalıydı ve sorunlarını hep birlikte aşmalıydı. Tabii mahallede bu sorun özellikle devrimci faaliyetlerle birlikte aşıldı, örnek bir dayanışma hayata geçirildi."

Cemil Karataş, sözünü ettiği lise yıllarında iyi bir atletti. Atletizme olan yatkınlığını

İlkokul yıllarına bağlıyor Cemil;

"Bizim köyde okul yoktu 7 km uzaklıktaki Seyitgazi'ye otobüsle gider gelirdim. Bazen okul dönüşü köyün otobüsünü kaçırdığım olurdu, o zaman tek başıma yürümek zorunda kalırdım. Yol üzerinde mezarlık vardı, onun yanından geçerken koşmaya başlardım, korkardım çünkü. Ortaokul zamanı ailecek Eskişehir'e, Yıldıztepe'ye taşınmıştık. Mahallede arkadaşlarla top oynar, Bademlik'ten Büyükdere'ye doğru koşardık. Orada spor yapan havacı askerler de olurdu, bir gün bunların başındaki

astsubay yanımıza geldi, aranızda en iyi koşan kim, diye sordu. Arkadaşlar beni gösterdiler. Hadi sen de gel bakalım dedi, gittim askerlerle birlikte yarıştım, hepsini geçip birinci geldim. Sonra baktım, askerlerin ayaklarında spor ayakkabılar vardı, benimkilerse iskarpindi. Atletizme başlayışım böyledir."

Pistlere fırtına gibi giren Cemil, 1.500 metrede Türkiye dereceleri yaptı. Konya'da düzenlenen Okullararası Atletizm Şampiyonası'na, öğrencisi olduğu Eskişehir Ticaret Lisesi adına katıldı ve yıldızlar kategorisinde 5.000 metre kros yarışında birinci oldu. Daha sonra Eskişehirspor atletizm takımına giren Cemil; İzmir'de kapalı salon yarışmalarında 1.500 metre gençler Türkiye ikincisi oldu. Yine Eskişehir Atatürk Stadyumu'nda yapılan yarışlarda da 3.000 metrede Mehmet Yurdadön'ün arkasından Türkiye ikincisi oldu. Bu yarıştan sonra atletleri teşvik için verileceği söylenen madalyaları bazı federasyon yetkililerinin satıp paraları yedikleri haberleri duyulunca, spordan soğuyan Cemil atletizmi bıraktı.

"Atletizmi bıraktım ama sonraları da faydasını gördüm, artık devrimci olduğum yıllardı; Kızıldere'nin yıldönümü nedeniyle 1979'un 30 Mart'ında Akarbaşı'nda bir korsan koymuştuk, aniden bir polis aracı geldi, baktık trafik polisi, pek aldırış etmedik ama anons edip ekipleri çağırmış, onlar gelince dağıldık kaçmaya başladık. Ben Odunpazarı yokuşuna vurdum koşuyorum, o sıralar polislerde Renaultlar vardı, bunlardan biri peşime düştü, son gaz geliyor, daha doğrusu yokuş yukarı gelemiyordu, bense hızımı artırıp gözden kayboluverdim."

Ablası Nagehan'dan etkilenen Cemil de devrimci faaliyetler içinde yer almak ister ve önce eğitim çalışmalarına ve seminerlere katılır. O yıllar için gençlerin devrimcileşme süreçleri epeyce hızlı yaşanırdı, nitekim Cemil de bir süre sonra kendini mahalle örgütlülüğünün gençlik kesimindeki devrimci faaliyetleri içinde buluverdi. "Bir ara Yıldıztepe Kültür ve Dayanışma Derneği'nin başkanlığını da yaptım, sanırım 1978 yılıydı. Yönetimde benimle birlikte Zeynel Dinçer, İsmail Gültekin, Rasim Baştepe gibi arkadaşlar vardı.

Dernek, legal faaliyetlerimizin bir çatısıydı, seminerler verilir TİB Yayınları birlikte okunurdu. Tabii bu arada mahalle sorunlarının tartışıldığı toplantılar da düzenlenirdi. Mahalle birimlerinin katıldığı bu toplantıları bize yakın olan ailelerin

evlerinde yapardık. Bu toplantılar aslında mahalle komitelerinin dinamiklerini oluşturdular.

Mahallemizin çöplerinin toplanması sorunu vardı; sokaklarda çöplerin bırakılacağı bidon, konteyner vb yoktu. Yıldıztepe'den geçip Seyitgazi'ye giden yolun, Akarbaşı'na doğru askerî lojmanların bulunduğu kısmında asfalt bozuktu. 1979 yılıydı, Belediye Başkanı AP'li Hicri Sezen'di. Yıldıztepe'yi solcu bildiklerinden belediye bizim mahalleyle ilgilenmezdi. İşte bu bozuk yoldan geçen araçlar toz kaldırır, bu yüzden insanlar evlerinin pencerelerini açamazlardı. Yolun yapılması için belediyeye başvurduk, sonuç alamadık. Sonra, mahalle halkından kadınlar ve çocuklarla birlikte 40 kişilik bir grup olarak valiyle görüşmek istedik yanımızda Gültepe muhtarı Naci Akyol, Yıldıztepe muhtarı Muharrem de vardı. İsteklerimiz sadece yolun yapılması değil, çöplerimizin toplanması, yetersiz gelen şebeke suyunun bütün sokaklara dağıtılmasıydı ama vali bizi kabul etmedi. Sonunda, yolun bozuk olan kısmını mahallenin devrimci gençleri olarak biz onarmaya karar verdik. Ali Çetinkaya'dan kamyon istedik, babası nakliye işleri yapan Bahar Nakliyat'ın sahibiydi. Kum ve çimentoyu onunla taşıyıp beton kardık ve o yolu onardık. Ali, sempatizan bir arkadaştı, her ihtiyacımız olduğunda kamyonu alır gelir bundan babasının haberi bile olmazdı. Biz yola betonu döktük, tam o sırada Seyitgazi tarafından makam aracıyla vali geldi, şehir merkezine gidiyordu. Onu durdurup geçmesine izin vermedik. Vali, ısrarla ben geçeyim, size söz veriyorum yarın ekipleri gönderip buraya asfalt döktüreceğim diyordu. Biz bunu kabul etmedik ama baktık ertesi gün vali dozerleri göndermiş... bizim döktüğümüz betonu söktürüp yerine asfalt döktürdü!"

Yıldıztepe'nin önemli sorunlarından biri de şehir şebeke suyunun sokaklara dağılımındaki yetersizlikti. Bunun için de devrimciler kolları sıvadılar, suyu olmayan sokaklara kazma kürekle kanallar açtılar, belediyeye gelip suyu bağlamak kaldı. Bu çalışmalara sadece mahalledekiler değil, başka bölgelerden gelen devrimciler de katıldı. Bir yandan türküler söylendi, bir yandan da kadınlar evlerinde demledikleri çayları, yaptıkları yemekleri kapı önlerine çıkarıp dayanışmada bulundular.

"Yıldıztepede bazı çeşmelerde belirli saatlerde Kalabak suyu akardı" diyor Cemil, Kalabak, Eskişehir'in meşhur içme suyu... "Aslında sakalar arabalarıyla gelip su satarlardı ama halk para

verip onlardan almaktansa çeşmeden taşımayı tercih ederdi. Böyle olunca da az sayıdaki çeşmenin önünde kadınlar kuyruklar oluşturur, bu arada sık sık kavgalar da yaşanırdı. Biz mahallenin devrimci gençleri olarak bunlara da tanıdığımız kadınlar aracılığıyla müdahale edip, kavgaları önlerdik."

Henüz şehrin kanalizasyonu Yıldıztepe'ye ulaşmamıştı. Gecekondu usulü yapılaşmada ne yazık ki evlerin hepsinin foseptik çukuru yoktu. "Biz halk arasında gönüllülük temelinde bunu da örgütledik ve çukuru olmayan evlere foseptik çukuru açılmasını sağladık. Bahçe duvarı örülecekse onu da yapıyorduk. Çalışanların çoğu inşaat işçisi olduğu için elleri bu işe daha yatkındı. Ben de inşaatlarda amelelik yapıyor harç karıyordum hatta ihtiyacı olanlara gecekondu da yaptık biz 1979'da. Kavaklığın orada Hakkı Bakkal'ın arka tarafındaki boş araziye kerpiçten, tuğladan, briketten gecekondu evler yaptık. 11-12 arkadaş kadardık, her gece birini tamamlayıp, kira ödeyemeyecek durumda üç aileye verdik onları."

Devrimcilerin mahallede hayata geçirdiği bu dayanışmadan daha önce Ali Paşa da söz etmiş, memleketten gelip buraya yerleşen halasının oğlunun evinin de bu dayanışma ruhuyla yapıldığını anlatmıştı.

Emek üzerinden yaratılan bu dayanışma güzeldi de inşaat malzemeleri nasıl sağlanıyordu peki? "Kamyonu, Bahar Nakliyat'ın oğlu Ali getirir demiştim ya işte onu alır 33 Evler'e gider, daha önceden yerlerini saptadığımız MHP'lilerin inşaatlarından alır gelirdik çimento, tuğla vb gibi malzemeleri..."

Cemil'e göre mahallede çözemedikleri tek sorun, ekonomik sorundu; diğerleri ortaklaşa ve dayanışma gücüyle ama devrimci bir anlayışla halledilebiliyordu.

"Mahalleliden yardım toplayarak bunu aşmak zordu, çoğu inşaatlarda mevsimlik işçi olarak çalışan yoksul insanlardı, gençlerin çoğu işsizdi. Özellikle Büyükdere ve Meşelik Mahalleleri biraz daha uzakta kaldığı için koşulları Yıldıztepe, Gültepe ve Göztepe'ye göre daha ağırdı ama iyi bir dayanışma oluşmuştu bu dört mahalle arasında."

Anlaşılacağı üzerine bölgenin sorunları çoktu ve devrimciler, yerel ve merkezî yönetimin yerine getirmediği hizmetleri mahalleliyle birlikte yarattıkları dayanışma dinamiğiyle çözmeye çalışıyorlardı. Tabii bütün bunların üzerinde can güvenliği so-

runu vardı. Özellikle Maraş 1978 Katliamı'ndan sonra bölgede yaşayan Alevi halkın duyarlılığı daha da artmış, devrimcilere daha fazla omuz vermeye başlamıştı. Zaten yukarıda Cemil'in sözünü ettiği komiteler, daha önce Mehmet Kömür'ün de dile getirdiği Direniş Komitelerinden başka şeyler değildi. Nitekim 1979 yılında Ali İhsan Güneş'ten sonra Yıldıztepe Kültür ve Dayanışma Derneği'nin başkanlığını yapan Ali İhsan Akyol da bunu tekrarlıyor.

"Halkla yapılan toplantılar sonucunda, faşist saldırılara karşı kendi savunmasını yapmak, sorunlarını çözmek ve yönetmek amacı ile Yıldıztepe, Gültepe, Göztepe, Büyükdere Mahallelerini temsil eden Direniş Komitesi oluşturulmuştu. Komite sık sık toplanıyor ve mahallelerin genel sorunlarını büyük meydan toplantıları ile halkla tartıştıktan sonra uygulamaya geçiliyordu. Mesela o dönem için çamurlu yollar, çöplerin toplanmaması, sağlık sorunları önemliydi. Bunlar için çözümler yaratılıyor, ayrıca kimsesiz ve yoksul ailelere imece usulü kışlık yakacak ve yiyecek toplanıyor, çocuklarına eğitim desteği sağlanıyordu."

Bölge Direniş Komitesinin örgütlenme tarzını, hatırlarsanız daha önce Mehmet Kömür şöyle anlatmıştı:

"Komitelerde yer alanların hepsi halktan insanlardı, bu komiteler kendi sorunlarını, mahalle sorunlarını, neler yapacaklarını, kendileri tartışıyorlardı. Bu komitelerin üzerinde kendilerine Devrimci Yolcu diyen insanlar vardı, hepsinin üzerinde de bu alt komitelere politik anlamda yön veren bir komite daha vardı. Yani Yıldıztepe, Göztepe, Gültepe, Büyükdere mahallelerindeki komite yapılanmaları ayrı ayrı böyleydi, mahalle komitelerinin üstünde de onları birleştiren bir üst komite vardı."

Halkın sorunları dayanışma yoluyla ve imece usulüyle karşılanmaya çalışılırken tabii bölgenin savunulması için araç ve gereçlerin sağlanması için de zaman zaman durumu biraz daha iyi olanlardan yardım toplanıyordu. Bu yardım kampanyalarını yürütenlerden İbrahim Efe'nin şu tanıklığı önemli.

"Evlerden yardım toplarken bir polisin de kapısını çalmıştık, çıkarıp 50 lira verdi; çocuklar, bu parayı faşistlere karşı mermi alın diye veriyorum demişti. Bu polis Pol-Der üyesiydi."

O yıllarda yaşanan saflaşma toplumun her kesimini kapsamaya başlamıştı. Kavga ve çatışmalarda nasıl Pol-Bir'liler faşistleri kolluyor, gözetiyorsa, Pol-Der'liler de devrimcilere

arka çıkmaya çalışıyorlardı ama elbette onların işi Pol-Bir'lilere göre daha zordu. Ne de olsa devletin polisi devlet düşmanlarına karşı acımasız olmak durumundaydı(!). Yine de yapılabilecek bir şeyler oluyordu. Hatırlarsanız, Nurettin, yanında iki kişiyle Odunpazarı Bahçeli Kahvehane'de kalabalık bir faşist grubun saldırısına uğramış, onları oradan Pol-Der'li polisler çekip almıştı.

Bir başka gün Eskişehir DMMA önünde faşistlerle bir kavga olmuş, devrimci öğrenciler topluca gözaltına alınıp Emniyet'e götürülmüşlerdi, oradaki dayak faslından sonra yaklaşık elli kişi, Emniyet binasının üst katlarında bir odaya kapatılmıştı. Bunun üzerine devrimciler, marşlar söyleyerek, kapıyı yumruklamışlar, bir bakıma Emniyet'i taciz ederek o gece onlara rahat vermeyeceklerini göstermişlerdi. Sonunda beşerli onarlı gruplar hâlinde karakollara dağıtıldılar. Bu gruplardan birine Kurtuluş Karakolu düştü. Karakolun önünde polis minibüsünden inen devrimcileri, Pol-Der'li karakol polisleri kapıda karşıladılar, hoş geldiniz diyorlardı, merak etmeyin rahat bir gece geçireceksiniz burada... Gerçekten öyle oldu, nezaretin kapısı hiç kapanmadı, yakınlarda bir yerlerden ekmek arası köfte söylendi ve sabaha kadar birlikte türküler söylendi.

"Namluların gölgesindeki seçim aldatmacasına hayır!"
"Tek yol – tek alternatif halkın kendi iktidarıdır!"

3 Eylül 1979 tarihli *Devrimci Yol* dergisinin 30. sayısı bu başlıklarla çıkmıştı. Ülkenin gündemi 14 Ekim 1979'da yapılacak Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme ve çeşitli nedenlerle boşalan Konya, Manisa, Edirne, Muğla ve Aydın illerine ait 5 milletvekili seçimlerine kilitlenmişti. Seçimler ilk bakışta ülke yönetiminde pek belirleyici bir özelliğe sahip değilmiş gibi görünse de işin aslı öyle değildi. Halkın büyük umutlarla destekleyip iktidara getirdiği Ecevit'in CHP'si, emperyalizmin IMF politikalarının yörüngesine girmiş ama yine de sermaye çevrelerine yaranamamıştı. Nisan 1979'da TÜSİAD'ın gazetelere verdiği çarşaf ilanlar, ortalığa konuşur gibi görünüp aslında doğrudan Ecevit hükümetine verilen muhtıralardı. O ilanları Prof. Memduh Yaşa ve Prof. Nevzat Yalçıntaş ile birlikte hazırladıklarını söyleyen Prof. Emre Gönensay, çok sonraları şunları söyleyecekti: "İlanlardaki görüşler, dönemin DPT Müs-

teşarı Turgut Özal'ın mimarlığında Türkiye'de serbest piyasa ekonomisinin devreye girmesinin yolunu açan 24 Ocak 1980 kararlarına temel oluşturdu." Anlaşılan şu ki 24 Ocak ekonomik kararlarının uygulanabilmesi için ülkede istenen siyasi istikrar(!) adına yapılan 12 Eylül faşist darbesine giden yolun taşları, işte TÜSİAD'ın bu bildirileriyle döşenmeye başlamıştı!

Diğer taraftan Ecevit hükümeti 1978 Maraş Katliamı'ndan sonra 13 ilde sıkıyönetim ilan etmek suretiyle zaten ellerini havaya kaldırmak zorunda kalmış; Adana, Ankara, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, Kars, Malatya, Kahramanmaraş, Sivas, Şanlıurfa'dan sonra Nisan 1979'da Adıyaman, Diyarbakır, Hakkâri, Mardin, Siirt ve Tunceli de sıkıyönetim illeri arasına katılmıştı.

İşte böylesi bir ortamda gidilmekte olan 14 Ekim seçimlerine karşı takınılacak devrimci tavır ne olmalıydı?

> Sözde sol ve halktan yana(!) bir iktidar eliyle yürütülen sıkıyönetimin baskı ve yasakları altında yapılacak olan "Demokratik seçim" sahtekârlığına karşı yürütülecek bir boykot kampanyası, faşist baskı politikalarına karşı geniş kitlelerin güçlü ve yaygın bir protesto hareketi olarak ortaya konulabilecektir.
>
> Böyle bir boykot kampanyası yoluyla burjuvazinin sıkıyönetimi altındaki sahte "Demokratik seçim" platformunun reddiyesi ve halkın kendi devrimci iktidar alternatifinin vurgulanması açısından, bugünkü koşulların son derece elverişli olduğunu söylemek gerekir. Geçtiğimiz dönem içinde, milyonlarca emekçinin gözünde seçimlerin hiçbir şeyi değiştirmediği, kim gelirse gelsin ülkenin gene büyük para babaları ve emperyalist güçler tarafından yönetildiği en geniş bir şekilde ortaya serilmiştir. Mecliste tezgâhlar kurulmuş, milletvekilleri alınıp satılmış, hükümetler düşürülüp hükümetler çıkarılmış, yeni hükümetler ne derlerse desinler ülke gene bir avuç para babası ve IMF tarafından idare edilmiş; onların emirleri doğrultusunda devalüasyolar-zamlar yapılmış, işçiler-köylüler-memurlar açlığa ve sefalete mahkûm edilmiş ve onların haklarını almak için mücadele etmelerini önlemek amacıyla sıkıyönetimler ilan ettirilmiştir. Milyonlarca emekçi bütün bunları öfke ve nefret içinde yaşamıştır. Onlara bu aşağılık düzenden, bu aldatmacalardan, bu yokluk, sefalet ve zulümden kurtulmak için tek yolun şu parti yerine öteki partiye oy vermenin değil, kendi devrimci halk iktidarının kurulması olduğunu anlatmak gerekiyor.
>
> Bunun en doğru yolu ise bütün bu haksızlıklara, bu sömürü zulüm ve baskıya ve bunların üstünde yükseldiği SEÇİM ALDATMACALARINA HAYIR! demekten geçiyor.

Bütün devrimcileri, yurtseverleri ve ilericileri, bütün emekçi halk güçlerini, sıkıyönetim güçleri tarafından yürütülen faşist baskı ve yasaklara karşı bir protesto gösterisi olarak seçimleri boykot etmeye çağırıyoruz.

İşçileri, köylüleri, memurları, gençleri, teknik elemanları, tüm emekçi yoksul halklarımızı seçimleri boykot ederek, hâkim sınıfların tüm faşist baskı ve saldırılarına karşı direnmeye, baskı güçlerinin saldırılarını püskürterek kendi iktidarlarını kurma doğrultusunda direniş komitelerinde örgütlenmeye çağırıyoruz.[8]

Devrimci hareket seçimleri boykot etme çağrısıyla birlikte halka bunun alternatifini de gösteriyor ve onları "Kendi iktidarlarını kurma doğrultusunda Direniş Komitelerine" davet ediyordu. İktidarı ele geçirmenin bir devrim sorunu olmasının yanı sıra kurulacak halk iktidarının çekirdeklerini bugünden filizlendirmeye başlayacak örgütlenmelerdi Direniş Komiteleri. Bu önermenin içini dolduracak ve bir bakıma demokratik devrim programının öncülü sayılabilecek talepler ise başka bir yerde ilan ediliyordu.

"Devrimciler Ne İçin Savaşıyor" başlıklı bu yazı daha sonra bir broşür hâline getirilerek de dolaşıma sokulacaktı.[9]

*Halkın içinde bulunduğu tüm kötülüklerin, yoksulluğun, pahalılığın, işsizliğin, eşitsizliklerin sebebi bugünkü sömürü düzenidir.

*Tek yol halkın kendi iktidarının kurulmasıdır.

*Sömürücü sınıfların egemenlik aracı ve baskı mekanizması olan mevcut devlet yapısı, tüm faşist kurumlarıyla birlikte lağvedilmeli, yerine halkın kendi demokratik egemenliğini getiren organlar kurulmalıdır.

*Ülkemizin emperyalizme bağımlılığına her alanda ve derhal son verilmelidir.

*Demokratik halk iktidarı, ülkedeki büyük toprak mülkiyetine son vermelidir.

*Bütün halkın ihtiyaçlarını gözeten bir merkezî ekonomi politikası izlenmelidir.

*İşçiler, köylüler ve bütün halk için yeterli sosyal haklar ve güvenceler oluşturulmalıdır.

*Kürt halkı üzerindeki bütün baskılar kaldırılarak kendi kaderlerini tayin hakkı kayıtsız şartsız sağlanmalıdır.

İşte devrimciler bütün bunlar için savaşıyorlar!

Gerçekte bu savaş, yokluk, acı, sefalet içinde inleyen bütün bir halkın savaşıdır.

8. *Devrimci Yol* dergisi, Sayı 30.
9. *Devrimci Yol* dergisi, Sayı 31.

Yolsuz, doktorsuz, ilaçsız, okulsuz köylerin, karanlığa terk edilmiş milyonlarca topraksız köylünün, fabrikalarda, maden ocaklarında, inşaatlarda ve her türlü sağlık koşullarından yoksun olarak boğaz tokluğuna çalıştırılan, Alman kapılarında süründürülen işçilerimizin, yeterli okuma ve çalışma imkânlarından yoksun gençliğimizin, bu düzende iki kere ezilen kadınlarımızın kısacası bütün bir halkın barış, özgürlük, kardeşlik ve eşitlik içinde yaşayacağı aydınlık bir geleceği yaratma savaşıdır.

Sömürücüler ve uşakları bir avuçtur.

Biz ise milyonlarca işçi, milyonlarca köylü, milyonlarca genç ve milyonlarca emekçiden oluşan bir halkız.

Onlar, bir avuç sömürücünün saltanatını sürdürmenin kavgasını veriyor.

Biz ise haklıyız. Bir avuç zorbanın saltanatı yerine bütün emekçi halklarımızın kurtuluşu için savaşıyoruz.

Bunun için bugünkü sömürü ve zulüm düzenini, bir avuç sömürücünün ve onların uşaklarının başına yıkacağız; Barışın, eşitliğin, kardeşliğin, özgürlüğün egemen olacağı bir düzeni, yani sömürücülerin saltanatı yerine halkımızın kendi iktidarını mutlaka kuracağız.

Zafer mutlaka halkın olacaktır.

FAŞİZM YENİLECEK - HALK KAZANACAKTIR!

14 Ekim 1979 seçimleri sonuçlarına göre Cumhuriyet Senatosu üyeliklerinin 33'ünü AP, 12'sini CHP, 4'ünü MSP ve 1'ini de MHP aldı. Ecevit hükümetinin kaderini belirleyen 5 eksik milletvekillinin tamamını ise AP kazandı.

Seçimlere katılım sayısı 1977 seçimlerine göre 1 milyon azaldı. AP oylarında ciddi bir artış olmadı. Toplam sağ oylarda da artış görülmedi. CHP ise 1 milyona yakın oy kaybına uğradı.

Bu sonuçlar üzerine Başbakan Ecevit, 16 Ekim'de istifa etti, yerine MSP ve MHP destekli Demirel azınlık hükümeti kuruldu. Türkiye'yi 12 Eylül'e kadar bu hükümet yönetecekti.

Devrimci Yol dergisi seçim sonuçlarını şöyle değerlendiriyordu:

Bu göstergeler, hükümetin sağ tutumuna karşı halkın bilinçli ve güçlü bir protesto hareketidir.

Boykot kampanyamızın etkisi, her şeyden önce siyasal bir kitle gösterisinden beklenen bir etki olarak ele alınmalı ve boykotun siyasi etkisinin üzerinde durulmalıdır. Kampanya sırasında devrimciler örgütlülüklerinin elverdiği ölçüde bütün ülkede eylemlilikler hayata

geçirdiler. Yüzbinlerce bildiri, özel sayı, el ilanları dağıtıldı, yüzbinlerce afiş ve pullamanın yanı sıra pankartlar asıldı, duvar yazılamaları yapıldı. Mahallelerde kahve konuşmaları, ev toplantıları, gösteriler yapıldı. Kasabalar ve köyler dolaşılarak boykot çağrısında bulunuldu, halkla sohbet toplantıları düzenlenerek boykotun amaçları ve devrimcilerin önerileri halka anlatıldı. Direniş komitelerinde örgütlenmeye çağırıldı. Yeni direniş komiteleri oluşturuldu. (...)

Boykot kampanyasının ülke çapındaki siyasal etkisinin en somut göstergesi ise düzen partilerinin ve politikacılarının boykota karşı yürüttükleri karşı kampanya oldu. Boykotu amacından çarpıtmak ve etkisini kırmak için gazetelerde, radyo ve televizyonda sürdürülen iftira ve karalama kampanyasının şiddeti bile boykotun siyasal etkisini göstermesi bakımından anlamlıdır. (...)

Elbette bu boykot kampanyası doğrultusunda hayata geçirebildiklerimiz, ancak kendi örgütlülüğümüzün imkân verdiği şeyler olmuştur. Bu da bizim açımızdan kendi eksikliklerimizi ortaya çıkarmıştır. Burjuvazinin çarpıtma ve saldırıları karşısında yeterli araçlara sahip olamadığımız ve bunlara karşı etkili bir çaba ortaya koyamayışımız da üzerinde durulması gereken bir başka önemli eksikliğimiz olmuştur.[10]

Buradaki "Burjuvazinin çarpıtma ve saldırıları karşısında yeterli araçlara sahip olamadığımız" cümlesi bir özeleştiriyle birlikte konuyla ilgili yeni bir hamlenin habercisiydi de...

Faşizme karşı mücadele yükselirken sol kesimlerin ve özellikle CHP tabanının üzerinde etkili olan *Cumhuriyet* gazetesinin yaşananları okuma anlayışı sağ-sol çatışmasına çakılıp kalmış ve gazete bu yayın politikasıyla düzen savunması hattına çekilmişti. Devrimci hareket mahallelerde, fabrikalarda, okullarda aktif savunma çizgisini Direniş Komiteleri örgütlenmeleriyle ülke genelinde faşizme karşı bir direniş cephesi oluşturmaya yönelik adımlar atarken, *Cumhuriyet*'in bu çizgisi ideolojik bir engel oluşturmaya başlamıştı. Böylece 1978 yılında gazeteyi boykot kampanyası gündeme gelmişti. Kampanyanın amacı gazeteyi hizaya çekmekten çok teşhir etmek ve kitlelere halktan yana bir yayın organının nasıl olması gerektiğini anlatmak şeklindeydi. *Devrimci Yol* dergisinin 1978 Eylül ayında yayınlanan 22. sayısında "*Cumhuriyet* gazetesini Boykot" kampanyası duyuruldu. "Objektif olma niteliğini tamamen kaybetmiş, taraflı ve gerici yayın politikasını protesto etmek amacıyla 25 Eylül tarihinden başlayarak şimdilik 15 gün süreyle boykot kampanyası başla-

10. *Devrimci Yol* dergisi, Sayı 32.

tıyoruz" diye başlayan açıklamanın son bölümünde şu talepler dile getiriliyordu:

> • Olaylar ve haberler çarpıtılmamalı ve objektiflik ilkesine uygun olarak yayın yapılmalıdır.
> • Buna uygun olarak sol gruplar arası taraf tutucu, solu ve devrimci mücadeleyi kötüleyici bir yayın yapılmamalıdır.
> • Genelde emekçi halkımızın çıkarlarını güden demokrat bir çizgi, hükümetin sağ politikalarına paralel yayın yapma amacıyla terk edilmemelidir.

Boykot etkili olarak hayata geçirildi ve bu süreçte *Cumhuriyet*, önemli ölçüde tiraj kaybına uğradı.

Aslında bu boykot kampanyasıyla başlayan süreç, emekçi halkın sesini duyurabilecek bir günlük gazetenin gündeme getirilmesi ve 26 Aralık 1979'da yayın hayatına başlamasıyla *Demokrat* gazetesinin yaratıcısı oldu.

Herkes bilir ki bu topraklarda söylenen türküler, ne yaşandıysa onları dillendirir, sadece dillendirmekle kalmaz, belgelendirir; yani sözden söze, sazdan saza alır onları o kuşaktan bu kuşağa taşır, aktarır, inceden dersler verir, hesap sorar, dinleyeni de söyleyeni de ortak duygularda buluşturur.

> Düzen bozuk ortam kara
> köylü işçi düştü dara
> halk isterse iktidara
> gelir Karaoğlan gelir

Bülent Ecevit'in halk tarafından umut olarak görüldüğü yıllarda bu dizeleri dile getirerek onların duygularına tercüman olan Ozan Feyzullah Çınar, 1979 yılında tezenesini sazına başka türlü vurup şunları söyleyecekti:

> Belki bugün belki 80 yılında
> iktidar olmaya halkım geliyor
> insanlık izinde devrim yolunda
> iktidar olmaya halkım geliyor

Koç kıl keçi çıktı anahtar hurda
kırat kuyruğunu kaptırdı kurda
altı oktan fayda gelmez bu yurda
iktidar olmaya halkım geliyor

O tarihlerde yüreği solda atan pek çok insanın duygusunu, Feyzulah Çınar, "iktidar olmaya halkım geliyor" deyişiyle dile getiriyordu bu kez. Üstelik 14 Ekim seçimlerinde Fatsa'da belediye başkanlığı seçimini devrimcilerin adayı Fikri Sönmez kazanmıştı ve orada yerel düzeyde halk kendi sorunlarını kendi seçtikleri ve içlerinde yer aldıkları komiteler aracılığıyla kendileri çözmeye başlamıştı artık.

Devrimci Yol dergisi 14 Ekim ara seçimlerini boykot etmeyi önerirken, aynı tarihte yapılacak yerel seçimlerde devrimci-demokrat adayların desteklenmesinin uygun olacağı önerisini de yapmıştı. Yerel yönetimlerin farklı özellikleri dikkate alınarak yapılan bu öneri çerçevesinde Devrimci Yol taraftarları, Fatsa'da bağımsız devrimci adayı desteklediler.

Fikri Sönmez ve devrimciler, Fatsa'da halkın ihtiyaçlarını hiçe sayan karaborsacılara, istifçilere, sömürücülere karşı mücadele etmekteydiler zaten ve bu mücadele halk tarafından da desteklenmekteydi.

Fikri Sönmez'i belediye başkanlığını kazanmada en güçlü aday hâline getiren özelliklerinden birisi, onun yürüttüğü dirençli ve kararlı devrimci mücadelesiydi. Emperyalizme, faşizme karşı, bağımsızlığı ve demokrasiyi savunan, sömürüye karşı, insanın insanı sömürmediği bir düzeni özleyen Fikri Sönmez'in belediye başkanlığını kazanmasında belirleyici olan bir diğer özellik ise "Belediyede halkın söz ve karar sahibi olmasını" istemesidir. Devrimcilerin temel anlayışı, halkın kendi kendisini doğrudan doğruya yönetmesidir. Halkın sadece oy vermekle sınırlandığı bir anlayış, devrimcilerin demokrasi anlayışıyla bağdaşmaz. Görev yapacakları elbette halk seçmelidir. Ama bu doğrudan doğruya halkın kendi kendisini yönetmesi anlamına gelmez. Demokraside katılım, oy vermekle sınırlanamaz. Seçilenlerle birlikte halk kendi sorunlarını, ülke sorunlarını serbestçe tartışabilmeli ve alınacak kararlara doğrudan katılabilmelidir. Halkla birlikte alınan kararların yürütücüsü olan belediye başkanı ve belediye çalışanları halk tarafından denetlenebilme-

li, eleştirilebilmeli ve yanlış uygulamaları düzeltilebilmelidir. Bunlar yapılmadan yürütülecek çalışmalar ne kadar iyi niyetle yürütülürse yürütülsün, istenen sonuçların alınabilmesi zordur. Bu ancak, halkın yönetime katılmasıyla mümkündür.

Belediye başkanlığını kazanmasına kesin gözüyle bakılan Fikri Sönmez'e ve halka karşı faşist güçlerce sayısız saldırılar düzenlendiyse de seçim sonuçları açık ara Fikret Sönmez lehineydi. CHP adayı Zeki Muslu'nun 1.133, AP adayı A. Rıza Özmaden'in 859 oyuna karşılık, Devrimci Bağımsız aday Fikri Sönmez 3.096 oy alarak Fatsa belediye başkanı seçildi.

Seçimin hemen ertesinde ilk iş; 7 mahallesi olan Fatsa'nın çeşitli özelliklerine göre, 11 birime ayrılması ve her bir birime 3-7 kişiden oluşan halk komitesi temsilcilerinin seçilmesi oldu. Okullara konulan sandıklarda gizli oy açık sayım ilkesiyle hayata geçirilen bu seçimlerde komitelerin sözcüleri de belirlenmiş oldu. Belediye başkanlığını devrimcilerin adayı kazanmıştı ama belediye meclisi diğer partilerin temsilcilerinden oluşmaktaydı ve orada devrimciler de halk da temsil edilemiyordu. Bu nedenle belediye faaliyetlerinin devrimci bir anlayışla sürdürülmesinde bu komiteler aracılığıyla halkın oluşturacağı baskı ve denetim önemliydi.

Mahalle komitelerinin sözcüleriyle birlikte ilk toplantıda Fatsa sokaklarının çamurdan kurtarılması anlamına gelen bir "Çamura Son" kampanyası başlatılması kararı çıktı. Artık iş hep birlikte kolları sıvamaya kalmıştı.

Nisan 1980'de Fatsa'da "Halk Kültür Şenliği" düzenlendi. Şenlik, Fatsa halkı ve belediye meclisinin aldığı kararla hayata geçirildi. Şenliğe birçok devrimci, demokrat, ilerici sanatçı ve aydın katıldı. Gülten Akın, 6 Mayıs 1980 tarihli *Demokrat* gazetesinde şenliğe dair tanıklığını şu satırlarla düşüyordu:

> *Sergilerin açılışına gidilmesi düşünülüyordu. Haber geldi ki, halk sergileri kendisi açmış, tören mören aldırmadan. Bir sinemanın üç katının girişlerinde sergilenmiş fotoğraflar, resimler, şiirler, karikatürler büyük bir ilgiyle seyrediliyor... İlk 2 günde 70.000 kişinin şenlikleri izlediği saptandı. Etkinliklerden bir bölümü köylere götürüldü... Bu bir eğlence açlığı değil, halkın kendi kültürü doğrultusuna bilinçli olarak sahip çıkmasıydı.*

5 Mayıs tarihli *Demokrat*'ta da Can Yücel'in Fatsa'sı vardı:

Yerel yönetimler, hem birimlerinin küçük olması dolayısıyla (...) hem de devrimi bir süreç değil, bir an olarak görme yanılgısını saf dışı etme bakımından elverişli ortamlar oluşturuyor. Öte yandan sınıf çözümlemesinde, analizinde devrimsel eylemi meçhul bir ileri tarihe erteleme sonucunu doğuracak toptancılıklara sapacak yerde, yerel toplumu oluşturan halk katmanları arasında çelişkileri gözardı etmeden buluşma noktaları bulmak, ittifaklar oluşturmak mümkün oluyor. Nitekim Fatsa'da köylü, devrimci, işçi ve esnaf arasındaki birlik böylesi bir birlik. Bu birlik toplumun devrim doğrultusunda değişmesinden yararlanan ve yararlanacak olan halkın, böyle bir değişmeden zarar göreceklerin, yani sömürücülerin karşısındaki birliği. Onun içindir ki, bakkala gidip satın aldığınız cigaranın parasını vermeye davrandığınızda, bakkal 'Siz şenliğimizin konuğusunuz, sok bakalım paranı cebine!' diyor.. Bu toplu kaynaşmanın bir başka sonucu da kadın-erkek, yetişkin-çocuk arasındaki çelişkilerin sağlıklı birleşimlere doğru götürülmüş oluşu. Gayrı, çocuk da, kadın da erkek karşısında erkin. Kişilik sahibi, çünki devrime sahip çıkmış. Kadın kocasının karşısında elpençe divan durmuyor, ne de çocuk babasının karşısında iki büklüm. Devrim yolunda hepsi yan yanalar çünkü. O güzelim çocuk korosunun başarısı bu yüzden. Bacıların konukları yolda çevirip, hanelerine konuk gelmişcesine dostça elimizi sıkmaları bu yüzden.

Fatsa'da yeni bir yaşama örneği oluşuyor, yeni bir üretim biçimine doğru ve buna paralel yeni bir kültür, yeni bir ekin elbet.

"Gül'ü de var mı?"

İşte o günlerde Eskişehir'in Yıldıztepe'sindeki kahvehanelerden birinde Mehmet Kömür, elindeki *Demokrat* gazetesinin sayfaları arasında dalıp gitmişti; "Fatsa şenliklerinin haberi vardı gazetede, arka arkaya 3 gündür yayımlanıyordu. Mahalle sorumlusu arkadaş da yanımdaydı, elini boynuma attı, ne düşünüyorsun vatandaş dedi, bir şenlik de biz yapalım dedim, nasıl olacak dedi, bilmem ama bir şeyler yapalım dedim." Sonra bu konu mahalle komitelerine götürülüp orada tartışılır, ortaya atılan fikirler içinden biri ağır basar. Yoksulluktan ya da memleketten yeni geldikleri için birçok çocuğun sünnet olamadığı anlaşılır ve 1980'in Eylül ayının ilk haftasında "Sünnet Şöleni" yapılmasına karar verilir. Bu şölenin hazırlıklarına ve hayata geçirilmesine dair neler olup bittiğine gelince... Ama ondan önce sırada bekleyenler var.

Görüldüğü gibi Fatsa rüzgârının yarattığı heyecan o günlerde ülkenin dört bir yanında hissediliyordu. Bu rüzgârı hissedenler sadece devrimciler, aydınlar ve emekçi halk değil, iktidar ve onun gizli odaklarıydı da. Fazla zaman yitirmeden harekete geçtiler, 1980 Mayıs sonu Çorum'da Maraş olaylarının tekrarı tezgâhlandı, onun hemen ertesinde hükümetin başı Demirel, asıl hedef olarak Fatsa'yı işaret etti, oradan yükselecek dumanlar kısa süre içinde yayılarak ülkenin tamamını karartacaktı.

Biz Eskişehir'e dönüp 1979 Sonbahar'ından yolumuza devam edelim.

Yıldıztepe ve çevresindeki mahallelerde yapılan çalışmalar, işin içine kadınların katılmasıyla daha da yaygınlaştı. Önce şehir merkezinden bölgeye gelip mahalle kadınlarıyla ilişkiler geliştiren gençlik ve öğretmen kesiminden kadın arkadaşlar, özellikle 1979 yılı sonlarında bölgede yerleşik bir çalışma içine girdiler. Onların bölgede yaptığı çalışmaların bir kesitini biz Nurdan aracılığıyla aktarmaya çalışacağız. Ancak onun bölgeye gelmesine biraz daha zaman var. Çünkü 1979 Yaz tatili için kısa bir kaçamak yapmak üzere gittiği Balıkesir'deki ailesinin yanında bırakmıştık Nurdan'ı.

Balıkesir Kepsut'tan gelip Akademi'ye kayıt yaptırdığında, bir an önce okulunu bitirip kendine güzel bir gelecek sağlama hayalleri olan Nurdan Deliorman artık değişmiş, siyasi bilinçlenme düzeyiyle birlikte aldığı görevler de artmaya başlayınca kafasındaki bireysel kurtuluş düşüncesinin yerini "Hep birlikte kurtuluş" için Devrimci Yol saflarında mücadele etme fikri almıştı. Ailesinin yanından Eskişehir'e döndüğünde Nurdan öğrencilik ilişkilerini askıya çekti, doğru dürüst sınavlara da girmiyordu. Artık onu bekleyen süreç profesyonel devrimcilikti.

"Artvinli iki kardeş Nilgün ve Neşe, Tepebaşı'nda bir ev tutmuşlardı, arada onların yanında kalıyorduk, ev Tepebaşı'yla Çukurevler arasında sınırdaydı. Yurtlardan sürülen faşistler Çukurevler'de toplanır, polis korumasında bölgedeki okullara dağılırlardı. Yani evin arka sokağı faşistlerin denetimindeydi, bazen pencerenin önünde ateş ederler, arka tarafa bakan yerden yüksekte olan küçük pencereden içeri el feneriyle ışık tutarlardı; bunlara pek aldırmazdık ama tuvalet bahçedeydi, korka korka giderdik. Kızlar bu evi önce okula yakın diye tutmuşlar, sonra da arkadaşlar aman çıkmayın mevzi olsun deyince de ev boşal-

tılmamıştı. İşte bu 'mevzi' konumundan dolayı zaman zaman evde nöbet tutulduğu olurdu.

Tepebaşı genel olarak devrimcilerin denetimindeydi ama burada Yıldıztepe'deki gibi bir halk çalışması yoktu daha çok tek tek kurulmuş ilişkiler vardı. Kapı kapı dolaşıp dergi satmak, bağış toplamak, geceleri yazılamaya çıkmak... o vakte kadar çalışma biçimimiz buydu. Ancak ben Tepebaşı'ndan ve okuldan ayrıldıktan sonra burada bölge çalışması yapan arkadaşlar ilişkileri biraz daha yaydılar. Ben yerleşik insanlardan Mehmet Abi ve Sultan Abla'yı tanımıştım orada..."

Nurdan, Sultan ablasıyla bir daha 12 Eylül sonrası kaçak günlerinde görüşebilecekti. Çalıştığı bölge ve civarında sığınma koşulları tükendiğinde, yanında bir arkadaşıyla birlikte karlı bir kış günü onun kapısını çaldığında...

"Bu arada okullara kayıtlar başlamıştı, yeni öğrenciler geliyordu. Hepimiz yeni ilişkiler yaratmak, gelenlerin içinden bize yakın olanları bulmak için okul çevresinden ayrılmıyorduk. İçlerinde Devrimci Yolcu olanlar varsa önceden haberdar oluyorduk. Ayşegül'ün geleceğini bana söylemişlerdi. Bir gün yurda gittiğimde bizim arkadaşların yanında yeni gelmiş kız öğrencileri gördüm. Yanlarına gidip tanıştım; Sultan, Serpil, Ayşe... Ayşe adını duyunca 'gül'ü de var mı' diye sordum, o da var dedi, sanki bir parola gibiydi... O an, aramızda hem örgütsel ilişkinin hem de yıllarca süren dostluğun başlangıcı olmuştu.

Artık yeni bir örgütlenme biçimine geçiyorduk, her birim kendi içinde örgütleniyordu. Ben hukuk komitesindeki görevimi devretmiş, 5-6 kişiden oluşan gençlik örgütlülüğü komitesinde yer almıştım, yeni sorumlumuz Turgut'tu. Haftalık, aylık programlarımız vardı, onları hayata geçiriyor, hemen her hafta bir korsan miting yapıyorduk. Acemiliklerimiz çoktu... Örneğin Odunpazarı'nda korsan yapıp, sonra otobüse binip yurda geliyorduk. Bir defasında yurt durağında otobüsten inerken polis bizi toplamıştı. Bir gün otobüste korsan gösteri yapacaktık. Baktık otobüste polis var ama Ayşegül aldırmayıp konuşmasını yaptı, sonra ben slogan atmaya başladım, bizimkilerden çıt çıkmadı. Polis herhalde bundan cesaret alıp Ayşegül'le beni tutmaya çalıştı, otobüsten dışarı kendimizi zor attık koşmaya başladık, polis de arkamızdan atlayıp peşimize takıldı, Bağlar Mahallesi civarındaydık, yakınlarda bir evimiz vardı. Yurtta

kalan arkadaşların kiraladığı bizim de zaman zaman yazılamaya çıktığımızda kaldığımız, malzemeleri koyduğumuz evdi. Polisi atlatıp oraya sığındık."

SEDAT FIRAT
24 Ekim 1979 Çarşamba

Nurdan, Necati Abi'nin kahvehanesini hatırlıyor, hani Tepebaşı'nda, DMMA'nın yakınlarındaki kahvehaneyi... Necati Abi devrimcileri seven, babacan adam... o yüzden devrimci öğrenciler hep orada toplanıyor... o gün faşistler gelip kahvehaneyi basıyor, içerde kim varsa dayaktan geçirip, gidiyorlar... meğer az önce Çukurevler'de toplanıp, ellerinde üç hilalli bayraklarıyla DMMA'yı basmaya giden faşistlerin karşısına devrimciler çıkmış, çatışma olmuş ve Şerafettin Karcı adlı faşist ölmüş, saatler 15.30'u gösteriyormuş... Faşist terör o gün Eskişehir üzerinde gün boyu esiyor, tek tek yakalanan devrimciler dövülüp, yaralanıyor.

Talat, Necati Abi'nin kahvehanesini hatırlıyor; Tepebaşı'ndaki çatışmada bir faşistin öldüğü haberini aldıktan sonra kalkıp gittiği

kahvehaneyi... Faşistler çekilmiş artık oradan, Talat, emekli bir öğretmenle oturmuş sohbet ederken, polisler basıyor kahvehaneyi bu kez... Onu alıp götürüyorlar... Emniyet'te faşistler zaten önceden tanıdıkları Talat Tamyürek'i teşhis edip, ateş eden budur diyorlar... Talat'la beraber 3-4 devrimci tutuklanıp cezaevine gönderiliyor... Talat içlerinden Mustafa'nın adını hatırlıyor sadece...

Nurettin, o akşam Ekrem'in Tayyare Evleri'ndeki evinde olduğunu hatırlıyor... Sonra İbrahim Çeşmecioğlu'nun geldiğini... Çabuk kalkın, Sedat'ı vurdular dediğini... Ekrem'le toparlanıp kalktıklarını, sonra birbirlerine ne yapacağız diye sorduklarını... İbo'nun kendi birimimizde (Gökmeydan) önlem alalım dediğini... Sonra dışarı çıktıklarını hatırlıyor...

Sakarya

GÜNLÜK SİYASİ HALK GAZETESİ

26 EKİM 1979 CUMA

6 SAYFA 250 KURUŞ SAYI: 5950

YIL: 33

SEDEF ABLANIN HAZIRLADIĞI Yaşadığımız günler KÖŞESİ BUGÜN 4. SAYFADA

YİNE ÇATIŞTILAR

- Yenişehir'de bir genç tabanca ile vurularak öldürüldü
- Kurtuluş Mahallesinde bir kahvehane kurşunlandı
- Erenköyde polis minibüsüne bomba atıldı
- Sirintepe'de ÜGD Üyesi bir genç öldürüldü
- Yine Yenişehir'de bir genç tabancayla vuruldu

Eğlence yerleri kapatıldı

YENİŞEHİR'de ECZACILIK ÖĞRENCİSİ BİR GENÇ TABANCA İLE VURULARAK ÖLDÜRÜLDÜ

VENLİK UYGULAMALARI VAM EDEBİLİR,,

Nurdan hatırlamaya devam ediyor... "Arkadaşımızın ölümü hepimizde büyük travma yarattı, gazetelerden, haberlerden du-

yuyorduk ama ilk defa bu kadar yakınımızda hissetmiştik ölümü. Sedat, o günün akşamı Vişnelik Mahallesi'ndeki kahvehaneden çıkıp evine giderken öldürülmüştü. Bu bir yıldırma ve korkutma politikasıydı, faşistlerin görevi buydu, düzeni değiştirmek isteyenleri yok etmek, yıldırmaktı... Ama öyle olmuyor tersine bizim inancımızı öfkemizi daha da artırıyordu."

Sedat Fırat, Vişnelik'te Güven Kıraathanesi'nden çıkmış, ablası Serap'la birlikte evlerine giderken karanlık bir sokakta arkasından yaklaşan bir faşist tarafından ensesinden vurularak öldürüldü. Tarih 24 Ekim 1979'u, saat 20'yi gösteriyordu.

O akşam saat 21.30'da Erenköy Mahallesi'nde polis minibüsü bombalandı, aynı saatlerde Kurtuluş Mahallesi'nde bir kahvehane tarandı, 7 kişi yaralandı. Eskişehir valiliği, şehirde gayriresmî olağanüstü hal ilan etti. Bilecik Söğüt'ten getirilen komandolar, Vişnelik ve Şirintepe Mahallesi'nde devriye gezerken, şehirdeki sinemalar ve meyhaneler kapatıldı.

Sedat, 13 Aralık 1958'de Ankara'da dünyaya geldi, ilköğrenimine Kayseri Yunus Emre İlkokulu'nda başladı, Eskişehir Cengiz Topel İlkokulu'nda bitirdi. Atatürk Lisesi'nden sonra Malatya İnönü Kimya Fakültesi'nde bir yıl okuduktan sonra, yeniden üniversite sınavlarına girerek Eskişehir Eczacılık ve Kimya Yüksek Okulu'nda öğrenci oldu. Babası emekli olduktan sonra ailesi Bursa'ya yerleşen Sedat, Eskişehir'de ablası ile birlikte kaldı. Sedat'ın cenazesi, ailesi tarafından alınıp, Bursa Emirsultan Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Anısına saygıyla...

AHMET ÇINAR
29 Ekim 1979 Pazartesi

Saatler 22.30'u gösteriyordu, o gecenin karanlığı Fevzi Çakmak Mahallesi'ne önce elektriklerin kesilmesiyle geldi, sonra iki faşist kılığında... Devrim Ortaokulu gece bölümü öğrencisi arkadaşımız Ahmet, arkadaşı Hasan'la yürürken, çektiler silahlarını faşistler, Ahmet orada düştü kaldı, Hasan Hira hastanede kurtarılamadı.

Anısına saygıyla...

geliyorum
köpekler gibi acı çekerek
geliyorum
hasretinin gözlerinden öperek! demiştim şu durakta biraz daha kalalım
biraz daha... biraz daha ceplerimde
kelepçesiz ellerim...

Yılmaz Odabaşı

Eskişehir'in yerel gazetelerinden *Sakarya*'da 19 Aralık 1979 Salı günü yer alan haberde şöyle deniliyordu: "Kapalı cezaevinde önceki sabah 06.30'da çay vermek için ön kapıya gelen 5 hükümlü ve 1 tutuklu, gardiyan Osman Çam'a kapıyı açtırarak firar etmek istediler. Gardiyan, tabanca ile yaralandı ancak başka bir gardiyan ön kapıyı kilitleyince dışarı çıkamadılar..."

Haber, "başarısız bir firar girişimi" içeriğiyle doğruydu ama bazı yanlışlar içeriyordu. O tarihte cezaevinde tutuklu bulunan iki arkadaşımız var; Talat Tamyürek ve İlhan Taşkın. Biz onların anlattıklarına kulak vererek olayın nasıl gerçekleştiğini anlamak istiyoruz:

İlhan; "İçerde Devrimci Yolcu ve HK'lılar vardı, firar olayı örgütlendi ama gerçekleşmedi, sadece ağır ceza alanlar katılacak ve kapıdan çıkılacaktı. O sırada Talat da içerdeydi, onun girişimiyle falan dışarıdan yardım sağlandı ama sonuç başarısız oldu" diyor.

Burada yaklaşık bir ay önce başarılı olmuş Artvin Cezaevi firarını hatırlayabiliriz. Aralarında Adnan Keskin'in de bulunduğu 6'sı siyasi 15 kişi tünel kazarak firar etmişti. Keskin, 1980 sonrası Fatsa Devrimci Yol Davası'nda idam cezasına çarptırılacak ama 1987'de Erzincan Askeri Cezaevi'nden yine tünel kazarak 7 arkadaşıyla birlikte kaçıp, faşizmin hevesini kursağında bıraktıracaktı. 2014 yılında Almanya'nın Köln şehrinde geçirdiği bir kalp krizi sonucu yitirdiğimiz Adnan Keskin'i saygıyla anıyoruz.

Talat, esasında firar girişiminin bir ay öncesi için planlandığını ancak haberin sızdığı anlaşılınca iptal edildiğini söylüyor; "İçerde bizim grubun başında ben vardım. İlk işimiz kütüphaneyi düzenlemek olmuştu. Sonra bu kaçış olayı TİKKO falan gibi diğer gruplarla birlikte konuşuldu, baştan beri devrimcilerin ortak eylemi olarak düşünülmüştü zaten. Ben işin organizasyon kısmında vardım ama dışarı çıkacak olanlar ağır cezalı

mahkûmlardı. O sabah kapıaltı basıldı, gardiyanlar teslim alındı, dış kapıya, yola kadar çıkıldı..."

İlhan, Talat'ın anlattıklarını teyit ediyor; "Sabah erkenden, tam gardiyanların nöbet değişimi sırasında içerideki kapılar açılır açılmaz çıktılar, dışarıda arabalar falan bekliyordu, ancak birkaçı ağır hareket edince birlik sağlanamıyor, bu sefer gardiyanları toplayıp gerisin geri içeri girdiler, barikatlar kurulup isyan başlatıldı."

"İsyan başlayınca, sevk olacaksa ezilmeden yapılsın diye garnizon komutanı ve vali yardımcısıyla ben görüştüm" diyor Talat; "Çünkü mahkûmlar benim adımı vermişler, Talat görüşsün diye... Tek başıma pazarlık yaptım bunlarla. Ben de tamam, isyan sona erecek ama arkadaşlarımıza zarar verilmeyecek dedim. Artık mahkûmların tek talebi buydu; firar bitti, herkes döndü, sevk yapılacaksa ringler gelsin, kimseye işkence yapılmasın, zarar verilmesin..."

Cezaevinde firar girişiminde sonra yaşananları ise İlhan'dan dinleyelim: "Daha sonra savcı geldi anlaşma sağlandı, firar girişiminde bulunanlar burada kalırsak bizi ezerler deyip, başta memleketleri olmak üzere başka yerlere sevklerini istediler. Anlaşma üzerine barikatlar kaldırılırken hemen daldılar içeri, herkese tek tek kapıaltına çıkın dediler, çıkmadık. Önce ağır cezalıları çağırdılar, olsa olsa bunlardır firara kalkışanlar diye, tabii sevke gidecekler diye çağırıyorlar, sonra çıkınca hepsini falakaya yatırıp öyle ringe bindirmişler. Aradan yarım saat kadar geçti, sıra arkada kalan bizlere geldi. Biz tek tek çıkmayız dedik, topluca çıktık, kapıaltına soktular odaya, tek tek alıp hücreye atacaklar. Görüş yerinin orada falakaya yıkıp sonra hücreye götürmeye başladılar, Tarsuslu Saffet Fırtına vardı Devrimci Kurtuluşçu, önce onu aldılar, tek diye, o da gitti ama iyice hırpalamışlar, arkasından HK'lı İsmail miydi ne onu aldılar. Baktık içerden gürültü geliyor, onun sesini falan duyduk, bundan sonra kimse tek gitmiyor, alacaksanız bizi topluca alın nereye koyacaksanız koyun dedik. Bunlar, bizi yarmaya kalktılar, biz kenetlendik, öndekilere vurmaya başladılar ama ayıramadılar, baktılar başaramıyorlar bizi hücre gibi bir yere koydular, 40 kişi kadardık... Aşağı yukarı biz o şekilde 50 gün kadar hücrede kaldık, açlık grevi başlattık. O günlerdeydi, bir gün gardiyan Ali İhsan Çimen bize geldi, bu kafayla giderseniz daha çok yatarsınız dedi, ben de ona sen de

bu kafayla gidersen çok yaşamazsın dedim, göreceğiz dedi gitti. Ertesi gün sabah haberleri dinliyorduk, 'Eskişehir'de cezaevi koruma memurlarından Ali İhsan Çimen evine giderken belediye otobüsünde öldürüldü' anonsu geçti. O gün hücrede akşama kadar marş söyledik, slogan attık, yukarıdakiler bizim sesimizi duyunca onlar da slogan atmaya başladılar. O gün gardiyanların hiçbiri hele Gazi falan ortalıkta görünmedi. Sonraki gün özellikle Satılmış gardiyanı gönderdiler. Kapıyı o açıyor, o kapatıyordu.

2 aya yakın hücrede kaldıktan sonra koğuşa gönderilmeden benim Sivrihisar'a sevkim çıktı. Önce hücreleri boşalttılar, hafif cezalıları ilçelere, ağır cezalıları da Afyon gibi yerlere gönderdiler."

Eskişehir Kapalı Cezaevi'nin işkenceci gardiyanlarından Ali İhsan Çimen'in öldürürüldüğü haberi, *Sakarya* gazetesinde "Başgardiyan Ali İhsan Çimen belediye otobüsünde 2 kişi tarafından öldürüldü" şeklinde 19 Mayıs 1980 tarihinde yer almıştı. Bu tarih, İlhan'ın hücrede kaldığını söylediği 50 günlük süreyi aşıyor. Burada iki olasılık var; ya İlhan hücrede 50 günden fazla kaldı ya da daha sonra gerçekleşen gardiyanın ölümünü o sürece aitmiş gibi hatırlıyor.

Gardiyanın öldürülmesi olayı, ilginç bir şekilde, Eskişehir özelinde hayata geçirilen Devrimci Yol-Halkın Kurtuluşu-Devrimci Sol ittifakının dağılmasına yol açtı. İttifak, o dönemde artan faşist saldırılar ve katliamlara karşı ortak eylemler düzenlemeyi hedefliyordu. Özellikle cezaevindeki hükümlü ve tutuklulara uygulanan yaygın baskı ve işkenceye karşı bir kampanya üzerinde yoğunlaşmıştı. Afişler, duvar yazılamaları, korsan gösteriler yapılmış, ortak imzalı bir bildiri dağıtılmıştı. İşte tam bu dönemde gardiyanın öldürülmesi sonrasında, HK'lılar kendilerinin kullanılmış olduğunu ileri sürerek ittifaktan çekildiler.

Maraş'ın öğretmenleri

Maraş katliamı, 1. yılında gerçekleştirilen protestolarla şanlı bir direniş eylemine dönüştü. Devrimci Yol'un direniş çağrısı, izinli izinsiz sayısız miting-yürüyüş-gösteri-boykot-forum ve toplantılarla yankısını buldu. 23-24 Aralık tarihlerinde bütün Türkiye çapında milyonlarca kişinin katıldığı protesto eylemleriyle faşizm bütün cinayet ve katli-

amlarıyla bir kere daha lanetlenirken, bundan bir sene önce Maraş'ta faşistlerce katledilen kardeşlerimiz de bir kere daha sevgiyle anıldı.[11]

TÖB-DER yönetiminde bulunan geçici ittifak da Devrimci Öğretmen'in zorlamasıyla 24 Aralık'ta 1 günlük boykot kararı aldı. Bu karar, TSİP ve ÖY'nin (Özgürlük Yolu) karşı çıkmasına rağmen Devrimci Öğretmen ve onun uzun tartışmalar sonucu ikna ettiği KSD'nin evet oylarıyla 6-5 çoğunlukla uygulamaya konuldu; daha sonra YDÖ (Yurtsever Devrimci Öğretmen) grubu tarafından da desteklendi. Boykota karşı çıkan grupların gerekçesi, eylemin TÖB-DER dışında destek bulmadığı ve TÖB-DER'in kapattırılmasıyla sonuçlanacağıydı (Bu gerekçede Devrimci Öğretmen'in yine TÖB-DER yönetimini ikna edemediği için tek başına hayata geçirdiği 29-30 Kasım boykot eylemine de pay biçiliyordu). Oysa Yeni MC hükümeti kurulduktan bir süre sonra Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Kurmay Başkanlığı imzasıyla yayınlanan genelgeyle, TÖB-DER'in etkisizleştirilmesi için düğmeye basılmıştı bile. Böyle bir durumda geri çekilmek, sessiz kalmak sadece TÖB-DER'in kapatılmak istenmesine boyun eğmek değil hemen arkasından diğer demokratik örgütlerin de aynı akibete uğramalarının önünü açmak demekti. Egemen güçlerin sıkıyönetimler eliyle uygulamaya koydukları bu planın geçersiz kılınması, geriletilmesi, ancak ülke genelinde örgütlenecek yaygın direniş eylemleriyle mümkün olabilirdi.

Devrimci Öğretmen'in boykot önerisine karşı çıkan TÖB-DER Genel Başkanı Gültekin Gazioğlu, diğer taraftan da Bursa Mitingi'nden sonra konulduğu Mamak Cezaevi'nden 15 Aralık'ta örgüte yayınladığı yeni yıl mesajında;

> (...) Saflarımızda yılgınlığa ve teslimiyetçiliğe yer bırakmadan, tüm emekçi halk güçlerimizle birlikte faşizme, emperyalizme ve şovenizme karşı barikat kuracağız. Nihai zafer devrimci demokratik güçlerin olacaktır

diyordu.

20 Aralık 1979 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde; "TÖB-DER ve TÜM-DER Ankara Şubeleri Sıkıyönetim Komutanlığının emriyle kapatılmıştır" haberi yayımlandı.

11. *Devrimci Yol* dergisi, Sayı 34, Ocak 1980.

İstanbul'da ise 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı 21 Aralık 1979 tarihli gazetelerde bir uyarı bildirisi yayınlattı. Bildiride; TÖB-DER tarafından 24 Aralık Pazartesi günü ülke çapında uygulanacak boykot kararı alındığının öğrenildiği, boykota katılacak öğretmenlerin 1402 sayılı Sıkıyönetim yasası gereğince cezalandırılacağı ve öğretmenlerin eğitim ve öğretim çalışmalarının kesilmesine yol açacak şekilde bu suça teşvik ve tahrik eden TÖB-DER İstanbul İl Örgütü yöneticileri hakkında da 1402 sayılı yasanın 15. maddesi uyarınca gerekli yasal işlem uygulanacağı duyuruluyordu.

23 Aralık 1979 tarihli *Cumhuriyet* gazetesindeki haberler arasında güneyden esintili biri dikkat çeker:

> TÖB-DER Adana, Kahramanmaraş, Gaziantep ve Adıyaman illerindeki tüm şubelerin faaliyetleri Sıkıyönetim Komutanlığınca yasaklanmıştır. Sıkıyönetim yetki ve sorumluluk bölgesinde faaliyet gösteren TÖB-DER şubelerinin 1630 sayılı Dernekler yasasına ve tüzük hükümlerine aykırı faaliyette bulundukları tespit edildiğinden faaliyetlerinin durdurulmasına, aksine hareket edenler hakkında 1402 sayılı Sıkıyönetim yasasının 18/1 maddesi gereğince...

Eskişehir'de Maraş Katliamı, birinci yılında yaygın eylemlerle protesto edildi; afişlemeler, duvar yazılamaları, kitle hâlinde bildiri dağıtımları ve mahallelerde kahvehane toplantıları düzenlendi. Şehrin çeşitli yerlerinde HK ve DS ile birlikte korsan gösteriler yapıldı. Devrimci Yol'un 23 Aralık'ta düzenlediği mitingin valilikçe engellenmesi üzerine 24 Aralık günü Bozüyük'te geniş bir kitlenin katıldığı korsan miting düzenlendi. İşçi sınıfının yoğun olarak yaşadığı Bozüyük, Bilecik'in ilçesi olmasına karşın 40 km uzaklıktaki Eskişehir'le daha ilişkiliydi ve buradaki devrimci faaliyetler Eskişehir örgütlülüğü tarafından kontrol ediliyordu. Sayıları beş yüz civarında devrimci, o gün şehir merkezinden geçen Ankara-Bursa ve aynı zamanda Eskişehir-Bursa/İstanbul devlet karayolunda ateş yakıp Devrimci Yol pankartı açarak trafiği durdu. Maraş Katliamı'nı ve faşizmi lanetleyen sloganlarla devam eden eylem yarım saat sürdü.

24 Aralık eylemlerine asıl damgayı vuranlar ise Devrimci Öğretmenlerdi. Ata Ala, o gün Eskişehir Devrimci Öğretmen grubundan 12 öğretmenin boykota katıldığını ve hepsinin bu eylemlerinden dolayı görevlerinden açığa alındığını hatırlıyor

ama 28 Aralık 1979 Cuma tarihli *Sakarya* gazetesinde yer alan haberdeki sayı daha fazla:

> Eskişehir'de Maraş olaylarını protesto eden 59 öğretmene, Eskişehir Milli Eğitim Müdür vekili Muammer Salt imzasıyla görevden el çektirildi. Maraş olaylarını protesto amacıyla derslere girmeyen veya okula gelmeyen öğretmenlerden Mihallıççık'ta 13, Seyitgazi'de 10, merkezde 36 öğretmen kıyıma uğratıldı.

Sakarya

28 ARALIK 1979 CUMA

59 öğretmen görevden el çektirildi

Okullarda yılbaşı tatili yarın başlıyor

Okullarda yılbaşı tatili yarın sabahtan itibaren

TİCARET

OLAYLARD

6 ÖĞRENC

Ata, merkeze bağlı Kıravdan köyünde görev yapıyordu; "Ben aynı zamanda okul müdürüydüm ve Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gönderdiğim bir yazı ile kendimi ihbar ettim. Çünkü TÖB-DER eylemi sahiplenme kararı almıştı. Yazıda; kendi adımla birlikte aynı okulda görevli o zamanki eşimin de adını yazarak Maraş Katliamı'nı protesto ve halka yapılan faşist katliamlara karşı

amaçlı bir günlük boykota katıldığımızı bildirdim. İşin ilginci, beni açığa alan müfettiş Ömer Duru da bizim arkadaşlardandı!"

Eskişehir Devrimci Öğretmen sorumlusu Zeki Senger ve eşi Mehlika da boykota katıldıkları için açığa alındılar ve daha sonra Zeki'nin Zonguldak Ereğli'ye ataması yapılırken, eşini Mahmudiye ilçesine göndererek cezalandırmış oldular. Veyis Erdem'in ise açığa alındıktan sonra gideceği yer, Eskişehir'in İnönü beldesi olacaktı.

Ata'nın boykottan önce Yıldıztepe'deki Battalgazi Ortaokulu'na Türkçe öğretmeni olarak ataması çıkmıştı ancak açığa alındıktan sonra onu Sivrihisar'ın köylerinden birine göndereceklerdi. "Altı aya yakın süre açıkta kaldık, maaş alamadık" diyor Ata; "Geçimimizi sağlamak için çeşitli işler yaptık, hareket içindeki faaliyetimiz devam etti tabii, farklı birimlerin toplantılarında alınan ortak kararları biz yine öğretmen tabanında hayata geçirmeye çalıştık, bu arada afişleme bildiri dağıtma eylemleri artık illegal faaliyetler olarak sürdürülüyordu."

24 Aralık ertesinde, *Güneş* gazetesinde

> Sol İhtilal Provası Yaptı. Kahramanmaraş hadiselerinin yıldönümü bahane edilerek pek çok ilde okullarda ders yapılması engellendi. 300 Öğretmen gözaltına alındı

diye haber yapılırken, Milli Eğitim Bakanı Orhan Cemal Fersoy, 27 Aralık'ta yaptığı basın açıklamasında 521 öğretmenin açığa alındığından söz ediyor; 29 Aralık'taki açıklamasında bu sayı 1.711; 9 Ocak 1980 tarihinde ise 4.243'e çıkıyordu. Yine bakanlığın verdiği bilgilere göre tüm Türkiye'de boykota 6.872 öğretmen, 75 yönetici katılmıştı. Gazetelere göre ise eylemci öğretmen sayısı 10.994'tü.

Bakanlığın açıkladığı sayılar, muhtemeldir ki "Maraş olaylarını protesto ve halka yapılan faşist katliamlara karşı amaçlı bir günlük boykota katıldım" şeklinde irade beyanında bulunan öğretmenleri kapsamaktadır. Oysa Devrimci Öğretmen grubunun etkilediği kitleye bakıldığında bu sayı daha da artmaktadır. 1980 Ocak ayında yayınlanan *Devrimci Yol* dergisinin 34. sayısında verilen sayılar bu nedenle başka bir tabloyu gözler önüne serer: "Maraş Katliamı tüm yurtta şanlı direniş eylemleriyle protesto

edildi. Direnişlere 500 bin öğrenci, 30 bini aşkın öğretmen, yüz binlerce işçi, binlerce memur, teknik eleman katıldı..."

Zaten öncesinde olduğu gibi 24 Aralık'tan hemen sonra da sıkıyönetim komutanlıklarının bildiri üstüne bildiri yayınlayarak müdahale etme gereği duymalarının nedeni budur.

Günlük gazete haberlerine göre 4. Kolordu ve Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı, aralarında TÖB-DER'in de bulunduğu 7 öğretmen derneğinin genel merkezlerini kapatmıştır. Gerekçe:

> Milli birlik ve beraberliğe en çok ihtiyaç duyduğumuz bir dönemde öğretmen kitlesi arasında tehlikeli boyutlara varan ideolojik bölünmeyi ve bu bölünmenin öğrencilere daha fazla yansımasını önlemek, öğrenimin aralıksız yürümesini sağlamak, öğretmen derneklerinde yuvalanmış çeşitli fraksiyonlara mensup kişilerin yıkıcı, bölücü ve zararlı faaliyetlerine mani olmak...

Ayrıca 1. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı da TÖB-DER İstanbul Şubesini ve ilçelerdeki tüm şubelerini kapatmıştır.

Gazetelerde yer alan öğretmen dernekleri genel merkezlerini "kapatma" haberinin aslı, söz konusu derneklerin 1402 sayılı yasanın sıkıyönetim komutanlıklarına verdiği "faaliyetten alıkoyma" yetkisinin kullanımından başka bir şey değildir. Yani TÖB-DER Genel Merkezi kapatılmamış, faaliyetten alıkonulmuştur. Kapatma kararı sadece mahkemeler tarafından verilebilecektir. TÖB-DER yöneticilerine göre bu durumun açıklaması şöyledir:

> Derneğimiz hakkında hiçbir mahkemede aleyhine açılan bir kapatma davası yoktur. Derneğimizin tüzel kişiliği sürmektedir. Seçimle gelmiş meşru yöneticileri ve organları vardır. Ancak TÖB-DER'in faaliyet göstermesi sıkıyönetim süresince yasaklanmıştır.

Tabii burada sıkıyönetim komutanlığının bildirisinde yer alan bir konuyu gözden kaçırmamak gerekecektir. Bildiride genel olarak "öğretmen dernekleri" denilerek sanki sağa da sola da eşit(!) ve karşı bir duruş sergilenmiştir. Oysa bildirinin hedefinde doğrudan 200 bin üyesi ve 670 şubesiyle TÖB-DER vardır. Diğer derneklerin Türkiye genelindeki üye sayıları toplamı, TÖB-DER'in sadece İstanbul ve Ankara'daki üyelerinin sayısına bile erişememektir.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı bildirisiyle TÖB-DER Genel Merkezi'nin durdurulan faaliyeti artık serbest bırakılmayacak, 12 Eylül faşist darbesiyle ilk hedef olarak diğer partiler, sendikalar ve derneklerle birlikte tamamen kapatılacaktı. TÖB-DER yöneticileri bu sürece dair bir önlem olmak üzere, el altında hazır bulundurmak için yeni bir öğretmen derneği kurulmasına karar verdiler.

"Biz öğretmenler olarak hayatın her alanında yer alabiliyorduk çünkü görünen tehlike kimseyi kimseden ayırmayacaktı" diyen Zeki, bu sürecin boykot sonrası açığa alınmalarla birlikte kendileri açısından daha da yoğunlaştığını söylüyor; "Zaten öğretmen faaliyetleri bir süredir sadece seçimler yaklaştığında gündeme geliyor diğer zamanlarda bölgelerde çalışılıyordu.

24 Aralık ertesi TÖB-DER Genel Merkezi yöneticileri Eskişehir Devrimci Öğretmen grubuna bir görev verdi. TÖB-DER'in kapatılma olasılığına karşı DÖB-DER'i kuracak ama

faaliyete geçirmeden yedekte bekletecektik."

Hatırlarsanız, Eskişehir TÖB-DER'in 1978'deki genel kurulu öncesi Devrimci Öğretmen-TSİP ittifakı gündeme gelmiş ve ortak bir yönetim kurulu listesi oluşturulmuştu. Bu bir bakıma Genel Merkez yönetimindeki ittifakın bir modeliydi. Tabii Eskişehir'deki Devrimci Öğretmen grubunun sessiz sedasız gelişip yönetime ortak olabilecek hâle gelmesinden bihaber olan merkezdeki TSİP'liler şaşırmış ve olay yerine bizzat Gültekin Gazioğlu gelerek Zeki ve diğer arkadaşlarla tanışmak istemişti.

"DÖB-DER'in Eskişehir'de kurulmak istenmesinin esin kaynağı 1978'deki bu deneyim olmalı" diyor Zeki; "TÖB-DER Genel Merkez yönetiminde siyaseten Devrimci Yol+Kurtuluş+TSİP+Özgürlük Yolu ittifakı vardı. Eskişehir'de Kurtuluşçu ve ÖY'li öğretmen olmayınca biz TSİP'lilerle birlikte 3 bizden 2 onlardan olmak üzere 5 kişilik kurucu yönetim kurulunu oluşturduk. Bizden ben, Veyis ve Ata; sanırım TSİP'ten de Hayati ile Mesut öğretmenler vardı. Genel Merkezden bize sadece kuruluş bildirimini hazırlayın sonuna da şube açabilir maddesini ekleyin demişlerdi."

12 Eylül sonrası gözaltındaki sorgu sırasında bu DÖB-DER olayı da soruldu Zeki'ye: "TÖB-DER'in yerine mi kurdunuz dediler. Bizim başvurumuzdan biliyorlardı bunu, evrağı tamamlayıp vermiştik çünkü. Peki, niye faaliyete geçirmediniz diye sordular,

12 Eylül geldi dedim. Şube açabilir maddesini niye koydunuz dediler. İnönü'de, Seyitgazi'de, Mahmudiye'de şube açmak için koyduk dedim. Peki, bu yönetimdeki insanları neye göre seçtiniz diye sordular. Veyis benim arkadaşım, meslektaşım... Ata, Türkçesi iyi bir arkadaş, Hayati desen tiyatrocu... Mesut da iyi resim çizer, öğretmenleri örgütlemek için bu tür meziyetleriniz olması gerekiyor, o yüzden dedim. Tabii onlar bu isimler nasıl yan yana geldi onu merak ediyorlardı asıl."

20

Kütahya'da Rodrigo'nun Gitar Konçertosu

Bir ev... zaman günü bitirmek üzere akşamla birlikte perdelerin arkasına çekilmiş... Odanın ortasında soba hafiften yanıyor... Köşede eski bir konsolun üzerinde eski bir pikap... Odadaki 3 kişiden biri kabından çıkardığı 45'liği pikabın üzerine koyuyor... İğnenin değdiği yerde dönmeye başlayan plaktan önce cızırtılar duyuluyor... Müzik sonra geliyor... Odadakilerden biri anlatır gibi konuşuyor, ağırdan bir yorgunluk hissi yayılıyor odanın içine... Sonra umudun yükseldiği notalar fırlıyor ortalığa... Çok sürmeden bir sızı gibi düşüyor yüreklere hüznün ağırlığı... Anlatıcı susuyor...

"Ben Kütahya'daydım" diyor Turgut, "Necdet Bozkurt'un ölüm haberi geldi. Kendimi bir şekilde Eskişehir'e attım, arkadaşlar bana dediler ki git sakin bir yerde otur sen, biz hazırız. Bayağı ciddi birkaç iş yapıldı Eskişehir'de... Ben bunların ne karar alınma sürecinde vardım, ne de uygulanma sürecinde."

Ankara'da kaçak duruma düştüğünde neredeyse ev hapsine mahkûm olan Turgut, Necdet Erdoğan Bozkurt'un ona Eskişehir kapısını açmasıyla rahatlamıştı ve daha önce yer verdiğimiz satırlarda şunları söylemişti: "Bu dar ve sıkıntılı süreçte Necdet Erdoğan Bozkurt'u son kez görmüş olacağımı bilemezdim tabii. Necdet, bütün Ankara Dev-Genç'lilerin ustasıydı, ustaların ustasıydı, hepimizde çok emeği vardır, bunun için katledildiğinde bütün Türkiye ayaklandı, onu tanımış olmak da gerekmiyordu, herkesin yüreğinde bir sevgi yaratmış arkadaşımızdı, Necdet Erdoğan Bozkurt."

Devrimci Yol dergisi, "Usta"yı selamlıyordu:[12]

> Dev-Genç MYK üyesi ve Ankara Dev-Genç eski başkanı Necdet Erdoğan Bozkurt, 20 Aralık 1979'da İskenderun'da "Maraş Katliamını Protesto Mitingi" hazırlıkları sırasında gözaltına alındı. 26 Aralık'ta kaymakamlığa götürülerek işkence tezgâhına yatırıldı. 31 Aralık'ta ise işkencede kalbinden vurularak öldürüldü. Katil polis, olayı örtbas etmeye çalıştı ve ancak 2 gün sonra kaçarken vurulduğu gerekçesini uydurabildi.
>
> Bugüne kadar emperyalizme ve faşizme karşı mücadelenin en ön saflarında yer alan Necdet yoldaş devrimci mücadeleye 1974 yılında başladı. Uzunca süre hapishanelerde yattı. Oportünizmin kurşunlarının hedefi oldu, yaralandı. Ama hiçbir zaman devrimci mücadeleden geri kalmadı. O bütün olaylarda davaya olan kesin bağlılığıyla devrimci bir öndere yakışan özellikler gösterdi. Korkunç enerji ve disipliniyle birçok devrimciye önderlik etti.
>
> Selam sana "usta", yetiştirdiğin yüzlerce militandan selam sana!
> Uğruna ölüme gittiğin emekçi halkımızdan sana binlerce selam!
> Senin mücadelen üzerine ant içeriz ki silahın yerde kalmayacak!

"Usta"nın işkencede katledilmesine karşı ayağa kalkan Devrimci Yol örgütlülüğünün ülke genelindeki tepkisi "Silahın yerde kalmayacak" sözünün hayata geçirilmesi şeklinde oldu.

"Eskişehir için iradi eylemlerdi bunlar, ben o anda kendimi Ankara'daki o örgütlü dönemdeki gibi hissettim. Eskişehir örgütlülüğünün kendini döndürmeye, yürümeye başladığını fark ettim" diyor Turgut; "Eskişehir'deki ilk günlerimin aksine buradaki arkadaşlarda şimdi mücadelenin daha da yükseltilmesi azmi vardı, çare vardı, hareket çareydi, çare mücadeleyi yükseltmekti..."

Turgut, burada esas olarak daha önce "hoşnutsuz" diye tanımladığı, hareketle ilişkilerini dondurmuş –askıya almış– görevden el çektirilmiş arkadaşların Eskişehir örgütlülüğünde yarattığı belirsizliğin, geriden gelenlerle aşıldığı sürece gönderme yapıyor. "Hani o bizi pek korkutan, bir sürü insanı kaybetmenin zayıf düşüreceği düşüncesinin tam tersi ortaya çıkmıştı. Bunu belirleyen, varolan ve harekete yeni dahil olan arkadaşlarımızın kısa süre içerisinde kendi inisiyatiflerini, kendi iradelerini geliştirme azmiydi, o azmin geldiği noktaydı. Çok güven verici bir şeydi bu. Bugün de hâlâ, Eskişehir insanlarının birbirleriyle

12. *Devrimci Yol,* Sayı 34.

olan ilişkilerinde birbirlerine verdikleri, kazandıkları çok ciddi bir kazanımdır bu."

Turgut'un Eskişehir örgütlülüğünde DS olayından sonra baş gösteren ikinci ayrışma sürecine hareketin iradi müdahalesinden sonrasına dair olan bu görüşleri, belki biraz zamanından önce burada yerini almış oldu ama 1980'in ilk aylarında yapılacak bu müdahalenin yarattığı sonuçlar, daha öncesinden ipuçlarını vermeye başlamıştı.

Turgut, Kütahya'ya Ferruh'u görmeye gitmişti; Eylül ayında Osmangazi Mahallesi'nde faşistlerle yaşanan çatışmadan sonra aranır duruma düşen Ferruh, artık Kütahya'daydı çünkü... "Kütahya'ya giderken otobüse yoldan bindim, ama otobüse benden önce bizim arkadaşlardan ya Veyis Hoca ya da başka birisi daha binmiş, hani yolda yakalanırsam ya da herhangi bir şey olursa, haberdar olmak için" diyen Ferruh, Kütahya sorumlusu olarak gittiğini düşünmemiş; "Açıkçası 'Koyunun olmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler' ya işte öyle bir pozisyonum oldu." Yine o dönemin özelliklerinden bir durumdu bu, kaçak duruma düşüp de bir başka bölgeye gönderilen arkadaş, eğer o bölge örgütlenme anlâmında daha geride ise kendisine bu sıfat verilmese bile bir süre sonra "kendiliğinden" sorumlu oluveriyordu. "Kütahya daha geri bir bölgeydi, Eskişehir'le olan ilişkisi bir dönem bana geçmiş gibi oldu, bunun sürdürülmesine katkıda bulundum."

Ama öte yandan Turgut, Ferruh'u sorumlu olarak gönderdik Kütahya'ya diyor. "Ferruh Osmangazi'deki olaylardan sonra kaçağa düşmüştü, nasıl ben Ankara'dan kaçtıysam... Ben Ferruh'a kıyar mıyım bir yere gönderir miydim yoksa... Onu o kadar çok seviyordum ki!"

Tabii bu yüzden bölge toplantısında fırça da yemiş Turgut; sen niye bu kadar genç yaştaki insanı sorumlu yaparsın diye! "Sorumluluğu üzerime alıyorum dedim. Onlar Ferruh'u bilmiyor, tanımıyorlar, bu arkadaşın kapasitesinden haberleri yok çünkü. Zaten 1 ay kadar sonra İçişleri Bakanlığı bölgeye dair, Dev-Genç çalışmalarını yükseltiyor dikkat edin diye bir rapor hazırlamış, bizimkiler de bunu okumuşlar... İşte o zaman anlamış bizimkiler. Haa o zaman bu çocuk başka bir şey, cevval bir şey deyip Ferruh'un hakkını teslim etmişler."

Ferruh'la devam edelim: "Bir taraftan aranma durumum var, bir taraftan da siyasi mücadele içinde olmaya çalışıyorum. Kendime orada bir ev tutmuştum, üniversitelilerle ilgileniyordum esas olarak, ayrı bir konumum vardı. Ara sıra Yavuz, ara sıra Turgut geliyor, görüşüyorduk."

Ferruh'un Yavuz dediği, daha önceleri Bayram Çam'ın özellikle Eskişehir kırsalındaki Kırka ve Mihalıççıktaki madenlerde sendikal faaliyetlerinde kendisine yardımcı olan Yavuz Erbaş'tı. Madenleri, yakın köyleri birlikte dolaşırlar, kitap, dergi vb götürürlerdi. Bir ara *Maden* filmini de dolaştırıp madenlerde, köylerde gösterimini yapmışlardı. Bir gün yine film makinesini, makaraları yüklenip otobüse binmiş, Mihallıçık'a gidiyorlardı, yolun dar kısmında karşıdan otomobil gelince otobüs kenara savruldu ve ön tekerlekler boşlukta kaldı, aşağısı uçurumdu, neyseki kimsenin burnu kanamadan herkes sağsalim otobüsten inebilmişti. Bayram, Yeraltı Maden-İş'e gittikten sonra onun bağlantıları üzerinden ilişkileri Yavuz sürdürmeye devam etmişti. Onun Kütahya'ya gidip gelmesi de civarda bulunan maden köyleri nedeniyleydi, tabii bu arada Kütahya'da bulunan devrimcilerle Eskişehir örgütlülüğü arasında ilişki de bu yolla sağlanmış oluyordu.

"Elektrik Kurumunda çalışan Sacit Er vardı; Kütahyalıydı, sosyal bir insandı, muhabbetliydi, eşi de öyle... Kardeşleri Hami ve Sami, Eskişehir'de Eğitim Enstitüsü'nde okuyorlardı, bir de yine bizim arkadaşlardan Muharrem vardı." Ferruh'un adını saydıklarından Hami, daha çok Eskişehir örgütlülüğü içinde yer alan, son dönemde Tepebaşı biriminde sorumluluk almış ve 12 Eylül sonrası "dışarıda" kalan 5-6 arkadaşımızdan biriydi.

"Kütahya şehirleşme açısından biraz geri kalmış, sosyal hayatı çok canlı olmayan bir yerdi. Faşistlerin çok ciddi bir etkisi vardı, ıslık çaldılar mı 500 kişi topluyorlardı, hakikaten orada siyaset yapabilmek zordu. Ama diğer taraftan faşistlerin Kütahya'daki varlığı kof bir kalabalıktan ibaretti. Çünkü rahattılar ve hiçbir itirazla, hiçbir direnişle karşılaşmamışlardı, dolayısıyla benim orada bulunduğum birkaç aylık sürede faşistler ortalığın o kadar da boş olmadığını, rahat edemeyeceklerini gördüler, birkaç kez gösterdiğimiz direniş, bunu onlara anlatmış oldu. Faşistler, arkalarındaki devlet imkânları, şişirilmişlikleriyle bir sürü gibi görünüyorlar ama nerede olursa olsun bir muhalefetle, halkın

ya da devrimcilerin karşı koyuşuyla karşılaştıkları anda çok çabuk dağılabiliyorlar. Çünkü inanarak yaptıkları bir şey yok, bir güvenceyle, arkalarına birtakım destekleri alarak hareket ediyorlar. Ama haklılığımızla, inancımızla, bilincimizle hareket eden biz, karşılarına çıkınca dağılabiliyorlar. Bence bütün mevzu şu –bugüne bir eleştiri anlamında olsun bu söylediklerim– biz devrimciler, hepimiz hayatın içinden geliyorduk, hepimizin sosyal ilişkileri vardı, çevresi vardı, en büyük sermayemiz oydu, hani sosyal insanlardık, sosyal bağlantılara sahiptik, dolayısıyla geldiğimiz yerdeki bağlarımızı getirebiliyorduk, geldiğimiz yerlerdeki bağlarımıza etki edebiliyorduk. İşte benim kendi kişisel tarihimde Kütahya'da, daha sonra İzmit'te, Ankara'da, cezaevinde gördüğüm, yaşadığım şeyler insana tıpkı Melih Pekdemir gibi *Devrimcilik Güzel Şey Be Kardeşim*[13] dedirtiyor."

Ferruh, her gittiği yerde sadece yeni yeni insanlarla değil onu çoğaltıp zenginleştirecek başka şeylerle de tanışıyordu. "Klasik müzikle ilk kez Kütahya'da tanıştım. Babam işçiydi, annem ev kadını... evde müzik falan dinleniyordu ama klasik değil tabii... Bir akşam Yavuz Abi'yle onun Kütahya'da yaşayan abisinin evine gitmiştik. Plaktan müzik dinledik birlikte, bunu biliyor musun dediler, hayır dedim. Sonra orada öğrendim işte... İspanya iç savaşı varmış o müzikte ve sonrası... Franco diktatörlüğünün halkına çektirdiği acılar... Zulüm ve faşizme karşı direnen devrimcilerin coşkusu... Adı Rodrigo'nun *Gitar Konçertosu*'ymuş."

Zamanla görme duyusunu yitiren Rodrigo'nun, bölümler hâlinde eşine yazdırdığı bu yapıtını dinlemeyi sevenlerden biri de Deniz Gezmiş'ti. 6 Mayıs 1972'de idam edilmeden önce son arzusu olarak demli bir çay ve sigara eşliğinde Rodrigo'nun *Gitar Konçertosu*'nu dinlemek istedi, ama yerine getirilmedi. Bunun üzerine cezaevindeki arkadaşlarının Deniz'i son yolculuğuna ıslıkla çaldıkları Rodrigo ile uğurladıkları söylenir.

Pamuk ipliği

24 Aralık TÖB-DER eyleminden sonra, Devrimci Öğretmen'in, merkezî anlamda yeni kadrolara ihtiyacı oluştu. Bunun üzerine bölgelerdeki Devrimci Öğretmen grupları gözden geçirildi, işaret edilenlerden biri Eskişehir'den Zeki

13. Melih Pekdemir, *Devrimcilik Güzel Şey Be Kardeşim*, Ayrıntı Yayınları, 2014.

Senger'di: "1980 yılının ilk aylarıydı, beni merkeze çağırdılar. Ankara'da bir hafta kaldım, benimle (TÖB-DER Genel Saymanı ve aynı zamanda Ankara'nın Çerkeş, Nallıhan, Haymana, Kızılcahamam ve Polatlı ilçelerinde devrimci çalışmalara aktif olarak katılan) Abdullah Gülbudak konuştu; öğretmenliği bırakacaktım, kısaca profesyonel olarak üst düzeyde insana ihtiyaç vardı. Aslında beni Devrimci Öğretmen örgütlenmesinden ama Devrimci Yol olarak çağırıyorlardı. Ağırlıkla öğretmen-memur kesimine yönelik bir siyasi çalışma içinde olacaktım. Kısa bir süre sonra düşüncemi soracaklardı. Bu arada görevli olarak İzmir'e gittim, orada bir toplantıya katıldım. O toplantıda Cemal Çakıcı adında bir arkadaş vardı onunla da benim görev meselesini tartıştık. Ancak henüz kabul ettiğimi söylemesem de yeni göreve dair her attığım adımda kendimdeki eksikliği hissediyordum; çünkü gönülden ve beyinden konsantre olamıyordum. İzmir'de 3-4 gün kaldıktan sonra tekrar Ankara'ya döndüm. Bu arada Zonguldak Ereğli'ye tayinim çıkmıştı."

Hatırlarsanız, Zeki ilk görev yeri Sivas'ta uyduruk bir dava ile görevden alınıp hakkında dava açılmış, mahkeme lehine sonuçlandıktan sonra ise ataması görev yeri olan Sivas'a ısrarla yapılmamış, kendisine önerilen üç ayrı yerden birini seçmek zorunda bırakılmış, o da Ankara'da görüştüğü Devrimci Öğretmen'den arkadaşların tavsiyesi doğrultusunda Eskişehir'de karar kılmıştı. İşte Zonguldak Ereğli, Trabzon ve Eskişehir'le birlikte bu üç yerden biriydi.

"Ankara'daki arkadaşlar bana Ereğli'ye gitme diyorlardı. Sonuç olarak ben profesyonel olmayı kabul etmedim, Eskişehir'e döndüm, Ereğli'ye taşınmak üzere hazırlıklara başladım. Görevi kabul etmedim çünkü sen gönülden net değilsen, bu seni sürekli engelleyen, frenleyen bir şey olur, devlete ne kadar karşı olsan bile, yaşamın onun içinde ve ona göre şekillenmiş... Hayır da desen günde sekiz saat işe gidiyorsun, bunun sonunda maaşı hak ediyorsun ona göre kendini düzenlemişsin, evini ona göre kurmuşsun, eşinle, çocuğunla ilişkilerini de ona göre belirlemişsin... Şimdi, işini bırak denildiği anda bu saydıklarımdan birçoğunun eksileceğini, kaybolacağını düşünüyorsun o aşamada... Hadi gönlün evet dese bile beyninde bunu onaylıyamıyorsun. Kafanda hep bir soru işaretiyle gezeceksin, bu da senin üretkenliğini azaltacak. Gönüllülük temelindeki çalışmadan çok farklı

bir şey bu. Ha, bu görevi kabul etmemenin faturası yok mu, var onu da biliyordum."

Zeki, bu tavrının doğru olduğunu iddia etmese de "Benim açımdan net olan durum buydu" diyor, "Çekindiğim şuydu; yapamayacağım bir görevi üstlenirsem, sonunda yapamayacağımı bile bile niye üstlendim bu görevi derdim kendime... Ama yapamayacağımı hissediyordum. Bir bölgede görev üstlenip de sonra o bölge çatırdadığı zaman önce ben rahatsız olurdum. Bu, 'yapamayacağım bilgisi' hep bir eksiklik olarak kafamdaydı."

Sonraki süreç çok hızlı işliyor; "Ben Ankara'daki görevi kabul etmeyince onlar durumu Şerif Şener'e anlatıyorlar ve sanırım gereğini yap diyorlar. 12 Eylül sonrası Şerif'le konuştuğumda ben de taraftar değildim dedi, aynı şeyi Ata ve Veyis de söylediler, biz karara uyduk ama insan olarak eşya konusunda yardım da etmemiz gerekirdi, yanlış yaptık dediler. Ben de onlara peki sizi çağırsalardı bu görevi kabul eder miydiniz diye sordum; edemezdik dediler. Ben de kabul etmeme hakkımı kullanmıştım zaten..."

Burada hızlı işleyen süreç, Ankara'da kendisine verilen görevi kabul etmeyen Zeki Senger'in sorumluluğunun elinden alınması ve örgütlülüğün dışına çıkarılması şeklinde sonuçlandı. Şerif Şener'in 12 Eylül sonrası bu konuya ilişkin değerlendirmesi ise, onun örgütlülük dışına çıkarılmasının doğru olmadığı, kim neyi hangi düzeyde yapabiliyorsa o düzeydeki katkısına açık olunması gerekirdi, şeklinde.

Bir de "eşya konusunda" Ata ve Veyis'in Zeki'ye yardımlarını esirgemesi gibi bir hikâye var. O dönemde Zeki'ye karşı alınan tavır oldukça sekter. İşte o ortamda Devrimci Öğretmen içinde birlikte çalışmış ve dostluklarını paylaşmış oldukları hâlde, estirilen havadan etkilenen Ata ve Veyis, Ereğli'ye gitmek üzere Eskişehir'deki evini boşaltırken eşyaların taşınması için bile yardıma gitmemişler Zeki'ye.

Elbette bu konuda Ata'nın da diyecekleri var; "Zeki, Ereğli'ye tayini çıktığında, buradan ayrılmak durumundaydı ama hareketin Zeki'ye karşı bir tavrı vardı, ona yardımcı olmayacaktık. O kadar iyi görüşmemize rağmen Veyis'le ben hareketin kararı uyarınca Zeki'nin evini taşımasına yardım etmedik. İşin aslı Zeki'den profesyonel olması istenmiş o da buna henüz hazır olmadığını söylemişti. Bunun üzerine hareketten soğutuldu, neredeyse ilişkiyi kesme noktasına gelinmişti ki işte bu tayin

hikâyesi tam o sırada gündeme geldi. Tabii ben bugün farklı düşünebilirim ama o günkü koşullarda yapmadık bunu, yanlış bulduğum hâlde yapmadım, yardım etmedim. Oysa o arkadaşımızın tercihini anlayışla karşılamamız gerekiyordu, olgun değildik belki olaylara çok daha sert, sekter ve dar bir çerçeve içinden bakıyorduk."

Ata Ala, o zaman Zeki'nin profesyonelliği kabul etmesi gerektiğini düşünüyor, fakat Zeki'nin kararını da anlayışla karşılayabiliyordu; "Ama yine de Zeki ile içten bir dayanışmam olmasına rağmen, tavrından dolayı yardımcı olmadım, yani hareketten yana yüzeysel de olsa tavır aldım. Zaten dönem dönem verilen görevleri üstlenmeyen başka arkadaşlar için de buna benzer olaylar yaşandı. Başka bölgelerde de bu türden olayların yaşandığını duydum. Sonuçta Zeki ile ilgili olarak da o gün yanlış olduğunu bilerek hareketin isteği doğrultusunda tavır aldım. İnsanlar daha üst düzeyde bir görev alma konusunda kendilerini hazır hissetmiyorlarsa zorlamamak lazımdı diye düşünüyorum."

Ata, Veyis'in de hemen hemen kendisiyle aynı şekilde düşündüğünü ama bunu başka kimseyle özellikle sorumlu düzeyde kimseyle paylaşmadığını söylüyor: "Belki istesek konuşulurdu. Şunu hatırlıyorum; olayların artmasından sonra benim evde bir toplantı yapmıştık, Ankara'dan İbrahim Arı'nın, Şerif Şener'in katıldığı toplantılardı bunlar... Orada genel olarak bazı şeyler konuşuldu; Bursa, Eskişehir falan... ama Zeki konusu hiç gündeme gelmedi, doğrusu hareketin Zeki'ye karşı aldığı tavrı –demokratik anlamda– konuşmanın olanağı pek yoktu. Yani 'biz bunu doğru bulmuyoruz' deme şansımız yoktu açıkçası... En çok şu olabilirdi, örneğin Şerif'in bize Zeki ile ilgili hareketin tavrını ısrarla savunarak sunma tarzı olmasaydı belki konuşulabilirdi ama kesin olarak –bir anlamda tebliğ edince– artık bize konuşacak bir şey kalmamıştı. Zaten o toplantıların çerçevesi neler yapılıp neler yapılamayacağı şeklindeydi daha çok."

Burada Zeki'nin durumuna benzer bir süreçten geçmiş Bayram Çam'ın konuya ilişkin görüşlerine de yer versek iyi olur. Bayram'a göre bu tür durumlarda gönüllüğün esas alınması gerekirdi. Görev değişikliğini kabul etmeyen arkadaşlara da tamam senin işin bitti, senden artık hiçbir şey olmaz demeye kimsenin hakkı yoktu: "Zaten devrimci liderlik, devrimci yö-

neticilik denen şey, kim nerede ne yapabilir, ne kadar yapabilir, bunu da bilebilmek değerlendirebilmek ve o alanda ondan yararlanabileceği kadar yararlanmak işidir. Kimi parasıyla puluyla, kimi gönlüyle, kimi militanlığıyla, kimi istihbaratıyla... Devrimci mücadele budur, çok yönlüdür... Sen ayrıl buraya gel, sen ayrıl şuraya git demek değildir."

Zeki'den sonra Eskişehir Devrimci Öğretmen'in sorumluluğu, Veyis'le Ata'ya kalmıştı. Peki, Devrimci Öğretmen grubundaki diğer insanların tepkisi ne olmuştu? "İnsanların farklı tavırları oldu, bir kısmı soğudu geri adım attı, bazı arkadaşlar bu işi tartışma noktasına bile getirmedi, yani bizim durumumuzda gibiydiler bizimle tartışmaya girmediler. Sonuçta, bir tartışma ortamı olmadan kesilip atılmıştı Zeki konusu. Biz de o noktada fazla oyalanmadan çalışmalarımıza devam ettik. Zeki önemli bir arkadaştı, kadroydu, olmayışı elbette eksiklikti ama göreceli olarak bunu pek hissetmedik. Zaten örgütlenme anlayışı, mücadele kızıştıkça farklı bir boyuta yükselmişti. Gençlik kesimiyle daha fazla yan yana durmaya başladık; yani biz artık 1980 yılında Devrimci Öğretmen'den çok Devrimci Yolcuyduk!"

Açık faşizme geçiş süreci tespitinin yapıldığı bu günlerde, Devrimci Öğretmen çalışmasının TÖB-DER kapsama alanından çıkıp hayatın diğer alanlarına, özellikle bölge çalışmalarına yanaştığı açıkça gözlenebiliyordu. Ata'nın anlattıklarıyla devam edelim: "Bizden daha farklı şeyler bekleniyordu, halkın daha geniş bir bölümünü kapsayacak şekilde bir örgütlenme gerekliliği vardı, bölgelere yönelik çalışmalar, Direniş Komiteleri, bizlerin zaman zaman değişik görevler almasını zorunlu kılıyordu, çevre illere gidip gelmelerimiz, maddi manevi lojistik destek sağlamak, dışarıdan gelen arkadaşların geliş gidişleriyle ilgilenmek gibi genelde zaten devrimci hareketin faşist saldırılara karşı örgütlenmesinin yanı sıra bize de bu misyonu yüklemişti."

Ata'nın özellikle Vişnelik Mahallesi'nde katıldığı direniş komitesi örgütlenme çalışmasından daha önce söz etmiş ve artan faşist saldırılara karşı devrimcilerin de aktif tavırlar geliştirmesi gerektiği ve bunu da ancak Devrimci Yol'un gerçekleştirebileceği yönündeki görüşlerine yer vermiştik. Buradan devam edelim: "Artan faşist baskılar karşısında bölgelerdeki, mahallelerdeki devrimcilerin sindirilmesi karşısında bu işin böyle gitmemesi gerektiğini düşünüyorduk. Taleplerimiz, Eskişehir'de devrimci

direnişin, mücadelenin artması, faşist baskılara ve saldırılara yanıt verilmesiydi, çünkü biz daha çok savunma durumunda kalmıştık. Oysa ülke genelinde devrimcilerin mücadelesi daha üst düzeydeydi, hareketin Eskişehir'de de daha çok sempatizan, taraftar kazanabilmesi, kitlelere daha fazla ulaşabilmesi için bu faşist saldırıların –en azından– karşılıksız bırakılmaması gerekiyordu. Bu anlayıştan yola çıkılarak bazı girişimler hayata geçirildi. Nitekim Eskişehir örgütlülüğünün askerî dinamiklerini harekete geçirmek üzere farklı bölgelerden bazı arkadaşlar geldi. Onların bir kısmıyla benim de ilişkilerim oldu, barınma ve diğer lojistik destek sağlama anlamında katkıda bulundum. Tabii bu olayın bir boyutuydu, o sayede karşılık verme anlamında faşistlere ait bazı dernek binalarına baskınlar düzenlendi, Ülkücü Öğretmenler Derneği bunlardan biriydi... Bu dernekteki birtakım belgelere el konuldu, oradaki bilgilerden yararlanıldı, hatta bizim demokrat diye tanıdığımız bazı öğretmenlerin onlarla ilişkileri olduğu öğrenildi. Bu hareketliliğin sürdürülmesi faşist şiddete karşı devrimci şiddetin hayata geçirilmesi, tabii birtakım araç ve gereç ihtiyacının karşılanmasını gerektiriyordu, daha önce söylediğim gibi Eskişehir çevresindeki bölgelerden bunların karşılanmasında görev alındı. Bu gelişmeler, kitlelerde harekete karşı sempatiyi besledi, faşist baskılara maruz kalan insanlardaki korkuyu da ortadan kaldırmış oldu, hareket daha geniş anlamda kitlelere ulaşmaya başladı."

Peki, bu gelişmeler öğretmen memur kesiminde nasıl yankı buldu? "Elbette insanların kadro düzeyinde yer alması o kadar basit değildi, özellikle memur ve öğretmen kesimi içerisinde... Çoğu evliydi ve çocukları vardı, hareketin bu aşamasında kolayca yer alamıyorlardı. Bunu ideolojik olarak yetersizdiler anlamında söylemiyorum, farklı pratik nedenleri vardı. Bunda bizim o arkadaşlara karşı daha az toleranslı olduğumuzu düşünüyorum, çünkü biz şöyle diyorduk onlara; açık faşizm geldiğinde senin ailen var, şuyun var buyun var demeyecek, ona göre yerini almalısın! Ben inanıyordum, bu yüzden hareketin o aşamasında da yerimi aldım, Veyis için öyleydi, Zeki de öyle... Hareket bir taraftan kitlesel bazda gelişirken aynı zamanda kendi olgunlaşma sürecini de yaşıyordu. Atılan her adımın doğru olduğu kesin değildi. Ama biz şunu yaptık; görev almak istemeyen arkadaşlara, dönek demeyim de ürkek, yer almak istemeyen insanlar olarak

baktık ve onları dışlama yoluna gittik. O günkü koşullar öyleydi, hareketin gelişimiyle beraber pek çok savrulmalar da oldu."

Ata'nın bu anlattıklarıyla, 1980 yılında epeyce ilerlemiş olduk. Şimdi yılın ilk aylarına doğru çekilip yolumuza oradan devam edelim.

12 Eylül'ün işaret fişeği

Hayatın diyalektik salıncağı bizi zamanın kucağında iki adım ileri bir adım geri sallamaya devam ediyor.

Geride kalan sayfaların bir yerinde şöyle demiştik: "Halkın büyük umutlarla destekleyip iktidara getirdiği Ecevit'in CHP'si, emperyalizmin IMF politikalarının yörüngesine girmiş ama yine de sermaye çevrelerine yaranamamıştı. Nisan 1979'da TÜSİAD'ın gazetelere verdiği çarşaf ilanlar, ortalığa konuşur gibi görünüp aslında doğrudan Ecevit hükümetine verilen muhtıralardı. O ilanları Prof. Memduh Yaşa ve Prof. Nevzat Yalçıntaş ile birlikte hazırladıklarını söyleyen Prof. Emre Gönensay, çok sonraları şunları söyleyecekti: 'İlanlardaki görüşler, dönemin DPT Müsteşarı Turgut Özal'ın mimarlığında Türkiye'de serbest piyasa ekonomisinin devreye girmesinin yolunu açan 24 Ocak 1980 kararlarına temel oluşturdu.' Anlaşılan şu ki 24 Ocak ekonomik kararlarının uygulanabilmesi için ülkede istenen siyasi istikrar(!) adına yapılan 12 Eylül faşist darbesine giden yolun taşları, işte TÜSİAD'ın bu bildirileriyle döşenmeye başlamıştı!"

Şimdi, Devrimci Yol Savunması'nda 24 Ocak 1980 kararlarının değerlendirildiği bölüme bir göz atabiliriz:

> 24 Ocak 1980 tarihinde Hükümet, IMF'nin ve yerli tekellerin önerileri (ya da dayatmaları) doğrultusunda ünlü 24 Ocak kararlarını aldı. Demirel tarafından, bakanlarüstü bir statü verilerek, Başbakanlık Müsteşarı yapılan "işveren sendikası" (MESS'in) eski başkanı Turgut Özal, 24 Ocak kararlarını yürütmekte görevlendirilmişti. Özal, ekonominin tek hâkimi hâline gelmişti. Hemen, 24 Ocak günü IMF taleplerinin de üstündeki bir oranla (%49) devalüasyon yapıldı ve Dolar 70 TL oldu. Arkasından zam kararları bomba gibi patlatılmaya başlandı. Petrol ürünlerine, kömüre, demir-çelik ürünlerine, çimentoya, kâğıda yüksek oranlı zamlar yapıldı.
>
> Alınan bu ilk kararlarla, ilk elde belli bir dış yardım sağlanması, ekonominin canlandırılması hedefleniyordu ve giderek iç talebin

kısıtlandığı, halkın alım gücünün kısıtlandığı bir ortamda getirilecek diğer önlemlerle ekonomi ihracata yönlendirilecek; bu suretle Türkiye borçlarını faizleriyle birlikte ödeyebilir hale gelecekti. Egemen çevrelerin bunalımdan çıkış için öngördükleri ve uygulamaya geçirilen çözüm yolu buydu.

Bu programın askerî faşist bir diktatörlük olmadan uygulanamayacağını herkes görebiliyordu: İşçi ücretleri sınırlandırılacak, tarım ürünlerinin fiyatları, memurların ve tüm çalışan halk kesimlerinin gelirleri düşük tutulacak, buna karşılık hemen her şeye yüksek oranlı zamlar getirilecek ve halkın tükettiği bütün mallar pahalandırılacak... Bütün bunların işçi sendikaları kapatılmadan, halkın çıkarlarını savunan bütün güçler ortadan kaldırılmadan ve bizatihi halkın kendisi yoğun bir faşist baskı altında tutulmadan gerçekleştirilemeyeceği apaçık ortadaydı.

Demirel'in bu tutumu, *Devrimci Yol* dergisinin 1980 başlarında yayınlanan 35. sayısında şu biçimde eleştiriliyordu:

> Sivil faşist çetelerin, işçilerin-devrimcilerin ve halkın üzerine saldırtılması ile başlatılan bir iç savaş süreci, şimdi artık resmi devlet güçlerinin halka ve devrimcilere karşı daha etkin bir tarzda saldırtıldığı bir aşamaya doğru geliştirilmektedir. (...)
>
> Demirel hükümetinin kurulmasından sonra gündeme getirilen uygulamalar sonucu, Ecevit tarafından başlatılan bir süreç hızla derinleştirilmekte, Demirel orduyu sevk ve idaresi altında işçilerin, gençlerin, halk kitlelerinin üzerine saldırtmakta ve resmi devlet kuvvetleri giderek daha açık bir şekilde sivil faşist cinayet şebekelerinin hamiliği ve yardımcılığı görevini üstlenmektedir.
>
> Yaşanılan sürecin en belirgin özelliklerinden biri, artık çoğu kere resmi devlet kuvvetlerinin açıktan yer aldığı kitlesel katliamların günlük ve sıradan bir olay hâline getirilmesidir.

24 Ocak Kararlarının yürürlüğe sokulduğu günlerde İzmir TARİŞ'te operasyonlar başlamıştı bile... Demirel azınlık hükümetinin İzmir TARİŞ'te faşist kadrolaşma amacı ile daha önce işe alınmış işçileri çıkarıp, yandaşı olan işçileri işe alma girişimine karşı direnen işçilere 22 Ocak'ta polis, arama yapma bahanesiyle fabrikaya girerek saldırdı. DİSK yönetimi kanlı olayların çıkacağı gerekçesiyle 31 Ocak 1980'de direnişi bitirme kararı aldı, hemen ardından TARİŞ yönetimi de 6 Şubatta gazetelere ilan vererek üretime bir hafta ara verileceğini duyurdu.

TARİŞ, devrimci örgütlenmelerin işçiler arasında etkili olduğu bir işyeriydi. Yeni MC'nin kurulmasından bir süre sonra, İzmir'de Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu, Türkiye Emekçi Partisi, Devrimci Kurtuluş, Devrimci Sol ve Kurtuluş taraftarı TARİŞ işçileri; "Devrimci Eylem Birliği" adı altında "Antiemperyalist, antifaşist, antişovenist ilkeler temelinde" bir işbirliğine gittiklerini açıklayan ve "TARİŞ'e yapılacak herhangi bir saldırıya" tüm güçleriyle karşı koyacaklarını belirten bir bildiri yayınladılar. Bu eylem birliği çok uzun sürmese de işyerindeki dayanışmayı göstermesi açısından önemliydi.

TARİŞ yönetimi tarafından üretime ara verildiği süreçte işçilerin kitlesel olarak işten çıkarılacağı haberlerinin yayılması üzerine işçiler fabrikaları terk etmeme eylemi başlatarak direnişe geçtiler.

Çiğli İplik Fabrikası'nda 1.500 işçinin fabrika kapılarını kapatarak barikat kurmasının ardından, Çimentepe ve Gültepe halkı sokaklara barikatlar kurarak, mahalleye girişlere engel oldu. Mahallelerden çok sayıda devrimci silahlarıyla fabrikaya gelerek direnişçi işçilere katıldı. İşçilerle polis arasında çıkan çatışma, direnişin şehrin diğer –özellikle gecekondu– mahallerine yayılmasını getirdi.

TARİŞ işçilerinin yoğunlukla oturduğu Çimentepe, Gültepe gibi gecekondu bölgelerinde halk sokağa döküldü. Ege Üniversitesi öğrencileri, üniversiteyi işgal ederek, TARİŞ Direnişi'ni desteklediler. Polisle öğrenciler arasında çıkan çatışmada 60'tan fazla öğrenci ve 7 polis yaralandı.

14 Şubat 1980'de güvenlik güçleri büyük bir operasyon başlatarak, 10 bin jandarma komandosunun ve panzerlerin kapıları kırarak fabrika bahçesine girmesinin ardından başlayan çatışma yaklaşık 3 saat kadar sürdükten sonra direniş zorla bastırıldı. Birçok işçi yaralandı. Fabrikalar boşaltıldı. Yüzlerce işçi gözaltına alınarak, Alsancak stadyumuna götürüldü. Ertesi gün İzmir'de sıkıyönetim ilan edildi ve direnişçi işçilerin çoğunun işlerine son verilerek yerlerine faşist militanlar alındı.

Eskişehir'de işçi sınıfına yönelik çalışmalar açıkçası pek istenildiği gibi gelişmiyordu. Bunda geçmişteki Seyfi hareketinin ve onun yanında saf tutan gençlik kesiminin ileri unsurlarının

zamanla TKP revizyonizmine evrilmeleri, işçi kesiminde sürdürdükleri faaliyetleri de beraberinde şekillendirmelerinin bir miktar payı vardı. Devrimci hareket, Eskişehir'e işçi sınıfının yoğunlaştığı bir şehir olarak özel bir önem atfediyordu. Bunu Ankara'da Devrimci Metal-İş'teki faaliyetlerinin yanı sıra Eskişehir sorumluluğuna getirilen Şerif Şener'in şu değerlendirmesinde açıkça görebiliyoruz:

"İstanbul, Kocaeli, Bursa, Sakarya ve Eskişehir Türkiye İşçi Hareketleri açısından birinci derecede önemli bir bölgedir. İstanbul'u çıkarırsak –başka önemli nedenlerden dolayı– geriye Bursa, Sakarya, Kocaeli ve Eskişehir kalır. İşçi sınıfı örgütlenmesinin ana damarı bu bölgedir. Ayrıca Eskişehir'in; Ankara'nın Ege bölgesi ve Marmara bölgesinin bağlantısı olması yönüyle stratejik bir önemi vardır. Kısaca Eskişehir, Devrimci Hareket açısından uzun vadede önemli bir mevzi ve açılımdır."

Ancak bu tespite karşın güncelin gençlik alanındaki mücadeleyi sürekli ön planda tutuyor olması, diğerlerini reddetmese, savsaklamasa da objektif olarak bu alanda kadro takviyelerini dayatıyordu. Bu noktadan bir geri bakışla, örneğin Ankara'da kaçak duruma düşen Turgut'un, 1979 Nisan'ında Necdet Bozkurt tarafından Eskişehir'e –geçiciymiş gibi– gönderilmesi, biraz da Şerif'in bilgisi ve talebiyle gerçekleşmişti. Yani Turgut esas olarak Eskişehir'e geçici değil kalıcı olarak gönderilmişti ve onun –her ne kadar sonraları bölge çalışmalarına müdahil olsa da– faaliyet alanı gençlik kesimiydi.

Bir yıl daha geriye bakarsak, 12 Mart 1978'de Eskişehir Devrimci Yol örgütlülüğünün düzenlediği ilk miting sonrası Bayram Çam şu değerlendirmeyi yapmıştı: "Bu arada yeni genç arkadaşlar ortaya çıkmışlardı, işte işçi sendikalarından da hem DİSK'e hem Türk-İş'e bağlı olanlardan bize sempati duyan işçi arkadaşlar vardı... Bunlar daha önce ilgisiz duran, herhangi bir yaklaşım, sıcaklık göstermeyen ve devrimcileri maceracı gören sarı sendikalara üye idiler ki bunların arasında DİSK'e bağlı olanları da vardı. Bu arkadaşlar işte bu mitingden sonra özellikle bize güven duymaya başladılar. Bunu açıkça gözlemledik ve hissettik. Peki, biz bundan sonra ne yapmalıydık? Daha sistemli, daha düzenli, kadrolaşmaya daha önem vererek, daha profesyonel kadrolar yaratmalıydık."

1976 Yaz'ında Eskişehir'i gözleyen Sedat Göçmen'in Yıldıztepe'yi kastederek, "Benim asıl dikkatimi çeken, Bayram Çam'ın yürüttüğü mahalle çalışmasıydı" tespitini de akılda tutarsak Bayram, Eskişehir'de hem işçilerle ilgileniyor, hem mahalle çalışması yapıyor ve bir süre sonra da memur örgütlenmesi içinde özellikle sağlıkçıların örgütlenmesine yönelik TÜS-DER'de Devrimci Yolcuların yönetime gelmesini sağlıyordu.

İşçi sınıfı alanında Bayram Çam'ın da dahil olduğu çalışmalar daha çok bölgesel ilişkiler temelinde; şehirdeki kiremit fabrikaları, Eti Bisküvi Fabrikası, Arçelik, Şeker Fabrikası vb gibi işyerlerindeki işçilerle de yine oturdukları mahalle örgütlenmeleri temelinde bağlar geliştiriliyordu. 1978 Yaz aylarında Yeraltı Maden-İş'ten gelen isteği "Aslında ben de artık Eskişehir'den ayrılmak, biraz farklı bir alana geçmek istiyordum. Üstelik daha önceden sendikal alanda çalışma isteğim de vardı" diye değerlendirmişti Bayram Çam. O tarihte Yeraltı Maden-İş'te gündeme gelen yarılmaların yarattığı kadro eksilmelerini takviye amaçlı bu tasarruf, gayet anlaşılabilirdi.

Sonraki süreçte, 1979'dan itibaren açık faşizme geçiş tespitinin yapıldığı günlerde, nasıl Devrimci Öğretmen çalışmasının TÖB-DER kapsama alanından çıkıp hayatın diğer alanlarına, özellikle bölge çalışmalarına yanaştığı açıkça gözleniyorsa, işçi kesimi içindeki çalışmalar da benzer bir rotaya girmişti. Bununla birlikte, 1980 yılında DİSK Oleyis Sendikası Eskişehir Şubesi Genel Kurulu'nda Devrimci İşçilerin yönetime talip olmaları gündeme geldi.

Garsonlar, otel çalışanları, hamamcılar, yurt işçileri vb gibi işkollarında örgütlü olan DİSK'e bağlı OLEYİS Sendikası'nın Eskişehir şubesinde 1979'dan itibaren profesyonel olarak çalışmaya başlayan Ersin, zamanla üye işçilerden sendikaya sıkça gelip giden birkaçıyla iyi ilişkiler geliştirmişti. Bunların arasında diğerlerine göre daha politize olan hamam çalışanı Durmuş ile yurt işçilerinden İbrahim ve işyeri temsilcisi Osman da vardı. Sendikanın profesyonel olmayan yöneticileri ise tam anlamıyla sarı sendikacılardı. İşkolunun özelliklerinden kaynaklanan ve çoğu lümpen eğilimlere açık işyerlerinin hem örgütlenmesi hem de toplu iş sözleşme imzalanması zordu ancak sendikacılar, üyelerin varolan haklarını korumaları, savunmaları konusunda en küçük bir gayret bile göstermekten acizdiler. Tabii toplu

sözleşme dönemlerinde de üyelerinin isteklerini savunmaktan çok işyeri sahipleriyle bir şekilde uzlaşmayı becerebiliyorlardı. Elbette bunda OLEYİS'in 10 Eylül 1977 tarihli Genel Kurulunda DİSK'e katılma kararı vermiş olması ve sendika içinde hâlâ devam etmekte olan Türk-İş tortusunun da payı vardı. Zaten OLEYİS, DİSK'e katıldığında DİSK Turizm-İş Sendikası'yla birleşmişti ve 1978 yılındaki ilk genel kurulda Turizm-İş kurucuları OLEYİS'ten gelen sarı sendikacılar tarafından tasfiye edilmişti. İşte genel merkezdeki bu kapışma sürerken genel kurul öncesi Eskişehir şubesi genel kurul çalışmaları sürecinde adı geçen öncü işçilerin çabalarıyla bir muhalefet hareketi örgütlendi. İşçi Evleri'nde yapılan toplantılara ilk başta dürüst ve demokrat görünümüyle diğerlerinden ayrılan bir sendika yöneticisi de çağırıldı. Ancak bu yönetici bir süre sonra muhalefet girişimini sendikaya ihbar etti. Arkadaşımızın işine son verildi. Bu gelişmelerden haberdar olan OLEYİS Genel Merkezi, genel kuruldan 15 gün önce Akdeniz Bölge Temsilcisini Eskişehir'e göndererek özel bir çalışma başlattı. Bu olumsuzluklara karşın muhalefet hareketi çalışmalarını sürdürdü. Aradaki çok kısa zamanda sonuç alabilmek için bölgelerden yardım istendi. Özellikle Yıldıztepe birimi kendi bölgesinde oturan sendika üyesi işçiler üzerinde etkili oldu. Yurtlarda kalan devrimci öğrenciler de yurt işçileri üzerinde çalışma yaptı. Bu arada muhalefet, Devrimci İşçiler adıyla yönetim ve diğer kurulların aday listesini hazırlayıp bastırdı. Yine genel kurulda dağıtılmak üzere Devrimci İşçiler imzalı bir bildiri kaleme alındı. Yapılan hesaplamalara göre durum dengede görünüyordu. Gazino garsonlarının çoğu Yıldıztepe'de oturuyordu, eğer onların genel kurula katılımı sağlanırsa Devrimci İşçilerin yönetime gelmeleri işten bile değildi.

Genel kurul eski Otogar'da bulunan Emek Otel'de yapıldı. Genel kurula katılan işçilere Devrimci İşçilerin bildirileri dağıtılmaya başlandı, seçimlere geçilmesine az bir zaman kala, gazino garsonları toplu hâlde salona geldi ancak sendika yönetimi bu arkadaşların üyeliklerini, aidat ödemedikleri gerekçesiyle düşürmüştü, salona alınmadılar. Sonuç olarak sendika yine sarı sendikacılara kalmış oldu.

Bu süreç sonrasında OLEYİS'ten kovulan arkadaşımız, devrimcilere sempati duyan CHP'li DİSK 6. Bölge Temsilcisi Rafet

Demirtel'in yanında gönüllü olarak çalışmaya başladı. Bu arada Bölge Çalışma Müdürlüğü'nde görevli iş müfettişlerinden özellikle Süleyman ve Ahmet adlı müfettişlerle geliştirilen ilişkiler sayesinde, sendikasız işyerlerinde çalışan işçilerin işverenleri tarafından uğratıldıkları haksızlıkları giderecek kararların alınması sağlanıyordu.

1960'lı yıllarda GES-İş'te sendikacılık yaparken, barajdan baraja dolaşan Rafet Demirtel, o yıllarda "Yalınayak Rafet" adıyla anılan fedakâr bir işçi temsilcisiydi. Sivrihisar Caddesi üzerindeki DİSK 6. Bölge Temsilciliğinin olduğu tek katlı binada ayrıca kiremit fabrikaları işçilerinin örgütlü olduğu Keramik-İş Sendikası'yla, belediye otobüs şoförleri ve biletçilerinin örgütlü olduğu Genel-İş Sendikası 2. Şube de bulunuyordu. Keramik-İş şube başkanı HK, Genel-İş şube başkanı da Devrimci Yol sempatizanıydılar, zaten işyerlerindeki eylemliliklerde bu iki siyasi çizgi genellikle ortak hareket ediyordu.

Sakarya
GÜNLÜK SİYASİ HALK GAZETESİ
DAİMA İZİNDE
2 TEMMUZ 1979 PAZARTESİ 6 SAYFA 250 KURUŞ SAYI: 8881
Disk 6. Bölge Temsilcisi Rafet Demirtel
Bu grevin sonu işçi sınıfı düşmanı sendikaların da sonu olacaktır.

Oğlumuz Veyis ile kızımız Durgül'ün...

Zeki'den sonra Eskişehir Devrimci Öğretmen sorumluluğunu Veyis'le birlikte üstlenen Ata, Eskişehir'e gelmesinden sonra, içle-

rinde tek bekâr olduğu için işlerin Veyis'in üzerine biraz fazlaca kaldığından söz etmişti. Oysa Veyis'in evliliğe hazır bir ilişkisi vardı. Durgül ile Ankara'da tanışmışlar, sonra yolları Kayseri ve Muş'a doğru ayrılmış ama hep bir fırsatını yaratıp görüşmeye devam etmişlerdi. Ancak her ikisi de farklı yerlerde olsalar bile Devrimci Yol örgütlülüğü içinde yer almaktaydılar. Bu yüzden bir evlilik yapacaklarsa bu ancak örgütsel denetimle mümkün olabilecekti. Veyis bunu Eskişehir'de birkaç kez sorumlularıyla görüştü, sonunda, Şerif Şener, Durgül gelsin bir konuşalım dedi.

"Ben Kayseri'den kalktım geldim" diyor Durgül; "Üçümüz birlikte Adalar'da bir yerde oturup görüştük, ondan bundan arada siyasetten de konuştuk. Şerif bana doğrudan bir şey demedi, sormadı da sadece sohbet ettik. O konuşmadan bir süre sonra Veyis, tamam dedi, evlenmemize onay çıktı! Tabii bu arada benim hakkımda Kayseri sorumlusu Ömer Babacan ile de konuşulmuş, benim bundan daha sonra heberim oldu."

Bu görüşme 1979'un son aylarında gerçekleşiyor, ortalık karışık tabii, o yüzden Veyis'e tamam da yalnız biraz erteleyin şubatta falan evlenirsiniz deniliyor.

"Şubat ayı geldi, bu kez Veyis'e, hadi git bir haftada hallet gel demişler. Neyse biz o sürede evlendik. Önce Antalya Kumluca'da bir gece köy düğünü gibi bir şey yaptık ailem ikna olsun diye ama onlar nikâhsız düğün olur mu diye tutturdular, tamam onu da Eskişehir'e dönünce yaptıracağız dedik. O zamanlar nikâh işlemleri biraz zaman alıyordu, işte bir ay askıda kalması falan... Ali İhsan Ahıskalıoğlu o tarihte nikâh salonunun ihalesini almış, nikâh fotoğraflarını çekiyordu, bizim nikâh işlemlerini o halletmişti."

Ali İhsan; "Ben Veyis'le tanışıyordum, Durgül'ü de yeni tanımıştım, bunlar geldiler, biz Antalya'da düğün yaptık, şu nikâh işlemlerine bakıver dediler, nişanlım Mine, Evlendirme Memurluğunda çalışıyordu ben de evrağı götürüp ona verdim, işi halleden aslında odur" diyor.

Veyis'le Durgül'ün nikâhı, öyle salonda davetliler önünde falan olmadı, iki şahitle birlikte Evlendirme memurunun odasında kıyıldı. "Şahitler Ali İhsan ile Veyis'in öğretmen arkadaşlarından Recep'ti. Nikâh memuru bizi gelinle damata pek benzetememiş, olsa olsa arkadaşlarıdır diye düşünmüş, çünkü üzerimizde kot falan türü günlük giysilerimiz vardı."

Veyis'le Durgül evlenmişlerdi ama henüz kendilerine ait bir evleri yoktu. "Veyis, Kumluca'daki düğünden sonra, Vişnelik'te aynı evi paylaştığı arkadaşlarına telgraf çekip, 'Ben korsan evlilik yaptım, Eskişehir'e geliyoruz, birkaç gün eve uğramayın' demiş. İşte biz yaklaşık bir ay kadar, bahçe içindeki tek katlı o evde kaldık. Benim eşyalarım Kayseri'deydi, henüz gidip getirecek fırsatı bulamamıştım. Bir gün Zeki geldi, siz burada kalmayın dedi, ev faşistlerin bölgesi 33 Evler ile Vişnelik arasında bir yerdeydi. Oradan Zekilerin evine geçtik, ev buluncaya dek onlarda kaldık. Bir süre sonra Akarbaşı Mahallesi'nde bir ev bulup kiraladık, Veyis'e kalacağınız evi kimse bilmesin diye tembihlemişler ama öğretmen Zeki Özdemir ile eşi Gülten yakında oturuyormuş, Zeki bizi görmüş, ona da kimseye söz etme denmiş. O dönem Turgut ve Orhan bir süre bizim evde kaldılar, daha sonra da geçici sürelerde başkaları tarafından da kullanıldı."

Durgül, Kayseri'den tayinini Eskişehir Tıp Fakültesi Sağlık Koleji'ne istemişti. Okul müdürü ilerici biriydi ve tayin gerçekleşinceye dek, istediğin kadar rapor al diye Durgül'ün işini kolaylaştırdı.

Veyis, öğretmen kesimindeki çalışmalarını sürdürürken, Durgül de Yıldıztepe'deki bölge çalışmasına dahil oldu, aynı zamanda çatışmaların arttığı dönemde yaralanan arkadaşlara ilk müdahaleyi de evinde o yaptı. "Birkaç arkadaş oldu öyle... yaralı geldiler onlara baktık, sonra gönderdik. Bir keresinde ciddi yaralı olarak gençlik kesiminden bir arkadaş gelmişti, bayağı kan kaybediyordu, bir süre bizde kaldıktan sonra, müdahale edecek başka birisi bulunmuştu herhalde alıp götürdüler."

Kadınlar gününde kadınlar korumada

"Bir kaza sonucu yaralandım, kurşun sol dizimden girip çıkmıştı, yanımdaki sorumlu arkadaş çok soğukkanlı davrandı, beni hemen bir eve götürdüler, ânında doktor müdahale etti. Bir süre hareket edemedim, dışarı da çıkamadım, tedavi orada yapılıyordu, hastaneye gidemiyordum, daha sonra Kayseri'den tanıdığım arkadaşların evlerine geçtim. Koltuk değnekleriyle yavaş yavaş yürümeye başlamıştım. Bu arada belirli arkadaşların dışında hiç kimseyle görüşmeme izin verilmiyordu. Yurttan ve okuldan kopmak durumunda kaldım. Kayseri'ye ailemin yanına

gidip dört beş ay kadar orada kaldım. Eskişehir'e döndüğümde Fatsa Operasyonu başlamıştı."

Akademi öğrencisi Selami Bilgili'yi, yurt komitesinde görev aldığı dönemde bırakmıştık. Ancak 1980 Şubat ve Mart aylarında yaşanan gelişmeler Selami'yi yaşamında kendi deyimiyle "farklı bir dönüm noktasına" doğru taşıdı.

Ulaş Bardakçı'nın ölüm yıldönümü 19 Şubat yaklaşırken komite, Devrimci Yol imzalı ve "Ulaş Yaşıyor" yazılı bir pankart asılmasını kararlaştırmıştı. Pankart, yurdun arka tarafında, faşistlerin etkin olduğu mahalleden gelen ve işçilerin kullandığı yola asılacaktı. "Bu işi iki arkadaşımla birlikte yapacaktım" diyor Selami; "Pankart hazırlandı, gece asmaya gideceğiz, bir baktım bu iki arkadaş da uyuyor, onları uyandırmaya gönlüm el vermedi, –açıkçası, biraz da benim duygusal yanımın ağır basmasıyla ilgili bir durumdu– pankartı aldım, silahı belime taktım, gittim pankartı astım; altına da bomba görüntüsü verecek bir şey bağladım. İşim bittikten sonra yurda dönerken, giriş kapısında fark ettim ki ayakkabılarım çamur içinde... Kapıdaki görevli, nerden geliyorsun diye sordu, memleketten dedim, şöyle üstüme başıma bir baktı sonra, git ayakkabılarını yıka odana çık yat dedi. Odaya çıktığımda polis arabasının pankartın etrafında döndüğünü gördüm, birkaç saat yaklaşamamışlardı pankarta... Ertesi gün yurtta, okulda ve çevrede duyulmuştu pankartın asıldığı. Sorumlu arkadaş geldi, ona anlattım durumu, niye böyle bir şey yaptın dedi. Birincisi, uyuyan arkadaşlarıma kıyamamıştım. İkincisi ben inisiyatif almayı seven bir insanım, riskli de olsa bir şey yapılacaksa bedelini kendim ödeyim, başka insanlar zarar görmesin diye yaptım dedim. Bir de süreç açık faşizme doğru gidiyordu, doğal olarak o koşullarda, böylesi bir eylemi tek başıma yapmak zorundan kalsam ne yapabilirim diye kendimi test etmek içindi. Tabii şimdi geriye dönüp baktığımda yapılan işte doğru ama yönteminde eksik davrandığımı görüyorum, yani orada bir çatışma çıksa kendimi koruma şansım yoktu."

Selami'nin, kendi yaşamında "çok özel anlardan biri" olarak nitelediği bu olaydan başka benzer bir anısı daha var: "8 Mart 'Dünya Emekçi Kadınlar Günü'yle ilgili olarak İstasyon Caddesi'nde yazılama yapılacaktı. Yazıları ben yazacaktım, okuldan iki arkadaş gözcü olacaktı, korumalarımız ise Ayşegül, Nurdan ve Neşe idi. Samimi olmak gerekirse, Eskişehir'de ilk kez

yazılama yapacaktım o gün. Doktorlar Caddesi diye de bilinen İstasyon Caddesi'nden başladık, yazıları yazdık, eski Toprak Mahsülleri Ofisi silosunun (şimdi otel) olduğu yerde bir bekçi kulübesi vardı, duvarı yazı için uygundu, en son oraya yazıp dağılacaktık, ancak bu arada ekipler yazıları fark etmiş. Ben o duvara 'Faşizme Ölüm Tek Yol Devrim-Devrimci Yol' yazısını yazdım, baktım ekip geliyor, fırçaları bıraktım ve kadın arkadaşları da bu işten uzak tutmak, dikkati kendi üzerime çekmek için, istasyona doğru koşmaya başladım. Sabaha karşı saat 3-5 arası falan olmalı, havada Mart soğuğu vardı. Polis telsizlerinden 'dikkat silahlı olabilir' anonslarını duydum. Kör hatta duran vagonların arasından geçmem gerekiyordu, orada kalsam hem yakalanacak, hem de diğer arkadaşları riske atacaktım..."

Tabii o sırada Selami'nin, gözcülerin yakalandığından, kadın korumaların ise sarhoş taklidi yaparak polisleri atlattıklarından haberi yoktu.

"Ben iki vagonun arasında tutundum, ellerim soğuktan demirlere yapışacaktı neredeyse, polisler de gelmiş, el fenerleriyle vagonların altına bakıyorlardı. Hiç kıpırdamadan birkaç saat orada kaldım, polislerin gittiklerinden emin olduktan sonra oradan çıkarak rastgele yürüdüm. Kütahya Yolu üzerinde hiç bilmediğim bir mahalleye geldim, Osmangazi ya da Ertuğrulgazi olabilir... Bu arada sabah olmuştu, saat sanırım 6.30-7.30 arası gibiydi. Orada bir sabahçı kahvehanesi buldum. Kahvehaneciye, amca Kütahya'dan geliyorum kamyonumun rot başı çıktı, parça almak için Oto Sanayi'ye nasıl gidebilirim dedim, yağ ve boya içindeki üstümü başımı göstererek... Bu saatte otobüs bulamazsın, 8'i bekleyeceksin dedi. Kahvehaneye bu arada başka gelenler de olmuştu onlarla da sohbet ettikten sonra ilk otobüse binip oradan ayrıldım. Akademi'ye geldiğimde, durakta Ayşegül'ü gördüm, uzaktan bana gelme git diye işaret ediyordu. Anladım ki polis beni arıyor, bu durumda yurda gidemezdim."

Bu durumda Selami artık okulda kalamazdı, bu nedenle bölge çalışmasına kaydırıldı. Çalışacağı yer Akarbaşı Mahallesi'ydi. Dizinden yaralandığı kaza olayı burada yaşanmıştı.

Askerlik yapacaklar kalsın!

Daha önce sözünü ettiğimiz bahar toplantısının zamanı geldi artık... Hareket içinde motivasyonları farklı olsa da ya da öyle

görünse de sanki giderek ortaklaşma eğilimine giren "hoşnutsuz arkadaşlar"ın eleştirilerine karşı devrimci hareket müdahale kararı almış ancak gelişen olayların sıcaklığı nedeniyle düşünülen toplantı, 1980 Bahar'ına kadar ertelenmişti.

"Daha önce DS ayrılığı yaşandığı için deneyimliydi Ankara'daki arkadaşlar" diyor Turgut. "Artık konuşmak falan yoktu, böyle bir lüksümüz yoktu, bu arkadaşları yeniden kazanmak gibi iddiamız da yoktu. Toplantıyı Şerif Şener yönetti. Eleştirileri olan arkadaşlara, anlatın bakalım dedi, onlar da anlattılar."

Burada "eleştirileri olan" arkadaşlardan olup o toplantıya katılanlardan ve bugün de "O dönemde bizim Eskişehir'de sorumlu olan arkadaşlarımız o krizi yönetemediler" iddiasını koruyan Nurettin Şekerler'e dönelim: "Bizi orada teşhir ettiler, bana ne istedin de yapmadık dediler, Ankara'ya gönderdik doğru mu dediler doğru dedim, seni Ankara'da en iyi birime verdik doğru mu, doğru, ama sen çektin geldin! Dedim ki ya arkadaş, oradan çekip gelme nedenlerimi burada kitlenin önünde anlatmamın anlamı yok, ben geldiğimde bunu gereken insanlara söyledim, ikinci kez burada anlatmama gerek yok."

Şimdi Turgut'un anlattıklarıyla devam edebiliriz: "Sonra Şerif toplantıya katılanlara dönüp, arkadaşlar duydunuz mu dedi, bunlar gibi düşünenler şu tarafa çekilsinler... Geçmiş zaman hatırlamıyorum ama diyelim ki toplantıda yüz kişi varsa otuz kişi kadarı ayrıldı. Bu kez Şerif, yanlış anladınız galiba, askerlik yapacaklar burada kalsın diğerleri öbür tarafa geçsin dedi. Ben aman usta ne yapıyorsun falan demeye çalıştım, dur dedi, durdum tabii... Toplantı sonunda epeyce bir arkadaşın canını yakmış olduk, Şerif'in o siyasal cesareti, tecrübesi bende yoktu, kaygılanmıştım... özellikle şu 'askerlik' meselesi beni çok kaygılandırmıştı. Otuz kişi kenara ayrılmış, sen onu elliye teşvik ediyordun!"

Sonraları, bu toplantının sonuçlarını bazı arkadaşlar, "eleştirilerin yararı görüldü, hareket Eskişehir'de yükselişe geçti" şeklinde değerlendirdiler. Turgut'un değerlendirmesiyse şöyle: "Bir ay kadar sonra harekete olan güvenim müthiş bir şekilde yeniden arttı. Bir sürü arkadaşım o hengâmenin içinde boğuluyor açığa çıkamıyorlarmış. Öyle insanlar öne fırladı ki onların enerjisisi hareketi çok daha örgütlü, çok daha militan bir sürece soktu. Hareketin o toplantıdaki kararının ne kadar doğru olduğunu

anladım çünkü yaratılan bu enerjinin tohumu o toplantıda atılmıştı. Örneğin, Nurdan oradaki kadın arkadaşlarımız içinde en çok takdir ettiklerimden olmuştur hep, hatta şunu söyleyim sorumlusu pozisyonundaki arkadaşımıza birazcık tolerans tanısaydık kalacaktı ama Şerif, hayır dedi, kimseye tolerans yok! Ve ben hani harekete güvenim biraz daha arttı diyorum ya, bir ay sonra Nurdan'ı gördüğümde, her gün buradasın bak senin görmediğini adam nasıl görüyor dedim kendi kendime... İşte ustalık buydu!"

Anlaşılan Eskişehir Pasajı'nın terasında bahar serinliğinde yapılan toplantı, hareketi sarsıp zayıf düşürmemiş aksine yeni kadroların görünüp öne çıkmalarıyla dirileşip daha bir kendine gelmişti. Turgut, Ankara günlerinin heyecanını yaşıyor gibi anlatıyor; "Artık zaman boş konuşmalarla heba edilmiyor, herkes bulunduğu yerde mücadeleye şevkle sarılıyordu. Zaten o aralar HK halk savaşını reddetmişti ve o kesimden bölük bölük adam ayrılıp bize geliyordu. Bir bakmışsın 30-40 kişi birden gelmiş, biz sizden olacağız diyor. Buna karşılık vermek için kadro arayışı derdine düşecekken, bir baktık kadın öğretmenlerimizden biri çıktı geldi, ben öğretmenliği bırakıyorum dedi; artık profesyonel çalışmak istiyorum! Hakikaten çok şevklendirici bir durum ama bir taraftan da öğretmenliği bırakıyor... Soruyorsun; peki nerede çalışmayı düşünüyorsun? Kadın çalışması olabilir diyor, mahalle çalışması olabilir... tercihim mahalle çalışması ama hareket nerde derse orada çalışırım. İşte o zaman gel seni bir öpeyim, diyorsun.

Sonra bir başka gün, bir başka arkadaş geldi, ben Yunus dedi... Yunus'u şahsen değilse de ismen tanıyordum Ankara AYÖD'den..."

Biz, Turgut'tan önce Yunus Isın'ı hatırlıyoruz. Ankara Siyasal'da öğrenciyken hareket içerisinde önemli görevler alan Yunus, 1977'de evliliği gündeme geldiğinde, örgütlülüğün dışına çıkarılmıştı. O tarihten sonra Eskişehir'de yaşayan Yunus, hareketin buradaki örgütlülüğüyle teması sürdürmüş, sorumlu arkadaşlarla görüşerek onlara "Ben buradayım yapabileceğim bir şey varsa yaparım destek olurum" demişti. Belki Turgut'un gelişinden sonra biraz daha artan ama lojistik düzeyde bir desteği olmuştu Yunus'un harekete. Bu arada Ankara'dan Eskişehir'e gelip giden İbrahim Arı, Yunus'un evinde kalıyor, onunla bir-

likte değerlendirmeler yapıyordu. Bu süreçte Yunus, Ankara'ya bir kez daha çağırıldı. "Eskişehir'de bir şeyler yapabilir misin falan anlamında konuştular benimle. Ben de ne görev verilirse yaparım dedim. Peki, değerlendireceğiz dediler ama sonrasında şöyle bir şey yap böyle bir şey yap diye bir şey çıkmadı..."

Turgut'un bu süreçte adını hatırlayamadıklarından biri de Mazlum'du. Mazlum Akyol, sessiz sedasız Aydın'dan Yıldıztepe'deki akrabalarının yanına gelmiş ve harekete dahil olarak Eskişehir'de kalmıştı.

Karakoçan'ın Paş (şimdiki adı Akkuş) köyünden Mazlum, çocukluğundan başlayarak politik bir ortam içinde yaşamıştı. "Köydeki hemen hemen herkes sola meyilliydi. Deniz Gezmiş'in köyde gelip kaldığı söyleniyordu. Daha çok TKP-ML ve TİKKO etkisi vardı civarda. 1972-73'deki operasyonlarda babam Hasan Akyol'u da gözaltına aldılar. Fehmi Altınbilek, Kaypakkaya'yı tarif ederek, eğer köye gelirse güçlü kuvvetli adamlarla etrafını çevirin bağlayın sonra bize haber verin, demiş."

Ali Haydar Yıldız vurulduğunda da köyde protesto mitingi yapılmış. Mazlum'un bu hatırladıkları ilkokul yıllarından. Ama o asıl politikleşme sürecini ilkokuldan sonra gittiği Malatya Akçadağ Öğretmen Okulu'nda yaşıyor.

"1. MC dönemiydi, okula kaydımı öğretmen olan amcaoğlum yaptırmıştı. 7. sınıfta okuyan iyi yürekli ağabeylerimiz vardı, mitinge katıldıkları için bunları okuldan attılar. Böylece okul tamamen faşistlerin eline geçti, bize 'Tunceliler' diyorlardı. Faşizmin ne kadar baskıcı olduğunu orada pratikte gördüm, bizi iki kişi bir arada gezdirmiyorlardı, biz ona rağmen okulu terk etmedik, okuldan atılan abilerle koordineli çalışmamız vardı. 1977 yılında onlar yeniden okula döndüler. İçlerinde Dev-Genç'li, HK'lı olanlar vardı. Dev-Genç'le o zaman tanıştım."

1979 yılında son sınıf öğrencisi Mazlum, yaz tatilinde Aydın'a ailesinin yanına gider, oradan da Eskişehir'e Yıldıztepe'deki akrabalarının yanına gelir. Niyeti onları ziyaret edip okula dönmektir.

"Yıldıztepe'de Devrimci Yolcu arkadaşlarla tanıştım onların eylemlerine katılmaya başladım, Aralık ayında bir gün Maraş Katliamı'yla ilgili afişleme yapmak için Yıldıztepe'den Odunpazarı'na doğru iniyorduk, ben çevreyi bilmiyorum tabii Odunpazarı Karakolu'nun yan tarafındaki duvara afiş yapıştıracaktım, polisler bizi gördü, arkadaşlar kaçtı ben çıkmaz

sokağa girmişim, afişleri polislerin üzerine fırlattım, yakalayıp götürdüler beni, önce falakadan geçirip sonra savcılığa çıkardılar. Mahkemede tutuklanıp cezaevine gönderildim. Orada yaklaşık 1 ay kaldım. İçerde Alanönü bölgesindeki çatışmada yakalanmış (o süreçte Eskişehir'e dışarıdan gelmiş) bir arkadaş vardı, cezaevinde oldukça etkiliydi, idare ve gardiyanlar kendisinden çekiniyordu. 1980'in 30 Mart'ında Mahir Çayan posterini astık. Bu arkadaşı yatağa sarıp dışarı çıkaracaktık ama o son anda vazgeçti, kafasında başka bir plan vardı ama o da gerçekleşemedi."

Mazlum, o tarihte cezaevinde olan İlhan ve diğer arkadaşlarla görüşemedi çünkü onlar o tarihlerde firar girişimi sonrası başlattıkları isyan nedeniyle hücrelerde kalıyorlardı.

"Cezaevinden çıktıktan sonra, tabii arkadaşlar da beni gözlemlemişler; çevik, atak ve kararlı bir insandım. Kal burada, dediler. Okula gitmekten vazgeçip Eskişehir'de kaldım, artık profesyonel olarak çalışacaktım."

Özetle Eskişehir Pasaji'ndaki bahar toplantısı; Turgut'un değerlendirmesiyle harekete yeni bir ivme kazandırmanın önünü açmıştı. Ancak bu süreç toplantı yapılmadan önce başlamıştı, açıkçası toplantı sadece hareketin kesin tavrını ortaya koymanın bir platformu olmuştu. Burada şunu da hatırlatmalıyız ki o toplantıda ya da öncesinde örgütlülüğün dışına çıkarılan arkadaşların bazıları, özellikle 12 Eylül'den sonra mücadelenin sürdürülmesinde etkin görev ve sorumluluklar üstlendiler.

Pek çok devrimcinin gönlünde bölge çalışması yatar

"Bahar toplantısı, benim için de devrimci bir dönemeç olmuştu" diyor Nurdan... "Zira devrimci olmamda etken olan sevdiğim arkadaşlarımın yanında değil, hareketin yanında yer almıştım."

Nurdan'ın anlattıklarıyla devam edelim:

"Beni bir gün Turgut çağırdı, seni gençlik çalışması içinden alıyoruz artık bölge çalışması yapacaksın dedi. Ayrıntılar için Yıldıztepe'ye gidip Orhan'la konuşacaktım. Tabii önce yurda uğrayıp eşyalarımı toplamalıydım. Hani bir düşüneyim falan demedim, buna fırsatım da olmadı. Belki şu geçmiş olabilir zihnimden; okul ne olacaktı, eğer okula devam edeceksem bu görevi kabul etmemeliydim çünkü bölgeye gittim mi artık günün

24 saatini orada yaşayacaktım ve okulla falan ilişkim kalmayacaktı. Ama doğrusu böyle bir görevin bana verilmesi hoşuma gitmişti, artık kıdemli oluyordum, daha profesyonelleşiyordum, hareket içinde daha da gelişiyordum. Zaten bölge çalışması pek çok devrimcinin gönlünde yatan bir şeydi.

Yurda gittim, memlekete gidiyorum diye yurt idaresine dilekçe verdim, dolabımdan bir iki giysi aldım, topu topu bir çantalık eşyam vardı; pantolon, kazak falan, ayakkabılarım ayağımdaydı zaten yedeği yoktu. Arkadaşlara nereye gittiğimi söylemeden yurttan ayrıldım zaten herkes böyle durumlarda siyasi bir görevle gidildiğini bilir, soru sormazdı.

Artık, benim için yeni bir dönem başlıyordu. Çalışma alanım Büyükdere ve Meşelik Mahalleleriydi. Bu bölge daha önce Yıldıztepe üzerinden denetlenirken, Direniş Komiteleri çalışmalarıyla birlikte ayrı bir birim olarak düşünülmüştü.

Öncelikle kendime yeni bir isim bulmalıydım. Zeynep olsun dedim, o olmaz dediler, "Nermin"i seçtim.

Okulumu, ailemi, anlayacağınız düzenle bütün bağlarımı arkada bırakıp bölgeye gelmiştim. Haftada bir ya da 15 günde bir uğruyordum yurda. Kolay değildi, artık okulu bırakıyorsun, hayatındaki birtakım şeyleri siliyorsun, profesyonel devrimciliğe geçiş sürecini yaşıyorsun. Gençlik örgütlenmesi başkaydı, yaşıtlarınla beraberdin, kendine ayırdığın zamanların da oluyor, günün 24 saatini devrimcilik almıyordu. Oysa şimdi kendi yaşamımdan vazgeçmiş, kendimi tamamen devrime adamıştım.

Hiçbir tecrübem yoktu, yanımda örnek alabileceğim biri de yoktu. Yıldıztepe'de bir kadın arkadaş bölge çalışmasına başlamış sürdürüyordu. Büyükdere'ye benden önce gelmiş bir erkek arkadaşla birlikte çalışacaktım. Onun kaldığı bir evi vardı, benimse evim olmayacak, halkın evlerinde kalacaktım.

Daha önce birkaç kez Yıldıztepe'ye gidip gelmişliğim vardı, orada süren devrimci çalışmalar eskiye dayanıyordu. Ama burası yeni bir bölgeydi, sadece birkaç ilişkimiz vardı. Benim tek tanıdığım Mustafa Çalıkuşu'ydu, annesi ve kardeşleriyle kalıyordu. Bana söylenen zorda kalmadıkça onun evini kullanmamaktı. Gecekondu bölgesiydi, evlerin çoğuna şehir şebekesi bağlanmadığı için sular, sokak çeşmelerinden taşınırdı, derin çukurların üzerine çakılan tahtalardan tuvaletler yapılmıştı, fakirlik diz boyuydu.

İlk günlerimde Sağlıkçı Cafer'in evinde kaldım. Evler bir ya da iki odalıydı. Eskişehir'in soğuk kış gecelerinde evin ailesiyle aynı odayı paylaştığımı çok bilirim. Tekdüze ilişkiler, evinde kaldığın aileyi de seni de sıkar, sırf bu yüzden bile ilişkilerini geliştirmek zorundasındır. Kısa sürede kapısını çaldığım evlerin sayısı arttı. Önce evin kadınıyla iyi ilişkiler kuruyordum. Toplumumuzda her ne kadar ataerkil aile yapısı varsa da evde kadın istemezse hiçbir şey yapılamıyor. Kaldığım evlerde ailenin bireyi gibi yaşıyordum; mutfağa giriyor, çocukların derslerine yardım ediyordum. Bizim gelişimizle birlikte aile ilişkileri daha demokratikleşti. Halkı sevmiştim, onlar da beni sevdi. Günün 24 saati uyumak dışında dolu dolu geçiyordu, boş kalıp da gidip biraz yatayım diyecek zamanım olmadı hiç. Ne zaman uyku saatiyse o zaman yatıyordum, sabahları ev halkıyla birlikte kalkıyordum, dinamik bir yaşam tarzım olduğundan ve sadece bir evde kalmadığımdan insanlara sıkıntı da vermiyordum. Geceleri yazılamaya çıkacaksak o işleri örgütlüyordum, ilk başlarda yazılamayı gençlerle birlikte yapıyorduk, sonra onlara devrettim bu işi."

Nurdan'ın kendi ailesiyle bağlantısı iyice kopmuştu. Babası daha önce olduğu gibi onu yurttan telefonla aramış, telefona çıkan arkadaşları Nurdan banyoda deyip geçiştirmişlerdi. Ancak telefonlar aralıklarla gelmeye başlayınca artık kimse telefona çıkmak istememişti. Nurdan bir süre sonra uğradığı yurtta babasından gelmiş bir mektup buldu: "Telefonla aradım sana ulaşamadım. Annen devrimci mücadeleye katıldığını söyledi. Sen özgürlüğüne çok düşkün bir kızsın, tamam özgürlüğünü veriyorum; ekonomik özgürlüğün de senin olsun. Artık benim Nurdan diye bir kızım yok."

"Ben mektuba cevap yazmadım ama ne uyku kaldı ne bir şey. Aileme düşkün biriydim, annem, babam hasta olacak diye üzerlerine titrerdim, hasta olduklarında koşar giderdim, bendeki bu dönüşümü ailem hazmedememişti... "

Nurdan, bu duruma çok üzüldü ama bölge çalışmalarına kendini öyle kaptırmıştı ki bir süre bundan etkilenmedi, babasının gönderdiği harçlığı kesmesini de önemsemedi. "Para ile çok işim yoktu, halkın evlerinde kalıyordum, üst başla da işim yoktu. Evlerinde kaldığım Hüsniye Abla ile Selahattin Abi ailem gibi olmuşlardı. Hüsniye, kocasının gömleklerini

bozup bana uyduruyordu. Selahattin Abi önceleri kumar oynarmış, eşine karşı davranışlarında hep agresifmiş. Benden sonra davranışları değişti, bize saygı duyuyordu. Ben Hüsniye ile konuşmuş, şikâyetlerini öğrenmiştim. Devrimcilerle birlikte olmaya başladıktan sonra Selahattin Abi de değişti, hayatları bir düzene girdi."

"Selahattin Abi"nin hikâyesi, halktan insanların devrimci bölge çalışmaları içerisine katılım süreçlerini kendi ağzından dinlemek ve öyle anlamak açısından önemli. Hatırlarsanız daha önce hem Yıldıztepe ve hem de Gökmeydan'daki çalışmaları anlatırken bir yerde "Lümpen temelli mahalle arkadaşlıklarının devrimci ilişkiler hâline doğru evrilmesinden" söz etmiştik. Büyükdere Mahallesi sakinlerinden Selahattin Bilyaz da devrimcilerle tanışmadan önceki yaşam sürecini "lümpenlik dönemi" diye tanımlıyor, zaten Nurdan, ondan söz ederken bunun ipuçlarını bize vermişti.

"1979 yılıydı... hemen hemen her akşam Yıldıztepe'deki Merdivenli kahvehaneye kumar oynamaya gidiyordum, bir gün bizim mahalleden Sağlıkçı Cafer yanıma geldi, kahvehaneye gideceğine, bizim mahallede yaptığımız ev toplantılarına gelsene dedi. Ben bunu, tamam gelirim deyip atlattım, bu birkaç kez böyle sürdü, sonunda bir akşam kalktım ben de o toplantıya gittim. Toplantıda mahalleden insanlar ve Devrimci Yol'un Yıldıztepe sorumlusu vardı. Konuşulanlar; mahallede şunu yapalım bunu yapalım, duvarlara yazı yazalım, gazete-dergi dağıtalım gibi şeylerdi. Ama ben evliydim ve 3 çocuğum vardı üstelik askerden döndükten sonra vergi dairesine girmiş orada memur çalışıyordum, düzenli bir işim vardı."

Selahattin daha önce bir lületaşı dükkânına parçabaşı pipolar yapıp satıyor geçimini öyle sağlıyordu ancak bu süre içinde akşam lisesine kayıt olmuş ve liseyi bitirmişti. O sıralar 2. MC hükümeti düşmüş yerine 5 Ocak 1978'de Ecevit hükümeti işbaşına gelmişti. İşte bu "CHP" ortamında Eskişehir'de maliyeye memur almak için açılan sınavlara Selahattin de katılmış ve kazanmıştı.

Eşi Hüsniye'de toplantılara katılmaya başlayınca, artık öne sürecek bahanesi kalmamıştı Selahattin'in.

"Kadınlı erkekli yaklaşık 15-20 kişi katılıyordu bu toplantılara; bizim siyasi ilişkilerden önce feodal ilişkilerimiz vardı, akrabalık, aynı köyden olma gibi ve tabii mahalle komşuluğu...

Toplantıları farklı evlerde bazen de güzel havalarda kanal boyunda açık havada yapıyorduk. Daha önce saydığım çalışmaların dışında bazen pankart asmak gibi eylemler de gündeme geliyordu. Bunlardan bomba süsü verilmiş birini İğdelik mevkisine iki arkadaşımız götürüp asmıştı.

Biz bu toplantılara katılmaya başladıktan bir süre sonra Nurdan bizim evde kalmaya başladı, zaman zaman başkaları da gelir bizde kalırdı. Onlara oda gibi bir yer verdiydik, hemen girişte bir odam vardı benim, orayı... Biz bazen 2-3 günlüğüne bir yere gittiğimizde bizim hanım balkona ekmek ve yiyecek bırakırdı, aç kalmasınlar diye... Gerektiğinde bizim ayakkabılarımızı da elbisemizi de giyerlerdi.

Mahalle muhtarı rahmetli Yusuf Uysal, AP'liydi ama iyi bir adamdı, devrimcilerin evimize gelip girdiğini bildiği hâlde bilmezden gelirdi. Bazen polisler kendisine sorsa da onları alır kanal boyuna götürür, oradaki kulübeyi göstererek, burada kalıyorlar herhalde der, bizi ele vermezdi. Bunu devrimcilerden korktuğu için değil iyi bir insan olduğu için yapardı. Kendisiyle ailecek görüşürdük zaten beni de oğlu gibi severdi.

Mahalleye dışarıdan gelen Nurdan'dan başka devrimci gençler de vardı; bir ara adını Ayşe diye bildiğimiz biri daha bizde kalmıştı, benim 4 yaşındaki kızımın elinden tutar birlikte mahallede dolaşırlardı. Benim rahmetli hanım; Ayşe, başınıza bir iş gelirse bu çocuğu ortalıkta bırakmazsınız ya der, o da bırakmayız Hüsniye Abla, sen merak etme derdi."

Nurdan'la devam edelim:

"Mahallede işler yolundaydı. Kadınlarla, erkeklerle, gençlerle ayrı ayrı toplantılar yapar, kitap okur, sohbet ederdik. Kadınlarla bir araya geldiğimizde teorik kitaplar okumazdım, eğitim düzeyi çok düşüktü, daha çok onların ilgisini çekecek roman tarzı kitaplar okurdum, devrim öyküleri falan... Mitka Gribçeva'nın *Seni Halk Adına Ölüme Mahkûm Ediyorum*'unu okumuştuk. Romanda hiç unutmadığım bir bölüm vardır. Devrim mücadelesi sırasında halk dağa çıkan devrimciler gelip alsın diye balkonlarına yiyecek koyuyorlardı. 12 Eylül sonrası cezaevinden çıktıktan sonra bölgeye ilk gittiğimde, işte o birlikte kitap okuduğumuz kadınlardan biri; 'Siz kaçağa düştüğünüzde biz aylarca evin bahçesindeki kuzinenin fırınına yiyecek bıraktık ama siz gelmediniz' demişti. Çok etkilenmiştim, şimdi bu halka koyun

falan diyorlar ya çok kızıyorum. Sen ulaşmasını bilmiyorsan onlar ne yapsın!"

Nurdan bölgede çalışırken, ilginç bir teklifle karşı karşıya kaldı. "Bizim erkek arkadaşlardan biri bana özel bir ilgi duymuş, sorumlusuyla konuşmuş, bana geldi, evlenme teklif ediyor yani... ben arkadaşlarla konuştum, sen de gidip konuşabilirsin, hele bir düşün kararını bana bildir, dedi. Ben çok şaşırdım tabii ne diyeceğimi bilemedim. Bu tür ilişkilerin hareketin onayından geçtiğini daha önceleri duymuştum, öğrenci evinde kaldığım günlerde arkadaşlarla kız kıza konuşmuştuk. Doğrusu benim iki ablam da aşk evliliği yapmıştı, eğer bir gün ben de evleneceksem bunun bir aşk evliliği olmasını isterdim. Bu yüzden bana gelen teklif hakkında hiç düşünmedim bile, sorumlu düzeyde de kimseyle tartışmadım, ikna olmaktan korktum herhalde!"

Aslında bu tür ilişkilerde "hareketin onayı" derken, bunun yaşanılan karşılığı bazı istisnalar dışında çoğunlukla "hareketin onaysızlığı" diye okunmalıydı. Hâl böyleyken Nurdan'ın başına geleni anlamak hakikaten zor.

Şimdi hazır konu açılmışken, zaman tünelinde kısa bir yolculuk yaparak, 1985 yılına gidiverelim.

12 Eylül faşist darbesinin hemen ertesinden başlayan sürek avları, Emniyet sorguları, cezaevi yılları geçmiş, Nurdan aftan yararlanarak yarıda kalan eğitimini tamamlamak üzere 1985 yılında Eskişehir'e gelmiş, İTİA'nın öğrenci kayıt bürosu önündeki kuyrukta sıranın kendisine gelmesini beklemektedir.

"Bir baktım, arkamda Behiç! Yani o uzun kuyruktaki tek tanıdık yüz... Akademi-Der toplantılarından tanırdım, tartışmalarda hep o baskın çıkardı, o yüzden aramızda iyi bir elektrik yoktu, hakkında başka bir bilgim de yoktu; benim için o sadece HK'lı Behiç'ti, o kadar... Ama şimdi; diğer insanların hiçbirini tanımıyorsun ya, o sanki bir can simidi gibi geliyor sana, hani denize düşmüşsün de sarılıvereceksin!"

Nurdan ile Behiç, orada ayaküstü bir sohbete dalıverirler, bir süre sonra bizim Talat da çıkar gelir, Nurdan ona da tabii muhtemelen biraz daha farklı bir tonda sarılıverir.

"Behiç, bunların arasında bir şey mi var acaba diye düşünmüş... Sonra o gün kayıtlarımızı yaptırıp birbirimizin telefon numaralarını alarak ayrıldık, ben Balıkesir'e döndüm. Baktım,

Behiç iki de bir beni arıyor telefonla; ne yapıyorsun, Eskişehir'e ne zaman geliyorsun diye soruyor... Tabii Talat da arıyor ama daha seyrek, arada bir yani... Sonra okullar açılınca ben Eskişehir'e gittim ve o süreçte Behiç'le ilişkimiz de başlamış oldu."

Tabii biz yine araya girerek, arada adı geçen arkadaşımız Talat'ın bu ilişkideki rolüne de değinelim. Hem Behiç hem de Nurdan, bu konuyu farklı zaman ve yerlerde Talat'a açıp onun görüşlerini de alırlar. Hadi biz bunu biraz zorlayarak hem siyaseten hem de dostluk bağından geçirilmiş bir "olur" gibi kabul edelim. Ne de olsa Devrimci Yolcu Nurdan, HK'lı Behiç'e gelin gidiyor yahu!

Farklı siyasi geleneklerden gelip, bir hayat bağı kurmanın ve bunu aynı evin çatısı altında sürdürmenin şifrelerini Nurdan'dan öğrenelim:

"Herkes birbirini olduğu gibi kabul etti, kimse kimseyi dönüştürmeye kalkmadı, ilk aşamada da olmadı, daha sonra da olmadı. Sonuçta ortak bir paydamız vardı, elbette bir MHP'liyle, faşistle evlenemezdim. İki siyasi hareketin de amacı devrimdi, farklı bakışları olsa da... üstelik zaman zaman ittifak da yapmıştık. Biz ikimiz de birbirimizin farklılığını kabul ettik, onun da bizde saygı duyduğu yerlerimiz oldu benim de onlarda... Ama hiçbir zaman ben ona biat edeyim ya da o bana etsin gibi bir düşüncemiz olmadı. Bir de biz Behiç'le çok farklı kişilikte insanlarız. Hep onu derim ben; bazı arkadaşların evlilikleri çok erken sürede bitti, bizimki dinamik oldu. Hep mücadele hep mücadele... Yapı olarak farklı insanlarız, dünya görüşü konusunda tabii ki farklılıklarımız var, bugün de çok farklı düşünüyoruz, Behiç CHP'li, ben değilim mesela... O ben böyle, daha çok hedeflerime ulaşabilirim diyor, doğru yanlış; herkes kendi düşüncesi yolunda gidiyor ama hiçbir zaman bana sen de gel partiye üye ol demedi, demez de... Bir de ben evliliğe hep bir uzlaşma olarak bakmışımdır, bana biat eden bir insana ben saygı duymam, belki ben yanlışım! Sonuçta evlilik bir uzlaşma... Ortak bir nokta bulacaksın, farklı da düşüneceksin, aynı düşündüğün şeyler de olacak. Uzlaşabildiğin sürece götürebiliyorsun, uzlaşamadığın yerde bitiyor."

"Devrimci Yol adına neler yapabiliriz?"

Yaklaşık bir yıl kadar önce kısa bir süre Gökmeydan'da çalışan Nurdan'ın mahalleye dair şu izlenimini hatırlayalım: "Hani –benzetmek gibi olmasın ama– Seyficiler gibi, Gökmeydan'da da Nurettinciler vardı!"

Bahar toplantısında hareketle ilişkisi kesilen arkadaşların bazılarının ya da onlarla dayanışma içinde olan bazı arkadaşların yeni dönemdeki adresleri Gökmeydan Mahallesi oldu. Nurettin'i dinleyelim: "O toplantıdan sonra biz mahallede birtakım şeyler yapmaya çalıştık, şu var ki; hakikaten örgütsüz dönemde de Devrimci Yolculuğu yaşamış bir insanım ben, 12 Eylül sonrasında özellikle... Çünkü insan siyasi olarak bir perspektif aldıktan sonra, o perspektif insanı zorluyor, en azından doğruya yakın şeyler yapmaya zorluyor. Biz birçok alanda yaşadığımız pratiklerle yeniden Gökmeydan'a döndüğümüzde birtakım iyileştirmeler yaptık, Nurettinciler diye bir espri bile çıktı hakkımızda... Bizim mahallenin çocuklarını böyle ifade ettiler. İster istemez feodal bağ gelişiyor ya çok istenilen bir şey değil hatta hiç istenilen bir şey değil, devrimci bir örgütlenmenin tahammül edemeyeceği türden şeyler bunlar, ama bir gönül bağı oluşuyor işte... çünkü sende doğruya yakın şeyler görmüşler. Mahalle halkı senin Devrimci Yol'la ilişkinin kesildiğini bilmiyor ki seni hâlâ Devrimci Yolcu olarak biliyor, muhatap olarak seni kabul ediyor... diğer siyasetler gelip benimle görüşüyorlar, biz orada birtakım şeyler yapıyoruz. Bu arada mahalleye dönünce ciddi kaynaklar yarattık, alet edevat alındı. Bu arada benim çok özel bir ilişkim vardı, yurtdışındaki Hüseyin var ya, Şahin... O bizim mahalleye gidip geliyordu, aslında Tepebaşı bölgesinin adamıydı, ama bizimle beraber tavır koyuyordu."

Hüseyin Şahin de Nurettin'i teyit edip şöyle diyor:

"Tavır koyma olayında ben Nurettin'le beraberdim. Biz Devrimci Yol çizgisinden ziyade, insanların biraz vurdumduymazlığını ve dönemin faşit saldırıları karşısında pratikte yeterince inisiyatif koymamalarını eleştiriyor ve ona tavır alıyorduk."

Nurettin, Hüseyin ile birlikte İbrahim Çeşmecioğlu'nun da o sıralar Gökmeydan'a gelip gittiğini söylüyor:

"Bizim mahallede bir tane insan yeterken pratiği bilen üç insan olduk. Mesela biraz kahramanlık gösterisi oldu ama bir akşam gittik faşistlerin mahallesi Huzur'da yazılama yaptık.

Ekrem Karahan da bizim mahallede kalıyordu öğrenciydi, altyapımız çok sağlamdı. O gece sabaha kadar faşistlerin yazdıklarını sildik Devrimci Yol amblemleri yaptık, Devrimci Yol yazdık geldik. Ertesi gün Huzur Mahallesi çalkalandı, işte otomatik silahlarla gelmiş komünistler, mahalleyi işgal altına almışlar bir de sokakları tutmuşlar yazı yazmışlar, dönüp gitmişler, giderken de havaya ateş etmişler diye... Tabii bu duyduklarımız da bizim gururumuzu pohpohladı, ama faşistlerin ürktüğünü de gördük. Bu arada o mahalledeki devrimcileri ortaya çıkarmış olduk, o faşist işgalin altında sıkılmış, ezilmiş, yorulmuş insanlar bir anda ortaya çıktılar, hemen ertesi gün mahalleye birkaç kişi gelmiş bizimle görüşmek istemiş, biri sporcuydu tanıyorduk zaten, bizim mahallede ille bir birim, dernek kuralım falan dediler, Devrimci Yol adına neler yapabiliriz falan..."

FİKRET DIRANAS
5 Nisan 1980 Cumartesi

Turgut hatırlıyor... Şeftaliyi kabuğu soyulmadan eline alamadığını, yoksa renginin sararıp solduğunu... Serap'la ilişkisine müdahale edince onun hareketle ilişkisini dondurduğunu... Bu yüzden silahını harekete teslim ettiğini... Sıcaksular bölgesindeki babasının terzi dükkânına sık sık gittiğini ve faşistlerin orada etkin olduğunu... 2 gün önce Yeni Hamam'da buluşup, o büyük havuzda birlikte yüzdüklerini... Ona silahını geri vermeyi önerdiğini... Onun kabul etmediğini, hatırlıyor Turgut...

Ata hatırlıyor... Dürüst, bilinçli ve nitelikli bir insan olduğunu... Memur kesimiyle ilişkilerinin fazla olduğunu, zaman zaman toplantılara katıldığını... Bölge çalışmalarında onlara destek verdiğini... Fırsat buldukça ikili konuşmalar yaptıklarını, hatırlıyor Ata...

5 Şubat Salı... Vişnelik Mahallesi'nde devrimcilerin uğrak yeri Güven Kıraathanesi'nin önüne gece saat 3 sıralarında bırakılan dinamit patladı, can kaybı olmadı, o saatte kapalı olan kahvehanenin ve civardaki apartmanların camları kırıldı.

19 Şubat 1980 Salı... Gece yarısı Eskişehir Pasajı'na bomba atıldı, içerde kimse olmadığı için can kaybı ya da yaralanan olmadı, binada bazı hasarlar meydana geldi.

10 Mart'ta Devrimci Yol miting yaptı... Kalabalıklar ellerinde pankartlarla İstasyon meydanında toplanıp, Atatürk Caddesi üzerinden Odunpazarı'nı geçip Atatürk Lisesi önüne kadar yürüdüler, herhangi bir olay olmadan miting dağıldı.

Faşistler Eskişehir'de uzun zamandır miting yapamıyorlardı, son olarak 30 Haziran 1979 Cumartesi günü buna yeltenmişler ancak devrimcilerin miting alanına giden yolları çevirmesi nedeniyle yürüyecek sayıda bir kalabalığa ulaşamadan dağılmak zorunda kalmışlardı. Aslında şehirdeki bu konjonktür değerlendirildiğinde, zaten pusularla devrimcilere saldırıp onları katleden ve son zamanlarda buna hız veren faşistlerin böylesi bir mitinge de saldırma olasılığı hayli yüksekti. Bu yüzden Devrimci Yol Mitingi öncesi ve yürüyüş sırasında alınan önlemler ve asıl olarak devrimci hareketin faşizme karşı verdiği aktif mücadele caydırıcı olmuştu. Zaten faşistlerin mitinge saldırı olasılığı önceden değerlendirilmiş, böyle bir durumda ânında faşistlerin epeyce canını yakacak hedefler kontrol altına alınmıştı.

5 Nisan'da TKP'liler "Demokratik Hak ve Özgürlükleri Koruma" Mitingi düzenlediler. Maden-İş'in etkin bir şekilde katılım çağrısı yaptığı miting, gazete haberlerinde DİSK'in Mitingi olarak yer aldı.

Mitinge katılmak üzere şehir dışından gelen gruplar, Otogar'da otobüslerinden inip, Köprübaşı üzerinden Adalar semtine, oradan da miting alanı olan İstasyon Meydanı'na gidiyorlardı. Faşistler, Köprübaşı'nda Ankara'dan gelen grubu silahla taradılar. 3 kişi öldü, 4 kişi yaralandı.

6 Nisan 1980 tarihli Milliyet *gazetesi haberi şöyle verdi:*

> Miting için kente gelen ve toplantı saatini bekleyen bir gruba Köprübaşı semtinde 12.15 sıralarında plakası saptanamayan bir otomobilden açılan ateş sonucu Ankara'da maliye memuru olarak çalışan Aytül Acarbaş, Mahmut Doğan olay yerinde can verdi, olayla ilgisi olmayan Faruk Ferah adlı genç ağır yaralı olarak kaldırıldığı hastanede öldü, 4 kişi yaralandı.

Aytül Acarbaş, BANK-DER ve İKD üyesi olup Ankara'da Maliye'de memur olarak görev yapıyordu. Mahmut Doğan, BANK-DER ve İGD üyesiydi.

Gazetede olayla ilgisi olmadığı belirtilen Faruk Ferah ise Ocak 1980'de karıştığı, kendilerine yardım etmeyen bir vatandaşın evini bombalama olayıyla ilgili olarak mahkeme tutanaklarına geçen sıfatıyla Esentepe Mahallesi'nin ÜGD mahalli teşkilatlanma başkanıydı.

Faşistler öldürdükleri iki demokrat insanın kanı yetmiyormuş gibi kendi elemanlarının ölümünü bahane ederek şehirde terör estirdiler. Oysa faşist Faruk Ferah da o gün yine faşistlerin kurşunuyla vurulup öldürülmüştü. 20 Mart 1981 tarihli Cumhuriyet gazetesinin Eskişehir Sıkıyönetim Komutanlığı bildirilerinden alıntıladığı haberde; 23 kişiyi öldüren ve çeşitli olaylara karıştığı anlaşılan milliyetçilik kisvesi altındaki örgüt üyesi 37 kişi yakalandı başlığı altında olaylar sayıldıktan sonra 5 Nisan 1980 tarihli olay için şunlar denilmekte:

> Köprübaşı Gima kavşağında topluluğun üzerine tabancalarla ateş ederek Mahmut Doğan, Aytül Acarbaş ve ÜYD militanı Faruk Ferah'ın kendi militanlarınca öldürülmeleri; Sefa Aslan, Şaban Yazar, Ahmet Koca, Leyla Aytaç ve Yaşar Kaya'nın yaralanmaları...

Faşistler, o gün akşamüstü saat 4 sıralarında Kırmızıtoprak Mahallesi'nde HK'lı Mesut Barıtan'ı katlettiler ve aynı saatlerde, Sıcaksular bölgesindeki terzi dükkânına girdiler.

Ferruh hatırlıyor... Fikret'in öldürüldüğü gün Gebze'de olduğunu... Eskişehir günlerindeki o kısa zamanda Fikret'le yaşadıklarını... Ondan dinlediği küçük küçük bir sürü şeyi... Kendisini büyüten, şekillendiren şeyleri hatırlıyor... O gece yanında birkaç yoldaşıyla sokağa çıkıyor Ferruh... Fikret'i yazıyor Gebze duvarlarına...

Ertesi gün Fikret, Odunpazarı Camisi'nden, Odunpazarı Mezarlığı'na yola çıkarılıyor, ardında Devrimci Yolcu yoldaşları ve Halkın Kurtuluşundan devrimciler...

Ata, Fikret'in toprağa verildiği yerde, başucunda konuşma yaptığını hatırlıyor... ama neler söylediğini değil... Onlar duygularında saklı çünkü...

Turgut, yine Kütahya'da olduğunu hatırlıyor... Tıpkı Necdet Bozkurt'un ölümünde olduğu gibi... Fikret'i sevdiğini hatırlıyor... O dönem kendinde eksik gördüğü, yetemediği konulardan birinin Fikret'i koruyamamak olduğunu... Aklının çok ermediğini, kapasitesinin Fikret'in sıkıntılarını aşmasına yetemediğini... Ve çok değerli bir insanın kaybedildiğini hatırlıyor...

Ferruh, Gebze'den, mırıldandığı bir Ahmed Arif şiiriyle Fikret'i selamlıyor...

Bıçkılanmış dal gibi ayrı düştüğüm,
Ömrümün sebebi, ustam, sevgilim,
Yaran derine gitmiş,
Fitil tutmaz, bilirim.
Ama hesap dağlarladır,
Umut, dağlarla.

Fikret Dıranas, 2 Mart 1958 tarihinde Eskişehir'de dünyaya geldi. İlköğrenimini Adalet İlkokulu'nda, ortaöğrenim ve liseyi Maarif Koleji'nde okudu. 1977 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin öğrencisi oldu. 5 Nisan 1980'de Eskişehir'de öldürüldüğünde okulun 3. sınıf öğrencisiydi.

Anısına saygıyla...

21 Nisan 1980 Pazartesi tarihli *Sakarya* gazetesinde şu haber yer aldı: "Belediye otobüs işletmesinde çalışan Ali Dutlu, Büyükdere Mahallesi'nde cumartesi sabahı tabancayla vurularak

öldürülmüş hâlde bulundu. Cesedin yanında "5 Nisan'ı unutmadık" yazılı bir kâğıt vardı."

"Ali Dutlu öldürülmüş, bizim köydendi kendisi, yani Seyitgazi'nin Akin köyünden... Belediye Otobüs İşletmesi'nde hareket memuru olarak çalışırdı. Faşist derlerdi, içip içip serserice hareketlerde bulunurdu, bizim DİSK üyesi işçiler onun faşistlerle işbirliği yapıp kendilerine baskı uyguladığını söylerdi... işte bu Ali Dutlu'nun, evinin alt tarafında gece saat 12 civarı kafasına iki kurşun sıkmışlar, yanına da '5 Nisan'ı unutmadık' diye yazı bırakmışlar..."

İbrahim Efe'yi polis ertesi gün gözaltına alıyor. Çünkü İbrahim, Ali Dutlu'nun köylüsü, hem belediye de çalışıyor hem DİSK üyesi, hem Yıldıztepe'de oturuyor hem de devrimci...

"Belediyedeki faşistler, MHP'liler, Ali'nin karısına ve kardeşine akıl verip, 'köyünüzde ne kadar solcu varsa şikâyetçi olun' demişler. Onlar da dayımın oğlu Ahmet'i, beni söylemişler. Ben belediyede çalışıyorum, Ahmet ise üniversitede... O gün oğlumun sünnet düğünü vardı, polisler gelip beni aldılar, pazardan cumaya kadar 5 gün işkence yaptılar. Sordukları hep aynı şeydi; Ali'yi kim öldürdü, nasıl yaptılar? Ben Eskişehir'de yoktum dedim, çocuklarımın dayısını getirmek için Ankara'ya gitmiştim, o gün de evden dışarı çıkmadığımı söyledim. Beni dinlemediler, sen bunları biliyorsun diye falakaya yatırdılar. 1. Şubeden Mehmet adında bir komiser vardı, Hasan Eroğlu vardı, bir de Kenan Baskın..." Polisler İbrahim Efe'den bir şey öğrenemeyince 5 gün sonra onu serbest bıraktılar.

Eskişehir'den Bursa'ya takviye

Devrimci Yol Bursa örgütlülüğü 1980 Şubatında operasyon yedi. Aslında Bursa özelinde tüm devrimcileri, demokratları, ilericileri hedefine koyan bir saldırıydı bu. Polis, meslek odalarında, sendikalarda, derneklerde terör estirdi. Hemen hemen tüm mahallelere giren polis semt kahvehanelerini ve evleri bastı. Sıradan insanları bile gözaltına alıp işkenceden geçirdi, amaçları gözlerini korkutup devrimcilere yaklaşmalarını önlemekti. Yasal süresi 15 gün olan gözaltılar, devrimciler için 1 aya kadar uzatıldı. Devrimci Yol Bursa sorumlusu da bu süreçte gözaltına alındı ve ağır işkencelerden geçirildi, kaburgaları kırıldı.

Nisan sonuna doğru Turgut, "Artık benim Eskişehir'de suyum ısınmaya başlamıştı" diyor. İlk geldiğinde gençlik kesiminin sorumluluğunu üstlenmiş olsa da zamanla bölgelere de müdahil olmaya başlayan, sadece sorumlu düzeyindekilerle değil pek çok insanla da bir bakıma haşır neşir olan Turgut'u yalnız Devrimci Yol taraftarları değil, diğer siyasi hareketler de tanımıştı. "Benim çok fazla hareket yeteneğim kalmamıştı artık, Bekir'i herkes biliyor, tanıyordu. Bekir'in Ankara'dan geldiğini biliyorlardı, hani bir bakıma da belki benim yeteneklerim itibariyle yapabileceklerimin de sınırına gelmiştim. Diğer taraftan hareket yoluna girmiş, kadrolarımız oturmuş, örgütlülüğümüz kendi dinamizmini yakalamıştı.

Hepsi bu değildi; Harekette yeniden bir harmanlanma yaşanacağının bütün izleri geliyordu, o harmanlamada mutlaka Bursa ve Eskişehir'de o güne kadar yaşanan gelişmelere bakıldığında, bana da bir şey düşeceği belliydi. Sonuçta bir gün, hadi sen yavaş yavaş Bursa'ya doğru git bakalım, dediler. Aslında bir süredir, Ankara nasıl bize sürekli adam aktarıyorsa, biz de Bursa'ya bazı arkadaşları göndermeye başlamıştık, tabii öncelikle kaçağa düşenleri... Örneğin Vişnelik'te yaşanan bir iki olay ertesi Sedat'ı, daha sonra da Yıldıztepe'den Hasan Tunçer'i Bursa'ya aktarmıştık."

Burada yeri gelmişken biraz geri dönerek, Turgut'un Hasan'ı nasıl tanıdığına ve ona dair değerlendirmelerine bir parantez açalım: "Ben Eskişehir'e geldiğimde Hasan cezaevindeydi, arkadaşlar onu anlattılar bana, yani Bıdıbıdı'yı... yakında dışarı çıkacaktı... Beni bir kaygı aldı, ne yapsam ne etsem diye düşündüm. Sonunda Hasan'la ilgili bir program yaptım kendime ve şuna karar verdim. Kapkara bir suratla oturacaktım karşısında hiç renk vermeden, sadece onu dinleyecektim. Nitekim Hasan çıktı geldi. Başladı konuşmaya; ne yapılmak istendiğini, hakkında ne düşündüğümüzü falan soruyordu, tabii bazıları tarafından eleştirildiğinin de farkındaydı... yarım saat kadar geçti Hasan'ın diyecekleri bitti. Sonra ben buna, sen hiçbir teşkilatta çalışmayacaksın, direk bana bağlı olacaksın dedim... Hasan anlamadı tabii... Esasında benim bu tavrım, biraz zaman kazanmaya yönelikti... Şimdi Hasan bana anlatılmıştı ama onlara da çok inanmıyordum... Sonunda karşındaki militan, yiğit bir adamdı, ona karşı bir sempati oluşmuştu bende ama sorunlu bir insandı da...

Ona dedim ki; Yıldıztepe'de gençlik komitemiz var, çalışmasına devam edecek, kadın komitemiz var çalışmasına devam edecek, mahalle komitemiz aynı şekilde... Sen bunların çalışmalarına hiçbir şekilde müdahil olmayacaksın, nerde ne eksiklik gördün nerde ne kritik var, nerde neyi tamamlamak lazım, bunların hepsini gelip bana raporlayacaksın, o konular üzerine konuşacağız ve beraber karar vereceğiz. Böyle başladık, sonraları lojistik sağlamak üzere 1-2 ilçeye falan da gönderdim onu. Bir süre sonra gördüm ki Hasan'ın hareketimize verdiği emek, harekete olan katkısı, Yıldıztepe komitesinden fazlaydı. Yani adam acayip yaratıcı, üreticiydi, her girdiği işten bir şey çıkarıyordu, kısacası başlıbaşına bir örgüt gibiydi Hasan!"

Devrimci hareket, ülkede yaşanan yoğun çatışmalar ve faşist katliamlarla karakterize olmuş sürecin, giderek bir iç savaş doğrultusunda derinleşerek hızla açık faşizme doğru ilerlediği tespitinden hareketle, süreci göğüslemeye yönelik önlemler çerçevesinde özellikle kadroların yerlerini değiştiriyordu.

Eskişehir'de fazlasıyla deşifre olmuş sorumlular Turgut ve Orhan'ın Bursa'ya aktarılmasından bir süre sonra Bursa sorumlusu da Eskişehir'e kaydırılacaktı. Ancak yaklaşık 4 ay sonra, 12 Eylül'ün hemen öncesinde Bursa örgütlülüğü yeni bir operasyona maruz kalacak, onun dalgası bu kez Eskişehir'i de sarsacaktı.

"Devrimcilerden halkımıza"

Nurdan, mahalleye iyice alışmıştı, orada yaşayan insanları sevmiş, onlar da Nurdan'ı sevmişlerdi. Artık sınırlı katılımlı ev toplantılarının yanı sıra mahallelinin katıldığı geniş katılımlı halk toplantıları yapmaya başlamışlardı. "Meşelik'in arka tarafı (şimdi Tıp Fakültesi'nin bulunduğu yer) boş alandı, orada toplanıp mahallenin sorunlarını tespit edip çözümler üretmeye çalışıyorduk. Bölgeye geldikten 1-2 ay kadar sonraydı, çöp sorununa el attık. Yıldıztepe dahil o civarda çöplerin toplanacağı çöp bidonları ya da konteynerler yoktu, insanlar çöplerini köşe başlarına bırakıyorlar, belli olmayan zaman aralıklarıyla belediyenin çöp kamyonları gelip bunları alıyordu. Ancak özellikle sıcak yaz günlerinde birikmiş çöpler, kötü kokusunun yanı sıra etrafa yayılan sularıyla da mikrop saçıyordu." Toplantıların sonunda en azından çöplerin toplanacağı bidonların sağlan-

ması kararlaştırıldı. Önce belediyeye başvurularak çöp bidonu istendi ama bir sonuç alınamadı. Peki, nereden bulunacaktı bu bidonlar?

"Yıldıztepenin üst tarafında Belediye Fen İşleri'nin deposu vardı. Orada boşaltılmış yağ, mazot vb bidonlarının olduğunu öğrendik ve bir gece arkadaşlarla birlikte gidip o bidonları alıp getirdik" diyor Cemil Karataş. Bidonların mahallelere ve sokaklara götürülüp yerleştirilmesi kolaydı artık...

"Bir gün 30-40 kişi kadar toplandık, tabii Yıldıztepe'den 30 kişi varsa bizim Büyükdere'den 10 kişi vardık" diyor Nurdan; "Ben de aralarındayım ama beni kadın olarak görmesinler diye Selahattin Abi'nin ceketini giymiş, başıma da kasketini takmıştım. Herkes sırtına bidonları alıyor, götürüp belirlenmiş noktalara bırakıyordu. O gece sabaha kadar bütün sokaklar bu bidonlarla donatıldı. Sabah olduğunda, üzerlerinde 'Devrimcilerden halkımıza' yazılı bidonlara atılacaktı artık çöpler."

Tekrar belediye gidildi, artık çöplerimizi bidonlarda biriktiriyoruz, siz de gelin alın denildi. Ondan sonra çöpler daha düzenli bir biçimde toplanmaya başladı.

Bütün gün mahallelinin dertleri, peşinde koşturup, diğer taraftan da kadınlardan başlayarak onları devrimci saflara kazandırmanın uğraşını veren Nurdan, ender de olsa yalnız kaldığı zamanlarda ailesini daha fazla düşünmeye başlamıştı; "Çok üzülüyordum, annemi, babamı, kardeşlerimi özlemiştim. Benim için ne kadar endişelendiklerini, üzüldüklerini biliyordum ama arayamıyordum. Babamın mektubuna cevap yazmamıştım. Onları rahatlatacak tek şey, benim her şeyi bırakıp eve dönmemdi, onu da ben yapmayacaktım. Onlar benim hayatımdan endişe ediyorlardı ama ben hayatımı devrime adamıştım. Bir 2 ay sonra ben artık bunalıma girmeye başladım. O aralar şehirde, Sakarya Caddesi'nde bir korsan mitinge katılmıştım, polis müdahale etmiş, kaçarken inşaatın birine dalmış, orada da düşmüştüm. Her iki dizim de yara olmuş ağrıyordu. Bir süre yatarak dinlenmek zorunda kaldım. İşte o zaman ailemi daha çok düşünmeye başladım; bir babam, bir annem geliyordu aklıma... Belki bir daha göremeyecektim onları... Babam beni reddetmişti... Gitmesem aramasam onlar beni nerden bulacaktı? Bu düşünceler içinde kalmış kendi kendimle çelişkiler yaşıyordum. Tabii arkadaşlar bunu anladı hâlimden, konuştuk... Sonunda, Balıkesir'e git, bu

sorunu çöz gel ya da gelme dediler... Ben de kalktım Balıkesir Kepsut'a, eve gittim..."

1 Mayıs engellenemez!

Yıldıztepe ve Büyükdere halkının o sıralar güncel sorunu çöplerinin belediye tarafından düzenli toplanmaması ise uzaklardaki İçel'in Tarsus ilçesi halkının sorunu, evlerinin ortasından geçip giden Adana Mersin karayolunun hayatlarını tehdit etmesiydi. 23 Nisan günü, hasta babasına ilaç almak için eczaneye giden 15 yaşındaki kız çocuğu bu yoldan karşıya geçerken kamyon altında kalarak öldü. Haber kısa sürede çevre mahallelerde duyuldu. Aynı yol üzerinde daha önce 24 insanını kaybeden ve önlem alınması için sayısız kere yetkililere başvuran, ancak hiçbir karşılık bulamayan hatta kendi elleriyle yola yaptıkları kasisleri bile sökülen Tarsus halkı, akın akın kaza yerine geldi. Burada toplanan 1.500'ü aşkın kişi, yollara barikatlar kurdu ve protesto gösterileri yaptı.

Yola önlem almayan devlet, çevre il ve ilçelerden takviye edilmiş güvenlik güçleri hâlinde ve kısa sürede olay yerine gelerek, halk topluluğunun çevresini kuşattı. Tartışmalar başladı. Bu tartışmalar sürerken, bir subay aniden ateş emri verdi, jandarma ateş açtı. Bu ateş ve çıkan panik sonucu 10 kişi can verdi. Ölenler arasında biri 6 yaşında 3 çocuk ve 65 yaşında bir yaşlı da bulunuyordu. Ayrıca 21'i ağır olmak üzere 300 kişi çeşitli yerlerinden yaralandı. Katliam sonrasında yüzden fazla insan gözaltına alındı.

Nisan ayı başlarında Demirel hükümeti, o yıl 1 Mayıs'ın ülkenin hiçbir yerinde kutlanmasına izin verilmeyeceğini açıklamış; bunun üzerine Devrimci Yol, çeşitli siyasi gruplara 1 Mayıs'la ilgili toplantı çağrısı yapmıştı. Araya Tarsus Katliamı'nın da girmesi nedeniyle Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu, Devrimci Sol, Sosyalist Vatan Partisi ve Ala Rizgari 29-30 Nisan ve 1 Mayıs günlerinde ülke genelinde direniş çağrısında bulundular:

> İşçi Sınıfının Uluslararası Birlik ve Mücadele günü olarak, dünyanın her tarafında kutlanmakta olan 1 Mayıs'ın, Türkiye'de hiçbir yerde kutlanmasına izin verilmemesini, Tarsus katliamı örneğinde olduğu

gibi emekçi halklarımız üzerindeki faşist baskıların katliamların ve işkencelerin alabildiğine yoğunlaştırılmasını protesto etmek, sıkıyönetimin ve hükümetin 1 Mayıs yasaklamalarına karşı 1 Mayıs'ın en güçlü bir şekilde kutlanması anlamına gelmek üzere 5 devrimci grup tarafından bütün Türkiye çapında direniş eylemlerinin yapılmasına karar verilmiştir.

Genel direniş süresince; Ankara, İstanbul, Adana, İzmir'de ve yurdun dört bir yanında on binlerce kişinin katıldığı gösteriler düzenlendi. İşçiler üretimi durdurdular ve fabrikalarda direnişe geçtiler.

Emekçi halk güçleri mahalle mahalle, köy köy, baskı ve yasaklara karşı mitingler, yürüyüşler, korsan gösteriler düzenledi. Okullarda forum, işgal ve boykotlar yapıldı, devlet dairelerinde toplu iş bırakıldı, dört bir yana pankartar asıldı. Bu haklı direnişlere saldırmak isteyen sıkıyönetim güçleri ve polis çaresiz kaldı, şaşkına döndü. Çeşitli yerlerde çıkan silahlı çatışmalarda emekçi halk güçleri faşizmin baskı ve terörünü ezip geçtiler, 1 Mayıs'ı kutladılar.[14]

Eskişehir'de 1 Mayıs eylemleri, duvar yazılamaları, afişlemeler ve bildirilerle sınırlı kaldı daha çok. 1 Mayıs günü HK, Yıldıztepe'de korsan yaparken, Devrimci Yol taraftarları, Ankara Yolu'nu keserek 1 Mayıs'ı kutladılar.

Ferruh Yılmaz ise 1 Mayıs'ı İzmit'te kutlayacaktı. Hatırlarsanız Ferruh, Fikret Dıranas'ın öldürüldüğü tarihte Gebze'deydi. "Kütahya'da da aranır duruma düştüğüm için, Gebze'ye yollamışlardı beni. Sanırım AEG-ETİ'de Devrimci Metal-İş Sendikası'nın örgütlendiği süreçti. Mahalle çalışmalarında koşturdum. Gebze'yi çok da sevmiştim ama 2-2,5 ay olmadan bu kez İzmit merkeze aldılar beni. Orada gençlik örgütlenmesinde çalışacaktım. İzmit'te hareketimiz, DS ayrışma sürecinden epeyce zayıflamış olarak çıkmış, üstüne bir de miting hazırlığı sırasında operasyon yiyince iyice güçsüz kalmış yeniden toparlanmaya çalışıyordu. İzmit'te TKP'liler güçlüydü. İşte o süreçte Gebze'den İzmit'e geldim. Sanırım 1 Mayıs 1980 hazırlıkları tartışması vardı, beni platform toplantısına gönderdiler. İzmit'te bir geçmişim yok tabii, ne onlar beni tanıyor ne de ben onları... TÖB-DER'de bizim arkadaşlar vardı, ben de Dev-Genç adına gittim ama

14. *Devrimci Yol* dergisi, 1980 Mayıs özel sayısı.

tüyüm falan yok daha... Bana siz? diye sordular... Yani kimin neyin adına katılıyordum... Dev-Genç dedim... Liseli Dev-Genç mi diye sordular bu kez... Hayır, Marmara Dev-Genç dedim!

Pankartlarda neler yazılacak, sloganlar ne olacak falan tartışıldı o toplantıda... Siyasi döviz taşınacak mıydı? Tabii hazırlık aşamasında biz harama hile katıyorduk, küçücük 5 cm'lik harflerle 'Devrim İçin Tek Yol' yazıp, altına 1,5 metre yüksekliğinde harflerle de 'Devrimci Yol' yazıyorduk. Biliyorsunuz 1 Mayıs'lar her yerde yasaklandı, bunun üzerine biz, '1 Mayıs Bayram Değil Mücadele Günüdür', '1 Mayıs Engellenemez' kampanyası ile ilgili olarak E5'i (Ankara-İstanbul karayolu) kestik, pankart asıp gösteri yaptık. Sonra oradan hareketle bir başka bölgeye geçerken polisle çatışma çıktı, yaralı olarak yakalandım, İzmit Cezaevi'ne girdim."

12 Eylül geldiğinde Ferruh cezaevindeydi. O yüzden Eskişehir Davası'nda adı geçti ama dosyası ayrılmıştı, hep bireysel yargılandı, yani hem Eskişehir hem de İzmit Davası'ndan "yırtmış" oldu. Hem yaşının küçük olması hem 12 Eylül öncesi yakalanmış olduğu için Devrimci Yol Davası'nda yargılanmadı, arananlar listesinde adı vardı ama o cezaevindeydi zaten!

Gün Sazak öldürüldü, faşistler zıvanadan çıktı

Devletin sıkıyönetim güçleri aracılığıyla yaygınlaştırdığı yasak, baskı ve katliamlar, diğer taraftan yine devlet destekli militer faşist güçler eliyle tırmandırılıyordu. 27 Mayıs'ta MHP'li eski bakanlardan Gün Sazak'ın Ankara'da öldürülmesiyle iyice zıvanadan çıkan faşist sürüler, tüm yurtta terör estirmeye başladılar.

28 Mayıs günü Konya'da 2.000 kadar faşist, çeşitli gösteriler yapıp CHP İl binasını tahrip etti. Olaylarda biri polis 6 kişi yaralandı. Ertesi gün inşaat işçilerinin kaldığı eve silahlı baskın düzenleyen faşistler, 2 işçiyi öldürdüler, bir işçiyi yaraladılar. Belediye binasını tahrip ettiler. Bir kitapçı dükkânını yaktılar. Çumra ilçesinde CHP binasını yakan faşistler Çumra'da *Çığır* gazetesinin binasını tahrip ettiler. İlçede sokağa çıkma yasağı konuldu, buna rağmen 3 otomobil ve bir ev bombalandı.

Faşistler aynı günlerde İstanbul Beşiktaş'ta Halk Tüketim Kooperatifi'ne baskın düzenleyerek, bir öğrenciyi öldürdüler, iki kişiyi yaraladılar.

Adana'da Avukat Ahmet Albay'ı yazıhanesinde öldüren faşistler, CHP Merkez İlçe Başkanının muayenehanesine baskın yaptılar, 3 kişiyi yaraladılar, kaçarken bir jandarma erini öldürdüler, diğerini yaraladılar.

Bursa Gemlik'te TSİP yöneticisini öldürdüler.

Erzurum'da Atatürk Üniversitesi dahil, tüm öğrencileri derslere sokmayarak, boykot yaptırdılar, şehir merkezinde bütün esnafa kepenk kapattırdılar.

Ağrı'da belediye otobüsüne ateş açtılar, bir kişiyi öldürdüler, iki kişiyi yaraladılar.

Sivas'ta, 28-29 Mayıs günlerinde çeşitli gösteriler düzenleyen faşistler, kışkırttıkları kalabalık bir öğrenci kitlesine sokaklarda yürüyüşler yaptırdılar. Şehir merkezinde toplandıktan sonra buradan solcuların ve Alevilerin oturduğu mahallelere saldırıya geçtiler. Sokağa çıkma yasağına rağmen, saldırılarını sürdürdüler ve CHP'lilere, Alevilere ait evleri yakıp yıktılar. Hedef gözetmeksizin halkı kurşunlayarak, 2 gün boyunca şehirde terör estirdiler.

Aynı günlerde Çorum'da, Maraş benzeri, büyük olaylar yaşanıyordu. Faşistler tarafından çıkarılmak istenen karışıklık, Maraş olaylarının etkisiyle halkın sokaklara barikatlar kurarak kendilerini savunmalarıyla sonuçsuz kalmıştı. Bunda, bölgede görev yapan askerî birliklerin başında bulunan generalin tarafsız tutumunun da katkısı oldu. Bu komutan daha sonra görevinden alındı. Daha sonra faşistlerin bölgedeki saldırıları, yeni bir Maraş Katliamı yaratma çabaları, provokasyonları, Alevi-Sünni kışkırtmaları daha da yoğunlaştı. Bütün bunlar, bir süre sonra meydana gelecek olan büyük Çorum olaylarının bir habercisi, başlangıcı gibiydi.

21
Artık Adımız Bizim Çocuklardı

Mavzer iki kez mavv mavv etti... Gece pusunun kollarında susup kalmıştı ki bu sesler kendine getirdi onu, mahalle ayaktaydı ve bir şehir gibi büyümüştü... kadın erkek çoluk çocuk sokaklardaydılar... ellerinde sopalar, keserler, baltalar vardı, nöbet yerleri başkaydı tabii o noktalara sadece yiyecek ve çay akmıyordu. Beli bükük, yaşı doksanına merdiven dayamış ihtiyar, bir delikanlıyı yoldan çevirdi, al şunu evlat deyip havluya sarılı bir şey uzattı, al bunu ben kullanamam siz de bulunsun... Delikanlı havluyu açtı, sarı kabzalı bir ondörtlü, ayın ondördü gibi parlıyordu, kucaklaştılar...

Gün Sazak'ın Eskişehirli olması ve cenazesinin Sazak köyünde kaldırılacak olması, şehirdeki gerginliği diğer yerlere göre daha da artırmıştı. Cenaze için faşistler akın akın Eskişehir'e geliyordu, fısıltı gazetesi neredeyse yüz bin faşistin Eskişehir'e indiğini ve gece Yıldıztepe'nin basılacağını yayıyordu. İki yıl önce Maraş'ta yaşananlar ve Sazak'ın öldürülmesinden sonra da Sivas ve Çorum'da özellikle Alevi mahallelerine yapılan saldırılar, Yıldıztepe halkını kaygılandırmış ve mahallede acil durum ilan edilmişti. Herkes dışarı çıktı, 4-5 gün süresince kimse evine gidip uyumadı, sokaklar karınca gibi insan kaynıyordu; ellerinde sopalar, baltalar, kazmalar, keserler, tüfekler vardı.

"Kimsenin polisten güvenlik falan beklediği yoktu" diyor Büyükdere bölgesinden Nurdan; "Maraş olaylarını görmüş

topraklarda yaşıyorduk, insanlar ürküyorlardı ve kendi can güvenliklerini, kendilerinin sağlayabileceğine inanıyorlardı, yani bizim onları ajite etmemize bile gerek yoktu. Biz geceleri nöbet tutmaya başladık, Tıp Fakültesi inşaatının hemen altında tarlalar ve Büyükdere'yi Vişnelik 33 Evler'den ayıran bir yol vardı... Halk kendi tüfeğini alıp orada bizimle nöbet tutmaya başladı. Sadece silahı olanlar değil, olmayanlar da dışarı çıkmıştı. Sabahlara kadar nöbet tuttuk, bakkallar açılınca da taze ekmek alıp hep birlikte kahvaltımızı yaptık, 10-15 gün kadar sürdü bu."

Yıldıztepe'den Cemil, "Önce, 33 Evler tarafındaki faşistlerce mahalleye saldırı girişimi" olduğunu hatırlıyor. "Bunu haber aldığımızda halktan ve gençlik kesimlerinden gruplar oluşturulup mahalle sınırlarında nöbet tutulmaya başlandı. Bizim tahminimize göre önce polis baskın yapacak sonra faşistler saldıracaktı, daha önce ve başka yerlerde bu hep böyle olmuştu. Nitekim yanılmamışız, 33 Evler tarafındaki su kanalının oradan önce polisler geldi, birkaç arkadaşımızı gözaltına aldılar ama şehir merkezine götürmeyip Yıldıztepe Karakolu'nda tuttular, yollarını kesip ellerinden alırız diye herhalde. Sonra da Göztepe'deki köprü girişinin oradan faşistler ateş açtılar, mahalleden de karşılık verilince, püskürtüldüler. Nöbetlere mahallede bulunan diğer siyasi hareketlerden HK'lılar da katılmıştı ama ağırlıkla biz Devrimci Yolcular vardık."

O akşam iki ölüm haberi geldi, ikisi de şehrin öteki ucundan Tepebaşı Mahallesi'ndendi. Faşistler saat 6.30 civarında, köftecilik yapan sol görüşlü Ahmet Necmi Keser'i evinin önünde kurşunlayarak katlettiler. Kısa bir süre sonra da Tepebaşı Turgut Reis Caddesi'ndeydi faşistler. Marketinin kepengini indirdiği sırada arkadan saldırıya uğradı Mustafa Taylan, hastaneye kaldırıldı ama kurtarılamadı.

MUSTAFA TAYLAN
28 Mayıs 1980 Çarşamba

Mustafa Taylan 1952'de Tokat, Niksar'da doğdu. Ailesi 1966 yılında Eskişehir'e taşınınca öğrenimine Atatürk Lisesi'nde devam etti, iyi bir masa tenisi oyuncusu olan Taylan, okulun masatenisi takımının kaptanlığını yaptı. Ancak devamsızlık nedeniyle 1. sınıfta kalınca okuldan ayrılıp Tokat'a gitti ve öğrenimine Ziraat Okulu'nda yatılı olarak devam etti. Kısa zamanda okulda ve Tokat'taki diğer okullarda arkadaş çevresi oluşturan Mustafa, o yıllarda giderek yoğunlaşan siyasi mücadelenin bir parçası oldu. Bu yüzden son sınıfta disiplin cezalarına maruz kaldı. Faşistlerin okul yatakhanesine yaptıkları silahlı baskından sonra da okul idaresi tarafından Iğdır'a sürüldü. Ancak orada hiç okuma şansının olmadığını gören Taylan, siyasi bağlantıları aracılığıyla Ankara'ya geldi ve burada Dev-Genç eylemlerinin içinde yer aldı.

26 Nisan 1971 günü Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde meydana gelen olaylarda kolu kopan Mustafa Taylan, tedavi edildikten sonra tutuklanarak Mamak Cezaevine gönderildi. 1973'te tahliye olunca, Eskişehir'e ailesinin yanına

döndü ve burada bir kitabevi açtı. Özellikle öğrencilerin barınma sorunlarına yardımcı olmak için giriştiği çabalar sonucunda, çevresinde toplanan ilerici, aydın grup sonraki yıllarda Eskişehir'de verilen antifaşist demokratik mücadelenin çekirdeğini oluşturdu. Daha sonra Eskişehir'den ayrılıp farklı bölgelerde siyasi çalışmalarını sürdüren Taylan, Ceylanpınar işçilerini örgütlemek amacıyla Devrimci Toprak İş'te çalışmaya başladı. 1975 yılından sonra Tokat-Sivas bölgesine geçti ve 1977'de Sivas'ta tutuklandı. Tahliye olunca tekrar Eskişehir'e döndü, ailesinin açtığı marketi işletmeye başladı. Artık herhangi bir örgütsel bağı kalmamıştı ancak devrimci demokrat çevreyle olan ilişkilerini sürdürdü.

Mustafa Taylan öldükten 2 ay sonra Rana adı verilen bir kızı dünyaya geldi.

Anısına saygıyla...

28 Mayıs gecesi Yıldıztepe ayaktaydı. Faşistler eğer mahalleye saldıracaklarsa Akarbaşı üzerinden mahalleyi şehre bağlayan yolu kullanmayacaklardı herhalde, geriye iki hat kalıyordu; ya doğu tarafındaki Yenikent Yapı kooperatifi'nin inşaatlarının sürdüğü tepe ya da kuzeyde Akarbaşı-Vişnelik tarafından su kanalının bulunduğu tarlalık arazi...

"Yenikent'i Ceylan İnşaat yapıyordu, beş altı devrimci onlara gittik" diyor Mehmet Kömür, "Ekrem Ceylan karşıladı bizi, kendisi Diyarbakır Kürtlerindendi, aşiret reisiydi. Ondan barikat kurdurmasını istedik çünkü arka tarafta faşistlerin etkin olduğu Huzur Mahallesi vardı, oradan gelebilirlerdi. Ekrem, oğlunu çağırdı, 25 yaşlarında bir gençti Mahmut... Bak oğlum dedi, bunlar sana bir şey söyleyecekler ne derlerse harfiyen yapacaksın... Mahmut'a da anlattık derdimizi. Mahmut, merak etmeyin buradan bir kişi dahi geçemez, sabaha kadar ateş yakacağız davul zurna çalacağız dedi. İnşaatta çalışan 150-200 kadar işçinin hepsi Diyarbakır'dan gelmişti. Biz oradan ayrıldıktan sonra kocaman bir ateş yükseldi arkamızdan, geceboyu halay çekip, silah attılar... Arada biz uğradığımızda zılgıtlarla karşıladılar bizi."

Akarbaşı tarafındaki savunma hattını hem mahalleli hem de Yıldıztepeli gençler oluşturmuştu. "Yani mahalleyi bir savunma çemberine almıştık... " Peki, polis ne yapıyordu o sırada? "Polis gece konvoyla geliyor tam mahallenin tepesinde silah sıkıyordu"

diyor Mehmet, "Herkesin sokakta olduğunu görüyorlardı, istedikleri bizi provokasyona getirmekti ama biz bu oyuna gelmedik, müdahale etmedik. Polis çekildikten sonra aynı tepeye biz çıkıp oradan aşağıdaki 33 Evlere doğru mavzerle dört beş el ateş ettik, mavzerin sesi gece bazuka gibi çıkıyordu."

"Mahalle sorumlusu arkadaş bu mavzeri omzuna atıp halkın arasında dolaşıyordu, moral açısından epeyce etkisi oldu, psikolojik bir takviye gibi..." Mehmet, bu mavzerin nasıl ele geçirildiğini biliyor; "Bir gün mahallede Talip'in kahvehanesinin önünde oturmuş arkadaşlarla konuşuyorduk, 13-14 yaşlarında bir çocuk geldi yanımda durdu; baktım, elinde bir silah, parıl parıl parlıyor, gel buraya dedim, gelmem alırsın sonra dedi, yok almam dedim, geldi. Sen bana başkasını ver bunu sana vereyim dedi bu sefer, tamam dedim. O anda üzerimde iğnesi kırık 7,65 Browning vardı, al lan dedim uzattım, aldı, elindekini verdi. Mermileri de var mı diye sordum var dedi. Baktım gitmiyor, birkaç dakika sonra, abi bundan daha büyüğü var dedi. Şaşırdım, o da ne lan dedim. Gel sen benimle dedi, kalktım yürüdüm, evlerine gittik, kömürlüğe girdik. Bir baktım, gözlerim açıldı; 2-3 tane 14'lü, bir 10'lu, bir de mavzer, bir torba da mavzer mermisi... Nerden buldun oğlum bunları diye sordum, anlattı; beş altı arkadaş, mahallenin arka tarafındaki domuz çiftliğine gitmişler –bu bir süre önce orada çalıştığı için biliyormuş– bekçiyi bir güzel bağlayıp silahların hepsini almışlar. Tabii ben de hepsine el koydum.."

29 Mayıs günü üçüncü ölüm haberi geldi şehirden... bu kez çarşıda faşistlerin kepenk kapattırmalarına karşı çıkan Lokantacı Atilla Siyez, vurularak öldürülmüştü.

Mehmet Kömür'ün o gecelere dair unutamadığı anlardan biri de 90'lık ihtiyarla karşılaşması...

"Sokakta yürüyordum, baktım bir adam geliyor 90 yaşında falan var, elinde havluya sarılı bir şey, getirdi verdi... açtım baktım sarı kabzalı 14'lü otomatik... niye verdin dayı dedim, oğlum ben bunu ne yapayım, kullanamam ki deyip bir küfür savurdu; faşistler gelirse bizi siz korursunuz!"

"O günlerde anladım ki" diyor Mehmet; "Halk bize güveniyor, kadının biri geliyor sana sarılıyor öpüyor, ekmek veriyor, haşhaşlı yapmış, börek yapmış, sıcak sıcak getirmiş, yani bu halk artık sana güveniyor... Süpren köylü Sucu Ahmet... kanı-

mızı içse doymazdı, geldi yiğenim dedi ben sizin düşmanınız mıyım? Yok, Ahmet Amca dedim niye düşman olasın babamın dostusun dedim –babamla iyi geçinirdi ya–, aman yiğenim dedi ben kanımı dökerim sizin yolunuza..."

"Bu mahalleyi Alevilikmiş, Kürtlükmüş, neymiş, bu ayrılıklardan çıkarmış, artık biz olmayı başarmıştık. Adımız bizim çocuklardı, herkes bize devrimci de demiyor, bizim çocuklar diyordu."

O en azılı günlerinde faşistler devrimcilerin etkin oldukları mahallelere giremediler... Yıldıztepe'ye ise 1-2 cılız niyetlenme dışında yaklaşamadılar. Devrimciler moral kazandılar ama yüreklerinde faşistlerin katlettiği savunmasız üç insanın acısı vardı.

Faşist suikast ve katliamlar devam ediyor...

Eskişehir'de 3 Haziran 1980 Salı günü, TÖB-DER Birlik Dayanışma grubundan Ahmet Aydın, öğretmenlik yaptığı Esentepe Mahallesi'ndeki Alpaslan İlkokulu'nun bahçesinde sabah saat 7.30'da öğrencilerinin gözü önünde faşist katiller tarafından vurularak öldürüldü. Ahmet Aydın, TÖB-DER tarihinin sokakta öldürülen son öğretmeni olacaktı.

1980 yılı Üniversitelerarası Seçme Sınavı 13 Haziran Cuma günü yapıldı. İzmir ve civarından gelip sınava girecek öğrenciler için İnciraltı Yurtlarında kalan üniversite öğrencileri 12 Haziran'da bir moral gecesi düzenlediler. Yurtların bahçesinde bir araya gelen yaklaşık bin öğrenci türkülerle, halaylarla eğlenirken askerler tarafından baskına uğradılar ve bir süre sonra komutanlarının emri üzerine bu askerler ellerindeki M1 ve M6'larla gençleri taradılar, altı öğrenci can verdi, yüzlercesi yaralandı.

Haziran ayının bir diğer özelliği, faşist saldırıların toplu katliamları hedeflemesiydi. Bu durum, halkın gecekondu mahallelerinde, kasabalarda ve fabrikalarda barikatlar kurarak direnme deneyimini ve azmini geliştirdi. Maraş Katliamı'ndan ders çıkaran halk güçleri, faşist saldırılara karşı kendisini savunmak ve direnmek üzere önlemler almaya başladı. Özellikle TARİŞ direnişinden ve ilk Çorum olaylarından sonra direnişler yaygınlaştı. Haziran ayında Tarsus'ta ve Ordu Gölköy'de bu tür çatışmalar oldu. Bütün bunlar, iç savaşın vardığı boyutun ve halkın faşizme kitle hâlinde meşru bir karşı koyuşunun göster-

gesiydi. Halk direnmese, barikat kurarak kendini savunmasa, faşistler tıpkı Maraş'ta yaptıkları, Çorum'da niyetlendikleri gibi, mahallere girecekler, çoluk çocuk herkesi katledeceklerdi.

17 Haziran günü Nevşehir'de CHP İl Başkanı Avukat Mehmet Zeki Tekiner, bir bakkal dükkânında faşistler tarafından kurşunlanarak öldürüldü, o sırada Tekiner'in yanında bulunan ve onu korumaya çalışan Yavuz Baba da yaşamını yitirdi. Ertesi gün Ecevit ve 100 kadar CHP'li milletvekili ile senatör, cenaze için Nevşehir'e geldiler. Ancak faşistler korteje silahlarla saldırdılar, Tekiner'in tabutu bir süre yolun ortasında yerde kaldı. Daha sonra bir astsubayın kortejin tarandığı binaya doğru ateş emri vermesi üzerine, Tekiner'in cenazesi önceden planlandığı gibi ama güçlükle Nevşehir'den çıkarılarak Ankara'ya götürüldü ve orada toprağa verildi. Olaylarda 5'i milletvekili 9 kişi kurşunla yaralandı.

Devlet, asker ve MHP'nin el ele faşistleştirdiği Nevşehir, aranan birçok faşist militanın saklanıp, korunduğu bir şehir hâline gelmişti. Tekiner, solcularla arası iyi olan, TÖB-DER'li öğretmenlerin davasına giren demokrat bir insan olduğu için hedef seçilmişti.

Olayların görgü tanıkları; Haluk Kırcı, Abdullah Çatlı, Oral Çelik ve Mehmet Ali Ağca'ya taburda ateş talimi yaptırdığı söylenen Nevşehir Jandarma Komutanlığı'nda görevli Yüzbaşı Kemal Şanlı'nın, ilk ateşi açarak olayı provoke ettiği şeklindedir ki bu yüzbaşı özellikle solculara yaptığı işkencelerle tanınmaktadır.

Dikkat edilirse sadece polis değil, asker de özellikle seçilmiş faşist komutanlar aracılığıyla devrimcilere, solculara, demokratlara ve halka karşı infaz ve katliamlar yapmakta ya da olayları provoke etme rolü üstlenmektedir. Nevşehir'de milletvekilleriyle birlikte faşistlerce kuşatma altına alınan Ecevit'in oradan telefonla doğrudan Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'i arayarak askerden yardım istediği rivayet edilir. Üzerinde can yeleği olmadan "Denize düşenin yılana sarılması" özlü sözü herhalde bu durumlar için söylenmiş olmalıdır.

17 Haziran günü, Genişletilmiş Sıkıyönetim ve MGK toplantısına katılan bütün generaller, koşulların olgunlaştığı konusunda fikir birliğine vardılar. Ülke genelinde Mayıs ayında 266 kişi ölmüştü. Ölenlerden 114'ü sol, 52'si sağ görüşlüydü. Haziran ayının ortalarında, her gün ortalama 10 kişi ölüyordu. Diğer

taraftan meclisteki partiler anlaşıp cumhurbaşkanını seçemiyorlardı. Yaşanan katliamlar sonucu halk büyük bir tedirginlik içine sürüklenmişti.

O sırada mecliste CHP, hükümeti düşürmek için bir gensoru vermiş, MSP de hükümetten desteğini çektiğini açıklamıştı. Bu durumda hükümetin düşmesi işten bile değildi.

Darbe günü belirlendi. 1978'de kurulan iki kişilik "Özel Çalışma Grubu"nun Genelkurmay 2. Başkanı General Haydar Saltık'ın emrinde hazırladığı "Bayrak Planı"nın çeşitli ordu kademelerine iletilmesi kararlaştırıldı: "Bütün ordu komutanlarına bildirilir; Bayrak Planının uygulama günü 11 Temmuz, saat 04'dür."

Ancak 2 Temmuz günü mecliste yapılan gensoru oylamasında, MSP yeniden karar değiştirerek, hükümete güvenoyu verince, gensoru reddedildi ve hükümet düşmekten kurtuldu. Bunun üzerine genelkurmay, o gün Bayrak Planını geri çekti: Darbe ertelenmişti. Gerekçesi sonraları açıklanacak ve "yeni güvenoyu almış bir hükümetin düşürülmesi uygun görülmedi" denilecekti.

OSMAN DEMİR
28 Haziran 1980 Cumartesi

Arçelik fabrikası işçi servisi gece saat 23.30 civarında Yıldıztepe'ye giderken Akarbaşı'nda faşistlerce silahla tarandı. İşçilerden Devrimci Yol taraftarı Osman Demir öldü, Halil İbrahim Demir yaralandı.

Anısına saygıyla...

"Çorum'u bırak Fatsa'ya bak"

Gün Sazak'ın öldürülmesi ertesinde 28-29 Mayıs tarihlerinde tüm yurtta olduğu gibi Çorum'da da Alevi mahallelerini hedef alarak kalkışmaya girişen faşistlerin, hevesi kursağında kalmıştı. 1 Temmuz'da bu kursaklarındakini kusmak için civar illerden aldıkları takviye güçlerle birlikte sabah erken saatlerde Çorum'un Alevi mahallelerine karşı saldırıya geçtiler. İlk günkü saldırılarda dört kişi öldü, onlarcası yaralandı. Bu olaylar üzerine 2 Temmuz'da ilan edilen sokağa çıkma yasağı da faşistlerin işine

geldi çünkü güvenlik güçlerini, özelliklę polisin desteğini açıkça arkalarına almışlardı. Faşistler bu destekle 3 gün süresince CHP'li ve Alevi yurttaşların iş yerlerini, araçlarını, evlerini ateşe verdi, yakıp yıktı. Çorum'da tam anlamıyla bir içsavaş yaşanıyordu. Kafalarındaki Maraş kurgusuyla faşistler, 4 Temmuz Cuma günü Milönü Mahallesi'ndeki Alaaddin Camisi'nin bombalandığı yalanını yayarak diğer camilerden çıkan halkı galeyana getirdiler. Bu azgın faşist sürüsüne karşı direnişe geçen Milönü Mahallesi halkının üzerine bu kez polis panzerlerinden ateş açıldı. Aynı gün devrimciler, faşistlerin saldırılarını karşılıksız bırakmamak için oldukça kalabalık bir kitleyle faşistlerin mevzilendiği Yeşilyurt'taki apartman bölgesine saldırıya geçtiler. Faşistlere ait olduğu bilinen 30'a yakın işyeri yerle bir edildi, Faşist elebaşılarından Mehmet Şahinci öldürüldü. 5 Temmuz günü de çatışamalar yer yer devam etti, daha sonra gündüz saatlerinde sokağa çıkma yasağının kaldırılmasıyla belli bir durgunluk dönemi yaşanmaya başladı.

Çorum halkı, faşist saldırılara direnmiş, Çorum'un Maraş'a çevrilmesine izin vermemişti. Mahalle komitelerinde örgütlenen ve sokak sokak barikat kuran halk, faşistlere hak ettikleri karşılığı verdi. Maraş'ta olmayan Çorum'da vardı ki o da halkın örgütlülüğüydü. Yine de Çorum olayları sırasında 50 kişi hayatını kaybetti, yüzlerce ev ve iş yeri yakılıp yıkıldı. Ama Çorum, demirden bir leblebi olup faşistlerin boğazını tıkayan direnişini tarihe yazdırmasını bildi.

1980 Ağustos'unda yayınlanan *Devrimci Yol* dergisinin 37. sayısında halkın örgütlülüğüne dikkat çekilerek gelecek için de uyarıda bulunuluyordu:

> 5 Temmuz'dan sonra barikatlar daha da sağlamlaştırıldı, mahallelerde 3 ana komiteye bağlı olarak sayıları 40'ı bulan komiteler kuruldu. Bunların 30'unda devrimciler doğrudan etkindi. Bazı yerlerde SGB ve İGD'liler de komitelerde kısmen yer aldı. Ana komiteler aracılığıyla nöbet, mühimmat ve para sorunları merkezi olarak yönlendirildi ve halkın diğer sorunlarına çözümler bulundu. Nurettin Paşa Caddesi'nde faşistlerce yakılan yüz dükkân el birliğiyle onarıldı, bir esnaf komitesi kurularak dükkânların yeniden açılması sağlandı.
>
> Şimdi, Çorum halkı kendini savunmak ve yeni faşist saldırılara karşı tedbirli olmak için yoğun bir faaliyet içindedir. Aynı şekilde faşist güçlerin de yeni tertipler peşinde oldukları gözlenmektedir.

Kuşkusuz bugün görünürdeki durgunluğun altında yeni çatışmalara gebe bir gelişmenin yattığı ve bu durumun devrimcilere ve emekçi halk güçlerine daha büyük sorumluluklar yüklediği unutulmamalıdır.

Çorum olayları esnasında özellikle polisin faşistlerle işbirliği içinde davrandığı, gazeteciler tarafından da açığa çıkarılmış ve bu konu gazetelerde işlenmeye başlamıştı, sonraları bir general de bir gazeteye verdiği söyleşide durumu teyit eden bilgiler vermiş, Emniyet güçlerinin Çorum'da olayları önlemek üzere hiçbir tedbir almadığını söylemişti. Tabii bu haberler, hükümetin canını sıkmış, kendilerini suç üstü yakalanmış gibi hissetmeye başlamıştı ki hükümetin başı Demirel kıvrak bir manevrayla gözleri Çorum'un üzerinden uzaklaştırmayı bildi.

Fatsa Fatsa

Ülke çapında süren faşist katliamlardan arındırılmış küçük bir yerdi Fatsa... 14 Ekim 1979 seçimlerinde belediye başkanı seçilen Fikri Sönmez ve arkadaşları, halkın demokratik bir şekilde yönetime doğrudan katılmasını sağlamışlar; tefeci-tüccar sömürüsüne, karaborsaya, kan davalarına, içki ve kumar alışkanlıklarına son vermişlerdi. Fatsa'da halkın kardeşçe, barış içinde demokratik bir yaşam sürmeye başlaması, tam tersine yolsuzluklardan, katliamlardan, adaletsizlikten, karışıklık, katliam ve sömürüden beslenen düzen hükümetini, sermayeyi ve yardakçılarını telaşlandırmış, Fatsa kıyılarından Karadeniz'e yayılan kardeşlik dalgalarının ülkenin dört bir yanına ulaşmasından endişe duymalarına yol açmıştı. Ne yapılıp edilmeli, "Kötü örnek" Fatsa önce karalanmalı sonra da teslim alınmalıydı. Bunun için düzen medyası hemen işe koyuldu. Fatsa hakkında aslı astarı olmayan, yalan, uydurma ve provokatif bir yayın bombardımanı başlatıldı. Ardından yörede halkın Haziran ayında düzenlediği "Fındıkta Sömürüye Son" Mitinglerine sözde güvenlik amaçlı tabur tabur asker ve polis getirildi. Amaçları, Erzincan, Bolu, Trabzon, Samsun gibi illerden getirilen bu güçlerin bölgeyi tanımalarına olanak sağlamaktı. Bu arada deneme amaçlı 1-2 operasyon uygulamaya konulmuş ancak Vali Hikmet Gülsen başarılı olmayınca haziran ayında yerine MHP'li Reşat Akkaya Ordu'ya Vali atanmıştı.

Hatırlarsanız nisan ayında yapılan Fatsa Halk Kültür Şenliği, özellikle demokrat basında geniş bir biçimde yer almış, şenliğe katılan gazeteci, yazar ve sanatçılar Fatsa'ya dair izlenimlerini yazılarında övgü dolu sözlerle aktarmışlardı. İşte karabasan içindeki ülke manzarası arasından sızan bu Fatsa hikâyeleri ve hayalleri, iktidardaki bir avuç zorbaya hükümet edenleri iyice telaşlandırmıştı. Aslında Fatsa'yı çoktan hedefine koyan Oligarşi, 1980 Bahar aylarında planlarını hazırlamış, pusuya yatmış, uygun bir zamanın oluşmasını bekliyordu.

Çorum olayları bu fırsatı yarattı. Hem Yeni MC Çorum'dan kaçacak hem de "kötü örnek" ortadan kaldırılacaktı. Demirel'in "Çorum'u bırakın Fatsa'ya bakın" sözü, muhtemeldir ya da değildir, 1974'te Kıbrıs müdahalesi öncesinde şehir efsanesi hâline gelen "Ayşe tatile çıkabilir" mealinde, muhataplarının beklediği bir şifre oluvermişti.

"Nokta Operasyonu" 11 Temmuz 1980 tarihinde başladı. Fatsa'da operasyon sırasında çok büyük olaylar bekleyenler yanıldılar. Fatsa'ya giren "Güvenlik" güçleri hiçbir mukavemetle karşılaşmadılar. Operasyon sırasında komando birlikleri, Jandarma birlikleri, mekanize birlikler ve toplum polisi gibi resmî güçlerle birlikte MHP'li, ÜGD'li faşistler de görev aldılar.

Reşat AKKAYA, operasyon sırasında maskeli faşist muhbirlere önemli görevler verdi. MHP'li, ÜGD'li militanların birçoğu cinayet suçundan aranmaktaydılar.

Bu maskeli muhbir faşistlere köylerde asker, subay elbisesi giydirdiler. Üstelik bunlar yalnızca yer göstermekle kalmamışlar, kişisel kin ve düşmanlık besledikleri kişileri de gözaltına aldırarak, günlerce işkence görmelerini sağladılar. Hatta bazıları bizzat işkencelere katılmış, bazıları da silahlı operasyonlar yapmışlardır. Bu muhbirler toplu ihbar dilekçeleri yazarak, yüzlerce suçsuz insanı örgütsel faaliyetlere katıldıkları iddiasıyla ihbar etmişler, yıllarca cezaevlerinde yatmalarına sebep olmuşlardır. "Nokta Operasyonu" sırasında maskeli maskesiz muhbirlik yapan faşistler, 12 Eylül sonrası devlet kurumlarına yerleştirilerek ödüllendirildiler.

Devletin topuyla tankıyla üzerine yürüdüğü Fatsa'da yaşanan katliam, işkence, zulüm ve sürgünler, çoktan namluya sürülmüş olan 12 Eylül'ün sıkı bir provası oldu.

Yıldıztepe'de sünnet şöleni

Mayıs sonu Gün Sazak'ın öldürülmesinden sonra yurt çapında gelişen faşist saldırıların kendine düşen kısmını kolayca başından defeden Yıldıztepe halkı, temmuz ayında yeniden ve daha şiddetli bir şekilde Çorum'da faşistlerin Alevi mahallelere saldırmasıyla patlak veren çatışmalarla birlikte güvenlik önlemlerini artırmaya başladı.

"Direniş Komitesi, temmuz ayının başından itibaren bölgenin tüm kritik giriş çıkışlarını silahlı nöbetçilerle kontrol altına almaya başladı" diyor Ali İhsan Akyol; "Deneyimli kişilerin yanına halktan gönüllülerin de katılmasıyla bölge düzenli olarak silahlı nöbetçilerle korunuyordu. Bu arada 4 Temmuz'da 23 yaşında baba olmuştum. O gece hastanede doğum yapan eşimin yanında olamadım. Çünkü Çorum olayları yaşanmaktaydı ve tüm Türkiye'ye sıçrama tehlikesine karşı yoğun bir çalışma vardı, özellikle geceleri sabaha kadar süren nöbetler organize ediliyordu."

Yıldıztepe ve bağlı mahallelerde, daha önce oluşturulan halk komiteleri, faşistler dışında diğer farklı dünya görüşüne sahip insanları da kucaklıyordu; "Devrimcilerin öncülüğünde bölgemizde yaşayan Alevi, Sünni tüm kanaat önderleri, AP ve MSP'ye oy verenler (cami cemaati, hocaları dahil) ve CHP'lilerin tümü ile toplantılar ve görüşmeler yapıldı. Süreç hakkında bilgi verilip, birlikte bu sürece müdahale etmenin 'Antifaşist bir cephe' oluşturmanın zorunluluğu anlatıldı. Devrimcilerin, militan MHP'liler haricinde bölgemizde yaşayan hiç kimseye zarar vermeyeceği belirtilerek herkes birlikte direnmeye davet edildi. Bu olumlu kucaklayıcı çalışmalar halkın her kesimine güven veriyordu. Gerçekten de bölgemizde o dönemde kimsenin canına, malına ve namusuna içeriden, dışarıdan hiçbir zarar gelmedi. Tam tersine; daha önce münferit de olsa yaşanan, fuhuş, kumar, uyuşturucu ve hırsızlık olayları neredeyse tamamen ortadan kaldırıldı."

Ülke genelinde sınıflar mücadelesinin giderek keskinleştiği, en son örneği Çorum'da olduğu gibi faşist katliamların mezhep çatışmalarını kaşıyarak iç savaş provalarının uygulamaya konulduğu, diğer taraftan halk iktidarının bugünden yarına bir çekirdeği gibi filizlenen Fatsa'nın boğulmaya çalışıldığı günler arasında, Yıldıztepe'deki devrimci komiteler, bir taraftan mahallelerinin güvenlik önlemlerini tahkim etmeyi sürdürürken, bir taraftan da nisan ayında, eylülün ilk haftası yapılmak üzere kararlaştırılmış sünnet şenliğinin hazırlıklarıyla meşguldü.

Şenliğin esin kaynağı, nisan ayında Fatsa'da düzenlenen "Halk Kültür Şenliği"ydi. Benzer bir etkinlik Yıldıztepe'de de gerçekleştirilmek istenmiş, halk komitelerinde tartışıldıktan sonra özellikle yoksul ailelerin çocuklarını sünnet ettirmede zorlandıkları görüşü öne çıkınca da okulların yaz tatili bitmeden önce topluca bir sünnet şöleni düzenlenmesine karar verilmişti.

Aradan 40 yıla yakın bir zaman geçtikten sonra akıllara gelebilecek, hem ülke genelinde hem de Çorum ve Fatsa'da gelişen olaylar, katliamlar, ölümler, işkenceler ve zulümler varken bu şenlik de nereden çıktı sorusu, o günlerde hiç gündeme gelmedi. Hem gündelik yaşamın hızla akışı hem hayatın acılar ve sevinçler içinde harmanlanıp giden gerçekliği buna fırsat vermedi. Belki

ironi de buradaydı, Eskişehir'de 5, 6, 7 Eylül günleri Yıldıztepe'de halkla ve kendileriyle buluşacak devrimciler son kez coşkuyla bir araya geldiler. Bir hafta sonra kimin nerede hangi koşullarda olacağı belli değildi.

Ali İhsan Akyol, "Öncelikle Yıldıztepe Kültür Derneğimiz ve Yıldıztepe, Büyükdere, Gültepe, Göztepe Mahalleleri muhtarları izin almak için valiliğe başvurdular" diyor; "İzin alındıktan sonra hızlı bir çalışma başlatıldı. Sünnet çocukları tespit edildi. Yaklaşık 300 çocuk sünnet edilecekti. Sağlık teknisyenleri ve doktorlardan bir sağlık ekibi oluşturuldu. Sünnet çocuklarının ailelerinden hiçbir maddi katkı alınmayacak, masraflar, bağışlar ve imece usulü karşılanacaktı. Şölen yemekli, davul, zurnalı ve üç gün üç gece yapılacaktı. Bu arada sünnetin büyük bir imece ve şölene dönüşmesini gören maddi durumu uygun olan bazı aileler de çocuklarını bu şölende sünnet ettirmek istediler. Bunların da katılmaları sağlandı. Artık büyük şölen havası başlamıştı. Mahalleler, köyler ve şehrin değişik kesimlerinden sünnet elbiseleri, yemeklik malzemeler, kesilecek hayvanlar vb destekler geliyordu. 5.000 kişilik yemekli bir şölen planlanmıştı. Halk komitesinin disiplinli bir organizasyonu ile başarılı bir hazırlık dönemi gerçekleştirildi. Şölen için davul, zurna, zeybek ekibi vb. tüm hazırlıklar tamamlanmış, sünnet çocuklarının giysilerinin tümü alınmıştı. Şölene CHP milletvekilleri ve senato üyeleri de davet edilmişti."

Bu araya çocukları sünnet edecek sağlık ekibine ilişkin bir notu, Mehmet Kömür'ün hatırlatmasıyla eklememiz gerekiyor. Mahallede oturan ve Hava Hastanesi'nde çalışan Hakkı Amca aracılığıyla, aynı hastanede görev yapan bir Havacı Yarbay Doktor da sağlık ekibine katılacak ve bazı çocukların sünnetini bizzat yapacaktı.

Büyükdere Halk Komitesinden Selahattin Bilyaz, sünnet şöleni çalışmaları sırasında başka bir konuya dikkat çekiyordu.

"Komite toplantısında bizden sünnet şöleninin halka duyurulması istendi. Çocuğu sünnet olacak ailelerden kaç çocuğu olursa olsun, bütün masraflar için 250 lira alınacaktı. Ancak biz bunu mahalleliye söyledikten sonra bu rakamın sanırım 500 lira olduğunu söylediler, ben buna itiraz ettim, halka karşı yalancı duruma düşeriz dedim. Tartışma uzayınca Nurdan, Selahattin Abi sen toplantıyı terk et dedi. Neyse sonra yine 250 lirada ka-

rar kılındı hatta veren versin, vermeyen vermesin dendi. Ben 8 yaşındaki oğlum Mustafa'yı da dahil ettim, aslında o yıl için düşünmüyordum ama komitede olduğum için mahalleliye de örnek olmak gerekiyordu tabii... Rahmetli hanım, zaman gelir –ayrı bir düğün yapmadın diye– hep sitem ederdi bana, çünkü bizim mahallemizde, düğünlerimizde para pek sorun edilmezdi, niye dersen her şekilde düğün için para bulunurdu."

Eylül ayı başında; Büyükdere Muhtarı Yusuf Uysal, Gültepe Muhtarı Naci Akyol, Yıldıztepe Muhtarı Ali Er, Göztepe Muhtarı Nuri Çalışkan 5, 6, 7 Eylül tarihlerinde Yıldıztepe'de yapılacak sünnet şöleni için yerel gazeteler aracılığıyla yaptıkları açıklamada, Eskişehir halkına çağrıda bulundular.

Cemil Karataş, "Hazırlık sürecinde herkes görev paylaşımı içerisinde üzerine düşeni yaptı. Şölende yemek verilecekti" diyor; "Ben köyümüzden, komşu köylerden taze fasulye toplayıp getirdim, herkes gönüllü olarak verdi. Hatta bizim Kesenler köyünün imamıyla konuştum, cami minaresine çıkıp bildiri bile okudum, 'Devrimciler, Yıldıztepe'de sünnet şöleni yapıyor, tüm Kesenliler davetlidir, katkı ve yardımlarınızı bekliyoruz' dedim... Şölen yemeklerini halkımız pişirdi, başka yerlerden hayvan yardımları olmuştu; yemekte et, pilav, fasulye, salata verildi. Folklor gösterileri ve koro vardı. Şölen dört mahallenin katılımıyla Gültepe'deki meydanda yapıldı, ateşler yakıldı, tepeye kireçli taşlarla dev bir Devrimci Yol yazısı yazıldı."

Mehmet Kömür, mahalleden herkesin şölen için dayanışmaya katıldığını söylüyor; "Sonunda hazırlıklar başladı, 12-13 koyun vardı bağışlanan, Almancı bir vatandaş gelmişti, hiç tanımayız etmeyiz ama şeker gibi bir adamdı, sıfır bir Ford minibüsü vardı, getirdi bize verdi. Yardım toplamak için köyleri, kasabaları bu minibüsle dolaştı bizim arkadaşlar. Bir de Fırıncı Yaşar vardı, o biraz gönülsüzdü devrimcilere karşıydı ama onun da Austin minibüsünü kullandık." Hatta diyor Mehmet; "Bu arada mahalle karakoluna MSP'li bir komiser atandı, adını hatırlamıyorum, soyadı sanırım Hatipoğlu'ydu, şeker gibi adamdı, bize aman çocuklar şöyle yapın aman böyle yapın, kimseye fırsat vermeyin, ben sizin neler yapıp yapmadığınızı biliyorum diyordu."

Ama bir engel hatırlıyor Mehmet; "Önümüze bir engel olarak HK'lılar çıktı, bunlar pasta gecesi, disko gecesi yapacaklar diye aleyhte propagandaya başladılar, mahallede Halkevi diye bir

dernek kurmuşlardı, 8-10 kişi ortalıkta dolanıp duruyorlardı. Yapmayın arkadaşlar dedik, ama dinlemediler, doğrusu biz pek ciddiye almadık halk da almadı. Bizim kadınlar, bir meydanda bunları da çağırarak halkla bir toplantı yaptılar, kadınların artık sabrı taşmak üzereydi, bunlar iyice saf dışı bırakıldılar..."

Sünnet alayı olmadan şölen olmazdı tabii, hem sünnet çocukları hem de diğerlerini şöyle bir gezintiye çıkarmak gerekirdi.

"Yine Bahar Nakliyat'tan, Ali Çetinkaya'dan yardım istedik. Ali, cuma günü işi biten kamyonları gönderdi, onları pankartlarla falan bir güzel süsledik. Davul zurnanın bulunduğu kamyon en önde olmak üzere arkasında Kırka zeybeklerini taşıyan bir başkası ve yaklaşık 20-25 kamyon, kamyonet, otomobiller ve at arabalarından oluşan konvoy yapıp Yıldıztepe'den çıkıp yola koyulduk. Atatürk Caddesi'nden başlayıp, Sakarya ve İki Eylül Caddelerini takiple şehri dolaşıp, Akarbaşı üzerinden mahalleye döndük. Şehrin bazı yerlerinde kamyonları durdurup aşağı indik oyunlar oynadık."

Birinci gün şölen alanının etrafında heyecanlı bir telaş vardı ama o güne kadar mahallede hiç görünmeyenler de ortalıktaydı. "Sokaklarda çöp kamyonları, satıcılar, bohçacılar, kıyamet gibiydi" diyor Mehmet "ama hepsi 'teşkilatı umumiyeden'di..." Tabii bu arada şölen alanı için ses tesisatı gerekliydi, "Onu da bir şekilde Kayserili Sait'i ikna ederek sahibi olduğu pavyondan 3 günlüğüne alıp getirdik."

Şölen için bütün hazırlıklar profesyonelce halledilmişti. Alanın her bir köşesinde farklı oyun ekipleri vardı; Bir tarafta Kürtlere davul zurna çalarken, öbür tarafta Seyitgazililer Kırka zeybeklerine katılıyor, kemençeler çalınıyor, horonlar tepiliyordu. "Akşam saat 9-9.30 gibi hava yeni kararmıştı ki elektrikler kesildi" diyor Mehmet, "neyseki, önceden civardan lastik toplayıp alanın yakınına yığmıştık, bunları dört köşede öbek yaptık saat 10'a doğru bir ateşledik ki her taraf ışıl ışıl oldu."

Mehmet Kömür'ün şenliğe dair son izlenimleri de şöyle: "Şöyle bir rahatlık vardı, herkes kendisininmiş gibi sahiplendi şöleni... yani devrimciler yapıyor da onlar katılıyor değildi... hep beraber yapıyoruz ve eğleniyoruz gibiydi... dışarıdan gelenleri herkes korumaya çalıştı, incinmesinler, aç kalmasınlar, rahat etsinler diye... Kadınlar çoktu hem mahalleden hem dışarıdan gelmişlerdi, başlarında beyaz tülbentleriyle yürüdükleri yollar

uzaktan bembeyaz görünüyordu... Çok kalabalıktı, binlerce kişi katıldı... Herkes memnun ve güzel bir şölen olduğunu söyleyerek ayrıldı mahalleden."

Nurdan Deliorman, şölenden önce Balıkesir'den ailesinin yanından dönmüştü.

"Bir hafta 10 gün kadar kaldım evde, ailem benim devrimciliğimi kabul etti, ayrılırken babama bir adres yazıp bıraktım, halktan birinin adresiydi, beni artık yurtta bulamazsınız istediğinizde bu adrese yazabilirsiniz dedim. Babamdan o adrese ancak bir kere mektup gelebildi. Eskişehir'e gelir gelmez sünnet şöleni çalışmalarına katıldım. Şölenle birlikte kitlelerle olan diyalogumuz daha da arttı, bizim bölgeden sayılarını tam hatırlamasam da 10-15 çocuk sünnet olmuştu."

21

Geniş Kalabalıklardan Dar Kuytuluklara...

Bir düğüne davet edilmişiz Çalıkuşu; sahibi kimdir, gelin ve damat kimdir unutulup gitmiş, hatıranın orta yerinde adı silinmiş bir sokaktan, loş bir aralıkla girilen tenekeler içindeki kırmızı sardunyaların çevrelediği bahçe var, uzun bir masanın etrafında oturmuşuz, omuz başlarımız yan yana dostlarla, herkesin üstünde ceket ya da bir hırka... Demek ki mevsim bahar ama yaz sonrası, 1980'in Eylül'ü yani... Sohbetin üzerinde gezindiği zamanı bir ileri bir geri sardırarak ilerlediğimiz bu dostlar sofrasından ayrılma vakti gelip çattı Çalıkuşu. Artık geniş kalabalıklardan dar kuytuluklara çekilip dağılmanın vaktindeyiz. Biz eylülü en güzel ay bilirdik, ektiklerimizin biçildiği hasat zamanı... Altın sarısı başakların dalgalandığı, kardeş türküsü narların dallarda çatladığı, kehribar sarısı üzümlerin bağbozumlarında şehvetle salındığı, ballı incirler altında halayların çekildiği... Şenliklerle, düğünlerle kutlar, sevinçlerimizi paylaşırdık hep birlikte... Ama bu eylül başka, bir karabasan gibi gelip çöküverdi üstümüze, ektiklerimizi biçemeden dağılıp gidiyoruz işte... umudumuz toprağa saçılan tohumlarda Çalıkuşu, güzel bir dünya için koyulduğumuz o yolculuğun tohumlarından bir gün yine başımızı uzatıp kalkacağız ayağa...

"Henüz uyumamıştık" diyor Habibe, "kapının zili uzun uzun çaldı, saate baktım gece yarısı 12.30 falandı..."

Bu evin kapısı gece çalınmalarına alışkındı, kim gece dışarıda kalsa ya da bir şey olur da başı sıkışırsa saate falan bakmaz gelir

kapıyı çalardı, tabii devrimci ya da tanıdık biriyse eğer... Üstelik bu çat kapı gelene sorgu sual edilmez, sadece karnın aç mı diye sorulur, gelen de hiç çekinmeden açsa açım der, hemen sofra kurulur karnı doyurulur, sonra da hadi yat uyu, sabah olunca konuşuruz denirdi... Ama o gece durum biraz farklıydı.

"Hüseyin Abi'm 3-11 vardiyasından çıkıp gelmiş, bu gece askeriyede bir hareketlilik var demişti, o yüzden yataklarımıza çekilmiş ama tedirginlikten henüz uykuya dalamamıştık. Zil sesine hepimiz ayaklandık tabii, babam da Almanya'dan izinli gelmiş evdeydi... Koridorun sonundaki kapıya o gitti, kim o dedi... Kapının ardından 'polis' yanıtı geldi, 'Mustafa Çalıkuşu'na birkaç sorumuz var...' Babam kapıyı açmakta tereddüt etti, 'kırarız' dediler. Bu arada Hüseyin Abi'm, Mustafa Abi'min kapısını çalıp, sana geldiler odanda sakıncalı bir şeyler varsa ver dedi, kapının aralığından bir dergi uzattı Mustafa Abi'm, *Devrimci Yol* dergisinin son sayısıymış. Babam kapıyı açtı, ben babamların yatak odasına girip kapının arkasına saklandım, konuşulanları oradan dinlemeye başladım. Bizimle Emniyet'e kadar geleceksin dedi polislerden biri Mustafa Abi'me, sonra evdekilere dönüp merak etmeyin ifadesini alıp bırakacağız diye teselli verdi. Babam, Hüseyin Abi'me hadi sen de giyin beraber gidin dedi. Mustafa Abi'm gerek yok dedi, gelmesin, öyle kolay bırakmazlar beni... Babam yine de arkalarından Hüseyin Abi'mi gönderdi. Kapı kapandı. Hemen salona geçip televizyonu açtık, marşlar çalıyordu, darbe olduğunu anladık."

Habibe Çimen Çalıkuşu'nun anlattıklarında biraz zaman kayması var, yani onlar muhtemelen televizyonu açtıklarında herhangi bir olağanüstülük yoktu. Evet, o gece 11 Eylül'ü 12 Eylül'e bağlayan geceydi, evet o gece darbe olmuştu ama Çalıkuşu'nu almak için evine gelen polislerin bile henüz darbeden haberleri yoktu. Darbenin haberi biraz daha geç saatlerde duyulacaktı.

İşin aslı, polisin Eskişehir'deki bazı devrimcilerin evlerine yapılacak operasyon için o gece düğmeye basmalarının nedeni başkaydı. Devrimci Yol Bursa örgütlülüğünün yediği operasyonun dalgaları, Eskişehir'e darbeden önce ulaşmıştı.

"11 Eylül günüymüş, gazetelere çıkmışız... Eskişehir'dekilerin haberi olmuştur mutlaka diye düşünüyorum, polis ara-

basının içinde Orhan'la kelepçelenmiş vaziyette Bozüyük'ü geçip Eskişehir'e doğru yaklaşırken..." diyor Turgut Okkaya; "Eskişehir'e geldik, Emniyet'te malum odalara çıkardılar, hemen Eskişehir polisi geldi bana daldı ama Bursa polisi araya girdi, siz bir senede yakalayamadıysanız bize ne, bu adamın sağlığından biz sorumluyuz, siz soracaksınız biz sorgulayacağız, dediler... sonra bir seans yaptılar bana... o arada kendi aralarında konuşmaları duyuyordum... Yeni çocuğu mu olmuş dediler yoksa yeni evlenmiş mi... Üstelik kendi de sakat karısı da... O hengâme içinde Çalıkuşu'nu getirdiklerini tahmin ettim. Bu arada Tepebaşı ve Yıldıztepe'de birkaç yere operasyona gidip gelmişlerdi çünkü... Derken bir seans daha başladı, o sırada arkadan klasik müzik sesi geliyordu, bense bağırmamak için inatlaşıyordum... Birden müzik kesildi marşlar duyulmaya başladı. Polisler şaşırıp telaşlandılar... Emniyet'in etrafında askerler var diyorlardı, kapıya bir albay gelmiş... Bırakıp gittiler beni, yarım saat sonra geldiler, hadi dediler toparlanın Bursa'ya dönüyorsunuz, albayın emri, gündoğmadan orada olacaksınız... Orhan'la beni apar topar polis aracına bindirdiler, yine birbirimize kelepçeliydik..."

Eskişehir Devrimci Yol örgütlülüğü, Bursa operasyonundan daha önce haberdar olmuştu. Nurdan bu yüzden okuldaki sınavlarına girmedi ve okuldan atıldı.

"Bir operasyon bekliyorduk ve buna hazırlıklıydık. Büyükdere, Meşelik bölgesinde anayolları gören inşaatlarda, evlerde nöbet tutmaya başlamıştık. 11 Eylül gecesi polisin halktan bazı insanların evlerine geldiğini gördük. Yine o gece, askeriyede kim çalışıyorsa, astsubayından hemşiresine kadar göreve çağırılmıştı. Nöbet bitiminde sabaha karşı 5'te evlere çekildik, ben o gece işçi Battal Abi'nin evinde kaldım, sabah 6.30-7 gibi işe gitmek üzere evden çıktı, biraz sonra geri döndü. Otobüs durağının yakınlarında bulunan bir cemse asker, sokağa çıkma yasağı var deyip, göndermiş. Operasyon başladı herhalde dedik, ama darbeyi düşünmedik hiç, bizim beklediğimiz Fatsa'ya yapılan gibi bir operasyondu. Planımız hazırdı, toparlanıp Meşelik'in arka tarafındaki ormanlık alana çekildik, sanırım 4 kişiydik... Mehmet Kömür, Erdal, falan..."

Çekilme planı Fatsa'dakini andırıyordu, operasyonun devrimci harekete yönelik olduğu öngörüsüyle sadece bölgede bulunan Devrimci Yolcular yer değiştiriyordu: "Havada helikopterler uçmaya başladı, o zamanlar Meşelik'teki orman şimdiki kadar büyük değildi, helikopterler yaklaştığında ağaçların altına saklanıyorduk. Ben kot pantolonun üstüne şalvar çekmiştim. Dört kişilik grupta bir tek ben kadındım. Bir süre yürüyerek ormandan çıktık, sonra bir köye yaklaştık, az ilerde tarlada çalışan bir köylü vardı, arkadaşlardan biri konuşmak için yanına gitti kalacak bir yer bulabilir miyiz diye... Köylü, ihtilal oldu, asker geldi, sizin haberiniz yok mu demiş. Bizim arkadaş ne bilelim kız kaçırmıştık da... diye yanıtlamış. Tabii bu arada kaçırılan kız ben oluyordum! Neyse köye girdik, işin Fatsa benzeri bir operasyondan daha büyük olduğunu köylüden öğrenmiş olduk yani... Artık geri dönemezdik zaten sokağa çıkma yasağı vardı, o gece köyde kalalım dedik. Arkadaşlardan biri tanıdık bulunca kalacak yer sorununu halletmiş olduk ama ben ayrı evde, erkekler başka bir evde kalacaktı. Benim kalacağım evin erkeği, bunlar anarşist demiş karısına ama o hayır değiller diye itiraz etmiş, ben bu kızı Büyükdere'de mevlitte gördüm! Kadın yanılmıyordu, bölgede çalışırken halkımız nerdeyse biz de oradaydık, o yüzden birkaç mevlide katılmışlığım vardı. Diğer taraftan köyün erkekleri kahvehanede bizi tartışmışlar; bir kısmı haber verip yakalatalım demiş bir kısmı hiç karışmayalım bir gece değil mi, ses çıkarmayalım demiş. Sonunda bizi ihbar etmediler. Tabii o gece benim için çok zor geçti. Evin bir kızı vardı, ben onunla aynı yatakta yattım. Belimde silah vardı, kız bir şekilde fark edebilirdi. O gece uyudum mu uyumadım mı hatırlamıyorum, sabah oldu biz kalktık, köyün otobüsüyle geri döndük, Yıldıztepe'ye yakın bir yerde inip yine ormanlık bölgeden mahalleye girdik."

Nurdan birkaç ay daha bölgede kalabilecekti ancak... daha sonra koşullar zorlamaya başlayınca ayrılmak zorunda kalıp bir süreliğine Akarbaşı tarafına geçecekti.

Büyükdere'de Selahattin Bilyaz ve Cafer, 11 Eylül'ü 12 Eylül'e bağlayan gece hendek nöbetindeydiler, Yıldıztepe tarafından gelen polis araçlarını gördüler; "Önce Yıldıztepe'de Ali İhsan

Güneş'in evine gitmişler, onu bulamayınca kardeşi Nadir'i almışlar, gelip Çalıkuşu'nun evi önünde durdular, biz hendekten bunlara bakıyoruz, Cafer'e döndüm, hapı yuttuk dedim, sıra bizde..." Selahattin'in sonradan öğrendiğine göre o gece polisin elindeki listede yazılı isimler; Ali İhsan Güneş, Mustafa Çalıkuşu, Cafer Öksüz, Selahattin Bilyaz'dı.

"Çalıkuşu'nu alıp bizim eve gidiyorlar, bunu Hüsniye söyledi bana kapının dışında polis minibüsünün içinde biri sigara için çakmak yakınca onun ateşinde Çalıkuşu'nu görmüş. Polisler eve giriyorlar, benim sünnetli çocuk yatakta yatıyor, Hüsniye; Selahattin evde yok diyor, oğlum sünnetli zaten bizi rahatsız etmeyin diyor, nerede diye soruyorlar, bilmiyorum nerede olduğunu diyor tabii siz almadıysanız eğer... Kayınvalide çağırdıydı, kaynımın karısı hastaymış ona gitmiştir diyor... Polisler bizim evden sonra bir paralel sokaktaki Cafer'in evine geçiyorlar, –biz bu arada Cafer'le uzaktan takip ediyoruz bunları– sonra oradan çıkıp gidiyorlar...

Biz sabaha karşı saat 4,5-5 gibi bizim eve gittik. Baktık Cafer'in eşi çocuğunu alıp gelmiş, korkmuşlar, siz dedi; orada nöbet bekleyin durun devrimi bunlar yaptı, cunta yönetime el koydu!... Ee ne yapalım dedim, hadi evinize gidin yatın artık... O gece, sanki bir şey olmamış gibi yattık uyuduk, sabah oldu işe gitmek için evden çıktım, baktım yollar kesilmiş, gerisin geri eve döndüm. Çocukları alıp çıktık, bir gün birinin bir gün bir başkasının evinde kaldık, bazı aileler kabul ediyor, bazıları korkuyordu.

Nurdanlar ortadan kayboldular... İlk gün kayınpedere gittik, onun adresini bir günde bulamazlar düşüncesiyle... Naz falan yaptı ama orada kaldık, ertesi gün dedemin musahip kardeşi Halilo'nun oğlu Mehmetgile gittik, baktık kayınpeder de geldi oraya, TV'de Evren konuşuyordu, ben dürzü çıktı yine konuşuyor dedim. Kayınpeder dürzü mürzü diyeceğine korkup kaçma git evinde yat demez mi, ben hemen hanıma kalk dedim bundan ne han olur ne hamam, kalktık eve geldik. Ne görelim! Kapının camı kırılmış içeri girilmiş, ayak izleri var, ev aranmış, ama 12 Eylül gecesi hanım evde ne varsa kitapları falan banyoda yakmış, biz nöbetteyken... neyse biz yattık ama ya arkadaş dedim tamam artık biz bu evde duramayacaz, Çağlanlı Erdoğan vardı, ona benim eşyayı taşıyalım dedim, Meşelik'te bir ev bulduk, o

gece eşyayı atıp oraya yerleştik, aradan bir hafta geçti Nurdan geldi, yanında bir arkadaşı, bizden anahtar istedi, verdik. Biz yine kayınpederin evine gittik yerleştik, artık başka gidecek yerimiz yoktu."

Yıldıztepe'den hatırlayacağımız Cemil Karataş, son görevlendirmelerle birlikte Odunpazarı sorumlusu olarak bölgede çalışmaya başlamıştı. 11 Eylül gecesi Odunpazarı'nda bir evdeyken operasyonun ve Yıldıztepe'deki dernek başkanlığından arandığı haberini aldı. Bulunduğu evin kadını hamileydi, onlara bir zarar gelmemesi için 12 Eylül sabahı erkenden evi terk etti;

"Bir arkadaşla birlikte Yeni Hamam'a gittik, o anda en güvenli yer orasıdır diye düşünmüştük. Eskişehir'de hamamlar sabah saat 5'te açılır, zaten hamam görevlilerinin de henüz darbeden falan haberi yoktu. İçeri girdik, bir baktık bizim Hami de orada, sanki sözleşmişiz gibi... Sonra bir arada bulunmayalım diye hamamdan çıktık."

Açık faşizme doğru gidiş tespitiyle birlikte, özellikle yaz aylarında, kadrolar arasında mücadeleye devam ya da tamam konusunda görüşmeler yapılmış, Cemil mücadeleye devam demişti; "Darbe yapılması hâlinde hangi çalışma koşullarında bulunacağımızı da konuşmuştuk. Ben kırsal kesime çıkacak ve Ankara-Uşak hattının kontrol edilmesinde görev alacaktım..."

"Hamamdan çıktıktan sonra arkadaşlarla ayrıldık, ben Yıldıztepe'ye geçtim, yolda bir iki çevirme vardı onları atlattım. Sonra yeniden Odunpazarı'na döndüm." Cemil bir hafta kadar bölgede güvenli evlerde kalır, bu arada diğer arkadaşlarıyla görüşüp değerlendirme yaparlar. "Sonra biz bir arkadaşla birlikte yürüyerek Bozüyük'e gittik. Orada bir süre kalıp bir başka bölgeye geçecektik. Ancak Bozüyük'te koşullar iyi değildi, bir gecede üç ev değiştirmek zorunda kaldık. En son uğradığımız evin çocuğu daha önce faşistler tarafından vurulmuştu ve ev polis tarafından biliniyordu. Oysa bizi oraya götüren arkadaş evin güvenli olduğunu söylemişti. Çocuğun babası ben bir daha öyle bir acı yaşamak istemiyorum, eğer buradan ayrılmazsanız sabah olunca kendi ellerimle polise teslim ederim sizi dedi. Bunun üzerine sabah erkenden evden çıktık, tarih 20 Eylül'dü. Başka gidebileceğimiz bir yer yoktu, tren istasyonu civarındaki

parka gittik, 4 kişiydik, orada polis yakaladı bizi, pusuya düşmüştük. Tabii deneyimsizdik, belki parka değil de dağa gitseydik yakalanmazdık."

Mazlum Akyol, 12 Eylül günü Yıldıztepe'deydi; "Herkes bir tarafa kaçışıyordu ama bizim evlerimiz çoktu, örgütlü olmanın faydalarından biri buydu, diğer bölgelerde de vardı ama ben Yıldıztepe'yi biliyorum..."

Gültepe'de devrimcilerin rahatlıkla kalabildiği, sayıları 15 civarında ev vardı; "Hiç korkmadan, yılmadan bize fedakârlık yapan halktan insanların evleriydi bunlar. Bu evlerdeki kadınlar, gün yapıyor orada topladıkları paradan bize de ayırıyorlardı. Mesela MTA'da bir işçi vardı, onun da adı Mazlum'du, eşi gider alışveriş yapar, bir teneke peynir aldıysa üç kalıbını bana ayırırdı. Onların komşusu Hasan vardı, sonra bizim arkadaşlardan Ali İhsan Güneş'in akrabaları vardı... bunlar rahatlıkla gidebileceğimiz evlerdi.

Mazlum, 1979'da Yıldıztepe'ye gelip harekete katılmıştı. Önce gençlik kesiminde çalıştı, sonra askerî alanda görev almaya başladı, 12 Eylül sonrasında da askerî eylemlerin bazılarında sorumluluklar aldı. Darbenin ilk günlerinde yakalanmamasında, içinde yer aldığı ilişkiler ağında kazanılan halkın evlerinin varlığı etkili oldu.

Yıldıztepe Mahalle Savunma Komitesi'nde yer alanlardan Mehmet Kömür, 12 Eylül öncesi yeniden yapılanma çalışmaları arasında yer aldı. "Devrimci mücadele iyice yükseliyordu, sen de ona göre örgütleniyordun, çekirdek bir kadro vardı. Darbeyle birlikte insanlar da çekinmeye başladılar, kim nereye kadar gidebilir gidemez tartışmaları başladı 25-30 kişiyle, Tepebaşı'nda, Yıldıztepe ormanlık alanda toplantılar yaptık. Önümüzdeki süreçte koşulların çetin olacağını, devrimcilik yapmanın zorluklarını değerlendirdik. Yine bu toplantılarda *Devrimciler Ne İçin Savaşıyor* broşürünü tartıştık. Bazı arkadaşların yerleri değiştirildi; Yıldıztepe, Tepebaşı, vb örgütlenmesi bir şablona oturtulmuştu. Bu şablon daha sonra, o dönem Yıldıztepe sorumlusu olan ancak bir süre sonra Ankara'ya

çağrılan arkadaşın çektirdiği bir fotoğrafın ardından, polis tarafından ele geçirildi."

Mehmet, darbeden sonra aranmaya başladı;

"Ben Bursa'ya geçerek, orada inşaatlarda çalışmayı düşünüyordum. Kimseyle bağım kalmamıştı, maddi durumum da iyi değildi. Bursa'ya giderken Bozüyük kavşağında beni tanıyan bir trafik polisi tarafından yakalandım, beş dakika içinde polis ve asker etrafımı sarmıştı. Beni nasıl bulmuşlardı anlayamadım, Kurban Bayramıydı, tarih 17 Ekim 1980'di."

"Her defasında senin kişiliğini yok etmeye çalışıyorlardı" diyor, Mehmet Kömür; "Mesela adam bir giriyor seni bayıltıncaya kadar işkence yapıyor, o zaman bırakıyordu. Bir gün yanımdaki arkadaşı aldılar, 2-3 gün getirmediler, bu arkadaşı zaten iki Emniyet dolaştırıp Eskişehir'e getirmişlerdi. Herkese, polise bile soruyordum, bir şey demiyorlardı, meğer dağa götürüp üstüne şarjör boşaltımışlar... 3 gün sonra getirdiklerinde vücudu kan revan içindeydi, sırtındaki, baldırındaki etleri çürümüş gibiydi, öldü diye bırakıp gittiler. O sırada annem bir tencere kurufasulye yapıp getirmişti Emniyet'e, kaşığı bir salladım tencerenin içine, naylona sarılı bir kutu viks geldi, sanki dünyalar benim olmuştu o an! Tabii benim bundan haberim yoktu ama aklımdan da geçirmiyor değildim, belki insanlar düşünür bir şeyler diye... Arkadaş yattığı yerde inliyordu, hemen anadan doğma soydum, viksi bütün vücuduna sürdüm, üzerine de gazete kâğıtlarını koydum, o vaziyette bir gün yattı, ertesi gün oldu dürttüm bunu, ne oldu vatandaş öldün mü kaldın mı dedim, iyiyim Mehmet dedi, sonra üstünü giydirdik, 2-3 gün sonra da bizi gözetime savcılığa gönderdiler."

11 Eylül'de Yıldıztepe'de bulunanlardan biri de Ali İhsan Ahıskalıoğlu'ydu; "Akşam saatleri arkadaşlardan Yıldıztepe ve Gültepe'ye operasyon yapılacak haberi gelince, Ali İhsan Akyol ile birlikte mahalleden ayrıldık, önce Eğitim Enstitüsü hocalarından Niyazi Alkara'ya uğrayıp onu da haberdar ettik. O geceyi Akyol'la birlikte benim Köprübaşı'nda bulunan fotoğrafçı dükkânımın 2. katındaki evimde geçirdik. Sabah, sokaktan geçen askerî minibüsün hoparlöründen gelen sokağa çıkma yasağı anonsuyla uyandık. Etraftan Hasan Mutlucan tür-

küleri duyuluyordu. Akyol, operasyon sadece mahalleye değil, Eskişehir'e galiba dedi. Eskişehir'e neden opreasyon yapılsındı ki? Giyinip, dışarı çıktık, birkaç yaşlı gördüm, ihtilal oldu dediler, bütün şehirde askeriye arama yapıyormuş... Ben buna da pek ihtimal vermedim doğrusu. Vergi Dairesinde müdür olan Mazlum Akyol'un evi yakınlardaydı, bizim Ali İhsan'ın abisi... onlara gittik, kahvaltı yaptık, sanırım biraz tedirgin oldular, bir süre sonra oradan ayrıldık. Vişnelik Mahallesi'nin arka taraflarından, bahçelerin içinden falan çıkıp Gültepe'ye gittik, orada Veysel Tunçer'in kayınpederinin evine uğradık. Bahçede ateş yakmışlardı, Türkeş de aranıyormuş, kan duracak falan diyordu kayınpeder... Ben şaşırdım, Ali İhsan'a; devrim yapacaktık ama devrim ateşine su döküyor insanlar dedim. Akşam sokağa çıkma yasağına ara verilince evimize döndük. Birkaç gün sonra biraz duruldu ortalık, tabii ben de bir şeyler bekliyordum açıkçası ama hazırlıklarım vardı, gerektiğinde kaçacaktım."

Selami Bilgili, kaza sonucu yaralandıktan sonra bir süre Eskişehir'de kalmış sonra Kayseri'ye ailesinin yanına gitmişti.

"Ağustos ayında Eskişehir'e döndüğümde okulun yeniden açılacağı dönemdi ama yaklaşan darbenin de ayak sesleri iyiden iyiye duyuluyordu. 12 Eylül'le birlikte, gözaltı haberleri gelmeye başladı, bir taraftan da faşistler yurtlara kayıt yaptırıyorlardı. Böylece yurt, cunta koşullarında farklı bir yapıya dönüşmüş oldu, gözaltına alınmayıp dışarıda kalan arkadaşlar, mücadeleyi yürütmeye çalıştılar. O süreç içerisinde ilişkilerde bir daralma söz konusu oldu, kadrolara, kadromsu unsurlara mücadeleye devam mı tamam mı sorusu soruluyordu. Ben savaşa devam diyen insanların içinde oldum. En büyük kaygım kendimle ilgili değil çevremdeki insanlara zarar verip vermeme noktasındaydı."

Devrimci öğrencilerin yurtlara gitme koşulları ortadan kalkmıştı, çünkü sadece yurda girişlerde değil, onların dışarıda toplandıkları kahvehanelerde de denetimler yoğunlaşmıştı.

"Zaman zaman arkadaşlarla İstasyon civarında köftecilerin bulunduğu yerdeki kahvehaneye gittiğimizde jandarma geliyor isimlerimiz listede olmadığı için bir şey yapmıyordu, rahattık o dönem. Ama birlikte mücadele ettiğin, ölümü paylaştığın, ilişkileri bir arada örmeye çalıştığın insanlar birer birer alınıp

işkenceden geçiriliyor ve sen çaresiz kalıyordun. Benim tanıdığım insanlar çoğunlukla üniversite ve yurt çevresindendi. Kendi başına bir şeyler üretmen gerekiyordu ama yapabileceklerin sınırlıydı. Bu arada Cemo da Kenan Evren'e hakaret gerekçesiyle memlektinde gözaltına alınmış sonra bırakılmıştı, onunla da görüşmeye devam ediyorduk."

19 Eylül'de sınavlar başlamış, arananlar listesinde adı olmadığı için Selami sınavlara girip çıkıyor ancak yurtta kalma koşulları ortadan kalktığı için artık, Odunpazarı'ndaki evde arkadaşlarının yanında kalıyordu. "TKP'li çok sevdiğim, aynı sınıftan bir arkadaşın eviydi, hatta ablasının yaptığı bozayı ilk defa orada görmüş ve içmiştim."

Selami sigara içmeyi de o evde bırakmıştı ta ki 1981 Mart ayına kadar... Yoğun işkence gördüğü dönemdi... Odunpazarı Karakolu'nda babası ilk kez ziyaretine gelmişti. Ondan sigara isteyip iki nefes çektikten sonra Selami, sigaraya yeniden başladı...

Nilgün Erdoğan, 12 Eylül'ü yurtta karşılayanlardan...

"Sabah erken saatte nöbet tutacak arkadaşların bahçeye çıkmalarına askerler engel olmuştu, sokağa çıkma yasağı ilan edildi diyerek... hemen radyoyu açtık, marşlar çalıyordu, darbe yapıldığını anladık. Bazı kızların bağırışlarla ağladığını hatırlıyorum. Yurtta kapana kısılmış gibiydik, ne yapacağımızı şaşırmıştık. Askerler gelip kimliklerimize baktı, ellerinde arananların listesi vardı. Daha sonra bahçeye çıkardılar bizi, yere oturun dediler. Yurtta, öğrenci değişimiyle gelen yabancı öğrenciler de vardı. Onlar bizden daha fazla şaşırmışlar, fırsat yakaladıkça fotoğraf çekip duruyorlardı. Ben sokağa çıkma yasağı kalkınca yurdu terk edip dışarı çıktım."

Nilgün, yaz tatilinde ailesinin yanına giden öğrencilerdendi. Onun anlattıklarından faşistlerin yurtlara 12 Eylül'den önce yerleşmeye başladıklarını anlıyoruz. Her şeyden habersiz, Eylül ayındaki bütünleme sınavları için yurda gittiğinde 4. bloktaki kız yurdunun kapısından girerken yurtta çalışan bir memur kaş göz işaretiyle onu uyarmış, içeri girmesini engellemişti. Bunun üzerine dışarı çıkan Nilgün, bahçedeki blokların tel örgüyle ayrıldığını ve karşı tarafta bulunan arkadaşların kendisini çağırdığını görmüştü. Sonradan öğrendiğine göre 4. bloka Anka-

ra Gazi Eğitim'den gelen faşistler yerleştirilmişti. Eğer görevli uyarmasa kendisi de daha önce bazı öğrencilerin başına geldiği gibi faşistlerden dayak yiyecekti. Artık devrimci öğrenciler, sözümona bloklar arası güvenliği sağlamak üzere yurt bahçesinde bulundurulan askerlere rağmen, geceleri yurdun pencerelerinde gündüzleri de bahçede nöbet tutuyordu.

"Arkadaşlarımın yakalanma haberlerini alıyordum. Kardeşim Neşe de aranıyordu, çok seyrek de olsa kendisiyle görüşebiliyordum. Bir arkadaşım büyük bir fedakârlık yaparak evini bize bıraktı. Kimya Mühendisliği'nden arkadaşım Sibel ile orada kalıp, okula gitmeye devam ettim. Sibel derslerini verip okulu bitirmesine rağmen bana destek olmak için evde kalmaya devam etti. Okulda fazla vakit geçiremiyordum, bir gün okula gittim, laboratuvardaki işimi bitirince hemen çıktım. Eve döndüğümde merdivenlerin başında Sibel ve evin sahibi arkadaşı beni beklerken buldum. Ayak seslerini dinliyorlarmış, beni görünce hemen arandığımı söylediler. Aslında yakalanmış olabileceğimi de düşünmüşler. Böylece okula gitmeyi bıraktım. Daha sonra yakalanıp Emniyet'e gittiğimde oradaki askerler, benimle aynı ad ve soyadını taşıyan ve mühendislikte okuyan bir kızın defalarca Emniyet'e getirilip dayak atıldığını anlatmıştı. Ad benzerliğinin kurbanı olan o kız için kötü bir tesadüf olmuştu doğrusu."

Sibel bir süre sonra memleketine gitmek üzere evden ayrılır, Nilgün yalnız kalır. Başka bir eve çıkması gerektiğini düşünürken, olaylar farklı şekilde gelişir. Bu çatı katındaki evde kendisiyle kalacak iki devrimci arkadaşı çıkıp gelmek üzeredirler...

Ata Ala, bilindiği gibi Maraş Katliamı'nın 1. yıldönümü olan 24 Aralık'ta TÖB-DER'in ülke genelinde hayata geçirdiği boykota katıldıktan sonra görevden açığa alınmış, daha sonra da Sivrihisar'ın bir köyüne ataması yapılmıştı. Orada göreve başlamadan darbe oldu, bir hafta kadar eski okulunda öğretmenlik yaptıktan sonra bu kez de Afyon'un Şuhut İlçesi'ne sürgün gönderildi.

"12 Eylül'ün öncesinde açığa alındığım dönemde, çalışma koşulları daha da zorlaşmış, baskılar artmıştı, toplantılarımızı artık parklarda ormanlık bölgelerde falan yapmaya başlamıştık. Darbenin geleceğine dair duyumlar vardı, bu gelişmelere uygun

ne tür stratejiler geliştirebilirdik, nasıl örgütlenebilirdik, potansiyelimiz neydi, varolan yapıyı nasıl korurduk, maddi anlamda nasıl kaynak yaratabilirdik gibi konuları konuşur, tartışırdık."

12 Eylül sabahı darbe haberini alır almaz Ata, Veyis ve aralarında memur kesiminden birkaç kişi hatta CHP'liler de aralarında olmak üzere Adalar'ın girişinde sol tarafta olan TÜS-DER ve Memur-DER'in bulunduğu binanın önünde bir araya geldiler. Veyis ve Ata, teras katındaki derneğe çıkarak, içeride bulunan malzemelerin önemli olanlarını oradan çıkardılar, bazılarını da çatı arasına sakladılar.

"Darbe gelince süreç hızlandı, insanlar içeri alınmaya başladı, içerdeki gelişmeler hakkında önceleri haber alabiliyorduk ancak içeri düşen insan sayısı arttıkça kim ne demiş ne yapmış türünden haberleri edinme imkânımız azaldı. Böyle olunca dışarıdaki insanlardan kimlerin içeri alınabileceğini kestirmek zorlaşmıştı. Bu arada Veyis ve Zeki de gözaltına alınmıştı. Ben Afyon Şuhut'ta çalışıyordum, orada bulunduğum bir yıllık süre içinde Eskişehir'deki arkadaşlarla ilişkimi sürdürdüm, adım henüz arananlar listesinde yoktu. Bir süre sonra kısa dönem için askere gittim."

Veyis Erdem, 12 Eylül gecesi gözaltına alındı; gerekçesi Memur-DER Yönetim Kurulu Başkanı olmasıydı. Durgül, bir yolunu bulup onu Emniyet'e görmeye gitti.

"Beni önce 4. kata aldılar, orada bizim arkadaşlardan bazılarını gördüm, içlerinden sandalyede oturan biri fena hâlde işkence görmüştü, ayakları şişti, onun altından sandalyeyi alıp bana verdiler oturmam için, hamileydim ya! O arkadaş beni de gözaltına aldılar sanmış oysa hakkımda Eskişehir'le ilgili herhangi bir şey çıkmamıştı. Sonra bodrum kata, müteferrikaya indirdiler, Veyis'le orada görüştük. Arkasında İbrahim Efe vardı, beni görünce şaşırdı. Beni başka bir adla tanıyan Efe, Veyis'in eşi olduğumu da orada öğrenmiş oldu. Çalıkuşu da burada dedi Veyis, arkada yatıyor..."

17 Aralık'ta adını Necdet Erdoğan Bozkurt'tan alan Necdet dünyaya geldi.

Minik Necdet henüz 4 günlükken, annesi, Kayseri'den gelen polisler tarafından gözaltına alınarak Kayseri'ye götürüldü.

"Annem babam, doğum için Kumluca'dan gelmiş biz de kalıyorlardı, Veyis de gözaltından serbest bırakılmıştı, onlar olunca bebek evde kaldı" diyor Durgül Erdem; "Kayseri'ye otobüsle gidecektik, Veyis bir battaniye verdi yanıma, bizim arkamızdan başka bir otobüsle o da Kayseri'ye geldi. Merkez komutanlığına gidip dilekçe vermiş, yeni doğum yaptı, sağlığından endişeleniyorum diye. Veyis'i son kez Emniyet'te görmüştüm."

Sonra Kayseri'ye gelen babası ilgilendi Durgül'le; "Kayseri Emniyeti Eskişehir gibi değildi, Eskişehir daha rahattı, Kayseri'de tutuklu olsan bile sorguya götürülebiliyordun, Mamak'a benzer gibiydi Kayseri; Diyarbakır gibi olmasa da ona yakındı diyebilirim..."

Durgül'ün hâline bakıp, elimizde kalırsın diye ona pek dokunmadı polisler. Bir de babası oradakilere epeyce bir para yedirmişti bunun için.

"Çok kötüydüm, özellikle cezaevine geçtikten sonra babamla müdürün gösterdiği özel bir odada görüşüyorduk. Veyis, Eskişehir'de bu kez Devrimci Yol soruşturmasından gözaltına alınmıştı, bu haberi de kardeşi İbrahim ziyaretime geldiğinde ondan almıştım."

Bir gün cezaevindeki askerlerden biri Durgül'e; haberin yok mu, bebeğin öldü, deyiverdi.

Annesi ve babası gözaltında kendisinden uzaklardayken, anne sütüne hasret minik Necdet, bir ay dayandıktan sonra, hoşça kalın bile diyemeden bu dünyaya veda etmişti.

Zeki Senger, Maraş olaylarını protesto amaçlı boykota katıldığı için açığa alınmış, ancak 1980 Haziran'ında Karadeniz Ereğli'ye tayini çıkmıştı. Eşi Mehlika önce Mahmudiye Lisesi'ne sürgüne gönderilmiş, sonra ağustos ayında, onun da Ereğli'ye tayini yapılmıştı.

12 Eylül darbesiyle birlikte Zeki, Ereğli'de gözaltına alındı ve Eskişehir Emniyeti'ne getirildi. 97 günlük sorgulama aşamasından sonra tutuklanarak askerî cezaevine gönderildi. Tahliye olduğunda 1982'nin Şubat ayıydı. Ereğli'ye gitse de göreve başlatılmadı, öğretmenlik maaşının üçte ikisi ile mahkeme sonuçlanıncaya dek açıkta kalmaya devam edecekti. Bu durumda Mehlika'nın tayini çıkartılarak, ev İzmir'e taşındı. 12 Eylül

ertesinin siyasi belirsizlik ortamında Zeki, İzmir Balçova'da elektronok tamir işleriyle uğraştı.

1990 yılında davanın Askeri Yargıtay aşamasında beraat eden Zeki, Ereğli'ye gidip görevine başlasa da artık bir ayağı İzmir'deydi. 1994-98 yılları arasında iki dönem EĞİTİM-SEN İzmir 5 No'lu şubede Sosyal Faaliyetler Sekreterliğini üstlenerek Yönetim Kurulu üyeliği yaptı. Zeki, bu arada ÖDP kuruluşu sürecinde Ankara'daki ilk toplantıya katıldı ve iki kez genel merkez delegeliği, bir dönem ÖDP Buca Şube Sekreterliği çalışmalarında bulundu. Emekli olduktan sonra da yine iki dönem EĞİT-DER Buca Şubesi başkanlığı yaptı. Halen Karabağlar ÖDP üyeliğini sürdürüyor.

İlhan Taşkın, cezaevindeydi. 1979 Eylül'ünde tutuklanan İlhan, cezaevinde yaşanan firar girişimi sonrası hücreye alınmış, oradan da Sivrihisar Cezaevi'ne sevk edilmişti:

"Siyasi mahkûm olarak bir tek ben vardım, daha sonra TKP'li bir çocuk geldi ama başka koğuşa verdiler onu. Benim yanımda *Devrimci Yol* dergileri, kitaplar falan vardı, koğuştaki çocuklara okuyor, anlatıyordum. 12 Eylül sabahı saat 5-5.30 falandı, başgardiyan direkt benim yanıma geldi. Bak, dedi ihtilal oldu, yanındaki bütün dergileri, kitapları falan bana vereceksin, birazdan jandarma komutanı gelecek çünkü... Beni düşündüğünden değil tabii, kendi korkusundan... Ben buna inanmadım, radyoyu açtım, baktım ki marşlar falan çalıyor, hakikaten darbe olmuş. Bunun üzerine dergileri, kitapları bir kolinin içine koydum kapattım, üzerine de adımı yazıp verdim başgardiyana. O gitti birazdan jandarma geldi, bahçeye çıkıp tek sıra dizildik. Komutan; aranızda siyasi olaydan gelen var mı diye sordu. Ben 'meskun mahalde silah atmak'tan ceza almıştım... Önce, düşünce olarak mı soruyorsun yoksa eylem olarak mı dedim ama sonra sustum. Yani sağ sol çatışmasından, şundan bundan diye sordum dedi. Tabii adam benden kuşkulandı. Kendinize dikkat edin, bundan sonra içtimayı askerler alacak, onlara komutanım diyeceksiniz falan dedi, gardiyanları içeri sokmadılar, artık her şey askerlerin denetimindeydi."

İlhan cezaevindeyken, başlarında Kenan Baskın'ın bulunduğu polisler Eskişehir'deki evine baskın yapıp, onu sorarlar.

Kendisini ziyarete gelen babasından alır bu haberleri İlhan. Ancak babası, oğlunun cezaevinde olduğunu söylese de polis gelip onu almaz; ya babasına inanmamışlardır ya da İlhan'ın Sivrihisar Cezaevi'nde yattığını öğrenememişlerdir.

"Ben Mayıs 1981'de cezaevinden çıkınca Gökmeydana'a geldim, kahvehaneye gittim. Daha önce oyun oynadığımız bir polis oradaydı, gidip yanına oturdum, şaşırdı bu... Nerdesin sen falan dedi ama bu arada beni tanıyan kim varsa kahvehaneden kaçıp gitti. Bir sürü de tanımadığım insan vardı, bu böyle birkaç gün devam etti. Sonunda o polis, ya senin ne işin var burada kaybolsana dedi. Nereye gideceğim, nereye kaybolacağım falan dedim ama içime de bir kurt düştü. Gidecek bir yerim yoktu, başka şehirler de aynı durumdaydı, sonunda askere gitmeye karar verdim. Babam nereye gidiyorsun dedi, sen karışma dedim, sen sesini çıkarma, gerekirse ben seni ararım irtibatı öyle sağlarız dedim. Eğer yine polis gelir sorarsa cezaevindeydi, çıktı mı kaldı mı bilmiyorum dersin, deyip evden ayrıldım.

Doğruca Askerlik Şubesi'ne gittim, ben devre kaybıyım cezaevinden çıktım askere gitmek istiyorum dedim. İşlemler yapıldı, Elazığ 8. Kolordu'ya gönderdiler, akşam otobüse bindim Elazığ'a gittim. Oradan Ağrı'ya, Ağrı'dan da Patnos'taki piyade alayına gönderdiler.

O zaman daha da kiloluydum ben, herkes asker elbisesini giydi ama bana uyanı yoktu. Bir hafta sivil elbiselerle gezdim, beraber teslim olduklarımız eğitim yapıyordu, ben ortalıkta geziniyordum. Nihayet benim için özel dikilmiş elbise geldi, onu giydim. O arada operasyonlar devam ediyordu, bizim alaya operasyon alarmı vurmuş, bir baktım herkes mermileri falan kuşanıp tüfeklerini alıp aşağı iniyor. Acemiler de gelsin dediler oysa biz daha yemin bile etmemiştik. Malazgirt Ovası'nın kıyısında bir yermiş gideceğimiz yer ama tam adını bize söylemediler, elime G3, beş tane de kütüklük verdiler, kariyere bindik gidiyoruz... Bu arada usta erler bize talimat veriyordu; bak kimse silahını doldurmasın, tetikle oynamak yasak, silah namlusunu havaya doğru tutacaksın, şunu şöyle tutacan bunu böyle tutacan, şu yasak bu yasak falan... Kısacası biz Acemiler korkuluk gibi gidiyorduk. Sabahın beşinde biz köyü sardık, bir usta erin yanına bir Acemi er verdiler. Benim yanımdaki Adanalıydı, adam heveslinin biri, ille de oradan birini öldüreyim diye çırpınıyor. Köy boşaltıldı,

erkek olarak 3 tane 10 yaşlarında çocuk var, diğerleri hep kadın... Kadınları iki pırpırlı iki astsubay dövmeye başladılar silahları verin diye... Kadınlar Türkçe bilmiyor, ben kendimi zor tutuyordum, yanımdaki desen daha beter, kendi kendine konuşup duruyor... Bunları şöyle yapacaksın, böyle yapacaksın, ah bir benim elime verseler falan diye... Sonunda ben dayanamadım artık, elimdeki silahı doğrulttum buna, bir kelime daha edersen vururum seni dedim... Şerefsiz! İnsan değil mi onlar hem kadın, kadına böyle davranılır mı? Tabii Adanalı şok oldu, kendinden geçti, birliğe dönünceye kadar hiç sesini çıkarmadı. Tüfekleri teslim eder etmez, beni çağırdı çavuşlar, Eskişehirli gel bakalım diye, Adanalı şikâyet etmiş... Bütün çavuşlar karşımdaydı, daha dünkü askersin falan dediler, hepsi bana acayip bilenmişti. Sonra bütün Acemiler çıksın dediler. O zaman, Edirneli bir öğretmen arkadaş vardı, bizim davadan yargılanmış, bu benim yanıma geldi. Çavuşlar kasaturayla çocukların ellerine vurmaya başladılar, benim yüzümdendi. Ama hiçbirinin sesi çıkmıyordu en sonunda baktım olmayacak, Edirneli arkadaş da yanımda olunca cesaret geldi bana, çavuşların en zayıfını gözüme kestirdim elini yakaladım; bir daha bizi operasyona kaldırın, bu süngüleri size sokarım dedim... Biz bu kadar askeriz sen şu kadar çavuşsun, senin kalmış 3-4 ayın, bizim daha 20 ayımız var, ne sizin askerliğinizi bitittiririz ne kendimizin, biz yemin etmedik daha basarız dedim, basar basar çıkarız... Bir daha operasyona kalkmıyoruz biz dedim. O oldu, dayak faslı bitti, tabii çavuşlar komutana anlatmışlar, bu yaramaz komutanım gönderin bunu demişler. Bizi yani devre kaybı grubu olduğu gibi Ağrı'ya 3. Mekanize Bölüğü'ne yolladılar."

İlhan'ı Ağrı'da önce levazım deposuna verirler, sonra diğer depoları da ona zimmetlerler; "Bursalı bir yüzbaşı vardı, eşi Eskişehir Bahçelievler'denmiş, Eskişehirlileri severmiş falan... Bir gün, bak komutanım ben cezaevinden çıktım askere geldim, 6 aydan beri buradayım, bana izin ver de memlekete gideyim dedim, ya İlhan işte şu denetleme bitsin, şey bitsin diye beni sallayıp duruyordu, neyse sonunda 10 günlük bir izin koparabildim. Otobüse bindim Eskişehir'e geldim, Otogar'da iner inmez (Ayrışmada DS'li olan) Mehmet Zorlu ile karşılaştım, orada yazıhanede çalışıyormuş, ne işin var burada ne geziyorsun dedi, aranıyorsun sen... Aransam haberim olur dedim, çünkü

arada babamla şifreli de olsa telefon konuşması yapıyordum. Sen öyle san bak karşıdaki karakolun duvarındaki afişe... sağ başta senin fotoğrafın var... Oradan hemen ayrılıp eve geldim, babama sen bir şey yok diyordun ama afişlerde aranıyormuşum dedim. Oğlum valla yok dedi babam, o resimleri ben her gün kontrol ediyorum... Otogar'daki afişlere her gün gider bakarmış babam, ben izinli geleceğim deyince... Peki, hadi şimdi git bak da gel dedim. Gitti, geldi baktım bet beniz atmış, vay ulan dedi, en başa seni koymuşlar! İyi dedim o zaman ben hiç kalmayım, bu akşam döneyim, şimdi yıkanıp yatayım sen gece 12'de beni kaldırırsın dedim. Saat 11 gibi geldiler, üstümde asker elbiseleriyle çıktım kapıya, içeri girmeye çalışıyorlardı, bir yerleştirdim birine çık lan dışarı dedim, ben askerim sen kimsin? Sonra inzibatı aradılar, bir assubayla bir asker geldi, ben tekmil verdim. Ama bu hemen, Türk ordusunda anarşist, komünist olmaz alın götürün dedi polislere. Bu durumda beyaz Torosa bindik biz de, Emniyet'e gelinceye kadar onlar bana vurmaya çalışıyor ben onlara, ama Emniyet'e gelir gelmez daha nezarete girmeden beni haşat ettiler, önce hücreye attılar sonra koğuşa verdiler, 1 ay yani yılbaşına kadar orada kaldım, askerî savcılığa götürdüler tutuklandım, 20 ay cezaevinde yattım."

Muammer Civelek, Endüstri Meslek Lisesi'ndeki öğrencilik yıllarında devrimci hareketle buluşmuş ve Liseli Dev-Genç örgütlülüğünde ve aynı zamanda da Vişnelik Mahallesi'ndeki çalışmalara katılmıştı. Okulu bitirdiğinde ise ailesiyle birlikte yaşadığı Gökmeydan Mahallesi'ndeki Devrimci Yol çalışmalarına dahil olmuş ancak babası tarafından engellenmiş üstelik yine ailesinin karşı çıkması nedeniyle liseyi birincilikle bitirmesine karşın üniversiteye devam edememişti.

"1980 öncesi mahallede durum biraz kritikti, kadroların bir kısmı tutuklanmış, ortalıkta görünen çok az insan kalmıştı. Ben bir süredir iş aramaktaydım, o zamanlar Şeker Fabrikası'nda üretim döneminde kampanya işçiliği diye bir şey vardı, onun için başvurdum ve 11 Eylül 1980 tarihinde geçici işçi olarak işe başladım."

Muammer'in babası o akşam eve içkili olarak gelir ve "Bu gece darbe olacak" der. Öyle anlaşılıyor ki yaklaşık bir yıl önceden

devrimci hareketin yaptığı açık faşizm uyarısı ve darbe öngörüsü artık, biraz olsun politikayla ilgilenen insanların kafasında olağanüstü bir sezgi yaratmıştı. Elbette, sokaklarda görülen bazı hareketlilikler, askerî personelin görevlilerine çağırılmaları gibi etrafa sızabilecek kıpırdanmalar da "bir durum tespiti" yapmaya olanak tanıyordu.

"Ben babamın sarhoş hâline yormuştum bunu, gerçi darbe beklentisi hepimizde vardı, bunun için tedbir alınması gerektiğini, özellikle devrimci ilişkilere önem verilmesi gerektiğini, sol içi çatışmalara son vererek bir şeyler yapılmasını biliyor ve darbeyi bekliyorduk ama açıkçası bunu babamdan duymuş olmak çok garibime gitmişti.

12 Eylül sabahı işe gitmek üzere evden çıktım, sokaklarda kimseler yoktu ama ben hiçbir şeyin farkında değildim; ne zaman fabrikaya gidip de bahçedeki kart bastığım kapıya geldim, 'İkinci bir emre kadar giriş çıkış yasaktır' yazısıyla karşılaştım, işte o anda eyvah darbe oldu dedim. Ne dışarı çıkabiliyor ne de içeri girebiliyordum. O gün akşama kadar fabrikada bekledim. Akşam saat 6'dan sonra çıkışı serbest bıraktılar, sokaklarda askerler geziyordu. Biz neler olabilir diye kendi yaşıtım birkaç arkadaşla konuştuk. Her yerde askerin olduğu, Yıldıztepe'yi askerin bastığı, her evde tek tek aramalar yapıldığı, diğer mahallelere de sıra geleceği söylentileri ortalıkta dolaşıyordu. Birkaç gün sonra Gökmeydan'a da geldi askerler. Tabii onun öncesinde evde bulunan dergileri ve kitaplarımı bir sabah erkenden götürüp Porsuk kıyısında yakmıştım. Gökmeydan'da bütün evler aranmadı, kimlerin evine geldiklerini de bilmiyorum doğrusu... Yaklaşık 2 ay sonra sokaklar biraz rahatladı ama hakikaten her yerde askerler vardı, tutuklananların adlarını duyuyorduk ama ben ciddi olarak bir şey yaşamadım."

Aslında Muammer'in hikâyesi, 12 Eylül sonrası dönemde Eskişehir'de 1986 yılından itibaren gündeme gelecek sendikal faaliyetleriyle başlayacak.

Naci Alpkan, daha çok Osmangazi mahalle biriminde ve bağlı olarak Kanatlı Lisesi'ndeki faşist işgalin kırılma sürecinde Ferruh'la birlikte aktif olmuş, aynı zamanda merkezî anlamda düzenlenen eylemlilikler içinde de yerini almıştı.

"O gece evdeydim, sabah radyodan öğrendim darbe olduğunu. Sokağa çıkma yasağı vardı ama mahallemiz bahçeli evlerden oluştuğu için biz rahatlıkla bahçeye hatta kapının önüne çıkabiliyorduk. Bir araya gelebildiğimiz arkadaşlarla durumu çözümlemeye, anlamaya çalıştık, nedir ne değildir diye... Ne yapabilirdik, darbe neydi, nasıl koşullar getirecekti gibi soruların karşılıklarını arıyorduk. Ancak fazla bilgimiz olmadığı için biraz acemice davranıyorduk, zaten merkezle ilk 1 hafta 10 gün süreyle irtibatımız kesilmişti. Daha sonraki günlerde sokağa çıkma yasakları hafifleyince özellikle İbrahim Çeşmecioğlu ile görüşme fırsatımız oldu.

Ben lise son sınıftaydım, darbeden kaynaklı okullar henüz açılmamıştı. 10 gün kadar sonraydı, mahalleden birkaç kişiyle birlikte gözaltına alınıp Emniyet'e götürüldüm. Benimle ilgili herhangi bir eylem görünmüyordu, gözaltı gerekçesi, mahalledeki devrimci çalışmaydı. Birlikte alındığım arkadaşlardan birinin akrabası olan bir binbaşının devreye girmesiyle birkaç gün sonra savcılığa çıkarılmadan Emniyet'ten serbest bırakıldık. Bu bizim için bir şanstı çünkü gözaltına alınan pek çok insan o dönemde öyle kısa sürede serbest kalmadı."

Naci hakkında daha sonra da herhangi bir soruşturma açılmadı. Onun hikâyesi de Muammer gibi daha çok 12 Eylül'den sonra yazıldı. 1982 Anayasa Referandumu'nda başlayan kendiliğinden kıpırdanmalar ve sonrasında 1986 yılında özellikle Eskişehir'de baş gösteren öğrenci hareketliliği, Halkevi'nin açılması ve oradan sürdürülen faaliyetler içinde Devrimci Yol geleneğini Muammer'le birlikte yaşattılar.

Ali Paşa Şanlı, 12 Eylül'e Ankara'da pasaport işlemlerini yaptırırken yakalandı ve böylece, Almanya'ya amcasının yanına gidemeyerek, gerisin geri öğretmenlik yaptığı Şemdinli'ye döndü.

Eğitim Enstitüsü'nü bitiren Ali Paşa, 1979'da Eskişehir Devrimci Yol örgütlülüğünün dışına çıkarılınca öğretmenlik yapmak üzere atamasının yapıldığı Hakkâri Şemdinli Lisesi'ne matematik öğretmeni olarak gitti. Üç dört arkadaştılar, Yüksekova'ya kadar ulaşımda sorun yoktu ancak Yüksekova'dan 40 km uzaklıktaki Şemdinli'ye yol yok gibiydi, sadece PTT'nin bir arazi cipi gidip

geliyordu ama onlara rastlamadı, valizlerini katır sırtına yükleyip yürüdüler.

"Şemdinli'de okulun lojmanında kalıyordum, bir bakıma oraya gitmeme seviniyor; teorik olarak değilse de özellikle kendimde eksik bulduğum askerî yanımı geliştirebilirim diye düşünüyordum. Ama şöven dalgada bir kastlaşma çıktı karşıma; mesela Türkleri tamamen düşman gören bir anlayış vardı. Adam kendine devrimci diyor ama ilgisi yok, hiç okumamış çünkü... Ben Dersimliyim deyince seviyorlar ama bir yıl kalıp da tanımaya başladıklarından sonra ancak... Alevi olduğumu söyleyince kimse inanmak istemiyordu. Çoğunluk Şafiydi ve Alevilere karşı tarihsel bir düşmanlıkları vardı. İnançlarına göre, yedi Aleviyi öldürürlerse cennete gideceklerdi. Bana, haşa haşa sen Kızılbaş olamazsın diyor, ben Aleviliğim üstüne yemin edince de tövbe tövbe diyorlardı. Şiiler de vardı ama onlar da başka türlüydü; Ali'yi seviyorlar ama Alevilerle çakışmayan zıt inaçlara sahiptiler. Esasında Şafiler de seviyordu Ali'yi ama egemen güçlerin insanları inançları üzerinden birbirine düşman etmeleri onları bu hâle getirmişti. Yani durum Anadolu'dan pek farklı değildi, burada nasıl ırkçı Türkler varsa orada da ırkçı Kürtler vardı... ama beni tanıdıktan sonra tavırları farklı oldu."

Ali Paşa da pek çok insan gibi yaklaşan açık faşizm dönemini görüyordu;

"Örgütsel bir ilişkim yoktu artık, deşifre olmuştum, darbeden sonra sıkıntılı bir süreç yaşayacağım belliydi. O zaman ailenin ekonomik yükü Almanya'daki amcamın üzerine kalacaktı, üstelik benimle de ilgilenmeden edemezdi. Bu durumu kendisine anlatınca ikna oldu, uçak biletimi alarak gönderdi. Ben de pasaport işlemleri için Eskişehir'e döndüm, Şemdinli'den ayrılırken de müdür yardımcısı arkadaşa istifa dilekçemi bırakıp, gelmediğim takdirde bunu işleme koyarsın dedim. Eskişehir'de pasaport işlemlerini hızlandıracak bir ilişkim vardı. Ben bu arada Ankara'ya bakanlığa gidip istifamı onaylatmak üzere dilekçeyle başvurdum. 11 Eylül günüydü, ertesi gün darbe olunca, bütün işlemler iptal oldu ve ben Almanya'ya gidemedim."

Ali Paşa 15 Eylül'de Şemdinli'ye döner.

"Eskişehir Mihallıççık ilçesi kaymakamı Şemdinli'ye atanmıştı, kendisiyle önceden şöyle bir tanışmıştık, sosyal demokrat biriydi, şu anda müstafi sayılıyorsun, ancak okul müdürlüğünü

kabul edersen seni göreve başlatırım dedi. Onu, yöreden birini müdür yapması için ikna ettim ben de müdür yardımcısı olarak göreve başladım. Birkaç gün sonra TV'de arananlar listesinde benim de adım geçmiş, çocuklar söylediler, isim benzerliğidir falan diye geçiştirdim. Tabii burada polisin istihbarat zaafı var, yoksa ben Milli Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilmiş bir öğretmendim."

Sonraki süreç hızla gelişir, Şemdinli Lisesi'ne Eskişehir Eğitim Enstitüsü'nden mezun olmuş Yozgatlı, Kayserili faşistler öğretmen olarak gelirler. Faşistler, Ali Paşa ve 3 öğretmeni, bunlar komünist, İstiklal marşı yerine çocuklara Enternasyonal'i söyletiyorlar diye askerî taburdaki yandaşları subaylara şikâyet ederler. Bunun üzerine Ali Paşa ve arkadaşları jandarma tarafından gözaltına alınır. Jandarma komutanı yüzbaşı Sivas Divriğili bir Alevidir.

"Yüzbaşı, siyasi görüş olarak da bizimle aynı çizgideydi, daha önce görüşüp tanışmıştım. O gece kafaları çektik, Ali Asker'in kasetlerini dinledik. Ertesi gün cemseyle Diyarbakır'a doğru yola çıktık, komutan kelepçe de vurdurtmadı bize. Hakkımızda sadece faşistlerin iddiaları vardı, örgütsel bir suçlama yoktu. Mahkemeye çıkıncaya dek Diyarbakır Cezaevi'nde 11,5 ay kaldım. Aklımda hep beni ya Eskişehir'e bildirirlerse kaygısı vardı, tabii hemen Eskişehir'e gönderseler de burada kalmasam diye de düşündüm. Eskişehir ve Diyarbakır Cezaevlerini kıyaslayın artık..."

Ali Paşa ilk çıkarıldığı mahkemede beraat ederek cezaevinden çıkar, Şemdinli'ye döner.

"İnsanlar bir ay beni bırakmadı, her gece bir evde kaldım, yedirdiler içirdiler. Sonra ben 1402'lik oldum, dilekçe yazıp itiraz ettim, gelen cevapta size görev vermemiz mümkün değil deniyordu. Eskişehir'e döndüm hâlâ aranıyordum, kısa dönem askerlik hakkımı yakmamak için Askerlik Şubesine başvurdum, beni orada oyaladılar, bir süre sonra polisler gelip beni aldılar. Eskişehir Emniyeti'nde 7-8 gün, bir o kadar da gözetimde kaldıktan sonra beni serbest bıraktılar."

Ali Paşa, ancak 6 yıl sonra yeniden öğretmenliğe dönebilecekti.

Bayram Çam, sadece Eskişehir'den değil, sosyal hizmet uzmanlığı görevinden de ayrılıp Yeraltı Maden-iş Sendikası'nda çalışmaya başlamıştı. Bayram'ın Eskişehir'de sosyal hizmet uzmanı olarak çalıştığı dönemde aldığı maaş oldukça iyiydi. Ecevit hükümeti döneminde çıkarılan tam gün yasası nedeniyle neredeyse bir inşaat mühendisinin aldığı paranın iki katı kadar para geçiyordu eline. Ankara'ya işinden istifa ederek gitti, üstelik eşi ve evi Eskişehir'de kalmıştı. Sendikada adı konulmuş bir maaşı olsa da bu hiçbir zaman Bayram'ın cebine girmeyecekti çünkü ekonomik durumu iyi değildi sendikanın. Sadece yol, yemek gibi masrafları karşılığında aldıkları makbuzlar tutarında bir ödeme yapılabiliyordu kendisine.

Kendi durumundaki bu değişimi nitel anlamda bir "profesyonelleşme" olarak görmedi Bayram Çam. Belki fedakârlık anlamında bir "yarı profesyonelleşmeydi" bu; siyasi çizgisinin gelişmesi, devrimci mücadeleye olabildiği kadarıyla katkı yapabilmekti ve bunun içinde o süreçte "memuriyet"ten ayrılması gerekiyordu. Ancak Bayram, o gün için kendisine, sen memuriyetten istifa et, seni profesyonel olarak –diyelim– Malatya'ya gönderiyoruz denmesi hâlinde de bunu herhalde kabul edecekti.

Görevi önce örgütlenme uzmanıydı, sendikanın 1979 yılındaki genel kurulunda ise Çetin Uygur'a bağlı olarak örgütlenmeden sorumlu genel başkan yardımcığını üstlendi. Bayram Çam'ın görev bölgesi başta Türkiye Kömür İşletmelerine bağlı Orta Anadolu Linyitleri İşletmesi kapsamında Çayırhan, Nallıhan, Beypazarı bölgesi olmak üzere, Sivas Divriği, Hekimhan, Aşkale, Cizre-Şırnak, Amasya Yeni Çeltek, Tokat Turhal'dı.

Özellikle 1980 Mart, Nisan aylarında devletin resmî güçleri Yeraltı Maden-İş örgütlenmesini stratejik bir konumda bulunan Aşkale'den atmak için yüklenmeye başlamıştı. Sendika, diğer taraftan 1980 Ağustos ayında, İskenderun ve Karabük Demir Çelik Fabrikalarını besleyen demir cevherinin bulunduğu yine stratejik önemde Divriği'de toplu iş sözleşmesi yetkisini almıştı. Hekimhan'da, Cizre ve Şırnak'ta Yeraltı Maden-İş'in örgütlü olması hem oligarşiyi hem de uluslararası sermayeyi tedirgin ediyordu. Çünkü sendika, Devrimci Yol'un Direniş Komitelerini bulunduğu her yerde hayata geçirme konusunda önemli adımlar atıyor, sadece hedefteki maden ocağında çalışan işçileri değil, onlarla birlikte çevrede yaşayan köylüleri de, bu örgütlenme-

ler içinde kucaklıyor, Alevi-Sünni mezhep ayrılıkları ortadan kaldırılıyor, bunun için de alandaki gençlik, öğretmen gibi yerel Devrimci Yol unsurlarıyla mücadelesini çoğaltıyordu. Bu mücadele pek çok yerde devletin resmî güçlerine karşı olduğu kadar yerel faşist sivil güçlerle de neredeyse gırtlak gırtlağa veriliyordu. Bu mücadele anlayışıyla örgütlenen yerlerden ise artık ne Yeraltı Maden-İş Sendikası'nı ne de Devrimci Yol'u söküp atmak pek kolay olmuyordu.

Bayram Çam'ın hayatı işte bu mücadele bölgelerinde geçiyor, bir hafta ya da 15 günlüğüne gittiği bu bölgelerden dönüşlerde ise Ankara'da ilk zamanlarda bir gün o evde bir gün başka bir evde kalıyordu. 1979 yılında, öğretmen eşini Ankara'ya tayin ettirince, artık evi de Eskişehir'den Ankara'ya taşımışlardı. Eskişehir'e, Mihallıçık'taki Koyunağılı çevresindeki kömür ocakları ve krom madeniyle ilgili olarak geldiklerinde bir günlüğüne uğrayabiliyordu.

1980 Eylül'ünde, Sivas Divriği Demir İşletmesinde toplu iş sözleşme görüşmelerine katılanlardan Bayram Çam, Sendika Genel Sekreteri Avukat Gültekin Bekdemir ve sendika avukatı, Amasya'ya doğru yola çıktılar. Turhal'a uğrayıp meşhur Tokat kebabı yediler ama esas amaçları Bayram Çam'ı orada bırakmaktı. Çünkü Yeraltı Maden-İş 200 işçinin çalıştığı Turhal Antimuan Madenlerinde örgütlenmişti ve işçilerle toplu iş sözleşmesi hazırlık çalışması yapacaktı. Bayram, buradaki işini bitirdikten sonra Çeltek'e geçecek ve yine hep birlikte Ankara'ya döneceklerdi.

Bayram ve o gece evlerinde kaldığı işçi ailesi sabaha 12 Eylül darbesiyle uyandılar. O gün işyeri açılmadı, işçilerle toplanmak mümkün değildi ancak onları evlerinde, köylerinde ziyaret ederek konuşuldu ama artık konu toplu iş sözleşmesi değil, 12 Eylül faşizmine karşı ne yapılacağıydı. 3 gün böyle geçti, artık Bayram'ın Çeltek'e uğramasının bir anlamı kalmamıştı, çünkü maden ocağı tanklarla kuşatılmış hâldeydi; otobüse binip Ankara'nın yolunu tuttu.

Ankara'da, sendika kapatılmıştı, kimseler görünmüyordu, ortalıkta 12 Eylül'ün bildirileri, açıklamaları, arananların listeleri uçuşup duruyordu. Bir zaman sonra Bayram, Gültekin ile buluştu; ne oluyor, ne olacak, ne yapacağız sorularının içinden geçerek konuştular. Ama o gün için yapılacak fazla bir şey de

yoktu, işyerleri karmakarışıktı, faşizm gelip her yere çöreklenmişti. O arada siyasi kanallardan, şu anda herhangi bir şey yapılmasın diye haber gelince bekleme dönemi başladı ama kısa sürdü, bu kez Bayram Çam'a yeni görevi tebliğ edildi. Şu an için sendikal görev bitmiş, siyasi görev devam ediyordu, Ankara ilçeler sorumlusu olarak Yasin Ketenoğlu'na bağlı çalışacaktı. Kendisine, irtibata kimlerle geçeceği, onları nerelerde bulabileceği bilgisi verildi.

Ancak hareketin lider kadrolarının peş peşe yakalandığı bir süreçti, nitekim Yasin Ketenoğlu da 7 Kasım 1980'de yakalanınca ilişki koptu. Bayram, kendisine verilen isimlerden bazılarıyla tanışmış bazıları için henüz fırsat bulamamıştı, operasyonların giderek yayılmaya başladığı günlerde bir süre daha Ankara'da kaldı, koşullar daralmaya başlayınca İzmir'e geçti. Burada etrafı bir kolaçan ettikten sonra sendikadan bir arkadaşıyla birlikte Oto Sanayi'de cıvata, madeni yağlar falan satan bir dükkân açtılar, niyetleri hem geçim derdine deva olsun diye birkaç kuruş para kazanmak hem de küçük esnaf görüntüsüyle kamufle olmaktı.

Bayram Çam 1981 Eylül'ünde polis tarafından İzmir'de yakalanarak gözaltına alındı ve Ankara'ya götürüldü. 50 gün sorguda kaldıktan sonra tutuklanarak Mamak'a gönderildi. Hakkında Yeraltı Maden-İş Sendikası'yla ilgili olandan ayrıca ve esas olarak, Devrimci Yol Ana Davası'ndan Ankara ilçeler sorumlusu olarak yargılandı, 6 yıl 8 ay ceza aldı, 3 yıl kadar yattıktan sonra Haymana Cezaevi'nden tahliye edildi.

23

"Dar Alanda Kısa Paslaşmalar"

Çok sonra yazılır
İçinde yaşadığın günlerin şiiri
Belleği vardır yaraların
Kapandıktan sonra da işleyen
Hatta aynı kalmayan kişileri
Sökülmüş zamana gönderen
Zarfı açar ya da kaparken
Adres yanıltmasın sizi
Kendinden bile taşınır insan
Ne sokağın kalbi, ne kalbin evi
Yalnızca şiir kendini seyrediyor şimdi

Murathan Mungan

12 Eylül sonrası Eskişehir örgütlülüğü, iki süreç yaşadı. Darbeye karşı hayata geçirilen eylemlilik dönemi kış aylarına dek sürdü. Şehrin bulunduğu coğrafyada ne çekilebilecek dost dağlar ne de kucağını açmış derin ormanlar vardı. Kırsal alan, oligarşinin denetimine açık olduğu kadar geri çekilebilecek alan niteliğinde bir örgütlenmeye sahip değildi. Devrimcilere kapısını açabilecek halkın evleri Yıldıztepe, Gültepe, Büyükdere ve birkaç mahallede vardı ki onlar da ancak geçici bir süre için kullanılabilirdi. Daha önceden planlanan başka şehirlerdeki kadrolarla yer değişimi, operasyonlar nedeniyle ya yarım kalmış ya da hiç başlatılamamıştı. Eskişehir'deki yerel kadroların bir kısmı daha ilk hafta içinde yakalanmış, diğerleri de aranmaya başlamıştı. Yine de eylemlilik sürecinde şehir merkezinde sokak ve dar kadro eylemleri hayata geçirildi.

1981 Mart'ında şehirde hem sığınma hem de hareket olanaklarının iyice daralması sonucu Devrimci Hareket, ayakta kalan kadroları üzerinden şehrin terk edilmesi kararını aldı. Ancak doğu ve batı yönlerine doğru hareketlenen kadrolar da örgütsel ve kişisel ilişkiler ağlarının tükenmesinden sonra oligarşinin eline düştüler ki bu dönemi herkesin kendi başının çaresine bakmak zorunda kaldığı bir dönem olarak adlandırabiliriz. Şehirden çıkmayı başarabilen birkaç militan dışında, Devrimci Yol Eskişehir örgütlülüğü maddi olarak ortadan kalktı.

Eylül sonrasında yaşananları ağırlıklı olarak –elbette kendi bulundukları yerden anlatan– Nurdan Deliorman ve Mazlum Akyol'un tanıklıklarıyla anlamaya çalışacağız.

Darbe ufukta göründüğünde Eskişehir'deki kadrolarla, gelecek günlere dair mücadele içinde yer alıp alamayacaklarını belirleme amaçlı toplantılar yapıldığını biliyoruz. Peki, darbenin ertesi günü yani 13 Eylül'de Eskişehir örgütlülüğünün tavrı ne olmuştu?

"Eylemlilik kararı alındı" diyor Nurdan; "herkes bulunduğu yerde mücadeleye devam edecekti, yazılama, kuşlama yapıyorduk, bunları duvarlara da yapıştırıyorduk, yapabildiklerimiz bunlardı..."

Bir süre sonra, Yıldıztepe-Gültepe sorumlusu, Eskişehir'den alınıp Ankara'ya çekilince onun görevlerini üstlenen Mazlum Akyol ise daha farklı eylemlilikler içinde yer almaktaydı; "Cemil Karataş ve birlikte olduğu arkadaşlar Bozüyük'te yakalanmışlar, Emniyet'te gözaltındaydılar. Biz o süreçte özellikle askerî kanattaki arkadaşlarla birlikte hızla eylemler üretmeye başladık. Vişnelik'teki Cumhuriyet Lisesi'nin karşısındaki inşaata 'Direnen Halklar Kazanacak' yazılı bir pankart astık, cunta güçleri karşısında tek hedef hâline gelmemek için, altına 'Devrimciler' imzası koyduk. Bir taraftan da HK ile ortak bildiri hazırlama çabasındaydık. Bu arada inisiyatif alıp polise göz açtırmayacak şekilde her gün eylem koyuyorduk, bir gün Muttalip Caddesi'nde, bir gün Odunpazarı'nda, bir gün Adalar'da, İstasyon Caddesi'nde... Yolu kesip bomba süsü verilmiş pankart asıyor, pullamalar yapıyorduk, sürekli hareket hâlinde ve çok yoğunduk..."

Mazlum'un söz ettiği bu eylemlerde yer alanlardan biri de Selami Bilgili'ydi; "İstasyon Caddesi'nde bir inşaata bomba süsü verilmiş çok büyük bir pankart asıldı ve uzun bir süre orada kaldı, ne yazdığını şimdi tam hatırlamıyorum ama cuntanın

saldırılarına karşı mücadelenin sürdüğünü anlatan Devrimci Yol imzalı bir pankarttı, o esnada yaklaşık 50 kişiyle yolu da kesmiştik." Selami o dönemde askerî kanattan arkadaşlarla görüşüyordu daha çok... "İrtibatı, yurt ve okul dışında sadece randevuyla belirli günlerde kuruyorduk. Örneğin görüşmeden ayrılırken 3 gün ya da bir hafta sonra şu saatte şurada buluşulacak deniyordu, randevuya gelecek arkadaşların izlenip izlenmediğini kontrol etmeleri isteniyordu, bunun için kalabalık yerlerden geçilecek, bu tür önlemlerin sonucunda eğer izlenmediğinden emin olunca randevu yerine gelinecekti..."

Kendine daha hareketli bir alan açan Mazlum'un farklı eylemleri de vardı: "Arkadaşlar gözaltındayken Emniyet binasını bombaladım... o sıralar çok atletiktim ben, bir arkadaşın gözcülüğünde gerçekleştirdin bu eylemi... Üzerimde iki silahla geziyordum, gerekirse polisle çatışacaktım... Eskişehir'deki adresim, Yıldıztepe'deki Haydar Amca'mın eviydi. Bir gün ne olduysa amcamın evine gittim, yemek yedim çıktım, arkamdan polis bastı evi... O zaman bir dere vardı, oraya doğru gittim, polis arabası önümü kesti, silahımı çekip ateş ettim, sonra tazı gibi koştum, onlar peşimden geldi, bir ekip de amcamlarda bekliyormuş, yani 1 dakikayla falan kurtuldum ellerinden..."

Mazlum, bu eylemlilikler sürecinde en az üç kez son anda polisin eline düşmekten kurtuldu; "İlginç yakalanmalar oluyordu, Yıldıztepe'de pek çok şeyimizi yaptırdığımız bir marangoz arkadaş vardı, bir gün inşaatta bomba yapacağız, bu marangoz arkadaşın atölyesine gidiyordum, arkadaş uzaktan beni görünce gelme diye işaret yaptı, meğer polis içerde karakol kurmuş. Sonradan anladım ki polis mahalleden gözaltına aldığı birilerine beni sormuş, nerelere gelir gider diye..."

Ekim ayı ortalarında, kadrolar arasında son kez "tamam mı devam mı" konusunda bir toplantı daha yapılır. Herkes "devam" derken bir kişi "tamam" der; "O arkadaşın bu tavrı çok hoşuma gitti, ben savaşamayacağım, yakalanırsam işkenceye dayanamayıp ilişkilerimi söyleyebilirim dedi." O toplantıdan sonra Mazlum'un sorumluluk alanı daha da genişleyip, görevleri arttı. "Bana kaldırabilecek misin diye sordular, benim kendime güvenim vardı, bu pratikte de öyleydi..."

Böylece Yıldıztepe ve Gültepe'den sonra Tepebaşı, Alanönü bölgeleri de Mazlum'un inisiyatif alanına girmiş oldu; eylem

üretme, müdahalede bulunma, eylemsizlik konularında karar verme yetkisine sahipti. Mazlum, doğrudan Eskişehir sorumlusuna bağlı çalışıyordu; "Tabii onunla konuşup tartışıyorduk, aslında gizlilik ve ilişkilerin yürütülmesi konusunda ondan güzel dersler aldım, buna ihtiyacım da vardı, diğer arkadaşlara kıyasla 18 yaşımla aralarında en küçük olan bendim."

Özellikle Yıldıztepe ve civarındaki halkın evlerini kullanmak giderek zorlaşıyordu. Polis sürekli bölgede dolaşıyor ve istihbarat topluyordu. Bu durumda kapılarını devrimcilere açan insanların güvenlikleri de riske giriyordu. Dönemin koşullarını zorlayarak, barınılabilecek, gerektiğinde sığınılabilecek yeni alternatifler yaratmak gerekiyordu.

Mazlum, Şeker Mahallesi'nde kiralık bir ev tutmuştu; "Bahçe içerisinde bir oda bir salon gecekondu tipiydi, eski tip bir ocak vardı, gerektiğinde oradan çatıya çıkılabilirdi. Evi kiralamak için ev sahibiyle görüşmeye Yıldıztepe'den Hatice Ana'yı da götürmüştüm. Ev sahibine, benim kalıcı bir hastalığım olduğunu, bazen memlekete gidebileceğimi falan söylemiştik. Zaten çok zorda kalmadıkça o eve gitmiyordum. Bir gün şehir merkezinde bir arkadaşın evine gittim, evliydi, o akşam orada kalmayı düşünüyordum, önyargılı olmayım ama evde benim varlığımdan dolayı bir rahatsızlık hissettim, çay içip kalktım, Şeker Mahallesi'ndeki eve gittim. Eve girdikten bir süre sonra polis bastı, işte o ocak o zaman işe yaradı, oradan yukarı çıktım, çatıdan çatıya atlayarak kaçtım. Sanırım ev sahibi ihbar etti, ben soğuk havalarda elektrik ocağıyla ısınıyordum, tabii elektrik faturaları yüksek geliyordu, ortak ödüyorduk ama bundan rahatsız olduğunu birkaç sefer mırıldanmasından anlamıştım."

Mazlum, yeniden Yıldıztepe'ye sığınmak zorunda kalmıştı, arada Tepebaşı ve Alanönü'ne geçip oradaki evlerde de kaldığı oluyordu.

Devrimcilerin etrafındaki çemberin daraldığı bugünlerde sığınılacak bir yer daha bulundu. Bunun için Mazlum'dan bir süreliğine ayrılıp Ali İhsan Ahıskalıoğlu'na kulak vermemiz gerekecek, ancak onun anlattıklarını biraz geriden almamızda yarar var:

"Ben Devrimci Yolcuların içinde ne de olsa esnaf bir adamdım, olsa da olur olmasa da olur gibiydim, yani herkesin kafasında; fotoğraf işi olursa buna gideriz, belediye ile ilgili işlerde

ya da ilişki gerektiren şeylerde ona gideriz, düşüncesi vardı. Örneğin arkadaşların, sahte kimlik düzenlemelerde falan kullanılacak fotoğrafları hep bizim dükkânda çekilirdi. Hatta 12 Eylül öncesi polis dükkânı basmıştı. Onun öncesinde arkadaşları bu fotoğrafların negatiflerini arşivde tutmayalım size verelim yoksa polis ele geçirirse yakalanırsınız diye uyarmıştım ama pek oralı olmadılar.

Nitekim 12 Eylül'den sonra bir gün askerler girdi dükkâna, başlarında da Malatyalı astsubay Seyit vardı, yanındakiler film arşivini almaya kalktılar, ben vermedim, astsubay da müdahale etti aldırtmadı. Daha sonra benim olmadığım bir gün polis tekrar gelip bizim dükkânı basmış, arşivi alıp götürmüş. Daha doğrusu, 12 Eylül öncesi belli bir tarih aralığındaki vesikalıkların negatiflerini almış. Ben bunu öğrenir öğrenmez, arkadaşlara haber gönderip, şu şu tarihler arası gelip burada fotoğraf çektirenler (muhtemelen askerî kanattan) varsa bilgisi olsun polis arıyor dedim. Bulabilirler mi bulamazlar mı diye konuşuldu. Ben negatiften sonuç çıkarmak herkesin harcı değil ama yine de önlemi alınmalı düşüncesindeydim.

Polisin negatifleri incelemesi uzun sürüyor, işleri bitenleri geri gönderiyorlardı. Bu arada ben Emniyet'e gidip, bu arşivler benim ben bundan ekmek yiyorum demiştim de onun üzerine göndermeye başlamışlardı. Bir kutuda 100 tane film oluyordu, ben yine arkadaşlara şu tarihlerde fotoğraf çektirenler numarasını versin ben arşivden bakayım dedim, Emniyet'ten gelenlere bakar eksik olanlardan kimlerin fotoğrafının alındığını anlardım. Askerî kanattakilerden biri, ara sıra bende kalıyordu, ondan numarayı aldım, gelen negatifleri taradım baktım, onunki yok! Hemen acilen gitmen gerekiyor, bunlar negatifi basar dağıtırlar, bu da 2-3 gün alır diye uyardım, bir miktar para verdim gitti, uzunca bir süre görünmedi, bir ara uğradığında, trenle İzmir'e gidip geldiğini, geceleme sorununu böyle hallettiğini söyledi, o zamanlar trenlerde arama yoktu. Epeyce bitkin düşmüştü, bir daha kendisini görmedim."

Ali İhsan, o süreçte Malatyalı astsubay Seyit'in yardımlarını hatırlıyor... Arananların listesi, gözaltındakilerin nerede olduğu gibi değerli bilgilerin ulaştırılması şeklindeydi bu yardımlar... bir de kendisinin başında olacağı ekiplerin çıkacağı operasyonları yarım gün bir gün geciktirip, o arada haber aktarabiliyordu.

O sıralar Eskişehir Fotoğrafçılar Derneği başkanı da Ali İhsan'dı. "Dernek, şehir merkezinde Bayat Pazarı'yla Sakarya Caddesi'nin kesiştiği köşebaşında Konya İşhanı'nın 4. katındaydı..." Dernek, bu yeri Yunus Isın'ın muhasebe bürosuyla paylaşıyor, kirası ortak ödeniyordu.

Ali İhsan'la devam edelim; "Bir gün Bayat Pazarı'nın köşesindeki seyyar köfteci Ali'den birkaç porsiyon köfte alıp derneğe gittim, kapıyı açtım ne göreyim, içerisi insan dolu, 20-25 kişi, küçücük yere doluşmuşlardı, tabii benim götürdüğüm köfteler yetmedi, çıkıp birkaç köfteciyi dolaşıp takviye aldım getirdim."

12 Eylül ile birlikte bütün dernekler kapatılmış ama ilgili yasa gereği esnaf dernekleri bir süre sonra açılarak faaliyete başlamışlardı. Yıldıztepe sorumlusunun henüz Ankara'ya gitmediği zamandı, Ali İhsan'ın evinde kalıyordu, derneğin anahtarını ona vermiş, yer konusunda sıkışırsanız kullanırsınız demişti Ali İhsan. "Çocuklar gündüz dışarıda geziyor, akşamları oraya sığınıyorlarmış. Ama burası bir işhanıydı ve akşamları saat 6-7 gibi kapanıyordu. Üstelik bu kadar insanın kalması doğru değildi. Tuvaletleri dikkatli kullanın, gürültü yapmayın, bir de alternatif yerler bulmaya çalışın dedim çocuklara ama çaresiz bir durum vardı ortada... sanırım bir aya yakın orada kaldılar."

Mazlum, işte bu günlerde Kocaeli ile Eskişehir kadrolarının yer değiştirme kararı alındığından söz ediyor; "Bu arada Ali İhsan Ahıskalı'nın ofisini irtibat yeri olarak kullanıyorduk, bize müthiş faydası olmuştu, orada çok rahat hareket ediyorduk, hatta Kocaeli'nden bir arkadaş gelmiş bizimle çalışmaya başlamıştı ama bir süre sonra Kocaeli kadrosunun tamamı yakalandı ve yer değiştirme gerçekleşemedi."

Tabii o tarihte ne Ali İhsan, Mazlum'u ne de Mazlum onu tanıyordu, aradan yıllar ve yıllar geçtikten sonra Açık Görüş günlerinden birinde Mazlum, Ali İhsan'ın yanına gelecek, abi, hani o gün köfteleri sen getirmiştin değil mi diye soracaktı...

Feodal ilişki olmaz mıymış?

12 Eylül sabahı operasyonu haber alır almaz, arkadaşlarıyla birlikte Meşelik'teki ormana doğru çekilen ve daha sonra uğradıkları köyde darbe olduğunu öğrenen Nurdan, o geceyi köyde geçirdikten sonra yine bölgesine dönmüştü. "Artık deşifre

olmuştuk, bizi başka şehre vereceklerdi, hatta önce yerimize o şehirden başkaları gelecek, ilişkilerimizi onlara devredip öyle gidecektik. Bu konuda Selahattin Bilyaz'a bilgi verdim; siz bana inanıyorsunuz, güveniyorsunuz, ben olmasam da benim yerime kim gelirse gelsin, bana nasıl inanıyorsanız ona da aynı şekilde inanacaksınız, feodal ilişki yok dedim. Olur mu be diye itiraz etti, 'feodal ilişki olmaz mıymış canım!'"

Nurdan ile Selahattin'in bu ilişki biçimine bakışları farklı mıydı ya da Selahattin feodal de olsun mu istiyordu ya da ilişkinin ağırlık verdiği tarafı feodal olanı mıydı ya da siyasi ve feodal ilişki birbirinin içine geçer miydi? Hatta bu ilişkiler âlemine dair daha önce Cemalettin Korkulu ile olan arkadaşlığının "feodal" diye eleştiriye uğraması karşısında Selami Bilgili'nin şu dediklerini de hatırlayabiliriz:

"... Bizi biz eden değerlerin her şeyden önce insanların birbirini sevmesinden, kabul etmesinden geçtiğini düşünüyorum, eğer biz bunu yapamazak yani ben seni sevmiyorsam senin söylediğin şeyleri dikkate almam. Önce insanı seveceğiz, dostlarımızı, yoldaşlarımızı seveceğiz." Selahattin Bilyaz, Nurdan'ın feodal ilişki yok, siyasi ilişki var demesine karşı o gün bir şey diyemedi ama "diyebileceklerini" şimdi dile getirdiğinde Selami'den pek farklı düşünmediğini görüyoruz: "Ama ister istemez bir sevgi bağı oluşuyor, kızım oğlum gibi oluyor... Yıllar sonra onun okulunu bitirmek için Eskişehir'e geldiğini duydum, okula gittim aradım buldum, oturduk konuştuk ama havadan sudan... Mahalleye de gel dedim, gelirim dedi, tabii biz bu arada evleri değiştirdiğimiz için buldu, bulamadı... Daha sonra Açık Görüşte görüştük, Behiç'le evlenmiş, bir kızı olmuş..."

Kocaeli, Eskişehir kadroları arasındaki değişim gerçekleşemedi, çünkü daha önce söz ettiğimiz gibi, Kocaeli örgütlülüğü, yediği operasyonlarla dağılmıştı. Nurdan, bölgede 2 ay kadar daha kaldı, şimdi yanında Yıldıztepe'den çekilmiş olan Zeynep de vardı. "Kalacak ev sayısı azalıyordu her an biri polis tarafından basılıyor, hareket alanımız daralıyordu. Evlerin artık normal odalarında da kalmıyorduk, gelen gidenin seni görmemesi lazımdı. Gecekondu mahallelerinde ev gezmesine gidecekler önceden haber vermiyor, çat kapı çıkıp geliyorlardı. Evde sadece ev sahiplerinin oturduğu odanın lambası yanıyor, biz kaldığımız odada lamba yakmıyorduk. Ama bütün bu önlemlere karşın,

devrimcilerin sıkça kaldıkları evler mahalleli tarafından biliniyordu. Sonunda artık bölgeden ayrılmamız gerekti."

Çünkü operasyonlar yanı başlarına dek sokulmuştu; "Haber geldi, Meşelik'te Tıp Fakültesi inşaatında Ayşegül'ü polisler kuşatmıştı. Gidip uzaktan baktık... ekiplerden biri orman tarafından koşturup geliyordu... Önce ormanda başlamış operasyon, sonra Ayşe kaçmış, inşaatta yakalamışlar... Yakınlardaki bir tepeye çıkıp yola baktım, Ayşe'yi ekip otosuna almış götürüyorlardı..."

Nurdan ile Zeynep, Büyükdere'den ayrılıp, bir süre Vişnelik'te, öğrencilerin terk ettiği birkaç evde kaldıktan sonra Akarbaşı'ndaki eve geçerler, Nilgün de oradadır ve artık üç arkadaş aynı evi paylaşacaklardır. Üçü de polis tarafından aranmaktadır ancak daha önce söz ettiğimiz gibi polis, Nilgün'ü aramakta ama kendisini tanımamaktadır hatta aynı ad ve soyadlı bir başka öğrenciyi bu yüzden birkaç kez gözaltına almıştır.

Nilgün, "Eskişehir'de dolaşırken mutlaka tanıyan insanlar çıkıyordu" diyor; "Hiç paramız kalmamıştı, Nurdan ise dışarı çıkamadığı için bankadaki parasını çekememişti. Gazete kâğıdından bigudiler yapıp Nurdan'ın saçlarını sardık, biraz olsun görünümü değişmişti. Doktorlar Caddesi'ndeki bankaya gittik, ben dışarıda bekledim, Nurdan bankadan parayı çekip çıktı. Yine de yurttaki kızlardan birine rastladık, bizi görünce hızla uzaklaştı. Yolda tezgâhta mandalina gördük, canımız çekti, birkaç kilo alıp eve döndük. Epeydir dışarı çıkamayan Nurdan da böylece biraz hava almış oldu. Maddi olarak çok fazla sıkıntı yaşadığımız için zaman zaman böyle riskler alıyorduk."

"Şalvarı ve örtmeyi çıkarmıştık artık, eylem falan yoktu" diyor Nurdan; "Tek işimiz kendimizi korumaktı. Uzunca bir süreden sonra ilk defa tuvaleti banyosu içerde olan düzgün bir evde kalıyorduk. Ortalıkta görünenimiz Nilgün'dü, bir kere de ben komşulara yakalanmıştım."

Nurdan hiç haberleşemediği ailesini özler... "Gözümü karartıp Kepsut'a gitmeye karar verdim. Orada da arandığımı tahmin edebiliyordum ama neler olup bittiğinden haberim yoktu, gittiğimde öğrendim hepsini. Babamı devamlı karakola götürüp tehdit ediyorlarmış, evi aramaya helikopterle falan geliyorlarmış. Ama babam bana sahip çıktı, beni çiftliğe alıp götürdü, saklanabilmem için samanlıkların arkasında gizli yerler bile yapmıştı. Bir süre orada kaldıktan sonra şehre dönüp ablamlara gittim. Herkes

korkmuştu ama çok güzel hasret gidermiştik, bir arada olmanın yolunu bulmuş, kardeşlerim, yeğenlerim, annem, babam bana çok iyi gelmişti. O aralar eve telefon bağlanmış otomatik sisteme geçilmiş, babamın postaneye gitmesine gerek kalmamıştı. Nasıl haberleşeceğimiz ne isim vereceğim konusunda anlaştık babamla. Bir hafta kadar sonra, komşumuzun otomobiliyle Balıkesir'e bıraktılar beni, oradan trenle Eskişehir'e döndüm."

Nurdan, Eskişehir'de trenden inip oyalanmadan Akarbaşı'ndaki eve gelir, pencereye bakar camdaki kâğıdı görür, derin bir nefes alır.

Elbette bu "derin nefes almalar" sadece anlık koşullarda ortaya çıkıyor, her geçen gün daralan çemberin baskısı giderek bir öncekinden daha fazla hissedilmeye başlıyordu. Devrimci Yol, 12 Eylül sonrasında militanlarına yönelik iki ayrı yazı yayınladı. Kasım 1980'deki birinci yazı, ülke düzeyinde devrimci hareket kadrolarına direniş umudu aşılayan bir içerikteydi. 12 Eylül rejiminin, uluslararası boyutları, ekonomik ve politik nedenlerinin uzun uzun ele alındığı bu yazıda, direniş çağrısı yapılarak, solun birliği üzerinde duruluyor ve "Cuntaya karşı Birleşik Devrimci Direniş Cephesinin oluşturulması kesinlikle gerekli hale gelmiştir" deniyor ve şu sözlerle adeta meydan okunuyordu;

> Cunta mutlaka yenilecektir. Çünkü uzun vadede başarıya ulaşma şansları ve uygulamaya koydukları politikaların başarıya ulaşabilmesinin koşulları hemen hemen hiç yok gibidir.

İki ay sonra, Ocak 1981 tarihli yazı ise bir bakıma bir restorasyonu işaret ediyordu. Devrimci hareketin yediği darbelerden söz ediliyor, Direniş Komitelerinin mutlaka daraltılması isteniyor ve kırsal kesimde başlatılan mücadeleye ağırlıklı bir yer verilerek, bunun bir şans olduğu vurgulanıyordu:

> Kırsal bölgelerdeki devrimci birliklerimiz mutlaka yaşamalıdır. Dağlarda, en zor şartlar altında yaşamını ve mücadelesini sürdüren her militan, cuntaya karşı halkımızın zafere olan inancının tükenmez bir kaynağı olacaktır. Bu aynı zamanda önümüzdeki süreçte, yurt çapında cuntaya karşı yükselmeye başlayacak olan mücadelenin

Anadolu'nun yoksul kırlık bölgelerindeki karşı konulamaz gelişiminin bir garantisi olacaktır.

Ancak... Devrimci hareket, örgütlülüğünün en güçlü olarak bilindiği Ankara'da, kasım ayında yediği operasyonlarda önemli kadrolarını oligarşiye kaptırdı. Sonra arkasından İstanbul sarsıntısı geldi. Bu kez Ocak 1981'de dört MK üyesi polis tarafından ele geçirilmişti. MK üyelerinden geri kalan ikisi ise şubat ve mayıs aylarında Ankara'da yakalanacaklardı.

"O 'bir daha' olmadı"

Kepsut dönüşü Zeynep'le Nilgün'ü evde bulan Nurdan için yine ev hapsi başlamıştı. İçlerinden sadece Nilgün gerektiğinde dışarı çıkıyordu; "Kız kardeşim Neşe cezaevindeydi. Askerî kanattaki arkadaşlardan biri cezaevine haber götürmem gerektiğini söyleyince birkaç defa cezaevine ziyarete gittim. Aslında bu benim için büyük bir riskti, şimdi olsa itiraz eder, neden gitmem gerektiğini sorar, tartışırdım. Cezaevine son gidişimdi, evdeki arkadaşlarla konuşmuş, bir daha gitmemem konusunda karar vermiştik ama o 'bir daha' olmadı.

O gün cezaevinin dış kapısından girmiş, kadın gardiyan tarafından üstüm aranıyordu ki idare binasının kapısından birinin koşarak geldiğini fark ettim, o anda polis olduğunu anlamıştım. Sakin görünmeye çalıştım, paniklemedim. Daha sonra bir taksiyle Emniyet'e götürüldüm, yoldayken sorular gelmeye başlamıştı. Ankara'dan kız kardeşimi ziyarete geldiğimi hatta biraz önce Zümrüt Turizm'in otobüsünden cezaevinin önünde indiğimi söyledim. Taksi bizi Emniyet binasının önünde bıraktı, aylardan şubattı yerlerde kar vardı, polis orada karşılaştığı biriyle konuşmaya başladı, ben de bu fırsattan yararlanıp mantomun cebindeki evin anahtarını karların içine attım."

Nilgün'ün o anda ilk aklına gelen, evde birlikte kaldıkları Nurdan ile Zeynep'i ve zaman zaman uğrayan bir başkasını riskten uzaklaştırmaktı, üstelik ev Emniyet binasına fazla uzak değildi ama bir de üzerinde ele geçirilen kâğıda yazılmış not vardı.

"Sorguya aldıklarında Ankara'dan geldiğimi söylemeye devam edip bunda direttim, açıkçası kendime o an fazla da güvenemediğimden zaman kazanmak istiyordum. Üzerimden

çıkan notu veren kişinin beni Ankara Tren Garı'nda beklediğini söyledim. Polisler hemen hazırlıklara başladılar. Birlikte trenle yola çıktık. Ankara'da trenden indikten sonra garın bekleme salonunda dolaşmaya başladım. Aradan epeyce bir zaman geçti, tabii kimse gelmedi. O zaman polislere; buluşacağım arkadaş, ilk trene yetişemezsem bir sonrakiyle geleceğimi biliyordu, dedim. Eskişehir'den gelecek bir sonraki treni de hep beraber bekledik, bu arada saat gecenin 12'si falan oldu. Tren geldi ama buluşacağım insan görünürlerde yoktu!

Polisler, benim yalan söylediğimi anlayınca garın karakoluna götürdüler, bu arada Ankara polisi de gelmişti. Eskişehir polisleri, 'her zaman elimiz dolu dönecek değiliz ya bazen de boş döneriz' gibisinden bir şeyler söylediler. Ama Ankara polisi, benim Ankara'da kaldığım evi göstermemi istedi. Onları yengemin annesinin Etlik'teki evine götürdüm. Kendisinin Artvin'de olduğunu biliyordum. Polisler, evde kimsenin olmadığını anlayınca komşulara sordular. Artvin'de olduğunu öğrenince çok sinirlendiler, bunu bize verin konuşturmasını biliriz falan dedilerse de Eskişehir polisi beni bırakmadı ve biz o gece otobüsle Eskişehir'e hareket ettik. Polisin biri yanımda diğer ikisi de arkamızda oturuyordu. Yanımdaki, yol boyunca her şeyi anlatmam konusunda ısrar edip durdu. Eskişehir'e gelince beni Otogar'daki karakola bıraktılar, sabaha kadar orada kaldım. Karakolda tek bir polis vardı. Tuvalet ihtiyacım olduğunda Otogar'ın tuvaletine gitmemi söyledi, tek başıma gidip geldim, sanırım kaçmamı istediler, takip edip evi bulmayı düşünmüş olmalılar.

Sabah Emniyet'e götürüldüm, sürekli ne yapacağımı, ne söyleyeceğimi düşünüyordum, beynim hiç durmadan çalışıyordu. Beni tek rahatlatan tek başıma olmamdı, istediğim şeyi söyleyebilirdim. Koridorda, bir kapıya kelepçeli olarak ayakta tutuluyordum. Bilinçli bir tavır değildi ama yemek yiyemediğim için sadece süt içiyordum. Bir gün polis gelip kelepçeyi çıkardı ve albayın odasında beni babamla görüştürdüler. Babam sürekli, her şeyi söylemem için neredeyse yalvarıyordu. Bir süre sonra da beni dışarı çıkardılar."

Nilgün, daha sonra babasını bir gece nezarette tuttuklarını; albayın odasında görüştüklerinde ise babasının cebinde polisin koyduğu bir telsizin varlığını öğrendi. O günden sonra Emniyet'te babasıyla bir iki kez daha görüşen Nilgün, babasından

baş ağrısı için ilaç istedi. Onun getirdiği optalidona ise polisler el koyup, Nilgün her istediğinde birer birer veriyorlardı. Ama Nilgün bunları kullanmayıp biriktiriyor, sonra 3-4 tanesini birden yutarak ancak bu şekilde rahatlıyor, daha doğrusu dayanabiliyordu; sürekli kulaklarında uğuldayan işkence yapılan insanların seslerine...

Portakal reçeli

Akarbaşı'ndaki evde kalanlar, o gün cezaevine giden Nilgün geri dönmeyince, yakalandığını anladılar, evi hemen boşaltıp geçici olarak bir başka yere geçtiler ve beklemeye başladılar. O sırada Ankara'da Devrimci Yol MK'dan bir kişinin daha yakalandığını öğrendiler. Bu haberle sanki etraflarındaki çemberin daha da daraldığını hissettiler, artık doğru dürüst örgütsel ilişkileri kalmamış üstelik paraları da suyunu çekmişti. Bir hafta kadar böyle geçti, boşalttıkları eve herhangi bir operasyon falan olmadı, anlaşılan Nilgün içerde çözülmemişti...

Zeynep ile Nurdan, barınacakları başka bir seçenek olmadığından bir süre sonra tekrar Akarbaşı'ndaki eve döndüler. Artık Nilgün de olmayınca en azından kısa süreli alışveriş için dışarı çıkmak Nurdan'a kalmıştı, komşular onu bir kere görmüşlerdi nasılsa... Bakkala gidiyor, bir sürü ekmek alıp geliyor, açlıklarını onunla gideriyorlardı. Bir keresinde canları çeker, portakal alırlar, niyetleri portakal reçeli yapmaktır, akşam elektrik ocağının üstüne su dolu tencereyi koyup içine portakalları atarlar...

"Tam o sırada kapının zili çaldı. Bu polisten başkası olamazdı. Kapı dürbününden baktık, gelen polisti. Zeynep'le hemen kaçmaya karar verdik. Bulunduğumuz daire 3. katta, yerden bayağı yüksekti, balkona çıktık, atlasak bir yerimizi kırar kaçamazdık, yan tarafta bir anten direği vardı ona tutunup kayarak arka bahçeye indik. Apartmanların bahçe duvarlarından atlayarak caddeye çıkacak yol aradık. Kapana sıkışmış gibiydik ki apartmanın birinde, birinci katta boş bir daire gördük, camını kırıp içeri girdik, ön camdan çıkıp cadde tarafına ulaştık. Ama bu arada benim ayağımdaki terlikler yolda düşmüş, yalınayak kalmıştım, yerde bir karış kar vardı, çıplak ayaklı olduğumu belli etmemek için karların içinde yürüyordum. Zeynep, Vişnelik'te oturan bir arkadaşımızın adını söyledi, evini biliyordu, ona

gidelim dedi, öyle yaptık. Tabii arkadaş bizi o hâlde görünce çok şaşırdı. Sırtımızda ne kazak ne de kaban vardı, ayaklarımız çıplaktı. İçeri girdik, benim ayaklarım soğuktan donmak üzereydi, arkadaş banyoda bir güğüm sıcak suyu ayaklarıma döktü. O anda ayaklarım yok oldu sanki. Hemen soğuk suyun altına tutarak kurtardım onları! O gece orada kaldık."

"Diren kızım diren!"

Nilgün, Emniyet'teki gözaltında bir taraftan üçer, dörder aldığı optalidon haplarıyla rahatlamaya, diğer taraftan neler olup bittiğini anlamaya çalışıyordu. Polisler, bazı bilgileri özellikle ona duyurmak için yakınında konuşuyorlar; Akarbaşı'ndaki evi bulduklarını söyleyip, yerini birbirlerine tarif ediyorlardı.

"Evi nasıl bulduklarını bilmiyordum. Bir akşam Alev Albay gelip, diren kızım diren dedi ve ne istediğimi sordu. Çok şaşırdım. O an aklıma içme suyu geldi, günlerdir içtiğimiz su berbattı çünkü... Bu arada polisler, bana doğrudan Akarbaşı'ndaki evi bulduklarını söylediler ama yine de ısrarla onlarla birlikte gidip evi benim göstermemi istiyor, çeşitli vaatlerde bulunuyorlardı. Bu ısrarlarının önemli bir nedeni olmalıydı, bu yüzden onlarla birlikte evi göstermek için gitmedim."

Kolayca tahmin edilebileceği gibi polis Akarbaşı'ndaki evde karakol kurmuştu. Zaman zaman eve uğrayan askerî kanattan arkadaş bu sırada eve gelmiş, ancak polis onu elinden kaçırmıştı. Eğer bir teselli aramak gerekirse Eskişehir polisi Akarbaşı'ndaki evi her nasılsa saptamış ama orada kalanlardan 3 kişiyi de elinden kaçırmıştı.

"Polis, bu duruma çok bozulmuştu. Emniyet'te tek başımaydım. Ben söylemediğim hâlde evi nasıl bulduklarını bir türlü çözemiyordum. Yine ne olacak, neyle karşılaşacağım, ne cevap vereceğim diye düşünmekten kafam allak bullak oluyordu. Bu kez bir isim söyleyip, kim olduğunu sordular, evdeki yatağın altındaki tahtada yazılıymış. Tanımadığımı söyledim, bu isim uydurma olabilir ama gerçekse biz öğreniriz dediler. Hakikaten bir süre sonra öğrenmişlerdi, doğum tarihi ve mesleğine kadar..."

Hem erkek ayakkabısı hem üstü fileli!

Nurdan ve Zeynep, bir geceliğine sığındıkları Vişnelik'teki ev sakinlerinin rahatsızlıklarını hissederek, ertesi sabah oradan ayrılırlar. Neredeyse bir sürek avının başlatıldığı o 12 Eylül koşullarında, haklarında beliren en küçük kuşkuyla bile ilgili ilgisiz pek çok insan gözaltına alınmış ve büyük çoğunluğu hem işkenceye maruz kalmış ve hem de mahkemeye çıkarılıncaya dek aylarca cezaevinde tutulmuşlardı.

"Ayrılırken arkadaş ayakkabılarından bir çifti bana verdi" diyor Nurdan; "Hiç unutmam, erkek ayakkabısıydı, hadi o önemli değil ama hem yazlık hem de üstü fileli bir ayakkabıydı... ha bir gün önce yalınayak gezmişim ha bir gün sonra bu ayakkabıyla gezmişim o karda kışta, fark yoktu! Tabii, bunu beğenmedim başkasını alayım deme lüksüne sahip değildim, ayakkabıları giydim ama sırtımda yine ne kaban ne de hırka vardı. Zeynep'le oradan bir taksiye bindik, Tepebaşı'na, Mehmet Abi'yle Sultan Abla'nın evine gidecektik, ikisi de çok sağlam, güvendiğimiz insanlardı... Bir ara onlarda bir ay kadar kalmıştık, bu ikinci gidişimiz olacaktı. Taksiyle kapılarına kadar gitmeyelim diye düşündük. Hasta numarası yapıp, taksiciye SSK Hastanesi'ne gidiyoruz dedik. Tepebaşı'nda hastanenin önünde inip içeri girdik. Sonra arka kapıdan çıktık, Çukurevler tarafından dolanıp eve vardık. Sultan Ablacım kapıyı açıp da bizi görür görmez sarıldı hemen, sobaları yaktı, ayağından çıkardığı yün çoraplarıyla sıcaklığını verdi, sarıp sarmaladı bizi... Burada ne kadar kalabilirdik belli değildi ama en azından artık güvenli bir limandaydık!"

Ayakta kalanların ve henüz yakalanmayanların belki de son umutlarına vurulan darbe, Eskişehir-Afyon-Kütahya İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'nın bir açıklamasıyla geldi. Tarih 6 Mart 1981'di. Bir bakıma Devrimci Yol Eskişehir örgütlülüğüne dair "an itibariyle" hasar raporu sayılabilecek bildiri, özetle şöyle diyordu: "Çeşitli öldürme, silahlı gasp, halkın göçe zorlanması gibi eylemlerden sanık Dev-Yol militanı 44 kişi Eskişehir'de yakalandı." Bu açıklama televizyondan Can Akbel'in sunduğu *Güne Bakış* adlı haber programında görüntülü olarak da yayınlanmış, aynı zamanda arananların adları da –varsa– fotoğraflarıyla birlikte yer almıştı.

"Yakalanan arkadaşlarımızın görüntüleri vardı haberde, kaçtığımız ev örgüt evi diye gösterildi. Benim, Zeynep'in ve birkaç

arkadaşın daha fotoğraflarını da arananlar diye yayınladılar. O yıllarda sadece TRT televizyonu vardı ve herkes onu izlerdi. Bu haberden sonra, hareket alanımız iyice daraldı, eskiden okuldan falan tanıyanlar hani seni devrimci olarak biliyor da arandığını bilmiyordu belki... Ama artık iyice açığa çıkmıştık. Sonradan öğrendiğime göre, babam o programı izleyince deliye dönmüş, herkes bizim evde toplanmış, konu komşu falan, Kepsut, küçük yer tabii... Sen bir taraftan burada kapana kısılmış gibisin ama diğer taraftan da onları düşünüyorsun... Ailen işte, yüreğinin kenarı, onlar duyunca ne yaptılar, ne düşündüler, kimbilir nasıl üzüldüler?... Ayrıca bunun da üzüntüsü var yani..."

"Ne sen bunun farkındasın..."

Şubat 1981'de Eskişehir örgütlülüğünün yediği darbeden sonra dışarıda kalanların sayısı bir elin parmaklarını geçmeyecek kadardı. Nurdan ve Zeynep, Tepebaşı'ndaki evde sıkışıp kalmışlardı. Mazlum, Hami ve askerî kanattan bir kişi ile Eskişehir sorumlusu, sürekli yer değiştirerek ele geçmemeye çalışıyorlardı. Artık mücadele günleri geride kalmıştı. Teslim olmayı kimse düşünmüyordu, sonuna kadar herkes kendini korumaya çalışacak, mücadele kıvılcımının yeniden ateşlendiği zamana kadar ayakta kalmanın koşulları zorlanacaktı. O günlerde Eskişehir sorumlusu, Mazlum'a şehri terk ediyoruz dedi ve önce kendisi ayrıldı. Mazlum, diğerleriyle birlikte Ankara'ya geçecek ve daha önce Ankara'ya gidecek olan askerî kanat sorumlusuyla orada 15 Mart'ta buluşacaklar, sonra Hatay'a ulaşıp, oradan da Suriye'ye geçeceklerdi.

Elbette şehirdeki Devrimci Yolcular sadece onlar değildi. Son dönem daraltılan örgütsel ilişkiler içinde bulunmasalar da birbirleriyle irtibat arayan, en azından şehirden ayrılacak olsalar bile bunu teyit ettirecek bir "sorumlu" arayan unsurlar da vardı. Diğer taraftan 12 Eylül öncesi haziran ayında yer ya da görevleri değiştirilen insanlar da bulunuyordu. Ancak bu konumdakiler, şehir örgütlülüğünde yer alanlara "hareketten ayrıldı" şeklinde lanse edildikleri için pek de örgütten sayılmıyordu. Adını en son DİSK Bölge Temsilcisinin yanında sendikal faaliyetlerden hatırlayabileceğimiz Ersin, hareketin "yeniden yapılanma sürecinde" Haziran 1980 itibariyle Eskişehir-Bursa-Kocaeli üçgeninde

oluşturulan basın yayın-dağıtım organizasyonunda Şerif Şener'e bağlı olarak sorumlu kılınmıştı. Bu alandaki çalışmalar, bir süre devam etmiş ancak önce Bursa'nın, sonra da Kocaeli'nin yediği operasyonlar sonucu sürdürülemez hâle gelmişti. Bu arkadaş, hareketin şehri terk kararını aldığı günlerde, Basın-İş Sendikası bölge temsilcisi olarak da Sakarya Caddesi'ndeki bir işhanındaki küçük odada, "örgütsel ilişkiler" dışında kalmış insanlar için "kendiliğinden" bir irtibat noktası oluşturmuştu. Aynı süreçte yine aynı caddenin 50 metre uzağında Fotoğrafçılar Derneğine sığınmak zorunda kalmış 20-25 Devrimci Yolcunun olduğu hatırlanınca, insanın aklına Nâzım'ın "Ceviz Ağacı" şiirinin şu dizesi geliveriyor ister istemez...

> Ne sen bunun farkındasın ne polis farkında.

Şehir terk ediliyor...

Eskişehir sorumlusu, artık şehri terk ediyoruz dedikten sonra Mazlum, irtibatta olduğu insanlara

"Mart'ın 15'inde saat 10'da Ankara Kavaklıdere'deki Kilim Pastanesi'nde buluşuyoruz" bilgisini vermiş ve 14 Mart gece yarısı da otobüsle tek başına Ankara'ya doğru yola çıkmıştı. Mazlum'a göre de çekilme kararı doğruydu; "Artık hareketle organik bağı sürdürecek koşullar kalmamıştı, hareket planımız da doğruydu, eğer Suriye'ye geçebilirsek, hareketin oradaki kamplarına ulaşır, Memduh Uyan'ın grubuyla bağ kurabilirdik. Ancak bu plandan diğer arkadaşların haberi yoktu, bunu bilen sadece ben ve daha önce Ankara'ya geçmiş olan askerî kanat sorumlusu arkadaştı, zaten bizi de güneye o götürecekti."

Mazlum, sabah Ankara'ya varır varmaz doğruca Kavaklıdere'ye gider, elçilik binalarını geçip, Kilim Pastanesi'ni bulur.

"Hava soğuktu, önce bir salep söyleyip içimi ısıtmak istedim. O arada biraz ilerdeki masada oturmuş kendi aralarında sohbet eden 3-4 kişiden huylandım, salebin parasını çıkarıp masanın üstüne koydum, o masada oturanların benim tarafıma bakmadıkları bir anda kalktım kapıdan çıktım, onlar da hemen arkamdan kalkıp dışarı çıktılar. Ben elçiliklerin bulunduğu kaldırımdaydım, hava soğuk ve rüzgârlıydı, hızla yürümeye başladım, onlar da hızlandılar, bunun üzerine koşmaya başladım, ayağımda sarı mekap ayakkabılar vardı, elçiliklerden birinin

önünde yere zift dökmüşler meğer, pat diye ona bastım, düştüm, hemen toparlanıp kalktım ama her tarafım zift olmuştu. Kuğulu Park'ın yanından aşağı doğru sokak aralarına daldım, önünden geçtiğim evlerden birinin önünde 'Hülya Sözer Evi' yazıyordu, hâlâ hatırlarım. Sonunda Otogar'ın önüne gelmiştim ki bizim Hami'yi gördüm, karşıdan sallana sallana geliyordu. Dur oğlum dur dedim, polis pastaneye karakol kurmuş, sanırım bizim arkadaş yakalandı!"

Buluşmaya Hami ile Mazlum'dan başka gelen olmamıştı. İkisi de oradan ayrı otobüslere binip ayrı yönlere doğru hareket ettiler. Mazlum Aydın'a gidiyordu, oradan da Söke'ye geçecekti. "Oranın etrafı dağlıktı, eskiden devrimciler orman içerisinde mahzen falan kazmışlardı, onu biliyordum, eğer Söke'de 10 kişi bulabilirsem çalışır bir şeyler yapardık, yolculuk boyunca hep bunları düşündüm. Ama ne yazık ki orası da darmaduman olmuştu. Ben ailemin yanına değil de başkalarının yanında kaldım, ailemle hiç ilgisi olmayan insanlardı. Hiç dışarı çıkmadan kiminde bir hafta kiminde bir ay kaldım, artık insanlar rahatsız olmaya başlamıştı, bu arada ister istemez ben de bunalıyor, neredeyse kafayı yiyecek duruma geliyordum."

Mazlum, Söke'de umduğunu bulamayınca kendini kötü hissetmeye başlar. "Kimse evine kabul etmek istemiyordu, insanlar benden korkuyordu, hiç kimseyle hele kendi arkadaşlarımla diyaloğum kalmamıştı, olsa belki ortak bir şey yaratabilirdik. Bu arada insanlar öldürülüyordu, çoğu yakalanmıştı. Gerçekten zor durumdaydım."

Mazlum, çaresiz tekrar Eskişehir'e döner, bir akşam Yıldıztepe'deki Haydar Amca'sının kapısını çalar. "Haydar Amcam, seni bir şekilde Emniyet'e alıp çok işkence yapacaklar dedi. Onun bazı bağlantıları vardı, birlikte gidip Kenan Baskın'a teslim oldum. İfademi Savcı Güven Sökmen aldı, sonra kendimi cezaevinde buldum."

"Şimdilik saklanıyorduk ama mücadele mutlaka başlayacaktı"

Nurdan ve Zeynep, neden Ankara'daki buluşmaya gitmedi? Bunu Nurdan pek hatırlamıyor, daha doğrusu Mazlum'dan "Ankara buluşması" bilgisini alıp almadığını, aldıysa neden

Ankara'ya gitmediğini hatırlamıyor. Ya da Ankara'ya gidileceğini bildiği hâlde, sonradan gelişen olayların kendisini (belki dolayısıyla Zeynep'i de) bundan vazgeçirmiş olabileceğini düşünüyor. Zaten Ankara buluşması gerçekleşmediğine göre artık bunun pek de önemi kalmıyor. Ancak göreceğimiz gibi Nurdan'ın bu noktadan sonra izleyeceği rota; Mazlum'un katılacağı Ankara çıkışlı ve doğrudan yurtdışını hedefleyen düşüncenin tam tersine, hareketin Eskişehir-Bursa-Kocaeli bölgesi içindeki hâlâ varolan ilişkilerini kullanan ve ilk elde burada tutunmayı hedefleyen yani öncelikle yurtdışını düşünmeyen bir alanda seyrediyor.

Eskişehir örgütlülüğüne indirilen darbenin haberi televizyonlarda yayınlandıktan ve başkalarıyla birlikte Nurdan ve Zeynep'in de afişe olmaları, onlarda artık Eskişehir'deki yaşam alanlarının sona erdiği düşüncesini kesinleştirmişti. İşte o günlerde Hasan Tunçer gelip onları buldu ve oradan alıp Bozüyük'e götürdü. "Bir süre kalabalık bir ailenin yanında kaldık" diyor Nurdan; "Kışları sevmiyorum deyince herkes bana sinir oluyor! Hep soğuk odalarda kaldık çünkü, eve gelen giden oluyordu, şimdiki gibi kaloriferli evler yoktu ki... hep buz gibi odalarda sırt sırta yattık Zeynep'le... Dört beş çocuklu bir işçi ailesiydi, baba fabrikada çalışıyordu sanırım siyasi olarak bizdendi. Bir de misafir hala gelince tamam olduk. Bir odada soba yanıyor, aile misafirle birlikte orada kalıyordu. Bize arka tarafta bir oda vermişlerdi. Halaya yakalanmamak için tuvalete sessizce gidip geliyorduk."

İşte burada, 12 Eylül'ün hemen ertesinde Eskişehir'den geçtikleri Bozüyük'te kalacak yer bulamadıkları için istasyon parkında polise yakalanan Cemil Karataş ve arkadaşlarını düşünmeden edemiyor insan!

Artık, neredeyse 4 aydır hep aynı evlerde birlikte kalmış olan Nurdan ile Zeynep'in ayrılma vakti gelmişti. Sonraları, "Zeynep'le olmak bana iyi geliyordu, ne büyük destekmiş, yalnız kalınca anladım" diyecekti Nurdan, bir başına Bursa-İzmit-Eskişehir-Bursa-Balıkesir arasında mekik dokuduğu günlerde...

Nurdan, Bozüyük'ten Bursa'ya geldiğinde Devrimci Yol'un çalışma bölgelerinden daha çok Artvinli göçmenlerin yaşadığı Mesken Mahallesi'ne geçti. Farklı adlar kullanıyor, sık sık değiştirdiği birkaç evde kalıyor ama sadece saklanıyordu.

"İçimizde inanç hep vardı. Şimdilik saklanıyorduk ama mücadele mutlaka başlayacaktı. Yoksa odada saklanıp durmakla hapishane arasında ne fark vardı! Merkez Komitenin yakalanması bile inancımızı azaltmamıştı. Devrimci Yol büyük bir hareketti, kendini toparlardı, biz vardık çünkü. Bursa Emniyeti buralardan buldozer gibi geçmişti ama halk bizi hâlâ içinde barındırıyor, bize inanıyordu. Biz de onlara zarar vermemek için çok dikkatli davranıyorduk."

Bir gece Nurdan'ın kaldığı evin çevresinden telsiz sesleri duyuldu, yandaki binayı polis basmıştı, hemen yatağını ve eşyalarını topladı, ev halkını uyandırmadan pencerenin kenarında beklemeye başladı;

"Bir cebimde bazı adlar ve telefon numaraları yazılı, bir dergiden yırtılmış kâğıt parçası, diğer cebimde ise her ihtimale karşı yanımda bulundurduğum zamanın en büyük parası 5.000 TL vardı. Hemen tuvalete gidip, yakalanma ihtimaline karşılık adreslerin yazılı olduğu kâğıdı yırtıp tuvalete attım. Polislerin kapıya yaklaştıklarını anladığım anda camdan atlayacaktım, amacım evde yakalanmamaktı. Ama polis yandaki evi arayıp gitti. Gün ağarınca adres kâğıdının parçalarını toplamak için tuvalete gittiğimde ne göreyim! Meğer kâğıt yerine yanlışlıkla parayı yırtıp yırtıp tuvalete atmışım! Çok üzüldüm, elime poşet geçirip topladım, başka param yoktu çünkü. O arada evdekiler de uyanmış hâlimi görmüşlerdi, kâğıt parçalarını aldılar elimden, merak etme biz bunları yapıştırır bankadan yenisini alırız deyip, bana ceplerinden 'sağlam' bir 5.000 TL verdiler."

Mesken'de operasyonlar başlayınca Nurdan, oradan ayrılıp Yenişehir ilçesinin bir köyüne geçer. Burada Karadenizli bir köy öğretmeninin evinde bir süre kalır. Ancak operasyonlar köylere de yayılmaya başlayınca bu kez de İzmit'in yolunu tutar.

12 Eylül'ün baskılı günlerine karşın yaygın örgütsel ilişkiler ağı üzerinde kaçak günlerini sürdüren Nurdan'a elbette yardımcı olan arkadaşlar da vardır. Bunlardan ikisi; Eskişehir Yıldıztepe'den gelip Bursa bölgesinde çalışmaya devam eden Hasan Tunçer ve yine Artvin'den getirilip Yıldıztepe'de görev verilen ancak sonra Bursa'ya aktarılan bizim Ayhan adıyla tanıdığımız Muammer'dir.

Nurdan, İzmit'te bir öğrenci evine yerleşir, onun gelmesiyle evdeki nüfus beşe çıkmıştır; "Biri hariç durumumu bilen yoktu.

Dışarı birlikte çıkıyor dolaşıyorduk, hadi orduevinde oturalım diyorlardı, oturuyorduk, kızlardan birinin babası subaymış meğer... Devamlı bir kakara kikiri hâli, bendeyse muhabbet edecek hâl mi vardı, sürekli gergindim." Nurdan bu ev hâlinden bir süre sonra kurtulur ama bu defaki de farklı türden bir ev hâlidir;

"Bizim arkadaşlardan biriyle evli gibi görünüp ev tuttuk ama doğru dürüst eşya yoktu. Bayağı evlenme cüzdanı falan çıkarıldı, o gidip inşaatta çalışıyordu ben eve gelip giden komşularla evcilik oynar gibi yapıyordum. Bu arada benim gerginliğim artarak devam ediyordu, hep huzursuzdum. Sürekli evler basılıyor, devrim nikâhlı anarşistler yakalandı falan diye konuşuluyordu konu komşu arasında. Ailem işte... O aile yok mu, bu sadece kadınlara özgü bir bağlılık mı bilemiyorum. Hep onları düşünüyor; ne derler, üzülürler mi, konu komşuya karşı mahçup olurlar mı diye kendimi yiyip bitiriyordum... Gerçi olanlar olmuştu zaten... Ama yine de o duygu işte hep yüreğinin kenarındaydı, yatarken onunla yatıyorsun, kalkarken onunla kalkıyorsun... Sanki hep benimle birliktelerdi."

Baktı ki böyle olmayacak, Nurdan tekrar öğrenci evinde kalmaya başladı. Bayram tatili olduğu için o ara ev ahalisi memleketlerine gitmiş, evde yalnızdı. Bir sabah dışarıdan gelen şiddetli patlama sesleriyle uyandı. Yine bir yerde operasyon başladı diye düşündü, hızla çantasını toplayıp evden çıktı. Otogar'a geldiğinde, orada ayaküstü konuşan birkaç kişiye, hayrola bu sesler de neyin nesi diye sordu. Bilmiyor musun dediler, bugün İzmit'in düşman işgalinden kurtuluş günü, onun için toplar atıldı!

Geçmiş zaman içine dalıp gittiğinde, günlerin ayların nasıl akıp gittiğini anlayamıyor insan, hele Nurdan gibi 12 Eylül'ün sürek avı yıllarında, oradan oraya kendine sığınaklar arayarak ve bu sırada belki küçük belki büyük insan hikâyelerinin arasından kanıksanmış gibi geçip gittiğinin farkına, aradan bir insan ömrü kadar bir zaman geçtikten sonra varabiliyor mu? Ya da çoğu unutuşlar ırmağının sularına usulca birer birer bırakılmış mı oluyorlar?

O yüzden 40 yıl öncesine dair anlatılanlar, belleğin derin kuytuluklarından ve yosun tutmuş labirentlerden dolaşarak gün yüzüne çıkarken, bazen zamanda kaybolmuşluk hissi de

yaratıyor. Bu durumda rotayı tutturabilmek, küçük ayrıntılara tutulacak fenerlerle mümkün olabiliyor ancak.

Nurdan'ı 1981'nin Şubat'ında Akarbaşı'ndaki evden kaçırdığımızda, mart ayında Tepebaşı'ndaki Sultan Ablaların evinden alıp Bozüyük'e getirdiğimizde mevsim kıştı, hava karlı ve soğuktu, o yüzden Nurdan hep üşüyordu. Nurdan, şimdi İzmit Otogarı'nda ve artık onun üşümediğini biliyoruz. Çünkü bugün İzmit'in kurtuluş günü yani Haziran'ın 28'i yani yaza girmişiz ve 3 aylık ilkbaharın nasıl geçtiğinden, hangi kırlarda hangi çiçeklerin açtığından, göçmen kuşların rotalarını değiştirip değiştirmediklerinden haberimiz yok. Görünen o ki yaz aylarının hangi denizleri ısıtıcağından ve hangi dağlara selam yollayacağından da bir süre daha haberimiz olmayacak.

"Çek garnizona!"

Nurdan, İzmit'ten ayrılıp, Bursa'ya döner. Bu arada, evli gibi görünüp aynı evi paylaştıkları arkadaşla İzmit-Bursa Yolu üzerinde bir benzin istasyonunda buluşmak üzere bir tarih belirlemişlerdir. Bursa'ya geldiğinde Nurdan, doğruca Mesken'deki evin yolunu tutar. Hani yandaki eve polisin operasyon yaptığı gece, cebindeki parayı yanlışlıkla yırtıp tuvaletine attığı ev vardı ya, işte onun kapısını çalar. Kapı açılmaz, içerde en küçük bir hayat belirtisi bile yoktur. O sırada üst kattaki komşu, pencereden başını uzatır. Kapı açılacak diye boşuna bekleme der, onları polis aldı, bahçeye bir şeyler falan gömmüşler galiba, kadını Emniyet'te perişan etmişler her tarafı kan içindeydi...

Nurdan hemen oradan ayrılıp, Otogar'a gider. İlk aklına gelen Eskişehir'e gitmektir. Şehir girişinde otobüsten iner, yine Sultan Abla'sının güvenli limanındadır. Bir hafta 10 gün kadar orada kaldıktan sonra Nurdan yeniden yola çıkar. Yine Bursa'ya ama bu kez babasıyla buluşmaya gitmektedir. Bir ara telefonla görüşmüşler ve filanca tarihte Bursa'daki İskender Kebapçısı'nda buluşmak üzere sözleşmişlerdir.

"Otobüse bindim ama içimde tuhaf bir huzursuzluk vardı, babamla buluşmaya gitmekten vazgeçtim. Bursa Otogarı'nda hiç oyalanmadan başka bir otobüse binip Bandırma'ya devam ettim. Orada bir akrabamız vardı, onu buldum ama beni görünce yüzü bembeyaz oldu, kusura bakma çocuklarım var benim de-

yip evine kabul etmedi. Sonra Susurluk'taki teyzemin kızı geldi aklıma, Bandırma'dan oraya geçtim. Onlar da korktu ama o gece orada kalabildim en azından. Yıllar sonra bir araya geldiğimize o geceyi konuşacak ve onların ya beni polis takip ettiyse diye, benim de ya beni bunlar ihbar ederlerse diye o gece gözlerimize uykunun girmediğini anlatacaktık birbirimize..."

Nurdan, ertesi gün Susurluk'tan ayrılıp tekrar Eskişehir'e, Sultan Abla'nın evine döner. Burada birkaç gün kaldıktan sonra, İzmit'teki arkadaşıyla kararlaştırdıkları buluşma yerine gitmek üzere Eskişehir'den ayrılır. Arkadaşı, artık buradan ayrılıp güneye, başka bir bölgeye gideceğiz der. Nurdan, peki der, ama önce ailesini görmek istediğini söyler. Yeni bir buluşma tarihi, yer ve saati belirlenir.

Nurdan, daha 3-5 gün önce Bursa'da babasıyla buluşacakken, içinde hissettiği huzursuzluk nedeniyle vazgeçmiş, yolunu değiştirmişti. Ancak artık bu bölgeden ayrılacaklarını öğrenince ani bir kararla ailesiyle son bir kez görüşmek, onlarla vedalaşmak istedi, hem babası da cebine birkaç kuruş koyarsa hiç de fena olmazdı. O anda artık hissetmediği "huzursuzluk" ise pusuya yatmış onu beklemekteydi.

Balıkesir'de henüz akşam olmamıştı, Nurdan bir telefon kulübesinden –daha önce anlaştıkları gibi– farklı bir ad vererek komşularını aradı, Balıkesir'de olduğunu haber verdi. Yine daha önce aralarında konuşulduğu gibi, onlar hava kardıktan sonra gelip Nurdan'ı alacaklardı.

Balıkesir Otogarı civarında yoğun bir polis denetimi vardı. Hava daha aydınlıktı, anlaşılan 2 saat kadar beklemesi gerekecekti, çevrede dolaşmaya başladı. Nurdan, o sırada peşine takılan birini fark etti, genç adam yanına yaklaşıp, şurada bir yerde oturup bir şeyle içsek ha? dedi. Nurdan önce irkildi ama yanında birinin olması dikkat çekmemek için iyi olur diye düşündü, olur dedi. Akasya Çay Bahçesi'nde konuştuklarının hiçbiri Nurdan'ın aklında yok ama şimdi polis beni yakalasa bu çocuk amma da dayak yer diye hınzırca düşündüğünü hatırlıyor. Vakit geçer, hava kararır, bir süre sonra Nurdan'ın bekledikleri görünür, hemen masadan kalkar onların yanına gider. Gelenler; babası, ablası, enişteşi ve otomobilin sahibi komşularıdır. Otomobile binerler, enişte ön tarafa oturur, Nurdan arka koltuğa geçer, bir yanında ablası, diğerinde babası vardır. Otomobil çalışır,

babası, direksiyonundaki arkadaşına, İbrahim garnizona çek! der. 1981'in Temmuz'unda akşam olmuş ama hava hâlâ sıcaktır.

"O anda sanki deliriyorum ben, teslim olmak gururumu nasıl da rencide ediyor! Oysa ben mücadelenin içindeyim. Mücadele kaldı mı? Otomobilin arka koltuğunda çırpınıyorum, babam belinden çıkardığı beylik silahıyla bayıltmak için bana vuruyor, sersemliyorum. Ama söylediklerini anlayabiliyorum; sen sahte kimlik taşıyorsun, öldürseler sen sen misin değil misin nasıl bileceğiz? Ben bunu kaldıramayacağım artık kızım, hiç olmazsa hapishanede sağ olduğunu bilir ziyaretine gelirim! Ona hak verir gibi oluyorum... Garnizonun önünde duruyoruz, ben otomobilden inmemek için direniyorum, babam sırtına alıp taşıyor beni. İçerde, teslim oldu diye zabıtlara geçirmeye çalışıyor, ben yırtınıyorum, ben teslim olmadım! Bu herif beni teslim ediyor! diye bağırıyorum. Ama artık yapabileceğim bir şeyin kalmadığını da biliyorum."

Nurdan, Balıkesir'de 2 gün gözaltında kaldıktan sonra Eskişehir'den gelen polisler onu alıp götürdüler. Eskişehir Emniyeti'nde Kenan Baskın, kaçak olduğu sürede nerelerde kaldığını sordu ilk önce, Nurdan inşaatlarda kaldığını söyledi. Bunun üzerine Kenan Baskın, kimlerle ne bok yedin bunların hesabını verirsin, seni muayeneye göndereceğiz diye bağırdı. "Şok olmuştum, işkenceye, elektriğe kendimi hazırlamıştım ama bu aklıma hiç gelmemişti. Direnmeme karşın beni kargatulumba kollarımdan bacaklarımdan tutup doğumevine götürdüler, doğum masasına yatırdılar, doktor gelinceye dek orada yarım saat bekledim."

Nurdan çok sonraları kızı Elif'e hamile kaldığında, ne zaman kontrol için kadın doğum doktoruna gitse aklına hep o gün geldi ve kendisini hep kötü hissetti.

"Doktor geldi muayene etti, oradan çıktık, beni bir karakola götürdüler koluma bir damga vurdular. Sonra devlet hastanesine, zührevi hastalıklar servisine muayaneye götürdüler. Niye buraya getirdiniz beni, öğreneceğinizi öğrenmediniz mi diye itiraz ettim. Şimdi sen işkence gördüm dersin, vücudunda darp izi var mı diye onu kontrol ettireceğiz dediler. Bir süre sonra doktor geldi, adam bana aşağılayıcı bir gözle bakıyordu, soyun

dedi. Tişörtümü çıkardım, ne biçim soyunuyorsun diye bağırdı, doğru düzgün soyunsana! Siz darp izine bakmayacak mısınız dedim saf saf... Ne darp izi kızım sen neden geldin dedi, siyasi dedim. Allah belalarını versin bunların, senin ne işin var kızım burada diye söylendi. Ne bileyim ben dedim...

Emniyet'te, aşağılamak için ellerinden ne geliyorlarsa yapıyorlardı... Kaba dayak, saç baş yolma vb... O tarihte gözaltı süresi 3 aydan 1 aya inmişti, örgütsel anlamda çözülecek pek bir şey de kalmamıştı. Uyumuyor, yemek de yemiyordum ki ellerinde bayılıp kalayım... Tabureye oturtup saçlarımdan tutup savuruyorlardı, bel fıtığım o günlerden kalmadır.

Emniyet'te işim bitince sıkıyönetim gözetimevine götürüldüm, subay akrabalarımız vardı, babam görüşme ayarlamıştı ama ben ona hâlâ çok öfkeliydim, görüşmeyi kabul etmedim. 10-15 gün sonra mahkemeye çıktım, hakkımdaki gıyabi tutuklama kararı vicahiye çevrildi, tutuklanıp, Eskişehir Kapalı Cezaevi kadınlar koğuşuna gönderildim."

Nurdan'ı cezaevinde Nilgün ve Ayşegül bekliyordu, Zeynep ise uzunca bir zamana yayabildiği kaçak günlerini dışarıda sürdürmeye devam edecek ve onlar yıllar sonra cezaevinden çıktıklarında bir araya gelebileceklerdi. "Bu arkadaşların hepsi inançlıydı" diyor Nurdan, "çıktıkları yolda sonuna kadar vardılar, onlara hep güvendim, devrimci olma süreçlerinde çok mücadele verdiler, bunu ben biliyorum."

Eskişehir, Kütahya, Afyon ileri Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığınca 30 Temmuz 1981 tarihli iddianame ile 104 kişi hakkında "Anayasal düzeni silah zoruyla değiştirerek yerine proleterya diktatörlüğüne dayalı Marksist-Leninst bir düzen kurmak amacıyla faaliyette bulunmaya yönelik gizli örgüt ve silahlı çete kurmak" suçlamasıyla TCK'nın 146, 168, 169. maddeleri uyarınca Eskişehir Devrimci Yol Davası açıldı.

24
12 Eylül Sonrası

kanatır akışını akarsuların çıplak şimdiki
başarılmamış bir geçmişten arta kalan şaşkınlık
şimdiki çıplak. yarı aydınlanmış bir duvardaki.
bir yenilgiden çıkarılmış bir deney. bir yaşlılık
soluğunu ağartırdı bir altın damlanın

Turgut Uyar

Devrimci Yol, Merkez Komitesi dahil pek çok önder kadrosunu oligarşiye kaptırdıktan sonra bir süre daha dışarıda kalmayı başarabilmiş kadroları üzerinden, özellikle Karadeniz, Ege ve Orta-Güney Anadolu kırsalında direnişi örgütlemeye çalıştı. 1982 yılında yurtdışında kurulan Faşizme Karşı Birleşik Direniş Cephesi'nin yarattığı heyecanla, kırsal bölgelerde gerilla faaliyetleri yeni bir atılımla hayata geçirilmeye başlamıştı ki hareket içinde uç veren tartışmalar ve bunun sonucunda gerillanın başarısız kalması, Devrimci Yol'un artık bir örgüt olarak varlığını sürdürmesi koşullarını ortadan kaldırmış oldu.

Şimdi sahnede Devrimci Yol geleneğinden geldiğini söyleyen insanlar vardı. 1980'lerin ikinci yarısından sonra başlayan öğrenci hareketliliğinin, 1990'ların başıyla birlikte yükselen kamu çalışanları örgütlülüğünün ve insan hakları mücadelesinin içinde yer alan ve inisiyatif koymaya çalışan Devrimci Yolcular...

"Alo Anayasa"

"Merkezdeki arkadaşlarla ilişkimiz kopmuştu" diyor Naci Alpkan, "birçok insan yakalanmış, kimi kaçak duruma düş-

müştü, açıkçası o dönem boşlukta kaldık, yine mahallemiz Osmangazi'deydik, oradan ayrılmadık."

Hatırlarsanız, 12 Eylül'ün ilk günlerinde kısa süreli bir gözaltından sonra serbest bırakılan ve hakkında herhangi bir dava da açılmayan Naci'nin asıl hikâyesinin bizi 12 Eylül sonrasında beklediğinden söz etmiştik.

Naci, öğrenciliğine dönüp, Kanatlı Lisesi'ni bitirir, üniversite sınavlarına girer. O yıl yani 1982'de Eskişehir İTİA artık Anadolu Üniversitesi'ne dönüşmüştür, onun İktisat Fakültesi'ni kazanıp kaydını yaptırır. O durağan, sessiz ve sakin günlerin gündemine giriveren ve tarihi 7 Kasım 1982 olarak ilan edilen 12 Eylül Anayasası Referandumu, az da olsa ortalığa bir hareket getirecek gibi görünmektedir.

O tarihlerde yurtdışında Faşizme Karşı Birleşik Direniş Cephesi oluşturulduğundan daha önce söz etmiştik. 12 Eylül Anayasası'nın oylanacağı tarih yaklaşırken Devrimci Yol'un Avrupa örgütlülüğü içinde yer alan devrimci balet Aydın Erol'un örgütlediği bir eylem İstanbul'un bazı semtlerinde sesini duyurmuş; 5 ve 6 Kasım akşamları TRT Televizyonun ana haber bülteni korsan yayınla kesilerek 12 Eylül Anayasası'na karşı bir bildiri okunmuş ve sloganlar atılmıştı.

Eskişehir Askeri Cezaevi'ndeki devrimciler, ailelerine haber göndererek referandumda "hayır" oyu kullanmalarını sağlamaya çalışırlarken, Osmangazi Mahallesi'ndeki bir avuç devrimci de neler yapabileceklerini düşünüp tartışıyorlardı. "Aramızda farklı siyasetlerden arkadaşlar da vardı, örgütlü olmasak da o günün koşullarında bir refleks olarak Anayasaya Hayır Kampanyası yürütmeye karar verdik" diyor Naci; "eylemlerimiz çok basit düzeydeydi aslında... bunun için üzerlerinde '12 Eylül Anayasasına Hayır' yazılı kuşlamalar ve pullamalar yaptık."

Ne kadar etkili olacakları konusunda pek bir iddia taşımasalar da bu arkadaşların kafası bir tek konuda netti. O da devrimcilerin hâlâ var olduğunu göstermekti! Bu arada klasik "hayır" kampanyası araçları dışında akıllarına ilginç bir fikir daha geldi; rastgele telefonları arayarak propaganda yapmak! O yıllarda haylaz çocukların ellerinin altında bir telefon bulduklarında herhangi bir numarayı çevirerek karşılarına çıkanı "işletme" oyunundan esinlenilmiş bir yöntem gibi görünse de etki alanı oldukça açık, canlı ve dinamik bir iletişim olduğu tartışılmazdı.

"7 Kasım'dan yaklaşık bir ay önce başlamıştık. Biriktirdiğimiz harçlıklarımızla 10-15 telefon jetonu alıyor, akşam hava kararıp da ortalık sakinleşince telefon kulübelerine gidiyor, rastgele numaraları çevirip, karşımıza çıkanlara '12 Eylül faşist askerî darbesinin anayasasına hayır deyin. Bu halkımıza karşı yapılmış bir anayasadır' diyerek propaganda yapıyorduk. Bazıları hemen telefonu kapatıyordu, siz kimsiniz nerden arıyorsunuz diye soranlar da oluyordu ki onlara kendimizi 'devrimciler' olarak tanıtıyorduk. Çok uzun sohbetlere girmiyor, kısa bir ajitasyonla bitiriyorduk konuşmalarımızı. Arada bir karşı taraftan konuşmayı uzatan da çıkıyordu, olumlu bir izlenim alırsak, biz de konuşmaya devam ediyorduk o zaman."

Naci ve arkadaşları bu çalışmayı genellikle kendi mahallelerinde ve civardaki semtlerde yürüttüler, bazen şehir merkezine, Atatürk Caddesi'ne, Adalara falan da indikleri oldu. Bunlar tek kişilik eylemlerdi, gözcü falan gerektirmiyordu.

On binlerce insanın cezaevlerine tıkıldığı, baskı ve işkencenin, yargısız infazların diz boyu olduğu, her türlü demokratik hak kullanımının ortadan kaldırıldığı, partilerin, sendikaların, demokratik kitle örgütlerinin kapatılıp yöneticilerinin hapse atıldığı üstelik sıkıyönetim koşulları altında ve şeffaf zarfların kullanıldığı anayasa referandumunda 12 Eylül'ün sandığından ülke genelinde yüzde 91,4 evet, yüzde 8,6 hayır oyu çıktı. Hayır oyları şehir ve ilçe merkezleri toplamında yüzde 10,7'yi bulurken, köy ve bucaklar toplamı yüzde 6,3'te kaldı. Eskişehir'de şehir ve ilçeler toplamında yüzde 8,5 çıkan hayır diyenlerin oranı bucak ve köylerde yüzde 4,5'a kadar düştü.[15]

Anayasa Referandumu sonuçlarının açıklanmasından sonra şehrin kendini toparlaması için biraz zamana ihtiyaç vardı. Üniversite gençliği arasında şehir dışından gelenlerin birbirini tanıması ve anlamaları bu bir çeşit terapi döneminin üzerine oturacaktı. Ancak 1986 yılında şehrin sınıfsal yapısındaki ana damarın yani işçi sınıfının harekete geçmesiyle şehir yeniden canlanacaktı. İşçi hareketlerine, bizzat onun içinde yer alan arkadaşımız Muammer Civelek'in tanıklığında bakacak, daha sonra da onu Naci Alpkan'la buluşturup Eskişehir Halkevi ve *İşçilerin Sesi* dergisi Eskişehir Temsilciliği sürecini anlamaya çalışacağız.

15. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) yıllığı.

1989 Bahar eylemleri Eskişehir'de filizleniyor

Muammer Civelek'in Endüstri Meslek Lisesi'ni bitirdikten sonra ailesinin karşı çıkması üzerine üniversiteye gidemediğini, öğrencilik yıllarında daha çok devrimci hareketin lise ve Vişnelik mahalle biriminde çalıştığını, öğrencilik yaşamı sona erdiğinde ise Gökmeydan'daki çalışmalara kısıtlı olarak katıldığını ve nihayet Şeker Fabrikası'na geçici kampanya işçisi olarak işe başladığını ve daha ikinci gün fabrikanın kapısında onu, 12 Eylül'ün karşıladığını biliyoruz.

Eskişehir Şeker Fabrikası'nda Türk-İş'e bağlı Şeker-İş Sendikası yetkiliydi, Muammer, sendikanın Eskişehir Şubesi başkanı ve baştemsilcisi ile aynı kısımda çalışıyordu.

"Baştemsilci Atila Onursoy'un benim işçilik hayatımda çok önemli rolü oldu, çok dürüst bir insandı ve öğrencilikten işçiliğe geçiş sürecinde yaşadığım zafiyeti onun katkılarıyla aşabildim. Sanırım TİP ya da TSİP'liydi, bana eğer muhalif biriysen, sen herkesten iyi olmak zorundasın demişti. Vardiya usulü çalışıyorduk, ben sabahları saat tam 7'de işbaşı yapıyor, 12 saat çalışıp akşam 7'de işi bırakıyordum. Atilla Onursoy ise benden sonraki vardiyada idi. İşe başladığım bir ay kadar olmuştu, bir gün Atila Abi beni çağırdı, beş dakika konuşalım dedi. O, beş dakikalık konuşma benim için bir dönüm noktası oldu diyebilirim. Bana dedikleri özetle şunlardı: 'Bizim çalışma süremiz saat 7'de başlıyor ama vardiyalı işlerde böyle olmaz, işe ne kadar erken gelirsen vardiyayı teslim eden arkadaşın o kadar erken evine gider, dolayısıyla erken gelmeye çalış. Bir de şu var ki bunları sana Gökmeydanlı olduğun için söylüyorum; eğer devrimciysen, muhalifsen her hareketinle örnek olmalısın, o işi senden iyi kimse bilmemeli, o işi senden daha çabuk kimse yapmamalı. Böyle olursan yeri gelip de politik bir tavır aldığında inandığın için böyle yaptığını herkes bilir, diğer davranışlarında örnek olduğun için kimse sana bir şey söyleyemez, sorgulayamaz..."

Muammer, sendika baştemsilcisinin bu dediklerini tüm çalışma yaşamı boyunca hep hatırladı ve hep öyle davrandı. İşçi arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde, sendikal harekette ve hatta emekli olup çalışmaya devam ettiğinde bunun yararını gördü.

"Çünkü işinizi iyi yaptığınızda sizin diğer söylediklerinize daha dikkatle dinleniyor... Tabii Şeker Fabrikası'nda işe başladığımda daha çocuk sayılırdım. Orada yaklaşık 4-5 yıl kampanya

dönemleri olan ağustos-şubat ayları arasında çalıştım. İşim yeni kazan dairesindeydi, buhar üretimi yapıyorduk. Ben Meslek Lisesi elektronik bölümü mezunuydum, bu çalıştığım kısım da pnömatik elektronik bir kısımdı. Uzunca bir süre benim, bu pnömatik elektronik kısımda bir personel olarak mı çalışacağım yoksa yeni kazan dairesinin personeli olarak mı çalışacağıma karar verilemedi. Sonunda, yeni kazan personeli ol burada çalış dendi ama yaptığım iş, sadece elektronik kumanda tablolarında arıza çıkarsa onları gidermekti yani daha çok operatör gibi çalışıyordum."

Muammer, askerliğini yapıp döndükten sonra 1985 yılında, Hava Kuvvetlerine bağlı Uçak Bakım Fabrikası'nda işe girdi. Buradaki iş hem kadroluydu hem ekonomik koşulları daha iyiydi, üstelik çalışma düzeninde vardiya yoktu. Ama bütün bunlar onun için yeterli sayılmaz, 1986 yılında işyerinde örgütlü olan Türk-İş'e bağlı Harb-İş içinde sendikal faaliyetlere başlar. Sendikanın genel başkanı daha önce 5 yıl CHP milletvekilliği yapmış Kenan Durukan, genel merkez yönetimi ise neredeyse 25 yıllık sendikacılardır.

"Biz gençler, 12 Eylül öncesinden gelen farklı siyasi argümanlara sahip olsak da birlikte çalışarak birtakım hareketler başlattık ve 1986 yılında Eskişehir'de yıllardır sendika başkanlığı yapmış birini devirerek, demokratların solcuların emekçinin söz sahibi olduğu bir şube yönetimi yarattık."

Harb-İş Sendikası'nda tabandan başlayan ve gençlerin sürüklediği muhalefet hareketi, sendikanın Eskişehir şubesi yönetimini değiştirerek başkanlığına İsmail Çelik'i getirdi.

O tarihte savunma sanayi işkolunda 32 bin üyeli Harb-İş tek sendikaydı. 1975 yılında kurulan aynı işkolundaki DİSK'e bağlı Aster-İş Sendikası 12 Eylül'de kapatılınca aralarında önder işçi kadroları bulunan üyeleri Harb-İş'e geçmişti. İşte Harb-İş tabanındaki genç işçilerin hareketlenmelerinde bunların da etkisi vardı. Eskişehir şubesinde oluşturulan yeni yönetim bunun bir yansımasıydı ve ağırlığını TKP'liler oluşturmakla beraber içinde farklı siyasetten insanlar da yer alıyordu. Muammer henüz bir yıllık işçi olduğu için bu gelişmeleri biraz uzaktan izlemiş, delege falan olmak için de herhangi bir girişimde bulunmamıştı.

Harb-İş Sendikası Eskişehir şubesinde muhalif genç işçilerin yönetimde etkin hâle gelmesi ilk ışığı yakmıştı.

"1987'de servis istiyoruz talebiyle yürüyüşler başlattık" diyor Muammer; "Hava İkmal işçilerini şehre taşıyan küçük tren sayılabilecek dekovil vardı ki ilk kalkış noktasındaki semte adını vermiştir; bu dekovil yaklaşık 200 kişi alırdı, işçi sayısı ise 2.400'dü. Dekovilin almadığı işçiler kendi paralarıyla servis araçları tutup fabrikaya öyle gidip geliyorlardı. İşte bunun için sendika yönetimi, işverenden servis isteğinde bulundu. İşveren, dekovil var onu kullanın, ayrıca servis veremeyiz diye karşılık verdi. Tam da 2 yılda bir mart aylarında masaya oturulan toplu iş sözleşmesi görüşmeleri dönemiydi. İşverenin bu yanıtı üzerine işçiler 12 Mart günü, kendi tuttukları servis otobüslerinden dekovil durağında inip, dekovile binmek istediler. Tabii dekovil hepsini alamadı, bu kez sayıları 2.000'i bulan işçiler fabrikaya yürüyerek gittiler. Böylece o gün gecikmeli olarak işbaşı yapıldı. Bütün Eskişehir ayağa kalkmış gibiydi. Biz bu eylemi her gün sabah akşam bir ay boyunca sürdürdük. Sonra yavaş yavaş katılım azalmaya başlayınca, sendika eylemi sona erdirdi. Bu kez servis talebi zorlamayla da olsa genel merkez üzerinden toplu iş sözleşmeleri görüşme masasına gönderildiyse de bizim bu talebimiz kabul edilmedi, uyuşmazlık tutanağıyla mahkeme süreçleri başlamış oldu. 1 yıl sonra 1988 Mart'ında biz bu talebimizi yeniden alevlendirdik, yürüyüşler tekrar başladı, bu defa halkın desteği de yanımızdaydı, bu talepleri sözleşme dönemlerinde gündeme getiriyorduk, çünkü sözleşmelerimiz çok kötüydü, sokakta simit satmakla fabrikada çalışmak arasında ücret bakımından hiç fark yoktu. Aldığımız maaşlar, asgari ücretten sadece 5-10 lira fazlaydı."

Bu ısrarlı mücadelenin sonunda 1988'in Kasım ayında sözleşme dönemi olmamasına karşın, Eskişehir Harb-İş üyelerinin servis talebine diğer şubeler de katılınca, işveren yani Milli Savunma Bakanlığı bir protokolle ülke genelinde Harb-İş üyelerine servis vermeyi kabul etti. Bu sonuç, diğer işkollarındaki sendikalara da yansıdı ve Demiryol-İş ve Şeker-İş gibi sendikalar da servis talebinde bulunup, işverenlere kabul ettirdiler.

12 Eylül darbesinin en çok hissedildiği, işverenin "Ben ne dersem o olur" diye asker mantığıyla hareket ettiği işkolunda o yıllarda yaşanan bu eylemliliklerin önemi bir kat daha fazlaydı.

"1989 Bahar eylemleri, Eskişehir'de 2 yıl öncesinde uç vermişti, bu biraz narsistlik olabilir belki ama biz hep şunu deriz 1989

Bahar eylemlerini Eskişehir Harb-İş başlattı! Oldukça iddialı bir söz olduğunu kabul ediyorum ama biz, servis talebiyle, 12 Eylül'ün hâlâ bütün varlığıyla sürdüğü 1986 yılında askerî bir işkolunda taleplerin sokakta dile getirilmiş olmasını, Türkiye'de yakılan ateşin kıvılcımlarından biri diye düşünüyoruz. Belki kendimize biraz fazla değer verdiğimizdendir ama hakikaten böyleydi; Harb-İş Sendikası'nın içinde bile Eskişehir'in varlığı bir başkaydı..."

Tabii Harb-İş Sendikası Eskişehir şubesinde ortaya çıkan dinamik; bir süre sonra genel merkezi de sarsacak ve 1992 yılındaki genel kurulda, Ankara, İstanbul, Gölcük ve Eskişehir delegelerinin iradeleri, 25 yıllık sendika ağalarının yönetimine son vererek İzzet Çetin başkanlığında yeni bir ekibi işbaşına getirecekti.

Muammer, 1987-89 sürecinde sendikal kadrolar arasında yer almadıysa da "temsilci yardımcısı" gibi resmî olmayan bir sıfatla etkin görevler aldı. Onun sendikal mücadele içerisinde bundan sonra yaşadıklarını kendi zaman aralığına bırakıp, biz Eskişehir'de başka neler olup bitiyor şimdi ona bakalım.

Yaprak Sokak'ta buluşalım

1982 yılında cezaevinden çıkan Nurettin Şekerler, yarıda kalan askerliğini tamamladıktan sonra Eskişehir'e döner. "Yaşar, Veysel, İmam, Halis ve birkaç arkadaş, bir araya gelip orduevinin arkasındaki Yaprak Sokak'ta bir reklam şirketi kurduk. Bu arada cezaevinden çıkanlar için gözetim altında tutulma uygulaması vardı ve Eskişehir de bu yerlerden biriydi. Bir gün Çalıkuşu, Gazi-Der yönetiminde yer almış Tuncer Küçük adlı bir arkadaşı getirdi. Eskişehir'e gözetim için gelirken Tuncer'e, arkadaşlar 3 kişinin adlarını verip, onları bul demişler; Ata, Veyis, Ali İhsan Ahıskalıoğlu... Tuncer, bu arkadaşlara ya ulaşamamış ya da onlardan ilgi görmemiş olmalıydı..."

Nurettin'in anlattıklarına biraz ara verip, adları geçmişken Ata ve Ali İhsan Ahıskalıoğlu'nun ne durumda olduklarına bir göz atalım, hem Ata'nın o süreçte "dışarıdan gelip gidenlere" dair ne düşündüğünü de öğrenmiş oluruz.

Ata, 12 Eylül sonrası Afyon Şuhut'a sürgün olarak gönderilmiş, orada öğretmenlik yapıyor ama arada bir gelip giderek

Eskişehir'le de bağını sürdürüyordu. İlk başlarda adı aranan-lar listesinde yoktu ancak daha sonra Eskişehir Devrimci Yol İddianamesi'nde adının geçtiğini öğrendi. Ve bu arada askere gitti. "Dört aylık askerlik sürem boyunca, işin ucu bana da uzanır ve ha bugün ha yarın gelirler diye bekledim... Sonunda kazasız belasız askerlik bitti, Eskişehir'e döndüm ve öğretmenlikten kendi isteğimle ayrıldım. Ali İhsan'la beraber fotoğraf stüdyo-sunda çalışmaya başladım. Zaten o dönemdeki siyasi ilişkiler neredeyse yok denecek düzeye inmiş, daha çok ne oldu ne bitti gibisinden izleme ve kendimizi koruma şekline bürünmüştü. Cezaevindeki arkadaşlara ve ailelere, onların avukat masraflarına destek oluyor, duruşmaları izliyorduk."

Ata, o günlerde bir değerlendirme yaparak kendi durumunu gözden geçirir; "Yaşanılan devrimci süreç hepimizi etkiledi tabii, siyasi çalışmalardan kendi yaşamımıza zaman ayıracak hâlimiz yoktu. 12 Eylül'den sonra eşimden ayrıldım. Artık burada bir gelişme olacağına dair bir işaret de yoktu, üstelik her an içeri alınabilirdim, çünkü dışarıdan yeni arkadaşlar sürekli gelip gidi-yorlardı ve bu biraz karışık bir durum yaratıyordu. Ama hareket içinde olduğun sürece bazı şeyleri soruşturmadan kabullenmek zorunda kalıyordun, bu gelip giden arkadaşlar da yakalansalar başka şeyler çıkabilirdi ortaya... açıkçası genel gidişat bana çok da güven vermiyordu. Bu riski göze almadım ve 1985 yılından sonra Eskişehir'den ayrıldım, siyasi mülteci olarak İsveç'e gittim. Siyasi bakışın değişmediği için onu da oraya götürmüş oluyor-sun. Orada Sol Parti (eski Komünist Parti) içinde çalıştım, kısa bir süre sonra oturma ve çalışma izni aldım ve öğretmenlik yapmaya başladım."

Bu "gitmeler" konusunda Ali İhsan'ın söyleyecekleri var. "O sıralar, millete evrak hazırlıyordum ben... İlk denemeyi Ömer Duru'nun oğlu için yaptık, aslında çok önemli değildi ama tutmuştu."

Ömer Duru adı bize pek yabancı değil... Kendisi Maraş Olayları Direnişi nedeniyle Ata'yı görevden alan Milli Eğitim Müfettişiydi, sonra ayrılıp gazetecilik yapmaya başlamış... o da bizim arkadaşlardan!

"Önce Fotoğrafçılar Derneğine kaydediyor, üyemizdir diye yazı hazırlıyordum" diye devam ediyor Ali İhsan Ahıskalıoğlu; "Ama 'şu tarihten itibaren' şeklinde not düşmüyordum. Esnaf

Kefalet Kooperatifi'nden bir yazı alıyorduk, 'Kooperatifin şu numaralı üyesidir' diye... Sonra vergi dairesine kayıt olunup, oradan da 'şu numaralı vergi mükellefidir' diye yazı alınıyordu. Bu arada bir de bankacı bulmuştuk; 'filancanın yatırımları bankamız tarafından izlenmektedir' yazısını da o hazırlıyor ama küçük bir not da ekliyordu; 'bu yazı herhangi bir garanti içermemektedir..'. İşte bu evrağı dosyaya koyup Alman Konsolosluğuna bile götürüp versen, hemen vizeyi alıyordun! Ata için de evrak hazırladık ama o sonra başka bir yoldan gitti."

Artık kaldığımız yerden Nurettin'in anlattıklarıyla devam edebiliriz.

"Biz Tuncer'e Yıldıztepe'den bir ev tuttuk, ikametini götürüp Yıldıztepe Karakolu'na verdik, işini hallettik. Bu arada reklam ajansını şirkete dönüştürmüş, onu da ortak yapmıştık. Şehirde, demokrat insanların toplanabileceği bir yer yoktu, ne bir dernek ne bir STK, ne de insanlara kucağını açan bir yapı vardı, kısa sürede bizim işyeri Halkevi gibi bir yer oluverdi! Eskişehir'de ne kadar gözetimde olanlar varsa gelip burada birbirini buldular.

Bu arada Eskişehir'e öğrenciler gelmeye başladı, bunların hem barınma sorunları, hem de okuldan sonra gidip oturabilecekleri bir yere ihtiyaçları vardı. Gelen giden arasında her sol siyasetten insan vardı. Bizim orası artık bir danışma merkezi ya da insan hakları derneği gibi olmuştu."

Tabii bu durum polisin hemen dikkatini çekti, bir akşam Nurettin'i evine giderken yolda polis otosuna alıp, sorguladılar; "Sen Devrimci Yol Davası'ndan yargılanmadın mı? Cezaevinden çıkan Kurtuluşçusu, HK'lısı seni buluyor, TİKKO'cular buraya geliyor, Devrimci Yolcular zaten senin oradan çıkmıyor. Burası işyeri mi, insan hakları derneği mi? Bak maliyeye şikâyet edip kapattırırız burayı!" deyip, Nurettin'i otomobilden indirirken üstü kapalı tehdit de ettiler.

Bir başka gün polis Kenan Baskın da Nurettin'i ziyarete geldi; "Çayın kahven var mı diye sordu, bir arkadaş daha vardı yanımda... Bu işin hikmeti ne dedi, her çıkan buraya geliyor? İnsanların kazancı yok dedim, çayımız kaynıyor çay içiyorlar, tenceremiz kaynıyor yemek yiyorlar... Biz bu insanlarla uykularımızı paylaştık dedim, aylarca aynı koğuşun içinde birlikte kaldık, tabii ki insanlar çıkınca gelip bizi bulacak! Evet dedi insani bir nedenden bahsediyorsun ama Nurettin bak bir şey

söyleyim dedi. Bunlar çok hedef yaratan göze batan şeyler... Sıkıntı yaşarsın... Evine gidemeyebilirsin, sana gelenlerden biri üzerinde bir şey yakalatır, olay sana malolur!"

Üniversite gençliği kendine geliyor

12 Eylül darbesini cezaevinde karşılayan ama hakkında Devrimci Yol ile ilgili herhangi bir dava açılmayan Ferruh Yılmaz, bir süre sora cezaevinden çıkar, liseyi bitirir ve Ankara'ya geçerek orada üniversite hayatına başlar, orada İbrahim Çeşmecioğlu ve eşi Kader ile buluşur. Ama onlar bir süre sonra *Demokrat* gazetesinin yeniden yayına başlaması ihtimaliyle İstanbul'a geçerler. Ferruh, o zamanların 1985-86 yılları olabileceğini hatırlıyor; "Aradan kısa bir süre geçtikten sonra ben de *Devrimci Gençlik* dergisinin yeniden çıkış sürecine katılmak için İstanbul'a gittim, orada İbrahimlerin 2-3 hafta misafirleri oldum. Sonra bizim bu öğrenci dernekleri gençlik çalışması gündeme gelince, kimler var kimler yok diye görmek için Eskişehir'e gittim. Orada, daha önce Bursa'dan tanıdığım Bülent Aslanhan'a rasladım, Eskişehir'e öğrenci olarak gelmişti, onu Eskişehir'deki arkadaşlarla tanıştırdım."

Ferruh'un Eskişehir'deki arkadaşlar dedikleri; Yavuz Erbaş, Nurettin Şekerler, Naci Alpkan ve diğerleriydi.

"Ferruh tahliye olup geldikten sonra mahallede yine birlikteydik" diye devam ediyor Naci Alpkan; "Bir taraftan liseyi bitirmeye çalışıyordu... işte o dönemde Ferruh, sana birilerini tanıştıracağım dedi, birlikte Nurettinlerin reklam atölyesine gittik. Orada Nurettin, Yavuz, Tatar Ercan, gibi arkadaşlarla tanıştım, hiçbirini 12 Eylül öncesinden tanımıyordum, sonra onlarla ilişkilerimiz gelişmeye başladı."

Naci, İktisat Fakültesi'nde öğrenci olmasına karşın, okulda herhangi bir faaliyet içinde bulunmadı hatta dışarıdan gelen yeni devrimci ya da devrimci sempatizanı öğrencilerden bazılarıyla reklam atölyesinde tanıştı.

Yılbaşı gecesinde Çalıkuşu, üniversiteli gençlerle birlikte "Drama Köprüsü" türküsünü söylerken (1 Ocak 1987).

Bülent Aslanhan, Miço, gibi birçok arkadaş vardı, bunlarla okulda değil daha çok Nurettinlerin reklam atölyesinde görüşüyorduk, orası pek çok insan için bir buluşma noktasıydı. Eskişehir dışından gelen bazı öğrenciler de irtibat için burayı tecih ediyorlardı. Yani buraya çoğunlukla referansla geliniyordu. "Örneğin Miço, yani Talat Tamyürek'in kardeşi Mustafa... Bülent, onun okuldan arkadaşı... Bülent bir başkasını getiriyor, böylece ilişki ağı orada kendiliğinden gelişiyor; söyleşiler, konuşmalar falan yapılıyordu" diyor Naci; "Tabii bu bir araya gelip toparlanmalar, özellikle üniversite gençliği arasında yaygınlaşıyordu. Üniversitelerde öğrenci hareketleri artık 1987-88'lerde durgunluğunu atlatıp biraz daha gelişmeye başlamış, özellikle 6 Kasım tarihlerinde YÖK'ü protesto gösterileri daha kitlesel bir hal almıştı. Bir süre sonra bunlara cezaevlerindeki baskılara karşı gündeme gelen açlık grevleri ve ölüm oruçlarına karşı hayata geçirilen protestolar da eklenecekti."

Üniversite gençliğindeki bu hareketlenme 1985 yılından itibaren, özellikle Ankara, İzmir ve İstanbul gibi üniversitelerin yoğun olarak bulunduğu büyük kentlerde öğrenci derneklerinin kurulmasını da beraberinde getirmişti. İstanbul'da, varolan der-

nekleri bir araya getirme ve beraber hareket etme düşüncesiyle sekiz öğrenci derneği bir araya gelerek ortak sorunlar karşısında birlikte hareket etme, iletişim hâlinde olma ve ortak davranma kararı alarak bir Platform oluşturdular. Platform'da bir araya gelen derneklerin büyük bir çoğunluğunu "*Yarın* dergisi" çizgisindeki dernekler oluşturuyordu. Ancak devrimci demokrat öğrencilerin temsilci olduğu ve yönetimini oluşturduğu dernekler de vardı. Ve bunlar "*Yarın*'ın" reformist mücadele anlayışına karşı bir çizgi izlemeye başlamışlardı. Tam bu günlerde İstanbul'dan gelen bir haber, üniversite gençliğinin eylemlerinin de ateşleyicisi oldu. 3 Kasım 1986'da Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerinden İsa Tanrıverdi, kaldığı öğrenci yurdunda canına kıymıştı. Nedeni; veremediği iki ders yüzünden okuldan atılma endişesinin yarattığı bunalımdı yani nedeni YÖK yasasının okuldan atılmaları düzenleyen 44. maddesiydi.

Platform'un ilk eylemi başlamıştı. Marmara Üniversitesi Rektörlüğü önünde toplanan yüzlerce öğrenci, oturma eylemi yaparak rektörle görüşmek istedi. 12 Eylül sonrası yapılan bu ilk öğrenci gösterisinde, polisin tüm tehditlerine rağmen dağılmayan öğrenciler seçtikleri temsilcileri rektörle görüşmeye yolladılar. Daha sonra da cenazenin bulunduğu Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi'ne giderek protestolarını sürdürdüler.

Bu eylem, öğrenci gençlik ve kamuoyunda büyük bir yankı yaparak derneklerin meşruluğunu kabul ettirirken, Platform'un da tüm öğrenci dernekleri ve üyeleri tarafından kabul görmesini sağladı. Artık platform kararları tüm öğrenci dernekleri tarafından bağlayıcı kabul edilmeye başlamıştı.

Öğrenci demekleri, YÖK yasasına karşı, "44. madde değişsin, atılmalara son, harçlara hayır, krediler yükseltilsin" gibi taleplerle bir dizi kampanya başlatmayı kararlaştırdılar. Hazırlanan eylem zincirine göre derneklerin ve dernek çalışmasının olduğu Türkiye'deki bütün üniversitelerde bir imza kampanyası çeşitli etkinliklerle sürdürülecek ve kampanya, bu imzaların öğrenci temsilcileri tarafından Meclis'e bir yürüyüşle götürülmesiyle sonuçlanacaktı.

Öğrenci derneklerinin, öğrencilerin akademik sorunları için yaptıkları bu kampanyalar, dernekleri bir anda öğrenci gençliğin ilgi odağı hâline getirdi. Özellikle üniversiteye yeni giren öğrenciler belirgin bir biçimde dernek toplantılarına ve faaliyetlerine

katılır oldu. Merkezî düzeyde yapılan bu faaliyetlerin dışında her öğrenci derneği kendi özlük sorunları için çeşitli eylem biçimleri ile faaliyet yürütüyordu. Bu bazen bir fakültedeki ders geçme sisteminin değişmesi, kantinin açılması, faaliyeti engellenen bir kültür sanat kolunun yeniden faaliyete geçmesi istemiyle imza kampanyası yürütülmesi, derslere girmeme veya forum yapma biçiminde gerçekleşiyordu.

İmza kampanyasında yalnızca İstanbul'da 15 bine yakın imza toplandı. Toplanan bu imzalarla birlikle, İstanbul, İzmir ve Bursa gibi şehirlerden hareket eden öğrenci temsilcileri, şehir merkezlerinde sembolik olarak yürüyerek Eskişehir'de buluştular ve buradan da topluca Ankara'ya hareket ettiler. Şehrin girişinde yaklaşık bin beş yüze yakın öğrenci, otobüsü alkışlarla karşıladı. Polisin otobüsün durmasına izin vermemesi üzerine Ankara'ya dönmek isteyen öğrencilerden yaklaşık 30 kadarı gözaltına alındı. 44. madde yürüyüşü ve imza kampanyası kitlelerin somut taleplerinin yakalanması ve akademik mücadelenin önemini göstermesi yönünden oldukça önemli bir deneyim oldu.

1987 yılında, iktidardaki ANAP hükümeti bu kez üniversite gençliğinin karşısına, tek tip öğrenci derneğini hedefleyen "Öğrenci Dernekleri Yasa Tasarısı"yla çıktı.

Platform, kendi içinde yaptığı tartışmalar sonucunda, revizyonistlerin bütün karşı çıkmalarına rağmen 14 Nisan 1987 tarihinde protesto yürüyüşü kararı aldı. Eylemin örgütlenmesi sırasında, ilk defa Platform kararları revizyonizm tarafından çiğnenerek, eyleme katılmama kararı aldıkları gibi bunu bir karşı propagandaya da dönüştürdüler. Buna rağmen 14 Nisan günü, yürüyüşe İstanbul üniversitelerinden yaklaşık 2.000 öğrenci katıldı. Aksaray'dan başlayan yürüyüş kortejine Edebiyat Fakültesi'ni geçtikten sonra çevik kuvvet saldırdı. Yüze yakın öğrencinin gözaltına alındığı eylem, tüm ülkede büyük bir yankı uyandırdı. 14 Nisan yürüyüşü, 12 Eylül sonrasının ilk yasadışı kitle gösterisi olması nedeniyle yalnız öğrenci kitlelerinde değil, demokrat kamuyounda da cuntanın karanlık yıllarından bir çıkış olarak görüldü ve tüm devrimci ve demokratlar tarafından büyük bir coşkuyla karşılandı. Gözaltıları protesto etmek için Beyazıt Meydanı'nda yapılan yaklaşık 300 kişinin katıldığı 3 günlük açlık grevi kararlılıkla sürdürüldü. Takip eden günlerde Ankara, İzmir ve diğer illerde yasadışı gösteriler yapıldı. Ankara'da Kızılay'da

yapılan 2.000 kişilik gösteriye polisin müdahale etmesi sonucu 250 kişi gözaltına alındı. Hükümet öğrenci hareketinin gösterdiği bu direniş karşısında geri adım atarak yasayı TBMM'ye sunmaktan vazgeçti.

Eskişehir'e bir cezaevi dolusu devrimci gelmiş...

Geçmiş tarihlerden beri bilinir ki ailelerinin yanından ayrılıp başka şehirlerdeki üniversitelere öğrenci olanların başlıca sorunlarından biri, kiralık ev bulma konusunda karşılaştıkları zorluklardır. Eskişehir'in güneyinde Yıldıztepe Mahallesi'nin karşı tarafına inşa edilen Yenikent Kooperatif Evleri, üniversite öğrencilerinin kiralık ev dertlerine derman oluverdi. Burada yatırım amaçlı daire edinen ev sahipleri, evlerini öğrencilere kiralamaya başladılar.

"Evlerin kiraları ucuzdu" diyor Naci; "Hem ucuz, hem büyük hem de kaloriferli... Dört öğrenci bir araya gelip bu dairelerde rahatça yaşıyabiliyorlardı. Bir süre sonra baktık ki on daireli bir apartmanın dokuzunda öğrenciler oturuyor. Neredeyse mahallenin yüzde 80'i öğrencilerden oluşuvermiş! İşte Eskişehir'e gelip bizimle irtibata geçen devrimci demokrat üniversite öğrencileri –aralarında sadece Devrimci Yol geleneğinden olanlar değil diğer siyasetten olanlar da vardı– de Yenikent'e yerleştiler. Biz oraya gittiğimizde bir günde yirmi ev dolaşabiliyorduk, artık öğrencilerle devrimcilik düzeyinde ilişkiler geliştirmeye başlamıştık."

Muhtemeldir ki, öğrencilerin aynı mahallede neredeyse topluca yaşamalarının sakıncaları da vardı. Örneğin polise denetim açısından sağladığı kolaylıklar gibi... Ama bizim burada Yenikent'i konu etmemizin nedeni başka. Bu mahallenin önünden geçip Seyitgazi'ye giden yolun 17. km'sinde 5 Mart 1987'de hizmete(!) girmiş Eskişehir H Tipi Kapalı Cezaevi var ve artık oraya çeşitli şehirlerdeki cezaevlerinden devrimci tutsaklar nakledilmeye başladı bile...

Eskişehir'de devrimci demokratların irtibat noktası hâline gelen reklam ajansı, hem şehir merkezinde hem de oldukça geniş sayılabilecek bir mekâna sahip olduğu için, özellikle şehir dışından gelenlerin oturup soluklandıkları, yanlarında taşıyamayacakları eşyaları bıraktıkları, hatta köşedeki koltuklardan birine kıvrılarak geceledikleri, telefon görüşmelerini rahatça

yapabildikleri bir yerdi. "O tarihlerde epeyce bir telefon parası ödedik" diyor Nurettin, "bu arada iş de yapıyorduk tabii! Ali İhsan Ahıskalıoğlu, hem iş bularak hem de doğrudan maddi destek veriyordu."

Eskişehir H Tipi Kapalı Cezaevi'ne, başka cezaevlerinden devrimci tutsakların nakledilmesi, Eskişehir'deki arkadaşlara yeni bir görev alanı açmış oldu. Gelenler arasında Devrimci Sol, Kurtuluş, PKK ve Devrimci Yol Davalarından tutsaklar ağırlıktaydı. Fatsa Devrimci Yol Davası'ndan hüküm giyenlerin de Erzurum Cezaevi'nden buraya nakledilmesi sonucu Devrimci Yolcu tutsakların sayısı 60'ı bulmuştu.

Özellikle o yıllarda gelişmeye başlayan uygulamalarla, cezaevlerindeki tutsakların hakları dikkate alınmıyor, zaten cezaevine konulmakla yoksun bırakıldıkları özgürlüklerine ek olarak yaratılan başka engelleme ve kısıtlamalarla ağırlaştırılmış koşullar kendilerine reva görülüyordu.

Bir süre sonra Eskişehir Cezaevi'nde protesto eylemleri gündeme girdi ve ilk uyarı 20 Haziran 1988'de geldi. 147 tutuklu ve hükümlü; ortak bir açıklama yaparak, baskı ve sindirme operasyonlarının bir cezaevinden kaldırılıp diğerinde başlatılma taktiğinin uygulandığını, bununla insanlık onurunu yok etmenin amaçlandığını soylediler ve açlık grevine başladılar. Talepleri; görüş süresinin uzatılması, cezaevleri arasında mektuplaşmaların serbest bırakılması, cezaevine dışandan yiyecek sokulabilmesi ve koğuşlararası ziyarete izin verilmesiydi.

Bu taleplerinin bazılarının yerine getirilmesiyle, devrimci tutsaklar 19 gün sonra açlık grevine son verdiler. Ancak aradan 3 ay geçtikten sonra kazanılan haklarının cezaevi idaresi tarafından yeniden ellerinden alınması üzerine, 17 Ekim 1988'de 37 günlük yeni bir açlık grevi başlatıldı. Bu süreçte cezaaevi koşullarında yeniden iyileştirmeye gidilmesi sonucu kasım ayı sonlarında açlık grevi sona erdirildi.

Peki, cezaevinde açlık grevleri sürerken dışarıda, yani şehirde neler oluyordu? Bunu öğrenebilmek için Naci Alpkan'ın anlattıklarına kulak verelim:

"Eskişehir'de yapımız biraz daha homojenleşmeye başladığı için örgütsel hareket edebiliyorduk artık. O döneme kadar, 'Tartışma Süreci' başlayıncaya kadar, 'devrimciler' olarak tanımlıyorduk kendimizi... Açlık grevleri başlayınca bizim dışarıdan

cezaevine örgütlü bir desteğimiz oldu. Eskişehir genelinde açlık grevleri başlattık, protesto eylemleri yaptık. Bunlar; yürüyüşler, basın açıklamaları, paneller şeklinde oldu."

Şehirdeki açlık grevlerine yaklaşık 16-17 kişi katılmıştı. Bu eylem bazı öğrenci evlerinde ve SHP binasında hayata geçirildi ve farklı siyasi gruplardan katılım oldu.[16]

"Cezaevindeki açlık grevi belirli bir grubun değil tüm tutsakların katıldığı ortak bir eylemdi, o dönemde diğer siyasi yapılarla bir siyasi platform oluşturulmuştu Eskişehir'de; adı 'Cezaevindeki Direnişlere Destek Platformu'ydu. Bu platformdaki arkadaşlarla ortak kararlar doğrultusunda ortak eylemler yapıyorduk, her siyasi görüşten insanların katıldığı açlık grevleri yapıldı, bunlar kamuoyu yaratmaya yönelik dönüşümlü olarak gerçekleştirildiler."

Tabii bu arada cezaevindeki devrimci tutsakların aileleri de; anneler babalar, kardeşler, çocuklar, Eskişehir'e akın etmeye başlamıştı. İçlerinden bazıları, destek amaçlı açlık grevlerine katıldılar.

"Cezaevindeki açlık grevlerinden ciddi anlamda kazanımlar elde edildi" diyor Naci; "Dinî bayramlarda bayram süresince 3-4 gün açık görüş hakkı elde edildi, dışarıdan yiyecek, kitap, dergi, gazete vb gibilerin içeri alınması hakkı elde edildi, bu kazanımlardan sonra açlık grevleri sona erdirildi, cezaevindeki tutsakların koşulları oldukça iyileşmişti, buraya ilk nakledildikleri durumdan çok ileri düzeye taşınmış oldu."

Özellikle, bayramlarda açık görüş hakkının kazanılması, Türkiye'nin dört bir tarafından tutsak yakınlarını Eskişehir'e çekti. Artvin'den, Samsun'dan, Adana'dan, İstanbul'dan, Ankara'dan, Kayseri'den, Urfa'dan ve diğer yerlerden insanlar, çocuklarını, kardeşlerini, eşlerini, yeğenlerini görmek için Eskişehir'e doğru yola çıktı.

"Cezaevinde –sayıyı tam olarak bilmiyorum ama– çok fazla tutsak vardı" diyor Naci; "Onların aileleri bayramlarda açık görüş için gelip Eskişehir'de 3-4 gün kalıyorlardı, tabii bu ara-

16. 12 Eylül'de tüm siyasi partiler kapatılmış ve pek çoğu siyasete yasaklanmıştı. 1983'teki siyasal düzenleme "yeni" siyasi partilerin kurulabilmesine icazet verdi. Sosyal demokrat tabanı temsil etmek üzere kurulan Halkçı Parti, daha sonra 1985'te kurulan "SODEP" Sosyal Demokrasi Partisi ile birleşerek "SHP" Sosyal Demokrat Halkçı Parti adını aldı. CHP ise ancak 1992'de kendi tabelasını asabilecekti.

da toplumsal mücadele farklı boyutlarda devam ediyordu; işte sendikal boyutta, akademik boyutta, ekonomik düzeyde... Bizim Devrimci Yolcu tutsakların sayısı 60 civarındaydı. Bunların açık görüşe gelen ailelerinin sayısı ise 100'ü buluyordu. Bu ailelerin çoğu yoksuldu, ekonomik durumları iyi değildi. Elbette bizim o süreçte, onların Eskişehir'de kalacakları 3-4 gün için koşullarını iyileştirmemiz gerekiyordu."

Sözün Naci üzerinden devam edebilmesi için bir süreliğine Nurettin'i alıp onun anlattıklarını dinleyelim:

"Kimler gelecekti Eskişehir'e? İşte aklıma gelenlerden birkaçı; Mehmet Kök'ün annesi Sermet Teyze... Şerif Simen'in annesi Ayşe Teyze... Kaçaroğlu'nun annesi... Mehmet Ör'ün eşi, baldızı, enişteşi... Teslim Koç'un akrabaları... Bu insanlar o kadar olağandışı koşullarda geliyorlardı ki, içlerinde sadece yol parasını bulup gelenler vardı, bazılarının dönüş bileti için parası bile yoktu...

Ben şunu özellikle söylüyorum, örgüt olmadan Devrimci Yolculuğu ben yaşadım; ne ekonomik desteğim vardı ne de çevremde yeterli miktarda insan vardı, bu süreç Naci'nin sırtından geçti Eskişehir'de... Bu insanların hem lojistiğini, hem gelip gitmesini hem birtakım insanlarla buluşmasını sağlamanın en ağır yükünü Naci çekti. Birçok şeyi beraber yaptık, bir bayram 22 aileyi birden ağırladık. Bunun Türkiye'nin herhangi bir yerinde yapılmış başka örneği var mı? Tahmin ederim yoktur!"

Madem cezaevindeki devrimci tutsak yakınlarını bayramda açık görüş ziyaretine gelen ailelerin Eskişehir'de ağırlanması organizasyonunu ağırlıkla Naci üstlendi, onun anlattıklarıyla devam edelim. 1988 yılının Kurban bayramı Temmuz ayındaydı...

"Öğrenci arkadaşlar yaz tatili için memleketlerine giderlerken Yenikent'teki evlerinin anahtarlarını toplamıştım. Elimde sayıları 15 civarında evin anahtarı vardı. Bu evlerin hepsi 3 oda 1 salondu. Aileler, bayramın ilk günü sabah Eskişehir'de olacak şekilde geliyorlar ve Otogar'da oyalanmadan hemen Seyitgazi otobüslerine binip cezaevi önünde iniyorlardı. Biz de arkadaşlarla şehirden cezaevine ziyarete gidiyorduk; hepimiz, içerdekilerin –yerine göre– ya yeğeni ya abisi oluyorduk. Koşullar rahatlamıştı, yani birinci dereceden akraba olmasak da açık görüşe girebiliyorduk. Bayramın ilk günü akşamı ziyaret bittikten sonra, öncelikle bizim arkadaşlarımızın ailelerini ce-

zaevinin dışında bir araya toplardım, diyelim 50 kişi... Bizim elimizde varsayalım ki 75 kişiyi barındırabileceğimiz ev vardı... o zaman geriye kalan 25 kişilik ev olanağını da diğer siyasi tutsakların ailelerine sunardık. Tabii önceden bu evlere aileleri nasıl yerleştireceğimin planını yapmış olurdum. Ayrıca, evlerde 3-4 günlük ihtiyacı karşılayacak yiyecek ve suyu, onları gelmeden birkaç gün öncesinden hazır eder; kahvaltılıklarını, akşamları yemek yapabilecekleri malzemelerini buzdolaplarına koyardık. O tarihlerde Eskişehir'de fırınlar bayramların ilk 2 günü ekmek çıkarmazdı, bunu da göz önüne bulundurarak, 2 günlük ekmek alıp evlere dağıtırdık. Tabii cezaevine de sürekli olarak yiyecek ve yemeklik malzeme sevkiyatımız vardı. Özellikle 1989 yılında içerdeki arkadaşlar bizden bol bol domates istiyorlardı, biz de salata yapsınlar diye kasa kasa domates götürüyorduk onlara, yanında marul, salatalık, maydanoz falan... meğer domatesleri salata yapmak için değil başka işlerde kullanmışlar!

Bu işler daha çok benim üzerimden dönse de bana yardımcı olan arkadaşlarım vardı. Halkevinden Vedat, meşhur pastacı Seyfi gibi... Seyfi, çok özverili bir arkadaştı, aslen Arnavut göçmeniydi, Eskişehir'e geldiğinde Gökmeydan'da pastane açmıştı. Devrimci bir niteliği yoktu ama devrimcileri, Nurettin'i çok sevdiği için bize çok ciddi anlamda katkıları oluyordu Seyfi'nin. Onun bir Toros otomobili vardı, ne zaman cezaevine erzak taşıyacak olsak, hadi Seyfi Usta dediğimizde, hemen atlayıp gelirdi..."

Naci'nin anlattıkları arasında, hemen yukarıda, kendisine yardımcı olan arkadaşları sayarken "Halkevi'nden Vedat" demesi, dikkatimizden kaçmadı. Eskişehir'de Halkevi'nin yeniden açılıp faaliyete geçirilmesi ve orada devrimcilerin inisiyatif koyma sürecini yine Naci ve kısmen de Muammer Civelek'in anlattıklarından öğreneceğiz ama cezaevinde olup bitenlerden sonra...

Naci, o günlerde neredeyse 24 saat çalışıyor, evine bile gidecek zamanı olmuyordu. Peki, bu değirmenin suyu nasıl dönüyordu?

"Ben o dönemde serbest muhasebecilik yapıyordum, 3-5 defterim vardı. Benim bu işten kazandığım para, Nurettin'in desteği, Halkevi'ndeki işçi arkadaşlardan topladığımız yardımlar, ilişkide olduğumuz devrimci insanlardan aldığımız yardımları bir araya getirerek işin ekonomik boyutunu çözümlüyorduk ama yine de eksiğini gediğini kapamak bize kalıyordu."

Aileler evlerine yerleştikten sonra herkes rahat ediyordu, tabii en çok da Naci...

"Bayram bitip de onları yolcu ettikten sonra, ben hemen bir sonraki bayram için hazırlıklara başlıyordum, yanılmıyorsam bu şekilde 3-4 açık görüş geçirdik, onları rahat ettirebilmek için elimizden geleni yapmış olduk, umarım rahat etmişlerdir, bizim ufak da olsa onlara katkımız olmuştur, ama tabii o arkadaşların ailelerinden bir kısmıyla ilişkilerimiz hâlâ devam ediyor. Samsun'dan Suat Sancak bu örneklerden biri o da gelip gidiyordu, yine Samsun'dan Suat Baysal onun abisi Fuat Abi hani çok gelip gidiyordu... Ersin Ergün Keleş'in eşi Melike çok geliyordu... Mehmet Kök'ün annesi Servet Teyze geldi gitti... Şerif Simen'in annesi Ayşe Teyze... Mustafa Kaçaroğlu'nun annesi ki onu da evlerde çok misafir ettik biz, genellikle tek başına geliyordu, hiçbir zaman dışarıda bırakmadık, Ayşe ve Servet Teyzelerle birlikte kaldı. Eğer yardımcı olabildiysek cezaevindeki arkadaşlara ve onların ailelerine ne mutlu bize!"

Eskişehir H Tipi Cezaevi'nde son perde, 27 Haziran 1989 tarihinde 2'nci kısım I ve L bloklardan kazıldığı saptanan 2 tünelin bulunması üzerine açıldı.

Tünellerin açığa çıkarılmasından sonra devrimci tutsaklar üzerinde uygulanmaya başlayan şiddetli baskı üzerine, devrimci tutsaklar 29 Haziran 1989'da yeniden açlık grevine başladılar. Dışarıyla irtibat tamamen kesilmişti. İçerde neler olup bittiğine dair bilgi alınamadığı için özellikle aileler endişe içerisindeydiler. Şehirde yapılan protesto eylemleri devam ederken, 29 Temmuz'da; 10 aile, çocuklarıyla görüşebilmek için savcılığa dilekçeyle başvurdular, bu isteklerinin reddedilmesi üzerine, şehrin anacaddelerinden 2 Eylül'de birbirlerine zincirle bağlanıp trafiği keserek seslerini duyurmaya çalıştılar. Bu eylem sonrasında Saadet Toksoy, Nihat Koçyiğit, Tarkan Özün, Hanım Sönmez gözaltına alındılar.

2 Ağustos 1989 tarihinde Eskişehir H Tipi Cezaevi kapatılarak, açlık grevinin 35. günündeki devrimci tutsaklar, zorla Aydın Cezaevi'ne sevke çıkarıldılar. İçlerinden Hüsnü Eroğlu ve Mehmet Yalçınkaya, bu kanlı sürgün yolculuğunda yaşamlarını yitirdiler.

1 Ağustos'u 2 Ağustos'a bağlayan gece saat 24'e yaklaşırken dışarıdan yoğun araba sesleri gelmeye başladı. Motor gürültüleri giderek yaklaşıp cezaevinin önüne yığıldı. Bir arkadaş ne olduğunu anlamak için güçlükle de olsa radyatörün üstüne tırmanarak malta penceresinden dışarıya baktı. Cezaevinin dış duvarının üstünde, karanlığın içinde araba farlarının ışıkları dolaşıyordu. Sonra birbiri ardına dizilmiş otobüsleri fark etti.

"Bir sürü otobüs gelmiş" dedi içeriye dönerek...

Birden Mavi Ringi fark ettiler.

"Şu mavi ring. Erzincan'dan Eskişehir'e gelirken sizin bindirildiğiniz ring değil mi?" diye sordu Harun.

"Evet" dedi Mehmet, "o ring."

Ringin dışındaki mavi renk yanıltıcıydı. İçi sac ve çelikten 80 cm eni, 120 cm boyu ve 65 cm yükseklikteki hücrelere bölünmüştü. Erzincan'dan getirilirken bu daracık ve hiçbir yerden hava alamayan hücrelere ikişerli kelepçeli dörder kişi sıkıştırılmışlardı. Oradaki dar koridorun iki yanına karşılıklı olarak sıralanmış hücreleriyle ringin içi tam bir tabutluk gibiydi. Sağlıklı olarak bindikleri bu ringden Eskişehir'de hastalanmış olarak inmişlerdi. Bütün gövdeleri altüst olmuş, yüzleri sararmış, gözleri bulanık görmeye başlamıştı. Şimdi, açlığın otuzlu günlerinde olan insanları böyle bir ringin hücrelerine tıkıştırarak uzun bir yola çıkarmak onları ölümü göndermekten başka bir anlama gelemezdi. Ringler geçip gitmeyi sürdürüyordu önlerinden. Sloganlar da. Kahrolsun işkence yaşasın direnişimiz![17]

Eskişehir Hapishanesi'ndeki grevin 35. gününde mahkûmlar bir gece hücrelerinden zorla çıkartılırlar. Çelikten "Mavi Ring"in hücrelerine tıkılırlar. Tutuklular ve mahkûmlar kollarını kesen zincirlere bağlanırlar, ağustos sıcağında daracık hücrelerde sonu bilinmeyen belirsiz bir ölüm yolculuğuna çıkartılırlar. Bu yolculuk belki de devlet için direnişi kıramadıklarından dolayı bir intikam yolculuğudur... Ama açlık grevinin 35. gününde direnişlerini sürdürenler için ölüme giden sevktir. Sevkiyata imza atacak doktor arandığı için yetkililerin bilerek, ama doktor Pınar'ın ise neden bu sevkiyatta yer aldığını bile bilmeden katıldığı bir sevkiyattır. Şaşkınlığı başka bir dramdır ve onun için durum çok farklıdır. O bu yolculukta yaşamı, suyu, bir mendilde bir damla suyu ve susuzluğu, ölümü, açlığı ve aslında hayatı tanır. İktidarın acımasız, insan hayatını hiçe sayan emirlerini, burun buruna geldiği kendi hayatının nasıl bir hayat olduğunu anlar, ölüme sevkiyatta. Bazılarımızdan biridir ve bazılarımız gibidir.[18]

17. *Direniş, Sürgün ve Ölüm Günleri*; Tarık Uygun, Ersin Ergün Keleş, Osman Zeybek, Harun Korkmaz; Ayrıntı Yayınları, 2015.

18. Fuat Kav'ın aynı süreci anlatan aynı adlı kitabından Yönetmen Ömer Leventoğlu'nun beyazperdeye aktardığı "Mavi Ring" adlı filmin tanıtım bölümünden.

"Cezaevlerinde direnen tüm devrimci dostlara sevgiler!"

"Eskişehir Cezaevi'ndeki açlık grevinin 35. gününde tünelin açığa çıktığını ve oradaki arkadaşların Aydın, Nazilli Cezaevlerine sürgün gönderildikleri ve sevk esnasında 2 kişinin öldürüldüğünü basından duydum. Boğazıma bir şeyler düğümlendi, onlar orada bu acıyı çekerken..."

Selami Bilgili'nin de aralarında olduğu Eskişehir Devrimci Yol Davası'nın tutuklu sanıkları, 1984 yılı Kasım ayında Eskişehir'de sıkıyönetim kaldırıldığı için, 2 Şubat 1985'te Ankara'ya Mamak Cezaevi'ne sevkedilmişlerdi. Orada görülmeye devam edilen dava 17 Şubat 1987'de karara bağlandı. Selami, beraat ederek tahliye oldu ve memleketi Kayseri'ye gitti ancak aklı hep ceza alıp içerde kalan arkadaşlarındaydı. Onlar Eskişehir H Tipi Cezaevi'ne sevkedildikten sonra da irtibatını kesmedi, 1989 yılında midesinden iki kez ameliyat olmasına karşın, açık görüş olanaklarından yararlanarak sık sık ziyaretlerine gitti. O insanlar içerde yalnız bırakılmamalıydı; dostluk, dayanışma ve devrimci yoldaşlık bunu gerektiriyordu çünkü...

"Ben içerdeyken, midemden sürekli rahatsızlığım vardı, o yüzden açlık grevleri olduğunda benim uzun süreleri katılmamı istemezdi arkadaşlar. Ama şimdi onlar, 35 gündür açlık grevindeydiler ve ben bırakın devrimciliği sade bir insan olarak bile mutlaka tepki gösterilmesi gerektiğine inanıyordum. Biliyordum ki; bir şey yapmak isteyip de yapamamak kadar ağır bir şey yoktur."

O yıllarda Kayseri'de, 10 Temmuz – 10 Ağustos arasında fuar düzenleniyordu. Selami arkadaşlarıyla birlikte müzik etkinliklerinin de yapıldığı bir çay bahçesi açmıştı. Eskişehir'den gelen haberler üzerine burada destek amaçlı açlık grevine başladı;

"Ben hem sunuculuk yapıyor hem de sanatçının sahneden erken indiği günlerde birkaç şarkı da ben söylüyordum. Programı sunarken, oraya gelen ailelere Eskişehir'deki devrimcilerin neden açlık grevine gittiklerini, taleplerinin ne olduğunu anlatıyordum. Fuarın son gecesi, yine sanatçı sahneden erken indiği için 2 saate yakın program yaptım, arkadaşlar çaldı ben söyledim, istek üzerine 'Özgürlük mahkûmları'nı birkaç kez tekrar ettim. O arada polis ekip otomobili geldi, yayın bitirilsin diye anons yaptı. Ben de 'Cezaevlerinde direnen tüm devrimci dostlara sevgiler, selamlar' deyip programı bitirdim. Arkadaşlar, şimdi

polis seni alır, kaçıralım dedilerse de ben karşı çıktım. Benim siyasi kimliğim belli, ben bir insan olarak bunun kamuoyuna açıklanması ve kamuoyu oluşturulması gerektiğine inandığım için bu eylemi yapıyorum, kimseye gelin siz de katılın demem ama ben de açlık grevini bırakmam, dedim. Polis, beni ve belediye çalışanı bir arkadaşı gözaltına aldı, Emniyet'e götürdü, 2 gün orada kaldım ama açlık grevimi bitirmedim."

Selami, DGM'de tutuklandı, Kayseri Kapalı Cezaevi'ne gönderildi. İçerdeki arkadaşları ona haber gönderip, açlık grevini bırak, seni kısıma aldıralım, sonra birlikte devam ederiz dediler. Cezaevi müdürü ve o sıralar orada mahkûm bulunan eski Gümrük ve Tekel Bakanlarından Tuncay Mataracı'nın da ısrarlarını kabul etmeyen Selami, kimseye katılın demiyorum ama ben devam edeceğim dedi. "O arada Cesarettin Korkmaz adında bir doktor, senin sağlıklı olman gerekir diye ısrar etti ve idarenin altında bulunan 2 sübyan koğuşundan birini boşalttırarak bana verdirdi. Yaklaşık 10 gün orada kaldım, arkadaşlar destek için gelmeye başladıklarında –ki adli mahkûmlar da açlık grevine katılmışlardı– 12 kişi kadar olmuştuk."

Eskişehir'den Aydın'a sürgüne gönderilen devrimci tutsakların açlık grevine son verdikleri 18 Ağustos 1989 tarihinde Selami ve arkadaşları, Kayseri Cezaevi'ne ilişkin ek talepleri için 2 gün daha devam edip 20 Ağustos'ta açlık grevini bitirdiler.

"Üç haftalık açlık grevinden sonra mahkemeye çıktığımda zayıflıktan iskelete dönmüş bir hâldeydim. Bu arada avukatlara haber göndermiş bu durumun kamuoyuna malolması gerektiğini en azından insanların bilgilendirilmesi gerektiğini ilettiysem de kimse görüşmeye gelmedi. Ama mahkemeye çıkacağım zaman İnsan Hakları Derneği Kayseri Şubesi başkanı dahil pek çok avukat vekâlet vermemi istedi, ben hiçbirini kabul etmedim. Sorun benimle değil kamuoyu ile ilgiliydi, ben kendimi savunmaktan aciz bir insan da değildim. Nitekim mahkemede savunmamı yaptım tahliye oldum, daha sonra da beraat ettim. Bu, devrimci dayanışma adına, kendi adıma onur duyduğum bir eylemdi."

Selami, cezaevi yorgunluğunu ve açlık grevinin vücudundaki etkilerini atlattıktan sonra, yaşamını sürdürmek için ticari birtakım faaliyetlerde bulunurken; siyasi mücadelesini, Kayseri Halkevi çalışmalarına katılarak sürdürdü. 1994-95 yıllarında Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin kuruluş sürecinde yer alan

Selami Bilgili, 1996'da ÖDP'nin Kayseri il örgütü kurucu başkanı oldu ve sonrasında da parti içindeki çalışmalarına devam etti.

Öğretmenler yeniden örgütleniyor

12 Eylül 1980 darbesi sonra kapatılan Halkevleri, hakkında açılan davanın 1987'de beraatle sonuçlanması üzerine, Türkiye çapında şubelerinin yeniden açılmaya başladığı 1987-90 yıllarında "3. Diriliş Dönemi"ni başlatmış oldu.

Eskişehir Halkevi ve Öğretmenler Derneği EĞİT-DER'in kuruluş süreçlerine dair elimizdeki kaynaklardan biri; Eskişehir *Sonhaber* internet gazetesinde yayınlanan (Eski TÖB-DER'li öğretmen) İbrahim Gerede'nin 6 Ağustos 2015 tarihli yazısı:

> 1988 yılının sonları (ya da 1989'un başları) idi... 12 Eylül sonrasında Eskişehir'de yeniden toparlanmaya başlayan "Demokrasi Güçlerini" bir araya getirmeye çalışan toplantılardan birisiydi... Eskişehir Harb-İş Sendikası salonunda, dönemin yarı illegal koşullarında yapılan o toplantıda, rahmetli Selami Vardar'ın divan başkanlığında ben, rahmetli (gazeteci) Kenan Şanlıer ve o gün kendisini ilk kez gördüğüm Kâzım Kurt divan üyesiydik.
>
> O toplantının iki gündem maddesi vardı. Birincisi, 26 Mart 1989 tarihinde yapılacak yerel seçimlerde (SHP adayı) Selami Vardar'ın desteklenmesi; ikincisi de Eskişehir'de EĞİT-DER, Halkevleri ve Barış Derneği şubelerinin açılmasıydı.
>
> EĞİT-DER'in kuruluş sorumluluğunu eski TÖB-DER'li öğretmenler olarak bizler almıştık. Eskişehir Halkevi'nin kurucu başkanlığını ise o zamanlar çiçeği burnunda genç bir avukat olan Kâzım Kurt yüklenmişti.
>
> 1989 yılının zorlu koşullarında, Eskişehir'de EĞİT-DER ve Halkevi şubeleri aynı günlerde kuruldular ve uzun süre aynı mekânları kullandılar. Bu iki kardeş örgüt, Eskişehir'de 12 Eylül döneminin karanlıklarını ilk yırtan demokratik kitle örgütleri oldular...
>
> Kâzım Kurt başkanlığında kurulan Halkevi Eskişehir Şubesi, kurucu yönetimde görev alan deneyimli eğitimciler ve Harb-İş'li sendikacıların da desteğiyle nitelikli ve katılımlı etkinlikler yaptı.

Eskişehir Halkevi'nin 1980 sonrası yeni dönemdeki faaliyetlerini biz asıl olarak arkadaşlarımız Muammer Civelek ve özellikle Naci Alpkan'ın tanıklıkları üzerinden anlatacağız. Ancak madem İbrahim Gerede'nin yukarıdaki yazısını kaynak olarak

kullandık, öncelikle, onun asli faaliyet gösterdiği EĞİT-DER'in kuruluş süreci ve sonrasında öğretmen kesimindeki gelişmeleri arkadaşımız Ali Paşa Şanlı'nın anlattıklarından öğrenelim.

"1986'dan başlayarak *abece* dergisi etrafında ülke genelinde gündeme gelen öğretmenlerin örgütlenme faaliyetleri, 1988 yılında EĞİT-DER (Eğitimciler Derneği) kuruluş çalışmaları ile devam etti. EĞİT-DER Eskişehir Şubesi 1989 yılında kuruldu. Bu arada aynı zamanda sendika kurma çalışmaları da sürdürülüyordu. Ülke genelinde 'EĞİT-DER den EĞİT SEN'e hedefiyle yapılan tek sendika kurma çalışmalarına rağmen ağırlıkla sosyal demokratların oluşturduğu Sendikal Birlik gurubu, fırsatçı bir tutumla 28 Mayıs 1990 yılında EĞİTİM-İŞ Sendikası'nı kurdular ve geçmişte olduğu gibi alınan kararlara uymayarak ortak örgütlenmeyi böldüler. İlk alınan karar doğrultusunda diğer tüm gruplar 'EĞİT-DER den EĞİT SEN'e hedefinden sapmadan EĞİTİM-İŞ'in hemen ardından 13 Kasım 1990 tarihinde EĞİT SEN'i kurdular. Ben, 12 Eylül faşist darbesi yasaları ile öğretmenlikten ihraç edilmiştim. 6 yıl sonra 1986 yılında yeniden göreve iade edildim. Sendikal örgütlenme sürecinde EĞİT SEN'e (Eğitim ve Bilim Emekçileri Şendikası) üye oldum. Yönetim organlarında olmadığım hâlde sürekli üst kurul delegesi olarak sendikal haklar ve özgürlükler mücadelesinde yer aldım. 23 Ocak 1995 tarihinde EĞİTİM-İŞ ile EĞİT SEN birleşerek EĞİTİM SEN'i kurdular. EĞİTİM SEN döneminde beş dönem Eskişehir şube başkanlığı yaptım. 2014 yılında da kısa bir dönem EĞİTİM SEN Genel Merkez Yönetiminde Basın Yayın Genel Sekreteri olarak sendikal mücadele içerisinde yer aldım."

Ali Paşa'nın "12 Eylül faşist darbesi yasaları" dediği aslında, 12 Mart döneminde 13 Mayıs 1971'de *Resmi Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe giren "1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası"ydı. 12 Eylül darbesinin hemen ardından (21 Eylül 1980) bu yasanın 1. maddesine eklenen fıkra şöyleydi:

> Sıkıyönetim komutanlarının; bölgelerinde genel güvenlik, asayiş veya kamu düzeni açısından çalışmaları sakıncalı görülen veya hizmetleri yararlı olmayan kamu personelinin statülerine göre atanması veya işine son verilmesi, yerel yönetimde çalışanların görevden uzaklaştırılması veya işlerine son verilmesi hakkındaki istemleri ilgili kurum ve organlarca derhal yerine getirtilir.

Bu uygulamayla 12 Eylül döneminde, İnsan Hakları Derneği raporuna göre; 4.891 kamu personelinin görevine son verilmiş, 4.509 kişi de sıkıyönetim bölgesi dışına çıkarılmıştı.

Hatırlarsanız Ali Paşa, Eğitim Enstitüsü'nü bitirdikten sonra 1979 yılında Şemdinli'ye öğretmen olarak atanmış ve orada göreve başlamıştı. Ülkenin hızla 12 Eylül faşist darbesine doğru sürüklendiğini herkes gibi Ali Paşa da görüyordu. Artık Devrimci Yol ile örgütsel bir bağı da kalmadığı için amcasının yanına Almanya'ya gitmek için hazırlıklara başlamış ancak tam o günlerde 12 Eylül kapıyı çalmıştı. Bu yüzden yeniden Şemdinli'ye dönüp öğretmenliğe devam etmiş ancak bir süre sonra tutuklanarak Diyarbakır Cezaevi'ne gönderilmiş, orada 11 ay tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakılmış ama öğretmenlikten uzaklaştırıldığı için Eskişehir'e dönmüştü.

Ali Paşa, 6 ay kadar vergi dairesinin önünde beyanname doldururarak geçimini sağlamaya çalıştı. Sonra bir birahanede garsonluk, yaz aylarında inşaatlarda işçilik yaptı. Bir süre Ali İhsan Ahıskalıoğlu'nun fotoğraf stüdyosunda çalıştı. Bir sonraki işi özel bir dersanede öğretmenlik yapmak oldu. O arada evlendi ve bir süre sonra da öğretmenliğe dönüşünü bildiren yazı eline geçti, ataması Eskişehir'e yapılmıştı. Eskişehir'de başlayan EĞİT-DER örgütlenme çalışmalarına aktif olarak katılmaya ise daha önceden başlayan Ali Paşa Şanlı, 1986 Temmuz'unda yeniden gözaltına alındı. Bu kez jandarma eşliğinde yolculuk Tunceli'ye doğruydu.

"Munzur Çayı'nın kenarındaki Ziraat Okulu'na götürüldüm, burası işkencehane olarak kullanılıyordu, o yıllarda... Neden alındığımı bilmiyor, bizim eğitimden mezun olan öğretmenlerle bağlantılı olabilir diye tahmin yürütüyordum. Beni oradan Elazığ'a götürdüler, bir süre sonra da 'herhangi bir örgüt ilişkisine raslanmamıştır' diye bir yazı verip serbest bıraktılar ama böylece oradaki 7. Kolordu bölgesinde fişlenmiş oldum."

Ali Paşa'nın gözaltı trafiği bitmemişti... Eskişehir'e döndükten yaklaşık 1 yıl sonra, tekrar gözaltına alınıp, Tunceli Hozat'a götürüldü. Bu kez kendisine yöneltilen suçlamayı biliyordu en azından... "Tunceli Hozat arasında askerî konvoyun taranmasıyla ilgili yedi jandarmanın yaralanması ve ayrıca bir köy baskını

eyleminde adam kaçırılması olayı..." Ancak, söz konusu olay tarihi olan 17 Kasım 1986'da, Ali Paşa Eskişehir'de öğretmen olarak görevinin başındaydı.

"Savcı, Gaziantep'ten sürgün gelmişti, ifademi almakta acele etmiyor benim dinlenmemi istiyordu. Oysa ben bir an önce ifademi verip süreci hızlandırmak istiyordum. Savcı, dikkat et hakkında dört kişinin ifadesi var, yapılacak yüzleştirmelerde eğer bunlardan biri seni işaret ederse işin biter diyor; bense riski üslenme pahasına acele ediyordum."

Ali Paşa'nın Eskişehir'de gözaltına alındığı tarihte Almanya'daki amcası da izinli olarak Eskişehir'de bulunuyordu. Amca Kâmil Şanlı, yeğeninin peşine düşmüş, daha Hozat'a varmadan Elazığ'da onları karşılamış, hep birlikte oturup kebap yemişlerdi. Amca, soruşturma sürecinde de devreye girmiş, mahkemeye getirilecek tanıkları, gidip köylerinden kendi eliyle getirebilmek için savcıdan yetki ve araç istemişti.

"Nihayet duruşma günü geldi. Benim yanıma sivil giysili altı jandarma erini sıraladılar, tanıkları çağırdılar. Bizim gördüğümüz şahıslardan, bunların arasında kimse yok, dediler. Savcı kızıp bağırdı, niye ifade verip parmak bastınız o zaman dedi. Onlar da işkence zoruyla bastık, savcı bey dediler. Öyle olunca duruşma bitti, artık beni serbest bırakacaklardı. Savcının odasında oturmuş, sohbet ediyorduk. Bana, sen gerçekten TİKKO'cu musun diye sordu. Hayır, ben Devrimci Yol geleneğinden geliyorum dedim. Sonra anladım ki savcı da bizim arkadaşlarımızdandı, sanırım adı Nâzım'dı."

"Boşuna çekilmedi bunca acı"

12 Eylül faşist darbesinin, ülkedeki sol muhalif hareketler üzerinde yarattığı ağır tahribat ve moral kaybı, 1980'li yılların sonundan itibaren kendini gösteren ve alttan gelen yaygın protesto eylemleriyle birlikte yeni bir heyecan dalgasıyla kendine geldi.

1989 Mart, Nisan, Mayıs aylarında 600.000 kamu işçisi, sendikalarının yürüttüğü toplu iş sözleşmelerinin çıkmaza girmesiyle birlikte, Bahar eylemlerinin fitilini ateşledi, süreç özel sektördeki işçilerin de katılmasıyla 1,5 milyon işçiyle sarıp sarmalandı. 4 Ocak 1991'de 48.000 işçinin Zonguldak madenlerinden çıkarak

Ankara'ya doğru başlattığı yürüyüş, işçi eylemlerinin doruk noktası oldu.

Üniversite gençliği zaten YÖK protestolarıyla çoktan yola çıkmış, özellikle büyük şehirlerde bir taraftan eylemler hayata geçirirken, diğer taraftan gençliğin yeniden örgütlenmesi yolunda sesini duyuruyordu.

Tabanını eski TÖB-DER'lilerin oluşturduğu öğretmenler, hızla yeni örgütlerini yaratırken bir yandan da kamu emekçilerinin sendikalaşması mücadelesinin bayraktarlığını yapıyorlardı.

20 Ekim 1991 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinde, 1983 yılından itibaren tek başına iktidar olan 12 Eylül'ün ANAP'ı alaşağı edilerek yerine Süleyman Demirel başkalığında DYP-SHP koalisyonu kurulmuş oldu. Böylece başlayan yeni koalisyon hükümetleri dönemleri Türkiye'yi; 2002'de en yeni İslami neoliberal AKP'nin tek başına iktidar olduğu ve günümüze dek uzanan ve 12 Eylül günlerine rahmet okutan sürece bağlayacaktı. Ancak daha önce kan ve gözyaşları içinde geçen 1990'lı yılların karabasanı yaşanacaktı: 1992 yılında Cizre'de Nevruz kutlamalarına devlet güçlerinin müdahalesi sonucunda sayıları 80'nin üzerinde Kürt öldürüldü.

2 Temmuz 1993'de Sivas'ta düzenlenen Pir Sultan'ı Anma Şenlikleri sırasında, gericilerin saldırısına uğrayan 33 aydın ve sanatçı Madımak Oteli'nin yakılması sonucu yaşamlarını yitirdi.

24 Ocak 1993'te gazeteci Uğur Mumcu, otomobiline konulan bombanın patlatılmasıyla katledildi.

17 Şubat 1993'te Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Eşref Bitlis, uçağına düzenlenen sabotaj sonucu öldürüldü.

12-15 Mart 1995 tarihlerinde İstanbul Gazi Mahallesi'nde önce kahvehaneler silahla tarandı, sonra katillerin karakola sığındığı haberi üzerine yürüyüşe geçen kalabalığın üzerine ağır silahlarla ateş açıldı. 3 gün süren olaylarda 22 kişi katledildi.

8 Ocak 1996 günü gazeteci Metin Göktepe, Ümraniye Cezaevi'nde öldürülen tutukluların cenazesini izlemek üzere gittiği Alibeyköy'de gözaltına alınarak Eyüp Kapalı Spor Salonu'na götürüldü ve burada polisler tarafından dövülerek katledildi.

26 Mayıs 1996'da yaklaşık 43 cezaevinde 2.174 tutuklu ve hükümlü açlık grevine başladı. Tutuklu ve hükümlü aileleri de dışarıda eylemlere başladılar. Tecrit Genelgesi geri çekilmeyince

eylem ölüm orucuna dönüştürüldü. Ölüm oruçları sürecinde 12 devrimci tutsak hayatını kaybetti:

3 Kasım 1996'da Balıkesir'in Susurluk İlçesi'nde bir kamyonun, bir Mercedes otomobile çarpması sonucu, devlet-mafya-kontrgerilla ilişkisi ortalığa döküldü. Kazada faşist katil Abdullah Çatlı, sevgilisi Gonca Us, İstanbul eski Emniyet Müdür Yardımcısı Hüseyin Kocadağ öldü, DYP Urfa milletvekili ve korucubaşı Sedat Bucak ağır yaralı olarak kurtuldu.

26 Eylül 1999'da; cezaevlerinde başlatılacak F-tipi uygulamasına karşı direnişte bulunan devrimci tutsaklara karşı gerçekleştirilen operasyonda 10 devrimci öldürüldü.

20 Ekim 2000 günü Türkiye'nin çeşitli cezaevlerindeki 816 tutuklu "F tipi cezaevlerinin açılmaması, Terörle Mücadele Yasası ve 3'lü Protokol'ün kaldırılması" talebiyle ölüm oruçları başlattı. 19 Aralık 2000'de cezaevlerine düzenlenen "Hayata Dönüş" operasyonlarında; Bayrampaşa, Ümraniye, Çanakkale, Bursa, Çankırı, Uşak ve Ceyhan Cezaevlerinde 30 tutuklu öldürüldü.

Bir de ilan edilmiş bir savaşın yargısız infazları var tabii... 4 Kasım 1993'te dönemin Başbakanı Tansu Çiller, "PKK'ya yardım eden işadamlarının ve sanatçıların listeleri elimizde" dedikten kısa bir süre sonra, peş peşe öldürülen Kürt işadamları ve bürokratların haberleri gelmeye başladı. Karanlık, korkutucu, acımasız, pervasız ve gayrimeşru olaylar birbirini izledi. 1990'lı yıllar boyunca faili meçhuller, köy boşaltmalar, toplu öldürmeler, siyasi cinayetler, yargısız infazlar, "asker-polis-mafya" tarafından oluşturulmuş çeteler, provokasyonlar ve bunlara uydurulmaya çalışılan kılıflardan ortalığı toz duman bürüdü.

1992'de 362, 1993'te 467, 1994'te 423 faili meçhul cinayet işlendi. Daha sonra sayıları azalma eğilimine girdiyse de 1995'te 166, 1996'da 113, 1997'de 65, 1998'de 45, 1999'da 52 faili meçhul cinayet kayıtlara geçti.

Çekilen bunca acıya karşın çok sık olmasa da kendisinden sonraki tarihsel süreci kalıcılaştırmasa da umut ve deneyim depolayarak, Türkiye muhalefetinin belleğinde oluşturduğu unutulmaz izlerle gelecek vaatleri üzerinde tuğlalar dizmeyi başarabilmiş günler de yaşadı bu ülke...

15 Aralık 2009 tarihinde Türk-İş'e bağlı Tek Gıda-İş Sendikası'na üye TEKEL işçileri tarafından Ankara'da başlatılan ve 4 Şubat 2010 tarihinde 12 Eylül sonrasının en büyük toplu iş bırakma eylemiyle Türkiye'yi sarsan günler unutulmazdı...

Eylemin doğrudan hedefi hükümetti. Çünkü hükümet acımasız özelleştirme politikalarıyla TEKEL işçilerini "kamu hizmetini geçici personel alarak karşılamayı düzenleyen" 4C'ye mahkûm ederek emeklerine, alınterlerine ve geleceklerine kastetmek istiyordu.

Ülkenin dört bir yanından başkente gelen TEKEL işçileri, Ankara'nın başlıca meydan ve caddelerini eylem alanına dönüştürdüler. Sakarya Caddesi'nde oturma eylemini başlatırken, yürüyüşler ve bir miting düzenlediler. Mitinge 50 bine yakın katılım oldu. Çok geçmeden hükümetle işçiler karşı karşıya geldiler. Hükümet önce tehdit etti. 4C'yi kabul etmelerini ve alanı boşaltmalarını istedi. İşçiler iki isteği de kabul etmediler; sloganları "Ölmek var dönmek yok" oldu.

Direnişin 73. gününde direnişçi işçilerden Hamdullah Uysal, geçirdiği trafik kazası sonucu hayatını kaybetti. İşçilerin yaşadığı acı, hükümetin "4C kapsamında çalışma süresinin 11 aya çıkarılacağı ve 1 ay yıllık izin hakkı verileceği" açıklaması ile hafifledi. Böylece 12 ay boyunca çalışıyor olacaklardı, üstelik ücretler de artırıldı. Bu kazanım, tüm 4C çalışanlarının kazanımıydı. 77. günde de Danıştaya yapılan başvurunun sonucu geldi. Danıştay "4C için 30 gün içinde başvuru zorunluluğu yoktur" diyerek, süreyi 8 aya çıkardı.

TEKEL işçileri, direnişin 78. gününde, 4C'yi tamamen değiştirmiş olarak şehirlerine geri döndüler.

2013 Mayıs ayı sonlarında İstanbul Taksim'deki Gezi Parkı'na topçu kışlası ve AVM yapılma girişiminin bir parçası olarak ağaçların Büyükşehir Belediyesi'nce kesilmeye başlanması; Türkiye halklarının her kesiminde AKP iktidarına karşı biriktirilmiş isyan duygularını açığa çıkarmaya yetti. Kısa sürede ülkenin hemen hemen tüm şehirlerine etkili protestolar şeklinde yayılan ve 5 milyon kişinin sokaklara döküldüğü eylemlerin odak noktası elbette İstanbul, Taksim ve Gezi Parkı oldu. Anadolu yakasından Taksim'e gitmek isteyen kitleleri engellemek için deniz ulaşımının kısıtlanması kâr etmedi, 10 bin kişilik bir kitle Boğaziçi Köprüsü'nü yürüyerek geçti ve Taksim'e ulaştı. Taksim ve çevresi 15 gün süreyle polisin yaklaşamadığı bir özgür alan hâline geldi. Gezi Parkı'nda, paranın dışarı çıkarıldığı komünal bir hayat düzenlendi. İstanbul hatta Türkiye'nin dört bir yanından insanlar Taksim'i ziyarete geldi; yakılıp ters çevrilmiş polis

otoları, kaldırım taşlarından oluşturulmuş barikatlar önünde hatıra fotoğrafı çektirdi. "Direniş" ve "Barikat" sözcükleri ilk kez devrimcilerin dışındaki kitleler tarafından dile getirilerek meşrulaştırıldı.

"Halkevleri halkın muhalefet evleridir"

26 Ekim 1988'de açılan Eskişehir Halkevi, Eskişehir'de sol muhalefetin toparlandığı bir yer hâline geldi, tabii bunun için Halkevi çalışmalarında devrimci gençliğin inisiyatif alması gerekecekti.

"Eskişehir Halkevini Harb-İş üyeleri kurdular, o dönemde bugünün Odunpazarı Belediye Başkanı Kâzım Kurt, Halkevi'nin ilk başkanıydı." Muammer Civelek, Halkevi'nin ilk binasının Atatürk Caddesi üzerinde Orman Müdürlüğü binası karşısında olduğunu söylüyor. Kâzım Kurt'un adını ise biz, Eskişehir Devrimci Yol Davası'nda bazı arkadaşların avukatı olarak hatırlıyoruz.

Muammer, devam ediyor; "İşçi arkadaşlarımızdan yönlendirebildiklerimizi Halkevi'ne üye yapma çalışmaları başlattık. O dönemde benim gördüğüm kadarıyla eski TKP'liler CHP içerisinde ve Halkevi gibi yerlerde kendilerini gösterip etkili olmaya başlamışlardı. Onların anlayışına göre, Halkevlerinin misyonu kültürel sosyal faaliyetleri hayata geçirmekti yani Eskişehir Halkevi muhalefet kimliğiyle değil, Halkevlerine sahip çıkma anlayışıyla kurulmuştu. Ancak, üniversitelerde toparlanmaya başlayan devrimci gençler, bir süre sonra yoğun olarak Halkevi'ne üye oldular ve 'Halkevleri halkın muhalefet evleridir' anlayışını öne çıkararak Halkevi'nde etkin oldular."

"O dönemde artık biz de doğal tarafımızı seçmeye başlamış olduk" diye devam ediyor Muammer; "TKP'liler yavaş yavaş ellerini çektiler Halkevi'nden. Bizim gençlerimiz diyebileceğimiz üniversite gençliği yönetime gelmiş oldu. Aralarında, şimdi doktor olan Bülent Aslanhan, Mustafa Tamyürek vardı; sonraları Devrimci Sağlık-İş yönetiminde görev alan bir arkadaş vardı; Şimdi Aydın'da olan Mümin, elektronik mühendisi Aydın vardı. Halkevinde çalışan üniversiteliler içinde Tıp ve Mühendislik Fakültelerinden öğrenciler etkindi.

Halkevinde uzun bir süre çalışıldı, bir bakıma siyasi bir parti gibiydi, sonra ÖDP'nin kuruluş sürecinde biz Eskişehir örgütlen-

mesi için çalışmalara başladık. 1996'da Ankara'da yapılan açılış şenliğine katıldık. İlk dönemde parti tabanı öğrenci ağırlıklıydı, farklı siyasi anlayıştan insanlar da vardı, sonra Türkiye genelinde ne yaşandıysa, grupların ayrılması falan her şey, Eskişehir'de de bire bir yaşandı."

Muammer'e daha sonra yeniden dönerek, onun özellikle 1992-99 sürecinde sendikal mücadele içinde yaşadıklarına, Demokratik İşçi Muhalefeti örgütlenmesinde neler olup bittiğine dair anlattıklarına yer vereceğiz. Biz şimdi Eskişehir Halkevi'nin ilk yıllarına dair gelişmelere Naci Alpkan'ın tanıklığıyla devam edelim.

"Halkevi açıldıktan sonra ben ağırlıklı olarak okuldan çok, orada çalışmaya başlamıştım. Halkevi'nin yönetimi eski TKP'lilerden oluşuyordu ama biz Devrimci Yolcular olarak oraya çok ağırlıklı gitmeye başladık. Belli bir süre sonra da yönetim her ne kadar TKP'lilerde görünse de inisiyatif bize geçmişti; Halkevi'nin bütün eylemliliklerini, etkinliklerini, programını biz belirliyorduk, yönetim bunlara sadece onay vermekle kalıyordu."

Naci'nin hatırladığı Halkevi binası İki Eylül Caddesi'nde... muhtemeldir ki Muammer'in sözünü ettiği Atatürk Caddesi'ndeki ilk yerinden daha sonra buraya taşınmıştı Halkevi.

"Halkevi'nin çok güzel bir binası vardı. TKP'li arkadaşlar o dönemdeki ilişkileriyle (SHP'li) belediyeden eski nikâh salonunun arkasında onunla aynı binada bir yer almışlar... İki katlı, yedi sekiz odası, çok büyük bir salonu olan çok kullanışlı bir binaydı. Orada çok etkinlik yaptık, Halkevi şenlikleri, öğrenci şenlikleri, tiyatro çalışmaları, müzik grupları, semah ekipleri... Yılda 3-4 gösteri yapıyorduk, onun dışında o dönem popüler olmuş Grup Yorum, Kızılırmak gibi gruplara Eskişehir'de konserler organize ettik, bunları daha çok Arı Sineması'nda gerçekleştirdik."

Halkevi çalışmaları, bir bakıma her şeye yeniden başlanmış gibi yürütülüyor, üniversite gençliği ve işçiler dışında kalan kesimlere de ulaşılmaya çalışılıyordu.

"Halkevi gerçekten o dönem çok etkin çalışmalar yürüttü; hem liselilere indik, hem bilindik köylerle ilişki başlattık. Doğançayır köyü ile olan ilişkiler 1980 sonrası kesilmişti. Benim de oradan tanıdığım kimse yoktu. Halkevi'nden arkadaşlarla konuşurken ortaya böyle bir fikir çıktı. Türkan, Bülent, Mustafa, İsmail ve ben dahil beş arkadaş, hiç kimseyi tanımadığımız

hâlde otobüse binip Doğançayır'a gittik. Köy kahvehanesine girdik, içerde kahvehaneciyle birlikte 2-3 yaşlı köylü vardı. Selam verip, Eskişehir Halkevi'nden geldiğimizi söyledik. Mevsim yaz olduğu için herkes tarlalara çalışmaya gitmişti. Orada çay içip, yaşlılarla sohbet ettikten sonra, buradaki arkadaşlarla tanışmak istiyoruz dedik. Kahvehaneci bizi alıp muhtara götürdü, muhtar tarafından çok iyi karşılandık, evine davet etti, eşiyle tanıştık, bize sofra kurup yemek ikram ettiler, bir süre sohbet ettikten sonra kalkıp, muhtarla birlikte tekrar kahvehaneye geldik. O arada saat 4 falan olmuştu, gençler tarladan gelmeye başladı, zaten bir kısmını da muhtar haber gönderip çağırmıştı. Böylece beş altı gençle tanışmış olduk. İçlerinden bazılarında böyle bir beklenti de varmış zaten, onlarla ilişkilerimizi geliştirdik. Birinin adı Ersan'dı, çok güzel şiirler, öyküler yazan, ilerici demokrat bir arkadaştı... gençleri Eskişehir'e davet edip köyden ayrıldık. Bir hafta 10 gün sonra beş altı kişi Eskişehir'e geldiler, onları Halkevi'nde misafir ettik, diğer arkadaşlarla tanıştırdık, Eskişehir'i gezdirdik. Bu arada Doğançayır'a ilişkin neler yapılabilir diye konuştuk, köyde bir Halkevi açılması konusunda görüş belirttik. Bir süre sonra da o arkadaşlarla birlikte hareket ederek köyde bir halk şenliği yaptık. Halkevi'nin semahlar, türküler çalıp söyleyen müzik grubunu ve kısa skeçler hazırlayan tiyatrocu arkadaşlarımızı alıp Doğançayır'a götürdük. Şenlik yeri köy meydanıydı, sahne de bir traktör kasası... kahvehaneden, evlerden topladığımız sandalyeleri de meydana dizince her şey hazır oldu. Bütün köy halkı meydana toplandı, ilgiyle izlediler, çok güzel bir şenlik oldu."

Naci ve Muammer, Halkevi çalışmaları sırasında birbirlerini tanıdılar ve daha çok işçi kesimi içindeki çalışmalara katıldılar ve bir süre sonra da *İşçilerin Sesi* dergisinin Eskişehir temsilciliğini açtılar. Naci, "Bunda Çetin Uygur'un etkisi vardı" diyor; "Yanımızda Kadir ve Erdal gibi, Demiryolları'ndan, Hava İkmal'den birkaç işçi arkadaşımız daha vardı. Büromuz, İki Eylül Caddesi'nde Reşadiye Camisi'ne yakın bir yerdeydi. İstanbul ile irtibatlı çalışıyor; Eskişehir'deki örgütlenme faaliyetleri, grevler, öğrenci eylemleri gibi haberleri dergiye geçiyorduk."

1992 yılında Naci ve Muammer'in hikâyeleri farklı rotalar izlemeye başlıyor. Naci, devrimci faaliyetlere o kadar dalıp gitmişti ki dersleri çoktandır boşladığı için okulla ilişkisi kesil-

mişti. Bu yüzden, yaş durumunu da gözeten Naci'nin önünde başka seçenek kalmadığı için o yılın kasım ayında askere gitti. Naci'nin 7-8 yıl süren olağanüstü askerlik macerasından daha sonra söz edeceğiz. Biz şimdi, işçi sınıfının o yıllardaki sendikal mücadelesinde yaşanan gerçeklikleri anlamak için yolumuza Muammer ile devam edelim.

Demokratik İşçi Muhalefeti örgütlenmesi

Hatırlarsanız Muammer, 1989 Bahar eylemlerini Eskişehir Harb-İş'in başlattığını söyleyerek şöyle demişti;

"Tabii bu büyük bir iddia ama hani biz servis talebiyle, 12 Eylül'ün hâlâ bütün varlığıyla sürdüğü 1986'da askerî bir işkolunda taleplerin sokakta dile getirilmiş olmasını, Türkiye'de yakılan ateşin kıvılcımlarından diye düşünüyoruz. Belki kendimize biraz fazla değer verdiğimiz için böyle düşünüyoruz gibi gelebilir ama hakikaten böyleydi, Harb-İş Sendikası'nın içinde bile Eskişehir'in varlığı bir başkaydı..."

Muammer, 1992-99 sürecinde Türk Harb-İş Sendikası üyelerinin inanılmaz ekonomik ve demokratik haklar kazandığının altını çiziyor ve o dönemde imzalanan toplu iş sözleşmelerinin tam istedikleri gibi olmasa da çok büyük değişikliklere uğratıldıklarının tespitini yapıyor. 1999 yılında sendika yönetimine tekrar gerici ve faşistlerin egemen olmasıyla durumun tersine döndüğü de bir başka gerçek tabii...

Peki, ne değişti de böyle oldu?

"O zamanlar Türkiye'de 2,5 sendika var diyordu işverenler; Petrol-İş, Harb-İş ve Hava-İş... Petrol-İş'in büyük eylemlilikleri vardı, Hava-İş zaten kendi işkolunda etkiliydi; işveren bir taraftan saldırıyor, bir taraftan da işe aldığı yeni işçilerin neredeyse tamamını sağ kökenlilerden seçiyordu. Sol muhalefette ise yine küçük olsun benim olsun ya da en azından benim denetimimde olsun mantığı, siyasal birtakım gruplaşmaları ortaya çıkarmaya başlamış, farklı siyasi anlayışlar baş vermişti. Yani 12 Eylül'ün hemen sonrasında ortak hareket eden sol, artık atomize oluyordu. Bu durumu birçok şubede yaşadık; hem denetimi eline geçirmek isteyenler ya da burada bizim sözümüz geçsin diyenler hem de iktidarı elinde bulundurmak isteyenler onu paylaşmak istemedikleri için bu çatışmalar ortaya çıktı.

Bizim hep iddia ettiğimiz; işyeri komiteleri, tabanın söz ve karar sahipliliği gibi taleplerimiz hani biraz da küçümsenerek göz ardı edildi. Onlar bizim tabanın sözü anlamında işyeri komiteleri oluşturulsun talebimize karşı, zaten biz de öyle yapılanmalar var, sen de içinde değil misin dediler. Kastettikleri danışma kuruluydu; şubelerin üye sayısına göre genel merkezin belirlediği kontenjanlar vardı. Eskişehir şubesinin 25 kişilik bir danışma kurulu vardı ama bu kurulu şube yönetimi belirliyor; belli atölyelere kota ayırıyor, sen sen diye seçiyordu, bunlar tabanın sesini yansıtacaklardı sözde... Tabii böyle atamayla oluşturulan danışma kurulları da tam tersine daha çok sendikanın kararlarını tabana duyuran bir kurum gibi çalışıyordu. İşçilerden bir talep geldiğinde bu da nezaketen yönetime aktarılıyordu, kısaca danışma kurulu üyeleri işçinin gözünde şube yönetimin adamlarıydılar."

Muammer, benzeri uygulamanın Ankara'da da yaşandığını ekleyerek şöyle devam ediyor;

"Yine farklı siyasi görüşlerden arkadaşlarımız vardı, benim de içinde yer aldığım Demokratik İşçi Muhalefeti adı altında bir örgütlenme vardı Ankara'da... Ankara şube yönetimini 1991'de değiştirmişlerdi, biz onlarla aynı şeyleri anlatıyorduk. Biz sendika üyesi işçilerdik ama sendikanın içerisinde de gruplar vardı. Her ilde şube üyesi yaklaşık 2.400 işçi var, ama bu sendikanın içinde küçük gruplar da var... bunların kimisi siyasi örgütlenmeler, kimisi eski HK'lı, eski TKP'li, eski Dev-Genç'li gibi aidiyetlerle bir araya gelen insanlar... Bir de bunların yanı sıra bizim Demokratik İşçi Muhalefeti adı altında Ankara'da başlatılıp bütün Türkiye'ye yaymaya çalıştığımız ve merkezî olarak gerçekleştirmeyi düşündüğümüz bir yapı vardı. Bunun siyasi bir yönlendiricisi yoktu, tabandaki işçilerdi, mesela Ankara'da bu yapı içinde yer alan arkadaşlarımızın hangi siyasi argümanı savunduğunu ben hiç sormadım, elbette bu siyasi bir anlayışın ürünüydü, işyeri komitelerini ben savunuyorum, işyeri örgütlenmelerinin savunulması gerektiğini, örgütlenmenin sadece işyerine ait olması gerekmediğini, komşuluk ilişkilerimiz de dahil olmak üzere bütün hayatımızı sarması gerektiğini ben Eskişehir'de anlatıyordum... sonra bir duyuyorum ki bunu Ankara'da birileri daha anlatıyor ama o insanlar Devrimci Yolcu mu ya da bir başka hareketten mi bunu hiç sormadım onlara ve biz bunu

hiç konuşmadık. 1991-92 yıllarında hep şunu söylüyorduk; biz böyle bir örgütlenmeyi daha demokratik bir sendikada hayatı örgütlemek için bu önermelerde bulunuyoruz. Bizim bu sendikal anlayışımıza olumlu yaklaşan ama herhangi bir siyasi partiye kendini ait hissetmeyen belki seçimlerde oy bile kullanmayan ya da kendini belki DYP'li addeden, ANAP'a, CHP'ye, MSP'e oy veren işçiler de vardı... Ama biz sendikal yaşamın böyle olmasını anlattığımızda; evet bunlar doğru, birlikte savunabiliriz diyorlardı ve biz bunu hiçbir siyasi örgüt ya da hareket adına yapmadığımızı söylüyorduk ve bu tutuyordu. Biz arkadaşlarımızla ortak bir sendikal hayatı paylaşmaya çalışıyorduk.

İşte buna benzer şeyleri Ankara'dakiler de söylüyordu, onların içerisinde de siyaseten kendini herhangi bir sol ideolojiye bağımlı görmeyen ama sendikal hareketin öyle olması gerektiğini söyleyen çok insan vardı. Dolayısıyla biz bir araya geldiğimizde sendikanın geleceğini konuşuyorduk, benzer şeylerin örtüştüğünü fark ettiğimizde de ya senin geçmişte hangi siyasi hareketle ilişkin vardı diye hiç sormadık. Bazı arkadaşlarla daha sonra daha açık konuşmuştuk ama örneğin benim ÖDP'li olduğumu o arkadaşlarım 2000 yılında falan öğrendiler. Ankara'daki arkadaşlarımızdan birinin babasının eski Devrimci Yolcu olduğunu biliyordum ama kendisinin herhangi bir örgütlenme içinde olup olmadığını hiç sormadım; adı Gürcan Koçak'tı, dürüst bir çocuktu, herhangi bir sendikal sorumluluğu olmayan bir işçiydi ama hep sendikal hareketin içinde yer alan bir arkadaşımızdı, yılmadan bıkmadan usanmadan Devrimci İşçi Muhalefeti'ni örgütlemeye çalışırdı.

Demokratik İşçi Muhalefeti, 1991'de Ankara'da şube yönetimini değiştirmişti ama sonra iktidarı elinde bulunduranlar eski savundukları şeylere uygun davranmadılar. Bunun en büyük nedeni de Türk-İş içerisindeki profesyonel sendikacılığın yaşam biçimiydi... Biz hep şunu savunduk; profesyonel sendikacılar işyerinde çalıştıkları kadar ücret alsınlar. Ama iktidarı ele geçirenler bunu hiçbir zaman uygulamadılar, günde 15 saat çalışıyoruz, fazla mesai alsak bundan daha fazlasını alırdık falan gibi gerekçeler ürcttiler. Ayrıca işyeri örgütlenmelerini de bizim anladığımız şekliyle hayata geçirmediler, atama usulüne devam ettiler, dolayısıyla hareket yozlaşmaya başladı, kopuşları getirdi. Bunun sonucunda 1999'a gelindiğinde Ankara başta olmak üzere

bütün şubelerde seçimler kaybedildi ve genel merkez gericilerin eline geçti. Devrimci İşçi Muhalefeti de solun atomizasyonuna uyarak dağıldı."

Muammer Civelek, resmî olarak sendikal görev almadı ama çalışmaların içinde hep bulundu. Bu arada Endüstri Meslek Lisesi'ni bitirdiği 1979 yılında ailesinin karşı çıkması üzerine giremediği üniversite sınavlarına 14 yıl sonra katılarak, 1993 yılında Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'ne kaydını yaptırdı. Muammer, çalışma hayatını kesintiye uğratmadan, okula sınav dönemleri ve bazı dersleri izlemek için gitti ve 1997'de mezun oldu.

Muammer öğrencilik yaptığı yıllar dışında, sendikada her ay yapılan danışma kurullarının tamamına katıldı. Kendi geliştirdiği ya da arkadaşlarıyla ortaklaştırdığı doğruları savunarak, yönlendirmeye çalışarak sendikal faaliyetin içerisinde yer aldı. Bir defasında Harb-İş Eskişehir şubesi genel kurulunda şube genel sekreterliğine aday oldu ama 3 oyla kaybetti.

Daha önce İlhan Taşkın'ın askerliğini yaparken başından geçenlere yer vermiştik. Orada yaşananlar, Türkiye'nin o yıllardaki gerçekliğini, askerlik üniforması içinden aktarılması anlamında önemliydi. Şimdi aynı şekilde Naci Alpkan'ın askerlik sürecinden bazı kesitlere, kendi anlattıkları üzerinden göz atacağız.

Naci, 1992'nin Kasım ayında askere gittiğinde 30 yaşındaydı; onu, önce Ankara Etimesgut'a acemi birliğine gönderdiler, tabii arkasından dosyasını da... Sonra sürgün yeri olan Trabzon Erdoğdu Kışlası'na dağıtımını çıkardılar. Naci 10 günlük dağıtım iznini alıp, önce Eskişehir'e uğradı.

"Eskişehir'e geldiğim gün, 24 Ocak 1993'de Ankara'da Uğur Mumcu öldürüldü. Olaydan 1-2 gün sonra Eskişehir'de Halkevi, Atatürkçü Düşünce Derneği, SHP'nin ortaklaşa organizasyonuyla protesto eylemi yapıldı, ben de asker olmama karşın kendimi bu organizasyonun içinde buldum. Hükümet binasının önünde yaklaşık 5 bin kişilik bir kalabalık toplandı, suikasti kınayan konuşmalar yapıldı, sonra diğer örgütler kitlenin dağılmasını istedi. Biz Halkevciler, buna engel olduk, kitlenin önüne geçerek şehir içinde bir yürüyüşe dönüştürdük. Halkevciler önde olmak üzere, hükümet binasının önündeki meydandan peşimizde

yaklaşık 5 bin kişilik kitleyle çıktık. Bizim önümüzde polisler yürüyordu aralarında Gaffar Okkan da vardı..."

Gaffar Okkan, o tarihte Eskişehir Emniyeti'nde Siyasi Şube Müdürüydü. Naci, hem *İşçilerin Sesi* Eskişehir temsilcisi olarak hem de çeşitli eylemlerden dolayı daha önce Gaffar Okkan ile sık sık karşı karşıya gelmişti. Okkan, Naci'nin deyimiyle karizmatik bir adamdı, babacan bir yaklaşımı vardı ve iyi polis-kötü polis rol dağıtımında daha çok iyi polis rolünü üsleniyordu ama "Ben size yardım ederim, bunun için varım" duygusunu da karşı tarafa geçiriyordu.

Gaffar Okkan ilginç bir rastlantıyla 7 yıl sonra, 24 Ocak 2001 tarihinde Emniyet Müdürü olarak görev yaptığı Diyarbakır'da makam aracına yapılan silahlı ve bombalı saldırı sonucu, yanındaki beş polis ile birlikte öldürüldü. Olayın failleri bulunamadı ancak çeşitli kaynaklar Hizbullah ve Jitem'i işaret etti.

"Biz korteji, İki Eylül Caddesi'nden Köprübaşı'na, oradan da İstasyon Caddesi'ne yönlendirdik. O sırada, Gaffar Okkan benim yanıma gelerek, Naci artık kitleyi dağıtın, yeter bu kadar yoksa yürüyüşe müdahale edeceğiz dedi. Ben de kitle çok politize olmuş durumda herkes çok kızgın, bu önemli bir suikast, müdahale ederseniz istenmeyen olaylar yaşanır, bırakın, kitleyi biz yönlendirelim, buradan devam edip TMO'nun silosu önünden Cengiz Topel Caddesi'ne çıkar tekrar bu noktaya getirir buradan da dağıtırız diye pazarlık yaptım. Sonunda bizim dediğimiz oldu ve böylece Eskişehir için önemli bir kitlesel eylem hayata geçirildi."

Naci, dağıtım izni bitince, Trabzon'a gidip yeni birliğine teslim oldu.

"Burası, 300-500 kişilik küçük bir birlikti, tabii dosyam da arkamdan gelince, beni orada ciddi anlamda sıkıştırmaya başladılar, bir istihbarat kurmay yarbayı 2 defa beni sorguya aldı, orada yanılmıyorsam 1993'ün Mart ya da Nisan ayına kadar kaldım."

Naci'nin dosyasında esas olarak, *İşçilerin Sesi* dergisi Eskişehir temsilcisi ve Devrimci Yolcu olduğu bilgisi vardı. İstihbaratçı subay kendisine bunları hatırlatıp, buradan örgüte haber mi aktaracaksın, ayağını denk al, burası askeriye başına her şey gelebilir deyip, tehditler savurdu.

Tabii her şey bu kadar kötü değildi Naci için... Birlikte, Eskişehirli bir yüzbaşı da vardı, hemşehrilik kontenjanından ona destek çıkan... Zaten Naci'ye silah vermemişler, nöbet de tutmuyordu. Birlik içinde silahlığa, garaja, eğitim alanlarına gitmesi yasaktı; sadece koğuş ve yemekhane serbestti. Eskişehirli Suat Yüzbaşı, Naci'ye elinden bir şey gelir mi diye sormuş, o da Eskişehir'deki reklam atölyesinde Nurettin'le beraber çalışırken öğrendiği serigrafi, tabela işlerini hatırlayıp, söylemişti. Yüzbaşı, Naci'ye bir oda gösterip, eğitim alanlarının tabelalarını yazma işini vermişti; askerlikte bunun anlamı korumaya alınmaktı...

Trabzon Gündoğdu Kışlası'nda Naci'nin başına ilginç bir olay daha geldi. Nizamiyedeki Hüseyin başçavuş, bir er gönderip kendisini çağırtmıştı. Naci yanına gidince başçavuş, hemen konuya girdi; "sen Devrimci Yolcuymuşsun, doğru mu?" Naci, evet deyince başçavuş bu kez; "ben de Dev-Solcuyum" deyiverdi. Tabii Naci bu durumdan kuşkulandı, pek fazla bir şey konuşmak istemedi. Bunun üzerine başçavuş, "ben Trabzon'dan gazete, dergi falan getiririm, nöbetçi olduğum günler nizamiyeye gelir, burada arkada oturur okursun hem de muhabbet ederiz" diye devam etti.

"Bu arada yanılmıyorsam Bedri Yağanların operasyonu olmuş, infaz edilmişlerdi, bunu biraz konuştuk, tartışmayı kendisi açtı, bu operasyonla ilgili ne düşünüyorsun falan diye, ben de zaten kimliğim de belli olduğu için ufak tefek birtakım şeyler söylemekte fazla beis görmedim, sonra bir akşam daha çağırmış yine biraz sohbet etmiştik, daha sonra irtibatımız kesildi. Bu insan hakkında kuşkularım hep devam etti."

Naci, sözümona çavuş adayıydı ama hakkındaki sorgulamalar devam ediyordu. İstihbaratçı yarbay tarafından ikinci kez sorgulanıp tehdit edildikten yaklaşık bir hafta sonra, bu kez Kâzım yüzbaşı tarafından çağırıldı. "Bu yüzbaşı psikopatın biriydi, gittim, bana küçük bir not kâğıdı verdi; seni gönderiyoruz, eşyalarını topla dedi. Kâğıdı alıp çıktım, üstünde kısa bir not yazılıydı: 'Trabzon Otogarı'ndaki Süzer firmasının yazıhanesine git, Şevki'yi bul, o seni birliğine götürecek.' Ortada karışık bir durum vardı..."

"Ben orada resmen askerdim ve bu dağıtım-sevk konularında az çok bilgim vardı. O tarihte Tunceli, Bayburt falan hep olağanüstü hâl bölgesiydi, Trabzon'un arkası yani... Normalde

asker sevkiyatları, konvoyla yapılıyordu, üstelik beni bir yere gönderiyorlarsa resmî belge düzenlemek zorundaydılar, asker adamı sen git diye gönderemezlerdi. Neyse dolaptan eşyalarımı aldım, çantaya koydum çıktım. Bana çok yardımı dokunduğu için Suat Yüzbaşı'ya da uğrayıp bir veda edeyim dedim. Kapısını çaldım girdim, her zaman benimle çok muhabbet eden, odasına gittiğimde çay söyleyen, oturup konuştuğumuz adamın yüzü kireç gibi bembeyazdı, kafasını masasından kaldıramayacak durumdaydı. Ben böyle böyle beni gönderiyorlar, veda etmeye geldim dedim, durumumdan haberdardı, sesi titredi, ben onu o hâlde görünce iyice kuşkulandım, ona rağmen yardımlarınız oldu teşekkür ederim, size veda etmeden gitmek istemedim dedim tokalaştık, öpüştük, ben çıktım."

Naci, üzerinde sivil giysilerle nizamiyeden elini kolunu sallayarak çıkıp gitti. Oysa kışlaya giriş ve çıkışlar mutlaka kayıt altına alınırdı. Oradan geçen dolmuşlardan biriyle Trabzon şehir merkezine inen Naci, *İşçilerin Sesi* dergisi Trabzon temsilciliğine uğrayıp, oradaki arkadaşlara konuşup durumunu anlattı. Bazıları, git bir şey olmaz derken, bazıları bu sıkıntılı bir durum iyice bir konuşup tartışalım, böyle olmaması lazım dediler. O gece daha detaylı konuşmak için arkadaşlardan birinin evine gittiler, altı yedi kişi kadardılar. Konuyu enine boyuna konuşup tartıştılar, bir ikisi Naci'ye sen yazıhaneye git biz de takip ederiz hem şu Şevki'yi de tanımış oluruz dediler, bazıları hiç gitme tehlikeli bir durum, başına ne geleceği belli değil dediler...

"Sonuçta ben gitmeme kararı aldım, ertesi gün Otogar'a gidip başka bir firmanın otobüsüyle Eskişehir'e doğru yola çıktım. Böylece askerlikten firar etmiş oluyordum. Eskişehir'deki arkadaşlara da durumu anlattım, yüzbaşının verdiği notu gösterdim. Onlar da durumdan kuşkulandılar, askere gitmemem konusunda anlaştık. Sonra ailemle görüşüp, onları da ikna ettim. Eskişehir'de 2-3 gün kaldıktan sonra İstanbul'a geçtim. Orada Eskişehir'den tanıştığımız öğrenci arkadaşlar vardı –okulu bitirip çalışmaya başlamışlardı– onlardan birkaçının birlikte kaldığı eve yerleştim."

Naci, yaklaşık 4 yıl İstanbul'da kaldı. Değişik işlerde çalıştı, Devrimci Yol tartışma sürecine katıldı. 1997'de bir iş nedeniyle İstanbul'dan ayrılıp geçtiği Anamur'u çok beğenince, orada pansiyonculuk yapmaya başladı. Ancak işler pek umduğu gibi gitmeyince 1999 Kış'ında Anamur'dan Ankara'ya gidip orada bir

süre reklamcılık işleriyle uğraştı. Artık o tarihte faili meçhuller dönemi neredeyse bitmişti. Naci, sürekli kaçak yaşama hâlini bir an önce sonlandırıp hayatını bir düzene sokma isteğiyle, askerlik engelini ortadan kaldırmak için 2000 Haziran'ında askerliğine devam etme kararı aldı. Ankara'dan Eskişehir'e gelip, askerlik şubesine başvurdu. Orada karşısına çıkan sorunları, biraz da şube başkanı binbaşının yardımlarıyla aşarak, askerliğine devam edeceği Bayburt'a doğru yola çıktı. Ertesi gün de birliğine teslim oldu. "Sakıncalı piyade" durumu devam ediyordu tabii, nöbet ve silah yoktu. Naci, Bayburt'taki askerliği sırasında önemli bir sorunla karşılaşmadı. Ama bir şey öğrendi. Arada bir satranç oynadıkları bir uzman çavuşla dereden tepeden konuşurken, söz Trabzon'daki birliğe geldi, meğer o da aynı tarihlerde hatta Naci ayrıldıktan sonra da orada kalmış bir süre. İşte Naci, Trabzon'daki hani o ben Dev-Solcuyum diyen nizamiyedeki Hüseyin Başçavuş'un tutuklanıp cezaevine atıldığını bu uzman çavuşun; "örgüte silah ve mühimmat kaçırırken yakalandı, Dev-Solcuymuş vatan haini" demesiyle öğrenmiş oldu.

Naci, bu arada askerlikten firar ettiği için askerî mahkemeye çıkarılmış ve 1 yıl ceza almıştı. Askerliğini bitirdikten sonra Trabzon Askeri Cezaevi'nde dört ay yatıp bu cezasını tamamladıktan sonra Eskişehir'e döndü.

Muammer ve Naci, bir süre sonra geçmiş ve geleceğin bir araya geleceği ve Eskişehir'e özgü farklı bir organizasyonun hayata geçirilmesini birlikte üslenecekler. Bu organizasyonun önemli ayaklarından biri Titanik Cafe olacak... Tabii Cemil Efe... Muammer ve Naci'nin hem lojistik hem de pratikteki destekçisi hem de onun babası Efe'nin, bir bakıma 1990'lardan sonra konuşlandığı yer... Artık eski yıllara göre daha bir albeniyle kurumlanan, üzerinde gezinen gondollar ve gezi tekneleriyle geç saatlere dek uyanık tutulan, şehrin damarlarına gençlik aşısı zerkeden üniversitelilerin yanına yöresine kıyısına uğramadan edemediği, barok süslemeli kemer köprülerin hayata yeni şifresiz pozlar verdirerek iki yakasını sık sık bir araya getirdiği ama açık söylemek gerekirse 40 yıllık hatıralarını hâlâ sadece bizim çocuklara fısıldadığı Porsuk Çayı'nın kıyısında bizi bekliyor İbrahim Efe...

Devrimci Yol'un Efe'si

İbrahim Efe, cezaevinden çıktıktan sonra belediyedeki işine geri dönemedi. Dönemezsin çünkü sen işçisin dedi personel müdürü; bak şu kanunun şu maddesi böyle diyor... Yok eğer altı ay içinde çıkıp gelseydin başlardın işine ama istersen kıdem tazminatını alabilirsin... "O da kalsın" dedi Efe, müdürün yanından kızgınlıkla ayrılırken... "Bağışım olsun!"

İbrahim, Gültepe'deki evini boşaltıp, Tepebaşı'ndaki Sigorta Evleri'ne taşındı. Üç tekerlekli arabasında çekirdek, kolonya sattı. Bir süre belediyeye iş yapan bir müteahhitin yanında çalıştıktan sonra, Organize Sanayi bölgesindeki Esçelik Fabrikası'nda işe girdi. 1983 yılından, 1987'ye kadar orada işçilik yaptı.

Efe, bu süreçte siyasetle ilgilenmeyi ihmal etmedi, CHP'ye gidip gelmeye başladı, milletvekillerini izledi, seçimlerde nasıl bir tavır geliştireceği konusunda yakınındakilerle tartıştı, özellikle eski işyerinde örgütlü sendikadaki gelişmeleri gözden kaçırmadı. 1987'de Esçelik'ten kendi isteğiyle tazminat alamadan ayrılan Efe, Belediye'deki işini önceden garantiye almış ancak bu kez Temizlik İşleri müdürlüğünde işbaşı yapmıştı. Bir süre sonra belediyede grev gündeme geldi, bu arada 1989 seçiminde Eskişehir belediye başkanlığını SHP'li Selami Vardar kazanmıştı.

"Fen işlerinde çalışan TKP'li Yüksel Tuna, Temizlik İşleri'ne sürgün gelmişti. Bir gün sendika başkanı Ali Osman, bana Yüksel'i baştemsilci olarak atasak sence bir sakıncası var mı diye sordu."

Yüksel Tuna'nın adını 1970'li yıllarda Gökmeydan Mahallesi ve Şeker Fabrikası'ndaki işçi çalışmalarından söz ederken geçirmiştik. Anlaşılan, 12 Eylül sonrası o da Belediyede işçi olarak çalışmaya başlamış.

Burada dikkat çeken bir başka konu da sendika başkanının, baştemsilci atanması konusunda bizim Efe'den olur alması! Bunun bir nedeni Efe'nin her ne kadar o zamanlar CHP ile de ilgilense Devrimci Yolcu kimliğiyle ortalıkta dolaşmasıydı. Bununla ilgili ama önemli bir neden daha vardı.

İbrahim Efe, 12 Eylül operasyonlarının ilk günlerinde, hakkında verilen bazı ifadeler nedeniyle 17 Eylül'de gözaltına alınmıştı. Efe bunların hepsini reddetmişti;

"Ben 1968 yılından beri Yıldıztepe'deyim, herkes, sıradan çocuklar bile beni tanır, ben onları tanımak zorunda değilim dedim, Emniyet'te kimi gösterdilerse tanımıyorum, bilmiyorum, görmedim diye direndim, direniş mücadelesi verdim."

Efe'nin gözaltında olduğu bu günlerde Dursun Sabur da Emniyet'te gözaltındaydı ve aynı mahallede oturdukları için Efe'yi tanıyordu. "Ben daha sonra gönderildiğim askerî cezaevinden 30 Kasım 1981'de tahliye oldum. Birkaç gün sonra mahallede Dursun Sabur'la karşılaştım, 'Efe, işçi sınıfının mücadelesini çok iyi verdin, sana teşekkür ederim' deyip boynuma sarıldı."

Dursun Sabur, Maden-İş Sendikası Eskişehir Bölge Temsilcisiydi ve TKP'liydi. Efe'ye, işçi sınıfı adına teşekkür etmesi herhalde bu yüzdendi(!).

İşte, Belediye Temizlik İşleri'nde çalışırken, sendika başkanının kendisine gelip, Yüksel Tuna'nın baştemsilciliğine bir itirazı olup olmadığını sorması, Efe'nin o camiada yaratmış olduğu bu saygınlıkla ilgiliydi.

"Şimdi ben de orada işçiyim ama sendika başkanı gelmiş bana soruyor, Yüksel'in baştemsilci olmasına itirazın var mı diye... yok dedim, o da arkadaşımız değil mi? Ama işçilerin, tepeden inme baştemsilci atanmasına itirazları vardı, onu da başkana söyledim."

Ancak 1990 Temmuz'unda toplu iş sözleşmesi uyuşmazlığından kaynaklanan grevin yaşandığı bu süreçten bir süre sonra baştemsilci, iş akti feshedilerek işten çıkarılır. Bu konuda Efe; bazı işçilerin Belediye Başkanı Selami Vardar'la konuştuklarını ve hatta bazı belediye meclis üyelerinin de işe karışarak "hainlik" ettiklerini düşünüyor.

"Grev bitti, baştemsilcilik için seçim yapıldı, dokuz aday vardı. Onlar en fazla 120-125 oy alırken bana 257 oy çıktı ve baştemsilci ben oldum."

İbrahim Efe baştemsilcilik yaptığı 2 yıl süresince sadece işçiler için değil, belediyedeki memurlar için de çalıştı, kendini sevdirerek onlarla hep iyi ilişkiler geliştirdi; "Memurları örgütlüyordum, benim bir dediğimi iki etmiyorlardı."

1992-93 yıllarını Belediye-İş Sendikası işyeri baştemsilcisi olarak geçiren Efe 1997 yılında emekli oldu. Onun baktığı yerden Eskişehir'de siyasi hayat durağanlaşmıştı. Oğullarından Süleyman okuyordu, öğretmen olacaktı; Cemil ise askerliğini bitirip dönmüştü, onu önce Organize Sanayi Bölgesi'nde bir işe yerleştirdi.

"Bizim Yavuz Erbaş bir kafede çalışıyordu, Cemil'i de tanır, yanıma gelsin ben ona İngilizce öğreteyim dedi. Ama sonraları anladık ki bizim oğlan orada İngilizce değil çaycılık yapmayı öğrenmiş. Anlaşılan esnaflığa yatkın bir yanı vardı. Biraz da bundan cesaretlenerek Adalarda, Titanik 4 Cafe'yi açtık."

Titanik 4 Cafe, 1990'lı yılların sonundan başlayarak Eskişehirli arkadaşların bir uğrak noktası oldu. Tabii bizim Efe, burada klasik babalar gibi takılıyor biraz... Sabahları erkenden gelip kapıyı o açıyor, bir şey yapmıyor gibi görünse de işleri çaktırmadan takip ediyor, fazla huzursuz olduğunda müdahale eder gibi de yapıyor ama onun buradaki asıl meşgalesi, gelen gidenlerle ilgilenip, sohbet etmek, tabii bu sohbetler gençlerle yapılınca hayat derslerine dönüşüveriyor.

"Beni tanıyan herkes gelmeye başladı, gençler de geliyor, içlerinde sağcısı solcusu var ama hepsi bana 'Baba' diyorlar... Liseli gençler de var. Bir gün geldiler, içlerinden birini şikâyet ettiler. Bana, bu 'reis' dediler. DSP-MHP-ANAP hükümetinin olduğu zamanlardı, bu çocuk da MHP'li anlaşılan... Oğlum bırakın reisliği meisliği dedim, siz okulunuzu okumanıza bakın. MHP'nin var mı sana faydası, bunların hepsi hikâye, zenginler her şeyi işçinin, fakirin sırtına paylaştırmışlar; MHP'si de CHP'si de aynı bokun soyu dedim. Ben böyle konuşarak, dinci çocukları bile solcu yaptım, başı kapalı kızları bile eğittim. Mesela bunlardan birini İmam Hatip Lisesi'ne yazdırmış babası... Kız başını açtı, ablasını, diğer arkadaşlarını da getirdi sonra. Ama başımı açmayacağım da diyebilirdi, aynı yakınlığı göstermeye devam ederdim yine...

Bir başkası geldi, yine başı örtülüydü; sen solcuymuşsun dedi, bir arkadaşım anlattı, senin iyi biri olduğunu söyledi... Onlarla konuşurken, solculuk, devrimcilikten fazla söz etmezdim oysa... Ben dedim, ezilenin yanındayım, dünyada bir ezen var, bir de ezilen... Sen dedim belki CHP'yi solcu biliyorsun değil mi, değil; bir sürü faşist var CHP'liyim diye ortalıkta dolaşan... Tabii, ben düşüncemi; sistemin, toplumun ne olduğunu, neler yapılması gerektiğini anlatıyorum, tercihi kendilerine bırakıyorum."

Hayatın önüne çıkardığı zorlukların üstesinden gelmeyi bilen Efe'nin yakasına 2000 yılında Hepatit-B fena hâlde yapışır;

"Benim ciğerlerim bitmiş, geç fark etmişiz, tek çare karaciğer nakli diyordu doktorlar. Teşhis Antalya'da Akdeniz Hastanesi'nde konuldu, sonra Ankara Başkent Hastanesi'ne geçtim. Dışarıdan karaciğer bulmamız zordu, hem de çok pahalıya patlayacaktı bize, sonunda büyük oğlum Süleyman'dan almam uygun görüldü. Tabii bu arada tetkikler, bizim karar vermemiz falan derken uzunca bir zaman geçmişti. 2009 yılında Ankara'ya gidip hastaneye yattık. Benim ciğerimin tamamını çıkarıp aldılar, yerine Süleyman'ın ciğerinden bir parça naklettiler. 15-20 yıl daha uzadı ömrüm yani..."

İbrahim Efe'nin okuması yazması yok... ama kafasında bir sürü okumalar ve yazmalar var, onları anlamak için hayatına derinden bakıp biraz kendini zorlaması gerek insanın...

Bir hikâye nasıl olmalı sorusuna ustalar şöyle yanıt verirler; "Tıpkı bir buzdağı gibi olmalı, ancak sekizde biri görünmeli..." Yani görüneni gördükten sonra altında, derinlerde yatanı anlamak okuyucuya kalsın.

25
Açık Görüş

Beklenti içinde, henüz olmayanın içinde yaşamak, gelecek fikrinin varsaydığı kışkırtıcı dengesizliği kabul etmektir. Her nostalji, şimdiki zamanın bir biçimde aşılmasıdır. Pişmanlık halindeyken bile dinamik bir nitelik taşır: geçmişi zorlamak istenir; geri dönüşsüz olan şeye itiraz etmek, geriye doğru hareket etmek istenir. Hayat ancak zamanın ihlal edilmesiyle bir içeriğe kavuşur. Başka yer saplantısı, ânın imkânsız olmasıdır; bu imkânsızlık da nostaljinin ta kendisidir.

E. M. Cioran, *Çürümenin Kitabı*

1970'li yıllardan başlayarak gerek üniversite okumak için gerek öğretmen, memur olup görevleri nedeniyle Eskişehir'e gelenler, bu şehrin çocuklarıyla, burada devrimci hareket saflarında birbirleriyle buluştular. Sonraki yıllarda başka bölgelerden kaydırılan profesyonellerin de katılımıyla onlar; gelişen ve faşizme karşı mücadelede ağırlığını hissettiren ve yanlışıyla doğrusuyla *Devrimci Yol*'un Eskişehir sayfasını yazanlar; cezaevlerinden çıktıktan sonra, kayıtsız koşulsuz bir araya gelebilmenin zeminini, objektif ve subjektif engelleri aşabilerek yine Eskişehir'de yarattılar ve adını "Açık Görüş" koydular.

Her şey gibi Açık Görüş de kendi olağan sürecini yaşadıktan sonra hayata geçirildi. Eskişehir Devrimci Yol örgütlülüğünde yer alan arkadaşlar, Eskişehir'den sonra yaşamlarını sürdürmek için başka şehirlere yerleşseler de Devrimci Yolcu kimliklerinin yanı sıra Eskişehir vurgusunu da hep yanlarında taşıdılar. Önce İstanbul'daki "Eskişehirlilerin" bir araya gelme girişimi, zamanla Eskişehir'de ortaklaştırılma fikrini geliştirdi. Elbette bunda özellikle 1989 yılında Eskişehir H Tipi Cezaevi'ndeki

açlık grevleri sonunda kazanılan "açık görüş"lere gidip içerdeki devrimcileri-Devrimci Yolcuları ziyaret etmeler bir dönüm noktası oluşturdu. En azından dışarıdan gelenlerin içerdeki direnişe moral ve maddi katkılarının yanında, kendi aralarındaki buluşmaları genişleterek yayma fikrini somutlaştırmaya dair adımlar atılmasını sağlamış oldu.

2009 yılında ilk girişimde bulunuldu ama tekrarlanması için heyecanı büyütmek yerine umut kırıcı bir şekilde sonuçlandı.

"O yıl, daha önce Eskişehir'de olup da cezaevinde yatan arkadaşların Eskişehir'e geleceklerini duymuştum" diyor Muammer Civelek; "İlk toplanma yerimiz Titanik 4 Kafe'ydi, ben de gittim. 12 Eylül öncesi 16-17 yaşlarımda olduğum için birçoğunu tanımıyordum arkadaşların... Hep birlikte Seyitgazi yolunda bir piknik alanına gittik ve orada yaptığımız piknikte, birçok arkadaşımız yıllar sonra birbirbirlerini görmüş oldu.

"Pikniğe gittiğimde arkadaşların bir arada değil, ayrı ayrı gruplaşmalar hâlinde oturduklarını gördüm... ne oluyordu?" Yunus Isın, bu manzaradan Çalıkuşu'nun da rahatsızlık duyduğunu; "Olacak şey mi bu? Zaten birçok sıkıntı yaşamışız, burada tatsızlık çıkarmanın âlemi nedir" diye söylendiğini ekliyor ve şöyle devam ediyor; "Çalıkuşu, bana göre onlardan çok daha ileri bir seviyede bu işi görüp değerlendirebiliyordu, aradan yıllar geçmişti, tamam bir sorunun olabilir ama, otursun konuşursun, birbirine küsmekle olmaz, o zaman hiç bir araya gelme daha iyi..."

Yunus'un aktardıklarından piknik toplantısının havası, aşağı yukarı anlaşılıyor. Biraz daha anlamak içinse Ali Paşa Şanlı'nın dediklerini dinlemek gerekiyor: "Ben kırdaki ilk görüşmeye gittiğimde, eğer buraya sadece yemek içmek için gelindiyse; bir hesap alıp verme olmayacaksa ben yokum deyip ayrılmış, Rıza Ateş ve Hasan Yıldız da benimle gelmişti. Orada kalan arkadaşlar bozulmuştur belki, bozulsun! Ben bir umutla gitmiştim oraya, sevinmiştim... Demek, Devrimci Yolcu arkadaşlar bir araya geliyor, herhalde mücadele içerisindedirler diye düşünmüştüm. Öyle olsaydı geçmişe dönük bir hesap kitap yapılması gerekirdi, artısı eksisiyle bir değerlendirme, hesap verme alma olabilir diye düşünmüştüm ama gördüğüm kadarıyla sadece yemeye içmeye gelmişlerdi."

Ancak durum o kadar da karamsar değildi, nitekim 29 Ocak 2011 tarihinde Ankara'da düzenlenen ÖDP'nin 15. Yıl Kuruluş Şenlikleri'nde, "Eskişehir teşkilatı" bir araya gelerek ilkinde bir anlamda "ölü doğan" Eskişehir'de buluşma girişimini yeniden değerlendirme fırsatı buldular. Naci Alpkan anlatıyor: "Biz Eskişehir'den bir grup arkadaş, otobüsle gitmiştik Ankara'ya... orada Eskişehir'le bağı olup da başka şehirlerden gelmiş arkadaşlarla buluştuk, görüştük, hasret giderdik. Bir ara biz 3-5 kişi (Ali Paşa Şanlı, İbrahim Çeşmecioğlu, Nurettin Şekerler, Nadir Devrin Şahin, Ferruh Yılmaz) salonun dışına çıkıp sohbete orada devam ettik. Bu arada birkaç kişi daha yanımıza gelince sayımız 10'u bulmuştu. Bu ayaküstü muhabbet sırasında Çeşmecioğlu, konuyu açtı; 'Böyle bir olay var hep konuşuluyor, bunu hayata geçirelim, Eskişehir'de olan arkadaşlar bununla biraz ilgilensinler, nasıl olur, ne yapılabilir' gibisinden bir öneri getirdi, orada bu konu tartışıldı. Biz daha sonra Eskişehir'e döndüğümüzde, arkadaşlarla daha doğrusu ben ve Muammer, (artık Ankara'ya yerleşmiş olan) Nurettin'le telefonda görüşerek, bazı arkadaşlarla da yüz yüze temas ederek, Eskişehir buluşmasının ön hazırlıklarını yapmaya başladık. Hedefimiz 2001'in Temmuz ayında toplantıyı yapmaktı ama nerede ve nasıl yapacaktık?"

Peki, Eskişehir buluşmalarının çıkış noktası neydi? Bunu anlamak için yine Naci'nin anlattıklarıyla devam edelim: "Öncelikle, insanların bir araya gelip hasret gidermeleriydi... 1980 öncesinde yaşanan o dostluğu, arkadaşlığı, devrimci ilişkileri, Eskişehir'de bir şekilde tekrar bir araya gelerek yaşatmayı sağlamaktı. Pek çok arkadaş, doğal olarak hayatını sürdürmek için başka başka şehirlere yerleşmiş, çalışıyordu; bir araya gelmenin koşulları çok zor oluyor, ancak bir yerde şenlik, etkinlik olursa görüşme fırsatı doğuyordu. Bu insanların ortak noktası olduğu için bunu Eskişehir'de yapmak bu işi daha cazip kılacak ve daha iyi olacaktı. Hem böylece; birtakım günlük olayların veya o ve daha önceki yıllarda yaşanan olayların da sohbetinin, yorumunun yapılacağı, fikir alışverişinde bulunulacağı bir ortam da yaratılmış olacaktı. Birçok arkadaş evlenmiş, çoluk çocuğa karışmıştı ama eşler ve çocuklar birbirini tanımıyorlar, her ne kadar ismen bilseler de farklı şehirlerde oldukları için yüz yüze gelemiyorlardı. Bu buluşmalar bunun da aşılmasını sağlar, bir kaynaşma fırsatı yaratırdı. Hedefimiz işte bu çerçeveden bir

bakışla, Eskişehir buluşmalarını geleneksel hâle getirmekti. Şunu da belirtmek gerekir ki buradan bir örgütlenme çıkarmak gibi bir düşüncemiz hiç olmadı, zaten böyle bir şey mümkün de değildi; birçok insanın içinde çalıştığı örgütlenme, parti, sendika vardı, herkes bir şekilde kendi mesleki ya da siyasi örgütlenmesinde mücadelesini sürdürüyordu."

Önceleri "Piknik" ama daha sonra "Açık Görüş" adını alarak gelenekselleşen Eskişehir buluşmalarına katılan arkadaşların, görüş ve değerlendirmelerine yer vermeden önce, bu işin organizasyonunu omuzlayan Muammer ve Naci'nin hazırlık çalışmalarına dair anlattıklarına kulak vermeyi sürdürelim.

"İlk elde aşmamız gereken sorun, Açık Görüş'ün nerede yapılacağıydı" diyor Naci; "Bu konuda, Muammer ile sık sık bir araya geliyor, ortaya atılan görüşler ve birbirimizden aldığımız ilhamlar üzerinden fikir cimnastiği yapıyorduk. Beni en çok düşündüren, biraz da kaygılandıran, güvenlikli bir ortam bulabilecek miydik? Çünkü herkes yaşlanmıştı, bazı ağabeylerimiz, büyüklerimiz hastalıkla uğraşıyorlardı. Arkadaşların bu durumlarını da gözeterek, rahat edebilecekleri, güvende olabilecekleri bir ortam yaratmalıydık. Halka açık herkesin gidebildiği piknik alanları, bizim için çok elverişli görünmüyordu. Üstelik bulacağımız yerin birtakım ihtiyaçlarımızı karşılayabilecek bir tesis niteliğinde; tuvalet, lavabo, mutfak vb gibi bir altyapısının olması gerekiyordu. Eğer yemek verilecekse, başka sorunlar da çıkıyordu. Benim daha önceki gözlemlerime göre bu işler genellikle kadınlara kalıyordu. Erkekler bir şekilde kendilerini işten soyutlayıp, bir kenara çekiliyor, daha doğrusu kaçıp gizlendikleri yerlerde rakılarını yudumlayıp muhabbete dalıyorlardı. Her ne kadar bazı arkadaşlarımız bunun için koşturup etse de çok ağırlıklı olarak, yemek yapmak, pişirmek gibi işler hep kadınların üzerine yıkılıyordu. Tabii kadınlar da hele çocukları olanlar bir taraftan onlara bakıyor, bir taraftan da erkeklere hizmet etmek durumunda kalıyorlardı. Bunlar beni hep düşündüren şeylerdi, bunları aşmamız gerekiyordu. Bu yüzden, insanların, bir şekilde iş yapmadan rahat etmelerini sağlamamız gerektiğini düşünüyordum."

Naci, bu düşünceler içindeyken aklına, çalıştığı dersanesinin öğretmenlerini bir hafta sonu etkinlik için götürdüğü Arrow Club geldi. Sarıcakaya Yolu üzerinde Hekimdağı mevkisinde,

dağın eteğinde, ormanın ve yeşilliklerin içindeki bu tesisi, sahibi ilk başta kendi arazisinin üzerine yine kendisi için ev niyetiyle yapmıştı. Sonraları da ekonomik bir kazanca dönüştürmek için paintball alanı oluşturmuş, yaz aylarında hafta sonları şirketlere, bankalara, onların personellerine grup organizasyonları yapmaya başlamıştı.

"Bu aklıma geleni hemen Nurettin, Muammer ve Cemil Efe ile paylaştım, hep birlikte gidip tesisi yeniden bir gözden geçirdik, herkes çok beğendi. Doğrusu, Eskişehir'de böyle bir yer bulmak çok kolay değildi. Sahibiyle konuştuk, niyetimizi anlattık ama siyasi yapısını bilmediğimiz için fazla detaya girmedik. Sonuçta anlaşarak, belirlediğimiz tarih için tesisi kiraladık. Burası, kafamda oluşan kaygıların hemen hepsini ortadan kaldıracak özellikteydi. Yemeği biz yapmayacaktık, adamın mutfağı ve personeli vardı çünkü... Özellikle çocukları sevindirecek paintball sahası ve konaklama için çadır kurma olanağı vardı. İşte elimizde buluverdiğimiz bu olanaklar, bizim kafamızdaki günübirlik piknik fikrini, bir hafta sonu kampı hâline dönüştürüverdi. Böylece, çoğu Eskişehir dışından aileleriyle gelecek arkadaşlar, birkaç saatlik piknik yerine bir gece çadır konaklaması yapabilecekler; hem birbirleriyle daha fazla zaman geçirip, hem de geceyi birtakım etkinliklerle (müzik dinletileri, ateş yakma vb) değerlendirmiş olacaklardı."

Hayal kırıklığıyla sonuçlanan ilk piknik toplantısından 2 yıl sonra yeniden gündeme gelen Devrimci Yolcuların Eskişehir buluşması, Hekimdağ'daki kamp alanının belirlenmesiyle çadır konaklamalı bir hafta sonu randevusuna dönüşünce adı da artık "Açık Görüş" olarak tescillendi. Elbette cezaevlerindeki tutsakların aile ve yakınlarıyla birbirlerine dokunarak hasret giderdikleri açık görüşten esinlenmekle birlikte, bu "Açık Görüş"ün biraz da doğanın içinde, sınırları geleceğe doğru "açık" bırakılmış bir kucaklaşmaya yelken açması manidarlığı vardı. Buradaki "Devrimci Yolcular" nitelemesi ise geçmişte olduğu gibi bir örgütlülüğü değil ama günümüzdeki hayat içinde konumlanışları, düşünsel farklılıkları, çeşitlilikleri bir yana, geçmişte taşıdıkları "Devrimci Yolcu" kimliğini, reddetmeden, saklamadan hâlâ taşıyor olmalarına bir göndermeydi.

Eskişehir buluşmasının hazırlık çalışmalarında Naci ile birlikte Muammer de önemli görevler üstlendi; "Ben de yardımcı

olmak adına hep aynı insanların üstüne kalmasın diye, işin ucundan tutmak adına yardımcı oldum. Eskişehir'e gelecek insanlarla irtibatı daha çok Nurettin Abi yapıyordu. Yerin belirlenmesi, gelen gidenlerle irtibat kurtulması, Titanik 4 Cafe'de organizasyonun yapılması gibi hazırlık çalışmalarına katıldım. Bunu yaparken de çok büyük keyif aldım. İlk toplantı tarihinden yaklaşık 40-45 gün önce Ankara'da bir mitingde İbrahim Çeşmecioğlu ile karşılaşmıştık, geçen seferkine gelemedim ama buna mutlaka geleceğim demişti. Ancak Çeşmecioğlu'nun 10 gün sonra beyin kanaması geçirdiği haberini aldık."

İBRAHİM ÇEŞMECİOĞLU
16 Haziran 2011 Perşembe

İbrahim Çeşmecioğlu, Devrimci Yol Eskişehir örgütlülüğü içinde mücadele vermiş arkadaşlarımızdandı. 12 Eylül'de 2 yıl kadar cezaevinde kaldıktan sonra, önce Ankara'ya sonra İstanbul'a geçmiş ve daha sonra da hem ÖDP içinde sorumluluklar alarak hem de BirGün gazetesi yazı işleri müdürü olarak mücadelesini sürdürmekteydi. İbrahim, hiçbir zaman hayat içinde kendine özel

bir gelecek açmaya çalışmadı, neredeyse kendi yağıyla kavrulan bir yaşam tarzı içinde elinden geleni devrimci mücadele için seferber etti. Ve bu yüzden üzerinde çok fazla yük birikti. Gazetede işler yolunda gitmiyordu ama uyarıları da pek dikkate alınmıyordu, zaten epeyce süredir maaşlar da ödenemez durumdaydı. İbo, dışarıdan bulduğu parça pörçük işlerle geçimini sürdürmeye çalıştı ve artık gazeteye de gidip gelmiyor ama künyede adı hâlâ sorumlu yazıişleri müdürü olarak yazılmaya devam ettiği için, hakkında davalar açılmaya devam ediyordu. Epeydir kendini rahatsız etmekte olan MS hastalığı da işin tuzu biberiydi. Sonunda İbo'nun beyni kanayarak isyan etti. Cerrahpaşa Hastanesi'nde yaklaşık 2 hafta komada kaldıktan sonra 16 Haziran 2011'de yaşam mücadelesine yenik düştü.

19 Haziran'da BirGün gazetesi önünde düzenlenen törene katılan binlerce Devrimci Yolcu, devrimci yoldaşları, dostları ve sevenleri tarafından Ulus Mezarlığı'nda son yolculuğuna uğurlandı.

1 Mayıs 1960 yılında Eskişehir'de dünyaya gelen Çeşmecioğlu, Fatih Sultan Mehmet İlkokulu, Devrim Ortaokulu ve Ahmet Kanatlı Lisesi'nden sonra Eskişehir İTİA Kimya Fakültesi'nde ve Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nda öğrenimine devam etti. 12 Eylül faşist darbesinden sonra Eskişehir Devrimci Yol Davası'ndan yargılandı ve askerî cezaevinde 2 yıl tutuklu kaldı.

Cezaevinden çıktıktan sonra Ankara'da Barış, Ulus ve Günaydın gazetelerinde çalışan İbrahim, Kader Gören ile evlenerek 1986 yılında İstanbul'a yerleşti; Demokrat dergisi, İşçilerin Sesi dergisi, Sabah ve Milliyet dergi gruplarında çalışmasını sürdürdü.

Hayatın her alanını yoğun bir mücadele içinde birlikte paylaşan Kader ve İbrahim, oğulları Devin dünyaya geldikten sonra da bu tempolarını devam ettirdiler. 2004 yılından sonra BirGün gazetesinde yazı işleri müdürü ve sorumlu müdür görevlerinde bulunan Çeşmecioğlu, kurucularından olduğu Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nde Parti Meclisi ve İstanbul İl Yönetim Kurulu üyeliği yaptı. Son görevi ÖDP Beyoğlu İlçe Başkanlığı oldu.

Anısına saygıyla...

Kucaklaşmak

Bir bardak suyu başıma dikip içmeyeli ne kadar çok olmuş, gecenin bir yarısı seni suya hasret bir çağrının davetiyle uyanırsın da hani, uykunun yerine suya kanarsın ya işte öyle bir duygu... Hafta sonu yaptığım yolculukta farkına vardım bunun...

Boz bir dağın kuytuluğundaydım, arsız telefon sinyallerine kendini iyi ki de kapatmış bu meşe ormanıyla değil sadece, geçmişin bugünkü hâliyle de sarmaş dolaş...

29 yıl sonrasına taşınmış bir randevuda nasıl koyarsın kendini orta yere ve nasıl bulursun karşındakileri... Zamanı paslandırmış gibi hissetmek nasıl bir şeydir... Bir tutukluluktan bir başkasına takılır gibi kalmak... Yeni yüzlerde eski suretler aramanın insanı şaşırtan, yanıltan bazen aldatan, belleğin labirentlerinde hızlı koşuşturmaların daralttığı, belki genişlettiği, dördüncü boyutun sana oynadığı oyunlar içinden sıyrılmaya çırpınmanın, nostalji duvarına istemesen de toslayıvermenin, hüzünlü sevinçli, buruk duruk hâlleri... Arada bir kenara çekilip, yalnız kalmayı istedikten sonra kalabalığın içine dalıvermenin var olmalar içindeki dayanılmaz cazibesi...

Elini tutup kucaklaşıverdiklerinle, "Ne var ne yok, neredesin, neler yapıyorsun"la kilitleniveren bazen... bazen de "Ne düşünüyorsun, ne diyorsun"ların araladığı kapılardan girip, geçmişte demleyemenin acısını çıkarırcasına kadehlerin birbirini kovaladığı ve süpürüp dışarı vurdurulan birikmişliklerin

üzerinden, ağızların birbirlerinden kaparcasına sözcükler yarıştırılarak sabahı çağırmaya uzatılan ve ateşe verilen geceden geçip gitmenin doygunluğu...

Her yükselişinde alevlerin vurduğu yüzlerdeki yansımayı anlamaya çalışırken, gölgede kalmış kendininkinde de aynı sıcaklığı duyduğunun farkına vardığında, halayın bir halkası olmayı çağıran türkünün coşkusuna koşmayı, özlemden çıkarmanın yürek çırpıntısı...

Birden gelip karşına dikiliveren biri, adını söylediğinde belleğin, bir köşede saklanmış seni sınamaktadır... Neyseki anının kendisi dilleniverir de hemen, bulup buluşturur onu, "Ben, der '80 zamanı, bu şehre gelip, seni bulmuş, iki torba afiş bırakmıştım..." Hepsi bu kadardır, yönetimin sıkı günlerinde yaşanan anlık bir buluşmanın, anlamlar içinde büyütüp kendini bugüne taşıdığını ve bunun yarattığı, –hadi mutluluk demeyelim– sevince kanat çırpıtmasını... senin ve onun değil sadece... hep birlikte çıkılan Yolculuğun, tarihin belleğine nasıl da derin bir çizik bıraktığını, yeniden itiraf etmeyi, gönül rahatlığıyla bir kez daha çıkarabilirsin cebinden artık...

Engelleriyle karşına sekiveren bir Çalıkuşu, seni görmenin mutluğunu vuruverirken yüzüne, beraberinde getirdiği anıda '77 Bahar'ında, iki yoldaşının yedeğinde ara sokaklar üzerinden uçar gibi koşmaktadır Mayıs Alanı'na... Yürüyemenin aslında gönülsel bir engel olduğunun (k)anıtı gibidir işte o...

Bir başka o da kanserin evvel randevusuna takılıp kendini karantinalamış Veyis Hoca... Kemoterapinin acılarını yatakta bırakıp, evinin balkonuna getirdiği mütecessis, mütebessim yüzünde bir boğaza düğümlenmişlik hâli... Ona sarılamamanın eksik burukluğuyla kaçırdığım gözlerimde, bahçedeki ağaçlardan yere dökülmüş kayısının sarısı ve kirazın kırmızısı kalacak hep...

Sabah başını uzatıp güne çıktığında, sarı çiçekli çayır çimen üzerindeki kamp çadırları, zil sesine uyanmışlardı çoktan... Ağaçların altında kendi zamanlarını yaratan şu çocuklar değil mi içimizden çıkan yarınlara gülücükleriyle bakan? İçlerinden biri elindeki süzgeçte denizlerden arıttığı suyla sular yüreğini, öylesine duru, ışıklıdır gözleri... "Annem ve babamla birlikte burada sizlerle olmaktan mutluyum, yıllar önce yarattığınız dostluklarınızla nasıl bir araya geldiğinizi görmek heyecan ve-

rici, okulda arkadaşlarıma anlattığımda öylesine imreniyorlar ki bana, gururlanıyorum ben de..." sözleri de...

Gecenin bir vakti, Yolculuğa bedenlerini erken yatıranların anısına doğrulduğumuzda, karşı tepeden çakan şimşeklerin selamında, kas yırtığından mustarip sol kolumu kaldırdım havaya... Elimi açtım, yıldızdı... Kapadım, yumruk oldu...

Açık Görüşe Dair...

Muammer Civelek

"2011 yılında gerçekleştirilen ilk Açık Görüş'te açılış konuşmasını yaparken şunları söylemiştim: '12 Eylül döneminde cuntanın izin verdiği ölçüde insanlar birbirini kısıtlı görebiliyordu, gözlerinin içine bakamadan, buzlu camların arkasından seslerini duyurmaya çalışarak hasret gidermeye çalışıyorlardı. Şimdi kendi irademizle buraya katılıyoruz ve koşullarını da sadece bizim belirlediğimiz bir ortamda dostlarımızın gözünün içine bakmak, hasret gidermek için böyle bir etkinlik yapıyoruz. Bu toplantıya bunun dışında hiçbir ulvi anlam yüklemiyoruz, bunun dışında hiçbir beklentimiz yok. Sadece bir zamanlar sırtını birbirine dayayarak yaşamını ortaya koyanlar artık sırtlarını değil yüzlerini birbirine dönsünler ve sarılarak yaşamlarını paylaşsınlar istiyoruz.'

Çok da keyifli olan 24 saatlik bir piknikti, daha sonra geleneksel hâle gelmiş oldu, zaman zaman gelemeyen ara veren ama bir sonrakine mutlaka gelen arkadaşlarımız var, her defasında cumartesi sabah kahvaltısıyla buluşuyoruz, öğle ve akşam yemeklerinden sonra gece çadırlarda konaklıyoruz, ertesi gün kahvaltıdan sonra da piknik bölgesini terk ediyoruz. Çocukların özgürce koşarak oynadıkları tehlikesiz, yerlerde yuvarlanarak yorulup uyudukları çadırda keyif yaptıkları bir alandı burası. Zaman zaman *BirGün* gazetesinde bu Açık Görüş haberlerini paylaştık.

Ben, oraya gelen arkadaşların bazılarının çok uzun yollar katederek gelmelerinin bile başlıbaşına bir anlamı olduğunu düşünüyorum, çünkü sadece yılda bir kere olsun birbirlerini görebiliyorlar. Üstelik o kuşaktan pek çok abimizi de kaybetmeye başladık. Önce İbrahim Çeşmecioğlu, sonraki yıl Yavuz Erbaş,

Veyis Erdem ve Mustafa Çalıkuşu... Onların katılmış olması bile, onları orada hatırlamak bile bizim için önemli. Bir sonraki yıl kimin katılıp katılamayacağını bilemiyoruz, dolayısıyla oraya gelen arkadaşlarımızın eski dostların gözlerinin içine bakarak kahkaha atıyor olması ve bizim de buna katkıda bulunuyor olmamız bizim için o etkinliğin yeter koşulu...

Ortalama 100 kişinin katıldığı bu toplantıların Eskişehir'de sürekli olmasını şuna bağlıyorum; katılan arkadaşlar, 12 Eylül öncesi herhangi bir nedenle yolu Eskişehir'le kesişmiş, Türkiye'nin farklı yerlerine ait insanlar. Kimisi öğrencilik nedeniyle, kimi çalışma hayatı nedeniyle, kimisi görevi gereği, yolu Eskişehir'e düşmüş arkadaşlar... Demek ki o dönemde güzel dostluklar gerçekleştirmişler, birbirleri üzerinde etki bırakmışlar diye düşünüyorum... 'Orada bir buluşma varsa, eski yoldaşlarım arkadaşlarım geliyorsa benim de orada olmam gerekiyor, ben olmazsam aklımın bir ucu, yüreğimin bir köşesi orada kalacak' diye düşündükleri için geldiklerini düşünüyorum. İstanbul'dan, Samsun'dan, Kayseri'den, İzmir'den, Ankara'dan, Mardin'den, Almanya'dan, İsveç'ten gelenler var. Bence güzel olmasının nedeni o insanların, katılımcıların oraya verdikleri değerle ilişkili. Onun dışındaki organizasyonun tamamlanması, sadece bir nüans diyebiliriz... Şehir dışından gelecek arkadaşlarımızın herhangi bir gerekçeyle gelmiyor olması oranın güdük kalmasına neden olacak, yani sen yoksan bir eksiğiz diyoruz ya o yıl herhangi nedenle biri gelemiyorsa 'ya niye gelemedi' diye düşünüyoruz. Aslında onlar mutlaka gerekçelerini önceden bize bildiriyorlar, mazereti olmadan gelmeyen kimse yok.

Açıkçası, Eskişehir'deki insanların birçoğuna çok dokunduğunu düşünmüyorum. Bilmiyorum neden, Eskişehir'deki arkadaşlar buna biraz uzak duruyorlar, belli insanların dışında... Katılımcıların yüz kişisinden ancak 10'u Eskişehir'den... Bu arkadaşlarımız çok sıcak bakmıyorlar herhalde, neden olduğunu bilmiyorum. Böyle bir etkinlik var, biz de katılalım işin ucundan tutalım hatta burayı daha kalabalık daha güzel hâle getirelim diye öneride bulunan kimseyi görmedim. Oysa 12 Eylül öncesinde farklı siyasetlerden olup da şu anda Eskişehir'de yaşayan bazı abilerimizden, bizim eski abilerimizi tanıdığı için gelenler hani bir saatliğine olsa da uğrayanlar var. Onlar gıptayla bakıyorlar,

yıllar sonra bu kadar insanı bir arayâ topluyor sohbet ediyor olmamıza imreniyorlar.

Biz Açık Görüş'ü kurgularken şöyle düşünmüştük ama hayata geçiremedik bu da bizim eksikliğimiz. Bu etkinliği sadece piknik olmanın ötesine geçirelim farklı bir anlama büründürelim diye kendi içimizde konuştuk. Bizim buradan yeniden bir Devrimci Yol örgütlenmesi yeniden bir toparlanma, eski insanları hareketin içine katma gibi bir anlayışımız yok. 12 Eylül öncesinde bir arada olmuş arkadaşların buluşması ve çocuklarını da getirip onlara aktarılan bir miras olsun diye düşündük. Ancak şöyle bir beklentimiz oldu, hâlâ böyle bir hayalimiz var; keşke burada bir araya gelen insanlarla ekonomik bir katkıda bulunarak küçük birikimlerle bir kasa oluştursak da ihtiyacı olan arkadaşlarımıza zaman zaman –tabii bir denetim mekanizması aracılığıyla– yardımda bulunabilsek... Çünkü o dönemde siyasi mücadele içinde yer alıp da cezaevinden çıktıktan sonra sürekli bir işte çalışmamış, sosyal güvencesi olmayan, zaman içinde ekonomik darlığa düşen, bazen sağlık sorunları yaşayan arkadaşlarımızın var olduğunu biliyoruz. Bu durumdaki arkadaşlarımıza bir merhem olabilir miyiz, böyle bir fonlamayla onların birtakım ihtiyaçlarını karşılayabilir miyiz diye hayallerimiz oldu. Örneğin bir arkadaşımız parçalı işlerde çalışmıştır ama emekli olabilmesi için diyelim bir 6 ay daha SGK primi ödemesi gerekmektedir ya da dışarıdan prim yatırılarak emeklilik hakını kazanabilecek durumda olanlar vardır... Bu hayalimiz sadece proje bazında kaldı, bizim bu Açık Görüş etkinliğinden tek beklentimiz eğer olabilecekse böyle bir vakıf, sandık, fon neyse bunun adı, böyle bir şey yapılıp da birilerine yardımcı olabilir miyizdi. Çok hayal ettik ama gerçekleştiremedik maalesef. Hayalimiz devam ediyor, gerçekleştirebilirsek tek beklentimiz budur."

Naci Alpkan

"İlk yıl, 180 civarında bir katılım vardı, tabii o yıldan bu yana hastalıklar, kaybettiğimiz arkadaşlar vb oldu. Doğal olarak gündelik yaşam insanları farklı farklı yerlere götürebiliyor, ekonomik kaygılar birçok insanda devam ediyor, etkinlik takvimi, bazıları için uygun olmayabiliyor, bu faktörlerle birlikte 5 yıl için katılımcı sayısını ortalama 100-120 kişi diyebilirim.

Eskişehir, diğer şehirlere göre insanların birbirleriyle arasındaki iletişimin daha kolay yaşandığı, daha iyi ve sık olduğu bir şehir. Bu geçmişte de öyleydi, burası küçük ve rahat bir şehir, imkânları (iletişim, ulaşım, birbirinizle daha fazla zaman geçirme vb) daha elverişli olan bir şehir. 1980 öncesinde de öyleydi, sonrasında da öyle oldu, bir de hani havasından mıdır, Kalabak suyundan mıdır, dışarıdan gelen insanların bile bu iletişime, etkileşime çok rahat katılabildiği ve Eskişehir'i onlarda bir anı bir iz bırakan şehir konumuna getiriyor. Belki şunun da payı var; hani bilmiyorum bizim bu olaydaki katkımız ne kadar etkilidir ama geçmişten beri bu böyle, Eskişehir'de... Bildiğim kadarıyla, insanlar diğer şehirlerde genellikle kapalı mekânlarda bir araya geliyorlar; ya bir otelde ya bir restoranda... geliyorlar, yemeklerini yiyorlar muhabbet ediyorlar, restoran ortamı zaten genellikle gürültülü olduğu için ve insanlar upuzun bir masanın etrafına sıralandıkları için, bir uçtan öteki uçtakiyle sohbet etme şansın pek olmuyor. İşte bu durumda birkaç saat sohbet edip sonra gidip otelde ya da birinin evinde kalıp ertesi sabah da dönüyorlar. O zaman da o etkinlik çok cazip olmuyor. Bizim Eskişehir'de yaptığımız bunun tam tersi. İnsanların 24 saat bir arada olduğu ve mekân itibarıyla da herkesle tek tek oturup muhabbet edilebilecek bir ortam sözkonusu. Cazibesi de bu süre içinde birçok olanağın var olması; paintball'dan çadır konaklamasına, orman içi yürüyüşten ateş başında türkü söylemeye kadar...

Eskişehir'de bir şekilde bulunmuş, mücadelede yer almış insanların her birinin bu olaya ilgi göstermesi, başkalarına tavsiye etmesi, birbirlerini katılım için motive etmeleri –buraya gelen arkadaşlar birbirine yaklaştıkça iletişim hâlinde oluyorlar çünkü–, herkes bir diğerini koşulları müsaitse gelmesi için ikna etmesi, Açık Görüşü canlı kılıyor.

Bir Açık Görüşe 100 kişi katıldıysa, yaklaşık 70 kişisini şehir dışından gelenler oluşturuyor. Tabii bu sayılar yıllara ve katılıma göre değişebiliyor, gelip konaklamayan akşam gelip yemeğe, gece etkinliğine katılıp sonra şehre dönen arkadaşlarımız da var."

Zeki Senger

"Geçmişimizi saygıdeğer olarak görmek ve hepimizin üzerinden söz söyleyebileceği, benim geçmişim diyebileceği bir yaşantısı var. Bu insanları karınca kararınca katkılarından dolayı yan

yana geldiklerinde, senede bir gün birbirleriyle hasret giderme, o günleri yâd etme yani 24 saati dolu dolu geçirmeye dönük bir yaklaşımdı bu Açık Görüş önerisi. Sonraları bu sadece buluşma olmasın bir de dışarıdan gelen insanları çoluğu çocuğuyla da birlikte Eskişehir'in görülebilecek yerlerini de gezdirelim önerisi eklendi ya da gecenin müzikle renklendirilmesi... Yani geçmişte acıları yaşanan bir dönemi acısız sıkıntısız, saygı ve sevgi içerisinde bir gün geçirmek gibi düşünüldü. Ancak şu hiçbir zaman ifade edilmedi ki ben hâlâ aynı şeyi diyorum; bu bir geçmiştir, buradan bir şey çıkarmaya çalışmak çok kaba bir siyasi anlayışa tekabül eder, kesinlikle öyle bir şey mümkün değildir. Burada yapılan, insanların aileleriyle gelip bir gün geçirmesi... Biz askerlik anılarını senelerce anlatan nesillerin çocuklarıyız, üstelik bu insanlar zamanında hayatını ortaya koymuşlar; her şeyi paylaşmışlar, birbiriyle ilgili sen mi çok yaralanırsın ben mi az yaralanırım, sen mi çok kaçarsın ben mi çok kaçarım, sen mi çok dövüşürsün ben mi az dövüşürüm, diye sorgulamadan düşmana karşı herkesin başta canı olmak üzere işinden, aşından, eşinden, çocuğundan olma ihtimaline karşı her şeyi gönüllülük temelinde yaşadığı bir dönemden söz ediyoruz, azımsanmayacak bir dönem bu. Onun için ben; burada karınca kararınca az çok sorumluluk düzeyinde olan olmayan, genç olan olmayan, zaafı eksiği olan fazlası olan, başarısı olan herkesin katkılarından dolayı böyle bir dönemi birlikte üretip birlikte yaşadığımız için teşekkür etmek isterim.

Bazı yanlışlara düşmemek gerekir; o ne yaptı bu ne yaptı, kim ne yaptıysa yaptı, eksik fazla yaptı, güzel çirkin yaptı, yanlış doğru yaptı, bunların toplamı biziz... Yani yanlışı da bizim doğrusu da bizim, iyisi de kötüsü de bizim, çok daha iyisini istemez miydik isterdik, ama dediğim gibi herkesin hele hele birçok arkadaşımızın hayatı pahasına yaşadığımız bu geçmiş bizim.

Açık Görüş'ün Eskişehir'de olmasına gelince... Benim daha önce bulunduğum Sivas'ta yapılmasını istemezdim, çünkü Sivas'taki gelişmeler, bu ilişkilerde olan insanların hemen hemen büyük çoğunluğunun Sivas'ı terk etmesine neden oldu, Eskişehir'de böyle bir terk ediş yok. Örneğin Eskişehir'de yerel olarak mahalle birimi duruyor, öğretmen kesimi içerisinde olanların bir kısmı duruyor, gençlik kesimindekiler gitti, şimdi bizim başka bir yere gitmemiz sadece bizi bir araya getirir ama Yıldıztepe Mahallesi'nden kimseyi getirmez.

Selami'nin anlattığını örnek vereyim; Kayseri'de yapmaya çalışmışlar, 15 kişi oturmuşlar, 15 dakika sonra aynı geçmişi tartışmaya başlayıp, hiçbir şey yapmadan dağılmak zorunda kalmışlar. Bizim, geçmişi bugün düzeltme şansımız yok, geçmişi yenileme şansımız da yok, geçmişin bugüne uyarlanması şansı zaten yok. Onu biz değil başkaları yapmaya çalışıyor, onun için geçmişin üzerinden günahkâr çıkarmak, parsa dağıtmak değil, sadece bu geçmişi sahiplenmek gibi bir sorumluluğumuz var.

12 Eylül sonrası cezaevlerinden çıktığımız süreçte, arkadaşın birine şunu söylemiştim; sen alnından kurşunla vurulması gereken birisin. Bunu şunun için demiştim. Onu görmek için yanına gittiğimde, beni tanımazlıktan gelmiş, ben de kendimi tanıtmıştım, sonra konuşmuş, beni mutlaka telefonla arayıp bulacağını söylemesine rağmen aramamıştı. Ben o sözü beni arayacağını söyleyip de aramadığı için söylemiştim, sonraları bu dediklerimden pişman oldum. Meğer bazı rahatsızlıkları falan olmuş, tekrar konuştuğumuzda, ben sana böyle yaptığın için öyle söyledim dedim, o da zaten vurdun tek kurşunla dedi. Bunun bile fazla kaçtığının farkındayım, şimdi ben kalkıp da diyelim bir A kişisinin Emniyet ifadesine ilişkin şöyle böyle olsaydı dememin ne anlamı var veya bir başkasının sen şöyle yapmasaydın böyle yapsaydın demesinin ne anlamı var? O güne ait olanı düzeltme şansımız yok, ama bugün bir hareket, bir mücadele olursa... Onun değerlendirmesi başka olur tabii.

Bunların tartışılması, hesabı ayrıdır, hareket anlamında hesabı sorulabilir, kişisel olarak değil. Yani bu durumu kişiselleştirdiğimiz sürece işin içinden çıkamayız, geçmiş döneme ait bir yapının bizim tarafımızdan inşa edilmiş hâlini değerlendirmek kendi aramızda olur ama o bizim seni beni dışlamış olmam sonucu değiştirmez, senin beni benim seni dışlamış olman değiştirmez, içindeydik çünkü.... Beğeniriz beğenmeyiz ama değerler yarattık bu değerler bizi tatmin etti mi etmedi mi? Bunu her birimiz ayrı ayrı değerlendiririz ama bir dönem açısından hiçbirimizi tatmin etmeyen bir durumla karşılaştık, ama bir değer, bir umut yarattık, gelecek projemizi kafamızda tahayyül ettik onun gerçekleşmesi için birçok badireye karşı göğüs gerdik."

Selami Bilgili

"Sadece devrimci mücadele içerisinde değil yaşamın farklı alanlarında da insan ilişkisinin öne çıkarıldığı bir süreç ve bir alan olarak görüyorum Eskişehir'i. Eğer öyle olmasa geçmişte mücadele etmiş ama gerek Emniyet gerek cezaevi süreçlerinde birbirinden kopan, savrulan, yaşamın değişik alanlarına giden insanların bir arada olmasını sağlamak çok güç olurdu. Örneğin bir arkadaş, daha önce yaşadığı süreçten kaynaklı, insanlar tarafından olumsuz değerlendirilme kaygısıyla Açık Görüş'e gelmek istemiyordu. Ben ikinci Açık Görüş'e gidebilmiş ve şunu görmüştüm: Merkezine insanın koyulduğu, kimsenin kimseyi bu noktada mahkûm etmeye çalışmadığı, insanların birbirinin gözünün içine bakarak nasılsın dediği, ne yapıyorsun diye sorduğu, bir ortam vardı. O arkadaş da katıldı sonraları ve onun orada ne kadar mutlu olduğunu gördüm. Bu ilişkiler, en azından birbirini görmek isteyen insanlar için bir araç, ki buna bire bir konuşmalarımızda da tanık olduk.

Bu türden girişimler, Türkiye'nin birçok yerinde denenmiş ama sürdürülememişti. Bir defasında Kayseri'den genç arkadaşları da Eskişehir'e Açık Görüş'e davet edip getirmiştim. Onlar Kayseri'ye döndüklerinde, oradaki devrimcilere, Eskişehir'i görmeleri gerektiğini anlattılar. Onlar Eskişehir'de şuna tanık olmuşlardı; samimiyet vardı, insanların bir işi birlikte örmesi vardı, insanların birbirini ötekileştirmeden bir arada yaşama aktardığı gibi bir yapı vardı. Bu hem örgütlü yapıdan, hem oradaki insanların özverisinden kaynaklı yürüyen bir Açık Görüş diye düşünüyorum; bunda Naci'nin, Muammer'in, Efegilin, Nurettin'in katkılarını da yadsımamak gerekir.

Açık Görüş, bu insanlar olmadan yürür mü? Eğer bu ilişki oradaki diğer insanlara aktarılırsa, o ilişki örülürse elbette yürür. Ama içine yeni şeyler de konulması gerekir. Örneğin gündeme ilişkin siyasal değerlendirmeler yapmak, birlikte bir şeyler yapmanın önünü açmak, sadece gelip orada eğlenmek değil, orada biriktirdiklerimizi gittiğimiz yerde yaşama aktarmaya çalışmak gibi... 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesi Prof. Dr. Mustafa Özer'in gelip orada bir sunum yapması ve gerçekleştirilen bir iki panel bunun örnekleridir.

Tabii zaman zaman insanların kafalarında; buradan siyasi bir sonuç mu çıkacak, devrimci yeni bir oluşum mu çıkacak

gibi sorular da uyanmış olabilir. Ben böyle bir kaygıda değilim açıkçası. Ben sadece herkesin durduğu yerde ayaklarının sağlam yere bastığı, yaşamın değişik alanlarındaki dayanışmanın örülmesinin sağlanabileceği bir bakış açısı yaratmak olarak görüyorum ki böyle olmasında da yarar var."

Ali Paşa Şanlı

"İnsan doğaldır, her canlı varlık gibi korkar sinebilir, mücadeleden vazgeçebilir de... 5 yıl bir kenarda durur, 10 yıl durur ama 30-35 yıl böyle bir kenarda durup, sadece geçmişi yâd etme anlamında bir araya gelinmiş olmasını da ben gereksiz görüyorum.

Bu benim kendi açımdan değerlendirmem; yıllar sonra ilk kez kırda yapılan görüşmede de eleştirilerimi yapmıştım, ben yine aynı yerde duruyorum, tamam hiç olmazsa bundan sonra bir kenarından tutmalı, bir ucundan iki parmağıyla da olsa tutmalı, ekonomik olanakları olan arkadaşlarımız... Yeni bir mücadele geliştirmeye çalışıyoruz ki Gezi süreci ülkede birçok siyasal yapılanmayı, süreçleri, altüst etti, yeni bir süreç doğdu, yeni bir aydınlık süreç yaratabileceğimiz bir toplumsal muhalefet geliştirebileceğimiz bir yol da açtı bize. Hiç olmazsa bu dönemde o olanaklarını, güçleri ölçüsünde sadece bir araya gelerek değil içinde de yer alarak, ucundan kenarından tutarak geliştirip güçlendirirsek, hani belki o zaman bir nebze daha anlamlı olur. Yoksa sadece herkes kendi işini gücünü kurdu, ekonomik olarak güvenceye aldı, nostalji olsun diye bir araya geldiği, geçmişi yâd ettiği bu tür şeyleri bazı arkadaşlarımız ihtiyaç olarak görebilirler. Eğer işin içinde yoklarsa sadece bir araya gelmek için geliyor olabilir ki ben bunu pek ihtiyaç ve sürdürülebilir görmüyor, pek de öyle pohpohlamaya değer de bulmuyorum, ilk görüşmeden sonra *BirGün*'de yazılan yazıyı da yanlış bulmuştum. Devrimci Yolcular yeniden bir araya geliyormuş gibi onları onore edici yazılar yazılmasını ben gereksiz görüyorum çünkü. Yıllardır bir araya geliniyor oradan daha bir şey çıkmadı, ama tabii ki şöyle de bakıyorum; hani yollarımız ayrı da olabilir arkadaşlarla, siyasi mücadele içinde olmayabilirler, CHP'de ya da başka yerlerde olabilirler, siyasi mücadelede aynı hatta da olmayabiliriz... Şuna da inanıyorum, hepimiz insanız, insan olarak tabii her zaman birbirimize ihtiyacımız olacak, birbiri-

mizi insan olarak değerlendireceğiz, birbirimize insan gözüyle de bakacağız, ben bu gözle baktığım için belli bir süre sonra da bunun için oraya geliyorum... Hani bir göreceğim, bakacağım, izleyeceğim... çünkü biliyorum ki buraya gelenler arasında hâlâ mücadele içerisinde olan arkadaşlarımız, dostlarımız da var... Bunlar da değerli, biraz da onları düşünerek geliyorum, bakalım ilk görüşmeden bu yana bir değişiklik olmuş mu diye... O zaman yaptığım eleştiri bazı arkadaşlara ağır gelmişti ama devrimci mücadele böyle bir şey. O zamanlar gençtik, atiktik, hepimiz koştuk, bedel ödedik, yaşlandık ama devrimcilik yine devam edecek, mücadele devam edecek, buna Türkiye'nin ihtiyacı var, ben buna inanıyorum, olanaklarımız ölçüsünde buna katkı sunabiliriz, ben de buna inandığım için hâlâ bu mücadelenin içerisindeyim, olmaya devam edeceğim.

Devrimci mücadeleyi daha da etkin kılıp kitlelere ulaştıracak olanlar gençlerdir, onlarla beraber geçmişin deneyimini taşıyanların bir araya gelmesiyle daha hızlanır. Şimdi düşünün, 12 Eylül, bu mücadeleyi verecek bütün insanları bir kenara savurmuş, 5 yıl 10 yıl vb cezaevinde yatmışlar, çıkmışlar işlerini de kurmuşlar, 30-35 yıldır kenarda duruyorlar. Bu gençlere devrimcilik gökten zembille mi düşecek, işte bu arkadaşlarımızın hiç olmazsa yarısı değil çeyreği, Türkiye genelinde ayakta kalmış olsa 12 Eylül'den bu zamana o gençlik içindeki mücadele bugün çok daha büyük aşamalara gelmiş olabilirdi, buna inanıyorum ben."

Ata Ala

"Öğretmen kesimindeki arkadaşların hemen hepsi aileleriyle birlikte vardı hareket içerisinde. Gençlik kesiminin çok yoğun olduğu Yıldıztepe'de herkes birbirini tanırdı zaten, siyasi yoldaşlığın dışında günlük ilişkilerde bir arada oldukları hatta ahbap çavuş ilişkilerinin de olduğu bir bölgeydi. Böyle olunca Açık Görüş'ün bir altyapısı ortaya çıkıyor, tabii bu insanlar kahvehanelerde ya da birbirlerine yaptıkları ev ziyaretlerinde de görüşürler... Ortak badireler atlatmış insanlar bunlar... 12 Eylül, insanları birbirine daha çok kaynaştırdı, bir de Eskişehir'deki insanlar buradan ayrılmadılar, öyle olunca çıktı ortaya bu potansiyel.

Eskişehir'deki Devrimci Yol hareketi, başlangıçta çok güçlü olmasa da kendi dinamizmiyle gelişen bir hareket oldu, burada

yerleşik insanların kendi istekleriyle beraber çok güzel bir ivme kazandı, sanıyorum en büyük etken bu. İnsanlar bir araya gelmek istiyor. Şuna inanıyorum ben; insanlarla oturup da siyasi düşünceler çerçevesinde nasıl bir dünya istiyoruzu tartışmaya başladığın zaman çok ayrı noktalara düşüleceğinden yüzde yüz eminim. Ama kimse bunu ön plana çıkarmıyor, en fazla 7-8 yıllık bir mücadelenin oluşturduğu bir ortam üzerinden 30-35 yıl sonra bir araya gelinebiliyor. Demek ki çok hızlı, çok anlamlı geçen bir dönem yaşandı ve bunu insanlar hâlâ oturup paylaşmak istiyor. O dönem gönülü bir katılım vardı, kimse kimseyi zorlamamıştı, ben inandığım için hareket içinde yer aldım, benimle beraber inanarak bu mücadeleyi veren insanlarla hani nostaljik de olsa bugün bir araya gelip onu paylaşmanın güzelliğini tadıyorsun, bence bu çok önemli.

Açık Görüş'ün Eskişehir'de süreklilik kazanmasının nedeni hakkında az önce dediklerimin yanı sıra şunları da söyleyebilirim: Bu insanlar burada vardılar, hem çok sosyal insanlar... Nurettin Şekerler'i düşünüyorum, örneğin bu arkadaş gençlik hareketi içindeyken de öyleydi yani bu işe öncülük eden arkadaşların da istekli oluşu önemli. Bütün bunlar bir araya gelince güzel bir yapı çıktı ortaya. Şu an elbette siyasi geçmişleri bir araya getiriyor insanları ama burada yaşanan siyasi birliktelik değil, çok farklı bir şey, o bakımdan güzel, başka yerlerde pek görülmeyen bir şey, benim zevkle katılmak istediğim bir buluşma ama yurtdışında olduğumdan pek fırsat bulamıyorum."

Cemil Karataş

"Önceleri Eskişehir H Tipi Cezaevi sorunu vardı, orada farklı bölgelerden gelmiş Devrimci Yolcular vardı. Onların aileleri Eskişehir'e gelirdi, Eskişehir'deki devrimcilerin bu konuda ortaya çıkardığı bir dayanışma vardı, ziyarete gidilir, oradaki arkadaşların ihtiyaçları karşılanırdı. Hatta sürgün olduğunda Aydın'a da gidilmişti. Bizim Eskişehir dışından olan arkadaşlardan Selami, Nadir, Erdoğan da gelirdi yani bir araya gelme yönünde 1989'da başlayan bir gelenek oluşmuştu. Arkadaşlarla Eskişehir'de toplanılması konusunda ve bunun sürekli hâle getirilmesinde bir ortak görüş ortaya çıkmıştı.

Eskişehir bunun için uygun bir yerdi de... Açık Görüş, Devrimci Yolcu arkadaşların bir araya gelmesini önerse de zamanla

TKP, HK gibi farklı siyasetten insanlar da katılmaya başladı. Seyitgazi yolundaki piknik alanında yapılan ilk toplantı daha sonra sürekli hâle geldi. Bunda hamuru Eskişehir'de yoğurulmuş Devrimci Yolcuların gayreti var. Nurettin, Naci, Muammer, özveriyle bunun için çaba harcıyorlar.

Bana göre insanlar geçmişteki o değerlerini hâlâ yitirmediler. Ancak bazı arkadaşlar, Açık Görüş'te sadece yemek yenilip geçiliyor, bir şey üretilmiyor diye itirazda bulunmuşlardı. Bana göre, biz bu toplantılarda devrimci mücadeleyi devam ettireceğiz diye bir düşünce yoktu, amacımız bir araya gelebilmekti. Uzun zaman birbirimizi göremeyince birbirimizden kopuyorduk, bir araya gelelim, aileler çocuklar birbirini tanısın, buradaki dostluğu, sevgiyi, bağlılığı çocuklarımız da görsün istedik. Belki ilerde bir şeyler de üretilebilir, ihtiyacı olan öğrenciler için bir burs sağlamak gibisinden... Herhalde bu toplantıların devam etmesinden yanayım ben."

Ferruh Yılmaz

"Cezaevindeyken farklı şehirlerden gelen Devrimci Yolcu arkadaşlarla kaldım ama bizim Eskişehir ekibinin daha bir politik yetkinliği ya da ideolojik birliği olduğuna dair bir algım var benim. Yani farklı yerlerde de olsa olayları değerlendirmekte, yorumlamakta sistematik anlamda bir kafa birliğimiz vardı. Ben bunu farklı tarihlerde Orhan'la da Turgut'la da İbrahim Arı ile de hep yaşadım. Farklı siyasetlerin cezaevlerinde kendi aralarında bir dil tutturmaları daha zordu, bizim bu anlamda da kolay ekip olabilen, birtakım problem noktalarını problemsiz geçebilen özelliğimizin olduğunu gördüm.

Bu Devrimci Yolcularla diğer siyasetler arasında olduğu kadar; Devrimci Yol Eskişehir ekibiyle diğer şehirlerdeki Devrimci Yolcular arasında da geçerliydi. Eskişehir ekibinin olayları değerlendirme, yorumlama, analiz etmede aynı yönteme sahip olduklarını gördüm ve yaşadım. Bu bir bakıma ideolojik birliktelik gibi bir şeydi...

Eskişehir'deki arkadaşların ya da benim kişisel tarihimde izi, yeri olan arkadaşların, 12 Eylül sonrası süreçte de bir meseleyi ele alırkenki yaklaşımları böyleydi. Bu, belki benim avantajımdı; Şerif Şener'le de İbrahim Arı ile de Orhan'la da Turgut'la da aynı şehirde başlayıp farklı yerlerde süren birlikteliklerim oldu.

Dolayısıyla şimdi geriye dönüp bugüne baktığımızda bizim Açık Görüş buluşmaları diye sürdürdüğümüz, Zeki hocamızın seçilmiş başkanlığında o güzel üslubuyla kattığı değerler... Ne bileyim hani herkes kendisine bir mikro milliyetçilik çıkartıyor ya Eskişehirlilik de biraz böyle oluyor herhalde!

Eskişehir'de Açık Görüş'ün süreklilik göstermesinde bu dediklerim kadar; Eskişehir'de hem Açık Görüş süreci anlamında hem sonraki ya da o 1980 sonrasındaki hareketlilikte Muammer'in, Naci'nin oradaki katkılarının, Nurettin'in koşturmalarının da önemli etkisi var. Ama arka planda, dedim ya yaşanmışlıkların öyle çok ötekileştirmeden, farklılığımıza, eleştiriler söylememiz gerekenlere rağmen bazı şeyleri kanırttırmadan ama belki yok saymadan da bunun uyumlu bir kıvamını yakalamış hâli var Eskişehir'in... Geçmişte hani o öyle oldu bu böyle oldu, o onun sorumluluğuydu, bu böyle dedi, vb gibi şeyler de hani insanlar arasındaki o beşeri münasebeti kopartan bir şey de oluyor... Şimdi burada hak verip vermemenin dışında, anlayan ve bunları da tolere edebilen bir şey var Eskişehir'de, o da buna katkı sağlıyor... Tabii sonradan eklenen bundan sonraki hayatımızın yani mevcut gündelik hayatımızda siyasetle ilişkimiz hangi örgütsel çatı, hangi aidiyet, hani bunlara rağmen sürdürülebilen bir şey var. 'Bunlarla bir araya gelirim, gelmem', 'o ayrıydı bu bugün böyle bir şeyi sürdürüyordu'yu, bir ayrım ve tartışma noktası hâline getirmeme, üzerinden atlayabilme, aksine olumlu yanlarını öne çıkaran tavır ve tarz var ki önemli olan bu. Bugün zaman zaman diyoruz ya hepimizin şikâyeti, ya soldaki bu sevgisizlik bazen hani birbirine şey, yani Eskişehir bu konuda daha bir şehirli gibi davranıyor diyeyim.

Açık Görüş'ün geleceğine dair... tabii şimdi bunun iki boyutu var; birincisi gündelik hayata ilişkin, yani bugün ülkede çok koşuşturmalı, çok telaşeli, bir tuhaf yaşanıyor hayatlar, dolayısıyla bu insanların bir şeyi sürekli kılmasını zorlaştırıyor, zaman ayırması, fedakârlık yapması, oraya bir önem atfetmesi, oradan keyifle ayrılması, tekrara dönüştürmemesi...

İkincisi de; sanırım beşinci Açık Görüş'ü arkada bıraktık... Şimdilik daha esnek bir modelle gidiyor, bazısına gelen bazısına gelemiyor ama bir şekilde ortalama süreklilik sağlayabiliyor. Belki arada bir dinlenme verilebilir yani sonlanmadan bir ara verilmesi gerekiyorsa da bunu da bizim yapmamız lazım ama

işte içerik biraz daha doldurulabilir. Son bir ikisinde arkadaşların katkıları oldu, akademisyenlerin sunumları falan... hani bu tür şeylerle beslenirse, evet sürebilir, ama belki bir ara fren yapıp, ya da bir soluklandırılabilir de... Çünkü gerçekten kendi kişisel hayatımdan da biliyorum, çok istememize rağmen, dediğimiz saatte, dediğimiz yerde, dediğimiz ayda olmak maalesef bugün gündelik hayat ilişkilerimizde çok mümkün olamayabiliyor."

İlhan Taşkın

"Bence Açık Görüş iyi oluyor, yalnız biz oraya herhangi bir şey için gelmiyoruz, geçmişte yaşamış olduğumuz birliktelikleri, nostalji mi diyeyim artık, hatırlamak... Bunun yanında tabii ileriye dönük de olması gerekir artık, bu saatten sonra biraz çehresini değiştirmemiz lazım. Örneğin ÖDP'nin gençleri var Gençlik Muhalefeti... Onlarla irtibatı çoğaltmamız lazım, onlarla birleşmemiz lazım diyorum, yaptıklarımızla değil bundan sonra yapacaklarımızla da orada olmamız lazım."

Mazlum Akyol

"Açık Görüş'ün mimarı, aslında pek kimse bilmez ama benle Nadir'dir. Kaç yıl önce işte o piknik toplantısından önce, İstanbul'da Nadirlerin evinde oturuyorduk, Orhan'la Oğuz da var mıydı bilmem ama galiba onlar da vardı, dedim ki; biz Devrimci Yolcular olarak o kadar yaygınız ki bir saygınlığımız da var, çocuklarımız büyüyor, bu toplantıları gelenek hâline getirelim. Sonra bunu Nadir ele aldı, Eskişehir'de Nacilere götürdü. Aslında tabii Naci'nin, Nurettin'in desteğiyle, emekleriyle büyüdü, bu güzel bir şey. Başlıbaşına bir örgütlenme, kesinlikle... daha sonra bunu siyasallaştırabiliriz, en azından bizden sonraki gençliğe güven veririz, benim senin çocuklarına güven verir, bundan sonra gelişebilecek devrim demokrasi mücadelesinde Eskişehir'in oluşmasında bir güven tazelemedir bu.

Eskişehir'in farklı bir özelliği var... Her birimiz birer kahramanız diye düşünüyorum ben. Gerçekten de bu buluşma da kahramanlar üzerinden, ailelerimize de bir güven veriyor, bir ihtiyaca cevap veriyor. Her gidişimizde Eskişehir'deki gençlerimizle de bağ kuracağız, kendimiz işin içinde olacağız... herkes olmayabilir, kimisi en ucundan en sonundan tutabilir, o da büyük bir katkıdır, kimi uzaktan destek verir o da bir katkıdır, kimi

tam işin ortasında olur, öyle de olması gerekiyor, herkes işin tepesinde oldu mu olmaz, biri uzağında biri yakınında olacak, bu sosyolojik bir yapı."

Mehmet Kömür

"Bugün insanlar Açık Görüş'te bir araya geliyorsa iyi bir şey; eskiyi yâd etmeleri, yan yana gelirken bir şeyler paylaşmaları, aynı yerde nefes almaları bile önemli, çünkü bir süreç yaşamışsın bunu bir şekilde yâd ediyorsun... Ha bunu bir şeye dönüştürebilmek önemli mi, önemli, dönüştürebiliyorsan dönüştür, güzel olur, dönüştüremiyorsan böyle de güzel, nostalji yaşıyor insanlar o da iyi bir şey. Mesela bazı yerlerde pek yürümedi, kendi içinde tartışma yaratıldı, ayrılmalar oldu ama benim Devrimci Yolcuların yeniden bir şeyler yapabileceğine umudum var, çünkü Devrimci Yolcular düşünen insanlar, iyi yorumlayan insanlar..."

Nurdan Deliorman İstanbulluoğlu

"Ben dağda yapılan ilk Açık Görüş'e gelmek istemedim. Birkaç arkadaşla telefonda konuştuk, onlara gelmeyeceğim dedim; çünkü karşılaşmak istemediğim insanlar vardı.

O gün evden dışarı çıkacaktım, hazırlanıyordum, sabah saat 10 gibi telefon çaldı, baktım Eskişehir'den Selahatin Bilyaz; Nurdan diyor, Nermin diyor, sen nerdesin, geleyim alayım seni diyor... Ben Balıkesir'deyim abi dedim, sen gelmedin mi dedi, gelmedim dedim, neden gelmedin dedi... Ona gelmek istemiyorum diyemedim... Onu Devrimci Yol'la biz tanıştırmışız... yalan attım, düğün falan var dedim. Ya sen ne yaptın dedi, biz seni göreceğiz diye geldik sen yoksun... Cafer, Aliye de burada hepimiz geldik, diye söylenip durdu. Dağa 12'de gideceklerdi zaten, nasıl geleyim diyorum, o gel diyor. Nasıl geleyim abi dedim, garaj şehir dışına taşındı uzak, evde kimse yok nasıl giderim, garajdan kimbilir saat kaçta otobüs bulacağım da bineceğim de... Bunun üzerine Selahatin Abi kızdı, aşk olsun dedi kapattı telefonu. Çok üzüldüm, yığıldım kaldım evde. Biraz sonra Behiç geldi, ne oldu dedi, canım sıkkın dedim Selahatin Abi aradı böyle böyle oldu dedim. Ben onlara karşı çok duygusaldım, halktan insanlara karşı... Behiç, git dedi. O saatten sonra nasıl gidecektim, Eskişehir'e gitsem dağa nasıl çıkacaktım? Eskişehir'e telefon açıp Ali İhsan'la konuştum, tamam sen gel biz hallederiz

dedi. Bunun üzerine hemen evden çıktım, karşı komşu tesadüf garaja gidiyormuş, o beni bıraktı, otobüs buldum bindim, akşamüstü Eskişehir'deydim. İlk toplantıya katılışım böyle oldu, ondan sonra da hep geldim.

Eskişehir'de Açık Görüş'ün neden süreklilik kazandığını bilmiyorum. Her yerde böyle toplu davalar oldu, bizim ilişkilerimiz mi daha güçlüydü, bilmiyorum... yani ben herhangi bir anlam yüklemiyorum... o geçmiş bizim bir gerçeğimiz, biz onu yaşadık, onunla da ben hiç rahatsızlık duymuyorum, iyi ki de yaşamışım diyorum, tekrar dünyaya gelsem tekrar yaşarım, o geçmişimizi reddetmemek gibi bir şey oluyor sanırım, oraya tekrar gelmek. Evet, evet, geçmişi sahiplenmenin bir gösterisi... çünkü ben geçmişimizle hicap duymuyorum, hiçbir zaman da duymadım.

Açık Görüş'e bir kez gitmedim, onun dışında hep katıldım. Bazen gitmek istemiyorum, oradaki koşullar, fiziksel ortam beni rahatsız ediyor ama yine gidiyorum ve her defasında dönerken kendimi mutlu hissediyorum."

Talat Tamyürek

"Bir araya gelişin amacı gerçekten geçmişte varolan bir şeyin sürekliliği anlamında, en azından düşünsel anlamda, insanları canlı tutmaya katkı anlamında güzel bir şey, hani hâlâ biz buradayız demek gibi, ayrıca sosyalleşme anlamında da önemli... 'Hâlâ varız'ı yaşatmaya çalışan insanlar olarak pozitif bir şey, bunun dışında o bölgede bulunan insanlara yardım dayanışma düşüncesinin de peşi sıra geliyor olması doğru. Gerçekten önümüzdeki günlerde bu türden şeylere daha fazla ihtiyacımız olacak yani yan yana görünmek, durmak ihtiyacını çok hissettirecek. Ama bundan öte tarafa yan yana gelişin, ben çok da orada sadece bugün ne yapıyorsun, nerdesin gibi bir bilgilendirme ağı... gerektiğinde canlı tutulabilecek bir ağ belki onun nüveleri gibi... Ben öyle bakıyorum. Ha ben unuttum gittim, Hasan oradaymış, Ayşegül yokmuş, Nurdan şurdaymış... Hani varolan geçmişteki bir yapının bugünkü durumunu, insanların ne durumda olduğunu, bunu gördük yani... Bir de şuna vesile oluyor; bugün bu durumdayız ama yarın için ne düşünüyorsun kardeşim gibi, bunun açıklamasıyla yarına bir bakış noktasında da yararı oluyor mutlaka. İnsanların değişimini ya da kendi değişimini görüyorsun, kendinin nerde olduğunu görüyorsun,

başka bir şey değil. O anlamda baktığında kendi işlevselliğini görüyor insan diye düşünüyorum, yoksa başka bir şey atfetmiyorum. Eski arkadaşların yan yana gelmesi durumlarıdır falan. Bir şey olsa, alo diyeceğin Ersin ya da Talat şurdadır gibi şeyleri elde edebiliyorsun.

Orada insanlara yardım yapılması... Bunu bir yapılanma içinde yapmak ya da bireysel yapmak, doğru mudur yanlış mıdır o tartışılır, yani bir şeyler yönlendiriliyorsa birine yardım edilecekse, birine başka bir şey yapılacaksa onun boyutlarını da titizlikle yürüttükten sonra bir sıkıntı yok.

Açık Görüş'ün Eskişehir'de sürdürülebiliyor olması, bu işe başlayan arkadaşların başarısı değil mi? Israrcı ve sürekli olma noktasında bir de oradaki tabanın yer aldığı bölgelerde daha feodal ilişkilerin, Devrimci Yolcu bağların daha güçlü olmasından kaynaklanıyor olabilir ki sadece Devrimci Yolcular değil başka siyasetlerden arkadaşlar da geliyor. Sürekliliği, zaten oraya katılan, organize eden arkadaşların da bunu iyi yapmaları... Somut, teknik anlamda bakarsan bu.

Artık gelecek konusunda Türkiye çok da şey değil, artık dilimizin varmadığı bir noktada daha sık bir arada olmamız gerektiği... Arada bir yan yana görünüyor olmak güzel bir şey, yahut da yarın ihtiyacımız olduğunda yine yan yana gelebilecek insanların olması güzel bir şey, bir moral kaynağı...

Ben bir kez katıldım, ikinci üçüncü kez gidemedim açıkçası. Belki orada düşünceye duyulan bir ihtiyaç var. Kim ne düşünüyor, şu anda ne yapıyoruz, Kürt hareketi hakkında ne düşünüyoruz... Ben, Orhan'la orada tartıştım mesela, hiç tereddütsüzce ve aynı noktalarda olduğumuzu gördüm, bazı insanlarla da farklı olabildiğimizi görebildim. Yani bu ihtiyaç da var, başka yerlerde tek tek olmamıza rağmen gidip orada tartışabiliyoruz, böyle bir ihtiyaç doğuyor. İşte bir yaşanmışlık var, üzerine çok fazla bir şey atfetmeyi düşünmüyorum, geçmişteki yaşanmışlığın üzerinden çok da zaman geçmesine rağmen o aradaki samimiyetin, ilişkilerin bugüne taşınması diyelim... Ne olursa olsun insanların bir arada olma isteği güçlü. Yoksa siyaseten bir şey düşünmüyorum ama böyle davranışların gerçekten yaygınlaşması önemli. Keşke İstanbul'daki Devrimci Yolcular da böyle piknikler düzenlese de Eskişehir'e gidemediğimde buradakine katılabilsem."

Turgut Okkaya

"Daha önce de söz ettim. Eskişehir'deki mücadele özellikle 1979 yılında arkadaşlarımızın kendi inisiyatiflerini kendi iradelerini geliştirme azmiyle yükseldi. Ben bunu cezaevinde Bursalılara her zaman anlatmışımdır. Eskişehirlilerin bugün de hâlâ, Eskişehir'in insanlarının birbirleriyle olan ilişkilerinde birbirlerine verdikleri, kazandıkları çok ciddi bir kazanımdır bu; bugün işte Açık Görüş... Bazıları nostaljidir, carttur curttur dedi ama insanların birbirlerine sevgisini, dostluğunu sunma vazifesinin güçlü olmasında öyle bir dönemin eşik atlattığını düşünüyorum ben."

VEYİS ERDEM
30 Ocak 2013 Çarşamba

"Tam anlamıyla insandı Veyis... Kesinlikle yalan söylemez, kıvırmazdı, özü sözü birdi, çok duygusaldı, insanlara dayanamazdı, cebinde 10 lirası olsun, biri istediğinde kendisi aç bile olsa çıkarır ona verirdi, bütün yaşantısında hep böyle olmuştur.

Veyis, dışarıda nasılsa evde de aynı şekildeydi, 12 Eylül'den sonra, sanayide çalışırken de öğretmenlik yaparken de okulda disiplin kurulunda görev yaparken de... Öğretmenlerin sağdan olsun soldan olsun oy verecekleri tek güvenilir kişiydi.

Çok da espriliydi Veyis, hayatı kafaya aldığı zamanları, ciddiye aldıkları kadar çoktu... Birbirimizden hiçbir şey saklamadan, her şeyi konuşarak geçti hayatımız... Herhangi bir sorun olduğunda, oturur karşılıklı eleştiri-özeleştirimizi yapardık ve bunu hayatımız boyunca sürdürdük.

Edebiyatı, şiiri çok severdi Veyis. Akşamları eve geldiğinde, kapıdan şiir söyleyerek girerdi içeri... İşte o günkü ruh hâlini bu şiirlerden anlardım ben... Eğer can sıkıcı bir durum varsa ona uygun bir dörtlük olurdu bu, o zaman ben tamam durum anlaşıldı Veyis derdim.

Evde çok şiir kitabı vardı; Ömer Hayyam'dan, Hasan Hüseyin'den... Tabii Nâzım'dan...

Bir gün Nâzım'dan konuşuyorduk; tamam şiirleri falan her şeyiyle hayranım ona ama şu hovardalığı olmasaydı dedim. O kadar da abartma dedi.

Seni asarlarsa seni kaybedersem;
diyorsun;
yaşıyamam! Yaşarsın karıcığım,
kara bir duman gibi dağılır hatıram rüzgârda;
yaşarsın kalbimin
kızıl saçlı bacısı
en fazla 1 yıl sürer
yirminci asırlılarda
ölüm acısı.

Ama dedim bak 'Karısına mektup'ta 'en fazla 1 yıl sürer, ölüm acısı' diyor, nasıl olur bu?

Yarın bana bir şey olsa 1 yıl da bitecek mi? Sen Nâzım'ı savunurken abartmıyor musun Veyis dedim, direk kadınca bir tavırla... Yok dedi, öyle senin düşündüğün gibi değil... Üstelik ömür boyu acıyla da yaşanmaz ki başka bir hayat şekli bulunur.. Aksi olursa ruh sağlığı bozulur insanın... Nâzım, onu demek istiyor...

Hastalığının son evrelerinde nefes almakta güçlük çekiyordu... Hastaneden çıkarmış eve getirmiştik... Kaldığı odayı hastane odasına çevirmiştim neredeyse, oksijen tüpleri falan... Gerektiğinde doktoru eve çağırıyordum. İşte o süreçte arkadaşlarımızdan Bektaş'ın eşi Suzan her gün telefonla arar, durumunu sorardı, zaman zaman ona Suzan, Veyis'e bir şiir oku, derdim, okurdu...

Bir saat kadar öncesindeydi, konuşmuştuk, sonra Veyis bir şiir okudu, yine Nâzım'dan...

Göğsümde 15 yara var!
Saplandı göğsüme 15 kara saplı bıçak!.
Kalbim yine çarpıyor,
kalbim yine çarpacak!!!

Sadece bu dörtlüğünü okuyabildi, kalanına nefesi yetmedi, oksijen alıyordu, çocuklarımız Soner ve Gözde ağlayarak dışarı çıktılar. Şiir yarıda kaldı."

Durgül Erdem

Anısına saygıyla...

YAVUZ ERBAŞ
17 Şubat 2014 Pazartesi

"Yavuz, Eskişehirli bir arkadaşımızdı, astsubaylıktan atılmıştı, gerçekten disiplinli, hoşgörülü, çalışkan, verilen görevi adeta asker disiplini içerisinde yapmaya çalışan devrimci bir arkadaşımızdı, ben öyle tanıdım. Onu örgütleyecek değil de örgütlenebilecek bir arkadaş olarak gördüm, örgütlendiği zaman da güzel işler yapan, yapabilen bir arkadaş olarak gördüm. İyi, güzel bir insandı. Meslekten atılmak, onu bırakmak zorunda kalmak kolay değildir, mücadeleye ondan sonra da devam etmek belki de herkesin yapabileceği bir şey değil. Bir 2 yıl beraber, gerek ilçe çalışmalarında gerek halk arasındaki çalışmalarımızda, gençlik arasındaki çalışmalarımızda, daha sonra maden işçileriyle ilgili çalışmalarda Yavuz'un çok katkıları oldu; çok takdir ettiğim, sevdiğim bir insandı. Kendisiyle en son Açık Görüş'te karşılaştım, astım, nefes darlığından rahatsızdı, Alanya'da yaşadığını söyledi, vefat haberini

geç aldığım için cenazesine gidemedim. Hem ben hem Eskişehirli diğer devrimci arkadaşlar olsun, Yavuz gibi mücadele etmiş, cezaevinde yatmış bir arkadaşımızın cenazesinde bulunmak ve uğurlamak isterdik, fakat çok geç haber geldi, gidemediğim için üzüldüm. Keşke bir gün bekletselerdi."

Bayram Çam

Anısına saygıyla...

26
Değerlendirmeler

Veysel Tunçer

"Yaptığımız hiçbir şey yanlış değildi, doğru şeyler yaptık. Devrimciliğin insan olarak bize kattığı büyük değerler oldu, bunların hepsine saygı duyuyorum. Biz o değerlerle bugüne geldik, bunlar; dürüstlük, doğruluk, çalışkanlık, kötü alışkanlıklardan uzak kalmak, yaptığın her şeyde önce insanları düşünmek, halkı, ülkeyi düşünmekti.

Savunduğumuz anlayışa göre örgütlenemediğimizi düşünüyorum; herkesi yukarılara taşıdık, oysa herkesi başarılı olabileceği noktada tutmak gerekirdi, onu başaramadık. Herkes militan oldu, herkes kadro oldu, hareketin bellibaşlı yerlerine geldi, ufak bir darbe yiyince çözüldü. Savunduğumuz anlayışa göre örgütlenemedik, çok eksik kaldık, yoldaşlık ilişkileri çok fazla sıkı değildi, insanların kafasındaki 'ben' duygusu silinemedi. 12 Eylül'den sonra hareketin maddi varlıklarına el koyanlar oldu, bunu sadece Devrimci Yol için değil genel olarak söylüyorum; kendi yargılandığım davadan (THKP-C Acilciler) biliyordum, dışarıda dünya kadar para vardı, insanlar cezaevinde açlıktan öldü ama o para piyasaya çıkmadı, başkaları yedi onları, bunları yaşadık, biliyorum.

Bundan sonrasına gelince; bana göre eski kafayla devrimcilik yapılmaz, kafaları yenilemek, günümüz koşullarına uyarlamak gerekiyor. Savunduğumuz düşünceler geçersiz mi, hayır, bana göre Mahir'in söyledikleri bugün de geçerli, hiçbiri değerini yitirmedi ama o tarza göre örgütlenmek gerekiyor, biz devrimi çok yakın gibi düşünmüştük ama bizimki gibi ülkelerde biraz daha uzakmış... İlk önce isyancı geleneği olan bir toplum değiliz;

dinsel anlayışlar çok etkili, 'devlete karşı gelinmez, mızrağa karşı yumruk vurulmaz' öğretisi tümümüzün kafasında yer etmiş, başkaldırmayı beceremeyişiz, örgütlü hâle getirememişiz. Neyi savunuyorsan ona göre örgütlenmen gerekiyor, ekonomik örgütlenmeyi zayıf bırakmışız, ekonomik örgütlülüğü olmayan hiçbir örgüt uzun süre yaşayamaz, adam mühendis olacaksa bırak olma demişiz, doktor olacaksa olma demişiz, sen gel devrimcilik yap demişiz... Bence bunlar yanlıştı, kim ne olacaksa, diyelim avukat olacaksa onu teşvik etmemiz gerekirdi.

Ben devrimci olmasaydım, zengin olurdum! Ha, pişman mıyım değilim. Babam, başmühendis olacakken gittin eşkıya oldun dedi. Gerçekten öğrenciliğimde derslerim çok iyiydi, sivri zekâ değildim ama kafası çalışan becerikli, bir duyduğunu bir daha tekrarlatmayan biriydim. Babamın dediğini olur muydum, olurdum ama pişman değilim, parada pulda çok fazla gözüm olmadı hiç, böyleleri yok mu var tabii, adama pasaportumu vermişim Almanya'ya gitmiş, şimdi karşılaştık mı selam vermiyor."

Yücel Baran

"12 Mart'ın küllerinden doğan, mücadele içinde kendini örgütleyen, örgütlendikçe pratiğe daha doğru ve kalıcı müdahalelerde bulunabilen, pratiğin içinde kendi teorisini ve kadrolarını üreten Devrimci Yol; biraz daha zaman bulabilseydi, cephe örgütlenmesinin alt birimlerini, silahlı direniş birliklerini ülke genelinde belli bir düzeye getirebilse, pratikte var edebilseydi, kısaca sorunun askerî örgütlenme ayağı partileşme süreci ile birlikte tamamlanabilseydi bugün çok farklı şeyler konuşuyor olacaktık.

Her şeye rağmen Devrimci Yol; bir siyasi hareket olarak kendine özgü siyaset yapma tarzını ortaya koymuştur. Hayatı, hareket hâlinde –devingen– kendini yenileyen, değişen ve değiştiren bir süreç olarak tanımlamaktır devrimci olmak... Değişme durumunda olan bir şeyi kendi iradi müdahalenle kendi istediğin yönde değişmeye zorlamak, çalışmak, çabalamaktır, devrimci siyaset yapma tarzı. Devrimci Yol'da egemen olan zihniyet dünyası buydu.

Yapılan yanlışlardan, eksikliklerden, kendimizden kaynaklı hatalardan dersler çıkararak, öğrenerek, kendimizi sürekli

gelişen ve değişen dinamiklerin akışına uydurarak, zamanın ruhuna uygun olarak yine yeni yeniden demekten başka bir çıkış yolu yok.

Geçmişte yaşanan eksikliklerin başlıcaları olarak şunları sıralayabiliriz: Yatay örgütlenmeyi derinleştirecek ve oradan kadro üretecek dikey örgütlenmenin zayıf kalışı. Kadın yoldaşların aktif mücadelenin içinde yer almalarına karşılık, alanlarda sorumluluk üstlenemeyişleri ve giderek yönetsel süreçlerin üst basamaklarında yer alamayışları, gayriresmî 15 kişilik önder kadro içinde bir tane bile kadının olmayışı. Ki bunda yoksul kesimlerden feodal kültürü aşamadan gelen devrimci gençliğin içinde örtük olarak bulunan erkek egemen anlayışın bariz etkisi vardı. Ve hep göz önünde bulunan insanlardan oluşan bir yapının illegaliteye geçebilmesinde yaşanan sıkıntılı süreç...

Elbette kendi adıma da her şeyi doğru yaptığım biçiminde bir anlayış geliştirmediğimi belirtmeliyim. Kaçınılmaz olarak birçok yanlışım ve hatam oldu... Kişisel anlamda daha özlü, daha üst düzeyde bir mücadele örneği gösterebilirdim belki de. Kendimi de sürekli eleştirmişimdir. Potansiyelimi tam olarak kullanamadığım için hatalar yapmış olabilirim.

Gezi direnişinin her ne kadar spontane de olsa, örgütsüz, kendiliğinden gelişen bir kitlesel hareket de olsa, düzenin muktedirlerinin dayattığı yaşama biçimine son derece aktif bir tarzda karşı çıkarak, yer yer çatışarak gelişmesinde Devrimci Yol'un siyaset yapma tarzının ve aktif mücadele anlayışının derin izlerini görmek mümkün. Bu mücadele ruhunu; devrimci tarzda, sokakta ve hayatın her alanında aktif bir mücadele anlayışı temelinde örgütleyecek Birleşik Haziran Hareketi, diğer toplumsal muhalefet dinamikleriyle birlikte omuz omuza, emek ve demokrasi platformunda, mücadele içinde daha da kitleselleşecektir."

Yunus Isın

"Eskişehir'de bölge örgütlenmelerinde biraz zayıf kaldık. Ankara'daki hareketlilik Eskişehir'de olmadı. Bunun çeşitli nedenleri olabilir ama en önemli nedenlerden birisi hareketi dinamo olarak tetikleyecek yeterli kadronun Eskişehir'e gelmemesidir. Çünkü burada başlarda bir sorun yaşanmıştı. Seyfi Akman gibi bir adam çıkmış, gençlik içinde kısır bir ortam oluşmuştu. Bu

ortamı yeniden hazırlamak, güven sağlamak, gençliği toparlamak, mahalle çalışmalarına hız vermek anlamında Eskişehir'e kadro takviyesi gerekirdi diye düşünüyorum.

Eskişehir'de mitinglerle, bazı çalışmalarla, belli bir toparlanma oldu ama sadece birkaç bölgeye çakılıp kaldık, Yıldıztepe gibi... Belki de Türkiye'nin her yerinde benzer yanlışları yaptık. Eskişehir'de Doğançayır köyüne gidiyor orada kooperatif çalışması yapıyorduk. Niye başka köyde yapmadık, tartışılması gerekir. Orası hazır gibi bir yerdi, kooperatif yönetimindeki köylüler HK'lıydı; onların evlerinde kalıyor, sabahlara kadar tartışıyorduk. Çoğu ilkokul mezunu veya ortaokulu bitirmemiş adamlardı ama belli bir bilinç seviyesine gelmişlerdi ve onlara anlatacağımız çok fazla şey yoktu. Bizim başka yerlere gitmemiz gerekiyordu, kolay yerlerin ötesinde zorlu yerlere gitmek gerekiyordu...

Belki sadece Eskişehir'de değil ama Türkiyenin her tarafı için geçerli bir özeleştiri olmalı bence bu. Bizim arkadaşlardan biri de bu tespiti yapmıştı: Hep Alevi köylerinde çalışmanın yerine Sünni köylerinde çalışmanın daha önemli olduğu... Alevilerle zaten iletişim kurabiliyorsun, onların da sana, devrimci bir harekete ihtiyacı var, sonuç olarak Eskişehir'in başka köylerine de gidilmeliydi. Aynı bakış açısıyla şehir içinde de farklı bölgelerde çalışmak gerekiyordu; mesela Emek Mahallesi işçi sınıfının en yoğun olduğu bölgelerden biriydi...

Elbette bu konuştuklarımızın 1976-80 arasında 3-4 yıllık kısa bir döneme ait olduğunu belirtmemiz gerek. 4 yılda Devrimci Yol hareketinden fazla bir şey beklemek de biraz haksızlık. Devrimcilerin daha fazla teyakkuza geçtiği bir dönemle karşı karşıya kalıyorsun, kolay değil tabii haksızlık da etmemek gerekiyor. Üstelik Türkiye çapında bir harekete dönüşebilme potansiyeline gelinmesi de az bir şey değil.

Ben Devrimci Yol hareketini; 1970 sonrası THKP-C hareketinin yeniden hayat bulması anlamında, en azından gençlik kesiminde yaşamış bir insanım. Devrimci Yol olarak THKP-C hareketinin, ülkenin yeni somut koşullarına uygulanması ve mücadelenin belirli çizgiye sokulması anlamında çok doğru işler yapıldığını düşünüyorum. Belki kişiselleştirmek doğru değil ama orada da Nasuh Mitap'ın çok önemli bir fonksiyonu olduğunu düşünüyorum. Çünkü pek çok şeyi yaşayarak, görüp öğrendik ondan...

Nasuh Mitap'ı kaybetmeden yaklaşık bir ay önce kendisiyle evinde yarım saat kadar konuşmuştuk. İlk söylediği şey; 'Bugün için Türkiye'de yeni bir Devrimci Yol'a ihtiyaç var, Türkiye'nin bize ihtiyacı var'dı. Türkiye'nin içinde bulunduğu somut koşullara yanıt verecek yeni bir devrimci hareketten bahsediyordu Nasuh Mitap. Ayrıca, Kürt hareketinin mücadele anlamında desteklenmesi gerektiğini; onların mücadelelerinin analarının ak sütü kadar helal olduğunu söylemiş, sosyalistlere düşen görev bunu desteklemek olmalıdır, demişti.

Bugün birçok insan, geçmişteki insanları veya hareketi suçlayarak hareketin başarısız olduğunu, bir eleştiri-özeleştiri mekanizmasının çalıştırılması gerektiğini söylüyor.

Ama ben şöyle bakıyorum; Devrimci hareketin 4 yıllık bir döneminden söz ediyoruz ve bunun geçmişte başka bir örneği yok. Sonuçta 1971 öncesi çalışma tarzı, örgütlenme anlayışı ve mücadele tarzıyla, daha sonra daha kitleselleşmiş bir devrimci hareketten söz ediyoruz. Bence tüm eksikliklerine rağmen başarılı olmuş bir hareket var. 4 yılda daha fazlası yapılamazdı.

Ben Devrimci Yol hareketinin başarılı olduğunu düşünüyorum. Bugün için de gerek 1971 öncesi gerek 1980 öncesi mücadele biçimleri ve örgütlenme anlayışlarının yeniden değerlendirip bugünün somut şartlarına ilişkin bir mücadele ve örgütlenme anlayışı geliştirmek gerekiyor. Bunu da yaparken, geçmişteki cephe anlayışını öne çıkararak, bütün devrimci güçlerin birlikte mücadele edebileceği bir platform yaratabilmek için çaba harcanmalı.

Bizim, geçmişteki formatlarımız belli; bütün devrimcilerin birlikteliğini sağlayabilecek, hem teorik anlamda hem de pratikte... birlikte mücadele edilebilecek bir yapıyı oluşturmak. Haziran Hareketi deniyor, başka şeyler deniyor ama bir bakıyoruz her yerde belli bir marka, belli bir kimlik üzerinden siyaset tarzları insanları etkilemiyor. Belki bazı şeyleri çok hızlı tüketiyoruz, Gezi Hareketi oldu, arkasından o forumlar falan... o kadar kötü tükettik ki insanlar uzaklaştı forumlardan. Her gün Kadıköy'de eylem yapınca 15 gün sonra kimseyi bulamıyorsun, 5 bin kişiyle yaptığın eyleme 1 ay sonra 300 kişi geliyor. Bu imkânları kötü şekilde harcamamak gerekiyor, enerjimizi bilinçli bir şekilde kullanmalıyız, mücadelemizi daha akıllı ve örgütlü şekilde yapmamız gerekiyor. Haziran Hareketi'yle ilgili birkaç toplantıya

katıldım, ben o türden hareketleri, forumları doğru buluyorum ama yapılanlara bakıyorum, bir şeyler yerine oturmuyor. Herkesi elma armut gibi bir araya toplamakla olmuyor bu iş, bir şekilde önce bir platform oluşturmak gerekiyor, bir format koymak gerekiyor ondan sonra onun çerçevesinde bir şey yapmak gerekiyor. Şişli'deki bir toplantıya gitmiştim. (X) hareketi adına biri çıktı, resmen ajitasyon yapmaya başladı. Biz buraya ajitasyon dinlemek için gelmedik, geleceğe ilişkin ne yapacağız onunla ilgili bir şeyler dinlemeye geldik dedim. Yanımda oturan gençler vardı, onlar da başka bir gruptanmış; abi dediler işte bizim hâlimiz bu... Geleceğe ilişkin ne düşünüyorsunuz diye sordum. Kafalarında bir şey yoktu çocukların... Kendiliğinden gelen bir hareket, sonuçta Gezi'de olduğu gibi bir yerde tıkanıyor. Daha kalıcı daha sağlıklı bir yapı kurmak gerekiyor."

Turgut Okkaya

"Sola duyduğumuz sempatinin altında Denizlerde, Mahirlerde gördüğümüz mücadele azmine duyduğumuz hayranlık yatıyordu... ama en çok arkadaş olmak, iyi vatandaş olmak, iyi evlat olmak gibi; birtakım hani Kemalettin Tuğcu'nun çocuk kitaplarında okuduğumuz güzelin, iyinin hakkını kazandığı o hikâyeler var ya onların kahramanlarıyla bütünleşerek çoğumuzun devrimci olduğunu düşünüyorum ben. Tabii bu yolda yürürken, birtakım kaynaklardan bir şeyler okuyarak daha da bilinçlenmek için de çaba verdik. Çok coşkulu, çok fedakâr, belki sevgisini kendisine karşı değil de toplumuna karşı çok yüksek tutan bir neslin insanlarıyız biz. Belki bu sistemde en fazla tepki duyulan yanımız buydu. Bunu önce dedikoduyla yok etmeye çalıştılar, onu başaramayınca, önümüzü kesemeyince, başka yöntemlerle, öldürerek, yok ederek, cezaevlerine kapatarak yok etmeye çalıştılar.

Bizim mektepte hani öyle derslikler yoktu, aynı dersler okutulmuyordu; sonuçta kendi karakterimizle örgütsel ilişkiyi kaynaştırabildiğimiz kadar bütünleştirdik. Dev-Genç, bağımsızlığın adıdır zaten... Bağımsız örgütlenmenin bağımsız kişiliğin adıdır... Ne kadar örgütlü davranmaya çalışsak bile o süzgecin etkisi çoktur.

Aslında biz, bir araya geldikçe birbirimizi daha fazla sevme şansına sahip olduk ki daha öfkeli de olabilirdik ama sevme şansına sahip olduk...

1979 seçimleri öncesi boykot tartışmaları sürecini hatırlıyorum. Eskişehir tartışmalarında en çok sesi çıkan, en küçüklerimizden biri olan Ferruh'tu. Başka bir hareketin içinde bu olabilir miydi, bilemiyorum.

12 Eylül sonrası benim yurtdışından gelip gitmelerimde tanık olduğum birtakım demokratik kıpırdanmalar içindeki insanlarda, bizim mektebin özelliklerini gördüm. Onları tanımıyordum oysa ama aynı mektebin sıralarında oturmuş olduğumuzu hissedebiliyordum. Lakin bu kadar örgütsüz, bu kadar birbirini hırpalayan adamı olan; ama bu kadar da Türkiye'deki mücadelenin gelişmesinde imzası olan başka bir yapı yok! Hani bütün eleştirilere rağmen; KESK'ten, TMMOB'den vb şu gün oluşturulan bütün mevzilere baktığında hareketin emeğini, izlerini görüyorsun. Hareketin daha önce yarattığı, çizdiği değerleri görüyorsun. Yurtdışından her geldiğimde bunları çok fazla dikkate almaz hâle geldiğimizi hâlâ da görüyorum.

Ben Mamak'ta arkadaşlarımı tanıdım, başka yerlerde arkadaşlarımı tanıdım, hani sözüm meclisten dışarı değil içeri, içlerinde en aptallarından biri benim... Tartışmasız, Türkiye'nin en verimli olabilecek en güzel neslinin katledilmesine toplumumuz; belki korkutularak belki sindirilerek belki başka şekilde ama seyrede seyrede tanık oldu. Bana 1978 kuşağını tanımla derlerse; Cumhuriyet tarihinin belki de bu kadar yaygın, bu kadar güçlü, sevgisi yoğun bir nesli olmamıştır derim. İsterse kendinize kıyak geçiyorsunuz desinler, kendimize kıyaktır; böyle bir nesle ait olmaktan gerçekten hep gurur duydum. Şu oldu, yakın zamana kadar bu bir şanstır, bilinçsizce yaşadık belki...

Dev-Genç bağımsızlığın adı, biz sadece Türkiye'de değil, dünya devrimci hareketleri içerisinde genel sekreteri olmayan çok az hareketten birisinin insanları olarak yaşadık. Bu özellik, kişiliklerimizde, kimliklerimizde çok ciddi bir karakter yarattı. Hani mesela öğünüyoruz ya öyle bir enerji yakalandı insanların inisiyatifi güçleniyor, büyüyor falan... Ben bunu özellikle yoğun cezaevleri sürecinde diğer hareketlerin çoğunda, o genel sekreterlik yapısına sahip hareketlerde görmedim. Bu anlamda kendimizi çok daha şanslı gördüm hep düne doğru baktığımda...

Ama şimdi, biraz önce öğündüğüm o genel sekretersiz hareketten, günümüze baktığımda her yerde genel sekreter görüyorum. Hatta genel sekreterlerin de genel sekreteri var! Bize ne oldu arkadaş? Oysa ne öğrenmiştik biz?

Yeni nesil gençlere hep şunu dedim; üzerinizde Özal'ın etkileri var... Tamam bizi yendiler ama teslim alamadılar. Özal'ın bu iş bitiricilik ilişkilerini çok iyi kavrayamadığımız için çok önemli mevziler kaybettik kendi içimizde; kendi yüreğimizde, beynimizde, kendi insanlarımız arasında... Toplumdaki mevzilerin dışındakilerden bahsediyorum şimdi... Ama en önemli mevzi bizim vicdanımız, vicdanlardaki birlikteliği öne çıkarmalıyız. Yarının üzerine bir şeyler dikmek istiyorsak doğru politik çözümlemelerden –tabii ki önemleri yadsınamaz elbette, onlar bizi bir yerlere yönlendirecek– çok aslolan o birbirimizi, toplumu, sevgi hak etmeyenleri bile sevebilme yeteneğimizdir. Bizi aslında 30 küsur yıldır örgütsüz kalsak da bugünlere taşıyan özelliğimiz bu. Bizim 12 Eylül öncesi Eskişehir'de iki arkadaşımızın birbirleriyle paylaştıklarının onda birini bile bugün en yakın gördüğüm iki insan paylaşmıyor; ne birbirlerine yemek yapıyorlar, ne birbirlerine ışık yakıyorlar, ne birbirlerinin iç çamaşırlarını, ne çoraplarını giyiyorlar!

Velhasıl dünle bugün arasındaki diyaloğu, yarınla ilintili kurmaya çalışırsak, aslında esas olan bu... Hani işte emek eksenli hareketler, politik çözümler falan bunların hepsi başka bir minvalde ilerler... Özal politikalarıyla birlikte; birbiri için hapse girmeyi, bulaşık yıkayabilmeyi göze alabilen, birbirini seven, kendini seven insan olmaktan uzaklaştırıldı toplum. Biz de bundan nasibimizi aldık diye düşünüyorum; bunu yapabilen arkadaşlarımız da var tabii, onlara herkes saygısını devam ettiriyor, benim de en çok ihtiyacım burada aslında, bir kısım arkadaşımızın CHP'li olması, bir kısmının ÖDP'li, bir kısmının örgütsüz olması değil mesele.

12 Eylül sonrası cezaevinden çıktıktan sonra yurtdışına mücadeleye katkı koymak için gitmedim; daha çok kendi kişisel tercihlerimi, okuyabilme olanakları gibi şeyler edinmek için gittim, ama kısa bir süre sonra baktım ki diğer arkadaşlar ne derlerse desinler aslında bana bayağı iş düşüyor, düşecek... Yani tercih olmaktan çıktı, tıpkı Eskişehir'e gelirken başka bir tercihim olamadığı gibi. Türkiye'deki o devrimci dergilerin, İthakilerin

şunun bunun çıkması, hem de dönemin İşçilerin Sesi dergisi... hep onlara tanık olmuş insanlardan birisiyim. O süreçte gençlere sormuşumdur, niye gençler böyle diye... Mesela birisi bana demiştir ki; ya abi sizin zamanınızda halk çocukları da okuyabiliyordu, şimdi bir çocuğun okuması için servet yatırılıyor, şimdi üniversitedeki gençlik farklı. Hani o Ecevit hükümetinin 2 aylık dönemindeki gençliğin kitleselleşmesi müthiş arttı diyordum ya... Bütün bunları sorup anlamaya çalışıyordum. Ama işin özü, gelinen noktada belki hepimizin durduğu yerde yapması gereken işin aslı; kritiklerimizi, eleştirilerimizi önce kendimizden başlayıp kendimizde bitirmemiz ve Gezi'de gördüğümüz gibi, bize sorulmadan aslında çok fazla konuşmayan gençliğin yeni dinamiklerinin önünü açan bir yerde durmamızdan geçtiğini düşünüyorum. Eğer bunu başarabilirsek, fazla gölge etmeden gençlerin aydınlanmasına yardımcı olabilirsek –bunu da yapmaya çalışan çok ciddi sessiz sedasız çalışan bir sürü proleter ruhlu arkadaşımız da var– ama bir bütün olarak buna doğru çok da umutsuz olmamız gerekmiyor, umutlu olabilmemizi gösteren işaretleri zaman zaman görüyoruz.

Artık biz ister dağda gerillalık yapan arkadaşımız olsun, ister Emniyet'te kahramanlık yapan arkadaşımız olsun, isterse çözülen arkadaşımız, isterse dağılan arkadaşımız, isterse yapayalnız yaşayan arkadaşlarımız olsun, hepimizin ortaklaşması gerekiyor... *Tartışma Süreci Yazıları* kitabında, benim yurtdışındaki Devrimci İşçi örgütlenmesiyle ilgili yazımda dediğim gibi; 'Bazılarımız suskunluğu, bazılarımız da gevezeliği bırakmalıyız.'"

Talat Tamyürek

"Eskişehir'i, 1976'dan 1980'e kadar gerçekten antifaşist mücadele açısından, derlenen toplanan bir yapı olarak düşünüyorum. Devrimci Yol gerçekten etkindi, siyaseten önderliği açısından etkindi. Fakat son dönemlerdeki o merkezî yapıyla beraber, oradaki siyaseten yönlendirme yahut da o çok yaygın taban ilişkilerimizi derleyip toparlama, yukarıya doğru evriltme ve o organik bağı güçlendirmedeki eksikliklerimiz bizi dağıttı. Daha güçlü yapılar olması gerekiyordu yahut daha erken bir dönüşümü gerçekleştirmek zorundaydık. Antifaşist mücadelenin gerçekten siyasal bir mücadeleye dönüşmesini sağlamak

üzere diğer birimlerle, diğer yapılarla, organik bağların daha sıkı ve daha erken kurulması gerekliydi diye düşünüyorum. Sadece Eskişehir'de değil, Türkiye genelinde de bu yaygın yapılanmaların yukarıya doğru daha sıkı bir yapıya dönüşmemesi... Yaygın bir örgütlenme anlayışı ve doğru siyasi önderlik vardı ama bu peltemsi yapının daha sert yapıya dönüşmesi için daha erken önlemler alınmalıydı, o dönüşümleri sağlamada eksik kaldığımızı düşünüyorum.

Bu dediklerimden kastım, ille de partileşme süreci değil de daha alt organların ilişkisinin netleşmesi diyeyim... Parti-Cepheye gelmeden bile daha bir sıkı siyasi önderlik içerisinde demokratik kitle örgütlerinin kendilerini biraz yukarı çekmeleri gerekliydi. Tabii bu siyaseten değil, benim bugünden de çok sade olarak görebildiğim durum. Bazı noktalarda biz çok keskin anlayışlarla çıktık, o keskin çıkışlar bazen geriye düşüşlerimizi hızlandırdı.

Örneğin, antifaşist mücadelede çok keskin gelebilecek şeylerdi... Daha Artvin'den yeni gelmiş çocuk, siyasi yapısı olgunlaşmamış, alıp onu antifaşist mücadelenin en üst noktasına taşıyorsun... Siyasal ya da ideolojik bir birikime dönüştürebileceği tavanla gerçekten daha hızlı çalışmış olsa... Gençlik yapılanmasının, demokratik kitle örgütlerinin dönüşümünü daha da hızlandırırdı. Bu dönüşümü gerçekleştiremedik diye düşünüyorum. Evet, Kırka'ya grevi desteklemeye gidecektik, tarım işçilerine de destek verecektik ama bunu verirken siyasal olarak ne anlama geldiğini, nasıl örgütlenmesi gerektiğini, nasıl organik bağ kurulacağını, dayanışmanın nasıl olacağı noktasındaki eksikliklerin de giderilmesi gerekliydi. Çok üst kademede bunları düşünüp eden insanların olması yetmiyor, o bağı sağlayacak kademelerin de çok güçlü olması gerekiyor ki o çok yaygın kalan tabanı hareket ettirebilsin. Bence eksiklik buydu."

Nurdan Deliorman İstanbulluoğlu

"Devrimci Yol, Eskişehir'de benim hareketle buluştuğum ilk dönemle, 1980 arasında çok büyük aşama kaydetti. Eskişehir'e geldiğimde, mesela HK ve İGD daha etkin örgütlülüklerdi; Devrimci Yol, hem niteliksel hem niceliksel açıdan daha zayıftı ama özellikle 1979'dan sonra hareket ivme kazandı, yeni örgütlenme

biçimleriyle oldukça iyi yol katetti. O değişiklikler, bölge çalışmaları, halkla ilişkiler, devrimci mücadeleye bir ivme kazandırdı. Diğer örgütlülüklerden daha etkin olduğuna inanıyorum ben. Kendi çevremde gördüğüm kadarıyla, bölge çalışması bir defa hareketin gelişimine çok büyük katkı sağladı, sadece öğrenci hareketi olmaktan çıkıp halk hareketine dönüşmesini bu bölge çalışmaları sağladı.

Devrimci Yol –geçmişe baktığımızda– çok büyük bir halk hareketiydi. Öyle büyük bir halk hareketinin bitmiş olmasına, yok olmasına ben inanmıyorum ama bir yandan geçmişteki gibi bir mücadele dalgası, gelgit olamıyor. Belki yanlış değerlendirmiş olabilirim, hani o eski güç, o örgütlenme tecrübesi ne oldu? Buharlaştı mı ne oldu, onca insan ne oldu, bu kadar inanmış insan... Ben bunlardan biriyim, benim gibi yüzlerce insan, tanıdığımız, gördüğümüz... Bu insanlar ne oldu, buharlaştık mı, yok mu olduk, inancımızı mı yitirdik? Ha devrime inanç eskisi gibi değil, o zaman çok kısa sürede devrim yapacağız, kısa süre içerisinde üretim ilişkilerini değiştireceğiz, yönetime geleceğiz anlayışımız vardı. Şimdi öyle bir şey zaten yok, uzun süreç isteyen bir mücadele gerekiyor. Bilmiyorum, onca insan ne oldu, onca düşünce, o büyük örgütlülük... K. Evren ne diyordu, biz gelmeseydik şimdi buradan Devrimci Yol konuşuyor olacaktı! O güç yok oldu ve şu anda gördüğümüz kadarıyla da mücadeleyi örgütleyemiyor."

Mehmet Kömür

"Kendi gücümüzü abartmışız, bizim Eskişehir Devrimci Yol örgütlenmesi buydu... İçinde bizim değerli insanlarımız vardı... Kişiliğiyle, onuruyla... Hâlâ onlara çok saygı duyuyorum.

Bazı insanların acımasız infazlarına hiç tahammülüm yok. Falanca çözülmüş, filanca direnmiş... Buna özel bir anlam vermek gerekmiyor, gerekeni o zaten, dayanmış çözülmemiş. Ama birinin karşısına ötekini dikersen adaletsiz olursun. İşte orada senin insanlığın başlıyor, sen insana nasıl bakıyorsun? Her şey devrimcilik değil, her şeyi devrimcilikle ifade edemezsin, bizim hatamız buradan başlıyor. Biz her şeyi, bir şeylerle başlatıyoruz; her şey bir şeyle başlamıyor, ondan önce insan olmamız lazım, benim filancayı devrimci olarak değil insan olarak sevmem

gerekiyor, öyle değer vermem gerekiyor, devrimcilik sonradan adlandırılan bir şey. Ben seninle ne kadar samimiyim, seninle bir insan olarak ne kadar yan yana durabiliyorum, kalkıp da o öyle yapmış diye ters asarsan bu hakkaniyetli olmuyor. Birileri birilerinin üzerinden devrimcilik yapamaz.

Bu süreçte herkesin bir şeyi var, güzel yanlarımız da var, güzel yanlarımızı büyütmemiz lazım, yoksa birilerini kötülerken güzel yanlarımızı da kötülüyoruz, yok etmeye çalışıyoruz.

Devrimci Yol o dönemde insanların bir yaşam şekline dönüşmüştü. Devrimci Yol dediğin zaman arkadaşlık, samimiyet... başka siyasetlerde yok bu. Devrimci Yolcu olmak güven vermekti, bu aynı zamanda herhalde bizi yanlış bir yere de götürdü. Her zaman büyük yerden bakmaya başladık. Devrimci Yol hâlâ var, bir şey olmamış gibi bakılıyor, öyle bir yanlışa da götürdü. Devrimci Yolcu olmak hakikaten samimiyet gerektiriyor... İnsan, Almanya'da biriyle karşılaştığında Devrimci Yolcuyum derse, ona hoş bakıyor. Hannover'de Gazi Çağlar var, profesör olmuş... Bielefeld Üniversitesi'nde öğretim görevlisi... Hâlâ Devrimci Yolcu... Adam profesör olmuş ama Devrimci Yolculuk daha ağır basıyor; Ben bunu önemsiyorum.

Devrimci Yolcular, 1968'deki FKF tartışma dönemi gibi bir zemin yaratmalılar. Türkiye, Kürdistan, toprakların durumu falan, nasıl o zaman süreci yorumlayıp o günkü koşullar üzerinden politik açılımlar sundukları gibi... Şimdi koşullar aynı değil, sermaye o günün sermayesi değil, işgalci emperyalistler var, onun için bu zeminde herkesle yan yana gelmeyi düşünmek gerekiyor. Kürtlerse onlarla, Lazlarsa, Çerkezlerse... Kim kendisini nasıl ifade edebiliyorsa etsin; antifaşist ve demokratlar gelebilir, sen Devrimci Yolcu olarak gel, başkası Çerkez olarak, Alevi olarak gelebilir... Ama asgari ortak noktalarda birleşme şartıyla... Herkesin bunu yapması lazım. Bugün EMEP ne yapıyor ki ÖDP ne yapıyor, aynı şeyi yapıyorlar, EMEP'le ÖDP'nin ne farkı var? TKP'nin ÖDP'den ne farkı var? Aynı alanda aynı şeyleri istiyorlar; özgürlük, barış, kadın hakları vb niye bir arada değiller, onu da merak ediyorum, asgari noktada bir arada olsunlar. Kürtler, her kesimle Rojova'da bir arada; Süryanisi, Ezidisi, Alevisi, Türkmeni bir arada mücadele ediyor... Biz Rojova kadar olamaz mıyız?"

Mazlum Akyol

"Ben hep Devrimci Yolcu kaldım; neden? Çünkü şu an yapılan son saldıralar bile gerçekten Devrimci Yol'a ihtiyaç olduğunu gösteriyor, şu anda Devrimci Yol'a acilen ihtiyaç var.

O zaman silahlı mücadelemiz vardı ama şu an da gerekiyor, dar hücre tipi bir tarzda köşede beklemesi gerekiyor. Devrimci Yol kesinlikle silahtan, kan dökmekten yana değildi, Halk Komiteleri, Direniş Komitelerimizde hitap ettiğimiz kitlenin hepsi Devrimci Yolcu, devrimci falan değildi. Fatsa örneği işte, Fatsa bir model aslında yani şu anda buna acil ihtiyaç var. Şimdi de birtakım örgütlenmeler var; İstanbul'da Gazi Mahallesi, Gültepe, Okmeydanı... Benim dediğim bunlar gibi değil. AKP, öyle bir satranç planı uyguluyor ki... Sokak sizin olsun oylar benim olsun diyor. Hani eskiden derlerdi ya mecliste çalışıyorsun da yanlış bir şey diyorsun, polise, askere müdahale edemiyorsun... Adamlar bal gibi yaptılar, işte Fettulahçılar, Refah Partisi, Devrimci Yol'u model gördüler; adamlar meclise gittiler yani, ev çalışmaları, komiteler... düşün, sünnet şölenlerini Türkiye dahilinde ilk yapan Devrimci Yol'dur. Devrimci Yol onun için büyük bir programdır. Şu Avrupa demokrasisi falan da hikâyedir...

Kürt hareketi, sosyalist bir hareket mi? Tamam, tepedeki adamları olabilir ama esasında tamamen ulusalcı, tamamen feodalci bir anlayışa dayanıyor, öncü kadrosu güçlü olduğu için onu götürüyor. Kürt hareketi, arkasında halk gücü olduğu için güçlüdür. Biz niçin güçlüydük, bizim de arkamızda halk gücü vardı. O yüzden Türkiye'nin batısında, acilen Devrimci Yol projesine ihtiyaç vardır.

Silahlı çekirdek bir yapı da kesinlikle gerekli. Sonra kadrolar... her kadro kendi bulunduğu yerde etkili olmalıdır. Ben bunu partide (ÖDP) de söyledim. Çocuklarım bana sordu, baba partide toplanıyorsunuz; işte Ahmet Amca, teyzem, sen... Peki, Ahmet Amca'nın karısı yok mu orada? Mantıklı bir soru işte; Ayşe Teyze'nin kocası yok mu? Sonra peki diyor; bunlar birbirlerini örgütlemeden yan komşuyu nasıl örgütleyecekler? Bunları çocuk soruyor bana... Eğer ben eşimle, çocuklarımla bu işin içinde yoksam, kimseyi ikna edemem. Devrimci Yolcu bir modelle aile örgütlenmesine ilişkin Melih Pekdemir'in bir yazısı vardı yıllar önce; kendini, sokağını, mahalleni örgütle diye...

Mantıklı bir şey, eğer ben eşimle çocuklarımla içinde yoksam başkalarını işin içine sokamam, ya da geçici olur. Bazı arkadaşlara bakıyorum şimdi; çocuğumuz arınsın diyor, hayır kardeşim, çocuğun da olduğu yerde demokrasi mücadelesi versin. İlle de eline silah alıp pat pat yapmasın... Eskiden aslı astarı olmayan şeyler söylenirdi, Aleviler şunu yapar bunu yapar diye... Ama pratikte Sünni komşularıyla yoldaşlarıyla beraber olduğunda, tartışma olduğunda, o söylenenlerin gerçek olmadığını AKP'li komşumuza anlatabiliriz; ortak yanımız çok çünkü, o da işçi sen de işçisin, o kiracı sen de kiracısın, sabırla güzel bir örgütlenmeyle bunu başarırız diye düşünüyorum.

Ben Devrimci Yol gibi bir model içinden geldiğim için bunları söylüyorum zaten. Bazen şeyi savunuyor mesela devrimciler, silahlı mücadeyi, barışçıl yöntemleri falan... Oysa Devrimci Yol geniş bir proje, halka anlatılması gereken. Aslında bunun örneği var; ÖDP, ilk zamanlar içinde çok renkli insanlar vardı, bunlar kendilerini ayırdı. Aslında Türkiye solunun gerçeği bu, onlar ÖDP'nin içinde kalmış olsaydı süreç çok farklı olurdu; hep önyargıyla geldiler, önyargıyla hareket ettiler, vay bu Devrimci Yolcu bir proje dediler. Kabul et kardeşim! Devrimci Yolcu bir proje tabii, bunun sakıncası nedir ki?

Haziran Hareketi, Devrimci Yol'a ulaşabilir, adını Devrimci Yol koymayız tabii de... Hareketiyle, şeyiyle ama bunun uzun vadeli bir çalışma olması gerekiyor, kesinlikle bunun içinde ailelerimiz yoksa bu mücadeleyi kazanamayız, senin eşin de olacak, çocukların da... Ben bunu satranç tahtasında çok test ettim, şimdi satrançta yardımcı elemanlar gerekiyor değil mi, bunlar önce senin ailenden gelecek, buradan çıkarak şey yaparsın yani, hamle yaparken önce ayağın sağlam basacak...

Biz çok erken yaşlarda sorumluluklar aldık, taşıyamayacağımız yükler de aldık, gerçi koşullar öyleydi o gün. Bugün geçmişe bakarken, faşist saldırılar şu bu diyoruz ama olsun buna karşı da bir proje yürütülebilirdi, biraz daha ağırlaşabilirdi. Önder kadro yurtdışına çekilebilirdi, eylemsizlik kararıyla çekilip de daha çekirdek daha faydacı bir örgütlenme yapılabilirdi.

Eskişehir'de şimdi sanki şöyle bir şey var; hani bir şeyi buzdolabına koyarsın da sonra zamanı geldiğinde yeniden çözersin ya... Ben aslında Eskişehir'e öyle bakıyorum. İnanıyorum ki şu anda ben gideyim, Eskişehir'in 2-3 mahallesinde, ben Devrimci

Yolcuyum diyeyim, beş altı evde rahatlıkla kalabilirim. Yani geçmişte saldığımız bir kök var orada.

Peki, yaşanılan olumsuz sürecin verdiği bir yılgınlık ve güvensizlik hâli yok mu o insanlarda dersen, tam tersine! Daha sonra gördüğüm, selamlaştığım insanlardan biliyorum, müthiş bir kararlılık var. Diyorum ya sanki o ânı dondurmuş da buzdolabından yeniden çıkarıyorsun, öyle bir cana yakınlık var sana karşı, senin Devrimci Yolcu olduğunu bildikleri için. Tekrar söylüyorum, bugün gideyim Eskişehir'e, Devrimci Yolcuyum deyip, illegal bir örgütlenmeye girişeyim, kesinlikle orada taban bulurum.

10 Ekim Ankara Katliamı'nı ele alalım; eğer Devrimci Yolcu bir örgütlenme olsaydı o miting, kesinlikle o kadar insan ölmezdi, biz de deneyim var, güvenliği biz sağlamış olsaydık... Eğer Devrimci Yolcu bir örgütlenme olmuş olsaydı İstanbul'da Gazi Mahallesi'nde şu anda bir tane AKP'li bulamazdın, bırak MHP'lisini... Ama ne yazık ki oraya "Cephe" sahip çıktı; hatta bizim örgütlenme tarzımızı almaya çalıştılar ama yüzlerine gözlerine bulaştırdılar. Çünkü halkın güvenini kaybediyorlar. Önce emlakçıları ele alacaksın, zaten çoğu ya Sivaslıdır, Alevidir ya da solcudur... kime ne satıyor bunu bileceksin. Bunlar ona şuna buna, eroinciye sattı... Derken mahallede eylem yapmak sadece 5-10 tane gence kaldı; molotof atıp duruyorlar ama halkın desteği yok... Gazi'de halk desteği yok bu eylemlere... Halk desteği olsa önce ben katılacağım...

1992 yılı Gazi Mahallesi Katliamı'ndan sonraki eylemde 30 bin kişi rahat vardı orada, işte halkın iradesi... Sonra ne oldu, her örgüt kendi sahiplenmeye kalkıştı. Oysa halkın kendiliğinden örgütlenmesiydi, çünkü polis Alevilere, solculara baskı yapmıştı, derken bir patlama oldu. İşte orada devrimciler müdahale edecekti ama Cephe dedi ki biz sizinle hareket etmiyoruz; senin Gazi Mitingi'ne katılım 10 bine düştü, ötekinin ki 5 bin... böyle olunca halk desteğini çekti, onun için diyorum ki batının Kürdistanı'nı biz yaratmalıyız. Hiç sevmem ama adam gerçekten de öyle güzel örgütlenme yapıyor ki meyvesini de alıyor.

Eskişehir'e dönersek... şimdi üniversite falan büyüdü, önemli bir gençlik kesimi var... Mesela Gençlik Muhalefeti'nden olanlar... Artık orada yapılacak her şey bunların üzerinden gelişir... Bu çocuklar şanslı, biz abileri olarak gidersek bunlara ve oradaki

ağabeyleri yardımcı olursa, orada hareket gelişir. Ancak Gençlik Muhalefeti'nden arkadaşların bizim oradaki kökümüzden haberdar olduklarını sanmıyorum. Bizim orada köklerimiz var, aile örgütlenmelerine gittikleri zaman görecekler bunu... Ama sanırım bu genç arkadaşlar sadece gençlik üzerinden ya da parti binası düzeyinde örgütlenmişler!"

İlhan Taşkın

"Şu an ÖDP'nin üyesiyim, mücadeleye devam ediyorum, ölene kadar da devrimciyim. Bana diyorlar ki; bu yaştan sonra senin ne işin var yürüyüşlerde... en son şu Ankara Katliamı'nda, biz Eskişehir grubu olarak aşağı yukarı beş dakika ile ölümden kurtulduk! Biz devrimciliği gençlik ateşi olarak yapmadık, düşüncelerimizle yaptık, halen de aynı düşünceleri taşıyoruz, devrimciyiz.

Bana sordukları zaman ben Eskişehirliyim demem Gökmeydanlıyım derim veya sağcı mısın solcu musun, hangi partidensin diye sorduklarında da Devrimci Yolcuyum derim."

Ferruh Yılmaz

"Devrimci Yol benim kişiliğimdi, çocukluğumdu, gençliğimdi... hani o arada büyüdüm, hayat onun içinde büyüttü beni. Kendi adıma şans de tesadüf de... İradi bilinçli seçimler değildi belki ama Devrimci Yolcu olmaktan mutluyum. Devrimci Yol sürecinde tanıdığım insanları tanımış olmaktan, onlarla çalışmış olmaktan mutluyum. Her birinden küçük küçük öğrendiğim şeyler oldu, bana kattığı şeyler oldu, sevgiydi, sıcaklıktı, herhalde Bülent Forta'nın bir yerde yazdığından hatırladığım ya da daha genel bir sözdü; 'Bir gün yaşanır ama bir ömür sürer efsaneler..' İşte bizde belki birkaç sene yaşandı ama zamanın çok yoğun yaşandığı bir süreçti, bir ömre bedeldi. O yüzden hâlâ bu ömrü sürdürüyorum; 15-16 yaşımdaydım o zamanlar, şimdi 52 yaşıma gelmişim... Arada küçük küçük kesintiler oldu desem bile kendimce hani bir sürekliliği farklı şehirlerde, yerlerde, bir anlama çalışmasıydı.

Devrimci Yol'un en önemli özelliği bir dogma olmamasıydı; hani çok ezber, kalıpçı, kitabi bir yanı yoktu, hakikaten hayati

bir şeydi. Ama aynı zamanda insan unsuru çok önemliydi, şansı, avantajı da belki oradaydı. Fikrin üretilmesi, onun ifade edilmesi... Bu konularda gerçekten Türkiye'nin bir özgünlüğü olduğunu düşünüyorum Devrimci Yol'un... *Devrimci Yol* dergileri bugün bile okuduğumda bana hâlâ keyif veriyor, tabii bu fikri, ete kemiğe büründüren insanlarıydı hani cismani yanıydı, Devrimci Yol'un en büyük zenginliği belki oydu.

Gerek Eskişehir'de gerek benim farklı şehirlerde yaşadığım şeyler anlamında böyleydi. Eskişehir özelinde benim gerçekten mesai paylaştığım ve aramızdan ayrılan, kaybettiğimiz Fikret Dıranas, Sedat Fırat, yaralanan Kemal Balcı, yine yaralanan arkadaşım Güven, Kemal böyleydi... bunlar bir mesaimin olduğu arkadaşlardı. İbrahim Arı'sından Şerif Şener'inden Turgut Okkaya'sından, Orhan Demirkesen'inden, Muammer Özhan'ından, Zeki Hoca'sından... hepsinden bir şey öğrendim.

Şimdi bugün herhalde kaybettiğimiz... –burada tam nasıl ifade edilebilir bilmiyorum ama– buna kafa yormak gerekiyor; Devrimci Yol bu sürekliliği sağlayamadı. Biz hem abilerimizi dinliyorduk ama kafamıza takılanı da soruyorduk, itiraz da ediyorduk; hani hık deyicilerden değildik. Hareket serbestliğimiz vardı, kendi kişisel yeteneklerimizi ya da yaratıcılığımızı ya da inisiyatif koymamızda bir şeyleri gösteriyorduk. Belki biraz daha cesaretliydik, belki yokluktandı... Belki şimdi çok daha akıllıyız, o yüzden ince eleyip sık dokuyoruz. O zamanlar, 16 yaşındaki bir çocuğu bir şehre gönderiyorsun, hareket adına seni oraya sorumlu atadık demiyorsun ama fiilen o orada bir sorumluluk üsleniyor... 16 yaşındaki insanlar bunlar... şimdi 30-35 hatta 40 yaşına gelmiş insanlara sorumluluk vermeye korkuyorsun, on kere tembihte bulunuyorsun, onlara bir alan bırakmıyorsun, ne bileyim illa bir merkezden bir şey gelsin gibi bir hava, bir beklenti hâli var. Melih Pekdemir'in dediği gibi; o zamanın en küçük bebeleri bile kendi başında bulunduğu yerde eksik yanlış ama tahlil yapmaktan, tavır almaktan korkmayan, kaçınmayan insanlardı... Şimdi lafımızı söylemeye, aklımıza geleni söylemeyi esirgiyoruz... Öyle mi denir, böyle mi denir, öyle mi algılanır diye hep bir yerlere bakılıyor diye düşünüyorum. Bu biraz tutukluk yaratıyor, bir de zamanında hani azdık, yalnızdık ama hep bir özgüvenimiz vardı... şimdilerde, biraz özgüven eksikliği var diye görüyorum. Gündelik hayat şimdi daha farklı akıyor ama biraz daha sosyalleşmeye ihtiyaç var.

Aslında ihtiyacımız olan bir kurmay çalışması... Ama kurmayımız dağılmış durumda, hâlâ bir yorgunluk hâli var. Burada 2-3 yıl önce bir ÖDP Kongresi'nde gördüğüm karikatür geliyor aklıma; elinde kazma olan biri, maden ocağında toprağı kazarak ilerliyor, bir yere gelince yorulup duruyor, kazmayı bırakıp geri dönüyor. Aslında 20 metre kadar daha kazabilse madene ulaşacak... Sonra bir başkası daha geri bir noktadan yeniden kazmaya başlıyor... İşte bizim hâlimiz bu. Bir yandan yorulup geri dönenlerimiz var, bir taraftan da daha geri bir noktadan yeni başlayanlar... Sürekliliği sağlama noktasında bir eksikliğimiz var. Devrimci Yol'un en önemli özelliği kitabi değil hayatidir demiştim. Ama bugünün Türkiye'sinde, bugünün dünyasında, olup biteni anlamak için biraz da kitabi olmaya ihtiyaç var.

Bizim en büyük zenginliğimiz kadrolarımızdı. Öyle çok entelektüel, çok akademik kadrolarımız olmadı. Şimdi medyaya bakıyorsun; hepsi eski Aydınlıkçı, PDA'cı, bilmemneci falan... Bizim bütün kadrolarımız; bulundukları yerde pratik, sevecen, iş bitiren, ortamı iyi algılayan hani belki daha taktik adımlarla yürüyen insanlardı ve ilişkiler bunların üzerinden yaratıldı.

Kendi açımdan bir Devrimci Yol eleştirisi ya da Devrimci Yolcular eleştirisinde bulunacak olursam... Biz hep şunu söylüyoruz; 'Bizim bütün tespitlerimiz doğruydu, hâlâ da doğru..' Bu laftan artık biraz rahatsızlık duyuyorum; ya bu kadar doğru şeyler söyleyip de bunları bir adım sonrasına götürememek konusunda bizim kadar beceriksiz ve basiretsiz olan başka bir hareket de yok herhalde. Daha önce ÖDP sürecinde söylemiştim, gene aynı şeyi yapayım, toplantıda başka arkadaşların söyledikleri de var ama...

Bir yerde okumuştum; 'Zamanın kıymetini bilmeyenlerin tarihi olmazmış.' Biz, biraz zamanın kıymetini bilmiyoruz, hâlâ işte '19 yaşında devrim yolunda' demekle olmuyor... hele hele 3 yılda, 1977 1 Mayıs'ından 1980'e kadar Türkiye'yi bir yerden bir yere götüren hareketin mirasını, fikrini sahiplenen, bunun heyecanını yaşayan insanlara, 'Devrim yolunda 15-20 yaşında' sloganı zul geliyor, ağır geliyor... hani insanlık tarihinde 15-20 yıl nedir ki denebilir belki ama bu kadar da zamana yaymamak lazım diye düşünüyorum.

Tekrar edecek olursak; Devrimci Yol'un dedikleri doğru demekle her şey bitmiyor, bunun sübjektif koşullarını oluşturmak

bunun için de bir kurmay çalışma tarzına gerek var. Elbette bir kurmay çalışması ama bu sadece teorik bir çalışma değil, sonunda Marx'ın 11. Tez'inde dediği gibi biz yorumlamaktan çok değiştirmekle mükellefiz... hani yeri geldi mi büyük büyük laflar ediyoruz ya, '12 Eylül'ün mağduru değil muhatabıyız' diye... Muhatabı olmaya devam etmemiz lazım. Muhatap olmak için de yeniden o iddia ile o heyecanla, o ruhla –bu biraz gençlere düşüyor tabii!– işe girişmemiz lazım.

O zaman şöyle bir kültürü vardı Devrimci Yol'un –bir yandan doğru bir yandan eksiği var, iş ayrıntıya giriyor da–; bir yandan diyorsun ki içerden örgüt yönetilmez, dışarıdaki arkadaşlarımız baksın –böyle bir laf var–, bir yandan da ufak tefek müdahaleler ediyorsun gibi veya etmiyorsun gibi... Ama sonuç itibariyle doğru mu, doğru, şey olarak baktığında... Ama sana rağmen senin dışında bir şey var, orada belki 1-2 adım daha atmak, ondan sonra belki devretmek... Böyle bir şeye ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum.

Devrimci Yol'un, işte çok hiyerarşik olmayan, daha katılımcı, daha ortalığı gözeten ama hani daha pratik, politik sonuçları olan faaliyeti önemliydi. Ama ben bugünün Türkiye'sinde, çalışma tarzı anlamında hani biraz daha tanımlı biraz daha şekilli, kendiliğindenciliği aşan bir çalışma tarzına, bir örgütlenme anlayışına yönelik adımlar atılmazsa bu keşmekeşin dağıtılabileceğini sanmıyorum. Eski *Devrimci Yol* dergilerinde yazdığı gibi, konuştuğumuz gibi, 'Kadrolaşmayı yaratmayan bir hareketin geleceği olamaz' diye kadro çalışmasını hedef alan bir anlayışımız vardı; 'En geniş kitle içinde en dar kadro çalışması' derdik. Şimdi en dar kitle içinde en geniş kadro çalışması yapıyoruz, çünkü kadromuz da o, kitlemiz de o! Dolayısıyla bütün bunlar bir şekilsizliğe ve bugünün görevlerini yerine getirememeye yol açıyor. Sonrasını getiremedik mi sonunu getiriyoruz!

İşte bu hayatı, 1980'den bu yana yaşıyoruz. ÖDP de kısmen buna dahil, Haziran umarım daha farklı olur ama sonrasını getirebilmemiz lazım ki sonu gelmesin, sonrasını getirebilmemiz için de... Evet, hani bu dönem işte forum denilen, daha özgür, söz kesmeme falan bunları saygıyla karşılıyorum ama bunları aşan bir şeye ihtiyacımız var, yoksa bugünün hengâmesinde, bugünün çok yönlülüğünde, bugünün çok ayrıntı isteyen şeylerine yetemeyen, dağılmış, kimin ne dediği belli olmayan, kimseden

yapıp yapamadığının hesabının dahi sorulamadığı şekilsiz ilişkilerle bizim bir yere çıkmamız mümkün değil. Buradan kastım, başka birileri gibi köşeli, dediği dedik tanımlı, çizgili bir şey değil ama Devrimci Yol hareketi ve onun sürdüğü ilişkiler de çok şekilsiz, çok amorf, çok kendiliğindenci... Dolayısıyla da bir türlü iki yakamız bir araya gelmiyor gibi bir hâlimiz var deyip bir serbest vezin geçelim!

Gezi'ye dair bir şeyler demek gerekirse...

Gezi, bir umut ışığı oldu... yani her şey bitti, öldü vb denilen yerde başka bir şey oldu ama burada ben başka bir noktaya dikkat çekmek istiyorum. Burası Türkiye, hani hiçbir şey ölüp bitmeyecek, bizim için mevzu damlaların sürekliliğinde. 12 Eylül sonrasında benim yaşadığım süreçlerde, öyle böyle deniyordu, 1989 Bahar eylemlerinde Zonguldak'ta maden işçilerinin çıkıp da yürümeye başlamasıyla Türkiye'de hava değişti, hani başka bir dalgada değişti. Aradan zaman geçti, Tekel Direnişi dediğimiz hani Ankara'nın göbeğindeki 'Kiraz mevsimi'yle değişti, Paris Komünü'nün 3 katı süreydi orada insanların yarattığı şey. Sonra Gezi ile başka bir şey oldu. Bu topraklarda, bu coğrafyada aslında potansiyel olarak havayı değiştirecek, bu gericiliğe teslim olmayacak, faşizme teslim olmayacak, özgürlükçü, mücadeleci, laik bir muhalefeti daha ileri taşıyabilecek bir damar var. Ama bizim bunu bir araya getirip de bunu şey yapamamamız... Bir Rus atasözü 'Şans hazırlıkla fırsatın birleştiği noktadır' diyor; şimdi dalga var, ama üstüne oturacak sörf tahtamız yok, örgütümüz yok, 'örgüt'ü var birilerinin ama bir halk hareketi yoksa o da bir işe yaramıyor, yani bizim hazırlıkla fırsatı birleştirmemiz lazım. Hazırlık dediğimiz bizim kendi iç çalışmamız... Fikrin üretilmesi noktasında, fikrin dolaşıma çıkarılması noktasında, bugünün Türkiye'sinde bu fikrin üretilmesinin imkânlarının yaratılması... Hani yeni yeni işte bir süre önce *BirGün* Fikir diye 2 günlük bir sempozyum topladılar, bunları biraz artırmamız lazım, biraz daha çalışma grupları oluşturmamız lazım, daha bütünlüklü politik hedefler, tespitler yapmak için... Sonrasında bunları ete kemiğe büründürecek ileriye dönüştürecek başka adımla desteklememiz lazım, böyle bir hazırlığımız yok. Ee işte Gezi kabardı, evet hoş ama hani orada oluşan potansiyeli yönlendirebileceğin bir şeyin yok. Tartışma süreci döneminde Bursa'da Oğuz Abi'ye bir şey sormuştum; 'Tamam böyle böyle

bir şey yapıyorsunuz da arı kovanına çomak sokuyoruz hani bir oğulumuz var mı ki uçuşan arılar için' diye... Bana, 'Senin istediğin tartışma süreci değil ikna süreci' demişti. Evet, belki de oydu istediğim ama şimdi kendi adıma bugünden baktığımda tam hani tartışma sürecinin başında olgunlaşmaya çalışan birtakım şeyler vardı ki başa sardı. 'ÖDP' ile bir şey denedik olmadı, 'Özgürlükçü Sol' başka bir şey oldu, '(Eşitlik Özgürlük ve Katılımcılık Yolunda) Yeniden' başka bir şey oldu, 'Haziran' başka bir şey... O yüzden, böyle çok sıkı bir şey diyemiyorum ama eskisi kadar dağınık şekilsiz, tarifsiz de değil, biraz daha şekilli bir yapılanmaya ihtiyaç var...

Devrimci Yol, çok sıkı hani Stalinist bir örgütlenme tarzına sahip değildi, o mahalledeki ya da şehirdekilerin inisiyatif kullanabildiği, tartışabildiği özellikle de politik pratik önermeler ve tavırlar geliştirebildiği bir örgütlenmeydi. Şimdi gene böyle bir şeyimiz olsun ama öyle bir dağınıklılık ve keşmekeş yaşıyoruz ki bir kurmay çalışması olmadan, bir hazırlık yapmadan, bir plan, bir hedef, kısa uzun vadeli böyle bir şeyleri tanımlamaya girişmeden de bu sürecin içinden çıkabilecek bir hâlimiz yok. Çünkü günümüzün Türkiye'si ve dünyası da zaten çok ayrıntıcı... Sanatla ilgili bile 20 tane dergi çıkıyor, fotoğrafçılıkta, mimarlıkta da öyle, her şey kişiselleşebiliyor. Dolayısıyla bunları biraz yoğurmadan, hazırlık yapmadan, hani bir örgütsel form talebi olmaksızın, yaratmaksızın, sadece işte meclisler demekle, forum tipi örgütlenmeler demekle bu süreci aşabilmemiz mümkün değil.

İşte Haziran Meclisi, başı kıçı belli değil. Evet gene böyle çoğulculuğumuz olsun, zenginliğimiz olsun bilmemne ama biraz daha bir şekillenmeye ihtiyaç var. Yoksa... Ben artık sabırsızım, daha önce söylediğim gibi; 'Zamanın kıymetini bilmeyenlerin tarihi olamaz.' Bir tarihimiz var ama 3 yıllık... Ondan sonra da 30 yıllık... zaman su gibi akıp gidiyor, işte ÖDP 20 yaşına geliyor, daha dün gibi şeyler söyleniyor... Hani Troçkistler o kadar sabırlı olabilir ama ben o kadar sabırlı değilim."

Cemil Karataş

"O zamanlar gençtik, ben kendi adıma, olayın siyasi boyutunu tam sağlıklı olarak çözemediğime inanıyorum. O süreçte herkesin yapabileceklerini tam layığıyla yapamadığını düşü-

nüyorum, daha iyi şeyler yapabilirdik. Örgütlenmemizde daha titiz olabilirdik mesela bize her kapısını açanı devrimci insanlar olarak gördük ama öyle olmadığını yaşayarak anlamış olduk. Oysa bunlar bize sempati duyan insanlardı, biz onları ele vermedik ama onlardan bizi ele verenler çıktı.

O süreçte gönüllülük temel olmalıydı, bunu insanlar kendileri belirlemeliydi, ben bu işi yapamam diyebilmeliydi. Çok keskin davranıldığı için insanlar bunu rahatlılıkla söyleyemedi. Birini sevdiyse onu söyleyemedi. Sigara yasağı vardı mesela filtreli Maltepe sigarası lükstü o zamanlar ama filtresiz sigaranın da sağlığa ne kadar zararlı olduğu aşikârdı.

Devrimci Yol, o dönemde bizim açımızdan bir inanç meselesiydi. Ama şimdi öyle bir yapılanma yok, lokomotif bir güç yok. Yine de yüreğimizde bir Devrimci Yol anlayışı var, teorik olarak var ama pratik olarak hayata ne kadar geçirebiliriz belli değil."

Ata Ala

"Devrimci Yol, bir gençlik hareketi olarak başladı; talepleriyle o günü doğruya yakın yorumlamaya çalışıp, örgütlemede bilinçli dinamik güçlerin yer aldığı bir hareket olarak gelişti. Doğru şeyler yapıldı, en azından işçi kesimi memur kesimi içinde özellikle öğretmen kesimi içinde yer bulmaya, yer edinmeye çalıştı. Devrimci Yol, kitlesel olarak da en büyük hareketti, o günün koşullarında bunlar yapılabildi, henüz yeni bir hareketti. İnsanlar yaparak ederek bir olayı kavrarlar, sonra ne yaptıklarına bakarlar, dersler çıkarırlar tekrar devam ederler. Devrimci Yol onu yaşayamadı bir türlü, sürekli gelişme aşamasındaydı, sürekli hareket hâlindeyken de darbe geldi. Bazı şeylere fırsat bulunamadı yani oturup da darbe gelmeden bir değerlendirme yapılabilseydi belki daha farklı olurdu.

Bana göre en büyük eksiklik, siyasi mücadeleyi hep silahlı devrim, tek yol devrim olarak ele almak ve hep öyle götürmekti. Yapılır mıydı, yapılamazdı, şu anda bunu söylemek kolay ama hiçbir siyasi hareket bir halk hareketine dönüşmediği sürece o ülkede yaşananlar sonuca ulaşmadan nostaljik bir durum gibi yaşanıp gidiyor. Nereye gitti o kadar insan? O kadrolar, canını bile feda edebilecek insanlar nereye gitti? Tabii büyük kısmı bu ülkede yaşıyor, orada burada varlar, hareketin o günkü koşul-

lardaki gelişimi eğer farklı bir şekilde olabilseydi, örgütlenme farklı bir yere gelebilseydi, belki daha farklı bir şey olabilirdi.

Bana göre Türkiye'nin en büyük eksikliği, gerçek bir sosyal demokrat partinin olmayışı... bu durum, onların sağında ve solunda yer alanların ne istediklerini net olarak ortaya koyamayışlarını da getiriyor. Çünkü halk burada CHP'yi sosyal demokrat olarak, hatta sol olarak görüyor. Nitekim bakıyoruz solda kendinin bizim gibi devrimci diye nitelendiren bir sürü insan CHP içinde, Kemalist bir çizgide yer alıyor. Yani o dayanışmacı, uluslararasıcı olma gibi insanları şu bu ayrımı yapmadan kabul edebilme, demokrat olabilme özelliği yok. Bir insan demokrat olmadan bunları nasıl savunabilir? Türkiye o eksikliği aşamadı, elbette o günkü koşullarda içinde çalıştığımız bir hareketti Devrimci Yol. Onun, pek çok şeyi pek çok insana da kavrattığı inancındayım ben. Pek çok şey öğrendik hepimiz ama bir türlü kanalize edemedik onu, gelişme aşamasındayken de törpülendik. Tabii kolay değildi, karşımızda silahıyla ordusuyla koca bir devlet vardı, seni yok olma durumuna getirdi. Tek üzüldüğüm o mirası, o birikimi, sol hareket toparlayamadı... diğer hareketler için de geçerli bu dediklerim, tıpkı insan gibi, doğar büyür gelişir ölür ve arkada kalanlara bir miràs bırakır. Biz bir türlü bırakamadık nedense hep öyle kesildi, bu darbelerle yok edilmelerle... Ben kayıbın bu olduğuna inanıyorum; o miras yaşanabilseydi, demokratik bir geleneğe dönüştürülebilseydi keşke...

Tabii bunu 35 yıl sonra yargılamak bir de benim gibi İsveç'e gitmiş, oradaki siyasi hareketten belli şekillerde etkilenmiş, buna uygun bir düşünce tarzı geliştirmiş insanın, bunları ne ölçüde ne kadar sağlıklı değerlendirip değerlendiremediği tartışılabilir. Varolan pastadan herkesin payını alma olayı gibi, yani o günkü Türkiye mirası dediğim şey... bir pasta düşünün, bütün güçler kendine özgü bir şeyler kapma yoluna gitti, işte bugün de yaşanan bu sanki, daha çok geriye gitmiş gibiyiz. Dinin büyük bir sorun olmadığı 30-35 yıl öncesinin Türkiye'sinde bugün en büyük temel gücün dinsel inanış hâline gelmesi gibi, onların gelişi bile önce o isteklerini öne çıkarmadan oldu, kendini sistemde temsil edemeyen güçlerin sözcüsü gibi geldi AKP iktidara... Yani dinsizlerin, solcuların, başörtülülerin, Hıristiyanların vb bunların sözcülüğünü yaparak iktidara geldi. İlk yıllarında nerdeyse Avrupa'da en gelişmiş sosyal demokratların bile savunmadığı

taleplerle çıkıp geldi. Bütün bunlar, bu ülke insanının neyi istediğinin neye susadığının göstergeleri... Bunları örgütleyip organize edecek bugün ne bir siyasi kültür var ne bir gelenek var. Onun yaratılması gerek yani bizim hizmet etmemiz gereken o siyasi kültürü ve geleneği nasıl inşa edebiliriz? Çünkü o olmadığı için bunu da kuramıyorsun, istediğin kadar iyi düşüncelerin olsun, ideolojin olsun, bir kültürün olmayınca bunu da kuramıyorsun, kaygan bir zemin, kayboluyor, maalesef o noktaya geldik.

12 Eylül sonrasından günümüze kadar hareket içerisinde yer alan pek çok insanın yazıp çizmesi söz konusu oldu; şöyle ya da böyle bir şeyleri yazıp çizme yani... Doğrudur yazarlar, herkes de kendi dünyasından kendi deneyimlerinden bir şeyleri ortaya koyar, bu söylenenlerin hepsi de doğrudur, fakat olayın bir de bütünsellik oluşturan yapısı vardır. Ama bence artık hareket içerisinde yer alıp yaşayanlardan çok, bu işi bilimsel olarak araştıracak insanların söyleyecekleri önemlidir. Gördüğüm o ki en güçlü hareketlerden biri olan Devrimci Yol da bir şeyler kazandırmıştır ama o demokratik geleneğe hizmet edecek insanlarımızın onu kavrayıp götürecek insanlarımızın ne bıraktığını pek bilemiyorum, maalesef zayıf görüyorum. Birçok devrimci demokrat insan var, gerçekten bu ülkenin değişmesini, ileri gitmesini isteyen... Ama toz duman içerisinde herkes öyle bulanık ki kendini ifade edecek bir şey bulamıyorsun. En son HDP'nin aldığı oylara bakıyorsun –o şekilde düşünen insanların oylarıdır orada yer alan–, bu bile oradaki boşluğun ne olduğunu gösteriyor. Elbette kolay bir şey değil ama bunu yapmanın çabasında olmamız gerekiyor, yoksa o gelenek üzerinden sürekli çok keskin kutuplaşmaların ortaya çıkması devam ederse değişen bir şey olmaz.

Bu hareketin üzerinden 35 yıl geçti; yaşlanıyoruz, bazı şeyler bulanıklaşmaya başladı, bazı şeyleri daha farklı hatırlayabilirsin... Sevindirici yanlarından biri, o süreçte bazı arkadaşlarla yaptığımız konuşmaların kazandırdıkları... O zaman yaşadıklarım beni mutlu ediyor, sonraki süreçte yaşantımı kurmamda ve pek çok konuda büyük yardımı oldu. İnsan, alamadığı sürece veremez de kendini geliştiremez de o noktada hareket insanlara bu türden şeyler de kazandırdı; birlikte olma, sosyal ilişkler... Tabii bu dediklerimi o günün koşullarında kabul etmeliyiz. Çok keskin şekilde birilerini suçlamanın, birilerini kahraman

yapmanın, kimseye bir yararı olmayacağı gibi doğru olduğuna da inanmıyorum. Bazı şeyleri, o günün koşullarında değerlendirmek lazım, o adımları ben o günün koşullarında attıysam, o günkü kafa yapımla, dünya görüşümle o günkü dünyaya, çevreye göre attım. Belki birçoğunu bugün yapmazdım; bu yüzden o perspektifi kaçırmazsak, öyle yaparsak birbirimizi çok daha sağlıklı şekilde anlayarak götürürüz bu işi, bana göre o ipin ucunu kaçırmamak gerekir.

O süreçte önerdiğimiz ve hayata geçirmeye çalıştığımız Direniş Komiteleri bugün için de geçerli midir? İnsanları örgütleme anlamında doğru olabilir tabii... Günümüzde Direniş Komitelerinin özü, insanları inandırıp belli bir düşünce doğrultusunda kanalize etme, örgütleme anlayışı zaten... Bugün bu 'direniş' sözcüğü sanki bir çatışma algısı yaratıyor ama ben o anlamda düşünmüyorum. Biz ne yapıyorduk ki... Para topluyorduk, insanlara direnelim, teslim olmayalım diyorduk. O nedenle siyasi bilinci yükseltme, insanları örgütleme anlayışıydı, doğruydu. Bugün bakıyorum, mesela bizim çocuklarımıza bıraktığımız bir miras var, yani bizim çocuklarımız öyle kötü düşünmüyor, gayet iyi düşünüyorlar ama bizim gibi düşünmüyorlar... Biz bunu anlayıp kabullenebiliyor muyuz?

Ben İsveç'te demokratik bir ülkede yaşıyorum, herkesin her şeyi söyleyebildiği, baskı altında tutulmadan en kutsal değerlere bile sözde kalmak koşuluyla istediğini diyebildiği...

Gezi Olayı'na gelince, kimdir bu gençler, nerden geliyorlar? Çoğu, arkadaşlarımızın çocukları, onların hassas oldukları noktalar daha farklı, bir ağaç ya da bir park için bu mücadeleyi verebiliyorlar. Onlara bakınca, günümüzdeki teknolojinin insanları ne şekilde ne ölçüde örgütleyebileceğini etki altına alabileceğini görüyorsun. Eskiden bizim bildirileri dağıtmak için canımız çıkardı, bir haftamız geçerdi bir bildiri basmak için, 40-50 örnek basmak için... Tahsin garibim çalışırdı ona giderdik, Halk Eğitim Merkezi'nde yazardık, orada teksirde çıkartır, sonra götürür dağıtırdık. Şimdi ona gerek yok ki bir web'de yazıyorsun binlerce insanı topluyorsun.

Gezi Olayları, bana göre bu ülke gençliğinin nelerde hassas olduğunun nasıl örgütlenebileceğinin bir göstergesidir. Bundan siyasi bir ders çıkarmak gerekiyor, tamam bunun faturası çıktı, ölenler, cezaevine girenler oldu, o başka tabii... Ama artık gü-

nümüzde siyasi hareketin başlangıcının veya üzerine konması gereken temellerden birinin bu olduğunu düşünüyorum. İnsanların ne ölçüde açık ve hazır olduğu, ortada olduğu, kendini feda etme konusunda hiç değişmediğini gördük. İşte orada polisin önüne yatıyorlardı, yaralanıyorlardı vb, bunlar günümüzde hâlâ geçerli demek... Yeter ki biz onları o temelde örgütleyebilelim, demin söylediğim gibi sosyal demokrat bir partinin olamayışı veya örgütlenemeyişi onun bir sonucu. İnsanlar kendilerine çok uzak gelmesine rağmen HDP'ye oy verdiler, neden? Kendilerine ait bir şeyler buldular orada. Evet, Gezi bana umut veriyor, bir ölçüde siyasi otoritenin neyi temsil ettiğini de gösteriyor; onlara yaklaşımından ötürü insanlar bunu da anladılar. Sanıyorum bizde bu tür sancılı durumlardan, faylardan geçişlerden sonra bazı insanlar öne çıkabilir, geçmişte de yaşadık bunu, pek çok bedeller ödedik, hâlâ aynı şeyleri söylüyoruz, bir deneydir yani Gezi... İşte 200 tane genç Kobani'ye giderlerken Suruç'ta katliama uğradılar. Görüldüğü gibi gençler hazır, pek çok şeyi yapabilirler, biz bulabiliyor muyuz bunları, bütün bunlar ders olmalı... Günümüzde yaratılacak örgütlenmelerin, sanıyorum bunları daha ön plana çıkarıp daha gerçekçi politikalar yürütmeleri gerekiyor."

Ali Paşa Şanlı

"Devrimci Yol, o dönemde gerçekten mücadele eden önemli bir toplumsal muhalefetin desteğini almıştı. Bu daha ileri götürülebilirdi ama yeterli kadroların yaratılamamış olması eksiklik ve zaafiyetlere yol açtı. Siyasal örgütlenme açısından baktığımda bunun; o dönemde kadroların, işte bölge sorumluluğu verilen arkadaşlarımız, yaşadıkları süreçlerin sonunda yollarını değiştirmiş olabilirler, geriye düşmüş olabilirler, daha ileri gitmiş olabilirler ama bu hareketin bu kadar uzun süreçte geri düşmesinin en büyük sorumlusu olarak en üst düzeyden en alt düzeydekilere kadar kadroların 12 Eylül'den sonra karşılıklı hesap alma ve verme sürecini yaşatmadıklarından kaynaklandığını düşünüyorum. Bu hareket, hesap soracak ve hesap verecek ilişkiyi yaşamadığı için bu kadar uzun ve durağan, Türkiye sosyalistlerinin örgütlenemediği bir süreç yaşandı. O mücadeleden sonra, düşenler düşebilir, vazgeçenler vazgeçebilir

ama inanıyorum ki mutlaka bir kadro kaldı. Hesap sorabilecek düzeyde olması gerekirdi bu kadronun; hesap sorulmadı, böyle bir yapı olmayınca hesap veren de olmadı, bundan kaynaklı olarak da bu edilgen süreç ortaya çıktı.

Ben, bu kadar mücadele bu kadar siyasi, örgütlü bir kadro yaratıyorsa, ne kadar dağılırsa dağılsın hesap soran ve veren bir ilişki ağının ve gücünün olacağına inanıyorum. Bu kadar da boş bu kadar da kof bir örgütlenme olamaz. Buradan kendime göre şöyle bir sonuç çıkarıyorum: Demek ki en üst düzeyden aşağı kadar sorumluluk verilen arkadaşlar, gerçekten samimi güven verebilecek bir siyasal örgütlenme yaratamamışlar. Çünkü ortada bir hesap veren ve alan yok ve bu büyük bir kayıp.

Kadro olmuş nitelikli arkadaşlarımız; bugün farklı siyasi kulvarlarda ya da siyasi mücadele içerisinde olabilir de olmayabilir de ama gerçekten de bu önümüzdeki süreçte hâlâ bu ülkede yaşıyorsak, hani birlikte bir mücadele öreceksek hani bu kadar yıl geçmiş olmasına rağmen bu arkadaşlarımızın farklı kulvarlarda geçmişteki mücadelenin yarattığı dostluk dayanışma ilişkilerini mücadelenin yeniden güçlenmesi, yeniden umut hâline gelebilmesi için toplumun örgütlenebilmesi anlamında emek harcayabilirler.

Ben Gezi'yi şöyle değerlendiriyorum; gençlikten umudunu kesenler vardı, oysa onlar 12 Eylül'ü yaşamamıştı senin gibi olamazdı. O döneme ilişkin aile bağlantısı olanlar başka tabii... yoksa diğerlerine anlatılanlar masal gibi gelirdi. Mesela bakıyorum çoğu arkadaş çocuklarını bu tür şeylerden alıkoydular. Tamam, biz de eskisi gibi yapıp zorlamıyoruz –hatta ona zaman ayırmıyoruz diye bize kızıyorlar– ama sonra sonra yolunu buluyorlar, doğru olan da o çünkü zorla götürürsen yarın bize de isyan eder. Zamanla olayları algıladıkça bakıyor, anam da babam da kötü değilmiş, yaptıkları doğruymuş deyip insanca düşünüp doğru olana geliyor. İsteyerek geldiği zaman mücadeleyi daha doğru kavrar daha doğrusunu yapar.

Eskiden hareketimize herkes parmak ısırıyordu; şimdi bakıyorum diğer siyasetler bizden daha iyi toparlandılar, biz hâlâ yalınayak toparlanmaya çalışıyoruz. Arkadaşlarımızın kenarda duruyor olmaları, sadece kendini düşünüyor olmaları beni üzüyor. Bu arkadaşların dayanışma ruhu kalmamış, başka bir şey yapılması lazım, hiçbir şey olmuyorsa da zengin olanlar var

kursunlar bir fon, kızları mı okutacaklar fakirleri mi giydirecekler... Onu da yapmıyorlar.

Evet, hareketi toparlayacak olanlar gençler ama deneyimli arkadaşların onlara örnek olmaları gerekiyor, eğer sen pratikte o güveni verirsen onlar da hızla gelişir. Mesela bizim Gezi sürecinde yaptığımız oydu, bir avuçtuk ama (Eskişehir'de) 40-50 bin kişilik kitleye inisiyatifi biz koyduk, bunun sonucunda gençlerimizin sayısı 50'den 100'e çıktı. Niye? Benim gibi ihtiyara bakarak, gerektiğinde polise karşı direnerek... Gerisini elbette gençler yapacak, şimdi gençler zeki ve daha güzel şeyler yapıyor, yeni kuşak teknolojiyi çok iyi kullanıyor, sonra ne oldu, o ihtiyarlar; ben bundan sonra ölsem de gam yemem demeye başladılar, kenarda durup lafla mangalda kül bırakmayanların algıları altüst oldu.

Bu Gezi Patlaması neyi getirdi? Bir toplumsal muhalefet geliştirilebilir; bu sistemi, düzeni değiştirecek ve bu düşünceye sahip gencinden, varsa eski yaşlısına kadarın katılacağı bir mücadelenin olması lazım. Bana göre ÖDP bazı sıkıntılar yaşadı, badirelerden geçti, ayrıştı, onu attı bunu çekti, sonuçta gençlik daha çok sahiplendi. Bunun doğruluğunu da şurdan anlıyorum; Devrimci Yol'un, bağımsız o kendi çizgimize uygun politik tutumuna denk düştüğünü düşünüyorum. Hani kimisi Kürt solu derken, birileri birilerinin kayığına binerken biz, kim ne derse desin bunun böyle olmayacağını savunarak bağımsız bir noktada duruyoruz. Kürtleri de Türkleri de yok saymıyoruz. Bu hareketi beğenmeyen arkadaşlar varsa daha doğrusunu yapsaydılar, biz de orada olsaydık ama hiç kimse bir şey yapmamış...

Bizim kadroların bırakın tamamı, dörtte üçü gitse kalanıyla biz bugün yine solda belirleyici olurduk. Geçmişte beni askıcı diye hareketten attılar, ben yine buralarda duruyorum, onlar şimdi nerede?"

Selami Bilgili

"Özellikle bizim gibi –aldığımız kültürden birikimden ne kadarsa artık– kendi içinde bulunduğu özgün koşullarda her siyasal anlayışın yaşama, insanlara, topluma karşı bir bakış açısı ve geleceği örme noktasında öngörüleri var. Bu noktada ben ülkemizin –Mahir'in tespitlerinden hareketle–, yarı sömürge

ülke olmasından kaynaklı kendi özgün koşulları olduğunu ve THKP-C geleneğinden gelen siyasal anlayışların kendi dönemine denk düşen 'Her dönemin somut koşullarının somut çözümlemesini yapmaya yönelik' bir bakış açısı olduğuna inanıyorum. O anlamda Devrimci Yol'u da ülkenin içinde bulunduğu o koşullara göre değerlendirmenin çok daha doğru olduğu inancındayım.

Bugünden bakarak çok olumsuz sert eleştiriler de yapılabilir, her şey olumlu da görülebilir. Benim gördüğüm gerçeklik şu – bunun genel kabul gören bir düşünce olduğuna inanıyorum–; Devrimci Yol, özellikle yaşamın her alanında yatay anlamda örgütlülüğünü en geniş biçimde yaratırken, dikey anlamda o ilişkileri çok olduğu gibi öremeyen ve bunun özeleştirisini vermesi gereken bir yapıydı. Şu anlamda söylüyorum; belirli noktalarda çok hantal, merkezî yanı ağır basamayan yerellerdeki inisiyatiflerin, zaman zaman olumsuz sonuçlar doğuracağı bir anlayışa evrildiği de gördüğümüz, tanık olduğumuz bir süreçti. Eğer 1980 öncesindeki o partileşme süreci istenildiği gibi yaşanabilmiş olsa; özellikle cuntaya karşı daha dirençli bir yapı sergilenebilir, diğer yapılarla daha örgütlü bir karşı duruşla, faşizme karşı birleşik mücadeleyi örme noktasında bir çıkış yolu bulunabilirdi.

O noktada ülkenin içinde bulunduğu özgün koşullar, bir başka yerdeki mücadeleyle ya da öngörülerle çözülebilecek, değerlendirilebilecek bir şey değildir. Özellikle sivil faşist saldırıların alabildiğine yoğun yaşandığı bir süreçte daha çok sivil faşistlere karşı bir savunma refleksi ya da bölgelerde insanların sadece can güvenliğiyle ilgili birtakım şeylerin ön plana çıktığı bir sürecin yaşandığı gerçeğini göz ardı etmeden söylüyorum; eğer kitleyle bağı sadece bir temelde kuruyorsanız –bu insan için de siyaset için de geçerli– o gereklilik ortadan kaldırıldığında ya da kalktığında mutlaka o ilişki de kopmuş oluyor. Bu anlamda 12 Eylül öncesinde bölgelerde insan ilişkisine bakış açıları ve yaşamı algılayış, doğal olarak o hareketin yansımasının da bir ifadesi... 'At sahibine göre kişner' derler, sonuçta aynı model bir otomobil, sürücüsüne göre hedefine varabilir ya da varamaz. Bu açıdan baktığımda, bazı insanların; Devrimci Yol'un felsefesine, bakış açısına, yaşamı algılayışına, dönemi değerlendirişine denk düşmeyen eylem biçimlerine tanık oldum... belki ânında değil ama mahkemelerde, dava konusu olduğunda... Yani biz küçük

esnafı yanımızda görmemiz gerekirken belki onlara yönelik birtakım eylemler de yapılmış olabileceği gerçeğinden hareketle söylüyorum... ki zaman zaman değerlendirildi, işte 15-16 yaşında biraz o sıcak pratiğin getirdiği zorunluluktan kaynaklı bölge sorumlularının ortaya çıktığını gördük.

Ben, üniversitede yurt komitesinde görev verilmek istendiğinde, kendimi yeterli görmedim derken, bu eksiklikleri kendi içimde hisseden bir insan olarak bunu söylemiştim. 1957 doğumluyum, üniversiteye geldiğimde 2 yıllık bir ek okuma durumundan kaynaklı üniversiteye geç başlamış oldum. Bu dönemde farklı yerlerde aynı kültürü almış insanların bile reflekslerinin farklı olduğu gibi bir tablo çıkıyor. Bu anlamda ben, geçmişe dönük böyle bir geleneğim içinden gelmiş olmaktan onur duyuyorum; ki bu hem politik olarak hem de insan ilişkileri açısından geçerli. Hani hep dediğimiz gibi; 'Hangi taşı kaldırsak altından mutlaka bir Devrimci Yolcu çıkıyor.' Bu şu anlama geliyor; benim için Devrimci Yol sujesinde olan insanlar, yaşamın her alanında kendinin ifade etmeye çalışıyor, doğru ifade etmeye çalışıyor ama bazen yanlış da olabiliyor tabii. Ben cezaevlerini insanın kendini gizleyemediği tek yer olarak görüyorum; insanların yüzünde maskelerinin olmadığı, doğal yapısıyla tanıdığın bir süreci de yaşamış oluyorsun orada. Belki geçmişteki o sıcak pratiğin, örgütsel ilişkinin verdiği heyecanla göremediğin ya da hata olarak değerlendiremediğin noktaları, cezaevinde o doğal hâliyle gördüğünde, yahu bu sorumlu düzeyinde bir insan bu hatayı yapmaz diyorsun, görmek istemiyorsun ki bu benim kendi adıma da tanık olduğum şeyler ama önyargısız, insanları sadece kendi doğal yapısıyla değerlendirdiğimde, insanın düşüncesiyle yapısının birbiriyle ne kadar örtüşüp örtüşmediğini de görüyorsun. Bu noktada bazı insanlarla –çok samimi olmak gerekirse–, ben bu temelde o ilişkiyi yürütmem, çünkü o süzgeçten geçen insanlar var, belki bazı şeyleri bölüşmeyeceğim insanlar var. Bu da kendi içimizdeki... benim kendi adıma bir özeleştirimdir, siyasi olarak insanlara çok böyle tavır alan bir yapım yoktur, yani kayıtsız koşulsuz bu bunu söylüyordur, doğrudur demek yerine, her şeyin merkezine insanı koymaya çalışan bir yapıya sahibim. Hangi insan, daha doğrusu hangi siyasi anlayış, kültürel, ekonomik anlayış olursa olsun, merkezine insanı koymayan bir anlayışın yaşama şansı yoktur diye düşünüyorum. Bence Dev-

rimci Yol merkezine insanı koyan, onun geleceğiyle ilgili hep kaygılar taşıyan ve geleceği birlikte örmeye çalıştığı bir anlayışın ürünü ya da onun yansıması diye düşünüyorum. Bu noktada yapılabilecek her şey yapıldı mı, hayır. İşte merkez davada "Biz faşizme karşı örgütlendiğimiz için değil örgütlenemediğimiz için tarih bizi yargılayacaktır" anlayışı... Keşkesiz bir yaşam olsa da bu noktada olmasaydık. Tarih bizi faşizme karşı örgütlendiğimiz, mücadele ettiğimiz için ansaydı diye düşünüyorum.

Ben yapabileceğim her şeyi yapmaya çalışan ama kendini de bu konuda yeterli görmeyen bir yapıya sahibim. İstediğiniz her şeyi, her koşulda yapamıyorsunuz ama en azından ona karşı bir sorumluluk hissetmek... Bizim de kendi adımıza eksiklerimiz yanlışlarımız mutlaka kişi olarak da birlikte mücadele ettiğimiz dönemdeki arkadaşlarla da olmuştur ama geçmiş bizim geçmişimiz, iyisiyle kötüsüyle... Kötü, eleştirel yanlarını görmezden gelerek bugünü anlamak doğru değil kanaatindeyim, kaldı ki insanlar farklı yerlere savrulabiliyor.

Çok sıkıntı duyduğum şeylerden biri de şuydu, yani Devrimci Yol değerlendirmesi –ne kadar hakkım olabilir bilmiyorum ama– yaparken en azından öznel düşüncemi de ifade etmek açsından söylüyorum. Cuntanın geldiği dönemde, 'Savaşa tamam mı devam mı' diye soran bir ilişkinin içinden 'Savaşa-mücadeleye devam' diyen bir insan olarak; 'Benden bu kadar, bundan sonra devam edersem hem kendime hem devrimci harekete hem çevremdeki insanlara zarar veririm' diyen insanın tavrı da bana göre aynı saygıdeğer düzeyde olmalı. Bunu şunun için söylüyorum, özellikle bazı arkadaşlarımıza içerde bu tavırlarından kaynaklı, 'ya işte bu hareketi bıraktı gitti', diyen bir önyargıyla, sanki herkes her şeyi doğru yapmış da 'Benden buraya kadar' diyen insan yanlış yapmış gibi bir bakış açısıyla insanların, belki birbiriyle ilgili verdiği ifadeden kaynaklı, ya da 'çözüldü', 'çözülmedi' gibi –bunlar da çok öznel tartışılması, değerlendirilmesi gereken şeyler–, o insanlara bakış açılarını cezaevi koşullarında hiç doğru bulmadım. Onun için öncelikle merkeze ben insanı koydum, gerek bu mücadele içerisindeki arkadaşlarla birlikte yapmaya çalıştığımız şeylerden kaynaklı gerek bire bir dostluk ilişkisinden bu böyle oldu.

Belki anlaşılmıştır, sözü Cemo ile olan dostluğumuza getirmek istiyorum. Cemalettin Korkulu ile 1978'de üniversiteye

girdik. Yurtta, Emniyet'teki sorguda, cezaevinde ve sonrasında yaşamın her alanında birlikte olmaya çalıştık. Birbirimizi korumaya özen gösterdik. İnsan olarak da bedel olarak da bazı arkadaşlar bunu fazla feodal ilişki olarak algıladı. Oysa biz, hepimiz devrimci olmadan önce feodal bir kültürün sonucunda bir araya geliyoruz ve öğrenci olarak da küçük burjuva kökenli insanlarız. Bu yönüyle insanların eksiklikleri mutlaka olur ama bir insan her şeyden önce bir insanla olan ilişkisini sağlıklı öremiyorsa, devrimci ilişkileri ya da düzenle ilgili sorunları sağlıklı bir biçimde çözüp değerlendiremez diye düşünüyorum. Her şeyden önce 'Devrimciler suda balık gibidir'; bu çok söylenen bir söz, halkla ya da insanla bağını kopardığın zaman sudan çıkmış gibi oluyorsun ki bu da ölüm demektir. Bu noktada benim yaşamda kalmamı sağlayan tek neden şu oldu: Ki özellikle o 2,5 aylık Emniyet sürecini ben kendi adıma çok olumlu gören bir insan değilim. Yani gereken tavrı ya da birtakım şeyleri kabul etmememiz gerektiği hâlde o koşullarda kabul ederek bedelini ödemeye çalışan bir insan olarak görüyorum kendimi. Ama cezaevi süreci, benim kendimi de bulduğum bir süreç oldu. Çünkü Devrimci Yol'u o noktada içerde çok daha yakından; düşünsel ve mücadele anlamında çok daha yakından görüp onu da örmeye çalışan bir insan olarak, en azından cezaevi koşullarında ve ondan sonra ben daha doğru şeyler yaptığım düşüncesindeyim. Emniyet süreci; her birimizin zaafları olduğu, direnme noktalarının farklı olduğu, birtakım şeylerde bazı şeyleri kabul etmek zorunda olduğumuz bir süreçti. Benim mutluluğum şu ki benden sonra bizimle ilgili hiçbir insan bizim davaya gelmedi, sadece İGD'li bir arkadaş vardı –Hüseyin Taşkıran– onun ezikliğini, –burada samimiyetle söylemem gerekir– hissediyorum, o da yurtta yaşadığımız bir süreçten kaynaklıydı.

Demem şu ki Devrimci Yol, yaşamın her alanında var, özellikle 12 Eylül'den sonra merkezî yapının çok daha... Çünkü *Devrimci Yol* dergisi temelinde bir örgütlenme yaşandığı ve bilinen insanlar özellikle işte Oğuzhan Müftüoğlu gibi merkez komite düzeyindeki insanların bir geçmişi var, devlet tarafından da bilinen insanlar... Merkezî yapının beklenilenden daha önce operasyon yemiş olması, alandaki insanlarda bir kırılganlığı da yarattı, dışarıda örgütlü bir yapı kalmadığı için insanların göstereceği refleks biraz daha zayıfladı. Örneğin ben ilk kez uzun

süreli sorguyu (1981) 26 Şubat'tan 6 Mayıs'a kadar Emniyet'te yaşadım, ondan önceki gözaltılarımda bu kadar işkence görmemiştim. Bir deneyimim yoktu, birikimim yoktu, devrimci tavrın ne olması gerektiğini bildiğimiz hâlde, o süreçte etkisiz kaldığımı değerlendiriyorum kendi adıma, başka insanları dışarıda tutarak...

Devrimci Yol, Türkiye'de bir gerçek. Her birimizin şu an Devrimci Yol üzerine yüklediğimiz işlev çok farklı, algılarımız farklı, farklı yapılar kendini Devrimci Yol'un devamı olarak görüyor. Ya da direnmedi teslim oldu diyenler var. Hareket içinden kopan insanlar da var, yaşamda farklı yerlere evrilen insanlar da var. Ama ben böyle bir kültürün içinden gelmiş olmaktan kaynaklı bir kez daha mutluyum, onurluyum. İstiyorum ki yani yaşamım ne kadar sürerse sürsün ben bu mücadelenin içerisinde farklı yerlerde de olsa bulunayım, o Yıldızlı Yumrukla, aynı Çalıkuşu'nun yıldızlara uğurlandığı gibi ve İbo'nun İstanbul'da uğurlandığı gibi bir uğurlanmayla karşılaşayım. Bunlar tabii çok özel şeyler..."

Zeki Senger

"Devrimci Yol olarak; sempatizanından kadrosuna kadar herkeste büyük bir motivasyon üstünlüğü vardı. Bunun başlıca nedeni, Türkiye şartlarına hemen hemen en uygun anlayışa sahip olmasıydı. Bu insanlarda ciddi olarak bir özgüven oluşturuyordu; bir defa nerede konuşursan konuş, hayat senin dediklerini doğruluyor, diğerlerininse suratına çarpıyordu.

Bizim insanlarımızın çoğunun kafasında bir defa siyasi olarak reel politik önermeler açısından ama sanki geç düzeyde devleti değiştirebilecek, askerin cunta olarak yönetime el koymasına karşı... Polise karşı çok iyi direnen hareketin aynı şeyi askere karşı gösteremediği yani polise karşı mücadelede birçok unsurumuz, asker geldikten sonra aynı mücadeleyi sürdüremedi, direnme zafiyeti ortaya çıktı. Cunta, solcuları da MHP'lileri de cezevine doldurdu; bizim yaptığımız adaletli bir şey dedi, kavga edenleri bir araya getirdik, bunun hesabını soruyoruz... Oysa karşımızda kavga edenleri cezalandıran değil doğrudan bizi yok etmeye çalışan bir güç vardı.

Açık faşizme karşı önermelerimiz net olmasına rağmen kendimizde, unsurlarımızda direnme gücü yeterli olamadı. Geçenlerde Adnan Keskin'in *İlle de Mavi*[19] adlı kitabını okuyunca düşündüm... O insan içerde yatmamayı, kaçmayı kafasına koymuş... Biz de cezaevinde yattık ama öyle değil, belki buradan fazla ceza almayız diye düşünüyorduk. O insan ben burada kalmayı hak etmiyorum diyordu, bu niyet önemliydi; çünkü ben suçlu değilim demek, orada kalmak gibi bir bedeli ödememeyi düşündürtür insana.

Ben gözaltındayken Orhangazi Karakolu'ndaydım, gerçekliği var mı bilemiyorum, bir gevşeklik vardı karakolda; bilinçli mi değil miydi bilemiyorum, kaçılabileceğini düşünüyordum ama sanki özel olarak benim bunu yapmamı istiyorlar gibi de geliyordu. Beni zaman zaman kapının dışına çıkarıyorlar hava alıyordum. Bir gün polislerden biri geldi, suçun ne diye sordu, siyasi dedim, sağ mı sol mu dedi, sol dedim, gitti. Bu, 15 dakika sonra bir daha geldi aynı şeyleri sordu, 3. defa tekrar geldi, niye sorup duruyorsun dedim. Hiç düşündün mü dedi, seni niye buraya çıkarıyorlar? Ben içerde hep karanlıktaydım ya günyüzü göreyim diye çıkarıyorlar, zaten ayağımdan kelepçeliyorlar oturduğum banka... Ama bu polisin soruları karşısında kuşkulanmıştım. Yani rahat bırakalım da kaçmaya teşebbüs etsin gibi bir düşünceleri olabilirdi. O zamanlar üzerime hangi suçların atılı olduğunu bilmiyordum, bana hep biz her şeyi biliyoruz sen anlat diyorlar, ben de siz sorun neyse onu anlatayım diyordum ama henüz bir şey bilmediklerinden sanırım bir şey soramıyorlardı.

Yani içerde kalmak ya da oradan kaçmayı düşünmek konusunun, insanların beyninde ne ölçüde olduğuna değinmek istedim. Siyasi olarak biz devleti dönüştürebilmeyi siyasi olarak formüle edebildiğimiz kadar, beynimizi buna hazırlamamışız.

Eskişehir örgütlenmesi hakkında ben de kendime soruyorum; bizim buradaki profesyonellerimiz eğer istenilen düzeyde verimli olamadıysa, sana önerilen profesyonelliği neden kabul etmedin? Sen niye yapmadın bunu? Eksik görüyorsan sen daha iyisini biliyorsun demektir. O zaman da senin orayı doldurman gerekiyordu. Boşluk tanımayan bu hayat içerisinde sana gelip kapını çaldıklarında sen gitmiyorsan, bir başkası gelir o kapıyı açar. 18 yaşındaki Turgut Okkaya bu işi yapar, eksiğiyle fazlasıy-

19. Keskin, Adnan, *İlle de Mavi*, Ayrıntı Yayınları, 2015.

la... Sonra Turgut'a dönüp de sen niye bunu bunu yaptın derken sen niye yapmadın diye de kendine sorman gerekir.

Bu şu andaki düşüncem ama o zaman da böyle düşündüm, öyle düşündüğüm için de ne Turgut'a ne Şerif'e ne Veyis'e ne Ata'ya yani benim durumuma ilişkin kararı verenleri de karara uyanları da kesinlikle suçlamadım. Buna hakkım yok dedim, yaptığım tercih benim hakkımdı, bana bu hak verilmiş, ben kullanmadıysam orayı bir başkası dolduracaktır. Her kim olursa... ama onun eksikliği sonucu benim, sen bunu eksik yaptın, deme hakkımı, kendime dönüp sen niye yapmadın diye sormakla beraber getirir. Hâlâ öyle düşünüyorum. İlişkilerim de onun için sürekli, yoksa ben şöyle diyebilirdim, benimle ilişki kurmayanla ben niye ilişki kurayım? Sadece yakından tanıdığım için Veyis'le Ata'ya, ev taşıması konusunda şunu yapabilirdiniz dedim. Bana gelip, arkadaş biz siyasi olarak çıkan karara saygılıyız ona evet diyoruz ama insani olarak bu yardımı senden esirgeyemeyiz diyebilirdiniz, dedim. Onlar da bana hak verdiler.

Bundan sonraki yaşamımızda nasip olur mu olmaz mı bilmiyorum; bir dönem üretmeye, yaratmaya çalıştık, çok rahat bir şekilde bizim geçmişimiz bu. Başaramadık, üzgünüz, anlatacak çok şeyimiz var. Bunu, öğünçle kıvançla bir gelecek dünya hedefleyerek yaptık. Şerefle söz ediyoruz... Büyük acılarla, bedellerle yaratmaya çalıştığımız, beceremediğimiz ama iyi niyetli, çalışkan, insansever, güzel bir gelecek isteğimiz vardı... Onun için ben diyorum ki keşke bunu bir devrimle taçlandırabilseydik."

Muammer Civelek

"Eskişehir, çok kozmopolit bir yapıya sahip, her renkten, her cinsten her etnisiteden insanın var olduğu bir kent; daha çok memur ağırlığı olan hani kamuda ve özel sektörde emeği ile geçinen insanların çok olduğu ve öğrenci ağırlıklı bir kent; iki üniversitesi var ve bunların Eskişehir'e politik anlamda çok büyük katkısı olduğunu düşünüyorum. Öğrencilerin dinamizmi kenti canlı ve ayakta tutuyor. Çevre illere; Kütahya, Afyon ve hatta Ankara'ya baktığımızda oradaki yobazlık, bağnazlık Eskişehir'de yok. O yüzden hani seçimlerde sosyal demokrat partilerin aldığı oya da baktığımda Türkiye içerisinde bir vaha gibi, çevre illere göre hatta Anadolu'ya göre yaşaması daha kolay.

Ama tabii bu, politik duyarlılığın çok öne çıktığı anlamına da gelmiyor, insanlar var oldukları konumu kaybetmek istemiyorlar.

Gezi olayları sırasında Eskişehir sokağa aktı, toplanma noktası Espark'tan yola çıkarak bütün bir çarşıyı gezerken, Yıldıztepe'den çıkanlar kenti dolaşarak Espark'a geliyordu, neredeyse kentin bütün sokaklarında eylem vardı.

Gezi'den önce 'Aydınlık için 1 dakika karanlık' eylemlerinde de Eskişehir'in her yerinde geceleri saat 21'de insanlar pencerelerden, balkonlardan tencere tava çalarak, eylemler yaparak duyarlılıklarını gösterdiler. Ama bütün bunlar daha nitelikli bir politik talebe dönüşemiyor maalesef. Bunun farklı nedenleri olabilir belki ama insanlar CHP ile DSP arasında oy değiştirerek varolan durumu korumaya çalşıyorlar. Bizim hayalimizdeki politik dönüşüm bir türlü gerçekleşmiyor, tabii kuşak değişiyor, sol partilere oy verdiremiyorsunuz, onların bir öğrendikleri CHP...

Bence, 12 Eylül sistemini sorup sorgulamayan bir nesil yetiştiriliyor olmasının bunda büyük etkisi var. Dışarıdan gelen gençliğin yarattığı dinamizm de onlarla birlikte gidiyor. Yeni gelenler ise şehri tanıyıncaya dek 1-2 yıl uzak duruyorlar, sonra hareketleniyorlar, sonra gidiyorlar. Gençlik sürekli kendini tazeliyor ama bu durum kente çok yansımıyor. Sosyalistlerin, devrimcilerin ortak basın açıklamalarına bakıyoruz; hep yaşları 50 civarında olan kuşak göze çarpıyor. Sosyalistler olarak sayımız çok az ama Türkiye'de hep şikâyet ettiğimiz, 'benim dükkânım' mantığı hâlâ devam ediyor. Hrant Dink'in öldürülmesinin ya da Roboski Katliamı'nın protestosunda bile kendi parti bayrağımızın ya da siyasal argümanlarımızın olmadığı, sadece 'Savaşa Hayır' pankartının arkasında devrimci güçler olarak durmayı bile çoğu zaman kabul ettiremiyoruz. İki örgüt kabul ediyor, üçüncüsü ben kendi parti bayrağımla gelirim'i dayatıyor, dolayısıyla herkes kendi penceresinden bakarak işin ucundan tutmaya çalışıyor. Eskişehir'de toplasanız sosyalist oylar 10 bini bir türlü geçmiyor, sokaktaki eylemde herkes bir arada olabiliyor, halktan insanlar olabiliyor ama hepsi orada kalıyor. Sosyalistlerin güçlenmesinin bir tek koşulu var; o da CHP'nin kendini lağvetmesi, vakıf olsun, başka bir şey olsun... Biz o arkadaşlarımızın hiçbirine alışkanlıklarını kırdıramıyoruz, sohbet ettiğimizde; çok doğru söylüyorsun, senin bu anlattıklarının hepsi doğru ama kaç kişisiniz ki bu değişmez, o yüzden gelin siz de şu CHP'ye oy

verin diyorlar. Hani hep kazanandan yana olmak zorundalarmış gibi... Sandığa atacağı her oyun –aslında çok farkında olmadan kalabalığın içinde bir destek olmanın– dışında bir alternatif, bir tavır (Eskişehir için söylüyorum) maalesef sergileyemiyorlar, başka kentlerde nasıldır açıkçası bilmiyorum ama Eskişehir'de genel görünüm maalesef bu.

12 Eylül öncesi Devrimci Yol'un burada yaptığı mitinglerde kortejin başı Atatürk Lisesi'ne (Odunpazarı) geldiğinde, sonu toplanma yeri olan İstasyon Meydanı'ndan daha yürüyüşe başlamamış olurdu. O kadar kitlesel bir güçtü Devrimci Yol, Eskişehir'de... Şimdi geri dönüp bakınca, o insanlar nereye kayboldular diye elbette insan zaman zaman kendine soruyor. O dönemde belki mahallelerde faşizme karşı verilen mücadelenin, komitelerin varlığı, insanların onun içinde yer alıyor olması bu kitleselliği sağlıyordu... ama bazen de bunun bir kısmının sadece taraf olmakla ilgisi olduğunu düşünüyorum. Yani herkes bunun içinde isteyerek yer alıyordu ama o davranışın altını dolduracak bilince ne kadar ulaşmışlardı? Eğer herkes o kadar bilinçli olsaydı, sanıyorum onların en azından yüzde 10'u bugün aktif olurdu. Şu anda böyle bir şey yok ama KESK'in içinde örgütlenmiş yapı, o zamanki öğretmen hareketi içindeki yapı biçimiyle varlığını sürdürüyor. Onun dışında kamu emekçileri örgütlenmesinin dışında birçok fabrikada kimse yok, yani benim gibi 1- kişi var. O dönemdeki öğrencilerin, mahallelerde çalışanları destekleyenlerin birçoğu yok. Bu belki bütün Türkiye'de böyleydi; insanlar kendilerini taraf gibi hissediyorlardı, bazıları koşullar gereği taraf olmuşlardı, onlardan geriye kalan miras yok mu, var tabii KESK'in içindeki Türkiye'de olduğu gibi Devrimci Öğretmen'in etkinliği hâlâ sürüyor, TÖB-DER döneminden gelen arkadaşlarımız hâlâ EĞİTİM SEN içinde çalışıyorlar, onun dışında mahallelerde çok büyük katkı yok.

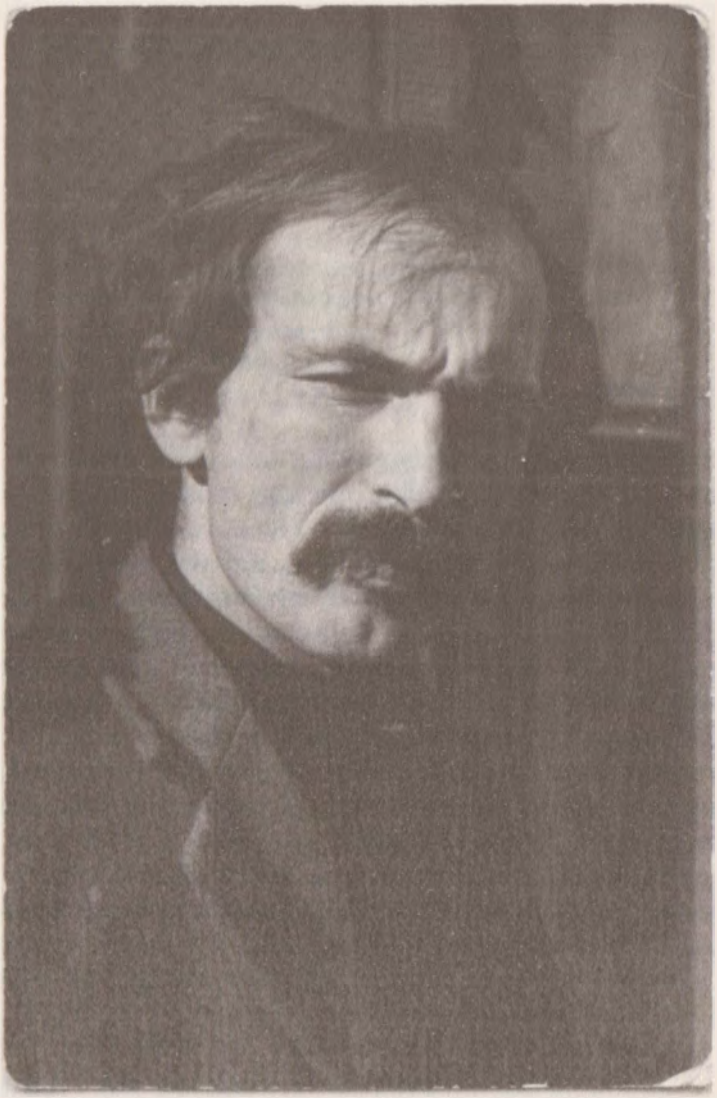
Devrimci Yol'un bıraktığı izi bugün egemenler yadsıyamıyor, zaman zaman o günleri o örgütlülüğü özlediğimi düşünüyorum, başımız sıkıştığında her zaman varlığını bize hissettiriyor ama biz ona varlığımızı hissettiremiyoruz. 12 Eylül'den önce böyle değildi, o zamanki örgütlülük; varlığını her alanda, sendikal alanda, eğitim alanında hissettiriyordu, şu anda bunu hissettiremiyoruz. Bunun üzüntüsünü paylaşmak isterim. Ama o mirasın, o yaşam kültürünün, öyle ya da böyle birilerinde iz bıraktığını

bugün görüyoruz. Bu da güzel bir şey. Genç arkadaşlarımızla sohbetler sırasında eskiden şunu çok söylüyorlardı; neden biz 12 Eylül'den önceki gibi bir mahalle örgütlenmesi yapamıyoruz, fabrikalarda örgütlenemiyoruz? Tabii bunun sorumluluğunun en büyüğünü biz kendi üzerimize almak zorundayız ama bu sadece bizim sorumluluğumuzda olan bir şey de değil.

12 Eylül'den sonra insanlar, devrimcilere, özellikle Devrimci Yolculara selam vermekten çekinir oldular ki ben bunu kendi iş yaşamımda çok net yaşadım. Bazı işçi arkadaşlarımız, benim özellikle gördüğüm baskı nedeniyle selam vermekten korkuyorlardı. Hani bunu ülke genelinde ya da mahallelere işyerlerine yaydığımızda o dönemde çekilen acıları bilen birçok insan devrimcilere selam vermekten korkar oldu. Bir de insanlar rahata alıştılar. İnsanlara dışarıdan götürülecek örgütlenmeyle, bizim onlara götüreceğimiz örgütleme tarzıyla çok fazla bir şey yapamıyoruz. Biz hayatın her alanında kendimizce doğruları anlatıyoruz ama eğer çevremizde bu yaşanılan sorunlardan etkilenen insan yoksa bütün anlattıklarımız maalesef suya yazılmış yazı gibi oluyor. Anlık tepkilerle sizin dediğiniz doğru bunu yapalım diyen insanlar, anlık eylemlerde sizin yanınıza geliyor ama biz bunu Türkiye'nin çok yerinde olduğu gibi örgütlülüğe çeviremiyoruz. Bunun tek sorumlusu biz değiliz diye, vazgeçeceğiz anlamına da gelmiyor, herkes kendi bulunduğu yerde kendince, elinden geldiğince çaba göstermeli. Bu arada en büyük handikap bana göre, kendini mücadelenin merkezine koyan insanların başkalarının yaptığına güvenmemesi. Örneğin ben sendikal hareketin içinde yer alıyorsam ve her yaptığımı doğru varsayıp, başkaları tarafından kabullenilmesini bekleyip, onların yaptıklarını görmezden gelirsem ben kendi dünyamda mücadele ediyorum demektir. Benmerkezci olmaktan vazgeçmelidir. Bugün aynı sıkıntıyı, arkadaşları; (ÖDP) parti içinde yer alan veya almayan Devrimci Yolcular olarak tanımlayan bir grup için de görüyorum. Hayatın herhangi bir yerinde mücadele eden, işin ucundan kendi gücünce tutan birileri varsa, bırakın orada mücadele etsinler, kopmasınlar. Mücadelenin içinde bir biçimde yer alan herkes, sizin gibi düşünmeyebilir, davranmayabilir, herkes bizim bulunduğumuz örgütlülük içinde yer almayabilir. Ama bizim dışımızdaki merkezlerde de mücadele

ediyorsa onları da yok saymadan davranmak gerekir; aksi hâlde sadece insanları kaybederiz.

Çevremizde bu türden davranışlar içerisinde bulunan o kadar çok insan var ki... yani ben partiliyim ama parti içinde yer almayan çok da devrimci arkadaşım var. Benim onları ÖDP'ye gelmiyor diye eleştirmem, onları yok saymam doğru olmaz. O kendince kendi doğrusunu hayata geçiriyordur, bana göre yanlış olabilir, ben ona aslında şöyle yapman daha doğru diyebilirim ama onu benim yanıma gelmiyor diye yok saymam yapacağım en büyük hata olur. Çünkü Roboski'de, Suruç'ta gördük; devlet, Suruç Katliamı'nı bahane ederek devrimcilerin üzerine saldırıyor. Devlet, sen şu örgüttensin bu örgüttensin ya da sen ılımlısın sen radikalsin demiyor, önüne gelen herkesi susturuyor. Bu yüzden, bir biçimiyle yaşamın içerisinde, mücadelenin içerisinde muhalefetin içinde varım diyen herkes bizim için kıymetlidir, kıymetli olmalıdır."

Mustafa Çalıkuşu Anısına Saygıyla...

Ölümden korkum yok, o benden korksun
Cehennem var ise, günahım yaksın
Cennet güzellikleri seyrana çıksın
Sevgi muhabbete özendim, yeter.

Ali İzzet Özkan

İlk, Nurettin dikkatimi çekti o kadar insanın arasında, sakalları uzamıştı, elindeki sigaranın külü gibi... sarıldık, sanki onu ilk kez görüyordum, sanki o şimdiye dek hiç ortalıkta yoktu, var ama yoktu öyle biri, saklanmış gibiydi, oysa kimbilir kaç kez konuşmuştuk, hatır alıp vermiştik, açık görüşlerde kaç defa kamerayı yüzüme tutmuştu kimbilir... Beni abine götür dedim, peki dedi, basık ve dumanlı çay ocağından Eskişehir'in güneşli ayazına çıktık, taş avluyu geçip loş ama geniş bir koridora girdik, sola döndük, sağdaki yeşil kapıyı açtı Nurettin, tamam dedim, kapıyı kapatıp gitti, karşı duvardaki küçük pencereden solgun huzmesiyle giren aralık güneşinin aydınlattığı Çalıkuşu'nun başında durdum, çiçekli mendilden çene bağı ne de yakışmıştı!

Elimi alnına götürdüm, sinekkaydı tıraşıyla gülümsedi, konuşabilseydi eğer, seni gördüm mutlu oldum derdi, herkes diyemezdi bunu, çoğu içinde saklar diline götüremezdi, keşke gönül kapılarımız herkese hiç kapanmadan hep açık kalsaydı... Kapı açıldı, Bayram Çam girdi içeri kenarda bekledi. Yüzün yüzümde kalsın, yolun yolumda, kucaklıyorum seni kardeşim Çalıkuşu, dedim... Merhaba!

Rakı kadehlerini doldurduk balkona çıktık Çalıkuşu, hani senin şu çok sevdiğin evinin çok sevdiğin balkonuna, etrafı

komşularla kuşatılmış arka bahçeye bakanı var ya işte oradayız, ben ki en çok insanın üstüne üstüne gelen kiraz ağacını sevdim buranın, kimbilir mevsiminde nasıl olurdu, başımın üzerinde kiraz salkımları, belki o zaman, o zaman Çalıkuşu, Sait Faik'in şu dizeleri gelirdi hatırımıza sen de severdin...

Sana nasıl bulsam nasıl bilsem
Nasıl etsem nasıl yapsam da
Meydanlarda bağırsam, sokak başlarında sazımı çalsam
Anlatsam şu kiraz mevsiminin
Para kazanmak değil sevişme vakti olduğunu.

Şimdi şu kiraz ağacının konukları olarak doldurduğumuz balkonda ellerimizde sazlarımız, ağızlarımızda türkülerimiz ve dillenmiş hatıralarımızla seni uğurlayacağız Çalıkuşu... Hatırlar mısın 1975 Mart'ında Ali İhsan askere gidiyor diye ona sürpriz yapıp evinde meclisi kurmuştun da Yılmaz Kırmızı, Orhan Yeşil sazlarını alıp gelmişti, sen de sofrayı donatmıştın bir güzel... türküler çıkıp gelmişti birer birer de mest olmuştu lâem, işte öyle... Yılmaz Kırmızı, derlediği türküleri arkasından ağlatıp göç etmiş yılın başında... Ha Enver Yeşil de var tabii hani senin şu asker arkadaşın... nasıl gülüverdin bak, o hikâyeyi de anlatacak Enver, kimbilir belki kalkar Kırka zeybeği de oynarız hep birlikte, senin eşin yine Enver olur, her zamanki gibi... Daha bitmedi, Aysel Yeşil de burada Orhan'ın eşi, Süceaddin'den Kurban geldi, İlyas Hoca'yı da çağırdık ta Devrim Ortaokulu'ndan başlayan hatıraları kucaklayıp getirdi... Tabii Bayram Çam'ın yeri ayrı... Kardeşlerin, çocuklar, yeğenler de burada... bakalım başka kimler katılacak aramıza, zenginleştirecek meclisimizi, bakarsın Ali Asker de gelir mi gelir.

Köyün içinde bir köşebaşı, yolun biri gelir biri gider, dergâh biraz yukarıda kalır, kerpiç bahçe duvarlarından meyve ağaçlarının dalları sarkar, hepsi birlikte gelip köşebaşındaki evin önünde buluşurlar, bordayı açar içeri girersin, borda dediğin avlunun çift kanatlı kapısıdır, tek katlı yüksekçe ev dışarıdan bile görünür, hemen yanı başında sütlükevi bulunur, sütlükevi dediğin, sütten peynir yoğurt falan yapılan yerdir.

Nurettin daha küçüktür 3 yaşlarında falan, bu sütlükevinde oynamayı sever, o sabah da evden çıkar oraya gider, kapıyı açar, gözleri loşluğa alışınca abisini görür ama ona doğru değil gerisin geri eve doğru koşarak kaçar, annesine seslenir küçük ağzıyla, annesi telaşla çıkar bahçeye, abim der Nurettin boynunu göstererek, abim kıh kıh yapıyor... Annesi sütlüğün kapısına nasıl vardığını bilemez, Mustafa'yı alır ipin ucundan, sarılıp ağlaşırlar ana oğul, Nurettin de gelir yanlarına, o da ağlar... Hayat havalanmak için kaldırdığı kanatlarının altına alır, sarıp sarmalar onları...

Hiç mutsuz olmadıydı Mustafa ya da hep mutlu göründü, çocukluk arkadaşı Kurban'a göre... İlkokul çağında köyün çayırında oyunlar oynarlardı hep birlikte ama dört takla, birdirbir falan oynayamazdı Mustafa; bazılarına göre 2, ama çoğunluğa göre 7 yaşında çocuk felci geçirmişti. Eğer 1948 ya da hadi nüfusa kayıtlandığı 1949 yılında değil de 1966'dan sonra dünyaya gelseydi ve çocuk felci aşısı köye ulaşmış olsaydı, hayat Mustafa'ya, Mustafa da hayata başka yollar çizerdi mutlaka. Ama yine de o bedensel engellerinden hiç şikâyetçi olmadı, kendini diğer çocuklardan farklı görmedi, onlar için de Mustafa içlerinden biri ve arkadaşlarıydı... Ama ne arkadaş!

Köyden çıkıp Eskişehir'e yerleşmiş aileler var, bunlar yaz gelip de okullar tatil olunca köye geliyorlar, buradaki açık ve temiz hava hem kendilerine hem de çocuklara iyi geliyor, ha tabii bir de harman zamanı işgücüne ihtiyaç var ki bunu unutmayalım... Enver Yeşil, seni işte bu geliş gidişlerinde tanıyor Mustafa ve ömür boyu sürecek dostluğunuz öyle başlıyor. Enver, o yıllardan birlikte oynadığınız oyunları hatırlıyor; tahterevalli, çember çevirmek ve telden yapılmış arabaları sürmek...

Ama çocuklar en çok top oynamayı sever, hele köyün çayırı öyle bir çeker ki onları, ne direkli kale ne top ayakkabısı isterler, bir topları olsun yeter... Çıplak ayakla o çayırın üzerinde topun peşinden koşturmak, iki taşın arasındaki kaleye goller atmak, bu arada itişmek kakışmak, yerlerde yuvarlanmak ne güzeldir!... Sen de oynamak isterdin Mustafa, çocuklar seni de alırlardı aralarına, tabii kaleci olarak... En hırslıları sen ol Mustafa, gollerden koru kaleni, takımın yenilmesin. Bak, karşı taraftan biri vurdu, top geliyor at kendini yere yakala onu! Oldu işte, golü kurtardın, arkadaşların alkışlarla koşuyorlar yanına, sarıl onlara.

Çalıkuşu, köyden arkadaşı Rıfat Ergün'le şakalaşırken.

Senin katılmadığın, katılamadığın oyunlar da olurdu Mustafa, o zamanlar da hakemlik yapardın, kimse itiraz etmezdi sana ama asıl önemlisi çocuklar sana danışmadan hangi oyunu oynayacaklarına karar veremezlerdi bir türlü... Mustafa, ne oynayalım, hadi sen söyle!

Okulda teneffüs zili çaldı mı hepsi senin yanına toplaşırdı çocukların... Okul dışında sokağa çıkan her çocuk seni arayıp bulamadan edemezdi... Hadi bize gidelim çocuklar! Sizin ev, arkadaşlarınla toplanma yeriydi, onları bir araya getirmekten mutlu olurdun Mustafa... Ama esas önemlisi çocuklar seninle birlikte olmaktan her zaman haz alırlardı. Senin bedensel engelli olmanı hiçbir zaman eksiklik olarak görmediler, hatta senin eksiğin yok fazlan vardı... Zekiydin bir kere, kafan matematiğe hepsinden çok çalışırdı, bir sorusu olan mutlaka sana danışırdı. Sen örgütleyiciydin ve liderdin onların gözünde... Şimdi hepsi kocaman kocaman adamlar olmuş arkadaşların diyor bunları Mustafa...

Sonradan Aslanbeyli denildiyse de herkes Sücaaddin diye bilir bu köyü, adını ondan alır çünkü... Sücaaddin dediğin bir

velidir, Batı Anadolu Aleviliğini ve Babailiği sembolize eden, kuran, lideri olandır, Horasan erenlerindendir. Velâyetname'sine göre, yaşlı, bilge kişidir, lakabı Pir-i Fani'dir. 13. ve 14. yüzyıllar arasında 160 yaşına kadar yaşadığı rivayet olunur. Babai İsyanı'ndan sonra Anadolu'yu dolaştıktan sonra bu köyde Hakka yürümüştür.

Sücaaddin Veli Dergâhı, Osmanlı Devleti tarafından özel izinle korunan 7 büyük dergâhtan biri olarak vakıflaştırılmış; köyde medrese eğitimi verilmiş, birçok âşık ve ulema yetişmiştir. 1826-1834 arasında, II. Mahmut zamanında Yeniçeri Ocağı'nın kapatılmasıyla birlikte; Alevi Dedeleri ve Bektaşi Babalarının bazıları katledilmiş, bazıları sürgüne gönderilmiştir, bütün Alevi Bektaşi köyleri Sünnileştirilmeye, cemevleri camiye çevrilmiye çalışılmıştır, tekkelere de Nakşibendi şeyhleri atanmıştır. Sücaaddin köyüne 1828 yılında cami, 1901 yılında da minare yapılmıştır ancak buraya atanan Nakşibendi şeyhleri, zamanla ikrar vererek Aleviliği benimsemişlerdir.

Sücaaddin Veli'nin köyde bulunan türbesi ve dergâhı ziyarete açıktır. Her yıl haziran ayında Sücaeddin Veli'yi Anma ve Dostluk Etkinlikleri yapılır, yurdun dört bir yanından ve Balkanlardan ziyaretçiler koşar, gelir, katılır.

Süceaddin köylüleri bir hayır gününde (1950'li yıllar).

Köyün uzak tarihlerinden çıkıp yakın tarihine geldiğimizde, halkın yoksulluğu görünür gözümüze... Toprak reformunun dile getirildiği yıllarda, bunu geçiştirmek ve köylünün ağzına bir parmak bal çalmak üzere 1945 yılında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ilan edilir. Ancak bu toprak dağıtımının kimlere yaradığı, daha sonra yapılan araştırmalarda ortaya çıkar; yurt genelinde köylü ailelerin yüzde 40'a yakını, işlenen toprakların yüzde 80'inden fazlasına sahip olmuştur.

1950'nin başlarında Sücaadin'e de uğrar bu dağıtım öylesine... Mustafa'nın babası Veli Çalıkuşu'nun payına da 50-60 dönümlük toprak düşer ki yarısı değil tarıma, sürülmeye bile gelmez, taşlıktır, kayalık arazidir; diğer yarısını ekmeye kalksan aldığın ürün mazot parasını bile karşılamaz. O yüzden Veli Çalıkuşu köyde koruculuk, berberlik yapar ayrıca köyün buzağılarını gütme işini alır ama bunu çocuklara havale eder.

Veli Çalıkuşu'nun asıl uğraşısı particilikti desek yanlış olmaz. Demokrat Parti kurulduktan sonra, hızlı bir Demokrat olup çıkıverdi Veli Çalıkuşu. Partinin Seyitgazi ilçe teşkilatının kurulmasında öncü çalışmalarda bulundu, bunun karşılığında köyün bucak başkanlığını ona verdiler ya da köylüler öyle bildiler. Ancak Demokrat Partili ağalar bu süreçte sütün kaymağını silip süpürürken, Demokrat Veli neredeyse boğaz tokluğuna talim etmiş. Hadi bu da neyse ama onlar kadar geliri yokken Veli Çalıkuşu, harcamalarında köyün ağalarından, ileri gelenlerinden geri kalmamış.

Vesselam giyimine kuşamına titizlenen yakışıklı Veli Çalıkuşu, evin dertleriyle ilgilenecek pek zaman bulamayınca iş çocuklara düşmüş. Çocuklar derken de Mustafa'ya kalmış evin geçim sorunlarıyla baş etmek, üstelik kendinden büyük bir abisi de yanlarındayken... tabii zamanla evdeki iki küçük kardeşin ve annenin sorumluluğu da...

Mustafa, hadi bakalım iş sana düştü, baban muhtar odasındaki görüşmelerde pazarlığı yapıp, köyün buzağı sürüsünü gütme işini aldı ama gerisini sen halledeceksin... 100-150 buzağı var, işin karşılığı para değil, harman sonunda bir buzağıya 2 kile buğday, eh fena da sayılmaz yine...

Topla bakalım kardeşlerini, Nurettin daha küçük, Habibe dünyaya gelmedi henüz, Hüseyin ve İlyas yeter... Sabah saat 07-08

gibi çıkmak lazım, sürüyü toplamak için, sen başlarında olsan iyi de... ama her zaman gidemiyorsun tabii, okul falan var ya, o hâlde onlara sıkı sıkıya tembihlemelisin, merayı, yolu yordamı en iyi bilen sensin çünkü... Burdan gidin, sürüyü şurdan çevirin, orada sulayın, günbatımında dönün gelin, hadiyin!

Tabii köyün diğer çocukları da çalışıyor, ama onların senin kadar sorumlulukları yok ki! Okul tatil olunca kendi koyunlarını kuzularını güderler, tarlada hasat zamanı makine atına binerler, keyifli de olur hani...

"Makine atı" dediğin, buğday biçme makinesine ikişerli koşulan dört attan ön sağ başta olanı... 10 yaşını geçmeyen çocuklar, bu ata biner, makineyi yönlendirirler. Tabii sen makine atına binemedin Mustafa, ama buzağı sürüsünün başında eşeğin üzerine binip gidişin de görülmeye değerdi doğrusu...

Yıl 1962 oldu, ilkokul bitti.

Dördüncü sınıfa kadar öğretmenin olan Mustafa Kırmızı ile aran nasıldı Mustafa? Ona dair kalmış bir iz sadece oğlu Yılmaz Kırmızı ile uzun bir sürece yayılmış arkadaşlık mı sadece? Şu türküyü anılarına göndersek nasıl olur? "Eşrefoğlu al haberi"ni babası Mustafa'dan alıp derleyip notalamış Yılmaz ama bize Enver çalıp söyleyecek şimdi...

Arı vardır uçup gezer
teni tenden seçip gezer
münkir bizden kaçıp gezer
arı biziz bal bizdedir.

4 ve 5. sınıftaki öğretmenin Malatyalı Nihat Danacı ile aranızın epeyce iyi olduğunu biliyoruz. Tabii dersler dışında özel sohbetler olduysa neler konuştuğunuz meçhul yani sana okumaya devam et mi dedi; ya da bundan sonraki hayatında şunları şunları yapsan iyi olur mu dedi, bilmiyoruz. Nihat Danacı esasında öğretmen değil, yedeksubaylığını vekil öğretmen olarak yapan biriydi. O askerliği bitip de köyden ayrıldıktan sonra uzunca bir zaman telefonla da olsa görüşmeyi sürdürdünüz. Demek ki onunla paylaşacağın şeyler hep oldu Mustafa.

Yıl 1962 oldu, ilkokul bitti. O yıllarda ilkokulu bitiren bütün çocukların olduğu gibi senin de karnende "pekiyi ile geçti" yazıyordu.

Yıl 1962 oldu, Veli Çalıkuşu Almanya'ya gitti.

II. Dünya Savaşından büyük bir yıkımla çıkan Batı Almanya'nın başını çektiği Avrupa ülkeleri, savaşın neden olduğu ölümlerden ötürü insan gücüne daha fazla ihtiyaç duyar hâle gelmişlerdi. Bu doğrultuda II. Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa'nın gelişen, sanayileşmiş ülkeleri göç ve iş gücü ihtiyacını aynı düzeyde hissetmelerine rağmen, her ülke ihtiyacını ya kendi tarihsel gelişimini dikkate alarak karşıladı ya da diğer ülkelerle ilişkilerine dayanan farklı kaynaklara yöneldi.

Türkiye ise II. Dünya Savaşına katılmayan bir ülke olmasına karşın, sanayi atılımını, ekonomik gelişmeyi, istihdam sorununu bir türlü sağlayamamıştı. Bunun çok çeşitli nedenleri olsa da uzmanlara göre belirleyici olanı orta sınıfın Türkiye'deki eksikliğiydi. Bunun sonucu yeterli sanayi yatırımlarının yapılamamış olması, genç ve kalabalık nüfusa gerekli olan istihdamı sağlayamıyordu. Bu durum, zamanın yöneticilerinin önüne, sanayileşme yolunda önemli işgücü açığı yaşayan Avrupa'ya Türk işçisi gönderilmesini cazip bir seçenek olarak koyuverdi.

Daha öncesi olsa da Türkiye ile Almanya arasında imzalanan "31 Ekim 1961 İş Gücü Anlaşması" işçi göçü sürecinde milat olarak kabul ediliyor. İtalya, İspanya, Yunanistan, Portekiz, Fas, Tunus, Yugaslavya gibi ülkeler dahil olmak üzere 1961 yılından sonra Almanya'daki en büyük azınlığı Türkiye'den gelen işçiler oluşturmuştu.

Ailesini geride bırakıp Veli Çalıkuşu'nun Almanya'ya işçi olarak gitmesinin kendince nedenlerini bilemiyoruz. Buna dair bazı düşünceler geliştirmekle yetinebiliriz. Hakkındaki kısa bilgilerden Veli Çalıkuşu'nun hayata etrafındakilerden biraz farklı baktığı anlaşılıyor. Bakış açısına göre bu durum olumlu da olumsuz da değerlendirilebilir. Köyde yaşamasına karşın kendini bir türlü toprağa bağlayamadığı, genellikle fazla emek istemeyen geçici işlerle oyalandığı, evdeki çoluk çocuğun geçimini fazla dert edinmediği, Demokrat Parti ile birlikte üzerine aldığı kasaba politikacılığı hevesinin ise 27 Mayıs 1960 askerî darbesiyle kursağında kaldığı, tam da bu süreçte ortaya çıkıveren Almanya seçeneği, ona hemen sarılıvereceği bir can simidi gibi gelmiş olabilir.

Şimdi ne yapacaksın Mustafa?

Eğer senin gibi bir çocuğu olmasa, baban Almanya'ya bu kadar rahat çekip gidebilir miydi? Elbette bu sana güvenmesinden çok, seni ailenin sorumluluğunu ve yükünü üstlenebilecek olgunlukta görmesinden kaynaklanmıştı muhtemelen. Peki, sen buna hazır mıydın? Senin geleceğe dair düşüncen bu köyün sınırlarında mı bitiyordu? Hayır! Sen burada kaldığın sürece artık kendini bir adım dahi geliştiremeyeceğini biliyordun, köyde yapacağın, yapabileceğin işler sınırlıydı. Oysa sen hem etrafının hem de kendinin sınırlarını aşmak istiyordun. Babanla bunları konuştunuz mu, bilmiyoruz... Belki onun seni dinleyecek hâli bile yoktu, senin o çocuk kalbinden çıkararak söylediklerin ne kadar mantıklı olsa da kendi kafasındaki hayallerin dümen suyuna çoktan girmiş bir sergüzeştin bir kulağından girip ötekinden ânında çıkıp gitmiş olmalıydı. Kimbilir belki baban da küçük dünyasının sınırlarına gelmiş dayanmış, her şeye rağmen önünde açılıvermiş o kapıdan geçip giderek yeni bir gelecek kurmanın düşüne kendini teslim edivermişti.

Hadi Mustafa, biraz olsun bu ağır düşüncelerden sıyrıl, köyün çocuklarıyla onlar gibi olmanın rüzgârına bırakıver kendini, şimdilik...

Artık, ergenliğe doğru adım atarken, çocuk oyunlarından kurtulup biraz daha büyümek istiyorsunuz ya... hani şöyle büyüklerinki gibi bir şeyler olsun yapacaklarınız, merak da var zaten... Hadi şu şarabın tadına bir bakalım da görelim nasıl bir şeymiş, belki sarhoş da oluruz ha? Dört beş arkadaşız, aramızda para toplayalım, yirmişer kuruş falan, parası olmayan gitsin iki yumurta getirsin evinden, bakkalla anlaşırız, Tuna şarabının şişesi 80 kuruş mu ne, tamam mı, tamam... Peki, nerede içeceğiz şarabı, öyle ortalıkta falan da olmaz ki... Balpınar'ın çayırına gidelim mi, gidelim... Burası güzel her taraf yemyeşil, su da var, söğütün gölgesi bizi beklermiş sanki... bir de bardak almışız bakkaldan, doldur doldur içelim... amma çabuk boşaldı bu şişe yahu, sarhoş bile olamadık... olsun biz de sarhoş numarası yaparız... kime? Tabii kızlara... Kızlar nerede? İşte orada harmanyerinde oynuyorlar, hadi gidelim... gittik, kızları seyrettik, onlar bizi gördü, biz sanki adam olmuş da şarap içmiş gibi sarhoş taklidi yaptık, kızlar birbirini dürtüp güldüler... Arada yangınlıklar başlamıştı artık, işte çocukluk aşkları falan... senin yangın olduğun biri var mıydı Mustafa? Yoksa benim gibi sakatı

kim ne yapsın diye mi düşünürdün, ya da soranlara öyle derdin de içten içe gönül mü düşürürdün şu cilveli güzellerden birine?

İşte o zamanın günlerinden birinde annesi sütlüğe koşup ipten almıştı Mustafa'yı... Çünkü bu köy artık sana dar geliyordu, buzağı gütmekten öte yapabileceğin bir şey yoktu, toprağınız olsaydı belki ekilir biçilir, geçime bir çare olurdu... Sen okumalıydın Mustafa, küçücük yaşında hayat senin önüne engelli bir parkur gibi çıkıvermişti, atla atla bitmez... Eğer öğrenimine devam edebilirsen hayat daha kolaylaşır mıydı senin için? Hiçbir şey için önceden önüne engel koymamalı insan, yapabileceği, elinin o anda uzanabileceği ne varsa onu denemeli ve sonucu yaşayarak görmeli... Sen diğer çocuklardan farklıydın Mustafa, onlardan daha çabuk olgunlaşmıştın, daha hızla büyümüştün onlardan, mecburdun çünkü, bu yüzden köyün çocukları seni liderleri gibi görmüşlerdi, çünkü senin yaşının üstünde düşüncelerin vardı. İyi ama köyde ortaokul yoktu ki!

Ortaokul nerede vardı? Bu sorunun karşılığında bir seçenek olabilecek 8 km uzaklıktaki Seyitgazi hiç düşünülmezdi; çünkü oraya günü birlik gidip gelinecek sürekli araç yoktu, kalacak yer bulmak neredeyse olanaksızdı, bir parasız devlet yurdu vardı ama oraya kayıt yaptırmak çok zordu. Geriye bir tek seçenek kalıyordu; Eskişehir... Zaten Kurban, 1 yıl önce ortaokul için oraya gitmiş, akrabalarının yanına yerleşmemiş miydi? Kenan Akın da öyle, Enver zaten oradaydı, başkaları da vardı... Mustafa'nın da dayısı Yıldıztepe'de oturuyordu ya, belki onun yanında kalabilirdi.

Babasının ve annesinin, Mustafa'nın geleceğine dair düşünceleri neydi, daha doğrusu bir düşünceleri var mıydı bilemiyoruz ama onun öğrenime devam etme ihtimalini akıllarının ucundan bile geçirmemişlerdi. Sadece onların değil, o yıllardaki toplum anlayışının genel eğilimi engelli çocukların ne okumaları ne de çalışmalarından yanaydı. Onlara birilerinin yanında ömürlerinin sonuna dek bakıma ve korumaya muhtaç bir hayat biçilmiş ve bu tartışmasız kabul görmüştü.

Çalıkuşu'nun ortaokula devam etme ve dolayısıyla Eskişehir'e gitme isteği reddedildi. Bütün ısrarları babası ve annesi tarafından geri çevrildi. Veli Çalıkuşu, zaten Almanya'ya giderken

köydeki ailesini ona emanet etmemiş miydi; Eskişehir'e giderse bu hesap bozulmayacak mıydı? Annesi desen böyle bir sorumluluğu üstlenip, Mustafa'yı tek başına şehre nasıl gönderebilirdi?

Mustafa'nın, o gün sütlükte boynuna geçirdiği ip, hayatını sona erdirmek yerine, hayatını yeniden başlatan denizlere onu atacak bir can simidi oluverdi. Yerde birbirlerine sarılarak ağlaşırlarken, anne yüreği daha fazla dayanamadı ve hadi git dedi, hadi git... yolun açık olsun Mustafam!

Rüzgârlı bir yaz sonu sabahında köyden ayrıldı Mustafa, köye gelip giden kamyonetlerden birinin kasasındaydı; 14 yaşının yanında yatağı ve cesareti vardı, biraz da bulgur, tarhana falan koymuştu annesi. Şehre gidiyordu, orada ortaokula kayıt olup okuyacaktı, tek başına da olsa bunu başaracağına inanıyordu, elbette bu ayrılış tamamen bir kopuş değildi köyden, ailesi oradaydı, hafta sonları gelip onları görecekti, arkadaşlarıyla birlikte olacak yine köyün çayırında, sokaklarında birlikte oyun oynayacaklardı, sonra onları evine çağıracaktı, şehirde ne görüp öğrendiyse onlara anlatacaktı; okulunu, derslerini, öğretmenlerini, hepsini, hepsini... Kader dediğin gelip insanın başının üzerinde durmazdı, onu sen ellerinle alır istediğin yere koyardın, yanına alıp köşe bucak taşırdın, sen onun üstüne üstüne yürüdükçe o da geri çekilir, sana boyun eğerdi. Elbette kolay olmayacaktı, kolay olan ne vardı ki... Ama hayatı kolaylaştırmak senin elindeydi Mustafa, bunu sen herkes kadar değil, daha çok biliyordun, hayatın üzerine yürümenin, yüzüne kapatılan kapıları açmanın yolunu sen bulup çıkaracaktın, ardından bakakalan köylülerin, seni her gördüklerinde, adını her duyduklarında parmaklarını ısıracaklar, aşk olsun diyeceklerdi... Az kalmıştı, o güne dek hoş bir seda gibi babana seslendikleri adı artık sadece sen taşıyacaktın, o en çok sana yakışacaktı Çalıkuşu!

Yıldıztepe'de başıboş bir sokakta, o sokağın bahçe içinde iki gözlü bir evinin önünde kamyonetten indi Çalıkuşu; yanında yatağı ve cesareti, omuzlarında geride bıraktığı ailesinin sorumluluğu ve iki bezden torba içinde tarhana ve bulgurun sıcaklığı vardı. Kapıyı çalınca Ahmet Dayı'sı karşıladı, iki hoşbeş geçti aralarında, yatak evin gözlerinden birinde bir köşeye serildi, Çalıkuşu fazla beklemeden konuyu açtı, biliyorsun dayı dedi,

okumaya geldim, annem dedi ki dayın veli olur sana... Her nedense Ahmet Dayı pek yanaşmadı, kolay mıydı canım veli olmak, ya okuyamazsa –hoş okuyup da ne olacak bu hâliyle onu da bilmem ya– hadi okudu diyelim, ortaokul 3 yıl, lisesi var al sana 3 yıl daha, eder altı yıl, diyelim arada bir sınıfta kaldı, on yılı bulur bu... kolay mı, bizim de çocuklar var, şunun şurasında iki göz eve sıkışıp kalmışız, zor, çok zor...

Çalıkuşu sıkıp dişini dayanacak, kendisine güler yüz gösterildiğinde o fazlasıyla gülümseyecek, surat asıldığında yine gülümseyecek... Şehirde tutunmanın yolu şimdilik şu dar koridorun içinden yaralanmadan berelenmeden geçip gitmeye bağlı çünkü...

Aylardan eylül olmuştu, 2 haftaya kadar okullar açılırdı, Çalıkuşu bu arada bir okul bulup kaydını yaptırmalıydı, hemen ertesi sabah yollara düşüp önce yakınlardaki bir ortaokula gitti... sonra bir başkasına ve bir başkasına daha... Okul yöneticileri onun kaydını yapmak istemediler, önce bir velisi olması gerekiyordu ama esas olarak ondaki okuma, yazma ve konuşma güçlüğü caydırıcı oluyor, hiçbir okul bu durumdaki bir öğrenciyi kabul etmek istemiyordu.

Çalıkuşu pes etmemiş, son olarak şehir merkezindeki bir ortaokul için yola düşmüştü, o konuşma, yazma ve okuma güçlüğünü zamanla aşacağına inanıyordu yeter ki bir okula kaydını yaptırabilsin, bunun için mutlaka bir veli bulmalıydı kendine. İnsan uzun süre yürüyünce yorulur, sen daha fazla yorulmuştun Çalıkuşu, bak şurada bir park var, gel otur banklardan birine dinlen, bacaklarını sarkıt ve salla, böyle olunca daha kolay dinlenir insan ve daha çok düşünür, düşününce aklına çok şeyler gelir, bazıları içini acıtır, o zaman iki damla gözyaşı süzülür pınarlardan yanaklarına... Niye ağlıyorsun? Bunu ben değil, yoldan geçerken seni görüp yanına gelmiş bir adam soruyor Çalıkuşu. Velim olmadığı için okula almıyorlar beni diyorsun, annen baban yok mu senin diye soruyor adamın sesi, annem köyde diyorsun babam Almanya'da... Peki diyor adamın sesi, bugün bir işim var ama yarın bu saatte burada bekle beni, gider kaydını yaptırırız, sonra gidiyor, yüzüne bile bakmamışsın doğru dürüst, bir umut yeşeriyor içinde, dönüp eve gidiyorsun, belki hemen yatıp uyuyorsun, zaman çabuk geçsin de yarın bu vakit oluversin diye...

Ertesi gün aynı parkta aynı banka oturup bekliyorsun, hatta erken bile gelmişsin... öğrencilik hayallerine dalıyorsun, yeni dersler göreceksin, yeni öğretmenlerin olacak, yeni arkadaşların... İlk başlarda zorlanacaksın biraz onlara yetişmek için ama sen zekisin yapabilirsin bunu... Zaman geçiyor, o adam gelmiyor, biraz daha bekleyim diyorsun, yine gelmiyor, artık gün gitmek üzere, okul kapandı zaten, eve dönmelisin, hayallerini o bankın üzerinde bırakıp yola düşüyorsun, aklına takılan bir soruyla, dün burada otururken ben düş mü gördüm acaba?

Eğer bir şeyi çok istiyorsan, karşına çıkan engeller seni pes ettirmemeli, yeni yollar aramaya devam etmelisin, bunu ne kadar çok denersen o kadar iyi, duvarlardan birinde yeni bir kapı bulabilirsin ve o kapı hafifçe de olsa aralanabilir, işte o zaman bir ayağını uzatıp kapıyı aralık tutabilirsen yeni bir şans yaratabilirsin kendine...

Sen kendine bir veli ararken, Veli Almanya'dan yıllık izin için geliyor, baban yani... Velin olmak için pek hevesli görünmese de bir şeyler yapmaya niyetli anlaşılan, şehir merkezindeki, o ortaokula gidiyorsunuz birlikte, kayıt odasında bir "Can" çıkıyor karşınıza, bu bir tesadüf mü yoksa babanın haberi var mı bundan? Onlar konuşuyor, sen dinliyorsun, önceden tanışlar belli, hocam diyor baban, birkaç okula gitmiş almamışlar bunu, ille de okuyacağım diye tutturdu, bir de sen baksan, olursa olur de olmazsa olmaz... Benim fazla zamanım da yok ki birkaç güne döneceğim Almanya'ya, içim rahat olsun istiyorum...

Müdür Yardımcısı İlyas Küçükcan, Seyitgazi'nin Büyükdere köyünden... Çifteler Köy Enstitüsü'nü bitirmiş, sonraki yıllarda Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'nün sınavlarını vererek ortaokul öğretmenliği yapma hakkını elde etmiş. Öğretmenliği sırasında bu kez de Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Pedagoji Bölümü'nden mezun olmuş. İlyas öğretmen daha sonra Ankara'ya gidecek MEB Talim Terbiye Dairesi'nde görev yapacak ve ayrıca yine bakanlık tarafından yurtdışına da gönderilecek.

Bu İlyas Öğretmen, hem babanı hem amcanı önceden tanırmış Çalıkuşu, iki köy arasında yoğun akrabalık ve sosyal ilişkiler varmış, Çalıkuşularını yoksul ama insancıl, dışa açık, sevecen insanlar olarak biliyor ki bu iyi bir şey...

Baban çıkarıp evrağı masanın üstüne koyuyor, İlyas Öğretmen inceleyip tamam diyor, senin konuşurken zorlandığını da

anlıyor bu arada... Ama kaydını da yapmaya karar veriyor. Tabii odada kayıtlara bakan bir müdür yardımcısı ve birkaç öğretmen daha var, onlar tedirgin olup, hocam bu öğrencinin kayıdını yapamayız diye itiraz ediyorlar, İlyas Öğretmen direniyor, biz bu çocuğu kayıt etmek zorundayız diyor, bu bizim görevimiz, okuyup okumamak onun sorunu diyor, elinde ilkokul diploması var mı var, o hâlde?

Müdür Yardımcısı İlyas Küçükcan, diğer okul yöneticileri gibi düşünmediğini gösteriyor, sadece aynı yöreden oldukları için değil, fiziksel engelli öğrencilerin öğretim haklarından yararlandırılması gerektiğine inandığı için de sahip çıkıyor Çalıkuşu'na. Okuyamazsa o onun sorunu ama vatandaş olarak ona bu hakkını kullandırtmak da bizim görevimiz, diyor...

İlyas Öğretmen Çalıkuşu'nun kayıt işlemlerine başlıyor, bu arada okul müdürüne haber uçuruluyor, çat kapı açılıyor okulun kurucu müdürü Behçet Karacaören içeri giriyor, şöyle bir Çalıkuşu'na bakıyor, sonra İlyas Öğretmen'le göz göze geliyorlar, diğerlerine dönüp, İlyas Bey haklı diyor; bizim görevimiz bu öğrencinin kaydını yapmak, vatandaş olarak o hakka sahip, ortaokullara kayıt velisinin isteği üzerine olur, babası okutacağım diyor, evrağı da tamam, ilkokulu bitirmiş mi bitirmiş, şöyle ya da böyle o bizi ilgilendirmiyor, okuyamazsa onun sorunu...

İlyas Öğretmen kayıt işlemini tamamlıyor, sıra velisinin imzasına geliyor, bir Mustafa'ya bir babasına bakıyor, sonra "Velisi: İlyas Küçükcan" yazıp, imzalıyor. 1963 yılı Eylül'ünde Mustafa Çalıkuşu, o yıllar Eskişehir'in en iyi ortaokulu sayılan Devrim Ortaokulu'nun öğrencisi olmuştur artık.

Çalıkuşu, öğleden sonra öğrenim gören sınıflardan 1 G'ye verilir. Onun sabahları erken kalkıp gelmesinin zor olacağını düşünen İlyas Öğretmen, bu sınıfı özellikle seçmiştir, üstelik kendi kızı da aynı sınıfta öğrencidir, yani demek istemektedir ki o; benim çocuğum hangi haktan yararlanıyorsa o da aynı haktan yararlanmalıdır.

Okulun kapısından girdiğinde paniğe kapıldın desek yalan olmaz Çalıkuşu, diğer okullardan geri çevrilişini unutmamıştın, ya burada da aynısı olursa? Sonra karşınıza tanıdık bir can çıkınca umutlar artmıştı, öteki öğretmenlerin itirazı yeniden karartmıştı ortalığı ama bu can kararlıydı ve onun dediği oldu, o anda yüreğindeki paniğin yerini umutlu bir sevinç alıp yüzünde

Mustafa Çalıkuşu, Devrim Ortaokulu'ndaki arkadaşlarıyla birlikte (ön sırada, sol baştaki).

parladı, İlyas can sana sahip çıkacak ve sen gayret ettiğin sürece okulda kalmanı sağlayacaktı... Mustafa'yı gördük, hâlini anladık, ailesinden uzakta kendini var etmeye çalışan bir çocuk, okumaya pek hevesli, üstelik diğer çocuklardan farklı, onu bir kenarda bırakmak olmaz, onu yanımıza içimize çekelim, gayretine gayret katalım, görelim bakalım nice olursa olsun...

İlkokulu bitirip de ortaokula başlayan öğrencilerin çoğu şöyle bir sendeler, her gün görüp kendisiyle bir şekilde bağ kurduğu öğretmenin yerine şimdi karşısında birden çok öğretmen vardır, 5 yıl boyunca birlikte okula gidip geldiği, dersleri, oyunları, kavgaları dövüşleri paylaştığı arkadaşları gitmiş yerine yenileri gelmiştir, kimse doğru dürüst tanımaz birbirini, her şey yeniden kurgulanmaya muhtaçtır. Hele sen Çalıkuşu, zaten baştan vurulmuş, "Bu çocuk okuyamaz ki" önyargısını da ekleyerek, nasıl üstesinden geleceksin bu zorlukların?

Neyseki aynı köyden arkadaşların var Çalıkuşu; Kenan Akın, Yılmaz Kırmızı, Orhan Yeşil, Ali Erdoğdu, Enver Yeşil... tabii aynı sınıflarda değilsiniz, hatta kiminiz öğleci kiminiz sabahçı, bazıları 1 yıl kadar devam edip ayrılacak ama olsun, onların da seninle birlikte aynı okulda öğrenci olduklarını bilmen bile

dayanışma duygusu yaratmaya yeter de artar bile... Sen özel ihtiyaçlarını, tuvalet falan hani, kendin karşılayabiliyorsun zaten, öyle değil mi?

Yıldıztepe'den kalkan 4 numaralı belediye otobüsü, Muttalip Caddesi'ne kadar gidiyor –o zamanlar tabii–, özellikle yağışlı soğuk havalarda bu otobüs, okula ulaşım için biçilmiş kaftan. Ama sen güzel havalarda yürümeyi tercih ediyorsun Çalıkuşu; sonunda otobüs indirimli de olsa, senin harçlığın var mı bunu karşılayacak, diğer çocuklara ailesi tarafından verilen günlük 20-25 kuruş harçlık ne zaman oldu ki senin cebinde? Tabii bunları dert etmenin zamanı değil, sen yürü Çalıkuşu, hem sana iyi gelir yürümek, kaslarına iyi gelir, aslında yürümek herkese iyi gelir değil mi? Yürürken insan etrafındaki pek çok şeyi de fark eder, daha iyi düşünür, hayaller kurar, kafasına takılan sorunlara çözümler üretir, falan filan... Bu yürüyüşlerinde bazen Yılmaz da katılır sana okula giderken, kimbilir belki yolda türkü de söylersiniz birlikte, ha?

Derslerle birlikte, İlyas Öğretmen'e, bazı öğretmenlerden şikâyetler gelmeye başlar; hocam yaz diyoruz yazamıyor, sözlüde konuşamıyor nasıl not vereceğiz biz Mustafa'ya? Sevgili öğretmenler, size şöyle not verin diyen yok ki... Mustafa'nın bu niyeti bu çabası görmezlikten gelinmesin ama... Okulun temel görevi çocuğu dışarı atmak değil onu kazanmak... Mustafa gibi çocuklar için özel bir eğitim, özel bir okul olmadığına göre, onun bu okuldan yararlanması gerekiyor... Siz hele bunları bir düşünün, gözden geçirin, eğer hâlâ şikâyetinde ısrarlı olanlar varsa ve vicdanları da elveriyorsa gereği neyse yapsınlar... İlyas Öğretmen'e göre; Mustafa'nın bedensel ve düşünsel gelişiminin sağlanması yeterliydi. Zamanla; matematik, tarih, coğrafya öğretmenleri de İlyas Öğretmen gibi düşünmeye başladılar, Çalıkuşu'nu korumaya aldılar; resim öğretmeni özel bir çaba gösterdi, müzik öğretmeni, yüzde yüz hoşgörüyle yaklaşıp geçer not verdi, beden eğitimi dersi için rapor almış olması yeterliydi zaten...

İlk günlerin heyecanı geçiyor, okulda herkes birbirine alışmaya başlıyor, Çalıkuşu derslerin bazılarında zorlansa da özcllikle öğretmeninin dikkatini çekecek derecede matematik dersinde fark yaratıyor, zihinsel hesaplamalarda sonuca gidişi sınıf ortalamasının üstünde ancak bunu yazılı ya da sözlü ifade ederken

zorlanıyor. Bu kısıtlarını, zihinsel faaliyetlerini geliştirerek geri plana itmeyi başarıyordun Çalıkuşu, önemli olan buydu, zaten her zaman bir sonucu hemen söylemek gerekmeyebilirdi, senin o noktaya çevrendekilerden önce varabilmiş olman yeterliydi, eğer söylenecek bir doğru varsa, zaman onun ifade edilme süresine göre ayarlardı kendini kuşkusuz...

Devrim Ortaokulu'nda geçen yıllar, eğitim müfredatı içinde bir eğitim olanağı sağlamakla birlikte, asıl olarak kitap okumanın şehvetini kışkırtacak bir ortam sunuyor sana Çalıkuşu.

Okulun geniş salonlu bir de memuru olan geniş kütüphanesi var, edebiyatımızın seçkin eserleri; Yaşar Kemal'in *İnce Memed*'i, Yakup Kadri'nin *Yaban*'ı, Reşat Nuri'nin *Çalıkuşu*'su, Ömer Seyfettin'in öyküleri, Fazıl Hüsnü'den Mehmet Başaran şiirlerine kadar hepsi elinin altında. Ve türküler var... teneffüslerde, törenlerde, öğle paydoslarında gümbür gümbür Ruhi Su türküleri akıyor öğrencilerin içine.

Sen teneffüslerde pek sınıftan çıkmıyorsun Çalıkuşu, neden? Oysa köyde ilkokuldayken, arkadaşların hep seni de görmek isterlerdi yanında, buraya alışamadın mı henüz, ders zili çalar da geç kalırsam diye mi çekiniyorsun? Yoksa İlyas Öğretmen yanlış mı hatırlıyor? Ama o her gün seni bulup, konuşuyor Çalıkuşu, aileden gelip giden kimse yok, Eskişehir'de değiller ki zaten, hem velin de İlyas Öğretmen ya, işte onun için gelip sana soruyor bir sorunun, bir isteğin var mı diye, çünkü biliyor ki sen hiç onun odasına gidip ondan bir şey istemezsin...

1. sınıftayken bir gün...

Ama önce *Milliyet* gazetesinin 10 Mart 1964 tarihli şu haberine bir göz atalım:

> Eskişehir'de sel baskını... 5 kişi öldü 4'ü çocuk 6 kişi kayboldu, 20 ev 7 köprü yıkıldı, şehir karanlıkta kaldı, halkın tahliyesi için bütün araçlara el kondu.
>
> Şiddetli yağışların sebep olduğu su taşkını yüzünden şehri sel bastı, okullar ve resmî daireler tatil edildi, elektrikler kesilince şehrin önemli bir bölümü geceyi karanlıkta geçirdi. Şehir içinde ve dışında sular ortasında mahsur kalan halkı kurtarmak için Hava Kuvvetleri helikopterleri görevlendirildi, evleri boşaltmak için şehirdeki ulaştırma araçlarına valilikçe el konuldu, şehrin çevreyle telefon irtibatı kesildi, valilik civar illerden ekmek yardımı isteğinde bulundu, su basan evlerini boşaltan halk okullara yerleştirildi, askerî birlikler ve belediye

halka yiyecek yardımında bulundu, sel suları Köprübaşı civarındaki evlerin çatılarına kadar yükseldi.

Gece saat 22'den sonra yağmur yerini kara bıraktı ve sıcaklık "0" dereceye kadar düştü.

Ölen ve kayboldukları bilinen 11 kişinin kimlikleri öğrenilemedi, ölenlerin 2'si Seyitgazi'den 1'i de Üryan köyünden...

Kızılay 400 battaniye, 50 fener, 6 ton un, 1 ton yağ, 2 ton bulgur göndererek ilk yardımı yaptı, Eskişehir'e ayrıca Ankara'dan 30 bin, Bursa'dan 15 bin, diğer il ve ilçelerden 20 bin ekmek gönderildi."

Çalıkuşu Ortaokulda, köylüsü ve okul arkadaşları Cafer Koç, Yılmaz Kırmızı ve İlyas öğretmenle birlikte (Mayıs 1967).

"Porsuk da bizim gibi delişmendi, başına baharlar vurunca asi bir delikanlı gibi yatağına sığmaz, alıp başını gitmek isterdi ama şehir kuşatmıştı bir kere tutup elini kolunu bağlamak ister gibi... O da sel olup basardı evleri, bahçeleri, sokakları, caddeleri... Köprübaşı'ndaki köprüler üzerinden faytonlar geçerdi suları yararak.

İşte o zamanlardan birinde benim gözüm okulun penceresinden dışarı takılı kalırdı, içinde sarı balıkların ters dönüverdiği sarı bulanık sular, bahçe duvarını aşar, adım adım kapıya yaklaşırdılar, ama öğretmenin aklı disiplinde eli cetvelindeydi, başıma iniveren... Oysa çocuk kalbim pır pır çarpardı, yaşıtlarımın çoğu bilir ama ben yüzme bilmezdim ki!

İşte o gün, aynı gün, senin okuluna yaklaşırken de Porsuk'un uzayan kolları, sen; belki başıma cetveli yerken ben ve hatta bütün arkadaşların koşarak engelsiz merdivenleri üçer beşer inerek askerî cemselere doluşarak evlerine yollanırken hiç telaş

etmeden sıranda oturup beklemiştin İlyas Öğretmen'ini... Sen koşamazdın ki! Biraz geç ama tam zamanında yine de koşarak girince sınıftan içeri, ben zaten geleceğini biliyordum demiştin ona.

Bu sabah, işte o okuldan kalma siyah beyaz bir fotoğrafta yeniden yaşadım seni, yanında iki arkadaşın vardı, arkanda velin İlyas Öğretmen'in...

Okulun adı Devrim'di, ne güzeldi, seni ilk yolculuğa çıkaran yerdi!"

1. sınıftayken bir gün, Eskişehir'i sel bastı, Porsuk Çayı, Sarısu Deresi taştı, Devrim Ortaokulu da selden etkilendi. Öğrenci velileri çocuklarını almak için gelmişler kapıda bekliyorlardı, İlyas Öğretmen nöbetçi muavindi o gün, okul müdürüne ben belediyeye gidip bir bakayım dedi, belediye o zamanlar Köprübaşı'ndaki eski binasındaydı, kimse ne yapacağını bilemez hâlde ve telaş içindeydi. İlyas Öğretmen okula dönüp müdüre durum ciddi dedi, henüz sel okula gelmemişti, küçük sınıflardan başlayarak öğrencileri yavaş yavaş evlerine göndermeye başladılar... derken okulun bahçesine sel girmeye başladı, o arada müdür askeriyeye telefon etmiş, oradan cemseler okula gelmek üzere yola çıkmıştı, bir süre sonra geldiler, çocuklar cemselere bindirilip gönderilmeye başlandı...

Okul hemen hemen boşalmıştı ki İlyas Öğretmen'in aklına geliveriyorsun Çalıkuşu, sınıfın ikinci katta, merdivenleri o kargaşada yalnız başına inmen zor, öteki çocuklar neredeyse can havliyle seni unutup gitmişler, İlyas Öğretmen, merdivenin basamaklarını birer ikişer atlayarak ikinci kata çıkıyor, koridoru geçiyor, 1 G sınıfının kapısı açık, içeri giriyor, sen sıranda hiçbir şey yapmadan öylece oturuyorsun, sınıfta senden başka kimse yok... Ne yapıyorsun Mustafa?

İlyas öğretmen bu soruya verdiğin yanıtı bir daha hiç unutmayacak: Ben geleceğini zaten biliyordum, öğretmenim! Peki, korktun mu Mustafa? Hayır, öğretmenim! İlyas Öğretmen hemen çantanla birlikte seni kucağına alıyor, sınıftan çıkıyor, merdivenleri dikkatlice iniyor, ana kapıdan bahçeye çıkıyorsunuz, Yıldıztepe tarafına gidecek cemselerden birine bindiriyor seni. İlyas Öğretmen, senin velin olarak üstlendiği sorumluluğu asıl o gün orada tüm ağırlığıyla hissediyor ama yaşanan bu olay,

onu sana daha da yaklaştırıyor Çalıkuşu. Artık sana kol kanat germesi daha farklı olacak İlyas Öğretmen'in; ailenin ekonomik yetersizliğinin farkında, okulun giysi, kırtasiye gibi yardımlarında öncelik hakkı sana verilecek.

1. sınıfta, öğretmenler diğer öğrencileri haksız duruma düşürmemek için Çalıkuşu'na geçmez notu verdiler ama aynı şeyi 2. yıl da yaparsak, bu çocuk belge alır, okuldan atılır diye endişelendiler. Çünkü Çalıkuşu'nun okulda kalması gerekliydi, o hayata okuyabilme, okula gidebilme isteğiyle bağlanmıştı, okuldaki başarı düzeyini yakalamak onun elinde değildi ama burada olduğu sürece yeni umutlar geliştirebilir, hayat içinde kendine yeni bir yer açabilmenin koşullarını üretebilirdi... Onu kurum olarak sahiplenmeliyiz, ailesini unutalım, ona sahip çıkalım, Çalıkuşu, Devrim Ortaokulu'nun çocuğu olsun.

Herhalde o yıllarda Çalıkuşu'nun kendini huzurlu ve güvende hissettiği tek yer okuluydu ama asıl hayat dışarıda dişlerini gösteriyordu ona... Birkaç yıldır yanında kalmakta olduğu dayısının evi artık dar gelmeye başlamıştı, bu mekânsal bir sorun değildi, bazen anlatılması, yerli yerine oturtulması zor olan yaşanmışlıklar vardır, birine anlatmaya kalksan tatmin edici bir şeyler söyleyemezsin, hani şundan şundan dolayı şuna karar verdim gibisinden... Sadece hissedersin ve bu hissettiğinden o kadar eminsindir ki bunun için maddi kanıtlar bulayım derdine düşmezsin, sadece hissedersin ve bu his, sana kalk buradan gidelim dedirtir. İşte bu hissiyatla Çalıkuşu, dayısının evinden ayrılıp, Kel Ahmet diye bilinen Kayapınar köyünden birinin yine Yıldıztepe'de bulunan evinde barınmaya başlar, tabii kira verecek gücü yoktur, bazı hafta sonları köye gittiğinde, dönüşte annesinin hazırladığı erzakla evin mutfak masraflarına katkıda bulunur.

Köydeki aileni hiç aklından çıkarmıyorsun Çalıkuşu, hafta sonları onları ziyarete gidiyorsun, sarmaş dolaş hasret giderip dertleşiyorsunuz, hele bayram tatiliyse, hele 4-5 gün kalacaksan köyde, arkadaşların fazladan bayram ediyor seni görünce, mutlu oluyorlar, alıp onları eve getiriyorsun, yiyip içip eğleniyorsunuz, çocuklar da evden süt, yoğurt falan getirmişler. Sen onlara şehri anlatıyorsun, henüz her yerini görmemiş olsan da işte büyük büyük evleri, caddeleri falan, tabii en çok da okulunu anlatıyorsun, öğretmenlerini... İlyas Öğretmen'den söz ediyor musun bilmem...

Ortaokul yılların 6 yıl sürdü Çalıkuşu, deyim yerindeyse her sınıfı çift dikiş okudun, ders müfredatı gereği diğer çocuklar gibi senin de başarman gereken ve sınavlarda aldığın notla bunu göstermen gereken tek tip bir uygulama vardı okullarda. Oysa sen farklıydın ve farklı bir eğitimden geçmen gerekiyordu, öğrendiklerini yazılı ve sözlü kalıplarla aktarabilmen için sana daha fazla zaman tanınması gerekiyordu, zihninde oluşan düşünceler çevrendekilerden daha fazlaydı, onları ifade edecek sözcüklerin dilinden dökülmesi kolay olmuyordu, parmakların güçlüydü, bir insanının bileğini kavrasa 2-3 kişi ayıramazdı onları ama gelgelelim kalemler inceydi Çalıkuşu, senin parmaklarından kayıp gidiyorlar, senin istediklerinden başka ve okunması zor kargacık burgacık yazılara hükmediyorlardı...

Tabii zaman önemliydi belki sana geniş zamanlar tanınsaydı sen yine de usul usul bunu başarabilirdin ama zaman diğer çocuklara göre ayarlanmıştı ve zaman henüz senin durumunda olanları görecek, anlayacak, özel programlar yaratacak zamanlardan çok öncesiydi.

Senin algıların sadece okuldaki öğretimle sınırlı değildi ki hem, hani sen düşüncelerinle daha hızlı büyüyorsun demiştik ya Çalıkuşu, işte dışarıdaki hayat da artık eskisi gibi yavaştan akmıyordu, toplumsal olağanlığı devindirecek yeni dinamikler senin de ilgini çekecek bir heyecanla uç vermeye başlamışlardı, seni onlarla buluşturacak gençlik yıllarına doğru sıçramadan önce, görelim bakalım neler olup bitiyor memlekette...

Veli Çalıkuşu'nu, Demokrat Parti'nin siyaset tezgâhından düşüren 27 Mayıs 1960 askerî darbesinden sonra yıllarca nadasa bırakılmış memleket topraklarına yeni yağmurlar yağmaya başladı. Yayın hayatına başlayan *Yön* dergisinde Doğan Avcıoğlu tarafından hazırlanan ve 1.200 aydının imzaladığı bildiride, "Türkiye'nin kalkınması ancak sosyalizmle mümkündür" deniyordu. Bir süre sonra Sosyalist Kültür Derneği kuruldu. Bu arada Milli Birlik Komitesi tarafından, 1961 Eylül'ünde yapılacak seçimlere katılmak üzere 15 Şubat'a kadar yeni parti kurulmasına izin verilmişti.

İşte o zaman dönemin sendikacıları bir araya geldiler, biz sözde örgütlüyüz ama oylarımızı başkalarına veriyoruz, iyisi mi kendi partimizi kurup kendimize oy verelim, dediler ve 13 Şubat 1961'de Türkiye İşçi Partisi'ni kurdular. Ama önkoşul olan en az

15 ilde parti örgütlenmesini tamamlayamadıklarından seçimlere katılamadılar. TİP'in kurucularının –içlerinden birkaç kişi hariç– öyle işçi sınıfının partisini kuralım falan diye bir dertleri yoktu, sadece adı "işçi" olan ama diğerleri gibi sıradan bir partiydi istedikleri. Sonraları içlerinden Şaban Yıldız, İbrahim Güzelce ve Salih Özkarabay gibi sol görüşlü kurucular, partinin işçi sınıfı partisi niteliğini kazanması yolundaki çabalarıyla Mehmet Ali Aybar'ı partinin başına getirdiler.

Aybar, hazırladığı tüzükte partinin bir işçi sınıfı partisi olduğunu belirterek şöyle tanımlıyordu; "TİP, Türk işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların (ırgatlar, küçük köylüler, aylıklı ve ücretliler, zanaatkârlar, küçük esnaf ve dar gelirli serbest meslek sahipleri) kanun yolunda iktidara yürüyen siyasi teşkilatıdır." Partinin amacı da "Yurt ve dünya olaylarını Türkiye işçi sınıfı ve emekçi halk yığınları açısından değerlendirmek, Onların menfaatlerini savunmak ve hürriyetlerinin gerçekleştirilmesi için mücadele etmek"tir.

1961 Seçimlerinde Ankara senatörü olan Hukukçu Niyazi Ağırnaslı ve kontenjan senatörü Esat Çağa 1963 yılında Türkiye İşçi Partisi'ne katıldılar. Böylece TİP parlamentoda temsil edilme hakkı kazandı. Ağırnaslı TCK'nın faşist 141. ve 142. maddelerinin kaldırılması için ilk mücadeleyi başlattı ve bu süreçte TİP adına birçok yasa ve yasa maddesini Anayasa Mahkemesi'ne götürdü, bazılarını iptal ettirdi.

27 Mayıs sonrasının ilk yerel seçimleri 1963 yılında yapıldı. Örgütlenmesini 9 ilde tamamlayan TİP, bu seçimlere katıldı ve 36 bin oy aldı. Ama asıl önemlisi partinin seçim kampanyaları süresince radyodan seçim propagandası yapabilmesiydi. TİP'in konuşmacıları, Türkiye halklarına şimdiye dek hiç duymadıkları şekilde sesleniyor, sözlerinde bambaşka bir dünyanın müjdesi dilleniyordu.

Avukat Orhan Arsal konuşmalarına; "İşçiler, köylüler, marabalar, yarıcılar, yoksullar, emekçiler, sabahın ayazından gecenin karanlıklarına kadar tezgâh başlarında ter dökenler" diye başlayınca dinleyenlerin tüyleri diken diken oluyordu.

Yaşar Kemal ise uyuyanları silkeleyerek uyandırmaya çalışıyordu sanki; "Geçen seçim AP'ye oy verdin de iyi halt ettin!

Al bakalım gör sonuçlarını, ne oldu başın göğe mi erdi? Daha fazla sömürüldün, daha fazla ezildin, daha fazla yoksullaştın!"

Elbette o yıllarda TİP'li olmak kolay değildi, soğuk savaş döneminin dünyada kışkırtılan antikomünizmini ve onun Türkiye'deki gölgesi sol ve sosyalizm düşmanlığını göğüslemek zorunda kalmak demekti.

Bu arada, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'nun (TÖDMF) 17. Kurultayı, 16-19 Temmuz 1964'de Eskişehir'de yapıldı.

Bir işçi kenti olan Eskişehir'de de TİP İl örgütü kuruldu ve 1965 yılında il başkanlığına Avukat Turgut Kazan getirildi.

8 Temmuz 1965'de TÖDMF içinden gelen 92 öğretmen Türkiye Öğretmenler Sendikası'nı (TÖS) kurdular ve Fakir Baykurt TÖS'ün ilk genel başkanı oldu.

1968 yılı geldiğinde TÖDMF ile TÖS yönetimlerini birleştireceklerdir.

1965 yılı genel seçim yılıydı. Seçim sistemi, küçük partilerin de mecliste temsiline olanak tanıyan "Milli bakiye" sistemiydi. TİP, tüm zorluk ve engellemelere rağmen başarılı bir seçim dönemi geçirdi. Seçim kampanyaları süresince büyük kalabalıkların katıldığı çok sayıda açık hava ve salon toplantısı düzenledi. Sonuçta TİP, 10 Ekim 1965 seçimlerine örgütlenebildiği 54 ilde katılarak 276 bin oyla ülke çapındaki oyların yüzde 2,9'unu aldı. Bu sonuçlarla TİP 15 milletvekilliği kazandı ve mecliste grup kurma hakkını elde etti. TİP'in Eskişehir'de aldığı oy sayısı ise 3.766 ile toplam oylarının yüzde 10'undan fazlasıydı.

Bütün bunları yani TİP'i, TÖS'ü falan, niye araya soktuğumuzu anlamışsındır Çalıkuşu... Sen ortaokulu okumak için şehre geldiğinde sadece okulun verdiği eğitimle kendini sınırlamadın, şehrin sosyal ilişkiler zenginliği içinde kendini daha da geliştirip ufkunu açacak yolları kolaylıkla buldun. Senin için okumak demek, mutlaka ilerde bir meslek sahibi olmanın kapılarını zorlamak değildi, okumak; hayatı daha derinlemesine anlamak hatta sana anlatılanlardan daha ötesini anlamak, insanlığın tarihsel dönüşümünü kavramak, yoksulluğun ve yoksunluğun tek başına verilecek mücadeleyle ancak bir yere kadar başarılı olabileceğini, esas olanın hep birlikte, dayanışma ve ortak bir mücadeleyle

yine birlikte kazanmak olduğunun bilincine varmaktı. Hayatın içinde bu duruşunla, hep çevrendekilerden farklı bir yere taşıdın kendini Çalıkuşu; o yüzden arkadaşların, köylülerin sana hep selam durdular. Sen, hem kitapları hem hayatı okuyarak, öğrendiklerini yanında taşıyarak çıktığın yolculuklarda karşına çıkan herkese aktarmaya çalıştın. Ailende, köyünde, mahallende yolu gözlenen bir kılavuz olup çıktın.

1967 yılı ki henüz ortaokul sıralarında öğrencisin Çalıkuşu; senin yaşamında birbirinin içine geçmiş iki aşamalı bir dönüm noktası oldu.

O yıl Veli Çalıkuşu Almanya'dan izinli olarak geldiğinde... Ama bir dakika biz bundan çok daha önceleri de söz etmiştik, önce onu bir hatırlamak iyi olacak: "Veli Çalıkuşu'nun Almanya'dan oğluna gönderdiği 1949-54 yılları arasında üretilmiş 'Kodak Retina 1a' fotoğraf makinesi, Mustafa Çalıkuşu'nun hayatına önemli bir dönüm noktası kazandırdı. Tabii babasının, Mustafa yapsa yapsa bu işi yapabilir, diye bir düşüncesi var mıydı bilemiyoruz..."

Sen daha önce hiç fotoğraf makinesi eline almış mıydın Çalıkuşu? Ya da eline almadan da olsa şöyle bir dikkatlice bakmış mıydın ona?

Eduardo Galeano, *Kucaklaşmanın Kitabı*'ndaki hikâyelerinden birine şöyle başlıyor:

> Chinolope, Havana'da gazete satar, ayakkabı boyardı. Yoksulluktan kurtulmak için New York'a gitti. Orada biri ona eski bir fotoğraf makinesi verdi. Chinolope eline hiç fotoğraf makinesi almamıştı, ama herkes ona bunun çok kolay olduğunu söylüyordu: "Şuradan bakar, buraya basarsın, hepsi bu!"

Sen de öyle mi yaptın Çalıkuşu?

"Çalıkuşu, fotoğrafçılığı geçim derdine bir çare olarak yapmanın yanı sıra, okulları ve köyleri gezip dolaşarak sürekli hareket hâlinde olacağı, bu arada yeni insanlar tanıyacağı, onları başka insanlarla tanıştıracağı ve elbette bunu politik bir dönüşüm sürecine bağlayacağı bir araç olarak sonuna dek kullanacaktı" demişiz, yukarıdaki kendi alıntımızın devamında...

Çalıkuşu, babasının Almanya'dan gönderdiği fotoğraf makinesiyle (1969).

Yıl 1967; Yıldıztepe'de bir kahvehane, Menekşe sokaktaki Kalabak Suyu çeşmesinin karşısında, Süprenlilerin kahvehanesi diye biliniyor... Sen arada uğruyorsun, millet masalara oturmuş, çoğu anastra oynuyor, Eskişehir'e özgü bir iskambil oyunu bu anastra, sen de iyi oynarmışın Çalıkuşu, burada mı öğrendin yoksa? Her neyse konumuz o değil şimdilik, senin elinde işte o Almanya'dan gelen fotoğraf makinesi, hadi bakalım şunların fotolarını çekelim, şurdan mı başlasak, Selahattin'in de oturduğu

masadan, sen henüz onu tanımıyorsun, Büyükdere'den komşu olacaksınız daha sonra, evet herkes dönmüş sana bakıyor Çalıkuşu, sen objektifi doğrultuyorsun onlara, vizörden bakıyorsun, tamam herkes girmiş kadraja, dittat! diyorsun, çekiyorum... Herkes gülerek düşüyor fotoğraf makinesinin içindeki filmin üzerine... anastracıların gülmeleri poz vermekten çok senin "dittat" deyişine... bir süre daha sen her kahvehaneye girişinde "dittat geliyor" diye mavra da yapacaklar, seni tanıyıncaya dek...

Çalıkuşu, sendeki politik dönüşümün ipuçlarını belli belirsiz hatıralar arasından koparmadan çekip ortaya koymamız gerekiyor artık. İşte TİP'e ve TÖS'e dair kısa bilgiler bunun için girdi araya.

Yıl 1967; yaz tatillerinde, bayramlarda köyüne gidiyorsun ya Çalıkuşu, artık serde delikanlılık var, oyunlar falan şöyle bir kenarda dursun, sohbetlere katılalım, okuduklarımızı tartışalım, bak işte köylün İsmet Akın, öğretmendir kendisi, kulak verelim dediklerine, vardır mutlaka bir bildiği, TÖS'den, TİP'den anlatır, şu TİP'lilerin radyo konuşmaları kulağına hiç çalındı mıydı Çalıkuşu, hani "İşçiler, köylüler, marabalar, emekçiler" diye başlayan heyecan verici konuşmalar? Biz köylüyüz Çalıkuşu, topraksısız, yoksuluz, hayat bunu bize neden reva gördü ki, hem sen nasılsan fabrikadaki işçi de öyle, o da alınteri yoksulu, bu kader değil ki Çalıkuşu, değiştirmek elimizde, belki şimdi daha çok yüreğimizde, ama tek başına olmaz, hep beraber olur, yan yana gelince, sesimizi, gücümüzü birleştirince olur, bunun için örgütlenmek gerekir Çalıkuşu, peki nasıl, nerede?

Sanki ilk defa gibi kalktın ayağa Çalıkuşu, ilk defa taktın kaskedini ki bir daha hiç çıkarmadın onu başından, yürüdün kulaklarında okulun teneffüslerinde bir bahar gibi açan Nâzım'ın dizelerinden Ruhi Su türküleriyle;

> bir şafak vakti karanlığın kenarından onlar ağır ellerini
> toprağa basıp doğruldukları zaman.
> En bilgin aynalara en renkli şekilleri aksettiren onlardır.
> Asırda onlar yendi, onlar yenildi.
> Çok sözler edildi onlara dair ve onlar için:
> zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri yoktur denildi.

Türkiye İşçi Partisi'nin yerini buluyorsun Çalıkuşu, Vilayetin oralarda bir yerde, ara sokakta, hani PTT var ya işte onun karşı-

sındaki sokağın içinde... Eskişehir'de Fikir Kulübü de kurulmuş o sıralar daha çok Akademi'deki sosyalist gençlik var orada, yeri İstasyon Caddesi'nde, FKF'ye katılıp katılmadıkları belli değil, açıkçası pek de etkili olamıyor ve bir süre sonra da iktidar eliyle kapatılıyor... Sen TİP'e gidiyorsun Çalıkuşu, Gündüz adında bir üniversite öğrencisi karşılıyor seni, tanışıyor, konuşuyorsunuz, üye oluyorsun ama bu üyelik TİP'in tüzüğünü okudum, siyasi çizgisini kabul ediyorum şeklinde bir üyelikten çok, polis baskınında –üye olmayanların bulunduğu gerekçesiyle– partiye zarar gelmesin diye, öyleydi o zamanlar, bir derneği bir partiyi kapatmanın en kolay yolu ani baskınlarla içerde üye olmayan birilerini buluvermek... Toplantılara falan katılıyorsun orada, sonra köyden arkadaşın Kurban'ı da alıp götürüyorsun, nerede anlatacaksınız buradan öğrendiklerinizi Çalıkuşu? Köyde tabii, hadi bakalım kolay gelsin...

Sen öğrendiklerini, köydeki evinde toplandığınız arkadaşlarına anlatıyorsun, sonra birlikte köylülere anlatıyorsunuz, köylüler sizi dinliyor, yahu diyorlar şu Çalıkuşu'na da bak, ortaokulu okuyacağım diye şehre gitti, şimdi de burayı okula çevirdi, anlattıkları da pek tekinsiz şeyler ama...

1968'de seçimler var; yerel seçimler, senato seçimleri, milletvekili ara seçimleri... Hadi bakalım köyde TİP çalışması yapalım, parti binasından afiş alıp gelelim bir hafta sonu, köyde afişe çıkalım, öyle gece yarısı falan değil canım, gündüz vakti, köy yeri değil mi, köylüler de gelip baksın, seçim günü gelsin çatsın, hangisi mi, herhalde yerel seçimler, akşama doğru sandıklar açılsın, 15 oy çıksın TİP'e, yaşımız erken oy kullanamıyoruz daha, Kurban diyor ki; valla bizimkiler CHP'ye atmış, bunlar da kim ola?

Siyah beyaz bir fotoğraf açılıyor önümde zaman tünelinden çıkıp gelmiş, Atatürk Lisesi merdivenlerinde çekilmiş, tanıdık bir duygu var, evet işte oradayım, sol başlarda bir yerde, 1968-69 döneminden olmalı, hemen telefona sarılıyorum, o yıllardan kalma iki arkadaşım var, yahu diyorum Mustafa Çalıkuşu adında bir sınıf arkadaşımız var mıydı bizim? Yoktu diyorlar, peki diyorum şu fotoğrafın bir kopyasını göndereyim de iyi bakın,

gönderiyorum, Çalıkuşu sağ başta ayakta dikilmiş, kıravatlı falan, epeyce de afili görünüyor, yanıt yine aynı, hayır tanımıyoruz, peki, nasıl girmiş fotoğrafa? Bilmiyoruz!

Yahu Çalıkuşu, o tarihlerde Devrim Ortaokulu'nun son sınıfındasın, burada ne işin var? Döndüm İlyas Öğretmen'e sordum, kesin diyor, Çalıkuşu'nun Devrim Ortaokulu'na kaydını 1963-64 ders yılında ben yaptım, her sınıfı ikişer kez olmak üzere altı yılda bitirdi ortaokulu! Derken Çalıkuşu'nun köylüsü ve ortaokuldan arkadaşı Yılmaz Kırmızı'nın o tarihlerde Atatürk Lisesi'nde öğrenci olduğu ortaya çıkıyor, yine arkadaşlarından Kırkalı Nevzat Erol'un da okulun pansiyonunda kaldığı, bir de Çalıkuşu'nun edebiyat öğretmeni Sevinç Hanım'ın, aynı zamanda lisede de ders verdiği... Belki de elindeki fotoğraf makinesini artık daha "profesyonelce" kullanmaya başlayan Çalıkuşu, lisenin fotoğraflarını çekmeye gelmişti de bizim sınıfın penceresinden başını uzatıvermişti!

Aynı tarihlerde günlerden bir gün, Süceaddin köyüne bir otobüs genç geldi, gençler köyün çayırında alelacele bir sahne kurdular, kahvehaneden sandalyeler alıp getirildi, dizildi, köylüye haber salındı, Atatürk Lisesi Tiyatro Kolu, Cahit Atay'ın *Pusuda* adlı oyununu köylülerin ayağına getirmiş olmanın heyecanını yaşıyordu, tabii bu işin örgütleyicisi Mustafa Çalıkuşu'ydu. Her

Eskişehir Atatürk Lisesi tiyatro grubu köylülerle birlikte, Çalıkuşu sağ tarafta oturuyor... Her şey çok güzel olacaktı! (4 Mayıs 1969).

şey hazır olur, köylüler sahnenin karşısına dizilip merakla ne olup biteceğini seyre dururlar. Oyun başlar:

Yaşar, büyük şehirde okumuştur. Kasabada bir yazıhane açmayı planlamaktadır. Köyün ağası Yılanoğlu, göz koyduğu kızın Yaşar'la evlenmesini engellemek için onu, çocukluk arkadaşı Dursun'a öldürtmek ister. Dursun, saftır, Yılanoğlu'na kanar, Yaşar'ı öldürmek için pusuya yatar ama uyuyakalır, Yaşar gelir onun elindeki çifteyi yavaşça alır, sonra çocukluklarında olduğu gibi ıslık çalarak Dursun'u uyandırır, Yaşar, olayın içyüzünü Dursun'dan öğrenir. Dursun onu öldürmekten vazgeçer, Yaşar yoluna devam ederken, Dursun Ağa'dan korkusuna çiftesini tekrar Yaşar'ın arkasından doğrultur, bunun farkına varan Yaşar arkasını döner, Dursun kargalara ateş edecektim der, tüfeği havaya ateşler ama havaya konfetiler saçılır. Yaşar, Dursun'u düğününe davet eder ve oradan uzaklaşır. O arada hışımla Dursun'un yanına gelen Yılanoğlu, Yaşar'ı neden öldürmediğini sorar, Dursun'u azarlar. Garip Dursun, tüfekten konfeti saçıldığını söyler, bunu göstermek için ağaya doğrulttuğu tüfeği ateşler, Yılanoğlu vurulur, düştüğü yerden kalkamaz...

Lise öğrencisi Osman, tüfeği ateşler ve oyuncu arkadaşı İhsan Kozanoğlu vurularak düşer ve yerden kalkamaz. Köylü-

ler alkışlar, oyun bitmiştir ama İhsan ḥâlâ yerde yatmaktadır, öğretmenler telaşla başına koşarlar...

O gece Şair Ülkü Tamer düşünde bir dişinin kırıldığını görür, sabah olur olmaz, düş yorumlama ustası ninesinin yanına koşar ve düşünü anlatır, eyvah der ninesi birinin ölüm haberini alacağız... "Dayımın küçük oğlunun öldüğü haberi geldi" diyor Ülkü Tamer, *Yaşamak Hatırlamaktır* adlı kitabında;

> Eskişehir'de lise öğrencisiydi, Cahit Atay'ın Pusuda'sını oynuyorlardı. Bir tüfeği kurusıkı doldurmaya kalkmışlar. Ama becerememişler. Yüreğine saplanan keçe parçasıyla oyun sırasında sahnede öldü.

Sonra neler oldu Çalıkuşu?

Köyün yaşlıları yüzlerini karartıp söylenmeye başladılar, gençleri buraya davet edip çocuğun ölümüne sebep oldu bu topal, durun hele daha başımıza ne işler açacak bakalım!

1968, başta üniversiteliler olmak üzere gençliğin egemen düzene başkaldırdığı bir tarih sahnesini önümüzde açıverdi, Avrupa'da başlayan olaylar kısa sürede dünyanın dört bir yanına dağıldı. Türkiye üniversiteleri, 1961'den itibaren hızla politize olarak, kendi dışlarına taştılar. 1965'de Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesi kantininde kurulan Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF), dinamik tartışmalar sürecinden sonra, 10 Ekim 1969'daki 4. Kurultayda Dev-Genç adını alacaktı. Bu sadece bir ad değişikliği değil; gençliğin bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm isteğinin devrimci ifadesiydi. Dev-Genç; popülizm ve sendikalizm karması TİP reformizmine karşı çıkan gençliğin, işçi, köylü ve diğer emekçilerin savaşımlarına önderlik etmenin, daha üst bir siyasi örgütlenmenin olmadığı koşullarda bu görevi de üstlenmesinin adıydı.

Zaten hayat o yolu çoktan göstermiş, köylülerle ortak eylemler, konmaya başlanmıştı. Akhisar ve Ödemiş'te Tütün Mitingileri yapıldı. İzmir Torbalı'nın köyleri Atalan ve Göllüce'de toprak işgalleri vardı. İstanbul'da 6. Filo'ya karşı eylemler, Ankara, İzmir, Adana, Malatya, Trabzon ve Samsun'da kalabalık antiemperyalist miting ve gösteriler, kısa zamanda gerçekleştirilmiş, 1969'un Nisan ayında Singer Grevi gibi çeşitli işçi grevleri desteklenmişti.

Mayısta Ankara'da yapılan Yargıtay yürüyüşüne katılan 20 bin kişilik kitlenin önünde devrimci gençliğin liderleri yürüyordu.

Elbette çok geçmeden hem ideolojik olarak hem de pratikte gençlik üzerinde inisiyatifini yitiren reformist çizginin savunucuları, Dev-Genç'i çizmeden yukarı çıkmakla, haddi olmayan işleri yapmakla; kendini parti zannederek bütün sosyalist hareketi yönetmeye kalkışmakla itham etmeye başladılar. Aslında Dev-Genç'in yaptığı etki, özellikle kırsal kesimde kendiliğinden böyle bir algıya yol açmıyor değildi. Üstelik Dev-Genç, geniş emekçi ve yoksul kitleler üzerinde yarattığı bu heyecan dalgasıyla, Demirel hükümetinin sermayeden yana politikalarını da devletin ABD emperyalizmine olan bağımlılığını da açığa çıkarıp, sarsarak yeni bir umut büyütüyordu. Halkın yükselen devrimci taleplerini siyaseten kucaklayarak, mücadeleye öncülük edecek ve 1971-72 Türkiye'sine damgasını vuracak iki devrimci örgüt bu süreçte varoluşunu duyuracaktı: 1970'in Aralık ayında Mahir Çayan, Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga'nın merkez komitesini oluşturduğu THKP-C ve 1971 Mart'ında Hüseyin İnan, Yusuf Aslan ve Deniz Gezmiş'in önderliğindeki THKO.

Köyün ihtiyarları arkandan atıp tutsalar da seni görünce sevinen, mutlu olanlar daha çoktu Çalıkuşu... Elinde fotoğraf makinesiyle kahvehaneden içeri girdiğinde yüzleri gülerdi, çünkü senin her köye gelişin yeni bir şey demekti, yeni bir haber, yeni fikirler işte... Sadece köyün düğünlerinde değil, resmî işlemlerde kullanacakları vesikalık fotoğraflarını da ayaklarına gider çeker, bir hafta sonra getirir ellerine verirdin; o zaman bir ellerindeki vesikalıklarına bir aynaya bakar keyiflenirlerdi. Tabii bu fotoğrafların bu hâle gelmesi için filmin karanlık odada banyo edilip karta basılması gerekiyordu ki bunun için bir stüdyoya ihtiyaç vardı.

Bu Sayanora'yı nasıl buldun Çalıkuşu, hani şu astsubay Abdurrahman Kocabaş'ın sahibi olduğu... Adını bilemediğimiz bir öğretmenin mi tanıştırdı seni onunla? Bu astsubayın 26 Mayıs 1970 tarihinde özlük hakları talepleri için Eskişehir'de eşleri ve çocuklarıyla sokaklara dökülüp yaptıkları yürüyüşe katılıp katılmadığını da bilmiyoruz ya... Sayanora'dan sonra işleri yoluna koymak biraz daha kolay oldu senin için. Abdurrahman

Astsubay pek dükkânda durmazdı tabii, önce Şükrü vardı, hani şu Emirdağlı olan, sonra Bahri Doğan geldi, onu Karapınar Mahallesi'nden tanıyorsun, Enver de orada oturuyor ya işte onlara gidip gelirken tanıştığın... O zamanki meslektaşlarından sadece Bahri, devam ediyor şimdi fotoğrafçılığa Çalıkuşu, Yıldıztepe'de Halk Caddesi'nin başında küçük bir dükkânı var, biliyorsun zaten.

Eh köylülerin fotoğraflarını verdin paralarını aldın ama hemen çekip gitmek olmaz değil mi, oturup biraz sohbet etmek gerekir ama köylü kısmı oyuna daldıysa sohbetin güme gider, iyisi mi sen de bul dörtlüyü başla anastra çevirmeye, hadi bakalım sen iyi oyuncusun ya! Eşini kolla çalışır kâğıt atmasın yere, ceza yemeyelim boş yere, değil mi... Şu anastra denen oyunu pek çok yerde bilmezler, Eskişehir ve civarında oynanır sadece ama onun Amerika'dan ithal olduğunu bilseydin hâlâ oynar mıydın Çalıkuşu, evet aynen öyle, Türkiye'nin Nato'ya üye olmasının hemen ertesinde 1952 yılında Amerika'ya eğitime giden havacı subaylar getirmiş anastrayı... Yani Çalıkuşu, Amerika her şeyden önce ya da her şeyle beraber şu oyunla da girmiş bizim kahvehanelerden içeri!

Dev-Genç'in dalga dalga yükseldiği yıllar... Sen de artık TİP'in içinden çıkıp Dev-Genç'in sevdasına düşüyorsun Çalıkuşu... Denizler nerde eylem yapmış bugün, hangi bankayı soymuşlar? Ama henüz şu parkalı fotoğrafı düşmedi gazetelere ki kesip de asasın odanın duvarına... Sabahları ilk işimiz, gidip bayiden *Cumhuriyet* gazetesi almak, onu bir güzel katlayıp, kırmızı harfli *Cumhuriyet* yazısı dışa gelecek şekilde ceketimizin yan cebine koymak... Sonraları *Yeni Ortam* da girecek hayatımıza, birini sen alacaksın ötekini Enver, değişip okuyacaksınız... Ama kitaplar var asıl okunacak, şu klasikleri falan yalayıp yutmalı, *Felsefenin Temel İlkeleri* var daha sırada, arada Enver'le buluşup konuşmalı, tartışacak zaman yok, sadece anladıklarımızı anlatalım birbirimize, böyleyken böyle, hımmm...

Canım şu Çalıkuşu da niye sardırırki bu kadar okumaya? Öğretmen mi değil, üniversiteli mi değil, yahu okulu bitirdi mi bu? Öyle demeyin canlar, baksanıza her bir şeyden haberi var, işçi diyor, köylü diyor, emek diyor, sömürü diyor... Çalıkuşu bu, seke seke dolaşıp kimbilir nerelerden toplayıp getiriyor bu bildiklerini. Neyse onlara bir diyeceğimiz yok da... Baksanıza

ortalık karışık, anarşistler her gün bir yerleri karıştırıyorlar, Çalıkuşu sakın bu Deniz Gezmişleri falan alıp köye getirmesin? Yok canıım... Öyle deme Çalıkuşu bu belli mi olur! Halil Emmi buralarda mı? Yok, rahatsızmış biraz yatıyormuş evde... İşte bu Halil Emmi'nin boğası var ya, Çalıkuşuların avlusuna girermiş ikide bir, annesi bizim hanıma Halil Emmi bilerek yapıyor, gelip kendi elleriyle açıyor bizim bordayı, ne isterse bizden diye yakınıvermiş... Yapar mı Halil Emmi bunu? Valla bilmem, belki de eve göz koymuştur, nasılsa bir anne iki çocuk yalnızlar, belki bırakır giderler de evlerine alımkâr oluverir Halil Emmi... Olur mu olur ama bizim kültürümüze geleneklerimize yakışır mı bu? Yakışmaz, zaten Halil Emmi caymış bu fikrinden ama kendiliğinden değil tabii... İşte bu Mustafa var ya o gelmiş bir hafta sonu köye, annesi çekip bunu bir bir anlatmış durumu, Çalıkuşu çok sinirlenmiş, bilirsin sinirlendi mi kasılır kalır, ne yapacağı belli olmaz, neyse sakinleşince ben hakkından gelirim onun anne demiş, sen merak etme... Sonra gitmiş avlu duvarının dibinde beklemeye başlamış, Halil Emmi evinden çıkınca, buna seslenmiş Çalıkuşu, Halil Emmi durup başını çevirmiş ama ne görmüş, duvarın üzerinden kara bir tüfek namlusu buna doğrultulmuş bakıyor, ne yapıyorsun Mustafam, bir yanlışım mı oldu falan diye kem küm etmiş, Çalıkuşu da bir daha annemleri rahatsız edersen fena olur deyip bırakmış. Halil Emmi çok korkmuş, geldi kahvehanede anlattı o gün ama yiğitliğine pek toz kondurmadan, yok canım dedi, ben ona pabuç bırakır mıyım, Çalıkuşu da kim oluyormuş, lakin bu, şehirde komünistlerle pek haşır neşir, bugünlerde de çok azgınlar, hani onları toparlar getirir de başıma musallat eder diye alttan alıverdim... Hadi canım! Dur hele, hikâyenin sonu gelmedi, onu bir dinle; sonraları Çalıkuşu'nun annesi anlatıvermiş bizim hanıma yine, yok canım demiş ne tüfeği, siyah baston şemsiyesi vardı Mustafa'mın, onu doğrultup korkutuvermiş azıcık!

Bu ayrılık daha ne kadar sürecek Çalıkuşu? Ortaokul bitti artık, fotoğrafçılığa daha fazla zaman ayırabiliyorsun, eline geçen parayla kiralık bir eve geçmenin zamanı geldi, üstelik baban da arada Almanya'dan para göndermeye başladı, hani daha önce Ali İhsan söz etmişti ya Reşadiye'de Çerçioğulları'nın bir dükkânı vardı, Çalıkuşu zaman zaman gider oradan babasının gönderdiği parayı alırdı diye... İşte bu Çerçioğlu denen,

Enver Yeşil'in dayısı Hüseyin'miş. Onun oğlu Selahattin burada Akademi'yi bitirdikten sonra İngiltere'ye gitmiş, orada yüksek lisans eğitimi görüyormuş. Hüseyin Dayı ile baban anlaşmışlar, baban İngiltere'deki Selahattin'e Almanya'dan mark gönderirmiş, onun karşılığında da Çerçioğlu sana burada Türk lirası verirmiş, ne demeli, pratik zekâ işte!

Yanında kaldığın Kel Ahmet'in evinden ayrılıp, yine Yıldıztepe'de Halil Yasin İlkokulu'nun bulunduğu sokakta, sizin köylülerden Şayak Mehmet diye bilinen Postacı Mehmet Akın'ın evine kiracı olarak yerleşiyorsun. Artık sadece sana ait bir evin var Çalıkuşu, arkadaşlarını çağırabilir konuk edebilirsin, ilerde Ali İhsan'ı askere uğurlamak için de burada sazlı sözlü toplanacaksınız... Hem kışları annen, kardeşlerin de gelir, şimdilik tabii... Onları temelli köyden alıp getirmenin bir yolu da olacak ama biraz daha zamanı var, baban Büyükdere'de bir arsa almış, bir müteaahide verip ev yaptırmayı düşünüyor, hele bakalım...

Veli Çalıkuşu, Almanya'dan para gönderse de burada arsa alıp ev yaptırmaya kalkışsa da ailede kendisine karşı büyüyen tepkiyi ortadan kaldıramıyor, bazı kardeşlerde biraz az, bazılarında biraz fazla... Sen ne düşünüyordun Çalıkuşu? Senin de şikâyetlerin vardı zaman zaman yakın arkadaşlarına dert yanardın, en çok da ilgisizliğiydi seni üzen, daha çok ilgilenmeliydi, tamam abin Süleyman'ı yanına aldırmak istemiş ama bir türlü becerip de evrak hazırlayamamıştı o, sonra kardeşlerden İlyas Almanya'nın yolunu tutmuş ama o da bir süre sonra tersyüzü geri dönmüştü. Sen hep herkesten önce anneni yanına almasını bekledin babandan değil mi? Asıl kırgınlığın ondan, çünkü bunun altında bir şeyler olmalıydı, yoksa yabancı bir kadın falan mı vardı? Kafandaki bu kuşkular seni hiç rahat bırakmadı. Babanın izne geldiği zamanlardaki hâline tavrına baktığında mı belirdi bu kuşkular? Tabii sadece o değil, sanki bambaşka biri olup çıkıvermişti Veli Çalıkuşu; hani konuşurken bazı sözcüklerin Almancasını söyleyip de, ee Türkçe nasıl denir gibi yapmalar falan, Enver'in de dikkatini çekmiş bu hâlleri, başında tüy takılmış fötrü, omzunda asılı bir teybi de var mıydı?

Veli Çalıkuşu, Almanya'da (1960'lı yıllar).

O yıllarda, yani 1960'larda Almanya'ya giden işçilerin ellerine, İş ve İşçi Bulma Kurumu birer tavsiye belgesi tutuştururmuş Çalıkuşu, bakalım neler yazıyor içinde;

- Para biriktireceğim diye gerektiğinden aşağı bir şekilde yaşama,
- Tembellik etme, verilen işi tam zamanında noksansız bitir,
- Kendine iyi bak, sarhoş olma,
- Uyku saatinde uyu,
- Uçkuruna sahip ol,
- Tutumlu ol, paranı sokağa atma, artırabildiğini evine gönder,
- Evine muntazam mektup yaz, merak ettirme!

Baban mektup yazar mıydı sana Çalıkuşu? Peki, sen ona yazar mıydın? Ama senin yazmaların zordu değil mi, kalem incecik kalır ve kayardı her defasında elinden, yazdıklarını okumak herkesin harcı değildi. Bir defasında elinde bir daktilo ile çıkıp geldi baban; oğlum fotoğrafçılığın yanında adliyenin önünde falan arzuhalcilik de mi yapsın istiyordu? Yoksa senden rahatça okuyabileceği mektuplar bekliyordu da onun için miydi bu daktilo? Arzuhalcilik olacak şey değildi, yazı yazmayı denedin bir süre ama o da olmadı, senin iradeni kabul etmeyen

parmakların (f) tuşuna basarken, aradan (r) fırlayıveriyordu. Böylece kısa sürede Almanya'dan gelmiş fantastik bir armağan olup köşesine çekilen ve Türkçeyi hiçbir zaman öğrenemeyecek bu daktilo, senin sırdaşın olmayı bir türlü beceremedi.

O zamanlar Almanya'ya giden babaların oğullarına daktilo göndermesi âdetten miydi Çalıkuşu? Haydar'ı tanıdın mı sen, şu şair olanı, Haydar Ergülen'i... O yıllar o da Eskişehir'de hem de 1971'de Atatürk Lisesi 1. sınıfında öğrenci, onun da babası Almanya'da, o da bir daktilo göndermiş Haydar'a... Erica mı? Bilmiyorum... Denizler yakalanmış, meğer o da çok seviyormuş; Deniz'i, Yusuf'u, Hüseyin'i... Oturup o daktilonun başına, onları neden sevdiğini, onların neden haklı olduğunu, onların Amerikan emperyalizmine karşı verdikleri savaşı desteklediğini falan yazmış. Sonra da bu yazdıklarını okula götürüp sınıftaki arkadaşlarına okumuş. Sonra ne mi olmuş? Öğrencinin biri hemen okul yönetimine ihbar etmiş, okul yönetimi de polise... Polis gelip gözaltına almış, onun da muhbir olmasını isteyip serbest bırakmışlar. Sonra zırtpırt okuldan alıp, haber sormuşlar, bazı fotoğraflar gösterip tanıyor musun demişler, polis otosuna bindirip şehirde dolaştırmışlar. Bu çok zoruna gitmiş Haydar'ın, bir gün alıp kendini Porsuk'un başına gitmiş, bahar ya Porsuk çağıl çağıl akıyor, atayım kendimi sulara da şunların elinden kurtulayım demiş, derken amca oğlu yanında bitip alıvermiş bu kara düşüncelerden onu...

1971 yılının Mart ayının 12'sinde darbe geldi. Neden? Çünkü "Sosyal uyanış, ekonomik gelişmeyi aştı, önünü kesmek gerekir... Sosyal uyanışın temelinde ekonomik nedenler aramak komünistlerin uydurmasıdır. Tüm olaylar anayasanın özgürlükçü özünden çıkmaktadır. Bu anayasa ve özgürlüğe açık yasalar değiştirilmeden olayların üstesinden gelinemez"di, darbenin şefi Tağmaç'a göre...

Aslında iktidardaki politikacısı da pusudaki üniformalı darbecisi de devrimcilere düşman kesilmiş fırsat kolluyordu. CIA şeflerine, devrimci önderleri yok etme sözünü veren Demirel, şapkasını alıp askere yol verirken bu sözünü unutmamış, Denizlerin idam onayı meclise geldiğinde ön tarafta ayağa fırlayarak kolunu havaya kaldırmış ve "kabul" diye bağırmıştı.

Aralarında Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk, Mümtaz Soysal, İlhami Soysal, Sevgi Soysal, Muzaffer Erdost'un bulunduğu binlerce aydın, sanatçının hapse atıldığı 12 Mart günlerinde İstanbul Erenköy'deki Ziverbey köşkü işkence evi olarak ünlendi.

12 Mart askerî darbesine karşı direniş bayrağını devrimciler açtı. Denizgilin THKO'su biraz erken harekete geçince, hazırlık için biraz zamana ihtiyacı olan Mahirgilin THKP-C'si de mücadele fitilini ateşledi. Amerikancı 12 Mart darbesi ise hızla ordu ve devlet bürokrasisi içinde yer alan ilerici unsurları tasfiye ederek ani bir balyoz harekatıyla devrimcilerin üzerine yürüdü.

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan yakalanarak kısa sürede yargılandılar ve idama mahkûm edildiler.

THKP-C, 12 Mart'a karşı direnişi, Denizlerin idamını engelleme doğrultusunda derinleştirdi.

İsrail'in İstanbul Başkonsolosu 17 Mayıs 1971'de THKP-C önderleri tarafından kaçırıldı.

31 Mayıs 1971'de THKO'nun önder kadrolarından Sinan Cemgil, Alpaslan Özdoğan ve Kadir Manga, Nurhak Dağlarında katledildi.

Mahir ve Hüseyin, 27 Mayıs 1971'de İstanbul Maltepe'de bir evde kuşatıldı, 3 günlük direnişin sonunda Hüseyin Cevahir katledildi, Mahir Çayan yaralı hâlde yakalandı.

30 Kasım 1971'de Maltepe Cezaevi'nden Mahir Çayan, Cihan Alptekin, Ziya Yılmaz, Ömer Ayna ve Ulaş Bardakçı, kazdıkları tünelden firar ettiler.

30 Mart 1972 tarihinde Mahir Çayan, Cihan Alptekin, Ömer Ayna, Saffet Alp, Sinan Kâzım Özüdoğru, Hüdai Arıkan, Ahmet Atasoy, Ertan Sarıhan, Sabahattin Kurt ve Nihat Yılmaz Kızıldere'de katledildiler.

6 Mayıs 1972'de Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan idamla katledildiler.

Türkiye devriminin ilk kıvılcımını çakan bu önderlerden ser verip sır vermeyen TİKKO önderi İbrahim Kaypakkaya ise 18 Mayıs 1973'de Dersim'de işkencede katledilecek.

şimdi ey benim badem gözlüm
su çiçeği, kızamık boğmaca geçirmişim
ancak ölünce hatırlanan sarışınım
altın sarısının beyaza dönüştüğü şu günlerde

sabah sabah aç karnına ölünen şu günlerde
kararlı yüreğin bir manşeti yadırgarken
silah kullanmayı isterken ellerin şu günlerde
-sana onu da öğretirim-

Turgut Uyar

12 Mart sürecinde katledilen devrimci önderlerin yanı sıra on binlerce üniversiteli işkence tezgâhlarından geçirilerek gençliğe büyük bir gözdağı vermeye çalışıldı.

Ama öyle olmadı, değil mi Çalıkuşu? Türkiye devriminin başkaldıran önderleri, canlarını verirken toplumun bağrından fışkıran yeni filizlerde hayat buldular. Denizler, Mahirler, İbolar düzen gazetelerinin ve televizyonun ve radyonun dediği gibi "anarşist", "şaki" değil, birer halk kahramanıydılar. Onların hikâyelerini merak ettik yürek çarpıntıları içinde, haberlerden haberlerini aldık, delikanlı çağımızda başka türlü kaynadı damarlarımızda kanımız, işte dedik, devrimcilik budur, bizde onlar gibi olmalıyız! Sonra katledildiler canlı yayınlarda gözlerimizin önünde... Tomris Uyar; "Mahir'le, Cevahir'in Maltepe'de kuşatıldıkları gün, 3 gün 3 gece uyumadım ben, sandalye tepesinde televizyonun karşısında tutuldum kaldım" demişti... Üzüldük o zaman ama daha çok gönendik, gözlerimizin perdesi yırtıldı, şafak işte oradaydı, şimdi ona uzanacak yolu bulmanın zamanıydı...

12 Mart günleri bize yeni dostlar getirdi Çalıkuşu, yeni fikirler, yeni heyecanlar... hem hayatta kalabilmenin hem daha da çoğalabilmenin zenginliğiyle dolup taştık. Kendiliğinden gelişiveren dayanışma ağları, kimseyi geride bırakmadan kendi ellerimizle yaratacağımız geleceğe doğru hep beraber başlatılan bir yürüyüşün yolunu açar gibiydi.

Yeni dostlar dedik ya ilk Ali İhsan girdi koluna Çalıkuşu, yani Ahıskalıoğlu... 1970 sonlarında Bandırma'dan Eskişehir'e gelip Foto Bahar'da çalışmaya başlamış ancak patronları, Denizlerin idamını neredeyse bando mızıkayla kutlamaya kalkışınca ceketini alıp çıkmış ve bir daha dönmemiş oraya. Oysa öyle politik falan da değilmiş ama gencecik insanların öldürülmesini sevinçle karşılayanlarla aynı yerde çalışmayı yakıştıramamış kendine. Bir süre boşta gezmiş, sonra Foto Sayanora'nın pat-

ronuyla karşılaşmışlar bir yerde, gel bizde çalış demiş, o da kalkıp gelmiş Sayanora'ya... Önce Bahri'yi tanımış, Bahri de seni tanıştırmış ona.

Şimdi Çalıkuşu, sen iyi kötü fotoğraf çekmeye başlamışsın, hadi diyelim ki "şuradan bakıp buraya basıyorsun" falan... Okullara, köylere gidiyorsun, toplu fotoğraflar, vesikalıklar çekimi falan... Tabii Bahri seni Ali İhsan'a "fotoğrafçı arkadaş" diye mi tanıştırdı bilmiyoruz ama fotoğraf işiyle ilgilendiğin belli artık. Ama Ali İhsan şöyle düşünüyor; ilginç diyor... şimdi bu arkadaş fotoğrafçılığa ilgi duyuyor, o belli, o elleriyle makineyi titretmeden nasıl tutuyor acaba? Ya deklanşöre nasıl basıyor? Üstelik zor yürüyor ve zor konuşuyor... Hadi bir şekilde bu işi beceriyor diyelim ama anlaşıldığı kadarıyla fotoğrafçılık yaparak hayatını kazanmak istiyor, amatör heves değil yani, profesyonel bir hedefi var... biraz zor, çok zor... Kısacası Ali İhsan, senin fotoğrafçılığı sürdüreceğin konusunda kuşkuluydu Çalıkuşu, belki de bir süre sonra pes edip bundan vazgeçeceğini düşünüyordu ama öyle olmadı işte. Zaten Ali İhsan da yıllar sonra; Çalıkuşu, süreç içinde onu meslek edindi ve para da kazandı, evler yaptı, çocuklarını okuttu, diyecek.

Ali İhsan ile Bahri, Sayanora'nın kadrolu elemanları Çalıkuşu, sen ise dışarıda çektiğin fotoğrafların banyo edilmesi ve karta basılması işlerinde onlardan lojistik destek alıyorsun, sana bir de fotoğraf makinesi veriyorlar kullanman için, babanın getirdiği makine artık yetersiz kalıyor çünkü. Sendeki yaşam mücadelesi ve azmini fark edince sana içleri ısınıyor birden. Önce senin işlerini yapıyorlar, fiyatlarda da ayrıcalık tanıyorlar. Sadece iş ilişkisi değil tabii bu, zamanla aranızda bir arkadaşlık da başlıyor. Sayanora, o günlerde Eskişehir Belediye Gazinosu'nun fotoğraf çekim işlerini almış, akşamları oraya gidiyorsunuz hep birlikte, çekimler yapılıyor, sen daha çok kuliste oturup onların işinin bitmesini bekliyorsun, aralarda şarkıcı kadınlar da yanına gelip gidiyor, şakalaşıyorsunuz, sen gülümsüyorsun onlara, bazen üzerinde bir şeyler yazılı peçeteleri getirip sana veriyorlar, okusana şunu Mustafa ne yazıyor? "İkimiz bir fidanın güller açan dalıyız" bir Hakkı Bulut şarkısı, müşterinin birinden özel istek... Hadi bir de şunu okuyuver, peçeteyi açıp bakıyorsun, kulakların mı kızarıyor, ne yazıyor Mustafa, hadi söylesene, "Benimle evlenir misin" yazıyor, sahi mi? Hahhah ha! Tabii sonra sonra anlıyoruz

ki bu şarkıcı kadınların okuması yazması yokmuş. Kadın peçeteyi senin elinden alıyor göğüslerinin arasına sokup kalçalarını sallaya sallaya gidiyor, ağzında istek şarkısının devamı sakız çiğner gibi... "Sen benimle, ben seninle bu hayatı yaşamalıyız."

Program bitti, gazino kapanıyor, hadi toparlanalım, saat kaç olmuş? Eh pek geç sayılmaz, eve gidelim... Eve gidilir, şimdiki zaman sohbet etmenin zamanıdır, işi gücü boşver, başka şeylerden söz edelim, eh üç bekâr adam konuşulacak konu mu yok, var tabii ama hepsi o kadar değil, biraz da politika, herkes biribirini CHP'li sanıyor, fazlası da mı var, neyse orada duralım şimdilik... dur, dur bu Alevilik muhabbeti de nereden çıktı, ee Bahri de ben de Aleviyim ya... Ben değilim ama, olsun öğrenirsin... Tabii bu diyaloglar her zaman böyle olmaz, Ali İhsan daha önce Alevilik hakkında duyduğu kulaktan dolma sözlerin aslını astarını öğrenmek ister, değil mi? Örneğin şu Dedelik meselesi... Yahu Çalıkuşu, şimdiye dek karşılaştığım Alevilerin hepsi Dede çıktı, sen de öyle misin? He, ben de Dedeyim ama yezitlerin Dedesiyim! Ali İhsan Aleviliği duymuş ama Yezit nedir onu bilmiyor, Yezit de kim ola? Sensin, deyiveriyor Çalıkuşu, Ali İhsan kızsın mı sevinsin mi bilemiyor, yahu Çalıkuşu bu Yezitlik iyi bir şey midir yoksa kötü mü? Sen gülüyorsun Çalıkuşu, keyfin yerinde, o sana bağlı diyorsun, iyi de olursun, kötü de...

Mavrayla karışık kendine yakıştırdığın şu "Yezitlerin dedesi" payesini daha sonraları da dillendireceksin Çalıkuşu... hani sohbetlerin bir ânında Aleviliğe özenip de ben de olsaydım keşke diyenlere; çok kolay diyeceksin, bu iş bir 70'liğe bakar, gider alır gelirsin, bir de çilingir sofrası kurdun mu, Yezitlerin dedesi olarak ben de alırım senin ikrarını Alevi olur çıkarsın!...

Ali İhsan, zamanı atlatıp 1978'e gidiyor... Köydeymişsiniz, dergâhta oturmuş köylülerle sohbettesiniz, içlerinden yaşlı birisi Ali İhsan'a sorgu sual ediyor, anan da kim, baban da kim, Ali İhsan kem küm, adam sana dönüp, Haydar'ın oğlu değil mi bu diyor, sen kıs kıs gülerken Ali İhsan yok diyor, Osman'ın oğluyum ben... ortalık buza kesiyor birden, kulağına eğilip, ne oldu lan diye soruyor Ali İhsan, sen sakince, Kızılbaş köyünde babamın adı Osman dedin, böylece Yezit olduğun anlaşıldı diyorsun. Bir süre sonra buzlar çözülüyor neyse ki, özürler falan dileniyor, köylülerden biri sazı eline alıp Pir Sultan'dan söyleniyor...

Gidi Yezit bizler haram yemedik,
Batın olup gördüğümüz demedik,
İkrar birdir dedik geri dönmedik,
Yediliriz yedicimiz Ali'dir.

Gülüşmeler falan, iş tatlıya bağlanıyor.

Program bitti, gazino kapanıyor, hadi toparlanalım, saat kaç olmuş? Epeyce geç olmuş, dükkâna gidip yatalım artık. Dükkân dediğin Sayanora, Hamamyolu Caddesi'nden İki Eylül Caddesi'ne çıkan sokakta, Süleyman Çakır Kız Lisesi'ne yakın, şehir merkezi sayılır... Sayanora'nın bodrumu, böyle durumlarda kalmaya elverişli, yere hasır falan atılmış eve benzetilmiş, eh hava da pek soğuk değilse... zaten gider gitmez vurur kafayı yatarız, hadi iyi uykular!

En derin uykuları Bahri mi uyurdu Çalıkuşu? Hani bir defasında o erken dönmüş nedense dükkâna, Ali İhsan da başka yere mi gitmiş ne, sen gecenin bir vakti tek başına gelmişsin Sayanora'nın kapısına, üstünde anahtar falan yok, kapıda çalınacak zil de yok, vur bakalım kapıya, Bahri içerde ya onu biliyorsun ama ne çare ki kulakları duvar olmuş duymuyor, sen kapıyı çalmaya devam ediyorsun, nerdeyse bütün şehir duyuyor, Bahri duymuyor, yan apartmandaki savcı duyuyor, üst kattaki penceresini açıp sana fırça atıyor, alışık ya... Üstelik sana sarhoş muamelesi yapıyor, sen yukarı bakmak için dönerken sendeledin diye... Polis falan çağırırım diyor savcı, olacak şey mi bu, kapıya vurmaktan vazgeçip Yıldıztepe'ye doğru yola koyuluyorsun, orada çalınacak çok kapı var, nasılsa biri duyup açar hem kimse de rahatsız olmaz, savcı falan desen zaten oturmaz orada...

12 Mart günlerinde ilk Ali İhsan geldi dedik ya Çalıkuşu, onunla arkadaşlığınızın iki dönemi var. Birincisi 1975'e yani onun askere gittiği tarihe kadar olanı. Bu süreç iş ve ev arkadaşlığı temelinde başlayıp, dostluk ilişkisine tırmandı ve giderek politik bir sarmal içinde kendi yolunu açtı. Senin hayata karşı duruşundaki hem insani hem de politik tavrın, ödünsüz ve zaman zaman inatlı direnişin ister istemez yakınındakileri de etkiliyordu. Bu durum sana karşı hep bir koruma ve kollama duygusu taşıyanları da içeren bir şeydi. Bu duygu çoğu zaman

yerini hayranlığa bırakıyor ve her türlü mücadele için geçerli olmak üzere senin çıtayı koyduğun yüksekliğe erişebilmeyi zorlayan bir motivasyon kaynağı yaratıyordu.

Sen bir isyankârdın Çalıkuşu, haksızlığa, adaletsizliğe, sömürüye karşı olduğu kadar; ta başından önüne herkesten daha fazla engel koyan hayata karşı isyankârdın, bunu boyun eğilmesi gereken bir kader olarak görüp seni iknaya yeltenenlere karşı, isyankârdın.

Ali İhsan'ın babası, İnegöl'den akraba gençleri toplayıp Eskişehir'e getirmiş, Sayanora'ya uğramışlar bir ara. Ali İhsan içerde, karanlık odada çalışıyor, sen gençlerle baş başa kalıyorsun, sohbeti seversin zaten ama bu gençler yanlış kapıdan giriyorlar sohbete, karşılıklı sesler yükseliyor falan, Ali İhsan içerden çıkıp geliyor gençler sinirlenmiş, titriyorlar falan, sen de gerilmişsin ama mağrur duruşunla adeta onlara meydan okur gibisin, Ali İhsan gençlere soruyor; ne oldu? Bu herif Allaha inanmıyor diyorlar, sakat olmasa gösterirdik biz ona... meğer çocuklar, senin engelli hâline getirip lafı, Allah cezalandırır bazen demişler, sen de sizin Allahınız çocukları mı cezalandırıyor deyince, annenin babanın günahı vardır onun için diye işi büyütmüşler, sen de bunun üzerine annenin babanın günahını çocuğuna ödeten Allah olmaz olsun deyince ortalık karışıvermiş.

Tabii karşılaştığın bu türden densizliklerin sayısı pek fazla değil Çalıkuşu, aksine nereye gidersen git saygılı bir karşılayış bekliyor seni, hele köylülerin arasındaki yerin bambaşka... Onlar senin, köyde buzağı güttüğünü, bütün çocukların etrafında toplaştığını, ilkokuldan sonra okumak için bir başına kalkıp köyden şehre geldiğini hatırlıyorlar; okulu bitirdiğini, fotoğraf çekmeye başladığını, para kazanıp kimseye muhtaç kalmadığını, kendine şehirden bir çevre edindiğini, bu arada köydeki anneni ve kardeşlerini ihmal etmediğini, hafta sonları onları ziyarete geldiğini, arada onlara giyecek bir şeyler alıp gönderdiğini, köye geldiğinde onların akıl erdiremediği şeylerden söz ettiğini hatırlıyorlar... Şehirde bir işleri olursa ya sana haber gönderiyorlar ya da gelip seni buluyorlar... Yahu Çalıkuşu, şöyle şöyle bir işimiz var, adliyede mi hastanede mi çarşıda mı, nasıl hallederiz hangi kapıyı çalarız bilmeyiz ki hadi bize yol gösteriver! Ha bir de bizim kocakarının ilacı bitiverdi, ne yapsak? Çalıkuşu bu, vardır her yerde bir tanıdığı, halleder, halleder... Aşk olsun doğrusu şu

Çalıkuşu'na işimizi nasıl da hallediverdi tereyağından kıl çeker gibi... Aşk olsun, hele bu Mustafa bir de sakat olmayaydı büyük adam olurdu vesselam!

En büyükleriniz Süleyman Abi'n Devlet Su İşleri'nde işe girip evden ayrılmış Çalıkuşu, İlyas'ı Almanya'ya yanına aldırmış baban, Hüseyin'e de Elektrik İdaresi'nde bir iş bulmuşsun, geriye annenin yanında Habibe ile Nurettin kaldı, eh onları da yakın zamanda sen yanına alırsın, okula giderler, birlikte ev sahibi olursunuz, Nurettin'i fotoğrafçılığa çekersin birlikte dolaşırsınız, köy köy, okul okul, zamanı gelince evlendirirsin ikisini de gözün arkada olmaz aynı çatı altında üç ev kurarsınız, bilmediğin babalık böyle bir şey mi?

Sadece ailenin değil, köylülerinin de işlerini haletmek, onlara yol yordam göstermek, iş bulmak, hastasını tedavi ettirmek... Bu işler sana angarya değil ki Çalıkuşu, aksine mutlu ediyor seni, yaşama sevincini artırıyor, gurur veriyor, istiyorsun ki ben ayakta durabiliyorsam herkes durabilsin, kendime çevre edinebiliyorsam herkes bundan yararlansın, onu bununla, bunu onunla tanıştırayım, gün gelir derdine merhem olur, gün gelir herkesin herkese işi düşer, dayanışmaktan öte neyimiz var?

"Zaten bizim içimizde var ki bunlar... Çünkü biz Aleviyiz, ezilmişlerden yana olmak, kendimizi ötekileştirilmiş gibi hissetmek ama baskıyı da kabul etmemek... İşte bu yüzden solcu oluruz ya..." Köylün Orhan Yeşil, hastalıktan kurtulmuş Çalıkuşu, sağlığı epeyce iyi, bazı şeyleri zor hatırlıyor ama hatırladıkları da "cevahir" gibi değerli! Tabii çocukluktan tanıyorsunuz birbirinizi ama onun babası memur olduğu için o şehir senin bu şehir benim dolaşıp durmuşlar ta ki Orhan 1969'da liseden sonra Ankara'ya Erkek İlk Öğretmen Okulu'na kayıt olup da 2. sınıftan terk edip Eskişehir'e dönsün. Artık daha sık görüşüyorsunuz, Orhan da saz çalıyor, ekip genişliyor... Enver Yeşil, Ali Erdoğdu, Yılmaz Kırmızı, Orhan Yeşil, Cafer Koç ki o zamanların efsane ekibi desek yanlış olmaz. Çeşitli toplantıların, kına gecelerinin vazgeçilmez bu saz ekibi, nereye çağırılsa seni de kollarına takıp öyle gidiyorlar.

Oradaki işimiz saz çalıp türkü söylemek Çalıkuşu, eksiğiyle fazlasıyla şu senin çok sevdiğin evinin balkonunda, kiraz ağacının gölgesinde şimdi yaptığımız gibi... Türküler de söyleyenler de sıraya girmiş, sıra sana gelince ben söyleyemem demiyeceksin, bilebildiğin kadar, zaten çoğunu biliyorsun, hele sen bir başla biz getiririz arkasını...

Orhanların evinde yerin her zaman başköşede Çalıkuşu, annesi babası da seni çok seviyorlar, dürüstlüğünle, gönlü temizliğinle her zaman evimize hoş geldin Çalıkuşu! Sana her zaman ihtiyacımız var, sen pek çok konuya vâkıfsın, çok okursun, sana danışacak fikirlerimiz var. Bak, bir zaman geçti Orhan, Aysel ile evlendi sonra askere gitti, Aysel sana da emanet sayılır, gel hele hâlimizi sor, Orhan'dan haber gelmiş mi, bak Aysel mektup yazmış Orhan'a, hadi sen de fotoğraflarımızı çek, koyalım zarfın içine postalayalım, sonra sen de babandan söz et, Almanya'dan, ne varmış ne yokmuş, dertlenelim, dert alıp dert verelim.

Derken Aysel'in anneliği gelecek, askerdeki Orhan'a yazdığı mektuba not düşüreceksin, diyeceksin ki; Orhan, çocuğun adını "Cevahir" koy! Çünkü bu adı çok sevmiştin Çalıkuşu, 1 Haziran 1971'de düşmüştü aklına, oy Cevahir oy! Oy Hüseyin oy!

Ama olmadı, Gazi baba Serdar koyuverdi bebeğin adını, ne yapalım Çalıkuşu, adıyla bin yaşasın, vardır bunda bir hikmet, ne dersin?

Neyse biz askerdeki Orhan'ın oğul sevincini alıp Karapınar'a uzanalım Çalıkuşu, senin asker arkadaşın Enver Yeşil'in evine... Hadi canım, Çalıkuşu'nun askerliği de mi varmış! Hem de Balıkesir'de, hem de Ordonat Grup Komutanlığı'nda, eh rahatmış demek, öyle sayılır, Enver komutan şoförü, Çalıkuşu da yazıcı... Hadi canım! Tabii, hani babasının gönderdiği daktilo vardı ya işte sonra sonra onunla yazmayı bayağı ilerletmiş Çalıkuşu... Deme yahu! İşte öyle, komutanları da kafa adammış, birbirlerini kayırıp bitirmişler askerliği kazasız belasız, Çalıkuşu Enver'e nöbet yazmamış, o da hafta sonları saz çalıp türkü söylemiş ona... Pes doğrusu!

Şaka, şaka, şaka! Enver askere gitmeyi çok istemiş, zaten askerlik yapmayana ne iş ne de kız veriyorlarmış o zamanlar, ama gözleri 12 derece miyop çıkınca çürüğe ayırmışlar, çok üzülmüş, Çalıkuşu ile karşılıklı oturup içtikleri bir akşam bu böyle olmaz deyip "asker arkadaşlığı" mavrasını uyduruvermişler, arkadaşları da uymuş onlara, ne zaman bir asker uğurlaması olsa bu mavrayı hatırlayıp gülmüşler.

Çalıkuşu bu işte, hayatın kenarında durmaz dört elle sarılır ona, kendini geliştirir, öğrendiklerini her gittiği yere taşır, insanca bir yaşam için mücadeleye atılır, bunun için kafa yorar, okur, araştırır, kendi geleceğini toplumun geleceğinden ayırmaz ama yeri geldiğinde mavrasını da yapar, türküsünü de söyler hatta kalkıp zeybek de oynar! İşte Karapınar'da Enverlerin evinde bir akşam... Rakılar içilmiş, muhabbet demlenmiş, türküler söylenmiş, şimdi sırada hep birlikte kalkıp Kırka zeybeği oynamak var, zeybek dediğin karşılıklı oynanır, karşılıklı kaşık çarpılır, omuz vurulur, diz çökülür, Çalıkuşu'nun eşi her zaman olduğu gibi yine Enver, hadi bakalım... Evde Şükrü var, Enver'in kızkardeşinin eşi Kemal var bağlamayı o çalıyor, Yılmaz Kırmızı, Nebi Durmaz da orada. Aslında zeybek dediğin meydanlarda falan oynanır, evde oynamaya kalkışırsan yerin dar gelir, tabii en çok da Çalıkuşu'na, Enver'le omuz omuza geleyim derken evin camları kırılıverir!

Çalıkuşu bir düğünde, Hakkı Erakça ile zeybek oynarken.

Her şey iyi güzel de Çalıkuşu, senin politik beslenmeye ihtiyacın var, çevrendekilerle yaptığın sohbetler bir yere gelip tıkanıyor, sen daha fazlasını istiyorsun, işte 12 Mart günleri geçti, hepimiz Denizleri, Mahirleri tanıdık, onların verdiği mücadele hepimizi yaktı kavurdu, yüreğimize gelip yerleştiler ama bir o kadar da uzaktaydılar, düşüncelerine, görüşlerine erişmek ne kadar da zordu. Ah ne olur onları tanıyan hatta gören hatta dokunan, ne dediklerini bilen birileri çıkıp gelse de anlatsa onları bize, ah ne olur!

İşte o günlerde, 1973'ün Yaz aylarında Mustafa Taylan çıkar gelir Eskişehir'e, çıkıp geldiği yer Ankara'dır, Ankara'nın Mamak Askeri Cezaevi'dir, çünkü 12 Mart'ın daha ilk günlerinde Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde faşistlerle çıkan çatışmada elinde bomba patlamıştır, bir eli özgür kalırken kendisi THKO Davası'ndan Mamak'a tutsak alınmıştır, Denizlerle yan yana koğuşlarda kalmıştır. Taylan, cezaevinden çıktığında artık THKO yoktur, onun çizgisini savunanlara kısaca "Orducu" denmektedir, tıpkı THKP-C geleneğini savunanlara "Cepheci" denildiği gibi...

Eskişehir, küçük şehir o zamanlar, hayatın nabzının attığı yerler belli, hele nabzın soldan attığı yerleri bulmak daha kolay... Çok zaman geçmeden Mustafa Taylan'ın Eskişehir'e geldiği ve bir

kitabevi açtığı haberi yayılır. Denizlerin adıyla, mücadelesiyle etkilenen gençler, önceleri çekinerek, sonraları heyecanla bu kitabevinin kapısını açarlar.

Dost Kitabevi'nin yeri Foto Sayanora'ya yakındı. Çalıkuşu bir gün İki Eylül Caddesi'ne çıktı, PTT yönünde yürüdü, sonra Hamamyolu'na çıkan sokaklardan birine saptı, İzgi Pasajı'na girince de kitabevini bulmak zor olmadı. O yıllar ve devamında kitabevleri, entelektüel insanların sık sık ziyaret ettikleri yerlerdi, kitabevi sahipleri sıradan satıcılar değildi, raflarda bulunan kitapların pek çoğu hakkında bilgileri vardı, kitap almak isteyenleri aydınlatır, yönlendirir, en azından yardımcı olurlardı. Elbette yayına çıkan yeni bir kitap ya da herhangi güncel bir konu hakkında açılacak sohbetlere de zaman ayırmayı işlerinin bir parçası sayarlardı. Tabii çizgisini soldan çizmiş bir kitabevinin hele o günlerde sıcak, içten ve hararetli tartışmalara sahne olması da kaçınılmazdı. Mustafa Çalıkuşu ve Mustafa Taylan arasındaki ilk diyalog nasıl başladı ve nasıl gelişti bilemiyoruz, muhtemeldir ki Çalıkuşu sorular soruyor ve 1971 sürecini, içinde yaşamış bir kıdemliden öğrenip anlamaya çalışıyordu. Taylan, daha çok ajitasyon dozu yüksek bir üslupla karşısındakini hemen mücadeleye çağıran bir tarza sahipti. Çalıkuşu zaman zaman onun heyecanına ortak olmakla birlikte hep mesafeli bir pozisyonda kaldı ama günün birinde Taylan'ı alıp Sücaaddin'e götürmeyi de ihmal etmedi. Bunu hangisi istedi bilinmiyor ancak, köydekilere, Taylan'ı "Deniz Gezmiş'in arkadaşlarından" diye tanıtırken kendini epeyce gururlu hissetmiş olmalı Çalıkuşu. Tabii özellikle köylü gençlerin gözünde Taylan, hemen bir lider olup çıkıverdi. O akşam Çalıkuşuların evinde toplanıldı, şaraplar içildi, Taylan anlattıkça anlattı, Denizler şunu yaptı bunu yaptı, devrimciler yiğittir, mücadelecidir, ölümü her zaman göze alabilmelidir vb vb... Köyün gençlerinin heyecanıyla Çalıkuşu'nun heyecanı aynı düzeyde değildi, ona göre eksik bir şeyler vardı, anlatılanların üzerine oturduğu devrimci bir politika bir türlü dile getirilemiyordu. Taylan köye birkaç kez daha geldi, köyün gençleri de şehre indikçe kitabevine gidip onu ziyaret ettiler ancak bu ilişki fazla uzun sürmeyecekti.

Bir defasında da Yüksel Tuna'yı alıp köye götürdün Çalıkuşu... anlaşılan Eskişehir hareketlenmeye başlamıştı, işte şu meşhur Seyfi de şehre gelerek "Cepheciler" adına karargâhını kurmuş,

Hamamyolu'ndan Otogar'a çıkan cadde üzerinde İleri adında bir kitabevi açmıştı. THKP-C Davası'ndan yargılanmış bu havacı üsteğmen 1974 yılında cezaevinden çıktıktan sonra Eskişehir'e gelip, "Cephe" sempatizanı gençleri etrafında toplamış, bir taraftan Marksist klasikleri sıraya koyan eğitim çalışmaları başlatırken diğer taraftan da işçi sınıfı içinde örgütlenme çabaları sürdürmekteydi. Senin Seyfi ile yüz yüze gelip gelmediğini bilmiyoruz ama eğer böyle bir fırsat olduysa da sana "yüz" vermediğini tahmin etmek hiç de zor değil Çalıkuşu. Yıldıztepeli gençlerin ilk dernek kuruluşlarında gidip kendisinden yardım istediklerinde onları nasıl terslediği hatırımızda çünkü. Her neyse sen Seyfi'nin müridlerinden Yüksel'i köye getirdiğinde yine de bir umut besliyor olabilirdin, çünkü Taylan'dan farklı bir portre çiziyordu o, anlattıklarında güncele ait değilse de politik argümanlar daha ağır basıyordu ama Seyfi ve ekibinin, köylüden çok işçiler arasında bulunmak istedikleri açıkça anlaşılıyordu. Zamanla Seyfi ile etrafına topladığı gençler arasında ideolojik ayrılık çıktığını sen biliyorsun, hatta Seyfi'nin ne kadar sekter olduğunu hatta karargâh yaptıkları otelde içlerinden bazılarını alıkoyup işkence yaptıklarını falan... İşte Seyfi'nin bu hâli, senin gözünde onu karşı saflara itmeye yetip de arttı bile, o yüzden bir gün tesadüfen yolunuza çıkıveren İleri Kitabevi'ne senin verdiğin gazla Ali İhsan, Bahri ve birkaç kişi daha dalıp maraza çıkarmıştınız, tabii diğerleri ne Seyfi'yi tanırlardı ne de onunla bir alıp verecekleri vardı.

Seyfi'nin teşkilatı kısa süre içinde dağıldı... İşte o Yüksel Tunalar, Ziyalar, Sabahattinler falan "İlerleme" siyasetine yatay geçiş yaparak TKP'li oluverdiler. Böylece THKP-C geçmişli Seyfi Akman, Eskişehir'deki devrimci gençliği zımnen götürüp TKP'ye teslim edivermiş oldu.

Diğer taraftan Mustafa Taylan'ın çevresinde toplanan gençler ise bir süre sonra dernekleşerek 1976'dan itibaren THKO'nun devamı olarak gördükleri Halkın Kurtuluşu siyasetini Eskişehir'de örgütlemeye başlayacaklardı. Elbette Seyfi'nin hazırladığı "Bekle gör" ortamında daha militanca bir mücadeleyle ortaya çıkan bu siyaset, kısa sürede şehirde etkili bir güç hâline gelecek. Seyfi'nin bu hayırsızlığına karşın, Taylan hayırlı bir iş yaparak, Eskişehir'e gelen ikinci THKP-C'liye Çalıkuşu'nu tanıştıracak.

Bu da devrimci abimiz... Böyle diyor Taylan, senin yüzünde güller açıyor Çalıkuşu, elini uzatıyorsun, Bayram Çam'ın yüzünde etkilenmiş bir şaşkınlık ifadesi yanıp sönüyor, çünkü Taylan seni devrimci bir arkadaş diye tanıtıyor; bu Mustafa... Çalıkuşu da deriz... Bayram, hızla düşünüyor merhaba derken; devrimci bir arkadaş... Zorla yürüdüğü belli, hareket yeteneği kısıtlı, güçlükle konuşuyor... Ama kafası sosyal ve politik konularla meşgul... İlginç ve etkileyici... Senin o anda aklından geçenleri tahmin etmek pek zor değil Çalıkuşu. Tabii insan bu durumlarda hemen kıyaslamayla yola çıkabiliyor, şu anda elini sıktığın "Devrimci abimiz"in mütevazılığı dikkatini çekiyor hemen, ajitasyonu kenarda tutan, daha çok insani bir çerçeveden konuşan belki öncelikle arkadaşlığı hatta dostluğu çağıran bir tını var sesinde... Taylan'ın kitabevinde karşılaşmış olmak, onun da "Orducu" olma ihtimalini düşündürtmüş müydü sana Çalıkuşu? Ya da senin öyle bir derdin olmamış mıydı, devrimci olması yeter mi demiştin? Orada ayaküstü sohbette Bayram, Ağustos 1973'te Ankara'dan sosyal hizmet uzmanı olarak tayinle geldiğini, henüz Eskişehir'i pek bilmediğini, zaman zaman buraya uğrayıp kitap aldığını anlatmakla yetinmiş olmalıydı. Peki ya "Devrimci abi"liği nerden geliyordu, neyse şimdi bunu fazla merak etmeyelim, anlaşılan Taylan'la bir tanışıklıkları var Ankara'dan, zamanla sıra ona da gelir...

Bayram Çamın o süreçteki tavrı, 1971 mücadelesi üzerinden ayrıştırıcı olmaktan çok özellikle silahlı mücadele temelli hareketleri kucaklayan genel bir devrimci profilde şekilleniyordu. Onun kişisel özelliklerinin yanı sıra bu tavrı da seni etkilemişti Çalıkuşu, o günden sonra görüşmeye devam ettiniz, aranızdaki sohbetler senin kafandaki soruları karşılayıcı yollar açıyor, politik bir demlenmenin koşullarını yaratıyordu. Bayram'da bıraktığın izlenim, senin geçmiş hareketlerden THKO ve THKP-C'ye eşit uzaklıkta bulunduğun yönündeydi, iki kardeş savaşçı örgütten birini diğerinin önüne koymak doğru değildi. Ancak zamanla karşılıklı birbirinizi tanıdıkça Bayram, THKP-C ile THKO arasındaki farkın ne olduğunu, Kızıldere Olayı'nın ne anlama geldiğini anlatmaya başladığında, senin kafanda da politik bir hat kendini belli etmeye başladı.

Artık kafandaki bulutlar dağılmaya başlamıştı Çalıkuşu, seni tanıyanlar, senin inandığın bir yola girdiğinde sonuna dek

gittiğini bilirlerdi. Bu yolda, Bayram Çam'la birlikte yürümeye başladın, ona kılavuz oldun; alıp bilmediği bir şehirde dolaştırdın onu, tanıdığın ne kadar demokrat, sosyalist, devrimci varsa onlarla tanıştırdın, TÖB-DER'de öğretmenlerle yan yana geldiniz, işçilerin direnişlerinde, grevlerinde onların yanında oldunuz. Bayram'ı sadece kendi köyün Sücaaddin'e değil, civarda bildiğin köylerin hepsine götürdün, Kırka'da madende çalışan köylülerle buluştunuz... Bayram senin kılavuzun oldu; Sosyalizmi, Türkiyedeki sosyalist hareketleri, 12 Mart'ı, THKP-C'yi Mahirgili, Denizgili sana anlattı, bundan sonra ne yapmalıyı tartıştınız.

Bayram Çam, Sücaaddin'e ilk gidişinizi hatırlıyor Çalıkuşu...1974 yılıydı, köylülerle tanıştık, o arada da dergâh ile türbeye de uğradık, orada ziyaretçiler için açılmış defterler vardı, bir akşam vaktiydi, Mustafa, gelmişken bir şeyler yazalım dedi, şunları yazdığımı hatırlıyorum: "Karanlık günlerin bir akşamında geldik, aydınlık günlerin sabahında da geleceğiz..."

Tabii ortada henüz tanımlanmış bir örgütlenme falan yoktu Çalıkuşu. Bayram Çam hep devrimci bir mücadelenin uzun süreli bir mücadele olduğunu söylüyordu. Henüz sınıf bilincini kazanmamış insanlarla harekete geçmenin doğru olmadığı görüşündeydi. Çünkü o zamanlar özellikle gençlerde Denizgilin ve Mahirgilin mücadelelerinin yarattığı heyecan çok fazlaydı, bu konuda yersiz bir acelecilik hüsrana yol açabilirdi. Yine Bayram'a göre ortada geçmişe bir ideolojik bağlılıktan çok bir sempati duyma hâli vardı. Bizim yaptığımız onların üzerinden bir propaganda çalışmasıydı. Bu anlamda Eskişehir'de verimli bir toprak ve havada nemli bulutlar vardı. Bu potansiyel bir acelecilik uğruna harcanmamalıydı Çalıkuşu. O yüzden biz önce Marksist klasikleri okuyalım onları tartışalım... yani *Komünist Manifesto*'dan falan başlayıp basit de olsa bir sosyalizm altyapısı edinelim, sola sistemli bir açıdan bakmayı öğrenelim, bunun üzerine Mahir Çayan'ın yazılarını anlamlandırmak daha mümkün olur.

Bayram Çam henüz bekârdı, kendisi gibi sağlıkçı olan İbrahim Göltaş'la birlikte, Kırmızıtoprak Mahallesi'nde kiralık bir ev tutmuştu. Çalıkuşu oraya sık sık gidip gelmeye başladı, onun zaten daha önce yaptığı okumalardan sosyalizm üzerine genel bir bilgisi olduğu gibi yine kabaca 12 Mart dönemi mücadelelerinden de haberdardı. O nedenle Çalıkuşu ile Bayram

arasındaki sohbetler THKP-C hakkında ve Mahir Çayan'ın görüşleri etrafında derinleşebiliyordu.

Bu eve Habibe'yi de götürmüşsün Çalıkuşu birkaç kez, köyden seni ziyarete geldikleri bir zaman... Abim çok titizdir, Bayram Abilerin yanında kaldığında yatağını falan hep kendi katlar kaldırırdı hatta orada yemek yaptığını da gördüm, becerikliydi çünkü... Belki inanmazsınız, köydeki evimizin badanası da abim yapardı. Zaten az bir zaman kaldı, babamın Büyükdere'de yaptırdığı ev bitmek üzere, artık biz de şehre geleceğiz annem, ben ve Nurettin... O zaman abim de bizim yanımıza taşınacak, hep birlikte yaşayacağız...

Ama önce Ali İhsan'ı askere uğurlamalıyız Çalıkuşu, onun henüz Bayram'dan haberi yok, neden yok bilmiyorum ama Taylan'dan söz etmişsin, her neyse bir bildiğin vardır, zaten askerden gelince öğrenecek, tanışacaklar. 1975 Şubat sonu bir akşam... Yıldıztepe'de kaldığın evde hazırlıklar yapılmış, Ali İhsan çağrılmış, çok şaşırmış ve çok mutlu olmuş bu durumdan. İşte şu siyah beyaz soluk fotoğraf, o günden kalan bir hatıra... evin bir köşesi, yer minderleri üstünde on kişisiniz, senin üzerinde ekose bir gömlek var ve gülüyorsun, Ali İhsan aralara bir yere sıkışmış, Orhan Yeşil'i tanıyorum elinde bağlaması, Enver Yeşil güneş gözlükleri ve uzun saçlarıyla zor ama yine de tanınıyor, diğerleri kim ola? Ali İhsan, Yılmaz Kırmızı da vardı demiş, yiyecekler ortadaki yer sofrasında, Ali İhsan'ın yanındakilerden biri sol yumruğunu kaldıracak havaya...

1975 Nisan'ında artık Büyükdere'deki eve taşınabiliriz Çalıkuşu, Emine Anne, Nurettin ve Habibe'yi alıp gelir köyden. Habibe, ilkokul dördüncü sınıfa gidecek, Nurettin 1 yıl sonra ortaokula başlayacak, hayat birlikte devam edecek, evimizin kapısı devrimcilere açık olacak, eğitim çalışmaları bile yapılacak, annen onları hep güler yüzle karşılayacak, aç olanların karnını doyuracak, kalmak isteyenler için yatak zaten var.

"Çalıkuşu bizim mahalleye gelip yerleşince sevindik tabii, zaten benim Feyzullah bacanağın halasının oğlu olur kendisi yani hısımdır, işin aslına bakarsan bacanaktan çok Çalıkuşu ile samimi oldum ben, neyse o sıralar lületaşı ustasıyım, bir dükkâna parçabaşı pipo yapıyorum, biraz lümpen bir hayatım var..." Selahattin bu Çalıkuşu, hani Yıldıztepe'de merdivenli kahvehanede sen fotoğraf çekerken "dittat" deyişinle dalga geçen

Ali İhsan'ı askere uğurlamadan önce Bahri Doğan ve Mehmet Akın ile birlikte.

ekipten, diyor ki; "12 Mart sonrası hepimizde siyasi duyarlılık gelişmeye başlamıştı, bir ara Çalıkuşu, Süleyman B., Mehmet T. birkaç kişi konuşurken mahalleye bir dernek kuralım dedik ama öyle mahalleyi güzelleştirme falan değil doğrudan kültür derneği olsun istedik yani siyasi bir dernek... Amacımız mahallenin gençlerini bir araya toplamak, Özel Sokak'ta kötü bir yer vardı orayı tuttuk bir güzel temizledik, yedi kişilik bir kurucu

listesi hazırladık, bunu götürüp Emniyet'e Dernekler Masası'na vereceğiz, herkese gidin evrağınızı hazırlayın dedik, ama bu arada derneği de faaliyete geçirdik, vitrinine kitap falan koyduk, devrimci falan değil, bildiğin ders kitapları, baştan kimseyi ürkütmek istemedik, sonra öğrencilere ders açtık, işte bu vesileyle çocuklara siyaset de aşılayacağız, astsubaylıktan ayrılma Seyitgazili İhsan ansiklopedi pazarlamacılığı yapıyordu o aralar, Mehmet yeni elektrik mühendisi çıkmış henüz işsizdi, dersleri işte bu ikisi vermeye başladı, Türkçe ve matematik... Derneğin en aktif üyesi Çalıkuşu idi, kendisini herkese kabullendirmiş bir arkadaşımızdı, tanımadığı devrimci arkadaş, öğretmen yoktu, Eskişehir'de bir beyin gibiydi, kafası müthiş çalışırdı..."

Sonra ne oldu Çalıkuşu? Ne olacak, kurucular bir türlü evrak tamamlayıp getiremedi yani dernek yasal bir hâle gelemedi, öyle olunca insanlar yavaş yavaş elini ayağını çekmeye başladılar, Selahattin falan da pek uğramaz oldu, sonra 1977'de askere giderken evini boşaltıp eşi ve çocuklarını Karapınar'daki kayınpederinin yanına bıraktı, 1979 Mart'ında askerden dönünce yine gelip buraya yerleşti... Artık o da evinin kapısını devrimcilere açmaya başlayacaktı...

Büyükdere'deki dernek yürümedi Çalıkuşu, belki henüz yeni gelişmekte olan mahalle için erken bir girişimdi, ne dersin? Belki de Büyükdereliler gözlerini Yıldıztepe'ye dikmiş aynı tarihlerde orada kurulan derneği izliyorlardı. Hani önceleri CHP'ye gidip gelen ama sonra orada umduklarını bulamadıkları için Yıldıztepeli gençlerin mahallelerinde kurdukları derneği... Mehmet Kömür, adı Yıldıztepe Güzelleştirme Derneği'ydi diyor; Şahin Er, Mehmet Bektaş, Şahin Neidim, Cengiz Ersöz, Ali İhsan Güneş ile birlikte o da kurucularından... Zamanla halk arasında Yıldıztepe Halk Derneği olarak anılacak dernek, sonraları Yıldıztepe Kültür ve Dayanışma Derneği adını alacak. Onların da ilk elden yapmak istedikleri sizinki gibi mahallenin gençlerine Türkçe, Almanca, saz kursu falan vermek, ha bir de o tarihlerde çıplak olan mahallenin sokaklarını ağaçlarla yeşillendirmek... Tabii bu derneğe sen sık sık gidiyorsun Çalıkuşu, oradaki gençlerin çoğu dernekten tanıyor seni, köylün Kurban, abisi İsmet Öğretmen de geliyor, sonra sen Bayram Çam'ı getiriyorsun, sonra Kalabak Suyu İşletmesi'nde çalışan işçileri Tek Gıda İş Sendikası'na örgütleme çalışmalarını da bu dernek binasında yapıyorsunuz, o

zamanlar İbrahim Efe de orada işçi, Efe seni o yıllardan sadece fotoğrafçı olarak tanıyor, siyaseten seni tanıması 12 Eylül gecesi Emniyet gözaltısında olacak, ilginç değil mi?

Ama Veysel Tunçer, seni Yıldıztepe'deki derneğin ilk yıllarından hatırlıyor, Mustafa Çalıkuşu'nun gayretini görünce garibime gitmişti diyor, çünkü "sağlam" bir sürü insan bu işlerin dışında dururken, ondaki heyecanı görünce ben de heyecanlandım diyor, Çalıkuşu'nun bu hâli beni ve bazı arkadaşları kamçılamıştı diyor, Bayram Çam onun sayesinde buradaki hareketi toparlama çalışmalarında ilerleyebildi diyor.

Bayram Çam, derneğin duvarlarını yazılarla resimlerle süslüyor, sen keyifleniyorsun Çalıkuşu; Bayram Çam, Yıldıztepeli gençlere eğitim seminerleri veriyor, kitaplar okuyor, sen keyifleniyorsun Çalıkuşu; artık kimsenin gözü ne Seyfi'yi görüyor ne Taylan'ı, Bayram Çam'ı abi bilip sahipleniyorlar, kanıksıyorlar ama ne zaman onu görseler yanında seni de arıyor gözleri...

1975 Yaz'ında Bayram, 4 aylığına ortadan kayboluyor, onun kısa dönem askere gittiğini bilen az sayıda insandan biri sensin Çalıkuşu, kimbilir belki o yüzden Ali İhsan'a yaptığın gibi onun için uğurlama gecesi düzenlemiyorsun, soranlara bir işi var da Ankara'ya gitti mi diyorsun? Bu 4 ayda Eskişehir'de neler olup bitiyor Çalıkuşu? Seyfi, "Cepheciler" adına üniversiteli gençler ve işçiler arasında çalışma yürüten bellibaşlı adamları çekip yanına alıyor, kendi dergâhında rahleyi tedrisattan geçirmeye başlıyor. Tabii Bayram Çam'a göre bu "bellibaşlı" adamlar önemli bir tabanı da etkiliyor, o zamana dek yürütülen ortak çalışmalar kapsamındaki Demiryolları ve Şeker Fabrikası gibi büyük fabrikalardaki örgütlenme çabaları da heba olup gidiyor. Bir tek Yıldıztepe kalıyor geriye bir de Çalıkuşu...

Bayram, tahminde bulunuyor; Yıldıztepe'yi küçük bir bölge diye önemsememişlerdir belki diyor, muhtemelen Çalıkuşu'nun bizim yanımızdaki net tavrını bildiklerinden onu baştan gözden çıkarmışlardır...

Eskişehir'de "Cepheciler" cephesindeki bu yarılmanın giden yanı, kısa bir süre içinde "İlerleyerek" TKP saflarına devşirilirken; kalan yanı, nüvesini Yıldıztepe gençliğinin oluşturacağı bir dinamikle kaldırdığı Devrimci Gençlik bayrağını Devrimci Yol'a doğru dalgalandıracaktır.

1975 Kasım'ında Ankara'da *Devrimci Gençlik* dergisi yayınlanmaya başlar, tabii Eskişehir'deki "Cephe" taraftarları arasındaki ayrışma bilgisinin Ankara'ya biraz flu olarak ulaşması, derginin Eskişehir'deki dağıtım noktasının İleri Kitabevi üzerinden Seyficilere teslim edilmesine yol açar. O an için Ankara'ya göre –her ne kadar sorunlu tarafları olsa da– Seyfi de Bayram da "Bizim arkadaşımız"dır. Ancak bir süre sonra Ankara'dan Eskişehir'e "bir göz atmak için" gelen Sedat Göçmen ve zaten Eskişehirli olan Yunus Isın'ın gözlemleri "flu" görünüşü netleştirir, bir süre sonra da *Devrimci Gençlik* dergisinin Eskişehir'deki dağıtım noktası Eskişehir Pasajı'ndaki Kurtuluş Kitabevi olur.

Yurt çapında oluşan Devrimci Gençlik hareketi, Eskişehir'de mayalandığı Yıldıztepe'den, Kurtuluş Kitabevi'nin açılmasıyla şehir merkezine adımını atar. "Kurtuluş" olan adı, bir süre sonra "Çağrı" olarak değiştirilen kitabevi, artık devrimci gençliğin buluşma noktasıdır. Üniversite gençliğinin, işçilerin ve mahalle gençlerinin kitap edinmek, okumak, *Devrimci Gençlik* dergisine ulaşmak, birbirleriyle tanışmak için uğradığı kitabevi elbette en çok dergide çıkan teorik yazılar üzerine yapılan tartışmalara sahne oluyordu. Bu ortamın örgütsel çerçevesi ise 1976 Sonbahar'ında yine Eskişehir Pasajı'nda kurulan Eskişehir Dev-Genç derneğiyle oluşturulacaktı.

Pasajda başlatılan bu sürecin ilk zamanlarında Bayram Çam'ın yanında, kendi deyişiyle "Yıldıztepe'den dört beş genç", Muammer Özhan ve Mustafa Çalıkuşu vardı.

Fotoğraf çekimlerinin dışında kalan zamanının büyük bir kısmını Çağrı Kitabevi'nde geçiriyordun Çalıkuşu. Pek çok devrimci sempatizanı seni orada gördüler ve tanıdılar, önce şaşırdılar, sonra takdir ve hayranlıkla seni yüreklerinin ve bilinçlerinin en güzel yerinde sakladılar. İlhan Taşkın, senin kitabevinde birilerine anlattıklarından çok şey öğrendiği için kitap okumaya gerek duymamıştı! O bizim heyecanımızdı diyen Ferruh Yılmaz, 16 yaşında amasız fakatsız mazeretsiz, bir şey yapmak gerektiği, bir şeyin ucundan tutmak gerektiği konusunda ilk dersini senden almıştı. O konumdaki insanların hayatlarını başkaları yaşar-yaşatır diyen Nurdan Deliorman'a göre, sen kendi hayatını yaşadığın gibi başkalarının hayatına dokunmaya da gayret eden insanlığınla ışıldıyordun.

Ali İhsan Ahıskalıoğlu, 1976 yılında askerden döndü, baktı Çalıkuşu'nda farklı bir heyecan var, Bayram Çam'dan söz ediyor, Dev-Genç diyor falan, ee ne olacak şimdi? İyi şeyler olacak! Ya fotoğrafçılık? Elbette devam! Hadi bakalım dükkâna falan bağlı değiliz şimdilik, çıkalım şu senin köyleri dolaşalım da biraz iş çıkaralım. Sücaaddin'den başlayıp, Seyitgazi'nin köylerini gezelim, öğrencilere diplomalık fotoğraflar falan çekeriz. Şeyden haberin var mı? Neden? Nüfus cüzdanları kaldırılıyor artık, yerine tek sayfalı kimlikler verilecekmiş... Yani? Herkese yeni vesikalık fotoğraf lazım! İş çok desene!

Günlerden bir gün, Otogar'dayız, Doğançayır Köyünde Kemal öğretmen, okulu ayarlamış... Mahmudiye otobüsüne binip Doğançayır sapağında ineceğiz... Otobüsün hareket saatine biraz zaman var, Çalıkuşu sen bekle ben büfeden gazete alıp geleyim, tamam... Ali İhsan gidip geliyor, o da ne? Çalıkuşu'nun etrafını değnekçiler sarmış, atışıp duruyorlar, Çalıkuşu bu, alttan almayı bilmiyor, kalkmış adamlara dikleniyor, ne olduysa artık... Bir yandan adamları yatıştırmaya çalış bir yandan bizimkini, yahu Çalıkuşu bunlar hiç acımaz ezerler adamı, kimi eziyorlarmış! Neyseki etraftan Çalıkuşu'nu solcu diye tanıyanlar var, onlar araya girip uzaklaştırıyor ötekileri, ortalık yatışıyor... Bizimki hâlâ heyecanlı, lan Ali İhsan diyor, benim elim ayağım tutsaydı, ikimiz dağıtırdık burayı!

Bak şimdi, Doğançayır dedin de Veysel geldi aklıma, hani şu Çağrı Kitabevi'nin bütün raflarını falan yapan, eli her işe yatkın, Bayram Abi'nin Minik Veysel dediği... Hakikaten küçüktü o zamanlar 14-15 yaşında falan işte... Bir gün yine Doğançayır'a giderken Veysel'i almışsın yanına yardımcı diye... Mustafa Abi bana da öğrettiydi fotoğraf çekmeyi, ışığı arkadan almak gerektiğini, diyafram ayarlamasını falan... sanırım elinde Nikon marka bir makine vardı o zaman, işte onunla evin birinde iç mekân çekimi yaparken flaşı açmıştık, dışarı çıkınca kapamayı unutmuşum, sonradan çektiğim fotoğraflar hep yandı tabii, iyi bir fırça yedim Mustafa Abi'den, filmlerin kaç para olduğunu biliyor musun sen dedi, bir daha da sakın böyle hata yapma! Neyse sonra köyün kahvehanesine gidip oturduk, köylülerle sohbet ediyoruz, konu nereden çıktıysa Aleviliğe geldi, bu köy de Alevi zaten, Türkmen Alevisi, Kürt Alevisi derken, oradan birileri Türkmenden Alevi olmaz falan demeye başladı...

Sen kalkmış masayı terk etmişsin Çalıkuşu ama diyeceğini de demişsin... Siz Alevi falan değilsiniz ki zaten dönmüşsünüz... Bir de cami getirmişsiniz köyünüze... Şimdi de kalkmış Alevilik hakkında konuşuyorsunuz!

Bak bunu da Veysel'e anlatmışsın; bir yerde toplanmış sohbet ediyoruz, oradakilerden biri dedi ki, yahu ben bir Alevi köyünde tuvalete gittim, kapısı yoktu... Vay sen misin bunu diyen, kalktım buna kafayı bir geçirdim dağıldı gitti... Ama ben de sırtüstü yere yuvarlandım tabii!

Ali İhsan, Mahmudiye otobüsünde yol alırlarken, başımız az daha derde girecekti diye düşünüyor... Çalıkuşu neden böyle? Kaybedecek bir şeyinin olmaması mı? Fiziksel engeline dair bir çeşit protesto mu? Nasılsa bana bir şey yapamazlar gibi dokunulmazlık duygusu mu?

İnandığın bir şeyden kimse seni vazgeçiremiyordu Çalıkuşu, hele politik çizgin adına müthiş bir direnç gösteriyor geri adım atmıyordun, elbette bu karakterin zaman zaman gündelik olaylarda da seni inatçı bir insan yapıveriyordu.

Ne diyorsun Habibe?

Abim çok inatçı çok kararlıydı, sinirliydi de... Tamam, abim bilgiliydi ama bir şeye kara diyorsa başkası ne derse desin fikrinden vazgeçmezdi. Bunlar rahatsızlığından kaynaklanıyordu sanırım, bazen çok çabuk sinirleniyordu ama onun bu hâli bize hiç kızmış gibi gelmiyordu...

Enver Yeşil'e göre de inat tarafı vardı Çalıkuşu'nun; kendi doğruları vardı ama sonraları yine mantık silsilesine oturtur düzeltirdi ama yapısında bir inatlık vardı.

Nurettin sen ne diyorsun?

Nurettin ne desin... Mustafa Abi'si onun her şeyi, hele şehre geldiklerinden sonra onun yanından ayrılmaz olmuş, abi ben de devrimci olacağım demiş, Çalıkuşu ona yol vermiş... Çalıkuşu ailesinden kimseye hayır, sen kenarda dur dememiş, kız kardeşi Habibe de Nurettin de mahalle çalışmaları içinde yer almışlar, Emine anne de işin lojistik kısmını üstlenmiş gibi, eve gelen ziyaretçilere, eğitim çalışmalarına gelen gidenlere yemek hazırlama, çay yapma falan gibi, hele börekleri, en çok Yücel mi severmiş? Gecenin bir vakti kapı çalınıp yatıya gelenler de var tabii, bir de şehir dışından konuklar olur Çetin Uygur'dan tut Ali Asker'e kadar... Hepsi hoş gelmişler, başım gözüm üstüne!

Nurettin, abisinin gölgesinde büyüyor... Onun hem eli ayağı yardımcısı hem yoldaşı, hem sırdaşı, kısaca Mustafa nereye gidiyorsa Nurettin de onunla beraber. Nuretin, sakal tıraşı olmamışsın! Hemen olurum abi! Filmleri kontrol ettin mi Nurettin, bak bakalım kaç makaramız kalmış! Tamam abi şimdi bakarım... Tamam deme bak, Nurettin! Ben biraz işleri ağırdan alırdım, yapım öyle, abim buna kızardı, kendisi o hâline karşın benden hızlı davranırdı, refleksleri çok iyiydi.

Çalıkuşu, babasının Almanya'dan getirdiği fotoğraf makinesiyle başladığı fotoğrafçılık mesleğine artık kardeşi Nurettin'i de ortak ediyor, köylere, düğünlere fotoğraf çekmeye birlikte gidecekler. Tabii, stüdyo işleri Ali İhsan'ın dükkânında halledilecek, bir ayakları hep orada... Ali İhsan, askerlik dönüşü 6 ay kadar serbest çalıştıktan sonra, şimdi Eskişehir Pasajı'nda kendi dükkânını açıyor. Foto Emek, HK'lıların hem kitabevleri hem de derneklerinin bulunduğu 2. katta. Çağrı Kitabevi ve Dev-Genç ise 3. katta. Tabii Çalıkuşu, hemen her gün orada, gelmezse merak edilip haber salınıyor... Tamam tamam merak edilecek bir şey yok, geliyoruz! Fotoğraf işlerini halleder etmez hemen üst kata çıkıp Çağrı Kitabevi'ne gidiyor Çalıkuşu, Ali İhsan o sıralar nikâh salonunun fotoğraf çekim işlerini almış yoğun çalışıyor, akşamları dükkâna döndüğünde Çalıkuşu'nun politik kuşatmasına maruz kalıyor, biz önce işimize bakıp biraz para kazanalım diyor o, Çalıkuşu gülümseyip ikisi de olur diyor, bu arada öğrenciler de uğruyor Emek'e... Çay söyle çocuklara Çalıkuşu! Önce karınlarını doyursak açtır bunlar şimdi, peki, lahmacun ısmarlayalım, çayı sonra söyleriz!

Ali İhsan artık kendi dükkânını açtı ya şimdi daha rahat, kimseye hesap vermek zorunda değil. Fotoğrafçılığın katma değeri yüksekmiş, öyle diyor. Çalıkuşu'nun da vergi, kira gibi sabit giderleri yok ya... Devlet memurundan biraz fazla kazanıyor, pek adil bir kıyaslama olmadı ya neyse... Ha bir de biraz onu borçlandırıp biraz destek çıkarak yeni bir makine aldık kendisine, Nikon muydu neydi!

1977 Nisan'ından itibaren artık Devrimci Yol'dayız Çalıkuşu. Devrimci hareket, ülkede yaşanan "ideolojik, teorik ve örgütsel alanlardaki karışıklık ve dağınıklık" sürecine itirazi ve

iradi bir müdahaleyle yeni bir yol açıyor. Devrimci Hareketin adı artık Devrimci Yol'dur. Devrimci Yol'un yumruklu yıldızlı bayrağı ilk kez İstanbul'da 1 Mayıs Meydanı'nda dalgalanacak. Tabii biz de hep birlikte orada olacağız, değil mi Çalıkuşu, otobüsler tutulacak, Eskişehir'den gece yarısı yola düşeceğiz, ağızlarımızda türkülerimiz, devrimci marşlarımız, uyku nedir bilmeden varacağız İstanbul'a, yürüyüş kortejinde beklerken yurdun dört bir yanından gelmiş yoldaşlarla kucaklaşacağız, *Devrimci Yol* dergisini yeni bir umut yeni bir heyecanla okuyup tartışacağız, akşama doğru yürüyüş kolunda önümüzü kapatan revizyonistlere bırakmamak için meydanı, sokak aralarına dalıp Taksim'e uzanacak kortejimiz koşaradım, seni iki yanından Ali Paşa ile Orhan Yeşil kaldıracak koşuya, meydan bizi bağrına basar basmaz kontrgerilla pusudan çıkıp saldıracak, 1 Mayıs oracıkta katledilecek.

O hengâmenin ortasında Ali İhsan, başında kasketinle ortalık yerde dikilen seni karşısında görecek, tabii yanında yine Ali Paşa ve Orhan... Sen sevineceksin, Nurettin'i soracaksın hemen Ali İhsan'a çünkü aklının köşesinde hep o var... Sonra meydandan çıkacaksınız... Ali İhsan, Ali Paşa, Veysel farklı hatıralarla anlatacaklar bunu çok sonraları... Orhan Yeşil ise tereddütle yaklaşacak; tabii karıştırıyorum, oradaki gördüğümüz yaşadığımızla sonradan anlatılanlar birbirine karışıyor, herkes kendine göre yorum yapıyor, şurdan geldi buradan gitti, ama bizim gördüğümüz de öyle miydi, biz onu mu görmüştük hakikaten?

Karşı yakaya geçilip Harem'e nasıl varıldı Çalıkuşu, orada otobüsler nasıl bulundu, gelmeyenler var mıydı, yola nasıl çıkıldı sessiz sedasız ve yaşanan dehşetten habersiz, gece uzun ve yalnızdı, seninse yanında hep Nurettin yoktu.

Eve vardığında Nurettin'in senden önce geldiğini görünce sevindin mi Çalıkuşu, yoksa kızdın mı ona? Ya Nurettin, sen abini karşında görünce neler hissettin?

Bayram Çam'ın oğlu oldu Çalıkuşu, 1976'da Ayşe ile evlenmişti ya, adını Mahir koydular, elbette haberin vardı senin bunlardan ama hatırlamak iyi olur yine de... Ayşe, Kanatlı Lisesi'nde muhasebe öğretmeni, bizim Ferruh'un öğretmeni yani, Eskişehir

Pasajı'nda Ferruh'u kenara çekip kulağına fısıldamışsın bir ara, Ayşe Öğretmen Bayram Abi'nin eşidir diye...

Bayram Çam'ın sağlıkçılar arasında yürüttüğü örgütlenme çalışmaları artık TÜS-DER çatısı altında belli bir düzeye geldi ve onun o alandaki yükünü omuzlayacak arkadaşlar devreye girmeye başladı. Diğer taraftan Yıldıztepe özelindeki mahalle çalışmaları da öyleydi ancak kırsal alanda köy ve madenler düzeyinde sürdürülen çalışmalarda onun en büyük yardımcısı sendin Çalıkuşu. Birlikte, sadece Seyitgazi köylerini, Kırka boraks madenini Mihalıççık Koyunağılı krom ve kömür ocaklarını değil Kütahya köylerine dek uzanan bir faaliyet alanında bulunuyorsunuz. Her yola çıkışınızda yanınıza dergi, gazete, broşür türünden yayınları alıp köylülere ulaştırıyorsunuz. *Devrimci Yol* dergileri, TİB yayınları ve ayrıca Yeraltı Maden İş Sendikası"nın yayınları bunlar. Köylerin çoğunda seni tanıyorlar Çalıkuşu, oralarda pek çok kapıyı sen açtırıyorsun, ilk kez gittiğiniz köylerde de öyle izler bırakıyorsun ki bir zaman sonra çalışma yapmak üzere oraya giden devrimciler, hemen bunu fark ediyorlar.

1978 Sonbaharı'nda Bayram Çam, artık Yeraltı Maden İş Sendikası'nda çalışmak üzere Eskişehir'den ayrılırken en çok kimin üzüldüğünü anlamamız o kadar zor değil. Çalıkuşu, sadece bir devrimciyi, bir yoldaşını değil, en yakın dostunu da Ankara'ya uğurlamış oluyor. Elbette zamanın ve çalışmaların elverdiği koşullarda yine bir araya gelip görüşecekler, hasret giderecekler ama Çalıkuşu, Bayram'ın eksikliğini hep hissedecek.

1979 yılından itibaren Eskişehir örgütlülüğü, yükselen faşist saldırıları püskürtme doğrultusunda kendine daha bir çekidüzen vermeye çalıştı. Bu süreç, Eskişehir dışından gelen arkadaşların da takviyesiyle, herkesin kendi biriminde, kendi bölgesinde çalıştığı ve bulundukları yerde Direniş Komitelerinin hayata geçirilmesine yoğunlaştığı bir dönemin kapısını açtı. Öğrenci hareketi içinde öne çıkan unsurlar bölgelere kaydırılarak profesyonelleşmeye başladılar. İlk günlerinde onlara bölgelerdeki yerleşik arkadaşlarımız hem lojistik hem de ilişki sağlama anlamında yardımcı oldular. Büyükdere'de sen vardın Çalıkuşu, kısa bir süre seninle bağ kurduktan sonra, senin oradaki varlığını daha uzun vadede korumak için başka ilişkiler yaratarak onların içinde var olmaya çalıştılar. Sen daha bir özel konumda tutulmaya çalışıldın. Adını evini bilmeyen yoktu, hatta rivayet odur

ki bölgedeki yakınlarının düğününe gelmekte tereddüt eden yabancılar bile karşılarına çıkanlara senin adını verip geçerlermiş... Yani bu durumun üstünü biraz örtmek gerekiyordu ama yine de gecenin bir vakti bir eylem ertesi başka yol bulamayanlar, gelip kapını çalıyorlardı, bu konuda uyarılmış olsan da kapına gelmiş birilerini geri çevirmek sana göre değildi, onlara o anda sorulacak bir tek soru vardı, aç mısınız?

1980 Mayıs'ında, tam da kiraz mevsiminde Mukaddes ile tanıştırdılar seni Çalıkuşu... Aileler çocuklarını zamanı gelince ısrarla başgöz etmek isterler, annen yaşlanmıştı artık, bunu kendine son bir görev edinip sağa sola haberler saldı sana duyurmadan, sonra ETİ Bisküvi Fabrikası'nda çalışan devrimci işçilerden birinin akrabası bulundu, aile Dersimliydi, gelin adayı işitme ve konuşma engelliydi...

Önce Emine Anne geldi gördü beni, beğenmiş işte, Mustafa'nın adını bilirdim, komşumuz Muhtar Naci de tanırdı onu, asıl bu güven verdi bana... günün birinde çıkıp geldiler, gördük birbirimizi, konuşma falan yok tabii, o bana baktı, ben ona...

Mustafa da Mukaddes de evlenmekten yana değildiler, hayat yaşanabildiği kadar yaşanılır ama bazı konular birtakım çekinceleri gelir dayatırdı... ancak onların bu çekinceleri kendilerinden çok karşısındakine yönelikti. Aileler karşılıklı inatlaşmaları kırdılar ve yolu açtılar.

> Birincisi, ayaklarınıza değil yıldızlara bakmayı unutmayın. İkincisi, çalışmaktan asla vazgeçmeyin, çalışmak insana anlam kazandırır, bir amaç sunar; bunlar olmadan hayat bomboştur. Üçüncüsü eğer aşkı bulacak kadar şanslıysanız var olduğunu unutmayın ve onu boşa harcamayın.

Mart 2018'de *Zamanın Kısa Tarihi*'nde sonsuz bir yolculuğa çıkan Stephan Hawking böyle demiş Çalıkuşu, kasketimizi çıkarırız değil mi onun bu sözlerine...

Sen bunu itiraf ettin mi ya da eder miydin Çalıkuşu bilmem ama kadınlar bu konuda bizden daha açıkyürekli doğrusu. Bak Mukaddes ne diyor; aslında ikimiz de istemedik birbirimizi, severek evlenmedik biz ama evlendikten sonra âşık olduk birbirimize...

İşte Çalıkuşu sanırım o zaman gökyüzüne baktınız ve oradaki yıldızların aynasında kendinizi gördünüz ve bütün yaşayıp geldiklerinizle sarıldınız birbirinize.

Emine Anne, 1 Ağustos'ta geçirdiği kalp kriziyle ama gönlü rahat ayrıldı dünyadan. 28 Ağustos 1980'de Mukaddes ile Mustafa'nın nikâhı kıyıldı. Mukaddes okula gitmediği için işaret dilini de bilmiyordu ama Çalıkuşu ile aralarında geliştirdikleri kendilerine özel bir işaret diliyle konuşmaya başladılar.

Ali İhsan, yurtdışında olduğu için bu süreçte Çalıkuşu'nun yanında değildi. Askerde olan Nurettin de kısa bir süre önce annesinin cenazesine izinli geldiğinden nikâh için ikinci bir izin kendisine verilmedi. Annelerini yitirdikleri için ayrıca bir düğün yapmaya da gerek görülmemişti. Belki bir süre daha beklenebilirdi ama baba Veli Çalıkuşu Almanya'dan ancak yılda bir kez izinli olarak Türkiye'ye gelebiliyordu. Biraz hüzünlü, biraz buruk, biraz belirsizliğe yelken açmış bir evlilik töreni oldu, aşk sonradan gelecekti.

Evlilik Ali İhsan'a göre mükemmel gidiyordu, bir kere Mukaddes çok becerikliydi, evdeki elektrikli cihazlar vb gibi ufak tefek onarımları yapar, eve bir misafir geldiğinde sevinçle karşılar, nasıl hizmet edeceğini bilemezdi ki Çalıkuşu gibi evinin kapısı herkese açık bir insan için olağanüstü bir şanstı. Sadece o değil,

Çalıkuşu'nun arkadaşlarına karşı son derece saygılı, özverili, sevgiyle bakan bir insandı Mukaddes... Ama bizim Çalıkuşu ona karşı da otoriterliği elden bırakmadı, kardeşlerine karşı olduğu gibi inisiyatifi hep elinde tuttu, ancak eşinin sahip olduğu özelliklerin de farkındaydı ve bunu ona bakarken gözlerindeki ışıltıdan fark etmemek mümkün değildi.

Ah Çalıkuşu, dağdaki o açık görüşlerden bilirim onun senin üzerine nasıl titrediğini, zamanı geldiğinde sayıları bilinmez ilaçlarını tek tek sana verirken, hafif bir rüzgâr çıktığında hırkanı üstüne giydirirken, gözünü bir an olsun senin üzerinden ayırmazken ve hep ama hep gülümserken nasıl bir aşk ile sevdiğini seni...

Mesela bamyayı sevmezmişin, her gün kurufasulye pilav yesen bıkmazmışın, rakıdan vazgeçmezmişin, bir de yalan söylemezmişin ona o da sana, evlilik yıldönümlerinde ille de kırmızı şarap açarmışın karşılıklı kadeh tokuşturmak üzere, o sarhoş olur sen türkü söylermişin, sonra o da katılırmış, sesi gönlünden gelirmiş, inceden ince...

Güzel Şah'tan bize bir dolu geldi
Bir sen için sevdiğim, bir de bana ver...
Selman'ın içtiği üzüm suyundan
Bir sen için sevdiğim, bir de bana ver.

Bu dediklerim sonraya dair Çalıkuşu... Öncesinde darbe geldi elini kolunu sallayarak, bile bile gafil avlandık. Şunun şurasında evleneli kaç gün olmuştu ki; Eylül'ün 12'sinden Ağustos'un 28'ini çıkar hesapla işte. Daha o gece, darbenin adı konulmadan daha Bursa'dan esip gelen operasyonla dayandılar kapına. Neden sen Çalıkuşu?

Nereden geldik Bursa'ya? Eskişehir'den... Kimler var orada? Kimler var Çalıkuşu? Senin adını o kadar çok bilen var ki... Ellerinde kâğıtlar, kâğıtlarda adlar, listenin en başında Mustafa Çalıkuşu... Alın getirin! Polis Bekir'in saç sakal karışık yüzünden tahrik edici bir soru: Mustafa Çalıkuşu, Mustafa Çalıkuşu, bu hâlinle mi devrim yapacaksın sen? Ne sandın, kafam sağlam ya bu yeter!... Sonrası biraz komik, biraz trajik... İbrahim Efe'yi katıp yanına çıkarıyorlar ya sizi komiserin karşısına... Kim bunlar? Devrimci Yol'un Eskişehir'deki liderleri! Komiser sizi görünce elden ayaktan düşüveriyor, bu kadar da değil artık...

Polisler seni alıp götürünce Çalıkuşu, odalardan birinin kapı arkasında saklanan Habibe ortaya çıkıyor... Onlar gidince İlyas Abi'mle eşi, bunlar yine gelir deyip abimin kitaplarını çuvallara doldurup dışarı çıktılar, bir süre sonra da döndüler... sabah sokaktan gelen gürültüyle uyandık, pencereden baktık, kepçe gelmiş yan taraftaki boş arsayı kazıyor, İlyas Abi'm telaşlandı birden, eyvah dedi, Mustafa Abi'min kitaplarını oraya gömmüştük biz, onları arıyorlar! Yine de Hüseyin ile İlyas giyinip sokağa çıkıyorlar, kepçenin yanına varıp soruyorlar, hemşehrim kolay gelsin de hayrola? Hayırdır demiş yanlarına gelen bir görevli, buradan yol geçireceğiz de... Tabii içleri yine de rahat etmemiş İlyas'la Hüseyin'in akşam olunca kazma kürekle gidip kitapları çıkarıp getirmişler gömdükleri yerden, banyonun sobasında yakıvermişler bir bir...

Sen kitaplarına üzülüyorsun Çalıkuşu, nikâhtan sonra stüdyoda çekilen evlilik fotoğraflarının yakılmasına üzülüyorsun ama en çok da ailesinin gelip Mukaddes'i alıp götürmesine... yani daha çok Mukaddes'in gitmesine... Evini bırakıp da neden gittin Mukaddes?

Müteferrikanın karanlığında senin henüz bunlardan haberin yok Çalıkuşu, her yer gözaltı... arada bir kardeşlerinle görüşmene izin veriyorlar, yemek falan getiriyorlar, haberler desen; iyi işte, sen merak etme... sen hep dişlerini sıkıyorsun, en çok da Veyis Hoca ile ortak örtündüğünüz battaniyeyi, yüzünü duvara dönerken fark etmeden çekip kendi üstüne aldığında...

52 gün sonra karlı ve soğuk bir aralık günü akşama doğru Büyükdere'deki evin kapısı çalındı, Habibe koşup pencereden baktı ve çığlık attı, abim geldi! Ev, içine bayram düşmüş gibi sevinçli bir telaşla dalgalanırken, sen dışarıda kapının önünde o vakur gülümsemenle tek başına ayakta dikiliyordun Çalıkuşu!

Mukaddes, gözaltından çıktığını öğrenir öğrenmez gelmek istedi, sen kabul etmedin, insan böyle zamanda evini terk eder mi? O terk etmedi ki Çalıkuşu, ailesi güvende tutmak için yanına aldı... Burada yalnız mıydı ki? Değildi ama yine de kendi ailesi işte... Böyle durumlarda insanın içinde esen fırtınaları dindirmesi, kırgınlığını onarması biraz zaman alır, bunun için kendi kendine kalması, düşünmesi, hayallerini yeniden gözden geçirmesi gerekebilir, sonra yavaş yavaş kabaran hırçın dalgalar kayalıkları dövmekten yorulup kumsallı sahillere doğru çekilirler... Artık çık gel Mukaddes, Mustafa seni evinde bekliyor.

O günlerde bir akşam Muammer geliyor seni ziyarete Çalıkuşu, hani Eskişehir Dev-Genç ve TÜS-DER Eskişehir şubesi başkanlığını yapmış Muammer Özhan... oturup geç saatlere kadar sohbet ediyorsunuz: Geçmiş olsun Çalıkuşu... İçerde kimler var Çalıkuşu, iyiler mi? Polis kimlerin peşinde? Benim adım geçti mi hiç?... Gece sokağa çıkma yasağı var, Muammer'e yatak hazırlanıyor, evdeki herkes uykuya çekiliyor. Habibe, gecenin bir vakti, yattığı odanın camına atılan küçük taşların sesine uyanıyor, dışarıdan biri sesini kısmış sesleniyor; Çalıkuşu!... Çalıkuşu!... Habibe korkudan titremeye başlıyor... evlerinin polis tarafından gözetlendiği kuşkusu yerleşmiş içine... Muammer Abi bizde ya onun için geldiler mutlaka! Ses kesiliyor, artık cama atılan taşlar da yok. Habibe, polis olsa kapıyı çalmaz mı? Gelen sokakta kalan bir devrimci olmasın? Sabah oluyor, Muammer kalkıp gidiyor, sokağa çıkma yasağı bitti çünkü... Birkaç gün sonra onun yakalandığı haberi geliyor.

Mukaddes evine dönüyor, buzlar hızla çözülüyor, daha 14 günlük evlilerin arasına 52 günlük gözaltı girmiş, zor günler,

insan daha bir sokulmalı sevdiğine, ailesine, dostlarına, kardeşlerine... Nurettin kardeş askerden dönüp gelmiş, Habibe kardeş burada zaten, nerden başlasak?

Bildiğimiz iş fotoğrafçılık... Önce evin odalarından birini karanlık oda yapalım, sonra yollara düşüp köyleri dolaşalım, bakalım 12 Eylül günleri nasıl karşılayacaklar bizi... Ben Nurettin, ben Mustafa Çalıkuşu, işimiz fotoğrafçılık, düğün fotoğrafları çekeriz, toplu aile fotoğrafları, vesikalıklar falan, en iyi hatıra fotoğrafta kalır, gün gelir sandıktan çıkarır bakarsın, bak hele ne kadar değişmişim yahu! Şu yanımdaki halanın oğlu muydu? He... Nerde şimdi? Cezaevinde... Peki ya şu kimdi? Resmini gördün ya adını söylemeyim, firari çünkü, ne bir iz var ne bir haber...

Habibe, Cevahir, Mukaddes, Çalıkuşu, Nurettin.

4 Eylül 1981'de Çalıkuşu'nun hanesine bir bebek doğuyor, yeni bir hayat, yeni umutlarla çığlık çığlığa giriyor içeri, açın kapıları davetliler akın etsin, konu komşu dost akraba hısım yoldaşlar sazlarını türkülerini alıp gelsin, şenliğimiz var, kadehlerimizi Çalıkuşu'nun babalığına kaldıracağız, sonra Mukaddes'in anneliğine, Nurettin şaşkın, Habibe deli divane! Hoş geldin Cevahir bebek!

Ah Çalıkuşu, evlenmek, çocuk sahibi olmak fikri henüz bir hayal bile değilken, 1974'de Aysel ile Orhan'ın Mart ayında

dünyaya gelecek bebekleri için istemiştin "Cevahir" adını da olmamıştı. Bak şimdi kendi kızında taçlandırıyorsun onu, ne mutlu sana ki ne mutlu!

Şu yolculuklar artık zor geliyor Çalıkuşu, yürümek eskisinden çok yoruyor seni, köy otobüslerinde rahat edemiyorsun, bazen hangi köyde akşamsa orada kalıyorsunuz ama bazen de dönmek gerekiyor, köyün tek otobüsünü kaçırmışsınız, hadi yola çıkalım, belki yoldan geçen biri durur da alır bizi. İyisi mi bizi bu dertten kurtaracak bir otomobil edinmek, şöyle yolda bırakmayacak türden, ikinci mi üçüncü el mi neyse artık, eh Kartal dediğin de fena değil, biraz borçlanırız, daha çok çalışırız, hadi bakalım Nurettin sık kendini kullanmayı öğren şunu, önce sürücü belgeni alacaksın tabii...

Ama şu babanın evinde oturmak içten içe rahatsız ediyor seni, zaten onun emekli olup dönmesi yakındır. Vay canına zaman nasıl da geçmiş Çalıkuşu! Ne olacak şimdi? Önce bir arsa edineceğiz tabii, sonra kendi evimizi yapacağız.

1985'te yine Büyükdere'den bir arsa alınır, bir süre sonra da inşaat için kollar sıvanır, Yıldıztepe'den, Büyükdere'den devrimci arkadaşlar da yardıma koşar, 1987 deyince üç katlı bir ev çıkar ortaya. Birinci kat Habibe'nin olsun, üçüncü kata Nurettin çıksın, Çalıkuşu sen orta katta kal ki alta da üste de göz kulak olabilesin.

Veli Çalıkuşu dönmüş Almanya'dan, evini ister, tamam çıkalım da bizim evin işleri bitmedi ki daha, olsun kiraya çıkar 3-5 ay idare ederiz, hem kira öde hem de evin eksiklerini tamamla, gücümüz ne ki bizim, olsun sıkarız dişimizi, konu komşu dayanışmaya hazır zaten, bak yan komşu tüpgazlarından birini verdi bile. Bunlar katlanılır dertler de baba ikinci evliliğini yapıp da boşalttığımız eve yerleşince içimizde bir şeyler kırılıverir, en çok da Nurettin'in, o bir türlü kabullenemez bu durumu ve ne zaman fırsatını bulsa gider kapılarına, üvey annelerine boşaltıverir bütün kızgınlıklarını...

1987 yılı bitmeden yeni evimize taşındık, şimdilik orta katta hep birlikteyiz ama senin evini bulmak kolay Çalıkuşu, Tuncer Küçük adında Dersim Ovacıklı bir devrimci çıkıp geliyor, cezaevinden çıktıktan sonra Eskişehir'e gözetime gönderilmiş, kendisine verilen birkaç isim ilgi göstermeyince senin kapını

çalmış. Tuncer, senin adını nereden bulmuş Çalıkuşu? Tabii ki Bayram Çam'dan... Çünkü onunla birlikte kalmışlar cezaevinde, Devrimci Yol Ana Davası'ndan yargılandıktan sonra, Bayram, Kayseri'ye gönderilmiş gözetime, Tuncer de Eskişehir'e... Bir süre konuk edelim onu ama bu yetmez, karakola göstereceği bir ikametgâh adresi gerekli, Köprübaşı'ndaki reklam atölyesine götürelim; hani Nurettin Şekerler ve birkaç arkadaşın ortaklaşa kurdukları yer, onlardan yardım isteyelim...

Çalıkuşu'nun getirdiği arkadaşa yardımcı olduk, Yıldıztepe'den bir ev tuttuk ona, mahalle karakoluna adresi bildirdik, karakolda Dersimli bir polis vardı, evi Gökmeydan'daydı, oradan tanışıyorduk, onun sayesinde her gün verilmesi gereken imza haftalığa çıkarıldı, bu sayede Tuncer Ankara'ya ailesinin yanına gidebiliyor, hafta sonları gelip karakola imza atıyordu, sonra kendisini şirket ortaklarından biri de yaptık... Biz Tuncer'e yardımcı olduktan sonra Mustafa Abi bize daha sık uğramaya başladı, kardeşi Nurettin'le birlikte gelirler, o kalır, Nurettin şehirdeki işlerini hallettikten sonra birlikte evlerine dönerlerdi. O tarihlerde hafta sonları biz fırsat buldukça pikniğe gider balık avlardık. Mustafa Abi'nin de Nurettin'le köylere fotoğraf çekmeye gittikleri zamanlardı. Özelikle Uluçayır, Yörük Kırka tarafına gidecekleri günler önceden bize haber verirler, Naci ile beni de otomobillerine alırlar bir su başında bırakıp yollarına devam ederler, dönüşte yine bizi alıp getirirlerdi...

Yörük Kırka'ya gidelim Çalıkuşu, hani şu *Toprak Ana* filminin ve *Küçük Ağa* dizisinin çekildiği köy... Nurettin'le Naci'yi yol üzerindeki dere kıyısında bırakalım, onlar balık avlasınlar, biz gidip fotoğraflarımızı çekelim, işimiz bitince köyden bir şişe rakı alıp dönelim, balık ziyafetine ortak olalım, ne dersin?

Şekerler, diyor ki biz Mustafa Abi'yle 12 Eylül sonrası daha da yakınlaştık, bayramlarda babamı ziyaret için eşiyle birlikte bize gelirlerdi, ben de Mukaddes'in yaptığı işkembeli nohutu çok severdim, ne zaman bu yemeği yapsa bana da haber verirlerdi.

1988 yılı Aralık ayının 15'inde Çalıkuşu'nun hanesine bir bebek daha doğdu... Yine yeni bir hayat, yine yeni umutlarla çığlık çığlığa girdi içeri... Açın kapıları davetliler akın etsin, konu komşu dost akraba hısım yoldaşlar sazlarını türkülerini

alıp gelsin, şenliğimiz var, kadehlerimizi Çalıkuşu'nun ikinci babalığına kaldıracağız ve Mukaddes'in yeni anneliğine, Nurettin yine şaşkın, Habibe yine deli divane, Cevahir 7 yaşında sevincinden abla olmuş... Hoş geldin Ezgi bebek!

Artık Cevahir hatırlıyor...

Ben Emine; babaannemden almışım bu adımı... Ben Cevahir; Hüseyin Cevahir'den almışım bu adımı... İkisini de kullanırım ama bana daha çok Cevahir derler... Emine Cevahir Çalıkuşu ben...

Cevahir, iki anne ve iki babayla birlikte büyüdüğünü hatırlıyor; Habibe Hala'sı ve Nurettin Amca'sı kendi evliliklerini yapıncaya dek aynı evin içinde yaşıyorlar çünkü... Babası çok güçlü ve herkesin çekindiği bir karakter olarak beliriyor çocuk kafasında ama aynı zamanda çok da sevecen... Kardeşini de kendisini de severken, sarılıyor, saçlarını derin bir nefesle kokluyor ve "mis" diyor, sonra Cevahir'in Emine'sine sarılarak "anam" diyor...

Çocuk zihni, anne ve babanın engelli hallerini olağan bir durum olarak kayda geçiyor ama yine de bütün nazlarını ve şımarıklıklarını hala ve amca üzerinden yaşıyor... Gecenin bir vakti onlar uyandırılıyor, sonra belki de sabaha kadar battaniyede sallanıyor... Belki bilerek belki bilmeyerek anne ve baba bu tür "angaryalardan" uzak tutuluyor çocuk kalbince... Üstelik hala ve amca tarafından günün hangi saatinde olursa olsun yerine getirilen bu isteklerin yarattığı eğlenceli, muzip ve gülünç hâller, sonraki yıllarda bile özlemle anılıyor.

Babamın hareket ve konuşma yeteneğini sınırlayan engelli hâli bir tarafa, annem de işitme ve konuşma engelliydi. Annemin iki kardeşi ve dayımın eşi de işitme engelliydi, aslında ailede o kadar çok engelli birey vardı ki... o yüzden benim için olağan ve sıradan bir durumdu bu. Sanırım bu duruma olağanlık kazandıran, halam ve amcamın varlıklarıydı. Evet, işin aslı bu engelli hâllerin, bende bir eksiklik duygusu yaratmasının önüne onlar geçtiler. Hiçbir eksiklik hissetmeden, çok güzel bir çocukluk, genç kızlık dönemi yaşadım ben, pek çok yaşıtıma, arkadaşıma göre çok daha fazla doyuruldum.

Aslında başka türlü olması mümkün değildi, çünkü Cevahir öyle bir dünyaya doğmuştu ki burada insana verilen değerin, sevginin, kardeşliğin, dostluğun, paylaşımcılığın, dayanışmanın

en güzel örnekleri yaşanmaktaydı. Elbette bu değerlerin bir kısmı çok öncelerden beri taşınıp gelen kültürün, bir kısmı sonradan sahip olunan dünya görüşünün ve belirleyici bir kısmı da bizzat Çalıkuşu'nun yaşam mücadelesi ve azminin sonuçlarıydı.

Cevahir'in kişiliği de böyle bir ortam içinde şekillenecekti.

Etrafım sevgi ve anlayış, genel kültür ağı ve bunları evimize taşıyıp gelen insanlarla sarılmıştı sanki. Yaşıtlarımın bilmediği pek çok konuda bilgim ve fikrim vardı, siyaset her zaman evimizin gündemindeydi. Örneğin Mikis Teodorakis'in adını kendimi bildiğimden beri bilirim, çünkü bizim evde onun müziği sürekli dinlenirdi ama hâlâ yaşıtım olanlardan onu tanımayan pek çok insan var.

Biz zaten sosyal bir aileyiz değil mi Çalıkuşu? Şehre ne zaman bir tiyatro grubu ya da konser için müzik grubu gelse, kalkıp hep beraber izlemeye gideriz. Her defasında Mukaddes'i de götürürüz. O, etkinliğin sesini duyamasa da heyecanını bizimle birlikte yaşar ve paylaşır, böylece duyduğumuz mutluluk daha da büyür.

1988 Kasım'ında İstanbul'a yolculuk var, şehirlerarası otobüse binip Nurettin'le birlikte gidelim, Sirkeci'den fotoğraf malzemeleri falan alacağız ya... Ama asıl niyetimiz 27 Kasım'daki mitinge katılmak, İnsan Hakları Derneği düzenliyor... Yaşam Hakkına Saygı Mitingi... Biz yaşam hakkına saygılıyız, iktidarı, cezaevlerinde devrimcilere kan kusturan iktidarı çağırıyoruz yaşam hakkına saygı duymaya, duyarlar mı?

Bir gün öncesinden İstanbul'dayız, işlerimizi hallediyoruz, o akşam Ekrem'e konuk oluyoruz, fotoğrafçı arkadaşlardan biri... ertesi gün pazar, yani miting günü... Şişli Abidei Hürriyet Meydanı'ndayız, hava çok soğuk ve sağanak yağışlı, olsun. Konuşmacılar Yaşar Kemal, Mehmet Ali Aybar, Ercan Karakaş... Açlık grevlerinin 40. güne ulaştığı cezaevlerinin ezaevlerine dönüştüğünü vurguluyor konuşmacılar... "Adalat Bakanı istifa", "Zindanlar boşalsın genel af", "İnsanlık onuru işkenceyi yenecek", mitinge katılanlar bu sloganları atıyor.

Tabii insanın gözleri tanıdık birilerini arıyor, bir bakıyorsun Ferruh karşında, Eskişehir'den, sarılıyorsunuz, yağmur şiddetini daha da artırıyor.

1989'u hatırlayalım Çalıkuşu, Eskişehir Cezaevi'nde de açlık grevi başlamış, içerde devrimci tutsaklar direniyor, dışarıdakiler

destek gayretinde, arada bir Naci Alpkan'la görüşüyorsunuz, Cemil Karataş, o sıralar İnsan Hakları Derneği'ne gidip geliyor, şehir dışından gelmiş bazı tutuklu ailelerini sizin eve getiriyor, konuk etmek için... Bu arada Grup Yorum gelmiş Eskişehir'e, Arı Sineması'nda konseri var, ailecek biz de oradayız, konser başlıyor, Cevahir yerinde duramıyor o da birlikte söylüyor türküleri, sonra İlkay Akkaya onu sahneye çağırıyor, birlikte "Haziran'da Ölmek Zor"u söylüyorlar, koltukların öyle kabarıyor ki Çalıkuşu sorma gitsin.

Mitinglere, konserlere, tiyatrolara gidiyoruz ama işlerin peşinden de koşturuyoruz Çalıkuşu, fotoğrafçılığın yanı sıra başka neler yapabiliriz? Şu tencere tava pazarlama işini bir denesek mi? 12 Eylül sonrasının en yaygın işi bu. Peki, şu Işıl Çelik'ten başlayalım önce, ekip hazır nasılsa; Nurettin, Habibe, Mukaddes... Otomobilimiz de var ya atalım tencere tavaları bagaja, başlayalım evleri dolaşmaya, tabii öyle olmaz önceden bir iki adres belirleyip randevu almamız lazım değil mi? Tamam, ev kadınları şu adreste toplanmış bizi bekliyor, hadi gidelim, tanıtım için yemek pişirilecek tabii orada, Mukaddes yapar, sen de tencerenin özelliklerini anlatırsın Çalıkuşu, kısık ateşte şu kadar dakika falan, bir de yanmaz tavalarımız var, fiyat mı; kolay, taksit de yaparız, ne demek!

Olmuyor! Işıl Çelik yürümüyor, çünkü alıcılara 5. taksit ödendikten sonra teslim edilmesi gereken tencereler bir türlü gelmiyor, bırakalım bu işi Çalıkuşu, dur bakalım şimdi de Adana'dan arkadaşlar geldi, 1402'lik öğretmenler, onlar da Gönen Çelik'i kurmuşlar, deneyelim mi, deneyelim, Eskişehir'de irtibat bürosu kuruluyor, Adalar girişinde bir işhanında... Dört beş kişilik bir ekip var başta, sen varsın, birkaç da eski İGD'li, prim usulü çalışılacak, hadi kolay gelsin!

Tencere tava pazarlama yıllarında, bazen bununla ilgili farklı şehirlerde seminerler düzenlenirdi, bir keresinde bunlardan birine katılmak için babamla annem Adana'ya gitmişlerdi, ben Cevahir, amcam ve halamla kalmıştım, 5 yaşımda falanım daha... Nurettin Amcam, babamın yokluğundaki özgürlük zamanlarını çok severdi, gitmiş bakkaldan bir şişe şarap bir kilo da leblebi alıp gelmiş. Hadi yeğenim içecez seninle bu akşam diyor, sonra sarhoş mu oluyorum ne, divanların üzerinde hoplaya zıplaya sabahı ediyorum, gölgelerin gücü adına güç bende artık diye,

He-Man'i çağırıyorum bağırarak... amcam kendi çılgınlığına mı gülüyor, bana mı bilmiyorum.

Şarap içtin diye soğuk bir kış günü seni kömürlüğe kapatarak cezalandıran abin Çalıkuşu'na itiraz olsun diye mi yapıyorsun bunları Nurettin? Yine abin buralarda yokken, kafayı çektikten sonra gidip üvey annene bağırdığın çağırdığın ve o geceyi karakol nezarethanesinde geçirdiğinde mi rahatlıyordun ancak?

Cevahir, içki kültürünü biraz da Çalıkuşu'nun, Nurettin'i uyarıları üzerinden öğrendi; içeceksen kararını bil, kendini iyi hissetmediğin anda bırak, sarhoş olana dek içmek zorunda değilsin... Babamın amcama verdiği bu öğütleri ben de duydum ve onlara uydum. Belki de hani çok sağlam bir şekilde kurulduğu için bu ilişki hâlâ da kararımızı biliriz, canımız istediğinde içer, istemediğinde içmeyiz.

Ah Çalıkuşu, Nurettin'in daha 5 yaşındaki Cevahir'e şarap içirip sarhoş ettiğinden haberin yoktu tabii ki zamanı gelince ona dedin ki, al Cevahir'i bir kafeye falan gidin, gezip dolaşın, sonra bir yerde usulüyle için... Ama sigara konusunda kendin zarf attın Cevahir'e, hadi kızım yak iki sigara da birlikte içelim... Ama baba ben sigara içmiyorum ki! Cevahir hiç sigara içmedi ve içki konusunda babasının verdiği düsturdan da hiç şaşmadı. 2-3 ayda bir babamın çok sevdiği çocukluk arkadaşları eşleriyle birlikte bize gelirler, rakı masası hazırlanır, Orhan Yeşil, Ali Erdoğdu, Enver Yeşil çok güzel bağlama çalarlar, eşleri türkü söyler, ben söylerim, türküler susar muhabbet başlar, sonra yine türküler... Bir bakardık sabah olmuş!

Evet, bir bakardık sabah olmuş! Ben Güllü, Nurettin Çalıkuşu'nun eşi, evimiz ayrıydı ama birlikte oturduk uzunca bir süre, gelen giden eksik olmazdı, ben de hizmet ederdim onlara, sonra uykum gelir gider yatardım.

1992 yılıydı... Komşulardan biri Güllü'yü önermiş, önce aileye haber salındı, sonra sen Mukaddes'i alıp evlerine gittin, Güllü'yü Nurettin'e istedin Çalıkuşu, sonra düğün dernek falan...

Gelin geldiğim evde her şey Mustafa Abi'min elindeydi, bilmediklerimi abim öğretirdi bana. Zaten evde abim ne derse o olurdu. Buraya gidelim derse kalkıp giderdik, gitmeyelim derse oturur kalırdık yerimizde. Abim çok temiz, çok titizdi... Evde onun sevdiği yemekler yapılırdı. Kızdığı zamanlar olurdu tabii, bir seçim zamanıydı, oy kullanmaya gittik, bana sordu;

hangi partiye vereceksin oyunu Güllü? Ben söyledim, olmaz dedi, o partiye verme! İlk kez karşı çıktım abime, iddialaştık, hayır verecem dedim, gittim attım geldim, yine sordu, dediğimi yaptım dedim, sandık görevlilerinin yanına aldı götürdü beni, bu dedi yanlış oy atmış, yeniden oy kullansın, olmaz dediler, abim bağırdı çağırdı ama iş işten geçmişti...

Abimin her dediği olurdu evde, kimse itiraz etmezdi, çünkü abim doğru yolu bilir bize hep onu gösterirdi. O babam gibiydi benim, her derdimi ben abime anlatır, onunla paylaşırdım; ne kocama, ne oğluma, ne annemgile...

1993'de Habibe evlendi, yine komşular aracı oldular, sen tamam dedin, Muharrem evin damadı oldu Çalıkuşu.

1993 Mayıs'ında Güllü ile Nurettin'in oğulları Velican dünyaya geldi.

1994 Eylül'ünde Habibe ile Muharrem'in oğulları Özgür doğdu.

2005 Aralık'da Berfin, Özgür'e kardeş gelecek...

Özgür, küçük yaşlarda sevecek mutfakta vakit geçirmeyi, daha ilkokuldayken kekler, poğaçalar, soslar falan yapacak, eğitimini de aynı yönde seçecek ve Ankara'ya Gazi Üniversitesi'ne gidecek, Turizm Fakültesi Gastronomi ve Yemek Sanatları Bölümü'nde hem okuyacak hem de restoranlarda çalışarak mesleğinin pratiğini yapacak, okulu bitirip yeni ufuklara açılacak.

Özgür, ilkokul yaşlarından hatırlıyor seni Çalıkuşu, aynı binada oturuyorsunuz ya... Ama nedense merdivenlerdeki karşılaşmalarınız kalmış çocuk aklında, çünkü sen o merdivenlerde her gördüğünde; günaydın profesör, merhaba profesör, nereye profesör diye selamlıyorsun onu... Neden bana profesör diyorsun dayı? Sen eğiliyorsun, ufaklığın gözlüklerini hafifçe kaldırıp gözlerine bakıyor, gülümsüyorsun... Tabii onun bana profesör demesi hoşuma gidiyordu ama beni sorumlu da kılıyordu... Çünkü çok çalışkan öğrencilere yakıştırılırdı profesörlük...

Özgür'e göre ailenin en akıllı ve zeki insanı sendin Çalıkuşu; o, geçmişe dair anlattıklarından ve sorunlar karşısında çözüm üretme yeteneklerinden bu yargıya varmıştı. Ortaokulu bitirdikten sonra beni evimize oldukça uzakta bulunan bir liseye yerleştirmişlerdi, ben pek şikâyetçi değildim ama ailem rahatsızdı, tabii bu duruma hemen dayım el attı, yakınlardaki bir lisede tanıdığı

öğretmen vardı, gitti onunla konuştu, beni okul değiştirmem için ikna etti ve böylece bize yakın olan liseye naklim yapıldı.

Velican, Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilim ve Kamu Yönetimi Bölümü'nü bitirdi Çalıkuşu, seni çocukluk yıllarından evde hep birlikte yapılan sabah kahvaltılarından hatırlıyor, günün en neşeli saatleri olarak aklında kalmış...

Amcamın manevi oğluydum ben, birlikte çok zaman geçirdik...

Velican, 15-16 yaşlarında artık senin politik kimliğini keşfetmeye başlıyor Çalıkuşu ve o andan itibaren seni kendine idol seçiyor. Daha çok izlemeyi seven bir insanım, kişileri izlemesini severim, eğer ona saptıysam, benimsediysem onu, her hareketini izlerim, benim sürekli izlediğim, gözlediğim insan amcamdı.

Ailenin, çevrenin, köylülerin kâbesi gibiydi Çalıkuşu sizin ev, çok göz altındaydı, sanki herkes sizi gözlerdi, kızların eğitimi çok iyi gidiyordu, ikisi de son derece başarılıydılar; Cevahir, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirip avukat, Ezgi de Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirip doktor olacaklar... Benim de başarılı olmamı isterdi amcam, bakın şu Çalıkuşu'nun çocukları nereden nereye geldiler diye herkesin takdirini kazanmamızı isterdi.

Ben, ortaokul dönemimde başarılı bir çocuktum, hareketliydim, çok dik kafalıydım da... Bir şeyi kafama taktıysam onu yapardım, amcam da öyleydi, kafasına koyduğunu mutlaka yapardı. Ancak sonra sonra lisede başarısızlığa düştüm. Puanları çok düşük olduğu için meslek lisesine kayıt olmak zorunda kaldım, oysa hiç istemiyordum. Babama değil amcama çok ısrar ettim meslek lisesine gitmeyeyim diye... Amcam, bak oğlum dedi matematikle aran iyi değil, aldığın notlar ortada, eğer başarılı olacaksan bu okulda da gerçekleştirebilirsin bunu...

Velican, meslek lisesine devam ettiği 4 yıl süresince kendini yedi bitirdi. Çalıkuşu, sen onu yakından izledin, gayret dedin, gayret et Velican, bu okul seni meslek sahibi yapacak.

O okulun bana vereceği meslekte gözüm yoktu ki benim... ben siyasetçi olmak istiyordum, mutlaka siyasetle ilgili bir okula devam etmeliydim. Ailede herkes bana gülüp geçiyordu, Velican siyasetçi olacakmış ha?

Lise yıllarından başlayarak, amcasının politik kimliği üzerinde yoğunlaştı Velican, eline geçirdiği mahkeme tutanaklarını

falan okuyordu, arkadaşları arasında kendine farklı bir yer açıp öne çıkmaya başladı, kendini amcasından el almış bir örgütleyici gibi görüyordu artık Velican.

Amcamı Büyükdere'deki derneğe ben götürüyordum, Sücaaddin Veli Turizm ve Tanıtma Derneği... O engelli hâline rağmen dernekteki insanların ona gösterdiği ilgiye, saygıya hayret ediyordum, insanlar amcamla konuşurken ceketlerinin önünü ilikliyorlardı.

Ben de böyle olmalıydım, olacaktım, zaten siyaset okumak isteyişim de bu yüzdendi. O anda kendimi çok güçlü hissettim, mücadele edecektim ve bir şeylerin kaderini değiştirmeye çalışacaktım. Amcam ve arkadaşlarını düşündüm hep; onlar da böyle düşünmüşler ve bunun için mücadele etmişler, bedel ödemişlerdi. Bu çok etkileyici bir şeydi, bir davaya inanıp mücadele etmek ve uğruna bedel ödemek...

Velican, meslek lisesini bitiriri bitirmez, okul müdürü ona Hava İkmal Bakım Merkezi'nde iş buldu, maaşı fena değildi. Ama o, işi istemedi, kendini 1 yıl süreyle eve kapatıp ders çalıştı ve üniversitede istediği bölümü kazandı, meslek lisesinden çıkıp siyaset bilimi üzerine bir bölüm kazanmak doğrusu herkesin harcı değildi.

Belki istediğin bu değildi Çalıkuşu ama Velican'daki azmi görünce kayıtsız koşulsuz destekledin onu... Derslerine çalışacak mısın oğlum? Çalışacağım amca! Kayıpsız okulu bitirecek misin Velican? Bitireceğim amca, söz! Öyleyse ben de sonuna dek arkandayım senin; özel ders ise özel ders... Maddi, manevi desteğim seninle... Amcamın bu tavrı beni daha da hırslandırdı, başardım. Amcam hayat doluydu ve bana şunu göstermiş oldu; eğer bir şeyi gerçekten istiyorsan, bu sana bir dik duruş sağlıyor, arkasından azim, hırs ve mücadele geliyor, sonunda da başarı...

İlerleyen yaşına rağmen bizim aileninin toparlayıcısıydı amcam. Yani ben içtenlikle söyleyebilirim, annem ile babamın evlilikleri devam ediyorsa amcam sayesindedir. Yani amcam, o liderlik ruhuyla her zaman evi toparlamıştır, benim şu anda CHP'de aktif siyasetle ilgilenmemde ve siyaset bilimi okumamda idolüm amcam olmuştur. Benim siyasete yönelmemdeki birincillerden öte, siyasi liderlerden önce, beni idolüm amcam olmuştur; ailede ve toplumda gördüğü saygıdan ve verdiği mücadeleden ötürü. Ben o bayrağı alıp daha ileriye taşıma adına

siyasete yöneldim. Yani siyasi olarak, belki siyasi öncüllerimiz farklı olsa da bulunduğum konumda başarılı olmamı isterdi. Ben şu âna kadar da başarılı olduğumu düşünüyorum.

Eyvallah diyerek ikrar eyledik
Erenler cemine girercesine
Hakikat bağına yetiştik, bindik
Renk aldık her gülden çiçekçesine.

İlyas Küçükcan, Ankara ve yurtdışı görevlerden sonra Milli Eğitim Bakanlığı'ndan emekli olarak Eskişehir'e dönmüştü artık. Tabii onu biz Devrim Ortaokulu'nda müdür yardımcısı olduğu yıllardan tanıyoruz. Çalıkuşu'nu itirazlara karşın okula kaydettiği hatta velisi olup, 6 yıl boyunca okulda ona hamilik yaptığı 1960'lı yıllardan...

Mustafa'yı ortak çevremizde ve sosyal etkinliklerde görüyordum, onu o hâlde görünce de seviniyor, takdir ediyordum. Artık kardeşi Nurettin'le birlikte geziyorlar fotoğrafçılık yapıyorlardı. Ben Yıldıztepe'deki Hacı Bektaş Vakfı'nın kurucusuyum orada cemevindeki etkinliklerde de Mustafa ile görüşüyorduk. Zaman zaman karşılaştığımızda hocam, evimde dedeye görüneceğim ille sen de gel derdi, ama ben gidemedim...

Bizim Alevi Bektaşi kültüründe belli yaşa gelen insan, isteğe bağlı olarak, ben bundan sonra Alevi töresince yaşayacağım derse ikrar verir. İkrar veren, şunu kabul etmiş olur: Ben artık Alevi töresinin kurallarına göre yaşayacağım, elime, belime, dilime sahip olacağım, bunun hesabını vereceğim... İkrar verecek kişinin evlenmesi, 20'li yaşları geçmesi şarttır, ancak bir zorlama yoktur, isteyen verir istemeyen vermez. Ben İlyas Küçükcan, ikrar vermedim, ben kendi kendimi yönetecek bir insanım, kendi kendimi irşad edecek insanım, her şeyden önce ben Cumhuriyetin öğretmeniyim, ne kadar güzel olsa da dedelik uygulamasında içime sinmeyen durumlar var, kendimi böyle bir çerçeveye hapsetmem. Ama Eskişehir yöresinde Alevi töresini en iyi uygulayanlardan biri oldum, o felsefenin dünyaya daha barışçı bir ortam hazırlayacağına inandığım için, yani salt Alevi çocuğu olduğum için değil, bu felsefenin daha barışçı bir dünya, daha iyi bir dünya oluşturacağına inandığım için, Hacı Bektaş Veli'yi ve felsefesini çok iyi bilen bir insan olduğum için,

ben buna hizmet ettim ama kendimi ikrar etmekle de bağımlı kılmadım,

Eğer ikrar vermiş olsaydım Mustafa'nın yaptığı gibi her 2 yılda bir yaşantımın hesabını vermek zorundaydım; yemekli, halkın katılımıyla törensel biçimde evimde ya da uygun bir yerde dede gelecekti, çağırdıklarımla beraber halkın önüne çıkacaktım ve ben 2 yıl önce ikrar verdim ve şöyle yaşadım, tanıklar burada diyecektim, dedenin önünde secde edip niyaz edecektim, dede soracaktı şikâyetçi olan var mı, zarar gören var mı diye, eğer bunlar varsa dede o işi yapmaz, git anlaş temizlen gel diyecekti.

Çalıkuşu bunu yaptı, devam ettirdiğini de beni evine çağırmasından biliyorum, ben gitmedim, dediğim gibi hem vaktim olmadı hem de dedelik kurumunun işleyişine karşı itirazlarım var çünkü ben dedeliği pek çok dededen daha iyi biliyorum, bir kulun önünde secde etmeyi doğru bulmuyorum, ama cemevindeki törenlere katıldım teşvik ettim çünkü orada kurumsal bir işleyiş vardı,

Ben Cevahir... babam 1994 ya da 1995 yılında ikrar verdi, ikrar bizde yola girmektir, Alevi ailesinden dünyaya geliyoruz ama ikrar vermediğimiz sürece gerçek anlamda bir Alevi olmuyoruz... Babam buna neden gerek duydu, bilmiyorum, sorgulamadım da... Ama o dönem, babamın çok samimi olduğu hem köylümüz olan hem Alevi dedesi olan arkadaşları, şöyle bir furya başlatmışlardı; evlerde toplanılıyordu, en az 10 aile belki daha fazlası bir evde bir araya geliyordu, amaçları kültürümüzü çocuklara tanıtmaktı... Aleviliğin doğuşu, 12 imamlar, yaşadıkları sıkıntılar, Kerbela olayı vb bunlar anlatılırdı, cem olmasa dahi semah dönülürdü. Biz çocuklara 12 imamların adlarını saydırırlardı mesela...

Cevahir, senin neden ikrar verdiğini bilmiyor Çalıkuşu... Babam, Alevi kimliğini ön plana çıkarmasa da çok önemsiyordu ama dedelik kurumuyla da uğraşırdı, çok fazla Alevi olmayan arkadaşı vardı etrafında.

Burada senin şu, Yezitlerin dedesiyim demeni hatırlıyoruz Çalıkuşu, hani yıllar önce evde oturmuş, Bahri ile birlikte Ali İhsan'a Aleviliği anlatırken söyleyiverdiğin hicivsel sözü... Yani Çalıkuşu ikrar verip dedenin önünde secde etsen de yeri geldiğinde en acımasız eleştirileri yapmak sana özgü bir durumdu.

Sen hiçbir zaman Aleviliğin tutucu kalıpları içine girmedin ve yeri geldiğinde onları kırıp parçalamayı bildin.

Baba, yıl 1995 oldu, 14 yaşıma geldim, ben de fotoğraf çekebilirim artık!... Eskişehir'de düğün salonunda fotoğrafçılık yapan ilk kadın oldum, insanlar ilk başta çok yadırgamışlardı. Babam iki düğün salonunun fotoğraf ve video çekim işlerini almıştı, ben hem ticaret yapıyor hem de insanlarla diyalog kuruyordum. Nurettin Amcam diğer salonda çalışır babam da onun yanında olurdu, bense bulunduğum salondaki işleri tek başıma hallederdim. Ailenin para kazanma kavgasına artık ben de dahil olmuştum ki bu benim babamın gözünde rüştümü kanıtlamaya yetmişti. Üniversite 3. sınıfa kadar bu işi yapmaya devam ettim.

Artık Cevahir, isterse her şeyi yapabilir değil mi Çalıkuşu? Kalkıp tek başına Türkiye'nin herhangi bir yerine gidebilir mi? Yok canım o kadar da değil artık!

Üniversite 2. sınıftayken yılbaşında İzmir'e bir arkadaşımın yanına gitme ihtiyacı hissettim, ailemin de çok sevdiği bir arkadaşımdı. Babam, tek başına otobüs yolculuğu yapmanı istemiyorum dedi, ben başka bir şehirde üniversitede okuyor olsaydım defalarca tek başıma yolculuk yapmış olacaktım. Bana makul bir gerekçe söyle diye ısrar ettim ve sonunda benim dediğim oldu. Yani zaman zaman bana karşı çıksa da hiçbir zaman baskıcı ve otoriter olmadı babam.

Daha sonra Nemrut'u merak eder Cevahir, Adıyaman'daki gençlik kampına gider, orada yeni arkadaşlar edinir kendine, tabii sen merak eder arada telefonla ararsın Çalıkuşu, uzun uzun konuşursunuz, daha çok Cevahir tabii, orada gördüklerini anlatır, arkadaşlarını anlatır falan... Cevahir telefonu kapatınca arkadaşlarının kendine hayretle baktıklarını fark eder, Cevahir sen babana her şeyi anlatır mısın? Doğrusu sizinki gibi baba kız diyaloguna hiç rastlamadık biz!

Bazı akşamlar babamın sevdiği arkadaşlarımın evinde kaldığım olurdu, onlar da zaman zaman bize gelip kalırlardı, özellikle aşure zamanı... Hem aşure yerler hem de çamaşırları bizde yıkanmış olurdu, tabii babam da böylece arkadaşlarımı tanır, kendince test yapmış olurdu.

Peki Çalıkuşu, kız babalarının kabusu karşına gelip dikildiğinde ne yaptın? Yani Cevahir gelip de baba, bir erkek arkadaşım var dediğinde... Önceleri ani bir refleksle karşı çıkmaya kalktı babam. O zaman, ben tanımadan doğru insanı nasıl bulurum baba dedim, kusura bakma ama kendime bu şansı vermeliyim, sen de bunu anlayışla karşılamalısın, bunun da iki yolu var ister ben sana açıklayım senin bilgin olsun, istersen saklayım... Sen bilirsin!

İyisi mi uzlaşalım Çalıkuşu, anlaşılan Cevahir biraz başına buyruk bir kız, ne dersin? İşin aslına bakarsan pek de haksız sayılmaz... Ben yolu açtığım için kardeşim Ezgi daha rahat etti, babam da... Ablanın haberi olduktan sonra sorun yok, evdeki sorunları da halletmek bana düşüyordu, babamla zaman zaman karşılıklı restleşiyor ama sonunda mantık düzleminde buluşabiliyorduk.

Baba, biz evlenmeye karar verdik! Bu kadar çabuk mu? Cevahir o kadar büyüdü mü? Meğer yıllar ne de hızlı geçiyormuş, 2005 oluvermiş baksana! Eee Çalıkuşu, Cevahir'i evlendiriyormuşsun? Eh hayırlısıyla diyelim... Peki damat kimdir, neyin nesidir, bizden midir?

Nedim, Alevi değildi. Yol önderi, rehberi olan Alevi arkadaşları babamı; Çalıkuşu, damadın da yola girecek, eğer girmezse biz seni ceme almayız diye sıkıştırmaya başladılar.

Hadi bakalım Çalıkuşu, senin o eğilmez tavrını göstermenin tam zamanı, biz onları seni tanır bilirdik ama yanılmışız anlaşılan... Siz ne diyorsunuz yahu, tamam istemem bir daha almayın beni ceminize falan... Ben de Alevi değilim derim, biter bu iş! Lafa gelince hem güzellikten, iyilikten, hoşluktan, evrensellikten söz edersiniz hem de başka insanların görüşlerine düşüncelerine saygı duymazsınız, üstelik Alevi olmayanı Alevi ol diye zorlamaya kalkarsınız, sizin düsturunuz buysa eğer, selamınız sabahınız eksik olsun!

Babam, Alevi kimliğini önemsiyordu ama o taraftan baskı ve zorbalığı, akıldışılığı gördüğü anda onu reddedebiliyordu. Onun bu tavrı, benim için olduğu kadar eşim için de saygıdeğerdi; eşim çok tedirgin olmuştu, çünkü evliliğimiz onun aile tarafında da bazı sıkıntılara yol açmıştı. Babamın yaklaşımı, Nedim'in ona duyduğu saygı ve sevgiyi daha da perçinlemiş oldu. Evlilik öncesi hazırlıklar için Nedim, İstanbul'dan Eskişehir'e gelecek,

onun kalabilmesi için bir ev tutacaktık, babam şimdilik masraf yapmanıza gerek yok dedi, gelsin bizde kalsın, hem birbirimizi daha yakından tanımış oluruz.

Tamam Çalıkuşu, tamam, sen nasıl istiyorsan öyle yap, fazla abartmayalım, istediğin zaman gelir ceme katılabilirsin...

Yahu Çalıkuşu, asıl cemin senin evden hiç eksik olmadığından haberleri yok bunların herhalde!

Nedim'in, İstanbul'dan gelip eve yatılı olarak yerleşmesinden bir zaman önceydi, bir gün ev telefonu çaldı, Cevahir açtı, karşısında bilgisayar mühendisi Aydın vardı, ÖDP'nin kuruluş çalışmaları sürecinden Çalıkuşu ile tanışıyorlardı. Cevahir dedi, akşama size konuk getireceğim... Aydın Abi sürpriz yapacak, herhalde babamın 1980 öncesinden arkadaşlarını getirecek sandım, akşam oldu bunlar geldiler, birbirimizin yüzüne şaşkınlıkla bakakaldık, çünkü kimse kimseyi tanımıyordu! Denizli'deki aile şirketinde işler iyiye gitmemiş, bunlar da babalarına kızıp eşyalarını toplayıp şehirden ayrılmışlar, önce Bursa'ya dayılarının yanına gitmişler, ancak onun durumu da pekiyi değilmiş, oradan kalkıp Eskişehir'e gelmişler, bir öğretmen arkadaşlarının kardeşi olan Aydın Abi'yi bulmuşlar. Ama Aydın abi bekâr evinde kalıyor, öyle evde yemek yapıp çamaşır falan yıkayan biri değil, onun aklına da biz gelmişiz. Çalıkuşu'nun kapısı herkese açık ya!

Buyur ettik içeri girdiler oturduk, sohbet ettik. Babamın çok merhametli bir yanı vardı, hani Yeşilçam filmlerinde yüz kere izlediği o babacan Hulusi Kentmen'in olduğu sahnelere her defasında gözyaşı dökebilirdi, yüzünde öyle bir ifade ile oturdu. Bu insanların kaldıkları zor durumu belki kendi yaşadıklarıyla özdeşleştirdi, kendi babasıyla benzer bir süreç yaşamıştı çünkü...

Konuklar o gece bizde yattılar. Ertesi gün pikniğe gidecektik onları da davet ettik. Yaklaşık bir hafta kaldılar, o arada bu ailenin erkeği Atilla Abi'ye kardeşinden çağrı cihazıyla mesaj gelmiş, babam çok hasta bizi ara diye... Kara kara düşünüyordu ne yapsam diye... Babam; başına bir şey gelirse bunun vicdani yükünü ömür boyu taşırsın, ara görüş ama burada dilediğiniz kadar kalabileceğinizi de bil dedi. Atilla Abi, babasını aradı, barıştılar. Herhalde hastalık durumu olmasa bir süre daha bizimle yaşamaya devam edeceklerdi. Hâlâ görüşürüz kendileriyle,

zaman zaman ararlar, bir ara ziyarete geldiler, baban benim için çok değerlidir, yeri çok ayrıdır der, Atilla Abi...

2001 Nisan
kalbimde ağır bir darbe
tuhaf bir 12 eylül sendromunda tık tak
An-ka-ra-da yük-sek ih-ti-sas
anjiyo fotoğrafında durum
iç açıcı değil
dört damardan üçü nafile
doktorların hükmü
baypas
lakin durun hele
bu beden
neşter yarasını kaldıramaz.

2000'e doğru tansiyon alametleri belirmeye başladığında henüz sosyal güvencen yoktu Çalıkuşu, isteğe bağlı ödenen sigorta primlerinde daha epeyce yol almak gerekiyordu. İbrahim Çeşmecioğlu'nun ablası Dilek'in eşi Doktor Ömer, bu süreçteki en büyük yardımcındı ama Nisan 2001'de gelen kalp krizine engel olunamadı.

Eskişehir Devlet Hastanesi'nde yapılan ilk müdahaleden bir süre sonra Ankara Yüksek İhtisas Hastanesi'nde çekilen anjiyoda üç damarın tıkalı olduğu anlaşıldı, çözüm baypas operasyonundaydı, tarih verildi, kalbin biraz kendisini toplaması gerekiyordu, operasyon öncesi doktorlar, Çalıkuşu'nun bedeninin bu operasyonu kaldıramayacağını söylediler, sonuç; tedaviye ilaçla devam edilecekti.

Bu süreçte eşin Mukaddes, kardeşin Habibe ve kızın Cevahir seni hiç yalnız bırakmadılar. Cevahir, Hukuk Fakültesi 3. sınıf öğrencisiydi... O dönemde babamla çok dertleştik, konuştuk, elbette kaygılıydı, onu rahatlatmak için çeşitli aktiviteler yaratıyordum, en çok da tavla oynardık.

Tabii senin anastradan vazgeçmen düşünülmezdi Çalıkuşu... Evde bunun için hazır bir ekip vardı, Habibe'nin eşi Muharrem'le sen ortak olurdun, Cevahir'le de Nedim, rivayet odur ki sabahlara kadar sürermiş bu oyunlar... Tabii sen oyun da olsa yenilmeye dayanamıyorsun Çalıkuşu, Muharrem de ne kadar yanlış işler yapıyor yahu, uyarsana şunu!

2001-2003 yılları arası kullanılan ilaçlarla Çalıkuşu'nun tansiyonu kontrol altına alındı ama artık ilaçlı, doktorlu, hastaneli günler başlamıştı...

2003 yılında sağ ayağın başparmağı kenarında bir şişlik oluştu. Cevahir, babasını alıp hastaneye götürdü. Çalıkuşu'nun kan değerlerinde anormal bir yükseliş vardı, doktorlar lösemiden kuşkulandılar... Bu durumdan aileme hiç söz etmedim, biz aile olarak çok duygusalız, söyleseydim ani bir moral çöküşü yaşanabilirdi. Babamın en büyük korkusu kansere yakalanmaktı, bunu bu süreçte gözlemlemiştim.

Eskişehir Tıp Fakültesi'nde yapılan tahliller sonucu 4. ayda doktorlar tarafından Çalıkuşu'na "Polistemia vera" tanısı konuldu yani kemik iliği kan üretmede problem yaşıyordu, iyileşmesi mümkün değildi, hastalık olağan seyrinde giderse ilaç tedavisiyle yaklaşık 10 yıllık bir yaşam görünüyordu Çalıkuşu'nun önünde. Hastalığın adı kendisine söylendi ancak seyir süresi konusunda bilgi verilmedi.

Babam, hiçbir zaman bu hastalığın 10 yıl sonra kansere çevirme ihtimalini öğrenemedi, hatta annesi bu hastalığa yakalanan bir arkadaşı babama; Çalıkuşu bu hastalığa yakalananlar 10 yıl yaşıyormuş deyince, babamın çok morali bozulmuştu. Oysa babam müzmin bir hastalığa yakalandığını, düzenli ilaç kullanarak kan değerlerini dengeleyeceğini sanıyordu.

Cevahir yine de bir umut arıyordu... Tanıdığı birkaç doktora daha danıştı, içlerinden kanser araştırmaları yapan biri; yok canım ben 18-20 yıl yaşayanları biliyorum deyince biraz rahatladı... Ama zaman çabuk geçiyordu...

Ah Çalıkuşu, hayatın geleceğe dair sana bıraktığı iki elin parmakları kadar zaman seni yormasaydı, bedenine yeni acılar tattırmasaydı ne olurdu? Yine de sen hepsine gıkını çıkarmadan katlandın; kemiğinden ilik çektiler, kolların her defasında yeniden kan almak için dalıp çıkan iğnelerden delik deşik oldu, kolonoskopi, endoskopi, bağırsaklara yollanan zehir gibi ilaçlar... yetmedi...

2004 yılında prostat büyümesi tanısı sonucu operasyon düşünülmedi, yerine ilaçla tedavi uygun görüldü.

Sağlık kontrolları sırasında yeni bir keşifte bulunuldu; boynun sağ tarafındaki şahdamarı daralmıştı. Ancak bu durum hayati

fonksiyonlarda çok fazla olumsuzluk yaratmıyordu, yine de ilaçla tedavi etmekte yarar vardı.

2005'te bel fıtığı ortaya çıktı. Çocuk felcinin yarattığı hasar zamanla gelişmiş, sık sık düşmeye başlamıştı Çalıkuşu, bu yüzden kasları kilitlenip kalıyordu, belinde üç fıtık saptandı. Ağrılar zaman zaman dayanılmaz bir hâl alıyordu, birkaç kez Devlet Hastanesi Algoloji Kliniği'nde yatmak zorunda kaldı. Sonra fizik tedaviler ve ilaçlar...

Tansiyon düzenleyici ilaçlar, Polistemia vera ilaçları, prostat ilaçları, damar ilaçları, bel fıtığı ve ağrı ilaçları... ecza dolabında yer kaldı mı Çalıkuşu?

İşte o dağdaki Açık Görüşte, Mukaddes'in elinde bir bardak suyun ardına sıraladığı türlü çeşitli ve renkli hapları gördüğümde sana takılırken, nerden bilirdim Çalıkuşu, her birinin boynuna takılmış birer hastalık yadigârı olduğunu... Yine de sen gülümsemiştin, ben gülümsemiştim, sözcüklerimizi duymasa da Mukaddes gülümsemişti, masanın üzerinde sayıları onu geçen haplar ciddi ciddi bize bakıyordu.

Ela'nın 1. Doğum günü: Ezgi Çalıkuşu, Mukaddes Çalıkuşu, Emine Cevahir Çalıkuşu Yazıcı, Ela Ülgen Yazıcı, Nedim Yazıcı, Mustafa Çalıkuşu.

Günler, bitmez tükenmez hastalıkları ardı ardına çağırırken, 2009 yılında Çalıkuşu ailesine yeni bir hayat gülümsedi. Ela Ülgen bebek Cevahir'in kollarında yeni bir umut, yeni bir yaşam sevinciyle varlığını ilan ediyordu. Çalıkuşu, onu ilk gördüğünde bütün hastalıklarını, ağrılarını, ilaçlarını unuttu, kucağına aldı, "Hoş geldin bebek" dedi... şiirin kalan dizelerini içinden söyledi.

Avukatlık mesleğinde yoğun bir iş temposunda ilerleyen Cevahir Çalıkuşu, 2010 yılında Eskişehir Barosu yönetim kurulu üyeliği görevini de üslenmişti. Bebeği, anne ve babasının evine götürüp bıraksa gözü arkada kalmayacaktı, evler birbirine yakındı ama özellikle kış günleri oraya götürüp getirmenin zorluklarını düşündü, diğer taraftan aklının bir yarısı da hep babasındaydı. İyisi mi dedi, annemle babam, bizde kalsınlar, ne dersin Nedim? Tamam, peki...

Ezgi Çalıkuşu, 2008 yılında Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni kazanmış 2. sınıfta okuyordu ki Cevahir, babasının hastalığını kardeşine söyledi... Ezgi, derslerinden edindiği bilgilerle, 2003'te geri sayıma başlayan 10 yıllık süreci doğruladı ama yine de o zamana dek sağlıklı bir yaşamı olacak demişti... Biz iki kardeş, kendi kendimizi bu sürece hazırlamaya çalışmıştık ama anlaşılan bunu pek başaramadık...

Annemle babamın gelip bize yerleşmelerini Ezgi de uygun gördü. Peki, ama babamı nasıl ikna edeceğiz? Kızım, herkes kendi evinde rahat eder, yuvasında mutlu olur, bir arada olmak güzel ama zor... Öyle deme baba, niye zor olsun, hem torununla daha çok vakit geçirmek istemez misin? Mukaddes de çocuklardan yana tavır alınca Çalıkuşu ayak diremekten vazgeçti. Çocuğun bakımı için bu gerekliydi ama bir derdim de babamın, hele geceleri gözümün önünde olmasıydı, onun hastalıklarının giderek ağırlaşmaya başlaması beni çok endişelendiriyordu. İyi ki böyle yapmışız ve onun hayatının son yıllarını birlikte geçirmişiz.

Çalıkuşu, son zamanlarda çok terlemeye başlamıştı, Mukaddes sık sık çamaşırlarını değiştirip onu rahatlatıyordu. Bazı günler, hemen yakınlardaki Sücaaddin Veli Derneği'ne gidiyor, oraya gelen köylüleriyle vakit geçiriyordu. 2010 yılında Çalıkuşu'nun beli fena hâlde tutuldu. Cevahir'e göre dernekte terli terli cereyanda kalmış olmalıydı... Ağrılarını biz dindiremedik, 2 yıl ilaçlardan ve alternatif tıptan medet umarak boşuna geçti.

2012'de Çalıkuşu yolda yürürken dengesini kaybedip düştü, kalçası kırıldı, ameliyattan başka çaresi yoktu, yoksa yatağa bağlanıp kalacaktı. Tıp Fakültesi'nde lokal anestezi ile başarılı bir ameliyat yapıldı, 2-3 ay evde yattıktan sonra iyileşti.

2013 yılı bir hışımla girdi ve Veyis Hoca'yı alıp götürdü Çalıkuşu, hastalık vurup yatırmıştı yatağa bir zamandır, ocak ayı sonunda geldi haber.

Sigaramın külündeki haber
düştü bu sabah
dişleri sıkmak yok
nefesi tutmak yok
çünkü artık hücreler yok
"Humakuşu yükseklerden seslenir
yar koynunda bir çift suna beslenir"
türküsü de yok
Veyis hoca yok
hem var hem yok

2013 ilkyazı Haziran İsyanı'yla dalgalandı...

Mayısı hazirana bağlayan yaz gecelerinde, dağlarda yakılanlar misali ateşler tutuşturuldu kentin sokak ve meydanlarında, ıhlamur ağaçlarından önce halkın bağrında tomurcuklanmış çiçekler patladı...

Gece leylak ve tomurcuk kokuyor,
Geçsemde gölgesinden tankların tomsonların
Şuramda bir kuş ötüyor
Haziranda ölmek zor.

demiş Hasan Hüseyin, ama bu haziran başka bir haziran öyle ki insanın ölesi geliyor...

2013 Yaz'ında, o dağ başında Açık Görüş'teydik Çalıkuşu, şimdi hatırladım, Mukaddes'in üzerine titrediği, akşam olup da rüzgârın dağdan estiği zamanlarda hırkanı giydirdiği ve zamanı geldiğinde ilaçlarını tek tek içirdiği o son görüşmemizdi. Bir masa başına oturup lafı döndürüp dolaştırıp Veyis'in cenazesine getirmiştik, üzüntümüzü dağlayan bir burukluktan söz etmiştik, o zaman, eğer arkadaşlar uygun görürse demiştin... Ben, tabutumun üstüne Devrimci Yol bayrağını isterim.

2013 Sonbahar'ında Çalıkuşu'nun belindeki rahatsızlık devam ediyor ve canını çok yakıyordu, iştahı kesilmiş, kilo kaybetmiş, keyfi kalmamıştı. Fizyoterapiste götürülüp fizik tedavi uygulandı ama sonuç alınamadı.

Kasım ayı başında Cevahir'in arkadaşı beyin cerrahı Halil Bey, başka çare yok dedi, babanı ameliyata almamız lazım... Babama hemen karar verme dedim, istersen Ezgi ile de bir konuş... Narkoz nasıl olacak, onu bir öğren dedi babam, onun en büyük korkusu genel anesteziydi, sanırım uyanamamaktan korkuyordu. Doktoru aradım, önce belden uyuşturmayı deneyeceğim ama buna babanın durumunu değerlendirdikten sonra anestezistlerimiz karar verecek, eğer gerekirse genel anestezi de yapabiliriz dedi. Bunları babama anlattım. Ertesi gün salıydı, babam telefonla arayıp, Cevahir dedi, tamam ben ameliyat olmaya karar verdim, anlaşılan bu acı başka türlü bitmeyecek, ölürsem de ölürüm artık... Doktorla konuştum, ameliyat önümüzdeki pazartesi günü yapılacaktı.

Ameliyattan sonra doktor Halil, Cevahir'i aradı; hadi gözümüz aydın Cevahir, ameliyat başarılı geçti, genel anestezi yapmadık, bak telefonu vereyim de babanın sesini duy... İyi misin baba? İyiyim kızım.

Çalıkuşu, çarşamba günü taburcu oldu, keyfi yerindeydi, keşke daha önce olsaydım şu ameliyatı diyordu, o acıları niye çekip durdum ki! O akşam yakınlarda kaybettiğimiz Süleyman Amcam ve halam da gelmişlerdi, hoş sohbetli, eğlenceli bir akşam geçirdik. Birlikte olmak babamın da keyfi düzeltmiş iştahı yerine gelmişti.

Telefon çaldı, arayan İzmir'den Zeki Senger'di, ameliyata girmeden önce Çalıkuşu onu aramış, ulaşamamıştı... Çalıkuşu nasılsın? Hoca, sana bir şey söyleyecektim ama şu anda vazgeçtim... Merak ettirme beni, ne söyleyecektin? İyi değilim ben, herhalde gidiciyim, bana Devrimci Yol bayrağını hazırlayın, diyecektim ama şimdi iyiyim, merak etme!

Perşembe günü ameliyat dikişlerinde biraz kanama oldu. Doktor Halil gelip müdahale etti, sorun Çalıkuşu'nun çok zayıflamış olmasındaydı, derisinde yağ tabakası yok denecek düzeyde azalmıştı, bu da derinin kaynamasını geciktiriyordu. Bak Mustafa Amca, biz sana estetik dikiş attık, olur da eşinden ayrılıp yenisiyle evlenmeye kalkarsan diye... Halil Bey, Halil Bey,

biliyorum şaka diye söylüyorsunuz ama biz elimize, belimize, dilimize sahip olacağımıza söz verdik, sen bana sağlam bir dikiş at yeter, benim hanımı değiştirmek gibi bir niyetim yok!

Habibe, hemen hemen her gün abisinin yanındaydı, cuma günü de Çalıkuşu onu çağırdı... Gittim, oturduk yemek falan yedik saat 6 oldu, o akşam ev gezmesine gidecektik, abi ben gideyim yarın yine gelirim dedim... Gitmesen Habibe dedi, bu gece burada otursak... Bir şey diyemedim, bir süre sonra dayanamadı, hadi kalkın gidin dedi, kucaklaşıp ayrıldık...

Ali İhsan Ahıskalıoğlu, uzunca bir süredir yurtdışındaydı, arada bir geldiğinde Çalıkuşu'na uğruyor görüşüyorlardı. O günlerde yine Eskişehir'deydi, Bankacı Mehmet Ali, Doğançayırlı Uzun Kemal ile konuştular, Çalıkuşu'nu da alıp, dışarıda birlikte yemek yiyeceklerdi.

30 Kasım 2013 Cumartesi

Çalıkuşu'nun arkadaşlarından Ali, bak dedi Mukaddes'e, artık sen de tek kaldın... Hayır, hayır dedi Mukaddes, benim Mustafam var... Bunun bir kabus olduğunu, dehşetle uykusundan uyanıp yanına baktığında anladı Mukaddes, Çalıkuşu yorganı üstüne çekmiş mışıl mışıl uyuyordu. Ali'nin geçen ağustos ayında öldüğünü hatırladı, Mukaddes'in artık sabaha kadar gözüne uyku girmeyecekti.

O gecenin sabahı biraz geç geldi, Çalıkuşu uyandı, yataktan kalktı, üstünü giyindi, Mukaddes'e sen yat dedi, banyoya gitti, Mukaddes kalkmadı ama gözlerini de kapamadı, seslere kapalı olan dünyasında Mustafa'nın hareketlerini gözle duyup anlamaya çalışıyordu... Salona geçti televizyonu açtı, banyoya döndü, şimdi tıraş olacak, musluk açıldı, suyun sesi... yüzünü sabunluyor, derken Çalıkuşu yatak odasının kapısında göründü, kendi aralarında icat ettikleri işaret diliyle haberlerden bir özet yaptı, Mukaddes anladım der gibi başını salladı, gülümsedi...

Kendi evlerini özlemişti Mukaddes... O küçük mutfağını, balkonu, Mustafa'nın sevdiği kiraz ağacını, akşamları onun dizlerine yatıp televizyon izlemeyi, arada bir yüzüne bakıp gülümsemeyi, sadece ikisinin paylaştığı pek çok şeyi özlemişti...

Mukaddes, yataktan kalkıp banyoya, Mustafa'nın yanına gitti, kahvaltıyı hazırlamak için mutfağa geçeceğini, işini bitirince

oraya gelmesini işaret etti. Hafta sonu olmasına karşın Nedim ve Cevahir de işleri nedeniyle o gün evden erken çıkacaklardı ama henüz uyanmamışlardı.

Kahvaltı masası hazırlanmış, çay demlenmişti ama Mustafa hâlâ mutfağa gelmemişti, Mukaddes ona bakmak için mutfağın kapısına geldi, Mustafa banyonun kapısında ayaktaydı, hareketsiz öylece duruyordu... Mukaddes'in kendisine baktığını hissedip başını çevirdi, bir eliyle kalbini gösterdi... Mukaddes, Mustafam! diye bağırdı, sesi boğuk, hırıltılı ve güçlüydü. Koşup kucakladı onu...

"Rüzgârlı bir yaz sonu sabahında köyünden ayrıldı Mustafa, köye gelip giden kamyonetlerden birinin kasasındaydı; 14 yaşının yanında yatağı ve cesareti vardı, biraz da bulgur, tarhana falan koymuştu annesi..."

"İlyas öğretmen direniyor, biz bu çocuğu kayıt etmek zorundayız diyor, bu bizim görevimiz, okuyup okumamak onun sorunu diyor, elinde ilkokul diploması var mı var, o hâlde?"

"Sen daha önce hiç fotoğraf makinesi eline almış mıydın Çalıkuşu? Ya da eline almadan da olsa şöyle bir dikkatlice bakmış mıydın ona?"

"Canım şu Çalıkuşu da niye sardırırki bu kadar okumaya? Öğretmen mi değil, üniversiteli mi değil, yahu okulu bitirdi mi bu? Öyle demeyin canlar, baksanıza her bir şeyden haberi var, işçi diyor, köylü diyor, emek diyor, sömürü diyor."

"Şimdi Çalıkuşu, sen iyi kötü fotoğraf çekmeye başlamışsın, hadi diyelim ki 'şuradan bakıp buraya basıyorsun' falan... Okullara, köylere gidiyorsun, toplu fotoğraflar, vesikalıklar çekimi falan... Tabii Bahri seni Ali İhsan'a 'fotoğrafçı arkadaş' diye mi tanıştırdı bilmiyoruz ama fotoğraf işiyle ilgilendiğin belli artık."

"Hadi canım, Çalıkuşu'nun askerliği de mi varmış! Hem de Balıkesir'de, hem de Ordonat Grup Komutanlığı'nda, eh rahatmış demek, öyle sayılır, Enver komutan şoförü, Çalıkuşu da yazıcı... Hadi canım!"

"Bu da devrimci abimiz... böyle diyor Taylan, senin yüzünde güller açıyor Çalıkuşu, elini uzatıyorsun, Bayram Çam'ın yüzünde etkilenmiş bir şaşkınlık ifadesi yanıp sönüyor, çünkü Taylan seni devrimci bir arkadaş diye tanıtıyor; bu Mustafa... Çalıkuşu da deriz..."

"1975 Nisan'ında artık Büyükdere'deki eve taşınabiliriz Çalıkuşu... Emine Anne, Nurettin ve Habibe'yi de alıp gelir köyden, Habibe ilkokul dördüncü sınıfa gidecek, Nurettin 1 yıl sonra ortaokula başlayacak, hayat birlikte devam edecek, evimizin kapısı devrimcilere açık olacak."

"1977'nin 1 Mayıs'ında, nasıl da koşuyorduk ama sokak aralarından akıp 1 Mayıs Meydanı'na doğru, değil mi Çalıkuşu? Bir ara seni aradı gözlerim, gördü; bir yanında Ali Paşa bir yanında Orhan Yeşil kollarına girip kaldırmışlar seni, kim demiş koşamaz diye Çalıkuşu, işte yoldaşların uçurup götürüyorlardı seni de."

"Nereden geldik Bursa'ya? Eskişehir'den... Kimler var orada? Kimler var Çalıkuşu? Senin adını o kadar çok bilen var ki... Ellerinde kâğıtlar, kâğıtlarda adlar, listenin en başında Mustafa Çalıkuşu... Alın getirin! Polis Bekir'in saç sakal karışık yüzünden tahrik edici bir soru: Mustafa Çalıkuşu, Mustafa Çalıkuşu, bu hâlinle mi devrim yapacaksın sen? Ne sandın, kafam sağlam ya bu yeter!..."

Fotoğraf: "Kolsuz Yaşar" Yaşar Arda.

"Açın kapıları davetliler akın etsin, konu komşu dost akraba hısım yoldaşlar sazlarını türkülerini alıp gelsin, şenliğimiz var, kadehlerimizi Çalıkuşu'nun babalığına kaldıracağız, sonra Mukaddes'in anneliğine, Nurettin şaşkın, Habibe deli divane! Hoş geldin Cevahir bebek!"

"Kadehlerimizi Çalıkuşu'nun ikinci babalığına kaldıracağız ve Mukaddes'in yeni anneliğine, Nurettin yine şaşkın, Habibe yine deli divane, Cevahir 7 yaşında sevincinden abla olmuş... Hoş geldin Ezgi bebek!"

"Lafa gelince hem güzellikten, iyilikten, hoşluktan, evrensellikten söz edersiniz hem de başka insanların görüşlerine düşüncelerine saygı duymazsınız, üstelik Alevi olmayanı Alevi ol diye zorlamaya kalkarsınız, sizin düsturunuz buysa eğer, selamınız sabahınız eksik olsun!"

"Bak Mukaddes ne diyor; aslında ikimiz de istemedik birbirimizi, severek evlenmedik biz ama evlendikten sonra âşık olduk birbirimize..."

Sessizliği balkondaki kiraz ağacının hıçkırığı bozdu. Çalıkuşu'nun devrimcilere, dostlara, sevdiklerine her daim açık evinin kapısından içeri giren son konuğu, Ali Asker sazıyla sözüyle karşıladı.

Hoş geldin ölüm
Buyur otur
Saklımız kalmadı
Dök eteklerinden taşları

Ben bir rüzgârım
Özgürlük rüzgârı
Bir yürekten bir yüreğe
Taşırım umutları

Ben bir dağ seliyim
Yıkarım duvarları
Hoş geldin ölüm
Buyur otur
Saklımız kalmadı
Dök eteklerinden taşları

Ben, Emine Cevahir Çalıkuşu Yazıcı...

"Babam benim kahramanımdı, her şeyimi paylaşabildiğim bir insandı, her konuda akıl danışabildiğim bir insandı, kendimi ve doğrularımı rahatça ifade edebildiğim, yeri geldiğinde kavga ettiğim ama aynı yerden devam ettiğim, yeri geldiğinde her coşkumu ona anlatabildiğim... Hayatımın en ortasındaydı o...

Biz birbirimize çok rahat kızar, fırça atardık, arkadaş gibiydik, ana-oğul gibiydik, baba-kız gibiydik. Yetişme tarzımızda da, babamız hep bizim düşüncelerimize saygı göstermişti. O yüzden her konuyu rahatça konuşabilirdim babamla, itiraz ettiği konularda genellikle makul ve mantıklı izahları olurdu. İzahı makul gelmezse, bunu açıkça söylerdik. O da kararlarımıza saygı duyardı. Bizi öyle yetiştirmişti ki; babama bir şey söylemeden bir iş yapmazdık, onun onayını alırdık mutlaka. O da genellikle bizi kırmaz, bize güvenirdi. Mesela ben üniversiteyi Eskişehir'de okudum ve çok güzel, rahat bir öğrencilik hayatı geçirdim.

Babamı kaybettiğimde ben hem babamı, hem de arkadaşımı, danıştığım kişiyi, bilge bir insanı, dert ortağımı, kısaca sadece onu değil çok şeyimi kaybettim. Bu süreçle mücadele ederken de babam hep ışık oldu bana, cenazede bile ayakta durmaya, daha itidalli olmaya çalışırken babamın başına gelenleri düşündüm; o yaşadığı işkenceleri, yaşadığı zorlukları düşündüm.

Hayatının zorluklarına rağmen babam bir gün olsun antidepresana ihtiyaç duymadı veya of demedi. Hayatı hep güzel yanlarıyla görmeye çalıştı, hep olumlu baktı. Pek çok olumsuzluğa rağmen, ona göre yaşamak başlıbaşına bir olumluluktu belki de... Veya onun o doğru bildikleri, bütün yanlışları silip götürdü... Hayata çok tutundu, kendini hiçbir zaman bırakmadı. bu manada da bana önder oldu ve hâlâ olmaya devam ediyor.

Yine de ölüm sürecini kabullenmem zor oldu, aslında hepimizi savurdu; beni, annemi, Ezgi'yi, Habibe Hala'mı, Nurettin Amca'mı, eşim Nedim'i... Bizim dışımızda hayatımızın ortasında görmediğimiz başka insanları da savurdu. Onun aramızdan ayrılışı, bizim için gerçekten çok acı ve büyük bir kayıp.

Her şeye karşın beni ayakta tutan bir düşüncem var, belki de babamdan sonra bunu seçtim: Sonsuza dek bir yok oluşu kabul etmiyorum. Ben babamı kendi DNA'larımda taşıyorum, bu benim için hem çok büyük bir onur hem de hayata tutunmanın

bir yolu, direnmek zorundayım. Biraz bu beni ayakta tutuyor, yani babamın yok olmadığı düşüncesi...

Şimdi baktığımda, üstlendiği sorumluluklar babam için ne kadar çok yorucuymuş...

Şunu açık söylemeliyim; annen mi baban mı senin hayatında daha önemli diye sorarsanız, babam derdim. Şimdilerde ise annemi kaybetme korkumu, annemin de esasında benim için ne kadar değerli olduğunu keşfettim. Fakat babam hayattayken, benim için, dışarıdan da gözlemlenebilecek şekilde babam çok daha öncelikliydi, hani ayırt etmemeye çalışsam da...

Annemi hem annem, hem babamın bir yadigârı olarak görüyorum. O da hayatımı en çok kolaylaştıran (bazen de maalesef en çok zorlaştıran) kişilerden biri. Hem bu sebeple hem de işitme engelli oluşunu da dikkate alarak, annemi babamın kaybından sonra yapayalnız bırakmama adına belki, babamın anneme olan bir kısım sorumluluğunu da ben üstlenmiş durumdayım; mutlu, sıcak bir yuva sağlamak gibi...

Babam, Nurettin Amca'm ile ilişkisinde, belki benim baba kız ilişkisinde anlattıklarıma tezat bir profil çizmiş olabilir. Dışarıdan biri olsam, görünürde bunun böyle olduğunu ben de düşünebilirdim. Anlattıklarımda ölümünden sonra babamı çok yücelttiğimi düşünebilirdim. Ama tüm beyanlarım çok samimi, yakın arkadaşlarım baba kız ilişkimizin, anlattığım gibi olduğunu çok iyi bilirler.

Belki de babam ilk baba evlat tecrübesini Nurettin Amca'm ve Habibe Hala'mla yaşadı. Onlara çok emek verdi, onlar da bunu karşılıksız bırakmadılar... Esasında, babamın amcama müdahalelerinde ona duyduğu sevgisi vardı. Ben bu sevgiyi de çok eleştirirdim; senin asıl çocuğun Nurettin Çalıkuşu derdim, zaman zaman... Babamı, amcamı ve halamı, Ezgi ve benden çok kayırmakla suçlamışlığım da oldu zaman zaman... Babam da inkâra gitmezdi bu konuda. Bu sebeple bir sonuca bağlayamadığımız tartışma konularımızdandır bu durum...

Babamın öldüğünü anladığımda, bunu halama ve amcama nasıl söyleyeceğimi düşünmüştüm. O sırada Çanakkale'de öğrenci olan Ezgi'ye değil de halama ve amcama nasıl söyleyeceğimi... Onlar kaldıramazlar bunu demiştim kendi kendime, sanki ölen bizim babamız değildi...

Babamı kaybettikten sonra özellikle Nurettin Amca'mın ve annemin çok bocaladığını gördüm. Esasında her ikisinin de yaşadığı sorunlar, sıkıntılar babamın süzgeçinden geçtikten sonra bize çok küçük oranda yansıyormuş! Bunu zaman zaman Nedim ile de konuşuyoruz.

Amcam da abisinden çok babasını kaybetmiş oldu, onu çok koruyan, kollayan, derleyen, toplayan kişiyi kaybetti. Amcamın ne kadar savrulduğunu gördüm. Annemin de yörüngesi şaştı, çok bocaladı annem; şimdi ben ne yapacağım diye...

Ben babamın o sahiplenici ebeveyn misyonunu sahiplenmek istemiyorum, herkesin kendi tecrübesini yaşaması gerektiğini, sonuçlarından ders alması gerektiğini... belki de biraz daha bencil düşünüyorum artık! Belki de bu yüzden ben, kendi çocuğum için babamın ve annemin bizde üstlendiği, böyle bir ebeveyn rolünü sevmiyorum ve üstlenmiyorum. Herkesin kendi işini yaptığı, kendisi için bir şeyler yaptığı ve birbirlerinin özeline dokunmadan ama sadece doğru olarak düşündüğü şeyleri paylaştığı, fakat kararı kişinin kendisine bıraktığı bir ilişki biçimini benimsedim. Babamın da bana kattığı bu belki, ölümünden sonraki süreçte kattığı yani... Çünkü o bir yere kadar kontrol edebildi insanları, ben bir yere kadar yaşatabildim onu.

O yüzden her şey bizim kontrolumuzda değil, insanları da biraz kendi hâllerine bırakmak gerekiyor, batacaklarsa eğer kendi deneyimlerini kendilerinin yaşamaları gerekiyor, tabii amcam bunu 50 yaşından sonra yaşadığı için çok bocalıyor, çok yıpranıyor, annem de aynı şekilde, belki ilk gençlik yıllarından itibaren bunu yaşasalardı bu kadar yıpranmayacaklardı diye düşünüyorum.

Babamı kaybettikten sonra psikiyatrdan psikoterapi desteği aldım. Aksi takdirde bu konuşmayı yapamazdım ben. Herhangi bir başka cenazeye gittiğimde o kadar çok ağlıyordum ki görenler beni cenaze yakını sanıyorlar, cenaze sahipleri de beni teselli etmeye başlıyorlardı...

Uzun süren psikoterapi süreci neticesinde babamla ilgili içimdeki pek çok şeyi çözmeye başladım, bugünkü görüşümde onun da payı var. Ben çok kontrolcuydum aslında, babamın DNA'larından aldığım bir şey bu... Her şeyi kontrol ederek, planlayarak, herkesi gözetleyerek bir şeyler yapabileceğimi, herkesi koruyabileceğimi, gücümün her şeye yetebileceğini

düşünüyordum. Aslında He-Man olabileceğimi düşünüyordum, o çocuklukta boşuna söylediğim bir şey değildi belki... Ama o terapilerde psikiyatristim, benim bugünkü gerçeğimle yüzleşmemi sağladı.

Benim, babamı evimde ağırlamak istememin, bizde kalmaları için neredeyse zorlamamın en önemli nedeni; gece merak ettiğimde yanına gidip nefesini dinleyebilmek, herhangi bir aksilik ânında hemen hastaneye yetiştirebilmek veya başka bir şekilde ona yardımcı olabilmekti. Ben yanında olursam babama bir şey olmaz sanıyordum. Hepimizin (babam, annem, Nedim, Ela Ülgen) hayatını da buna göre tasarlamıştım.

Ama O, evimde gözümün önünde öldüğü hâlde ve ben elimden gelen çabayı sarf ettiğim hâlde –ameliyatını yapan doktor arkadaşımı aramıştım, 10 dakikada eve gelmişti, 112 ambulansı çok kısa sürede gelmişti, babamın durumundaki hastalara müdahaleye en fazla yarım saat devam edilip cevap alınmadığı takdirde bırakılırken, babama bir saat civarında müdahale edilmişti– yani bütün koşullar benim planladığım gibi de olsa hiçbir şey yapamayacağımı gördüm. Belki de o yüzden, kişileri ve olayları kendi akışına bıraktım.

Son olarak, Mustafa Çalıkuşu'nun kızı olmanın bana çok büyük bir onur ve mutluluk verdiğini söylemek isterim. Spiritüel inanışları olan çok sevdiğim bir arkadaşım, daha anne rahmine düşmeden, anne ve babamızı seçtiğimizi söyler. Eğer öyleyse iyi ki onları seçmişim, iyi ki..."

Ben, Habibe Çimen Çalıkuşu...

"Abim, benim aynı zamanda babam ve arkadaşım gibiydi, onunla her şeyimi konuşurdum. Ailede ona verilen değer sanırım kişiliğinden kaynaklanıyordu, Çalıkuşu her şeyi bilir, her şeyi yapar anlayışı vardı. Zaten çok zeki bir insandı, matematiği çok iyiydi. Gönen Çelik'te çalışırken, prim hesaplama zamanı herkesin sattıkları tek tek hesaplanırdı. O, hesap makinesinden önce hesabı yapar söylerdi. Abim telefon numaralarını, adresleri ezbere bilirdi. Tarihler konusunda da farklı bir yeteneği vardı, örneğin nisan ayında 5 Eylül hangi gündür diye sorsan hemen söylerdi.

Çevremiz çok genişti, eve gelen giden çok olur, yemeğe bazen de yatıya kalırlardı. Ali Asker yurtdışından döndükten sonra 7-8 yıldır bize gelip giderdi, Eskişehir'e işi düştüğü zamanlar mutlaka uğrar konuğumuz olurdu.

Abim benim her şeyimdi, çok farklı bir insandı. Ben babamı, abimin yarısı kadar sevemedim. Abim benim için ölümsüzdür. Abim bana, hadi öl dese, ben ölürdüm."

Ben, Kurban Akın...

"Çalıkuşu ile köyden çocukluk arkadaşıyız, hatırladığım 6-7-8 yaşlar civarı... O benden bir ya da 2 yaş büyüktü, kayıtta 1949'lu görünür ama sanırım 1948'liydi ama çocukluğumuz akran olarak geçti. Ben onu hep engelli hatırlıyorum ancak Çalıkuşu, hiçbir zaman ben sakatım, engelliyim gibi bir komplekse girmedi, çocukluğunda bile liderlik, örgütleyicilik gibi bir özelliği vardı.

Okuldayken ders aralarında, tatil günlerinde; onu görmemiz, mutlaka onun yanında olmamız lazımdı, oyun oynarken o oynamasa da mutlaka yanımızda olurdu. O engelli olma hâlini sanırım böyle gidermeye çalışıyordu. Bizleri toparlayınca mutlu oluyordu, biz de onunla olmaktan onunla oynamaktan mutlu oluyorduk. Sokağa her çıkan çocuk, Çalıkuşu'nu arar bulurdu, onun evi toplanma yeri olurdu, onunla arkadaşlık etmek bize haz verirdi. Ona hiç acıyarak yaklaşmadık, aksine onun bizi sahiplenmesini istedik ve bundan mutlu olduk. Onda bir eksiklik yoktu hatta bizden fazlası vardı, aklımıza takılan ne olursa gider Çalıkuşu'na açar, fikrini alırdık.

Kendinden büyük kardeşleri de onun ağzına bakarlar, onun talimatlarına göre köyün buzağılarını güderlerdi. Bu işin kazancı 100 buzağıya karşı 100 kile buğdaydı.

Babası Almanya'ya gidene kadar da Çalıkuşu aile bütçesine katkıda bulunup, yoksulluğu yenmeye çalıştı. Kardeşlerini de annesini de hep o yönlendirdi.

Çalıkuşu, sanırım kendini başka bir dünyaya atmak için köyden bir başına kalkıp Eskişehir'e gitti. Çünkü onun yaşının üstünde düşünceleri vardı. Bizim iyi kötü tarlalarımız ve işimiz vardı ama onun okumaktan başka çaresi yoktu. Zaten zeki bir çocuktu, pratik zekâsı vardı, matematik işlemlerini yapmak için diğer çocuklar kâğıt kalem ararken, Çalıkuşu kafasından yapıverirdi.

Ben de okumak için Eskişehir'e gitmiş ama sonra okulu terk edip köye gelmiştim. Çalıkuşu, hafta sonları, bayram tatilleri ve yarıyıl tatillerinde köye gelirdi, mutlaka kendisiyle görüşürdük, hatta onun köye geldiği zamanlar bizim de mutlu günlerimiz olurdu, evini açardı, annesinin herhangi bir şikâyeti olmazdı niye bu gençleri eve topluyorsun diye...

Zaman zaman Eskişehir'e gittiğimde onunla buluşurduk. Beni Türkiye İşçi Partisi'ne götürüp kayıt ettirince siyasi hayatım başlamış oldu. Biz daha o zamanlar oy kullanamıyorduk ama köyde TİP adına çalışıyorduk, aklımız sıra propaganda yapıyorduk, İşçi Partisi iktidara gelirse şöyle olacak, böyle olacak falan diye... işte Çalıkuşu'ndan sosyalizm hakkında ne duyarsak, dilimiz döndüğünce onları anlatırdık köylüye...

Çalıkuşu deyince aklıma; toparlayıcı, örgütleyici, engelli olmasına rağmen hiçbir şeyden korkmayan, yılmayan, hayat mücadelesinden kaçmayan, hiçbir zaman ben engelliyim demeyen, hayata sımsıkı sarılan biri gelir."

Ben, Enver Yeşil...

"Çalıkuşu'nun çocukluktan ölene kadar arkadaşıydım... Çalıkuşu demek bana göre: azim, çaba, dirayet, tutarlılık demektir.

Mustafa'da bir liderlik vasfı oluşmuştu, o hâline rağmen, bir yerlerde bir oyun kurulursa illa fikri olur, bir şeyler söylerdi ve söyledikleri genelde kabul edilirdi; şunu oynayalım, bunu yapalım, şuraya gidelim gibi... Bu onun yapısından geliyordu. Uzaktan bakarsan Mustafa'yı taşımak zor görünür ama özünü öğrenince insan hiç yüksünmez bundan, o bana diğer arkadaşarımdan hep daha yakın gelmiştir.

Mustafa sık sık düşerdi, bu yüzden yanından yara bandını eksik etmezdi ama nerede düşerse düşsün, fotoğraf makinesini hemen yukarı kaldırırdı. "Kilit birader" derdik ona... köylüler şehre gelirken yanlarında getirdikleri kese içindeki süzme yoğurtları otobüste yukarıdan geçen boruya asarlar, onlar da sallanır dururlardı. İşte bizim Mustafa da köyden gelirken otobüste yer bulamadıysa o borulara öyle sıkı tutunurdu ki kese yoğurtları gibi sallana sallana giderdi.

O zamanlar ona keşke baston kullansan falan derdik... ben daha gencim derdi, hele biraz daha yaşlanayım da bakarız...

Mustafa'nın baston kullanmayı reddetmesi, biraz bu dünyadan öc alması gibiydi. Örneğin yürürken kolumuza girdiği zamanlar mutlu olurdu. İnsanın sıcaklığını hissetmek, dayanışmak varken, bastona dayanmak içinden gelmezdi.

Mustafa ile birlikte sık sık arkadaş meclislerinde bulunurduk. Türküleri severdi, çoğunun sözlerini bilirdi, sıra ona geldiğinde türküsünü söylerdi; Alevi nefeslerini, köyümüzün türkülerinden "Uzandım uzandım dala uzandım", "Huriyem" türkülerini de severek söylerdi."

Ben, Orhan Yeşil...

"Mustafa Çalıkuşu, her şeyden önce benim köylüm, akrabalık derecemizi bilemesem de herhalde bir kan bağımız yok ama aynı köyden iki arkadaşız, sonradan bu arkadaşlığımız pekişti, o ayrı mevzu ama köylümüz, her şeyden önce köylümüz...

Ancak çocukluk yıllarımdan hatırlamıyorum Çalıkuşu'nu. Babam DSİ'de kontrol memuruydu, ben 2 yaşımdayken kopmuşuz köyden, sonra köy köy şehir şehir dolaşmışız... İlkokula Alpu'da, ortaokula Gölpazarı'nda başladım. Yaz tatillerinde Eskişehir'e gelirdim, dayımın oğlu Yılmaz Kırmızı, Çalıkuşu ile çok samimi arkadaştı, işte o sayede ben de Çalıkuşu ile bir araya gelirdim. Onunla yakınlaşmam, Ankara Erkek İlköğretmen Okulu 2. sınıfından ayrılıp Eskişehir'e dönmemden sonradır...

Annem, babam, Çalıkuşu'nu çok iyi tanıyordu, tabii babasının yurtdışında olması nedeniyle Mustafa'ya sahip çıkma gibi bir durum da vardı. Mustafa, çok temiz, çok dürüsttü, yeri her yerde başköşedeydi, rahatsızlığı gözle görünür olsa da biz onu görmüyorduk, her yere beraber gider, beraber oturur beraber kalkar, türkümüzü beraber söylerdik.

Çalıkuşu, her konuya vakıftı, çok okurdu, herhangi bir konuda fikir danışmamız gerektiğinde mutlaka ona sormuşuzdur. Ben askerdeyken Mustafa, bizim evden hiç çıkmazdı, her gün uğrardı, eşim Aysel'i bir emanet gibi gördüğü için mutlaka uğrar, haber alır, çocukların mutlaka fotoğraflarını çekerdi.

Mustafa'nın (babasının) evi bize yakındı, babasından yana biraz mustaripti, gelir babamlara, bize anlatırdı. Veli Amca'nın yurtdışından kendisini aramayışını falan... Mustafa'nın kardeşlerine bakma zorunluluğu vardı, bunları dertleşmek için gelirdi,

ben askerdeyken de gelir anlatırmış, Aysel'in de derdi vardı tabii çünkü ben askerdeydim...

1 Mayıs 1977'de 1 Mayıs için İstanbul'a gitmiştik. Alana girinceye kadar hep Mustafa'nın kolundaydım. Olay çıkınca şaşırdık yanımızda kim vardı bilmiyorum, nerden gideceğimizi o söyledi, şurdan gidelim, herhalde bu taraf daha sakin, buradan kaçabiliriz, çünkü biz karşıya mı geçtik de aşağı indik, yani o meydanı kesip karşıya mı geçtik de aşağı indik yoksa yan tarafından mı kaçmaya çalıştık orasını hatırlamıyorum... İşte oradan aşağı indik, birkaç adımda bir basamaklı bir yokuştu... Biz hızlıca inerken Mustafa'nın ayakkabısındaki çivi ayağına batmış, kâh koluna girdiğimiz için uçuruyorduk onu, kâh ayağı birkaç basamakta bir yere basıyordu, tekrar biz havalandırıyorduk, çünkü bize ayak uydurması lazımdı, Mustafa yürüyemiyordu, bizim koluna girip götürmemiz gerekiyordu, demek öteki yanındaki Ali Paşa'ymış..."

Ben, Aysel Yeşil...

"Orhan askerdeyken, onun arkadaşlarından eve girmesine izin verilen bir tek kişi vardı o da Çalıkuşu'ydu; o benim annemin ikinci gözüydü, babamın ikinci gözüydü, benimse abimdi, ablamdı, kardeşimdi, annemdi, babamdı...

Her hafta gelirdi, hele Serdar doğduktan sonra Serdar'ın fotoğrafını çekerdi, o söylerdi ben mektubu yazardım, Orhan'a gönderirdik.

Çalıkuşu'nun erkek arkadaşlarının arasındaki yerini bilmiyorum ama bendeki yeri çok farklıydı, annesi rahmetli kollarımda öldü. Biz de aynı köylüyüz, Çalıkuşu'nu ben Orhan'dan da önce tanıyordum yani aklımın erdiğinden beri...

Biz köye 15 tatillerde falan giderdik belki o zamanlar Çalıkuşu Eskişehir'deydi... Tanırdım ama çok yakın değildik, ablam Hülya'nın arkadaşıydı, onların evlerine gelir, enişte Cafer Koç'la söyleşirlerdi. O zamanlar benim aklım siyasete falan pek ermiyordu. Orhan'la evlendiğimde ben çok küçüktüm, 16-17 yaşlarımda falan... Orhan askerdeyken, babası Gazi Yeşil, bir derdim olursa Çalıkuşu'na danışmamı söylerdi çünkü en güvendiği kişilerden biriydi o... Çalıkuşu da gelir bana kardeşim bak şöyledir, Hatice annen şöyle demek istemiştir, Gülseren (görümce)

böyle demek istemiştir deyip beni teskin ederdi. Gazi babama kızdıysam; canım bak, o büyüktür haklıdır derdi. O zamanlar Çalıkuşu da nerden baksan 25 yaşlarında falandı... Bimiyorum ne desem, o farklı biriydi, verdiği mücadele farklıydı. Çok erken büyüdü. Ben de çok erken büyüdüm, Çalıkuşu da... Ben çok erken evlenip çok erken çocuk sahibi olunca erken büyüdüm... Çalıkuşu, çok çok erken hayat mücadelesi verdi, çok çok erken büyüdü, büyümek zorundaydı herhalde..."

Ben, Cengiz Ersöz...

"1960'lı yıllarda ağabeyim Zafer Ersöz'ün samimi olduğu, anlata anlata bitiremediği, yoksulluk ve parasızlıkta pek çok ortak yönleri olan arkadaşı Mustafa Çalıkuşu, onun dostu, dert ortağı idi. Yaşam koşulları, mesleki gereklilikler, ağabeyimle Mustafa'yı birbirinden uzak düşürse de bu sefer mahallede kalan ben, Mustafa Çalıkuşu ile tanışma, dertleşme ve dostluk kurma fırsatı buldum. Hep, Mustafa Çalıkuşu'nu iyi ki tanımışım demişimdir.

Mustafa Çalıkuşu, ortaokul yıllarını bin bir zorluklara rağmen bitirmiş. Fakat hem kişisel engelli fiziksel durumu hem parasızlık ve yoksulluğun, istenmeyen olumsuzlukların etkisiyle daha fazla okuyamayıp yaşam mücadelesine başlamıştır. Okuyan, araştıran bir kişiliğe sahip olan Mustafa Çalıkuşu, yoksulluğun, emeğin, sermayenin, sömürünün, kapitalizmin ne olduğunu öğrendikçe daha iyi düşünmeye başlamıştır. Düşündükçe ve düşüncelerini olgunlaştırıp sorular sormaya başladıkça devrimcilikle tanışmış. Siyasi çalışmaların içinde bulmuştur kendisini.

Hiç kimseye eyvallah etmeyen, dürüst, samimi kişiliği ve azmi ile hem yaşam mücadelesini hem devrimciliği birlikte yürütürken, ülkemizin öznel koşulları ve yaşanılanların etkisi ile Mustafa Çalıkuşu, 1970'li yıllarda Devrimci Yol siyaseti ile tanışmış uzun yıllar bu siyasetin bir ferdi, militanı ve okuyan bir bireyi olarak çevresinde eşini dostunu bilinçlendirerek mücadelenin içine sokmuştur.

Hiçbir görevden kaçmayan, hiçbir zaman yakınma gibi bir huyu olmayan oturmuş kişiliği ile insanlara güven aşılayan ve hep rehberlik yapan özelliği ile lider olan bir kişilikti Mustafa Çalıkuşu. Siyasi çalışmaları nedeniyle 1980 faşist darbesi ne-

deniyle cezaevine girmesi bile Mustafa Çalıkuşu'nun duygu, düşünce ve kişiliğinden hiçbir şey götürmemiş hatta daha fazla deneyim ve kararlılık kazandırmıştır ona.

Mustafa Çalıkuşu, çalışkanlık, dürüstlük, samimiyet, duyarlılık, güvenilirlik gibi kişisel özellikleri üst düzeyde olan, toplumumuzda az bulunan sıradışı bir kişiliktir. Yaşamını bu niteliklerini geliştirerek hep zoruklar ve kişisel becerileri ile sağlamıştır. Hatta evlenerek mutlu bir yuva kurmuş iyi bir eş iyi bir baba olmuştur.

Mustafa Çalıkuşu, belki yaşadıkları, belki engelli bir birey olmanın zorlaması ile yakalandığı hastalık ile genç yaşta aramızdan ayrılan değerli dost, iyi bir yurttaş ve Türkiye devrimci mücadelesine çok hizmet etmiş olan kararlı, dürüst bir devrimci insandı. Nur içinde yatsın. Unutamadığım değer verdiğim sayılı kişilerden birisidir Sayın Mustafa Çalıkuşu.

Birkaç cümle de kardeşi Nurettin Çalıkuşu için söylemek isterim. Nurettin, yıllarca ağabeyine destek olan, onu bir an bile yalnız bırakmayan, sağ kolu, sol kolu, dert ortağı, onu taşıyan, onunla beraber devrimcilik yapan insan tanıyan, yoksulluk ve çileleri ağabeyi ile birlikte omuzlayan Mustafa Çalıkuşu'nun bize emeneti, değerli bir kardeşimizdir. İyi ki varsın Nurettin."

Ben, Bayram Çam...

"Çalıkuşu'nu 1974 yılında Ankara'dan Eskişehir'e geldiğimde Dost Kitabevi'nde tanıdım. Bizi Mustafa Taylan tanıştırdı. Taylan, Çalıkuşu'nu "Devrimci arkadaş" olarak tanıştırıyor ama bu devrimciliğin kriteri ne, ölçüsü ne, ama o vaziyette zorla yürüyen zorla hareket edebilen güç hareket eden, konuşma güçlüğü çeken bir insanın bu tip sosyal ve politik meselelerle uğraşması tabiki insanı etkiliyor... Ama zamanla tanıdıkça Mustafa'yı daha çok saygı duymaya başladım. Yine de acaba eli ayağı sağlam, vücudu sağlam, fiziği sağlam olsa Mustafa, bu işlerle bu kadar uğraşır mıydı diye kendime sormadan edemediğim zamanlar da oldu.

Mustafa, benim Eskişehir'de başlattığım siyasi çalışmalarımda uzun zaman kılavuzum oldu, ailesiyle tanıştım, sık sık evlerinde bir araya geldik, onlar da Manisa'ya gelerek ailemin konuğu oldular. Böylece Çalıkuşu ile siyasi temelde başlayan ve

sonrasında arkadaşlık, dostluk zemininde gelişen bir ilişkimiz oldu, aramızdaki bağ hiç kopmadı. Çalıkuşu, hem zeki hem de duygusal bir insandı, kaale alınmadığını hissettiği bir yerde bir dakika bile durmazdı. Seyficilere karşı politik tavrını tetikleyen sanırım bu tür davranışlar olmuştu.

Çalıkuşu, her şeyden önce devrimci bir arkadaşımızdı. Tutarlı, inatçı ve ideolojisine sıkı sıkıya bağlı tarifsiz bir insandı. Gerek ailesi gerek diğer devrimci arkadaşlarımızla olsun gayet iyi ilişkileri olan bir arkadaşımızdı. Çalıkuşu'nda, küçük yaşta çocuk felci geçirdiği için hareketlerini kısıtlayan bir çeşit kas hastalığı vardı, ama ona rağmen hiçbir zaman devrimci mücadeleden, devrimci çalışmalardan geri kalmadı. Bu yapısıyla da Eskişehir'in kışında, soğuğunda, yağmurunda, çamurunda sekerek dolaşırken düşse de üstü başı çamur içinde kalsa da düşüncelerini ve yanında taşıdığı dergi-yayın ne varsa onları götürülecek yere ya da kişilere ulaştırmaktan geri kalmayan bir insandı. Disiplinliydi, randevularına sadıktı, gerçekten o fiziki koşullarda mutlaka söz verdiği yere, zamana uymaya çalışırdı.

Arkadaşların da bildiği gibi, Çalıkuşu'nun sarı-kırmızı hayranlığı, bağlılığı, fanatikliği gibi, gerçekten ömrünün bir kısmını mücadele içerisinde Devrimci Yol hareketimize adamış ve o doğrultuda çalışmış bir insan olarak, Devrimci Yol'un Yumruklu Yıldız bayrağına sarılmış olmayı çok istemişti."

Ben, Ali İhsan Ahıskalıoğlu

"1972 yılında Foto Sayanora'da çalışmaya başladığımda, Bahri aracılığıyla Çalıkuşu ile tanıştım. Fotoğrafçılığı, kendi yapabileceği iş olarak görüyordu. Bana göre olacak şey değildi. Ama sonraki süreç içinde bunu meslek edindi ve para kazandı, evlerini yaptı, çocuklarını okuttu.

Çalıkuşu'nun istekli olması, yaşam mücadelesi vermesi, açıkçası dikkatimi çekmişti. O yüzden ona hep toleranslı davrandık, hep ondan yana tavır koyduk. Onun işlerini öne alıyor, fiyatları ona göre ayarlamaya çalışıyorduk. Umutsuz başladığımız bir çalışmaydı ama sonraları kendini bayağı geliştirdi. Tabii o zamanlar fotoğrafçılık, şimdiki kadar da gelişmiş değildi, bir makineyle birinin fotoğrafını çekmiş olmak yeterliydi, Çalıkuşu da o kadarını becerebiliyordu.

Fiziksel zorluklarına rağmen müthiş bir yaşama azmi olan ve o konuda çaba sarf eden bir insandı Çalıkuşu. O sıralar köyde bulunan annesi ve kardeşlerine bakma arzusu, insanda ister istemez ona destek olmak, onun sorunlarına ortak olmaya kadar götürmüştü bizi.

Bir süre sonra, onun o hâliyle kendine bir çevre edinmiş olması, ekonomik olarak ayakta durabiliyor olması, köylülerinin ilgisini çekmeye başlamıştı. Bayram Abi'yle olan ilişkisi, işte fotoğrafla ilgili piyasaya dahil olması ona bir güç veriyordu. Köylüleri, Eskişehir'e geldiklerinde ne yapıp edeceklerini bilemezlerdi, o yüzden Çalıkuşu'nun o hâline imreniyorlardı. O günlerde ufak da olsa para kazanmak önemliydi. Köylerde durum farklıydı; köylü yumurtasını, tavuğunu satacak ki şehire inmek için yol parası edinebilsin. Çalıkuşu bunu aşmıştı; lastik, basma vb alıp köye, ailesine gönderebiliyordu.

Çalıkuşu'nun kendi politik görüşü konusunda bir direnci vardı, karşısındakilere hiç taviz vermez, kıvırmazdı. Bana göre kaybedecek bir şeyi yoktu, o fiziksel engelini bu tür protestolarla kapatıyordu, sinirlenme katsayısı yüksekti ama geri adım attığını hiç görmedim, her tarafta dikilirdi, belki bana nasılsa bir şey yapamazlar gibi bir güvencesi de vardı, yani bir çeşit dokunulmazlık duygusu...

Ailesinde otorite, açık ara Çalıkuşu'nun elindeydi. Köylüleri üzerinde de fikirlerinden kaynaklanan bir saygınlığı vardı. Onlarda biraz abartılı olsa da Çalıkuşu'nun politik bir gruba ait olduğu ve arkasında bir gücün bulunduğu algısı vardı.

O zaman için Çalıkuşu, kendi çevresinde daha yaratıcı, daha ilerde olduğu için köylülerin ona ihtiyacı oluyordu. Adliyede, çarşıda, hastanede bir işleri olacaksa Çalıkuşu çözüm üretebiliyordu. Benim, Bayram Çam'ın, ilişkilerini kullanarak bunları karşılardı. Bu tür sorunların gerçekleşebilme ölçütünü iyi tartar, kendi süzgecinden geçirip makul ve mantıklı istekler için gelirdi. Bunlar daha çok, hastaneden muayene randevusu alınması, reçetede yazılı ilaçların ücretsiz karşılanması, birisinin belediyede işe alınması gibi şeylerdi.

Çalıkuşu, yaşama arzusunu frenlemeyi bilirdi. Sahip olduğu ekonomik koşulları paylaşırdı. Evine gittiğinizde izzeti ikramda –ki o zaman çok önemliydi– kusur etmezdi; eli açıktı, toplumsal olaylara bakışında da ondan önceki özünde de bu vardı. Birden

değişen bir adam değildi. Çalıkuşu, bireysel gayretleriyle kendine bir yer buldu, insanların kendine acıma duygusunu aşmıştı, davranışları böyle bir refleksten kaynaklanmıyor, onun ötesine geçiyordu. Kimsenin kendisine bir ayrıcalık tanımasına gerek kalmadan o yerini alabiliyor, saygınlığını koruyabiliyordu. Evini bütün devrimcilere açıyordu, mahalle çalışmaları vb, herkes de ona güveniyordu, eşi de bu durumdan hiç gocunmaz, kendini bu işin hizmetkârı sayardı. Çalıkuşu'nun mahalle çalışmalarında insanlara verdiği güvenle, gecenin bir saati onun evine rahatlıkla gidilebiliyordu. Ve Çalıkuşu, hiçbir zaman onları gecenin bu saatinde kapımda ne işiniz var diye karşılamadı."

Ben, Ali Paşa Şanlı

"Çalıkuşu'nu lise döneminden itibaren tanıyorum. Biz önceleri Gültepe'de kirada oturuyorduk, Çamlıca'ya daha sonra taşındık, liseyi Kanatlı Lisesi'nde okudum, o yıllar EGD vardı, Seyficilerin derneği... Ben Dev-Genç'e sempati duyuyordum o yıllar ama henüz bağ kurduğum insanlar yoktu, mahalleden Yıldıztepe'den arkadaşlarla ilişkimiz vardı ancak pek nitelikli değildi. Ben o süreçte araştırmaya başladım, Seyficileri öyle tanıdım ama onlara yakınlaşmadım. Çalıkuşu ile tanışıp yakınlaşmam bu sıralar oldu, kendisinin belli bir politik duruşu vardı çünkü. O günlerden beri Çalıkuşu arkadaşım dostumdur. Çalıkuşu'na hiç engelli bir insan gibi bakmadım, zaten o pek çok sağlam görünen insana göre daha aktifti, bizimle birlikte pek çok eyleme katılırdı. Sadece politik değil insani ilişkiler anlamında da değerliydi, kendisi Türkmen Alevisiydi ben Dersim Alevisiyim, o yıllarda bu iki kesim arasında bir mesafe vardı, ancak bu birbirlerini dışlayacak, yok sayacak düzeyde değildi ama bu aileler için geçerliydi, gençler arasında hiçbir ayrım yoktu. Bizlerin birlikte mücadele içinde yer alması aileleri de zamanla etkileyerek ortak tavır almalarını kolaylaştırdı, tabii bu özellikle 12 Eylül'den sonra yine "onlar" ve "biz" şeklinde bir ayrım çizgisi yarattı.

Çalıkuşu, 12 Eylül'den sonra CHP'li oldu ama Devrimci Yolcuyum da derdi. Cenazemin üzerine Devrimci Yol bayrağı örtün diyordu, demek ki Devrimci Yolculuk bilinçaltına yerleşmiş. Ben

yine de 12 Eylül öncesini ve sonrasını ayrı değerlendiriyorum Çalıkuşu açısından... Ama bu politik farklılığına rağmen insani özelliklerinde herhangi bir değişiklik olmamıştı."

Ben, Ata Ala...

"Çalıkuşu'nu tanımadan önce adını duymuştum, onun hakkında söylenenlerden kafamda farklı bir portre oluşmuştu; hareket içinde eskilerden beri varolan, kadro falan değil de daha çok işin pratik yanında yer alan biri...

Onunla ilk karşılaşmam ilginç oldu tabii... 1977 sonu ya da 1978 başı olmalı, Eskişehir Pasajı'nda karşılaştık. Ancak başkasından yardım alarak yürüyebilen biri olduğunu görünce, kafamda oluşan portre dağıldı. Bu durum, bende hem garip hem de olumlu düşüncelere yol açtı. Adını duyduğumda kimse onun bu hâlinden söz etmemişti, bu da sevindirici bir durum tabii, kişisel durumundan çok düşünce yapısına bakarak kabullenilmiş olması olumluydu.

Toplumsal olarak birisini anlatırken, dış görünümünü veya sahip olduğu işi hemen söyleriz; doktordur, mühendistir gibi... Sonraları üzerinde düşündüğüm zaman sevindirici olanın; hareket içindeki arkadaşların onu hiçbir şekilde bu yönüyle tanıtmamaları, anlatmamaları oldu. Ben Çalıkuşu'nu gördükten sonra anladım ancak engelli olduğunu. Başkalarının desteğiyle yürüyebilen, konuştukları pek kolay anlaşılmayan, bir arkadaştı. Kendisini tanıdıktan sonra ise kafamda şunlar oluştu:

İnatçı, kolay pes etmeyen, kendi hâlini sorun olarak görmeyen, konuşma güçlüğünü dert etmeyen, kafasında pek çok insana göre dünya görüşünü çok net savunabilen bir insandı Çalıkuşu. O bu nedenle, pek çok kişiyi düşündüğüm zaman onlara göre daha fazla bir güç ve elektrik yaratacak bir kişi olarak kaldı hafızamda hep. Ayakta kalma, ekonomik olarak geçimini sağlayabilme açısından yaptığı iş fotoğrafçılık... Düşünce olarak da inandıklarını savunma... İşte onun bu iki özelliğini birlikte düşündüğün zaman onu ortaya koyuyor, yani hiçbir zaman fiziksel görünümünden utanmadı, bir engel olarak görmedi, diğer taraftan geçimini sağlamak için yaptığı işteki inatçılığı, çabası da her türlü düşüncenin üzerinde oldu.

O günkü siyasi koşulları düşünüp riskleri, siyasi mücadelenin sana getirebileceği maddi manevi yükümlülükleri düşündüğünde, sağlıklı insanların bile katlanamayacağı bir şeyi o hâliyle Çalıkuşu'nun üstlenebilmesi, mücadele içinde yer alabilmesi, pek çok insanı da olumlu yönde etkiliyordu. O, bir çeşit motivasyon kaynağı gibiydi.

Çalıkuşu, fiziksel yapısıyla insanlara uzun yıllar uzun dönem örnek oluşturacak pek çok mesaj verebilecek bir insan. O mesajlar; yapamam, edemem değil! İnsan, her koşulda bir şekilde her biçimde bir şeyleri yapmanın yerine getirmenin özelliklerine sahip. Çalıkuşu, bunun bir simgesi. O, engelli hâliyle, zorlukla konuşma tarzıyla, hani Don Kişot'un yeldeğirmenlerine saldırması gibi anlaşılsa bile Çalıkuşu onun bir temsili, öyle bir figür. Onun bu yanının öne çıkması gerekiyor. İnsanlar, inandıkları için hiçbir koşul öne sürmeden hatta zorlukları görmeden, hiçbir bahane öne sürmeden hareket edebilirler. Çalıkuşu, bunun en güzel örneği, Çalıkuşu'ndan daha güzel bir örnek bulamazsın.

İşte, ben yapamam, edemem, başaramam demeyi anlamsız kılan insan Çalıkuşu, pek çok şeyi becerdi, çok insanın kafasında soru işareti yarattı, bu önemliydi zaten. Onun kitlelere katkısı, öyle kadro niteliğimdeyim diyen birininkinden çok çok daha fazlaydı. O yapısıyla kendi çocuklarına okuma imkânı yarattı, hayata yetiştirdi onları. Çalıkuşu, mücadeleci bir insandı, mücadelenin bir semboluydu, onun gibi insanların, unutulmaması, ön plana çıkarılması gerekiyor. Çalıkuşu, bırak Devrimci Yolculuğunu, insanlık için iyi bir örnek. Onun durumundaki insanlara bakışın hızlı bir biçimde değişmesi gereken ülkede, onun herkes tarafından öne çıkarılması lazım. Sadece biz değil, yüreği biraz insanlık için çarpanların yükseltmesi gereken bir sembol aslında o. Devrimci Yolcu olması elbette beni sevindiriyor ama o gerçekten o durumda tanıtılması gereken bir kişi, inatçı kişiliği, dirençli yapısı, sürekli bir şeyleri kimseye muhtaç olmadan yapma isteği... O, aynı durumda olan diğer insanlar gibi bir kenarda yatmadı, tersine en zorunu seçti; en sağlıklı, en olanaklı, en yetenekli insanların seçmesi gereken yolu seçti. Vurulabilirdi her an, içeri alınabilirdi, elindeki imkânlardan yoksun bırakılabilirdi... O, mücadele yolunu seçti."

Ben, Cemil Karataş...

"Mustafa Abi'yi, sanırım 1974 yılında tanıdım. Henüz devrimciliği kavramamıştım o yıllarda. Mahalleden tanıyordum, benim çocukluğum Yıldıztepe'de geçmişti. O yıllarda mahalle kavgaları falan olurdu, Odunpazarı'yla falan... Yıldıztepe'de ise Türkler ve Kürtler Alevi olmalarına karşın henüz birbirlerini anlayamamış ve kaynaşamamışlardı. Devrimci ilişkiler yeni yeni doğmaya başlamıştı. Sonraki yıllarda Çalıkuşu'nu devrimci ilişkiler içinde Eskişehir Pasajı'na gidip gelmeye başladığımda tanıdım daha çok.

Çalıkuşu, ilk anda engelli hâliyle dikkati çekiyordu. Herkes ona karşı saygılı davranıyordu, bunda onların sorularına karşı Çalıkuşu'nun tatmin edici yanıtlar veriyor olması etkiliydi sanırım. Tabii ben henüz sempatizan olduğum için bu soru ve yanıtları ölçecek hâlde değildim. Ona gösterilen bu saygı sadece devrimci çevrelerde değil diğer ilişkilerinde de böyleydi. Engelli hâline karşın azimli olması, yaşama sevincini dışarı yansıtması bunun nedenleri olmalıydı. Daha sonraki yıllarda da kimseye muhtaç olmamış, ailesini geçindirebilmek için fotoğrafçılık yapmış, tencere tava satmıştı.

Ben Çalıkuşu'nu esas olarak 1977-78 yıllarında tanıdım, ilk hatırladığım Yıldıztepe'de mahalle birimlerinin katıldığı bir toplantıydı. O Büyükdere birimi içinde yer alıyordu.

Mustafa Abi'yle yakınlaşmamız ise 12 Eylül'den sonra oldu. Emniyet'ten beraber gözetime geldiğimizde görevli astsubay, biz bunu alamayız deyip tepki gösterdi, ağır işkenceden geçirilmiş olduğunu düşünerek... Mustafa Abi gülümsedi tabii, sonra ayrı koğuşlara koydular bizi.

Ben cezaevinden çıktıktan sonra dışarıda Mustafa Abi'yle daha sık görüşmeye başladık. Eşim Taliha ile İnsan Hakları Derneği'nde tanışmıştık. Oraya tutuklu arkadaşların anneleri geliyordu. Ben onları alıp, açlık grevindeki arkadaşlarla görüşe gitmeden önce eve götürüyordum dinlenmeleri için. Bizi gören polis sürekli müdahale ediyordu. Bir keresinde lokantaya gittim polis de arkamdan geldi, nereye gidersen git seni tanırım dedi, orada o polise kafa attım, sonra kaçıp Yıldıztepe'ye gittim ama kimin evine gideceğimi bilemiyordum. O arada Mustafa Abi geldi aklıma, hiç tereddütsüz evine aldı beni. Onun kararlılığını ve inanmışlığını bir kez daha gördüm.

Taliha ile evlenmeye karar vermiş, düğün hazırlıklarını tamamlamak üzereydik. Bir arkadaşın otomobilini gelin arabası yapacaktık, bir gün önceden deposuna benzin doldurduk ama düğün günü arkadaş otomobiliyle ortadan kayboluverdi. Telefonla aradım, otomobil arıza yaptı, sanayideyim dedi ama sonra gelmedi. Biz gelin ve damat, ortada kalakalmıştık.

Mustafa Abi yine imdata yetişti; biz ne güne duruyoruz Cemil dedi. Hemen otomobilini yıkattı. Nurettin şoförü, Mustafa Abi yanına oturdu biz de arka koltuğa yerleştik. Nikâhtan sonra köye gittik çünkü kiraladığımız evdeki kiracı evi boşaltmamıştı, aldığımız eşyaları sağa sola koymuştuk, nikâhı yaptık ama kalacağımız yer yoktu.

Mustafa Abi her türlü sorunumuzda yardımcı olmuştu bize, onu tanımış olmaktan mutluyum, o hiçbir zaman dostane tutumunu yitirmedi. Mücadele azmini yitirmedi, gerçek bir abiydi o, iyi bir yoldaştı."

Ben, Ferruh Yılmaz...

"Mustafa Abi'mizi ben Eskişehir Pasajı'ndaki kitabevinde görüp tanıdım. Zaman zaman koluna girerek, merdivenleri inip çıkmasına yardım ederdim. İnsana hep sıcak bir tebessümle bakar, bir şeyler anlatmaya çalışırdı. Kendisiyle ilgili çok özel bir anım yok. Ama onunla yaşadığım o kısa temaslarda; onun o sevecenliği ve gayreti bizim de –en azından benim de– yaşama sevincimiz oldu, devrimci olmanın güzelliğini öğretti. Helal olsun diyorduk ona; ne kadar gayretli, ne kadar da mütevazı!

O bizim heyecanımızdı, 15-16 yaşlarındaki bize amasız, fakatsız, mazeretsiz, bir şey yapmak gerektiğini, bir şeyin ucundan tutmak gerektiğini... Bu duyguyu veren insanlardan biriydi. Tebessüm ederek anlatmaya çalışıyordu, bilgili olduğunu, her konuda da gösteriyor, tartışmalara dahil oluyordu. İşte Mustafa Abi gibiler sayesinde pasajda, kitabevinde takılmayı, okumayı sevdim.

Kütahya'da bulunduğum kısa dönem içinde, rahmetli Sacit Er ile beraber, köylerden birine gitmiştik. Orada muhtar ve İhtiyar Heyetinden birileriyle oturmuş sohbet ediyorduk. İçlerinden biri Çalıkuşu'ndan övgüyle söz etti. Oradaki bir madende çalışan işçilerin sendika örgütlenmesi için Bayram Abi'yle birlikte

gitmişler. Benim Mustafa Abi'ye ilişkin kafamdaki o saygı, onun bu gayretlerini gördükten sonra daha da pekişmişti.

Bu köye ilk defa onlar gelmiş, onların orada yarattığı iz ve ilişki, sonraki süreçte bize başka lojistik imkânlar sağlamıştı.

Mustafa Abi'yi cezaevinden çıktıktan sonra 1983-85 arası Eskişehir'de yeniden gördüm, fotoğrafçılık yapıyordu. O dönem konuşabildiğim insanlardan biri de o olmuştu.

Daha sonra İnsan Hakları Derneği'nin 1988 yılında düzenlediği İstanbul Mitingi'nde karşılaştım Mustafa Abi'yle.

Sonraki zamanlarda da kendisiyle bir araya geldiğimiz günler oldu. Ben artık 50'li yaşlara gelmiştim ama o hâlâ çocukluğumun, gençliğimin Mustafa Abi'siydi..."

Ben, İlhan Taşkın...

"Çalıkuşu'nu Eskişehir Pasajı'na gidip gelmeye başladığım yıllarda (1976-77) tanıdım. Orada ilk gördüğüm kişilerdendi, her gün aksatmadan gelirdi. İlk gördüğümde baktım, siyasi olarak hiçbir anlam veremedim, Ali İhsan'la birlikte onun koluna girerek geliyordu, herhalde onun arkadaşı diye düşündüm, Ali İhsan'ı fotoğrafçı olarak önceden tanıyordum.

Daha sonra oradaki konuşmalarından Çalıkuşu'nun farklı olduğunu anladım. Kitabevine her geldiğinde gözleri ışıldardı. Dev-Genç derneği açıldıktan sonra tanımadığımız insanlar da gelip gitmeye başlamıştı, yabancı biri geldiği zaman hemen fark ediliyordu. O zaman Çalıkuşu, yeni gelene bakar bakar sonra ilk sohbeti o başlatırdı. Konuşurken zorlanıyordu, yavaş yavaş anlatmaya başladı mı arkası gelirdi... Onun bu hâli hoşuma giderdi, daha sonra ben de onun anlattıklarına kulak misafiri oldum, böylece kitap okumama gerek kalmadan bir şeyler öğrenmiş oluyordum.

12 Eylül sonrası cezaevinden çıkınca 1985 yılında Çarşamba Pazarı'nın orada hırdavatçı dükkânı açtım, daha birinci ayıydı... bir gün baktım Çalıkuşu geldi, Nurettin Şekerler'den haber almış, sarıldık, çok sevindim dedi, eskilerden konuştuk, bana seni ilk gördüğümde hiç devrimciye benzetememiştim dedi."

Ben, Muammer Civelek...

"Çalıkuşu'nu sanıyorum 1992-93 yıllarında tanıdım ama adını hep duymuştum. 12 Eylül'den önce fotoğrafçılık yaptığını bilenler söz ediyordu ondan... Engelli olduğunu ona rağmen mücadelenin içinde yer aldığını, çevresindeki insanları teorik olarak bilgilendirecek ve etkileyecek biri olduğundan söz ediyorlardı.

Sanırım Naci beni götürdü onun yanına... Gönen Çelik'in Adalar girişindeki işhanında bulunan bürosunda tanıştık. Çalıkuşu'nu gördüğümde kafamda canlandırdığımdan daha ağır bir engeli olduğunu anladım, doğrusu o kadarını tahmin etmemiştim. Konuşması zor anlaşılıyordu ama başladıktan sonra daha rahat konuşuyordu. Yürürken de sürekli kardeşi Nurettin'den destek almak zorunda kalıyordu. Kısacası onu başkalarından dinlediğimde kafamda oluşan imajı ile gördüğüm arasında büyük farklar vardı, ama fiziksel engelinin dışında herhangi bir engeli olmadığı çok net olarak görülüyordu, aslında ben o güne dek bu kadar ağır bir engelli insanla karşılaşmamıştım. Tabii bu hâliyle onun hareketin içinde bu kadar rahat nasıl hareket ettiğini de düşünmedim değil. Ancak konuşunca karşısındaki insanı etkileyecek bir yapıya sahip olduğunu da anlamıştım.

O gün epeyce sohbet ettik, Yeraltı Maden-İş Sendikası'ndan söz ettik, o dönem çıkan *İşçilerin Sesi* dergisi üzerine konuştuk.

Daha sonraları Çalıkuşu ile birçok kez yollarımız kesişti ama onu en çok şöyle hatırlıyorum; hayatta tutunmak için mutlaka çalışmak zorundaydı, çocuklarını okutuyordu, çocuklar da azimliydi, hayattan kopmayışı, benim için aslında, kendi içimde yarattığım engelleri, sıkıntıları aşmak konusunda bir motivasyon faktörüydü. Eğer Çalıkuşu bu hâliyle hayatta tutunuyorsa, başımız sıkıştığında biz niye yapamayalım dediğim günler çok olmuştur. Çocuklarının ikisi de çok başarılı öğrencilik hayatı geçirdi. Kimseye muhtaç olmadan, sadece kendi emeğiyle, kardeşiyle birlikte fotoğraf çekerek, tencere pazarlayarak, bana göre güzel bir hayat geçirdi.

Çalıkuşu'nun devrimci hareket içinde yer almış olması elbette pek çok şeyi de düşündürttü bana... Devrimci hareketin, sadece sokak eylemlerinden geçmediği, insanlarla sohbet edildiğinde kendi çevresinden başlayarak, bilgisiyle, anlatımıyla onları örgütlemenin de önemli olduğu... Devrimci Yol'un sadece bir sokak hareketi olmadığı, onun arkasını besleyecek, haklılığı-

nı ortaya koyacak, söylemlerinin de yaygınlaşması açısından herkesle birlikte çalışılabileceğini, herkesin katkı sunabileceği kadar hareketin içinde yer alması gerektiğini, aslında Çalıkuşu örneğinin de bizim için önemli olması gerektiğini düşündüm. Çünkü birtakım bahaneler, yani şu anda zamanım yok, şunu şu zaman yaparız gibi gerekçeler üretebiliyoruz ama Çalıkuşu'nun, fiziksel engeline rağmen hareketin içinde yer alıyor olması onun açısından da bana göre bir özveriydi. Hem hayatını sürdürmek zorunda hem de herkesten farklı sürdürmek zorunda ama sunabileceğim katkım var diyerek de ipin ucundan dalın ucundan tutabilmiş ve eminim birçok insanı da etkilemişti. Onun o azmini gördüğünüzde, sohbetinde anlattıklarını dinlediğinizde yaşamın neresinde olursanız olun yapılabilecek bir şeyin mutlaka var olduğunun bir kanıtıydı bana göre Çalıkuşu.."

Ben, Selami Bilgili...

"Mustafa Abi'yi sadece dava sürecinde tanıdım, açıkçası öncesini bilmiyorum, özellikle Eskişehir'deki devrimci mücadelenin örülmesinde kendi kimliksel durumuna, yaşına bakarak gerçekten benim tanımaktan çok büyük mutluluk ve onur duyduğum, hele son yıllarda bu Açık Görüş'ten kaynaklı daha sık görüşme olanağı bulduğumuz hatta –Titanik Cafe'de– birlikte çektirdiğimiz fotoğraflarda bile yansıyan hâliyle... öyle bir insanın o direnci göstermesi, o yaşında o fiziksel sıkıntılara karşın mücadeleden geri durmaması, bedel ödemeye hazır olması, bizim örnek alacağımız, yani devrimciliğin bir yaşam biçimi olduğu, bu işin emekliliğinin olmadığı ve bunun mezara kadar gitmesi gerektiğini gösteren en somut insanlardan, canlı tanığı olduğumuz insanlardan biriydi Mustafa abi.."

Ben, Yunus Isın...

"Çalıkuşu'yla ilk tanışmam yanlış hatırlamıyorsam Ankara'dan Eskişehir'e geldiğim dönemde olmuş, onu Ali İhsan'ın yanında görmüştüm ama o süreçte Bayram Abi'yle de ilişkisi vardı. Tabii ilk önce rahatsızlığı dikkatimi çekmişti.

Çalıkuşu o dönemden başlayarak, devrimci mücadele içinde yer aldı, ne zaman onunla karşılaşsak hep siyasi meseleler üze-

rine konuşurduk, ben de yarattığı izlenim o insanın gerçekten Türkiye devrimci hareketinde önemli bir unsur olduğu... Hayatın her ânında ve alanında siyasi olarak mücadelesini sürdüren bir insan olarak gördüm Çalıkuşu'nu, devrime olan inancını hiçbir zaman kaybetmedi, mücadelesini hiç bırakmadı, ben onu hep öyle hatırlıyorum."

Ben, Zeki Senger...

"Çalıkuşu'nu çok yakından değilse de yüzde yüz verimli çalışmayı prensip edinmiş ve bu konuda hem ısrarcı hem de sağlıklı bir mantık süzgecine sahip bir arkadaş olarak tanıdım. Daha doğrusu, *Devrimci Yol* dergisi çıkmaya başladıktan sonraki dağıtım sürecindeki ilk ilişkilerimizden daha sonraki görüşmelerimizde kendisiyle yoğun bir düşünce uyumu içerisinde olduğumuzu gördüm. Kapsamlı düşünmeyi bilen, sadece dergi dağıtımında bile onları her yere götürme rahatlığında bir arkadaşımızdı.

Çalıkuşu'nu tanımadan önce adını duymuş ama sadece okullarda fotoğraf çektiğini biliyordum, engelli olduğundan haberim yoktu, bunu ancak karşılaştığımızda fark ettim ve ondan sonra sürekli saygı duydum. Çünkü engeline rağmen yüzde yüz verimle çalışan bir arkadaştı.

Çalıkuşu, espriden anlayan, kendisine yapıldığında da aynı şekilde karşılık verebilen bir insandı. Yaşamımız da dahil olmak üzere her şeyimize gülerek onunla dalga geçerek anlattığımız şeyler var. Yani hayatla dalga geçebilen ama o denli de hayata sıkı sıkıya bağlı olan, hayatı hiçbir zaman geçiştirilecek basit bir şey olarak algılamayan, ciddiye alan ama onunla dalga geçerek ders çıkarma yeni dersler kazandırma konusunda yoğun çaba sarf eden bir arkadaştı Çalıkuşu. Örneğin ben kendisine şu türden şakalar yapardım: Çalıkuşu'nu ne zaman arasam telefonu geç açardı; özellikle kış aylarında sağlık sorunları olduğu dönemde sık sık görüşüyorduk. Kendisine yahu Çalıkuşu şu telefonu biraz çabuk aç, benim kontörler boşa gidiyor derdim, telefonu açmadığı hâlde kontörlerin gittiğini söylememe rağmen, ne yapayım derdi... telefonum pantolonun cebinde, önce paltonun önünü açacağım, sonra ceketin önünü... Telefona ancak ondan sonra

ulaşabileceğim... Kusura bakma ben telefonu geç açacağım, artık senin kontörler de fazladan gidiversin!

Çalıkuşu'nun son zamanlarda CHP'li olduğunu söyleyen arkadaşlar var. Ben onu bunu bilmem, Çalıkuşu'nun hayatına gerçek damgayı vuran, düşüncesinin yaşam bulduğu dönem Devrimci Yol'du. Bu nedenle sağlıklı ilişkilerini genellikle, Devrimci Yol düşüncesini benimseyen insanlarla kurdu ve dünyaya bu ilişkiler temelinde baktı. Daha sonra da belki bu ilişkileri bulamadığı ya da o ilişkiler Eskişehir'de yaratılamadığı için de böyle olmuş olabilir ama hayatına asıl damgayı Devrimci Yol vurmuştur. O dönemde onda bıraktığı iz, dünyaya bakış ve çalışma yöntemleri, örgütlenme anlayışı da orada, düşünce tarzı da oradaydı, asıl belirleyici olan Devrimci Yol düşüncelerinin başlangıcından, geliştirilmiş aşamalarına kadar geçen sürecin oluşturduğu pencereden dünyaya bakıştı..."

Ben, Özgür Çimen...

"Hani Mustafa Çalıkuşu benim dayım değil, bir başkası olsaydı ve ben onu bir şekilde tanımış olsaydım, bu benim için zor kabul edilebilir bir şey olabilirdi, fiziksel engeline bakarak bu adam (devrimciliği) nasıl yapabilir diyebilirdim. Ama engelli hâlinin dayıma asla engel olmadığını bunu da dayım olduğu için yakından tanıdığım ve gördüklerim yaşadıklarım beni ikna etti. Tabii daha da çok onun anlattığı anıları...

Küçük çapta ticaretle uğraşan bir arkadaşıyla beraber trenle Ankara'ya gitmişler. Ulus'tan kumaş falan alacakmış ama arkadaşı daha acemiymiş. Orada buldukları satıcı elinde mal kalmadığını ancak ertesi gün verebileceğini söylemiş. Arkadaşı, dayıma dönmüş şimdi ne yapacağız, nereye gideriz, nerede kalırız, demiş. Dayım, sen merak etme hallederiz demiş; benim tanıdıklarım var elbet birine misafir oluruz... Çinçin'e gitmişler orada bir arkadaşlarında kalmışlar, sabah olunca tekrar Ulus'a gidip malları almışlar. Ama trene binmek için Gar'a geldiklerinde trende yer bulamamışlar. Otobüsle gideriz deyip Otogar'a gelmişler, aksilik bu ya otobüslerde de yer yokmuş. Dayım, etrafa bakmış, Eskişehir'e gitmek isteyip de otobüs bulamamış insanları bir araya toplayıp otobüs tutalım demiş, onlar da kabul edince bir otobüs bulup anlaşmışlar ve Eskişehir'e dönmüşler. Pratik çözüm bulmak bence bu.

Dayımın şöyle bir özelliği vardı; siz bir adres söyleyin, 10 gün sonra unutmaz aynı adresi size tarif edebilirdi. Ben Ankara'da bir kere gittiğim yeri ikincisinde bulamam ama o 1980 döneminde Ankara'da gittiği yerleri çok açık olarak tarif edebilirdi.

Mustafa Dayı'ma yaklaşık 2 yıl önce şunu sormuştum; geriye dönüp baktığında eksikleriniz nelerdi? Genellikle ona kitap okuduğum zamanlardı, aralarda durur sorular sorardım. Hatırladığım kitaplardan biri Sümmani Can'ın hayatıyla (*Can*, Sümmani Can)[20] ilgiliydi, öteki de *Bitmeyen Yolculuk*.[21] Bazı yerlerde, dayı bu konuda senin fikrini almak istiyorum derdim.

İşte geçmişte yapılan yanlışlar konusunda; bizim örgütümüz halkın neler istediğini daha iyi anlayabilirdi demişti. Sol fraksiyonların birbiriyle çatışmaları hakkında ne düşünüyorsun diye sorduğumda da bir olay anlatmıştı. Bir mitingde HK'lılarla aralarında kavga çıkmış, sopalar falan havada uçuşmuş, dayım kasketini kaybetmiş o arada... Bunlar yanlıştı demişti.

Dayımın engelli hâline rağmen devrimci hareket içinde nasıl yer aldığına gelince... Devrimciler zaten insanları ayrıştırmaz, insanları faşizm ayrıştırır, sen şusun, sen busun diye... Devrimciliğin özünde bu vardır, kimseyi ayrı görmeyeceksin, halkların kardeşliği olacak. Engelli bile olsa dayım pek çok sağlam insandan görüş olarak daha ileriydi, pek çok şeye koştururdu, demek ki devrimciler de benimsediler onu, kendilerinden biri olarak gördüler ve mücadelelerinde yoldaş olarak benimsediler. İnanıyorum ki devrimci hareket de insanları ayrıştırmıyordu, engellilere herhangi bir ayrım yapmıyordu, dayımın başarılı bir devrimci olduğuna inanıyorum."

Ben, Velican Çalıkuşu...

"Amcam bir kere toplumda çok saygı gören bir insandı, gittiği yerlerde çok iyi karşılanırdı. İnsanlar sürekli geçmişten anlatırlardı. Amcam verdiği emekle, mücadeleyi anlatırdı, hem de keyifle... Biz nesil olarak çok inanmış insanlardık derdi; yani devrim yapabileceğimize yürekten inanmış, birbirini arkadaş, yoldaş olarak sayan, sürekli birbirini seven, mücadele ederken birbirimizi düşünen ama davamızı ön planda tutan kişilerdik,

20. Sümmani Can, *Can*, TMMOB Makine Mühendisleri Odası Yayınları, 2011.
21. Adnan Bostancıoğlu, *Bitmeyen Yolculuk*, Ayrıntı Yayınları, 2011.

derdi... Birbirimizi satmadık, satmadığımız gibi de normal hayatta da birbirimize hep yardımcı olduk...

Amcam, kişiliğini bu yaşadıklarıyla bütünleştirmiş, içinde bulunduğu siyasi hareketle kendini içselleştirmiş bir insandı. En önemlisi, kendini hep yeniliyordu, takip ediyordu sürekli, evet kitapları... O konuda bize biraz bağlıydı son zamanlarda gözleri nedeniyle kendisi okuyamıyordu ve bundan çok mustaripti... Biz onu hiç kırmadık, ne dediyse okuduk. Eğer bir insan dışarıdan okumayla üniversite mezunu olur deseler, evet amcam üniversite mezunu olmuştur.

Biz üç katlı bir apartmanda oturuyoruz; halamlar, amcamlarla birlikte... Daha çok aile gibiydik, diğer amcalar uzaktaydılar, ama biz hep bir aradaydık ve bu yüzden ailelerin problemlerinin çözümünde amcam belirleyiciydi. Benim okulda bir sorunum olsa babamdan önce amcama giderdim.

Aksi yanları vardı tabii, bir şey derse ondan kolay kolay vazgeçmezdi yani bizim ısrarımız üzerine vazgeçmezdi. Bazen aradan birkaç gün geçtikten sonra yanlışını anladığı olur, pardon derdi, pişmanım diye aniden bağırırdı. Özellikle yengeme karşı çok sert çıkardı amcam, oysa yengem çok fedakârdı. Tabii birkaç saat sonra yanlış yaptım diyebilirdi ama bu zamanlar çok enderdi. Ben de öyleyimdir mesela, ben de çok sinirlenirim, yanlış yapsam bile dışa vuramam onu, yanlış yaptığımı bilirim, sakinliğimce anlarım, sonra yapmamaya çalışırım, tabii birden parlıyoruz, yani o özellik bende de var.

Hastalığında başında kaldım hep, amcamı hiç güçsüz görmedim, beli falan kırılmıştı, ben direkt ağlıyordum, amcam karşımdaydı ve bana ölümsüz geliyordu, ölmeyecekmiş gibi geliyordu. Amcama çok güvenirdim, şey falan derdim kız istemeye gideceğimiz zaman amcam gelir derdim, amcam bu işi bitirir, amcam var ya sorun değil, kızı alırız derdim.

Hastalığı ben hiç konduramıyordum ona... yani öyle yatakta, kalkamaması falan hiç aklıma gelen şeyler değildi bunlar. Amcamı hep dik görmeye alışkın olduğumdan zor oldu benim için, çok zor oldu. Mesela hastanede ayağı falan ağrırdı, dizinin üstüne bastırmamı söylerdi, stres uzadıkça ben de bozuluyordum açıkçası, sürekli yatıyor falan diye... Hastaneden çıktıktan sonra da amcam kurtardı kendini dedim. O arada arkadaşımda kalmıştım, Ali İsmail Korkmaz ile ilgilenecektik, yanına gidecek

yardımcı olacaktık. Amcam nasılsa kendini kurtardı dedim, biz Ali İsmail'e bakalım... Amcamın kendini toparlamasını istiyordum, yatakta görmeyi konduramadım, ona müdahale edilirken gördüğümde, duymak istemiyordum açıkçası, yardım etmek istemediğim için değil kesinlikle, kafamdaki Mustafa Çalıkuşu hep böyle başı dikti, akıl vermeyi sevendi, şimdi düştüğü hâli bir türlü anlamlandıramıyordum, sindiremiyordum, yakıştıramıyordum.

Kalk Ali İsmail kalk!

On dokuz yaşımdan göreyim seni, hayallerin ve sevdaların arasından, türküler söyleyelim bir ağızdan, halaya duralım, varsın acemice olsun... Kavak yelleri estirelim birlikte„aşklara koşalım, kolkola yürüyelim seninle Hamamyolu'nda, Köprübaşı'nda, Adalarda... Bildiriler dağıtalım, duvarları paylaşalım dillendirmeye, bir sen bir ben, yaşamaya dair olsun ve güzel günlere, sen dalganı geç arada, hep gülümse!

Bak, ağaçlar yürüyüp gelmiş uzun yollardan bir orman gibi kolkola... Yüreklerinin bir ucunda sana bağlanmış karanfiller var, unutuldun sanma sakın Ali İsmail, darılırım bak!

"Hayata sımsıkı bağlı; yüreği doğa, insan, hayvan sevgisiyle çarpan bir gençti Ali İsmail Korkmaz. 1994 yılında Antakya'da dünyaya gelen Ali İsmail, ilk öğrenimini Ekinci Nevzat Ceylan İlköğretim Okulu'nda tamamladıktan sonra Antakya Hüseyin Özbuğday Lisesi'nde orta öğrenimine başladı. Ali İsmail, daha lise öğrencisiyken "**Toplum İçin Gençlik**" hareketini başlatarak arkadaşlarıyla birlikte çeşitli projelere imza attı. Liseden mezun olup Anadolu Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği Bölümünü kazanan Ali İsmail, üniversitede birinci sınıf öğrencisiyken Eskişehir'de yapılan Gezi Direnişi eylemlerine katıldı. Bu eylemler sırasında karanlık sokaklarda pusu kuran eli sopalı kişilerin şiddetine maruz kaldı. Başına aldığı sert darbeler nedeniyle beyin kanaması geçiren Ali İsmail, 38 gün komada kaldıktan sonra 10 Temmuz 2013 tarihinde aramızdan ayrıldı. Arkasında, kısacık ömrüne ancak bir kısmını sığdırmayı başardığı hayallerini gerçekleştirmeye and içmiş bir halk bıraktı…"

ALİKEV

Geçmişe dair okuduğum kitaplarda, yaşananlarda aşırı derecede bir inanç var, yani bu inanç doğrultusunda insanlar bedel öderlerken de birbirlerine sıkı sıkıya bağlılar, böyle bir şey şu anda göremiyoruz. Yani eskiden... hep amcamların hikâyeleri geliyor aklıma, ya da böyle eskiden mesela çok misafirimiz gelirdi ve sabahlara kadar oturur bir şeyler içerlerdi, orada eskileri anarlardı, biz de koltukların köşe başlarında, onların kollarının altında dinlerdik, gülerdik... Neydi onlar, çok hatırlamıyorum. Devrimci Yol deyince direkt masalar gelirdi aklıma, yani o masalarda dinlediğimiz hikâyeler.

O hikâyelerde; arkadaşlığın, dostluğun, mücadelenin, sırdaşlığın temaları vardı, onlardan bana kalan, okuduklarımdan öte amcamlardan kalan ki amcam bize uzun yıllardır anlatıyordu bunları... O masalardaki arkadaşlarının gözlerinin içi parlıyordu, eşlerinin de... Mesela eşleri de aynı mücadelede yer almış, bedel ödemiş insanlar, hiçbir zaman mücadeleden kopmamış, eşlerinden kopmamışlar, eşleri içeri düşmüş, ayrı kalmışlar, yeri gelmiş çocuk yapmamış bazıları, çünkü mücadeleleri daha önce gelmiş, mesela bu tarz hikâyeler dinlerdik.

Günümüzde böyle arkadaşlıklar, böyle dostluklar, verilen siyasi mücadelede insanların birbirini kollamasından daha çok sırrını nasıl ortaya çıkartabilirim anlayışları, birilerinin üzerine basarak bir yerlere gelme anlayışı var. Oysa amcamların kuşağında kolektif olmak önemliydi, yani el ele bir yere geleceksin, birinin sorunu hepsinin sorunuydu. Şimdi öyle bir şey yok, insanlar birbirlerinin sorunlarından nemalanıyorlar, böyle bir şey var yani, öyle eski arkadaşlıklarda, arkadaşlık, dostluk, yoldaşlık, gerçekten bu kitaplarda anlatılanlar... Biz, şimdi okuyoruz, vay be falan diyoruz, onlar yaşamış bunları... En önemlisi çok özledim amcamı, şu anda burada olsa, duygu yoğunluğu yaşardım, siyasetle ilgili konuşurduk, hemen on dakikada bir dertleşirdik ya da bir sonraki seçimde aday olsam mı olmasam mı diye amcama sorardım.

Girdiğim çevrelerde onun sayesinde ben de saygı gördüm. Bir yerlere gittiğimde mesela Halkevi'ne, mesela partiye –ben CHP Gençlik Kollarında çalışıyorum– sen kimsin diye sorarlardı, ben de Mustafa Çalıkuşu'nun yeğeniyim derdim.

Sizinle dışarda görüşsem, sen kimsin deseniz bana, Mustafa Çalıkuşu'nun yeğeniyim derdim. Siz de bana Mustafa Çalıkuşu'nu sorardınız. Amcamın adının bile çok yardımı oldu bana. İleriye dönük –parti içerisinde– kariyer planlamam illa ki var, amcam ölmeden önce de bir yerlerde planlardım, yani o beyin takımının içinde hep olacaktı, arkadaşlarını arayacaktı, destek isteyecekti, yapardı, bunu düşünürdü. Şimdi o yok, ben başarılı olacağıma inanıyorum, onun bahsettiği gibi Çalıkuşu ailesine ya da geleneğine diyelim... Her zaman, her gittiğim yerde bunu sürdüreceğim, anlatacağım Mustafa Çalıkuşu'nu.

Hiç unutmam; 2012 yılıydı sanırım şöyle bir anım olmuştu. Antalya'ya birkaç günlük bir öğrenci kongresine gitmiştik, akademik bir kongreydi... Ankara Siyasal düzenlemişti. Orada Diyarbakırlı bir arkadaşla aynı odayı paylaştım, dedesi Deniz Gezmiş'i tanımış, işte bu arkadaşla yakınlaştık. Kongre tartışmalı geçmiş, solun üzerine fazla gelinmişti, lekelemeye, karalamaya varan konuşmalar yapılıyordu. Ben de söz alıp kürsüye çıktım, gereken yanıtı verdim ve konuşmamı; biz Mahir Çayanların, Hüseyin Cevahirlerin, Mustafa Çalıkuşuların devamıyız, sözlerinize dikkat edin, diye bitirdim ve salonu terk ettim. Sonra hemen telefonla amcamı aradım, kahvaltı yapıyormuş, kongre-

deki olayı anlattım, amcam ağladı... Telefonu kapattıktan sonra şöyle düşündüm; ben kongrede o sözü söyledim ama sonra şunu düşündüm: Mahirler öldü ama amcam yaşıyordu. Yine de onun adını anma gereği duymuştum. Çünkü onun ağırlığını hep omuzlarımda hissediyordum, o hep arkamdaydı, hâlâ öyle... Bana ondan kalan ve üstlendiğim güzel bir miras var. İlerde de tabii, şimdi planlamıyorum ama benim ani çıkışlarım olduğu için, çıkar her yerde söylerim; "Biz Mustafa Çalıkuşuların geleneğinden geliyoruz. Bunun mücadelesi veriyoruz!" Onun adını her zaman söyleyeceğim, başarılı olsam da olmasam da söyleyeceğim, bir yere gelsem de gelmesem de... Kimbilir günün birinde Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünde de dile getiririm onun adını...

Benim çocuklarım da anlatacak onu bir şekilde... Babam da anlatacak, annem de anlatacak, yani biz şu andaki koşullar altında, aile içinde amcamın yaptığı liderliği, yarattığı kimliği, aileyi bugünlere getirmesini hiç unutmayacağız.

Ailede bir problem olduğunda amcam çözerdi. Diyelim, babam Nurettin'in bir sorunu var, kendi başına çözsün diye bırakmazdı, o kendi sorunuymuş gibi önemserdi. Habibe Hala'mın bir problemi olduğunda da aynı şekilde...

Amcamdan, babamdan, ailemizin büyüklerinden bize geçen bir kültür var; "Eline, diline beline bağlı olmak." Sonra adil olmak... Biz bunları gündelik konuşmalar içerisinde bile sürekli duyardık. Bir hata yaptığımızda diğer aile büyükleri alır, adil olmamız, namuslu olmamız gerektiğini bize usanmadan anlatırlardı. Ama şu olmadı hiçbir zaman ya da ben ilgili olmadığım için duymadım... Bu konuşmalarda hiçbir zaman dinî ayrımcılık yapılmazdı yani şu Alevidir, bu değildir... Biz, daha çok insan odaklı yaşam sürdük. Bu hep böyleydi, bundan sonra da böyle olacak. Amcamın Alevi arkadaşları geldiğinde onlara ayrıcalık tanınmazdı. Ama Devrimci Yolcu olmak başka bir şeydi tabii.

Babamı, annemi kaybedeceğimi düşündüğüm zamanlar olmuştu ama amcam aklımın ucundan geçmiyordu, bunu hiçbir zaman düşünmedim, bu duyguyu o vermişti bana... hayatta hep dik durdu ve ayakta vefat etti amcam. Bunu uzun süre anlamlandıramadım, ölebileceğini hiç düşünememiştim. Babam beni aradı, amcanı kaybettik dedi. Mustafa Amca'n demedi...

Şimdi, onun bizden istediği gibi bir hayat sürmemizin zamanı... o görev bilinciyle hareket ediyorum. Ben de karar olacak ki, amcam yaşıyormuş gibi bazen hani dediğim gibi ilerde bir yere gelmek için mücadelelerde görmek istiyorum, iyi yer var mı düşünüyorum, babam olacak tabii ki. Amcam olsaydı da... Orası eksik kaldı orası, orayı artık ben mi kıvırırım, ne yaparım bilmiyorum, olay sıkıştığında ben amcama güveniyorum, hatta bir gün Ezgi Abla'm şey yaptı, niye amcamı istedin, yok dedim o eksik kalacak, ailecek gideriz, geniş gideriz yani amcamın kızları falan, amcamın yeri hissedilecek orada.

Amcama bir kez sitem ettim, o da arkasından... Bizi erkenden bırakıp gittiği için.

"Babama;

Aslında anlatacak ne çok şey birikti sana... 5 yıl öncesine kadar ben Çanakkale'de, sen Eskişehir'de olsan da her gün konuşup anlatırdım ne var ne yoksa sana...

Şimdi, sınırlı kelimelerle nasıl anlatabilirim ki baba seni; her zaman sevgi dolu oluşunu, dünyanın en iyi babası olduğunu, seninle gurur duyduğumu...

Veli toplantılarından dönüşünde sevinç gözyaşlarıyla 'Seninle gurur duyuyorum!' derken yaşadığın duyguyu, cenazende yaşadım bir farkla! Onlarca insan senin kaybından duyduğu üzüntüyü paylaşırken ve senin ne kadar iyi bir insan olduğunu anlatırken 'Seninle gurur duyuyorum baba!' dedim içimden. Tek bir farkla; gözümde hüzün gözyaşlarıyla...

Daha birlikte yaşayacak güzel günlerimiz vardı. Mesela üniversiteden mezun olurken ben yanı başımda sen olmalıydın. Hocalarıma sormalıydın iyi bir öğrenci olup olmadığımı. Kızının okuduğu üniversiteye gelip Prof. hocalarımdan durumumu soran yegâne babaydın oysa... Yıllarca bu hikâyeyi konuşup gülüşmelerimiz hâlâ hatırımda... Bizi okutabilmek için verdiğin çabalar anlatılabilir mi? Elle bile tutulamazken bizi büyütürken, okuturken, önümüzde geniş ufuklar açarken yaptıkların... Bedensel engeline rağmen buna sığınmayıp çalışıp alnının teriyle para kazanırken, bir yandan bizi büyütüp bir yandan da bizlere insan emeğinin ne kadar değerli olduğunu gösteren rol modeli oluşturman...

'Her ölüm erkendir' derler ama senin ölümün gerçekten erkendi be babam! Daha doktor olduğumu görememiştin... İlk maaşımla yemek yiyememiştik... İlk maaş hediyesi alamamıştım sana... Tıp Fakültesi'nde okurken 'Benim kızım doktor!' deyişlerine kızardım az biraz, baba daha mezun olmadım, diye... Bilseydim aramızdan bu kadar erken ayrılacağını, doktor olduğumu göremeyeceğini, hastalarımdan beni soramayacağını, avazım çıktığı kadar haykırabilirdim dünyaya 'Ben Çalıkuşu'nun doktor kızıyım!' diye...

'Bilseydim' ile başlayıp 'keşke' ile devam eden fazla cümle yok aramızda. Çünkü sen dünyanın en iyi babası oldun ablama ve bana. Hatta başka çocuklara... Çocuklar okusun diye çırpınışların, verdiğin çabalar... Kimisinin kendi babasından daha fazla emek harcadın bu uğurda...

5 yıl geçti babacığım sensiz... Bu sensizlikte seni daha iyi anladık. Masamızda olamadın artık ama sohbetlerimizden hiç eksik olmadın, attığımız her adımda sen vardın. Ben, Mustafa Çalıkuşu'nun doktor kızı oldum! Aldığım her kararda sana layık bir evlat olmaya çalıştım. İnsanlar yaşarken birbirlerine veda etmezler, bu cümleleri belki çok fazla kurmadım sana. Veda değilse de bir teşekkür mektubu bu! Bizi büyüttüğün, bugünlere getirdiğin, ufku geniş bireyler olarak yetiştirdiğin ve daha pek çok şey için teşekkür ederim baba!

'Keşke' yok aramızda... İyi ki sevgi dolu ailemizin bir üyesisin, iyi ki benim babamsın, iyi ki senin kızınım baba!

Kızın Ezgi Çalıkuşu"

Ben, Ersin Toker...

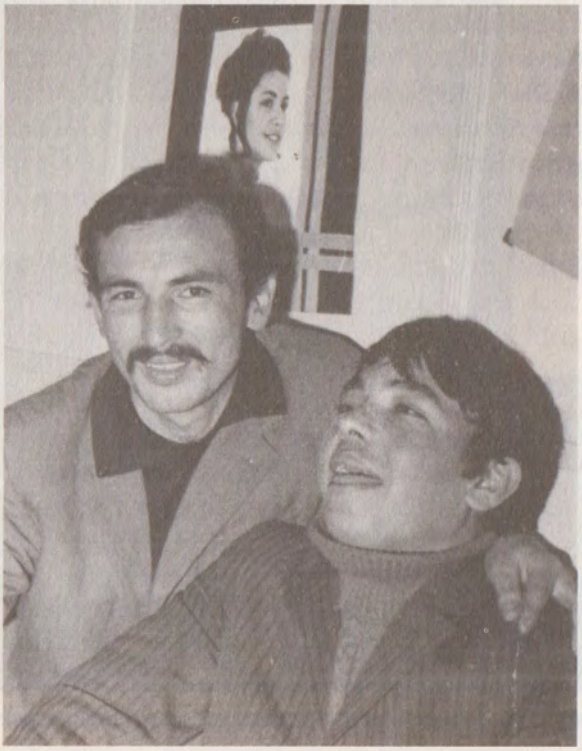
Seni tanıdım mutlu oldum Çalıkuşu!

Mustafa Çalıkuşu'nun babası Veli Çalıkuşu ve annesi Emine Çalıkuşu.

Foto Sayanora'nın karanlık odasında İbrahim Kocabaş ile birlikte.

Fotoğrafçı arkadaşı Bahri Doğan ile birlikte.

"Mustafa Çalıkuşu'na sevgilerimle" Muhterem Nur.

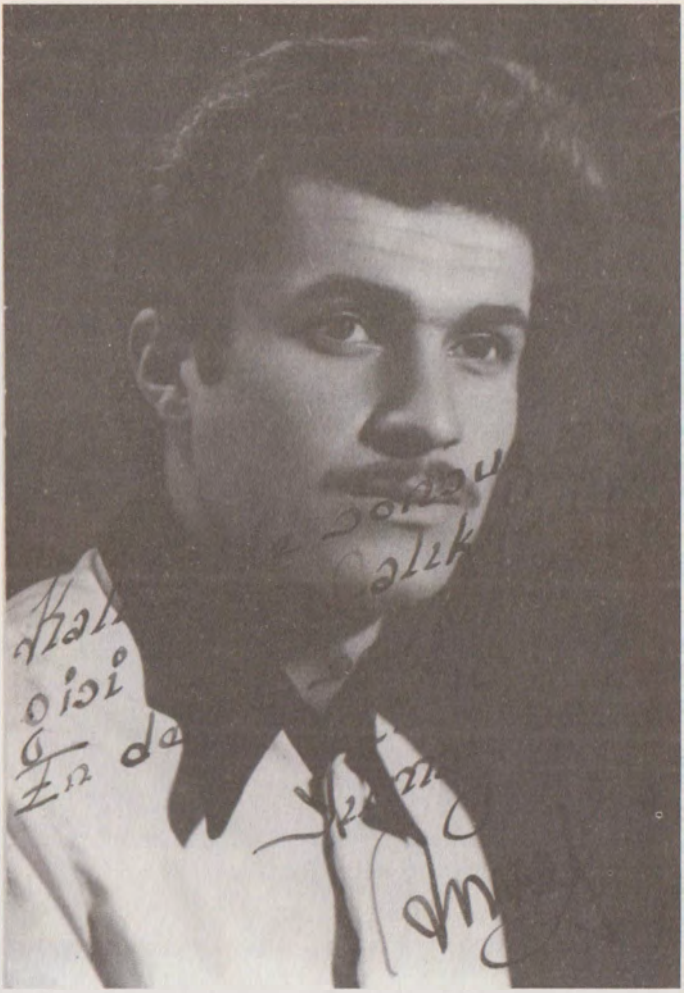
Süceaddin köyü Ahmet Üryan tepesinde şarap muhabbeti. Soldan sağa, Ethem Bağlayan, Çalıkuşu, Öğretmen İsmet Akın, Mehmet Uysal, Kurban Akın, Hüseyin Can.

Ahmet Üryan tepesinde, Kurban Akın ve Kâzım Sakarya ile.

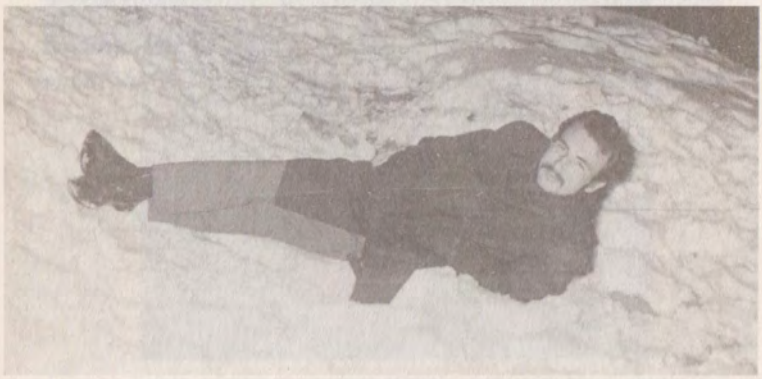
Çalıkuşu'nun sağdıcı Satılmış Kartal ve eşi (Foto Çalıkuşu-1970).

"Kalbimde sonsuz sevgisi olan Çalıkuşu'na en derin sevgilerimle" Yılmaz Kırmızı (29 Ekim 1971).

Arkadaşı Nebi Durmaz ile.

1972 kışında.

Aşağı Ilıca köyünde (Fotoğraf Bahri Doğan).

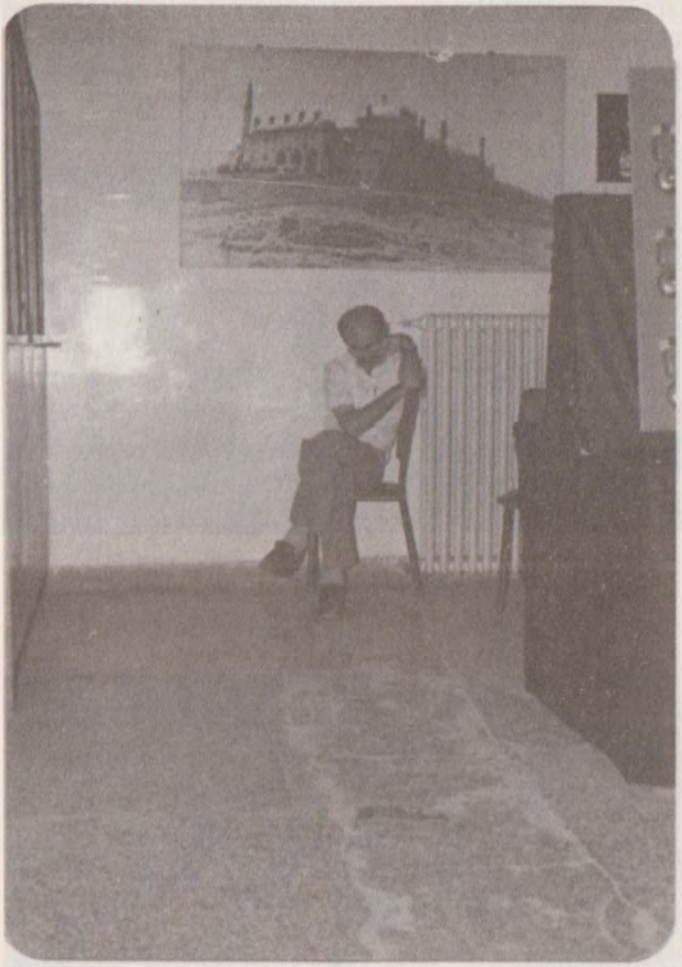
Eğitim çalışması sonrası.

Kızkardeşi Habibe ile bir etkinlikte (1976).

Kitap okurken.

Şekerleme yaparken.

Kardeşi Hüseyin, babası Veli, eşi Mukaddes ve gelinleri Fadime ile birlikte.

Hoşgeldin Cevahir bebek! Habibe, Mukaddes ve Çalıkuşu.

Hoş bulduk Ali Asker!

Çalıkuşu'nun yeğenleri Velican Çalıkuşu (solda) ve Özgür Çimen (sağda).

Dizin

A
Acarbaş, Aytül 340
Ağaoğlu, Adalet 14
Ağca, Mehmet Ali 356
Ağırnaslı, Niyazi 550
Ahıskalıoğlu, Ali İhsan 65, 111, 172, 233, 323, 374, 394, 421, 422, 429, 439, 566, 584, 615, 629
Akbalık, Mustafa 190, 191
Akbel, Can 404
Akbulut, Rıza 258
Akıl, Hamit 158
Akın, Gülten 288
Akın, İsmet 33, 554, 651
Akın, Kenan 64, 538, 543
Akın, Kurban 64, 114, 623, 651, 652
Akın, Mehmet 562, 580
Akkaya, Reşat 170, 359, 599
Akman, İlker 54
Akman, Seyfi 19, 25, 31, 34, 60, 229, 490, 576
Akpınar, Hayrettin 227
Aktolga, Münir Ramazan 559
Aktuğ, Ayşe 68, 96, 122
Akyol, Ali İhsan 8, 27, 134, 172, 260, 278, 280, 329, 361, 363, 364, 373, 374, 375, 392, 480, 500
Ala, Ata 8, 56, 135, 137, 220, 300, 313, 346, 377, 476, 509, 632
Albay, Ahmet 349
Albay, Alev 403
Alfatlı, Ali 36, 87
Alkara, Niyazi 178, 374
Alpkan, Naci 8, 37, 126, 128, 263, 267, 384, 415, 417, 424, 429, 437, 445, 450, 461, 470, 599
Alp, Saffet 565
Alptekin, Cihan 210, 565
Altınbilek, Fehmi 329
Arda, Yaşar 617
Arırt, Musa 206, 207, 208
Arı, İbrahim 87, 170, 181, 182, 192, 232, 253, 313, 328, 445, 478, 504, 535, 599
Arıkan, Hüdai 24, 162, 565
Arif, Ahmed 77, 78, 341

Arsal, Orhan 550
Asker, Ali 258, 387, 530, 585, 618, 623, 659
Aslanhan, Bülent 424, 425, 444
Aslan, Sefa 340
Aslan, Yusuf 559, 565
Atak, Niyazi 178
Atasoy, Ahmet 565
Atay, Cahit 556, 558
Avcıoğlu, Doğan 207, 549, 565
Aybar, Mehmet Ali 66, 550, 598
Aydın, Ahmet 355
Aydın, İlyas 162
Aydın, Turan 178, 196
Ayna, Ömer 210, 565
Aytaç, Leyla 8, 340

B

Babacan, Ömer 323
Bağbant, Abdullah 72
Bahadır, Ahmet 86
Baran, Yücel 8, 59, 71, 101, 124, 249, 253, 489
Bardakçı, Ulaş 218, 325, 565
Barın, Burhan 90, 227
Barıtan, Mesut 340
Baskın, Kenan 172, 273, 342, 380, 407, 413, 423
Başaran, Mehmet 545
Başpınar, Ali (Butto) 51, 161, 162, 163, 165, 167
Baştepe, Rasim 277
Baykurt, Fakir 551
Bekdemir, Gültekin 389
Bektaş, Mehmet 20, 28, 30, 161, 164, 486, 581, 604
Belli, Mihri 24, 44, 184, 445
Beşikçi, İsmail 207
Bilgili, Selami 8, 69, 188, 241, 245, 325, 375, 392, 397, 435, 437, 474, 515, 638
Bilgin, Ahmet 95
Bilyaz, Selahattin 333, 363, 370, 371, 481
Bozkurt, Necdet Erdoğan 45, 107, 134, 160, 163, 229, 306, 307, 319, 341, 378

C-Ç

Cacım, Yusuf 18
Can, Mehmet 219
Can, Mustafa Ali 662
Can, Sümmani 641
Cemgil, Sinan 565
Ceylan, Ahmet 93
Ceylan, Ekrem 353
Cioran, E. M. 459
Civelek, Muammer 8, 45, 50, 84, 134, 263, 270, 383, 417, 418, 432, 437, 444, 450, 460, 468, 522, 637
Cömertoğlu, Naim 218
Çağa, Esat 550
Çakıcı, Cemal 311
Çakır, Cemil 55, 569
Çalıkuşu, Emine Cevahir 8, 59, 597, 611, 612, 619
Çalıkuşu, Ezgi 8, 611, 612, 648
Çalıkuşu, Habibe Çimen 8, 368, 622
Çalıkuşu, Mukaddes 8, 611
Çalıkuşu, Mustafa 592, 617
Çalıkuşu, Nurettin 34, 113, 594, 600

Çalıkuşu, Veli 64, 534, 536, 538, 549, 552, 563, 590, 595, 649
Çalıkuşu, Velican 8, 641, 659
Çalışkan, Fevzi 171, 240
Çalışkan, Nuri 364
Çam, Bayram 8, 14, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 43, 44, 46, 47, 57, 58, 63, 66, 81, 82, 116, 117, 133, 134, 135, 136, 138, 145, 147, 161, 163, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 210, 296, 309, 313, 319, 320, 388, 389, 390, 487, 529, 530, 577, 578, 581, 582, 583, 584, 587, 588, 596, 616, 628, 630
Çatlı, Abdullah 356, 442
Çayan, Mahir 19, 21, 24, 49, 54, 60, 68, 76, 77, 87, 113, 123, 126, 149, 188, 189, 227, 330, 559, 565, 578, 579
Çebi, Güller 76
Çelik, İsmail 419
Çelik, Oral 356
Çeşmecioğlu, İbrahim 182, 193, 195, 230, 240, 263, 269, 293, 337, 385, 424, 461, 464, 465, 469, 609
Çetin, İzzet 421
Çetin, Nedim 219
Çetinkaya, Ali 278, 365
Çınar, Feyzullah 286 287
Çırakman, Hüseyin 258
Çimen, Ali İhsan 219, 297, 298
Çimen, Özgür 8, 640, 659
Çolak, Hacı 213
Çuhadar, Nihat 195

D

Dadaloğlu, Ozan 227
Danacı, Nihat 535
Dayan, Salih 95
Demirel, Süleyman 115, 121, 284, 290, 316, 317, 346, 359, 360, 441, 559, 564
Demir, Halil İbrahim 357
Demir, Osman 72, 357
Demiröz, Nazif 219
Demirtel, Rafet 322
Dertli, Murat 127
Devrin Şahin, Nadir 461
Dıranas, Fikret 263, 265, 341, 347, 504
Diker, Sedat 263
Dinçer, Zeynel 277
Dinlerer, Behçet 107
Doğan, Ali 214
Doğan, Bahri 8, 62, 63, 64, 560, 580, 650
Doğan, Mahmut 340
Doğan, Tahsin 138
Doğualp, Yaşar 94
Durukan, Kenan 419
Dutlu, Ali 341, 342

E

Ece, Emin 227
Ecevit, Bülent 29, 65, 73, 121, 286
Ecevit, Rahşan 29
Efe, İbrahim 8, 20, 120, 232, 235, 237, 280, 342, 378, 454, 455, 456, 457, 458, 463, 582, 592
Ekiz, Baki 157
Erakça, Hakkı 574

Er, Ali 364
Er, Sacit 125, 304, 635
Er, Şahin 28, 30, 581
Erbaş, Yavuz 309, 424, 457, 469
Erdem, Durgül 7, 379, 486
Erdem, Veyis 56, 135, 161, 302, 378, 469
Erdoğan, Nilgün 8, 76, 77, 96, 376
Erdoğan, Temel 76, 77
Erdoğdu, Ali 450, 543, 571, 600
Erdost, Mustafa 565
Ergen, Zeynel Abidin 175, 196
Ergülen, Haydar 564
Ergün, Rıfat 433, 434, 532
Erkan, Sibel 68
Eroğlu, Hüsnü 342, 433
Eroğlu, Musa 31
Erol, Aydın 163, 164, 416
Erol, Nevzat 556
Ersöz, Cengiz 28, 30, 581, 627
Ertürk, Mevlüt 72
Evren, Kenan 356, 371, 376, 498

F

Faik, Sait 530
Fendoğlu, Hamit 159
Ferah, Faruk 340
Fırat, Sedat 161, 262, 265, 294, 504
Fırtına, Doğan 86
Fırtına, Saffet 297
Forta, Bülent 34, 503

G

Galeano, Eduardo 552
Gazioğlu, Gültekin 167, 299, 304
Gerede, İbrahim 437
Gezmiş, Deniz 18, 28, 50, 63, 161, 310, 329, 559, 565, 575, 645
Göçmen, Sedat 8, 9, 35, 36, 38, 39, 107, 320, 583
Göktepe, Metin 441
Göltaş, İbrahim 22, 66, 134, 578
Gönensay, Emre 281, 316
Gören, Kader 465
Gören, Yaşar 36, 89,
Gribçeva, Mitka 123, 334
Güçlü, Mehmet 95
Gülbudak, Abdullah 311
Gülsen, Hikmet 359
Gültekin, İsmail 167, 277, 299, 304, 389
Gündüz, Kamil 45, 134, 555
Güneş, Ali İhsan 28, 30, 31, 208, 210, 212, 280, 302, 371, 373, 581
Güney, Erdal 258, 415
Güven, Paşa 127, 181, 266, 269, 270, 294, 338, 407, 504
Güzelce, İbrahim 550

H

Hawking, Stephan 589
Hikmet, Nâzım 24, 60, 74, 78, 83, 101, 126, 134, 359
Hüsnü, Fazıl 43, 433, 545

I-İ

Isın, Yunus 34, 86, 107, 328, 396, 460, 490, 583, 638
Izık, Hasan 59
İlerde, Mustafa 72, 646

İnan, Hüseyin 54, 87, 559, 565
İpek, İsmail 258
İstanbulluoğlu, Behiç 8, 99, 481, 497
İstanbulluoğlu, Nurdan Deliorman 8, 67, 68, 96, 121, 124, 239, 248, 290,366, 392,481, 497, 583

K

Kaçaroğlu, Mustafa 431, 433
Kadri, Yakup 545
Kalabak, Cemil 20, 27, 30, 278, 471, 553, 581
Kalkan, Celal 48
Kanlıdere, Mustafa 212
Karaca, Cem 71
Karagöz, Enver 77, 78, 79
Karahan, Ekrem 148, 154, 338
Karakaş, Ercan 598
Karataş, Cemil 8, 36, 276, 345, 364, 372, 392, 408, 477, 508, 599, 634
Karayaman, Aslan 72
Karcı, Şerafettin 292
Kaya, Ahmet 173, 340
Kaya, Yaşar 340
Kaypakkaya, İbrahim 47, 239, 240, 329, 565
Keleş, Ahmet 93
Keleş, Ersin Ergün 433, 434
Kemal, Yaşar 111, 178, 267, 269, 356, 504, 545, 550, 573, 584, 598, 615
Kenger, Ökkeş 212
Keser, Ahmet Necmi 351
Kesim, Sedat 34, 36, 161, 162, 163
Keskin, Sami 72, 296, 521
Ketenoğlu, Yasin 390
Kırcalı, Hasan 148
Kırcı, Haluk 356
Kırmızı, Yılmaz 530, 535, 543, 546, 556, 571, 573, 579, 625, 653
Kıvılcımlı, Hikmet 24
Koca, Ahmet 340
Kocabaş, Abdurrahman 64, 559, 650
Koçalak, Kor 18
Koç, Cafer 156, 287, 431, 546, 571, 626
Koç, Teslim 431
Koçtürk, Osman Nuri 207
Koçyiğit, Nihat 433
Korkmaz, Ali İsmail 4, 434, 436, 642, 644
Korkulu, Cemalettin 245, 246, 397, 518
Kozanoğlu, İhsan 557
Kozanoğlu, Muzaffer 20
Kök, Mehmet 431, 433
Kömür, Mehmet 8, 26, 27, 28, 29, 30, 41, 43, 58, 118, 186, 215, 236, 259, 280, 289, 353, 354, 363, 364, 365, 369, 373, 374, 388, 481, 498, 581
Kurt, Kâzım 437, 444, 565
Kurt, Murat 158
Kurt, Sabahattin 565
Küçükcan, İlyas 8, 72, 541, 542, 604
Küçükcan, İsmet 72
Küçük, Tuncer 98, 421, 595, 596, 640
Küpeli, Yusuf 559

L
Leblebici, Mehmet 212
Lenin 131, 191

M
Mahzuni 71
Manas, Rüçhan 208, 209
Manga, Kadir 565
Mansız, Mustafa 29
Mao 92, 131, 183, 185
Minh, Ho Chi 92
Mis, Olcay 246
Mitap, Nasuh 34, 35, 36, 87, 88, 89, 491, 492
Mungan, Murathan 391
Muslu, A. Zeki 288
Mutlucan, Hasan 374
Müftüoğlu, Oğuzhan 24, 36, 209, 519
Mürvet, Ali 64

N
Nacak, Alaattin 178, 179
Neidim, Şahin 28, 30, 581
Nuri, Reşat 130, 186, 207, 265, 364, 545

O-Ö
Odabaşı, Yılmaz 296
Okan, Ali Fuat 91
Okkan, Gaffar 451
Okkaya, Turgut 8, 42, 84, 150, 227, 248, 369, 484, 493, 504, 521
Oktay, İbrahim 126, 129
Onursoy, Atilla 418
Oran, Eşari 90
Ovaloğlu, Sami 227
Onursal, Sevim 18
Öcalan, Abdullah 89
Öksüz, Cafer 371
Ören, Turan 158
Ör, Mehmet 431
Örüm, Mustafa 220
Özal, Turgut 282, 316, 495
Özcan, Hüseyin 95
Özdemir, Cemal 108, 179
Özdemir, Mustafa 213
Özdemir, Zeki 324
Öz, Doğan 157
Öz, Erdal 17
Özdoğan, Alpaslan 565
Özen, Hatice 157
Özer, Mustafa 74, 178, 474
Özgür, Mustafa Taylan 8, 17, 31, 601, 640, 659
Özhan, Muammer 42, 134, 147, 181, 504, 583, 593
Özkan, Ali İzzet 529
Özkarabay, Salih 550
Özkoca, Güldeste 7
Özmaden, A. Rıza 288
Öztürk, Muhsin 219
Özüdoğru, Sinan Kâzım 24, 84, 148, 162, 199, 208, 209, 210, 565, 652
Özün, Tarkan 433

P
Pehlivan, Kemal 178
Pekdemir, Melih 34, 36, 38, 310, 500, 504
Perinçek, Doğu 24
Pıtırlı, Yunus 23

S-Ş

Sabır, Halil 219
Sakallı, Müfit 38
Saltık, Haydar 357
Salt, Muammer 301
Sancak, Suat 8, 71, 100, 123, 242, 433
Sarıhan, Ertan 565
Sarıtaş, Atilla 22
Sazak, Gün 348, 350, 357, 361
Senger, Zeki 8, 52, 55, 84, 134, 135, 167, 178, 202, 208, 302, 310, 312, 379, 471, 520, 614, 639
Seyfettin, Ömer 545
Selçuk, İlhan 177, 178, 207, 247, 565
Sevimli, İbrahim 167
Simen, Şerif 431, 433
Soysal, İlhami 565
Soysal, Mümtaz 86, 565
Soysal, Sevgi 565
Sökmen, Güven 407
Sönmez, Cemil 157
Sönmez, Hanım 433
Sönmez, Fikri 157, 275, 287, 288, 359, 433
Su, Ruhi 209, 545, 554, 571
Şahin, Ali 8, 28, 30, 72, 121, 149, 337, 461, 581
Şahinci, Mehmet 358
Şahin, Hüseyin 666
Şanlı, Ali Paşa 8, 40, 112, 146, 171, 174, 221, 223, 249, 251, 263, 268, 356, 385, 438, 439, 440, 460, 461, 475, 513, 631
Şanlıer, Kenan 437
Şaşmaz, Mehmet Tahir 129
Şekerler, Nurettin 8, 22, 41, 49, 95, 115, 118, 131, 166, 249, 327, 421, 424, 461, 477, 596, 636
Şenel, Musa 102
Şener, Şerif 232, 249, 251, 312, 313, 319, 323, 327, 406, 478, 504
Şenyaz, Emel 178
Şimşek, Abdullah 158
Şimşek, Kâzım 148

T

Tamer, Ülkü 558
Tamyürek, Talat 8, 74, 101, 124, 193, 254, 293, 296, 425, 444, 482, 496
Tanilli, Server 158
Tanrıverdi, İsa 426
Taşçıoğlu, Rahmi 206
Taşıran, Cevat 202
Taşkın, İlhan 8, 92, 118, 147, 151, 227, 272, 296, 380, 450, 480, 503, 583, 636
Tekin, Saffet Rüştü 191, 192
Teodorakis, Mikis 598
Toker, Ersin 10, 211, 648
Toksoy, Saadet 433
Tozman, Cahit 234, 256
Tuna, Yüksel 23, 51, 52, 148, 455, 456, 537, 575
Tunçer, Hasan 172, 343, 408
Tunçer, Veysel 8, 40, 44, 108, 113, 375, 408, 488, 582
Turgut, Faruk 7
Türkmen, Yalçın 26, 27, 28, 31, 177, 584, 631

Tüztürk, Celal 118, 120, 148, 193, 196

U-Ü

Uludağ, Muammer 178
Uluer, Bülent 111, 181
Uyan, Memduh 406
Uyar, Tomris 566
Uyar, Turgut 415, 566
Uygur, Çetin 202, 251, 253, 388, 446, 585
Uysal, Yusuf 334, 364, 443, 651
Ünal, Muharrem 219
Üzümcü, Mehmet 178

V

Vardar, Selami 20, 234, 437, 455, 456

Y

Yalçıner, Mustafa 17, 18
Yalçınkaya, Mehmet 433
Yalçıntaş, Nevzat 281, 316
Yaşa, Memduh 281, 316
Yavuzeş, Ziya 22, 36, 174
Yaylalı, Sami 29
Yazar, Şaban 340
Yazıcı, Ela Ülgen 611
Yazıcı, Emine Cevahir Çalıkuşu 8, 611, 619
Yazıcı, Nedim 611
Yenişehirlioğlu, Cihan 72
Yeşil, Aysel 8, 530, 626
Yeşil, Enver 8, 64, 530, 543, 562, 571, 573, 579, 585, 600, 625
Yeşil, Orhan 8, 80, 109, 111, 113, 114, 530, 543, 571, 579, 587, 600, 617, 625
Yıldız, Ali Haydar 108, 109, 225, 329, 460, 629
Yıldız, Şaban 550
Yılmaz, Abdullah 202, 203
Yılmaz, Ferruh 8, 37, 103, 125, 126, 129, 181, 231, 263, 265, 347, 424, 461, 478, 503, 583, 635
Yılmaz, Mehmet Ali 34, 36, 141
Yılmaz, Nihat 565
Yılmaz, Ziya 565
Yurdakuler, Hakan 90, 667
Yurtaslan, Ali 94, 95, 667
Yücel, Can 8, 58, 59, 60, 61, 62, 71, 101, 103, 124, 131, 224, 226, 238, 249, 250, 251, 252, 253, 255, 289, 489, 585, 662, 667
Yüzbaşıoğlu, Mustafa 213, 667

Z

Zorlu, Mehmet 130, 179, 181, 382, 667

Bu kitapta anlatılanlar bizlerin, hepimizin hikâyesi, ama esas olarak Devrimci Yol Hareketi'nin Eskişehir'de nasıl filizlenip geliştiğinin, eksiğiyle fazlasıyla nasıl vücut bulduğunun hikâyesidir. Muhtemeldir ki pek çok bölge ve şehir de benzer süreçlerden geçmiş, benzer ilişkiler ve çelişkiler yaşamıştır. Bu nedenle bu kitap bir bakıma haddini zorlayarak siyasi hareketin Eskişehir ölçeğinde yaratılmış bir laboratuvarı işlevselliğine de soyunmuş oldu.

Bu hikâye, Mustafa Çalıkuşu'nun yaşamöyküsüyle taçlandırılmıştır. Azmin, direnmenin ve tırnakla kazılarak yaratılmış bir yaşamın kahramanı olan Mustafa Çalıkuşu, hikâyemizin başından sonuna dek yanımızda yürüyecek ve elindeki kılavuz feneriyle yolumuzu aydınlatacaktır...

AYRINTI • YAKIN TARİH
ISBN: 978-605-314-301-7
9 786053 143017
50 ₺